

ΙΩΑΝΝΟΥ
 ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ
 ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Δ'.

JOANNIS CANTACUZENI
 HISTORIARUM LIBRI IV.

LECTORI CANDIDO.

Secundus et quadragesimus annus hic agitur, postquam Jacobus Pontanus Societatis Jesu Joannem Cantacuzenum Orientis imperatorem e palliato togatum fecit : de Græco, inquam, in Latinum eleganter convertit : togæque ejus notas pereruditæ veluti purpuram intexuit, ne scilicet terræ Græciæ princeps in publicum sine purpura prodiret. Itaque longe optimum historicum, et veteribus rerum scriptoribus sine dubio comparandum, quæ docti, quæ indocti manibus versabunt. Hi propter rerum gestarum memoriam auctorem laudabant et probabant : illi rerum divinæ atque humanarum scientiam in principe suspiciebant : civilem animum, prudentiam domi militiæque, fortitudinem in rebus hostilibus : animi magnitudinem in perferendis injuriis, quas intulerant modestiæ nescii, et pudoris ignari homines, quosque ex pene servis liberos fecerat, et ex infimis hominum, summos. Denique in imperatore clementiam erga hostes, dignos præfecto qui hostilia paterentur, funditusque tollerentur. Postremo abdicationem imperii, despectionemque summæ rei demirabantur, cujus causa plerique jura divina humanaque violant, et secessum in monasterium, quo solitarius separatusque ex hominum frequentia puriorem et sanctiorem vitam viveret. Hi, inquam, id est, Græcæ linguæ nescii, non aliter quam Latine loquentem vellent : illi, id est, callentes utriusque linguæ diutius ferre non poterant, ut Græcus auctor aliter, quam Græce loqueretur. Quod cum intelligeret illustrissimus vir D. de Noyers regi ab intimis consiliis et secretis, cujus curæ ædificia regia, artes, ipsaque typographia regia permissa sunt, pro singulari humanitate sua, proque innato non vulgari erga litteras affectu, quarum propagationem ad summam rempublicam pertinere probe scit, statim optimum factum videri sibi significavit, ut διγλωττοῦ ederetur auctor luce dignissimus, quo utrosque voti compotæ faceret : utque ipse Cantacuzenus cum tinea et blattis pugnare desineret, qui tot pugnas pugnasset, totque hominum strages priusquam e virorum numero eximeretur, edidisset : quo facto egregio nemo sane sapiens ibi inficias, illustrissimum virum optime de litteris esse promeritum, eoque nomine unicas ei gratias agendas. Quin imo, si quid manes sentiunt, id ipsi Cantacuzeno acceptissimum fore credibile est, quod Latine linguæ et Græcæ quodam consortio quasi quodammodo inter veterem novamque Romam bene convenire videatur, quod ille vivus percuperat. Hoc igitur fructu, lector, et beneficium agnosce viri, quo nemo ad bonas artes promovendas, et eximios ab arte viros juvandos propensior existit, si non ingratus atque ab omni humanitate alienus es. Quod si te hic æquum præbueris, primo quoque tempore omnes historiæ Byzantinæ scriptores tam editos, quam manu exaratos typis regiis edendos ejusdem illustrissimi viri ductu, et regis Christianissimi auspiciis prolaturi sumus : de cujus rei utilitate plerique omnes consentiunt. Vos qui litteras amatis, favete, et consilio jurate. Fama, virtus, et recti

amor eum deseruere, qui litteras non amat, aut eas incultas deserit : et penitus inglorius, vel iudicio suo nec memoria, neque litteris dignum quidquam gessit, sed quod æterno silentio magis obruendum sit, quam litterarum monumentis mandandum. Vale.

J. PONTANI S. J.

AD CANDIDUM ET ERUDITUM LECTOREM PRÆFATIO.

*Interpretandi laus, occasio suscepti laboris, auctor, A
œconomia, tempus, locus, præconium Historiæ
propositæ : et tandem quid a nobis præstitum sit.*

Qui de Græcis in Latinum convertere aggredimatur, et bonos scriptores veluti immortales peregrinos, atque ab exteris regionibus ad se ventitantes, hospitio humaniter ac benigne accipiunt, eosque patriæ scæ linguam, mores et instituta docere conantur, quo (contra quam olim civili Romanorum jure permittebatur, per quod duarum civitatum civis esse nemo poterat) in posteram non minus inter Latinos, quam inter Græcos profiteri queant, nec illi munus sane pulchrum, utilitatis, jucunditatisque plenum, addo etiam, nisi in eo exercitationem jam ceperint, impeditum, ac laboriosum aggrediuntur. Quid enim, amabo, cum universo genere litterarum, tum duabus hisce linguis, Græca scilicet, ac Latina, quibus divinæ, humanæque artes, et scientiæ omnes continentur, præclarius? quid elegantius? quarum in utraque versantur, qui de altera in alteram bona scripta transferre, et de doctrinarum candidatis, perque illos de hominum genere quam optime mereri (quod ipsum est in primis laudabile) annituntur. Et cum etiamnum haud pauca in Græcis codicibus, per illustriores præpotentium, ac principum virorum, et rerum publicarum bibliothecas abdita, et inclusa lateant, quibus in apertum proditis crescere, ac propagari possit in omnem partem nostræ eruditio, eorum studia, qui id præstant, fructum ferre permagnum quis inficiabitur? Sed quanquam labor is adhuc tyronibus, paucorumque stipendiorum militibus operosior accidit propterea, quod permulta vitia, et peccata occurrunt, quæ vitare difficile est (cujus rei non leve argumentum, quod cum interpretes pene innumerabiles, excellentes tamen, atque perfectos admodum raros nominare possumus), nihilominus in ista quantacunque interpretandi defatigatione, ac molestia, suavitate quadam perfunditur, expleturque animus, cum sibi in sinu quodammodo nasci thesaurum videt, unde bonarum litterarum ditior evadat: quæque hactenus tot hominum, etiam eruditorum, millia ignorarunt, multoquo diutius, ac perpetuo forsitan ignorassent, ea princeps cognoscit, et sollicitudines, operam, atque conatus suos spe et fiducia gratæ posteritatis consolatur.

Cæterum cum in hoc quoque tam præstanti munere elaborandi, et aliquod operæ pretium faciendi voluntas non mediocris jam pridem mihi haud defuerit, nihilominus ejus difficultates cogitatione complectentem, non quidem pudor subrusticus, sed metus quidam, ut arbitror, ingenuus semper absterruit. Et nescio quomodo hæret in medullis, nec oblivisci queo, quod apud scriptorem persapientem legere memini: præstare timere, quam audere in litteris. Accessit ad me retardandum, quod qui primorum primi, signiferique, atque adeo, qui interpretum familiam ducere existimantur, vel in uno libro convertendo creberrime hallucinati, atque a lineis, quod dicitur, excidisse, diligentiorum animadversione deprehensi sunt. B Quænam ergo mihi semidocto fama speranda fuit? Verumenimvero, cunctantem, ac trepidantem sapientium virorum auctoritas commovit, ipsaque ratio confirmavit, ut aliquando in isthanc palastram descenderem: siquidem, juxta vulgatum, nemo nascitur artifex: et ars nulla est, in qua non peccando discatur: quodque nobis pueris quondam præceptores in ludo ingerebant, Qui nunquam mole, nunquam bene. Factum igitur, ut cum serenissimus Boiorum princeps Maximilianus societatis nostræ domesticis potestatem liberaliter, atque ultro concessisset, e voluminibus Græcis calamo exaratis (quorum habet in bibliotheca sua nobilissima lectissimam copiam) depromendi, et ad communem usum, emolumentumque, cujus incenso tenetur desiderio, interpretandi quæ placuisset, ego in hunc non Christodulum antiquo, sed in ipsissimum Joannem Cantacuzenum incidere: quo ad gustum, sententiamque meam nihil accommodatius, nihil ad prima militiæ hujus tentanda pericula, propter facilitatem quamdam ejus in scribendo opportunius nancisci potuissem.

Sic omnino est, ut dixi, in Joannem Cantacuzenum incidi: qui quidem quo commodius hujus libri sui occasionem, causasque afferret, et personam suam celaret (quod tamen haud satis caute fecit, ut mox doccho) fingit a quodam Nilo familiari se ad seripcionem per litteras sollicitari, ac sibi vocabulum Christoduli imponit. Idoneum profecto, nempe a statu, et conditione vitæ, quam hæc scribens agebat: agebat autem monasticam, et Christo serviens, merito ejus servum se appel-

lavit. Occultare porro, et legere personam suam A
ideo voluit, idque prudenter, quod de rebus cum
alienis, tum suis historiam compositurus erat, et
narraturus plurima, quibus audiendis aures qui-
busdam dolerent, ut antea videndis oculi dolue-
rant. Est vero tam infrequens Græcis hoc nomen,
Christodulus, ut vel hinc isto loco fictitium, ac
supposititium appareat. Cumque per id tempus in
monasterio pro Joanne etiam Joasaphus mutato
nomine diceretur, sicut non antiquum, et pro-
prium, ita nec novum istud, et assumptitium, Joa-
saphus inquam, ad libri auctorem indicandum
usurpare decuit: ne monachus inane aucupari
gloriam, et qui Deo militatum venerat, iterum se
negotiis implicare secularibus videretur. Atque
ita codex Græcus ἀντίγραφος est, sine titulo
prorsus. Deinde ex ipsa Nili epistola Cantacuzenorum
huius historiae parentem, et conditorem esse per-
spicuum sit. Illa enim verba, Καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ
διετέλεις πράττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦσθα·
καὶ νῦν σουτοῦ γεγονῶς, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης
παράδειγμα τὸν βίον κατέστησας τὸν σουτοῦ. Tu
enim et quicquid gessisti rempublicam, salus imperti-
fuisti: et hodie, postquam defunctus honore, tui
ipsius esse instituisi, vitam moresque tuos veritatis
ac justitiæ exemplar effecisti: hæc, inquam, voces non
ad judicem, consulem, præfectum aliquem, sed
ad magnum domesticum Joannem Cantacuzenum,
cujus post Andronicum minorem, quandiu is vixit,
suprema fuit potestas, et imperatoris proxima in
omnibus, et apud omnes auctoritas: imo vero ad
ipsam munus imperatorium, quod idem citra no-
men diu, postmodum et re, et nomine multis an-
nis administravit, planissime pertinent: qui quo
pactō σωτηρία τῶν πραγμάτων fuerit, legendo di-
sces, et nihil verius dici potuisse constitues. Illa
similiter in quem alium, queso, nisi in eundem
quadrant, quibus eum Nilus ab exemplis nostratium,
exteriorumque scriptorum incitat, uti acta
sua memoris ipsemet prodai? Ἔστι δὲ καὶ εἰς πα-
ράδειγμα τὴν ἡμετέραν ἰκετείαν ἀνενεγκεῖν. Ἄντε
γὰρ τοὺς ἔξωθεν, ἄντε τοὺς ἡμετέρους ἡγεμόνας
ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσῃς τὴν ἱστορίαν. Καὶ
οὗτοι γὰρ κάκεινοι ἐπὶ τὸ συγγράφειν καθῆκαν ἐτυ-
τούς, οὐ μικρὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ ταιούτων
ὀνήσειν οἴομενοι. Nec vtro caret exemplo, quod abs
te petimus. Etenim sive ad externos, sive ad nostrates
belli duces respicias, non poteris hoc genus descriptionis
contemnere. Quippe tum hi, tum illi huc pariter se de-
miserunt, non parum inde humano generi consultum
iri arbitantes. Quid quod de sua cum Andronico
conjunctissima fidelissimaque amicitia (de qua
equidem cogitans, simul de Davidis et Jonathæ
devinctissima familiaritate cogito: de quibus scri-
ptum legimus: Anima Jonathæ conglutinata est ani-
mæ Davidis: et dilexit eum quasi animam suam¹;
rursum: Doleo super te, frater mi Jonatha, decore

nimis, et amabilis super amorem mulierum²), non nisi
ipsemet ita συμπαιθῶς et ἐναργῶς scribere potuit?
quod quidem sæpenumero facit. Sic solemus, frequen-
ter, inquam, magnoque cum sensu de iis loqui, ac
scribere, quæ aut absentia valde in desideriis,
aut præsentia vehementer nobis in amoribus sunt.
Nec alius tam diserte de recusato toties imperio,
de libertate apud Andronicum sua, deque ampli-
tudine potestatis quam obtinisset, præter ipsam-
met narrare voluisset, etiamsi potuisset. Scripturæ
sanctæ toties productæ, et monastica disciplina non
semel tam eximie prædicata, atque etiam per totam
historiam sparse tot pietatis notæ, non alium quam
monachum olent, qualis ille tum erat, cum hæc
chartis mandaret. Dicendi genus, quod in libris
contra Mahometanos, et Judæos in defensione fidei
Christianæ adhibuit, ideo dissimile est, quia illic
disputatio quedam perpetua, et dialectica potius;
hic narratio diffusa, et continuata suscipitur;
proinde ut alia ibi, alia hic sit facies, necesse est.
Illa demum lib. iv, cap. 24 et 25, adversus Nice-
phorum Gregoram multa cum acrimonia, et fusius
posita (ne amplius verborum in re parum ambigua
consumamus) manifeste nobis astipulantur: ubi
præ indignatione dissimulatæ personæ iunior,
causam suam accuratius agit, quam alius pro eo
egisset: tametsi id postmodum animadvertens, in
viam redeat, rursumque qui sit, dissimulare
studeat.

Sequitur ut de œconomia breviter te moneamus.
His quatuor libris res sub utroque Andronico, avo
et nepote, et sub Cantacuzeno filiorum nepotis
tutore, atque imperatore gestæ explanantur: sic,
ut primus discordiam, et bella inter Andronicos:
alter imperium minoris: tertius bellum Cantacu-
zeni cum obtreptatoribus et inimicis, postremus
ejusdem victoris ac triumphatoris tempora perse-
quatur: in quo etiam subtexuntur, quæ inter
Joannem Paleologum legitimum heredem, et pa-
tris sui Andronici successorem, socerumque Can-
tacuzenum, et ejusdem filium Mattheum (cum
quibus ambobus dissidium ei intercessit) contige-
runt. Tametsi et in duobus prioribus tam multa de
Cantacuzeno commemorata sunt, ut quod in epi-
stola Nilus ait, cum αὐτοῦργόν, hoc est, rebus ip-
sismet coram, ut actorem, adfuisse, æque de illis,
ut de posterioribus intelligendum videatur.

Gesta sunt autem omnia ab anno post Christum
natum millesimo trecentesimo vicesimo primo, ad
annum plus minus quinquagesimum nonum, an-
nis nimirum triginta novem, aut circiter. Sic enim
rationem subducimus. Michael Paleologus collega
patris sui Andronici mortuus est millesimo trecen-
tesimo vicesimo primo. Eodem ipso anno (si a Sep-
tembri ducas anni initium, ut Græci dicunt) bel-
lum inter avum et nepotem exarsit, duravitque
sexennium, et mensem unum, ut in calce libri

¹ I Reg. xviii, 1. ² II Reg 1, 26.

primi relatum est. Victo avo, nepos solus præfuit imperio annis viginti, si verum scribit Gregoras. Quo e vivis sublato, pupillorum tutelam gessit Cantacuzenus, vix annum, ut colligere est: adversus quem deinde ut tyrannum nomine viduæ imperatricis, et liberum ejus bellum administratum est annis quinque. Eo finito Cantacuzenus, data Joanni Palæologo in matrimonium filia, decem annos ab eo paciscitur, quibus penes se imperii gubernatio cum nomine maneat: penes illum nomen duntaxat, et dignitas imperatoria, donec ætas matureseat (agebat enim Joannes annum non plus decimum quintum), postea se collegam patitur. Hujus spatii vix dimidium videtur explevisse, rerum hujus mundi, et adversæ sortis renovatæ quodam lædio. Quæ ipso jam monacho inter Palæologum et Matthæum secuta sunt, forsitan unius, aut duorum annorum fuerunt: nam in his quod pro certo affirmem, non habeo. Hac ratione colliguntur anni historię hujus circiter triginta novem. Ex his patet, tempora Andronici Junioris, Cantacuzeni, et Joannis Palæologi non satis probe digessisse Onuphrium, et alios. Errerunt item cum Gregora, cum Andronicum Junioem anno ætatis quadragesimo quinto extinctum tradiderunt. Nam si natus erat annos viginti septem antequam secundam uxorem duceret, ut noster libro primo narrat, et ea ducta adhuc aliquot annis cum avo bellum gessit: si eo victo annis viginti solus imperavit, sequitur quinquagenarium, aut eo majorem obiisse.

Ostendemus nunc, quæ loco inter Byzantinas historias hæc nostra collocanda sit. Cantacuzenus Nicephoro Gregoræ proxime succedit, ejusque narrationes continuat: quæquam non præcise, ac simpliciter. Nam eum Gregoras in obitu Andronici Junioris designat, noster inde non orditur: quin imo secundam historię suæ librum ad ejusdem Andronici mortem perducit. Verum quia Gregoras iste avo, in cujus aulam desertis studiis liberalibus se contulit, amicior, nepoti autem iniquior fuit: illumque plurimum et sæpe commendavit; hunc aperte, nec modice, et non raro insinulavit, ac vituperavit; ad hæc, quæ inter illos acciderunt, partem maximam minime comperta habuit: quæ autem comperit, ea confuse, imperfecte, quædam quoque aliter aliquanto; quid aliquanto? multo aliter, quam evenerunt, et cum mendaciis exposuit; in ipsius quoque Cantacuzeni bello, rebusque commemorandis (quæ scripta vel interierunt, vel adhuc in aliqua bibliotheca latent) parum bona fide, malevoleque versatus est. Cantacuzenus hæc vitia non ferens, longe sincerius, longeque copiosius, distinctius, integrius, certius omnia explicavit: quippe qui omnibus pene non interfuit solum, verum etiam præfuit; et quæ ipsa non vidit aut egit (qui enim potuit omnia?) ea a testibus gravissimis accepit; quemadmodum in fine libri quarti testatur.

A Sed juvat ipsius Cantacuzeni verba proferre in medium, ex libri quarti capite vicesimo quarto, unde, quomodo se gesserit in Historia scribenda Gregoras, liquido perspiciatur: *Imperatorem vero Cantacuzenum, postquam ipsum per se deprimere, atque evertere non potuit, Palæologorum imperatorum bellum mutuum pro argumento sumens; et partim ignorantia rerum gestarum, partim gratia corrupta veritate, ac totis viribus velut in fabula comminiscenda mentiens, deinde ordine ad bellum, quod nostra memoria contra Cantacuzenum excitatum est, progressus, tum alia complura crimini dat, servitutes, caedes, trucidationes, populationes, et quæcumque Romanis per id bellum luctuosa incidere, illi ascribens, tum ob amorem dominandi, imperialisque fastigii cupidinem malorum illorum nullam duxisse rationem affirmat. Illud autem Cantacuzenum potissimum vellicat, et cor ejus arit, quod mentitur, cum, adhuc vivente Andronico, imperii Romani longe appetentissimum, cum id assequi non posset, ad monachos in monte Atho, qui viri sancti, et a Deo afflati futurorum præsentionem habere judicabantur, profectum esse, de futuris, et an ad se Romanum imperium perventurum esset, percunctaturum, etc. Attamen fieri potest, ut Gregoras de moribus Andronici quædam non prorsus falsa scribat, et ea noster aut tanti non æstimet, ejusque juventuti condonanda putet, aut dissimulet, et id amicitie singulari fortasse tribuat, de quo in Notis suo loco videbimus.*

C Jam de excellentia, fructu, elegantia, et ornamentis historię hujus quid ego satis dignum commemorem? Inter recentiores quidem rerum Græcarum, seu Byzantinarum scriptores, ut sunt Zonaras, Nicetas, Cedrenus, et alii, meo quidem et quorundam bene litteratorum judicio hic primas tenet: videturque solus didicisse, quo pacto ad laudem accommodate contexenda sit historia. Mira, nova, inaudita, insitata, occultorum Dei judiciorum plena, grandia, illustria multa hic recensentur. Et, si historia debet esse prudens, atque ornata rerum explicatio, neutra virtus in hæc desideratur: quæ mihi semper a viro nobilissimo, et ingenio excellentissimo suavissimoque visa est profluxisse. Prudentia militaris, atque civilis tam eximia hic elucet, ut civitatum provinciarumque rectoribus, ac belli ducibus majorem in modum commodaturam putem. Cum autem virum politicum ad bene regendum aliis quoque virtutibus nihilominus instructum esse oporteat, nec earum quidem exempla documentaque hic frustra requiras. In quibus qualis fuerit Cantacuzenus, infra ostendemus: in præsens aliquid de Andronico dicemus, quem, qui a Clemente V pontifice maximo in Extravag. communibus ut hæreticorum et schismatis antiqui fautorem excommunicatione percussus existimat, is tempora male componit, et ἀνιστορητικῶς manifeste laborat. Qui enim tunc imperabat, et ultra adhuc annis quin-

decim post Clementis e vita discessum imperavit A Andronicus senior, sacro illo fulmine tactus est. Ergo in Andronico Juniore Christiani imperatoris expressum ac vivam quodammodo simulacrum hic proponitur. Est enim, ut paucis, et summam agamus, excelsi, nec minus modesti animi, beneficus, fortis, ac generosus. adversus bene merentes gratus, humanus, injuriarum laborumque tolerans, in ignoscendo mitis, misericors, pacis cupidus, in consultando cum amicis diligens (quod contra mentitur Gregoras, dum consilia nulla admisisse, et imperium neglexisse autumat), ab odio in quemquam suscipiendo alienus, pecuniae liberalis, aedificandi studiosus, erga Deum, coelites, sacerdotes, avum mire pius. Insunt in his libris insuper alia in aliis praeclarorum facinorum, et (quod dissimulandum non est) etiam insignium vitiorum exempla: quorum ut illa imitanda, sic ista evitanda nobis sent. Notum est namque illud Romanae historiae principis: *Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri, unde tibi tuaeque reipublicae quod imitere capias: unde saedum inceptu, saedum exitu quod vitas.* Habet hic dux, habet miles, habet privatus civis, habet magistratus, habent sacri, habent profani, habent summi, habent infimi, habent viri, habent mulieres, quod vel fugiant vel sequantur. Insunt orationes creberrimae: quas cum hic auctor directas valde amet (sunt enim speciosiores et graviore), nos interdum brevitatis gratia, et ad vitandam ex similitudine satietatem, ad obliquas, more Caesariano redelegimus. Nec possum de istis orationibus quidquam melius ac verius dicere, quam si eas prudentes, copiosas, nervorumque ac sanguinis plenas, et omnino *ρητορικωτέρως* dixerō. Praeterca hic invenire est locos communes tractatos egregie, scilicet dicta, parva non vulgares, celebrium scriptorum (ut de sacris taceam) sententias, fabellas aliquot lepidas, et ad rem demonstrandam appositas: quas, ut scis, philosophorum illi antistites, Plato et Aristoteles, neutiquam contemnendas censuerunt. Capient te item quas strictim attingit Romanae historiae; capient varii ritus; capient quos miscet animorum motus, tum lenes ac sedati, quos ἡθῆ Graeci, tum graves illi, et concitati, quos ἰδὲμ πάθη vocant: capient descriptiones aliquot insignes: capient alia demum plurima. Quod si rerum varietas delectat, de quo nemo dubitat, ea sane hic mirifica erantur, ut singulorum librorum periochae, seu epitomae indicabunt. Episcopis debitus honos et reverentia hic tribuitur. Catholica instituta caeremoniaeque ita sunt per hosce libros luculenta, ut non optes magis. In primis vero Dei Mater summa in veneratione est: cui etiam urbs tota Constantinopolis a Constantino Magno commissa ac dedicata legitur. Vita monastica est illi, *πράγμα καλὸν καὶ θεοφιλές, ἀπράγμων καὶ μεστὸς γαλήνης βίος, ἀκρότατος βίος, καὶ*

τελευτάτη πολιτεία, θεῖόν τι χρεῖμα καὶ ἱερὸν, φιλοσοφία, καὶ περὶ οὐρανίων πραγμάτων γνῶσις, ἔργον ὑψηλόν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνον δύναμιν, ἱερὰ ἡσυχία. Id est, *res honesta, et Deo amabilis, vita negotiis vacua, et tranquillitatis plena, supremum ac perfectissimum vitae institutum, res sancta et divina, philosophia et cognitio rerum caelestium, opus sublime et humanis viribus majus, quies sancta.* Montem porro Atho, ad quem complura aedificata monasteria, in quibus ingens monachorum multitudo, *κόλιν οὐράνιον, caelestem civitatem* nominat. Fucos illos scholasticos, καὶ τὰς ληξύθους, et pigmenta Isocratea non habet haec historia: sed ornatum quemdam matronalem virilemque, ac robustam elegantiam. Schemata quaedam oratoria et Atticismi non penitus absunt. Lingua purior est, quam pro illa aetate, non cum lacte nutricis hausta, sed ex libris percepta videlicet. Non illo saeculo (sub Andronicis nimirum, et antea) non medioeriter infuscatam, et mutationes haud leves perpessam, eruditi non nesciunt. Addamus hoc pro corollario, Genuenses et Veneti multa hic ab aliis historicis suis praetermissa, aut nunquam cognita de majoribus suis, eorumque virtute et factis legere, et quaedam falso de iisdem hactenus scripta deprehendere poterunt.

Restat, ut quae nos vel praestitimus, vel praestare contendimus, indicemus. In interpretando eam speciem pro capto nostro consecrati sumus, quam ex eorum lectione, qui de optimo genere interpretandi praeceperunt, bonorumque interpretum observatione mente conceptam atque informatam tenebamus: quae cujusmodi sit, ii polissimum intelligunt, quorum industria in eodem curriculo se aliquando explicavit. Codicem perquam mendosum, maleque interpunctum accepimus, ut divinare et conjicere frequenter oportuerit. Nomina locorum, quae nec diligentissimus Ortelius omnia collegit, et personarum, quae vel Graecia jam occidens et *βεβαρβαρωμένη*, vel librariorum oscitantia depravarat, alicubi de conjectura emendavimus (nam qui omnium veram et germanam scripturam conjectando possit assequi, ego quidem futurum opinor neminem), omissa quaedam supplevimus; in singulos libros periochas, seu epitomas conscripsimus: quas et lecturo ad *προπαρασκευῆν*, et ei qui jam legit, ad ἀνακεφαλαιώσιν utiles fore confidimus: relictis sectionibus (quas in plerisque codicibus, sive scribas, sive lectores, non ipsos auctores excogitasse et adhibuisse reor) quod modo nimis crebrae, modo nimis rarae, saepius argumentum vix ex tridente comprehenderent, in capita, more Latinorum totum corpus divisimus, et ad cujusque capituli initium ejus summam apposuimus notasque, ut quantum maxime possemus, et hisce summis, et illis epitomis lectori lumen praepanderemus. Locos aliquot parum sanos, praetextis in ipso contextu animadversionibus perstrinximus, quas quidem

rogatu nostro Jacobus Gretserus, societatis nostræ theologus, et in academia Ingolstadiana professor ordinarius conscripsit. Et hæc fecimus, magis ut candorem nostrum bonis viris probaremus, quam quod illa, qualiacunque sunt, hoc quidem sæculo, et in his terris ad quemquam inficiendum depravandumque valitura formidarem. Quis enim nescit, etiam qui litteras non didicit, non tum primum, propendente scilicet jam ad occasum imperio, sed multis ante annorum centuriis, pene post octingentesimum statim ab ortu Christi, Orientalem Ecclesiam a Romana secessisse? Feruntur item historici non pauci, hoc nostro partim antiquiores, partim recentiores, quos cum ad unum vel in hæreticis, vel in schismaticis jure numeremus, nullo tamen eorum sine aliquo, omnibus simul sine maximo detrimento Ecclesia Romana carere non potest. Vix tu audire qui sint? Sozomenus et Socrates Novati perfidiam sectati sunt. Quorum hic non oblata solum, sed interdum etiam quærita occasione Novatianos libenter laudat, ipsi miracula tribuit, Romanorum pontificum potentiam exagitat: quæ omnia Jacobus Billius eruditus theologus Observationum sacrarum libro primo, capite vicesimo sexto luculenter demonstrat. De Nicephoro Callisto liquet ex Gennadii Apologia pro concilio Florentino, ubi ejus non tam scripta, quam convicia contra Latinos refelluntur, ut de iis quæ sparsim in historiam suam sinistra inseruit, nihil dicam. Zonaram fuisse schismaticum, testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. De Pachymerio idem constare potest ex adjunctis ad Gregoram Latinum. Ea sunt capita, seu loci rerum memoria dignorum, e codice Augustano, curie confecto et mutilo per singulos libros excerpti: cujus animus in Romanam Ecclesiam qualis fuerit, ex quinto, sexto, et octavo potissimum libris deprehenditur. Nicephorum Gregoram quoque et Nicetam Choniatarum eorum monumenta produnt. Adde huc Cedrenum, Glycam, Constantinum Manassem, Joannem et Georgium, Curopalatas, et alios, si quæramus. Nam per illa tempora tam non facile monachum, aut scriptorem a Romana Ecclesia non alienissimum erat invenire in Græcia, quam hodie difficile est præconem verbi Dei, aut professorem catholicum invenire in Saxonia. Et qui tandem fieri potest, ut qui patriarchas Constantinopolitanos schismaticos, appellant sanctissimos, œcumenicos, et principes Ecclesiæ, ipsi ejusdem farine non fuerint? Si ego quempiam superintendentem sanctissimi vocabulo afficerem, credo, aliqui, imo plurimi, nec injuria, me Lutheranum, aut Calvinianum esse colligerent. At-

que ut ab historicis abeamus, et ad alios scriptores veniamus, Origenes et Tertullianus quales tandem fuerunt? nonne eorum hæreses exsistant? Feruntur *Demonstrationes evangelicæ* Eusebii Pamphili, in quibus aperte et sæpius ἀπαιτῆται, quod doctissimus Billius *Observationum* lib. 1, cap. 27, plane ac diserte ostendit. Quid *Demonstrationes evangelicæ*? Statim in ipso principio Ecclesiasticæ ejus Historiæ (quo monumento nihil habemus in republica Christiana illustrius) arianismos aliquot observat tomo tertio *Annalium* Zonaras. Sunt in manibus *Monumenta* Photii, sunt Theodori Balsamonis, qui Latinos, ut pestilentissimus schismaticus, conviciis passim lacerat. Eosdem ob processionem sancti Spiritus exagitat etiam nobilis inter theologos Patres Theophylactus Bulgariæ episcopus, et, cujus similiter magnum inter sacros scriptores nomen est, Euthymius. Possum adhuc nominare homilias, et alia scripta hujuscemodi hominum, quæ in Latinum translata leguntur, et ab eruditis proferuntur. Si ergo nec superiorum historiæ, nec istorum commentarii hætenus Ecclesiæ incommodarunt, quin potius (quod res clamat) mirum in modum vehementerque commodarunt, ne a Cantacuzeno quidem magis damnum ullum metuendum, quam fructus, isque non mediocris, ut ex antecedentibus patuit, expectandus est. Rerum gestarum, ac vetustiorum temporum, utilem, necessariamque cognitionem persequimur et inquirimus: si quid interdum in iis minus commendabile aspergitur, id tota mente aversamur atque rejicimus: et calamo etiam, cum est occasio, notamus atque confodimus. Nec vero ab hoc auctore nostro Ecclesiæ Romanæ, aut Romano pontifici contumeliæ dicuntur, quem *Patrem, sanctissimum Dominum, tua sanctitas, tua beatitudo* vocat, et ut apud eum opinione mala ne sit, elaborat (propter barbaros, Turcas videlicet, in auxilium accersitos, vastatamque bello civili provinciam) cum eo arma adversus infideles pro gloria crucis Christi conjungere cupit; ejus laudationem sibi amplissimo honori ducit: legatos ipsius benignè excipit: cum eodem (Clemente nimirum VI) de synodo habenda, redintegrandaque Ecclesiarum concordia sollicitè, ac reverenter agit. Non, inquam, hic probra, et maledicta jaciuntur; sed dissensio, ac dissidium illud a nobis Latinis jam lippis et tonsoribus etiam notum, aliquoties se exserit, atque a majorum exemplo defensionem, quanquam injustam, petit. Nam si majores

Magnopere a vero, longeque errasse videntur,

ut ait Lucretius, non ideo minoribus pedes in illorum vestigiis ponendi sunt: nisi ipsi quoque eum iisdem in idem se harathrum præcipitare studeant.

DE VITA JOANNIS CANTACUZENI

EX EJUSDEM HISTORIA.

Genus et familia.

Joannis, Manuelis, et aliorum Cantacuzenorum, ut virorum illustrium et bellicosorum meminit Nicetas. Quos hic noster Cantacuzenus in majoribus suis habet. Idem, Joannem Manuelis imperatoris neptem, alium Joannem Cantacuzenum Isaaci Angeli sororem in matrimonio habuisse. Natus est Byzantii. Patrem a natalibus modeste prædicat lib. iii, cum dicit, *Ὁ γὰρ τῶν πολλῶν εἷς, Non erat unus e multis, seu vulgaris*: et alicubi matrem suam Syrgianis appellat *θελαῦ materteram, seu amitam, seu demum cognatam suam* (liberius enim hæc voce utitur, ut docebimus), quam quidem feminam ex libro primo, haud longe ab initio scire licet ad imperatores genus retulisse. Puer adhuc patrem amisit: qui anno ætatis primo supra vicissimum, præfecturæ suæ Peloponesiacæ octavo, in eadem peninsula decessit. Mater dicta est Theodora, cujus avunculus magnus, id est, aviæ maternæ frater, Michael primus Palæologus imperator. Itaque eadem Michaelis soror, et Cantacuzeni proavia. Fuit Theodora mulier prudentiæ majoris, quam pro captu sexus, et tractationi rerum gravium atque magnarum idonea, quam Gregoræ recte his verbis celebravit, lib. ii: *Quam assistricem conjugii imperator reliquerat, senatoria matrona, et gravitate morum conspicua, et singulari prudentiâ ornata, ac in rebus dubiis præsentis consilio instructa*. Ejus indignissima vexatio propter filium, et mors lacrymabilis lib. iii, cap. 22, 26, 56, exponitur. Nicephori Cantacuzeni, et Manuelis Tarchaniotæ, illius patruelis, hujus consobrini, aut ex sorore nepotis lib. ii, cap. 8, meminit. Joannem Angelum *ἑξ ἀδελφῶν*, et *ἀνεψιῶν* similiter appellat, et ex eadem radice prodiisse scribit. Mentio autem sororis est lib. iii, cap. 26.

Uxor, liberi, nepotes.

Conjugem habuit Irenen, Andronici Asanis viri illustrissimi, magni ducis, et cum Andronico seniore cognatione conjuncti filiam. Fuit enim Asanes e sorore Andronici natus. Ex ea sustulit liberos sex, mares tres, feminas totidem. Illis nomina fuerunt, Matthæus, Manuel, Andronicus. Atque hic postremus vix duodecimum attingens annum, cum avia paterna in custodiam datus, postmodum pestifera lue per id tempus grassante interiit: reliquorum opera domi bellicque multum usus est pater. Uterque ornatur laudibus lib. iii, cap. 28. Matthæus Demetrii despotæ, filii

A Andronici majoris natam Irenen uxorem duxit: quæ filios ei peperit duos, Joannem et Demetrium; filias ternas, quarum primogenitæ inditum nomen Theodoræ. Matthæum pater imperatorem renuntiavit, deditque id precibus præsertim exercitus: quem tamen Joannes Palæologus hæres legitimus imperio abire coegit. Manueli filiam Syrgis (fuit hic Cypriorum rege procreatus) despondit. Sed id connubium Syrges ante nuptias rescidit. Post, Liberus Triballorum dynastarum potentissimus, filiam suam eidem Manueli desponderi cupit, et despondetur, ut est libro iii, cap. 48. Hactenus de maribus. Puellarum trium nomina sunt Maria, Theodora, Helena. Primam Nicephoro Ducæ, Joannis Despotæ filio, Acarnaniæ principi, nondum septennio egresso pactus est. Alteram Orchani Persæ, seu Turcæ potius, Bithyniæ domino tradidit: cujus opibus rem suam sæpenumero sustentavit atque constabilivit. Postremam cum Joanne Palæologo imperatore, annorum quindecim adolescente conjunxit, quem laudat lib. iv, cap. 1. Ex eo matrimonio Andronicus, Manuel, Joannes, Demetrius filii, et Irene filia propagati sunt. Suam cuique trium filiarum peculiarem laudationem impertit: Theodoræ lib. iii, cap. 95; Helenæ eodem libro, cap. 34; Mariæ, quæ adversis casibus propter nequam maritum jactata, tandem eo occiso cum matre monacham Byzantii egit, lib. iii, cap. 43.

Honores.

C Principio Andronici avi cubiculi sacri præpositus fuit, deinde Andronici nepotis (cujus videtur coævus) magnus domesticus. Thraciam præfectus, seu prætor gubernavit. Fuit item princeps militiæ imperatoriæ, sive copiarum dux summus. Auctoritas ejus, potestas et existimatio incredibilis, ita, ut eo inconsulto, aut refragante nihil gereretur, ipseque administraret omnia, et esset, non quidem vocabulo (nam id una cum habitu, licet non semel ab Andronico invitatus, et enixe rogatus, constanter fugit), sed opere ipso imperator. Lege cap. 9, lib. ii. Quo defuncto, procerum ac militum votis Didymotichi obsecutus, itemque aliis de causis (quas profert, dum affectatæ tyrannidis suspicionem a se depellit: depellit autem sæpissime ac disertissime, et tam verisimiliter, ut nihil desideres) purpuram et tiaram induit. Adriano-poli a Lazaro Hierosolymorum, rursus Byzantii ab Isidoro patriarchis coronam imperialem solemniter accepit. Quam beate vixerit, in quantis cujusque modi opibus, in quanta hominum admi-

ratione et gloria, ipse clarissimis verbis, lib. III, A tur : digna profecto, cui vel majus committeretur imperium. Fortitudinis, magnanimitatis, ac patientiæ est, quod nusquam ferme abest ab exercitu, manuque sua in hostem pugnat viriliter : nec voluptatibus indulget, et adversis casibus non frangitur : injuriis (potissimum ab Apocaicho, cui tantopere benefecerat, illatis) non succumbit : et invidiam æqua mente sustinet. In bene de se merentes unus omnium gratissimus : quam virtutem in aliis etiam amat, et ideo nulla propemodum pagina gratiarum actionibus vacat. Ad moderationem continentiamque pertinet, quod imperii communionem sibi ab Andronico etiam quartum delatam, recusat. In amicitia colenda constantissimus, Andronicum minorem præcipue, et Amurium

Studia, doctrinæ et mores.

In militari disciplina, socio Syrgianne, magistro Angelo usum se narrat : in qua deinde per exercitationem lectionemque longe admodum processit, talisque prorsus extitit imperator, qualem M. Tullius in Pompeiana depinxit : siquidem in eo quoque illa quatuor, quæ in summo imperatore inesse debent, enituerunt, scientia, virtus, felicitas, auctoritas. Talis item, qualem in Strategico gravissimus præceptor militaris Onosander describit cap. 1, castus, temperans, sobrius, frugi, laboriosus, intelligens, minime avarus, nec junior, nec senior, filiorum pater, dicendi peritus, gloria illustris. Qualem præterea de bellico apparatu, B Persam foniæ Satrapam, sive principem dilexit, fuitque vicissim ambobus supra quam dici potest charus et jucundus. Dilexit eum etiam vehementer e proceribus Triballorum opulentissimus quidam Liberus, ut est lib. III, cap. 42. Beneficentiam ac liberalitatem coluit mirabiliter, et in exercitum de suo sumptum, imperatore vivo mortuoque, sæpius fecit : castella et oppida sua pecunia refecit et instauravit, eidemque imperatori funus amplissimum sua impensa curavit. Aurum quod habere gratis poterat contempsit. Pacis et concordie quis illo cupidior? quis Barbaris et idololatriæ inimicior? Non potest pro dignitate collaudari hujus præstantissimi principis admiranda lenitas, et ad deponendam offensionem, veniamque tribuendam suspicienda facilitas, beneficiorum altissima recordatio, et in gratiis agendis commemoranda sedulitas. Omnia his libris gratiarum actionibus referta sunt. Summa præterea in negotiis procurandis diligentia, et vigilantia, animique religio. Monachismum quantis præconiis, Deus bone, et quidem toties, cohonestat? ac tandem ipse in Manganense monasterium prope Constantinopolim se ultro ac libens includit, cum imperium retinere potuisset, ut videbis lib. IV. Tantum abest, ut eo ipsum Joannes Palæologus victor compulerit, quod quidam hujus nostræ historiæ fouditus ignari nugantur. Conjux porro Irene in monasterio a Martha Michaelis priami Palæologi sorore constructo, D monacham induit. 'Ρωμαίων tu quidem, ἀλλ' οὐ 'Ρωμαϊκὸν βασιλεῖα, laudas, inquis. Ego vero etiam Agesilaos, Alexandros, Julios, et Pompeios, ethnicos, et idololatrias sæpe laudavi : et virtutem vel in hoste amabilem, ejusque exempla a quocunque, et qualicunque sumenda nobis esse confirmo. Est enim eadem semper, nec ejus splendor immortalis cujusquam sordibus potest obsolescere.

Divitiæ.

Incredibile memoratu est, quantæ ejus copiarum, facultates, quanti pecuniæ thesauri fuerint, de quibus variis locis ipse confitetur, et ego virum gravem, vanitatisque infensissimum, ad hæc etiam religiosum, mentiri non puto. Insulas, oppida, castella in opibus suis recenset. Pecuniam sane,

Quod ad mores et virtutes attinet, veritatem amavit, ut qui maxime, idque toties testatur ac proficitur. Ejus prudentia e dictis, maximeque e consiliis egregia semper et memoranda persequi-

quam Byzantii, et in aliis urbibus per Thraciam apud amicos depositam habebat, nec ipsi, qui eandem diripuerunt, inimici, quam magna esset, pro certo novisse potuerunt. Trilici, hordei, frugum fructuumque infinita illi copia, innumerabiles acervi. Bovum paschalium numerat quinque millia, aratorum juga mille, equas pascuales mille quingentas, camelos ducentos, mulos trecentos, asinos quingentos, porcorum quinquaginta, ovium septuaginta millia. Ut jam non sit, cur greges et armenta illius Job miremur. Verum iste apud urbes Thraciæ non unam, sed plures possedit. Vide lib. III, cap. 24, ubi ait, sibi toto imperio Romano sparsas, easque immensas copias atque opes. Et 31 et 36. E suppellectili aurea et argentea supra ducenta vasa in tuo dat palatio, capite vicesimo quarto.

Elogium.

Lib. I, cap. 38, Andronicus senior ejus prudentiam in dando consilio admiratur, seque in illo avi materni imaginem intueri asseverat, qui tam celeriter arripuisset, tam apte explicasset, et promptissime transegisset, quæ res postulasset, ut statuerit, si absque successore ex se nato moreretur, suadere proceribus, illum autem alios imperatorem eligendum. Animadvertis igitur Cantacuzenum imperio dignum judicatum, si avum ejus judicavit, cujus in ipso expressum se intueri simulacrum confessus est.

Gregoras, libro nono, de eodem: *Cæteri illa mutatione velut multo nero ebrii insolenter fortuna*

sunt abusi. Ille contra, naturali prudentia, et magno ingenio ornatus, se ad veterum præstantiorum virorum mores conformabat, et magnificentia morum, et animi liberalitate. Et cum tunc res ei feliciter successissent, fortunam non lacessivit, neque immodice supercilium arrexit; sed retenta animi gravitate, intra modestiæ limites immotus mansit, etc.

Rursum, lib. X: *Hac oratione confirmati, omnes strenue ac fortiter hostes invaserunt, in primis vero magnus domesticus Cantacuzenus, qui multis ensibus, multis telis hostium petitus atque impulsus, ipse quidem plurimos hostes prostravit: sed nequa clypeo, neque gladio amisso, incolumis e prælio evasit, velut agglutinatus atque infixus equo, etc.*

Et libro undecimo: *Adco magnorum operum ingeniosa effectrix magni domestici taciturnitas existit. Nam aliorum quidem verba umbræ tantum sunt operum, simul atque e lingua prodierint, morientes: viri autem hujus etiam silentium magnas res gerit. Nam ingenii magnitudine et solertia vir ille excellit, reverè profundo mentis sulco fruens. Hæc Gregoras de Cantacuzeno sive amicus adhuc, sive ab ipsamet veritate coactus: nam postea evasit inimicus, ut ex libro quarto constabit, et nos supra in præfatione ipsis Cantacuzeni verbis id docuimus.*

Lib. III, cap. 52, a Cabatzo Triballo, viro principe, oculus Romanorum vocatur. Eundem magnifico præconio extollit in epistolis ad papam Romanum et Bellinum Viennensem Bartholomæus legatus, libro quarto, capite secundo.

Præter testimonia de Joanne Cantacuzeno quæ vir pereruditus Jacobus Pontanus Societatis Jesu ex Nicephoro Gregora protulit, ad commendationem Cantacuzeni maxime pertinere visum est fragmentum ejusdem Nicephori ex libro XI. quod edidit V. Cl. deque omni genere litterarum præclare meritis R. P. Dionysius Petavius ejusdem Societatis.

Ὁ μὲν τοι βασιλεὺς Ἀνδρόνικος περὶ τὴν πολιτικὴν ἀσχολούμενος τῆς τῶν Ἀκαρνάνων μητροπόλεως πάντα ἐξουρίας εἶχε τὰ εἰς βούλησιν αὐτῷ γελόντα κατὰ τὸ ἐφικτόν. Τοῦ γὰρ μεγάλου δομestικού τοῦ Καντακουζηνοῦ παρασπίζοντος καὶ συνδιθύνοντος ἄριστα τὴν ἀρχήν, οὐδὲν δεινὸν αὐτῷ τῶν παρεστῶτων ἐδόκει δεινῶν. Τὴν τε γὰρ χρονίαν ἐν ὑπερορίῳ ἐκστρατεία διατριβὴν καὶ φθοράν τῆς ἑπικου καὶ τοῦ στρατοῦ ἰσχυρῶς διατίθει, καὶ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀπληθὺς πιέζουσαν νόσον συνετῶς αὐτῷ ἐπεκούφιζε· καὶ ἅπαντας τοῦ ἐντεῦθεν ἀπέλλαττε δέους. Καὶ εἰ τις πλήττουσα τὴν καρδίαν ὑπῆρχε φροντικῆς κοσμικῆς πάσης ἐξομαλίζων ἐτέλει βραδίως· καὶ ἐπὶ τούτοις τὰς ἐκ τῶν συγγενῶν τηνικαῦτα παραφεισας ἐπιβουλὰς μάλα σοφῶς αὐτὸς ἀναίργε, συστέλλων καὶ ἀπαλλάττων εἰς τάσφαλές, πρὶν εἰς ἀκαλῆς ἵεναι τῷ βασιλεῖ. Πολλοὶ γὰρ κοσμοῦμενος ὁ ἀνὴρ τοῖς πλεονεκτημασί, ὅσα τε φύσις χαρίζεται, καὶ ὅσα βλάβεια σύνεσις εὐφυῶς πηδάλιουχοῦσα κοσμεῖ, πρὸς παντὸς ἡγαπᾶτο τοῦ στρατοπέδου· καὶ ἦν οὐδεὶς ὅς οὐ προὔτθει τῆς ἐπ' αὐτοῦ ζωῆς τὴν ἐκείνου· τὰ τε γὰρ φιλότιμον τῆς δεξιᾶς καὶ τὸ τοῦ ἡθους καρτε-

At Andronicus imperator dum Acarnanum caput obsidet, omnia sibi ex animi sententia, quoad fieri poterat, succedere sentiebat. Etenim adjuvante magno domestico Cantacuzeno, optimeque imperium cum eo moderante, nullum ex iis quibus premebatur incommodis incommodum esse videbatur. Nam et diuturnam illam peregrina in expeditione moram, atque equitum peditumque cladem prudenter admodum relevabat: et illum ex liene morbum eadem solertia lenibat, omnemque inde metum abstergebat: ac si quid externa negotia sollicitudinis aspergerent, eam ille administratione sua facile componebat. Ad hæc cognatorum insidias, quæ tum contra impetatoris caput grassatæ sunt, sapienter repressit, omnibus in tuto collocatis, antequam ad aures imperatoris acciderent. Si quidem multis animi ornamentis vir illo præditus, quæ aut a natura insita sunt, aut exaggeratæ mentis, quæ vitæ nostræ moderatrix optima est, prudentia quæsitæ, apud militem gratiosus imprimis erat, ut nemo esset qui non ejus vitam ac salutem anteponeret suæ. Nam cum ac in expedi-

tionem quidem, tantisque negotiis quidquam de pristina liberalitate animique constantia mutaret, mutabat ille tamen in melius eorum fortunam, qui tum fame ac peste laborabant. Quare omnes una voce qui supererant milites ac duces, ordines æque atque ordinum præfecti servatorem illum, et altorem, ac largitorem appellare, tum ea prædicare, quibus Romanum imperium illustrius lecerat, et, ut summam complectar, quidquid sub idem tempus ejus viri prudentia confectum est, quæ tam propinqua quam dissita moderando continebat. Etenim dum una cum imperatore Acarnanum urbem obsidet, comprehensi sunt qui tyrannidem cogitabant ac Byzantio imminebant, nec pauci nec obscuro, de quibus plura postea dicenda sunt.

Ἀρὶκὸν οὐδ' ἐν ταῖς ὑπερῤυρίοις διατριβαῖς τε καὶ ἀσχολίαις ἀρείθων, ἡμῶν ὁμῶς τὰς τύχας τῶν ἐν τοῖς ὀπλίαις τῶ τε λιμῶ καὶ λοιμῶ προταλαιπωρουμένων ἕς γε τὸ βέλτιον· καὶ ἦσαν ὡσπερ ἐκ μιᾶς οἱ περιλειπόμενοι βῶντες ἅπαντες γλώττης στρατιῶται καὶ στρατηγὸί, λόχοι καὶ λοχαγοί, σωτῆρα τοῦτον, καὶ τροφέα, καὶ πλουτοδότῃν, καὶ ὅσα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐνδοξοτέραν καθίστησι· καὶ ἴν' ὡς ἐν κεφαλαίῳ διαξέλωμεν, ὅσα ἐν τούτῳ τῶ χρόνῳ ἡ τοῦ ἀνδρὸς εὐφυῶς κατέπραξε σύνεσις, ἐγγύθεν καὶ πόρρωθεν ὁμοίως διενεργούσα. Αὐτοῦ γὰρ ἅμα τῶ βασιλεῖ τὴν τῶν Ἀχαρνάνων πολιορκουμένης μητροπόλιν, ἐάλωσαν οἱ τυραννίδα μελετήσαντές τε καὶ ἐπιθέμενοι εἰς Βυζάντιον, πολλοὶ τε ὄντες καὶ οὐ τῶν ἀφανῶν, περὶ ὧν ὕστερον πλατύτερον λέξομεν.

DIGNITATUM AC FUNCTIONUM PALATII

ET ECCLESIE CONSTANTINOPOLITANÆ,

Quarum Historicus noster meminit, ex Curopalata et ejus Scholiasto potissimum dilucida explanatio.

Δεσπότης, Dominus. Hæc appellatio imperatori, filiis ejus, fratribus ac generis tribuebatur generatim. Proprie ab imperatoria majestate secundus sic dicebatur, quem recentiores etiam *σεβαστὸν* vocarunt. Hoc enim semel denotare convenit, imperatores illos Orientis multos titulos honorarios ad suos sibi devincendos excogitasse. In Galliis olim proximus a rege major dominus nominabatur. Græcorum imperatorum ex iplo se quoque despotas vicini principes dici voluerunt, præsertim Bulgari et Servii. Qui interdum in Græcorum historiis regio quoniam titulo censentur, cum pro despotis Crætes, et uxores pro despōnis Crætanæ appellantur; hoc quippe sonat nomen barbarum. Sic a Cantacuzeno Acarnaniæ et Ætolliæ principes despota dicuntur. Verum noster historicus Constantinum Andronici filium despota vocatum scribit, qui post Michaelē fratrem genitus, per cuncta secundas obtineret. Infantem vocant Hispani. Observanda igitur alia notio. Monebimus in Adnotat

Παρακοιμώμενοι, subaudi τοῦ κοιτῶνος, cubiculi, *Accubitor cubiculi* ad verbum, id est sacri cubiculi, seu excubiarum sacri cubiculi præfectus, principi, seu imperatori a cubiculis, aut præfectus excubitorum, et custodem sacri cubiculi. Caput est puerorum qui in cœtone sunt, et cubiculariorum, habens etiam sibi subditum præcubitorem sacri cubiculi. Ita Curopalata. Magnum cubicularium aliqui vocant.

Leunclavius, *Pandecte historiæ Turcicæ seu ad Annales Turcicos*: *Παρακοιμώμενοι* sunt intum cubicularii qui augustalibus in cubiculis et ipsi propter

imperatores dormiebant. Tale nunc officium est apud Turcarum sultani ejus cubicularii, qui *Thiodar*, aut *Trohadar* appellatur. Is enim et intra cubiculum noctu excubias agit, et pluviam Sultani vestem gestat, ut *παρακείμενος*, que *scaramangium* vocatur. Ac norunt omnes, qui Portam viderunt Osmanicam, non sultani modo cemitari cubicularium, qui sereno quoque celo *scaramangium* ejus gestat; sed omnes etiam quotidie *bassas*, et *begos*, quotiescumque per urbem ad portam equitant, habere pedisequum unum, qui vestem hujusmodi portat, cæteris superinjiciendam vestimentis, si aere mutato forte pluat.

Μέγας ἑομέστικος, *magnus domesticus.* Varia ejus officia apud Curoplatam vide, variis locis. Nomen domestici ad plures dignitates pertinebat, quæ adjuncto discernebantur, ut cognosces, e quibus magni domestici præcipuum existisse, nomen ipsum *magnus* significat.

Προποστράτωρ, *Protostrator.* Absente magno domestico fert imperatoris spatham. Cum itaque imperator est conscensus equum, comite equorum imperatoris adducente et tenente equum, postquam ascendit imperator, protostrator prehensens freno deducit equum ad quartam, aut quintam usque partem aule palatii. Deinde recipiens eum magnus *Charularius*, deducit freno ad portam usque aule. Similiter etiam facit, cum imperator pedibus iturus est, agens videlicet a porta equum ad eum usque locum, quem ante diximus: ex quo iterum recipit eum protostrator, agens ad eum usque locum, ubi imperator pedes esse solet. Quod si forte pro-

tostratorem abesse contigerit, hoc facit a principio usque ad finem magnus chartularius. Paulo post : Protostrator etiam est defensor cursorum (cursores hoc loco sunt, quicumque nulli agmini, aut signo militari ascripti sunt, sed ipsi castra prosequuntur ultro, expectantes dum accensi fiant). His enim neque ordinem retinentibus, neque flammecolum (signum militare est, Latina origine, a colore dictum) suum, sed inordinate quodammodo dissolutis, protostrator ipse subsequens, defendit ipsos, si forte bello opprimantur. Propterea enim protostrator etiam appellatur, quod toti ipsi στρατῶ, id est exercitui præeat, et consistat primus. A cursoribus autem omnes res varias quæ futilia nominantur, moris est protostratorem accipere. Nomine φουλίον, futilium (est enim Latinum vocabulum) significentur quæcumque res, quæ per se nibili sunt, aut nihil ad rem militarem faciunt, denique impedimenta belli certissima, nisi avertantur. Nam hæc cursores commodius comportant quam milites, quia non hærent signis : et audacius colligunt, quia se legibus non teneri putant. Quamobrem protostratori potestas data est futilia ista auferendi.

Μέγας κοντοσταύλος, qui Gallice *connétable*, Italice *conestabile*, Latino comes stabuli. Ubi si stabulum pro equili accipias, erit comes stabuli, vel qui præest omnibus copiis equestribus : vel qui præest equitatu imperatoris aulico. Apud recentiores Græcos est dux copiarum auxiliarium, quæ ex Gallia, Sicilia, Italia, facturæ stipendia Orientem petebant.

Μέγας λογοθέτης, *Magnus Logotheta*, cancellarium Latinis vocari λογοθέτην, ait Nicetas lib. vi. Munus magni logothetæ his verbis Caropalata describit : Disponit mandata et bullas aureas, quæ ab imperatore mittuntur ad reges, sultanos, et toparchas. Atque hoc quidem proprium est magni logothetæ ministerium. Quod autem ad rem domesticam, ipsius est efficere, quod imperator mandaverit. Addunt alii esse etiam libellorum magistrum, archivi præfectum, aut tale quippiam. Λογοθέτης exponitur a quibusdam, magister rationum, qui expensas et redditus computat, œconomus, sive procurator, quod magnum erat officium, et polileum.

Λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ, *logotheta castrensis*, *Zahlmeister*, *Pfennigmeister*, Gallice *Trésorier du camp*.

Καβαλλάριος, *caballarius* Καβαλλάριον equestrem imperatoris comitatum nominat Caropalata. Ex Italico ducta vox, quæ ipsa a Latina voce manavit. Hujus ergo comitatus præfectus Caballarius dici videtur.

Μέγας παππίας, *Magnus Pappias*. Id est, magnus paterculus, summus ille iudex, ad quem commentarienses de personis reorum et numero, de qualitate delictorum, de clausorum ordinibus referre debent. In hanc sententiam accipio nomen Pappiæ apud Zonaram, ubi de eo agitur,

A qui Michaeli Balbo adjutor fuit, ut Leonem Armenum e medio tolleret, imperioque potiretur.

Μέγας Στρατοπεδάρχης, *magnus castrorum præfectus*. Est curator earum rerum, quæ exercitui sunt opus, videlicet alimentorum, instrumentorum et necessariorum omnium. *Proviandmeister*. Exponitur etiam, princeps exercitus, ut sit idem quod στρατιάρχης; nam στρατόπεδον aliquando pro στρατῶ ponitur.

Πρωταλογάτωρ, *summus equitum præfectus*. Vocæ enim ἄλογον Græci recentiores equum, aut jumentum significant, facta ex ἀλόκου, a verbo ἡλαε, quod Orientalibus erat, ire : quia maximus et præcipuus jumentorum usus ad commoditatem itinerum. Turcæ etiam hodie nuntium, seu viatorem appellant hulac. Ex ἀλόκου igitur ἄλογον, id est, brutum κατ' ἐξοχήν jumentum, aut equus, ut Itali dicunt, *la bestia mia*, pro equus meus. Ex ἀλόγου fit ἀλόγιον equitatus, seu equorum equitumve meras. Præfectus ἀλογάτωρ : summus præfectus, πρωταλογάτωρ.

Σεβαστοκράτωρ, *Augustimperator*, Tertia dignitas ab imperatore, Cæsariana præstantior. Dum imperator βασιλεύς, σεβαστής, Καίσαρ dictus est, uno eodemque omnes hos titulos obtinente, dignitates officii, ac non titulis, æstimatæ sunt. Postea vero imperatores iuserunt titulis, et honoraria dignitatum nomina sine officiis imperiti sunt arbitrati suo, ut Caropalata his verbis declarat : Despota, Sebastocrator, Cæsar ad nullum ministerium tenentur, nisi ad summum aliquem principatum instituuntur, puta aut regendo imperio, aut gerendo bello : cujus rei exempla sunt apud Nicephorum Gregoram quam plurima. Ac primum quidem Cæsar fuit secundus ab imperatore (ut hodie rex Romanorum est in Occidenti imperio), et obtinuit hoc ad Alexium Comnenum usque : postea Sebastocrator secundus est habitus, et Cæsar tertius esse cœpit, cum Alexius Comnenus Isaacium fratrem Sebastocratora diceret : auctor Zonaras. Postremo despotes, sive dominus, ab imperatore secundus est factus, nempe Alexius Palæologus, cum idem Comnenus filiis maribus carens, Irenem filiam suam primogenitam Alexio huic despondit, eamque titulo despota, id est, domini, ornavit, futurum nempe hæredem imperii, nisi morte sublatus esset, teste Gregora lib. iii.

Πρωτοψάλτης, *princeps seu primus psallentium*. Ecclesiasticum nomen est, de clero palatii. Forsitan magister chori, aut simile quiddam.

Δομέστικοι, *domestici*. In jure appellantur domestici omnes adjutores, sive administri legitime instituti a justis functionum principibus, in palatio, aut in foro, aut in ecclesia. In palatio, ut magnus domesticus, domesticus mensæ, domesticus scholarum, domesticus murorum, domesticus regionum, etc. In foro, ut domestici iudicum, administri. In ecclesia, ut domesticus chori, domesticus januarum, etc., quorum omnium fun-

clio δομειστικόν, sive ζομειστικόν, id est, domesticatus dicta est.

Ῥαιφερενδάριος, *referendarius* Ecclesiasticæ dignitatis nomen, Latine relator, qui allegatur ad imperatorem et sacerdotem maximum.

Ἡνωπερσέβαστος, *Augustissimus omnium*. Ab Alexio Comneno titulus inventus, ut Michaeli Taronita gratificaretur, quod scribit Zonaras tomo III, sub finem. Superior erat omnibus, etiam ipso protovestiarario, magno duce, magno domestico, et cæteris.

Πρωτοβεστιάριος, *protovestiararius*. Hujus officium sic describitur: Ascendente igitur imperatore, ut declaratum est, ad oratorium, protovestiararius, qui pilaticia, quæ imperatoris prospectum obtegunt, aut scepra judicialia tenet, ut in altum subvecta sunt, dextra manu sua educens ea, e prothyro ostendit populo, demonstrans hoc signo, ascendisse imperatorem in oratorium. Hic autem in oratorio, si imperator aut suum ipsius stemma, aut aliquod aliud gestamen suum gestaturus est, protovestiararius, inquam, sumit illud a ministris rucharii, et imperatori tradit: neque id solum in tempore ejusmodi festorum dierum, verum etiam semper ita facit. Id vere etiam proprium et singulare habet, quod si quid alienum viderit, aut lutum, aut quid aliud ad imperatoris vestem, deponens ille umbellam, aut tegmen capitis sui, extenta manu tollit, aut purgat illud non rogatus. Ex omnibus vero aliis principibus nemo auctoritatem habet faciendi istud, sed ille solus. *Pilaticia* est opus e margaritis cum simbria; in longitudinem minus spithama, in latitudinem autem palmo, quæ rex Medorum gestabat, similiterque iudices, quemadmodum olim duces exercitus gestabant torques, honorem ipsorum demonstrantes. Τὸ ῥοῦχον suprema vestis, species vestis e Germania apportata, unde Germanicum nomen retinuit, *Rock*. Hinc ῥουχαρεῖον vestiarius speciali nomine a Curopalata appellatur, quia latius patet nomen vestiarii apud recentiores Græcos.

Protovestiararius, ut agamus diucidius, regio vestitui præerat, quod hodie cubiculariorum videtur munus. Sæpe rebus maximi momenti adhibebantur, et res per eos non vulgares gerebantur, ut in Lecapeno et Leone Basilii filio apud Cedrenum videre est. In Constantino, Romani filio protovestiararii dignitas proxima a domestico scholarum, et accubitore, biglæ drungario superior ostenditur. Inveni, qui scriberet, protovestiararium fuisse thesaurarium, seu thesauro præfectum, quia βεστιάριον ærarium vocetur, seu thesauri repositorium, ταμειῖον. Quod ego quidem in aliquo vel auctore, vel glossario nondum legi.

Δικαιοφύλαξ. Ad verbum, *custos legum et juris*, de quo magistratu nihil habet Curopalata.

Λογαριάστης, *logariastes*. A Curopalata additur, τῆς αὐλῆς, aulæ, seu palatii. Rationes inhi omnium stipendiatorum qui in aula sunt, si quid deest ulli

A de stipendio ejus, aut ad servitium ejus, cujus causa stipendia facit. Apud Nicetam et φροντιστῆς καὶ λογιστῆς. Valere putant idem, quod quietor, aut receptor generalis, aut quod Germanis est *Kammermeister*. Inde clarum quis μεγαλογαριάστης.

Ἀποκρισιάριος, *apocrisiarius*. Sic jurisconsulti Græci eum nominant, qui legationibus audiendis referendisque ad imperatorem, et responsis ab eo dandis constitutus est.

Χαρτοφύλαξ, *præfectus chartis*. Qui tabulas habet chartaceas, ad jura ecclesiæ pertinentes, chartarum custos, qui privilegia et similia asservat, præfectus seriniorum, iudex idem causarum ecclesiasticarum, et quæstionum matrimonialium, defensor in clericorum causis, veluti manus summi sacerdotis dextra. Hinc μέγας χαρτοφύλαξ.

Δομειστικός τῆς τραπέζης, *dapifer*, aut simile habens officium, ut suspicor.

Δρουγγάριος, *drungarius*. Δρουγγός seu δρουγγός Orientale nomen, cœtum hominum una commeanium significans, et cœtus illius princeps vocatur dargon, vel dorgen, ex quo drungarius facta epenthesi τοῦ ν pro γ geminato. Quidam vocant tribunal militum. Drungus globum significat, ait Turnebius libro vicesimo quarto capite vicesimo quinto. Vopiscus in Probo: Triumphavit de Germanis et Blemis, omnium gentium drungos, usque ad quingenarios homines ante triumphum duxit. Vegetius libro tertio capite decimo sexto: Scire debet dux hostium, contra quos drungos (male scriptum, drunos), hoc est, globos hostium, quos equites oportet ponere. Hinc Drungarius biglæ, Drungarius classis, qui præsumt globis vigilum et classiariorum.

De hac voce Leunclavius in *Pandecte ad Annales Turcicos*: Dico, Turcis Agelarios esse sua lingua, qui Græcis erant vel Drungarii, vel Druncarii potius. Eos Leo Sapiens Augustus in libro suo *De apparatus bellicis*, capite 3, num. 42, 43, 45, olim dictos fuisse tradit chiliarchos, quod militibus mille præessent: et druncum chiliarchiam. Latini chiliarchos vocabant tribunos, qui nunc colonelli sunt. Druncum (sic enim pronuntiabat Zygoma as, et druncarium, non drungum, vel drungarium, quod vulgo fieri solet) sic appellatum arbitror a trunco, sive baculo, sive scepro: quemadmodum hodieque regimentum vocamus tam ipsius tribuni baculum (vitem dixere puto Romani) quem ceu magistratus insigne gestat, quam illum signorum, militumque numerum, qui ad constituendum regimentum requiritur. Ideoque druncus est regimentum militum, cujus caput est druncarius, olim tribunus, nunc colonellus, aut regimenti præfectus.

Μέγας ἐταιριάρχης, *magnus sodalitalis princeps*. Antequam e cella sua imperator exeat, protovestiarites adest in triclinio cum magno heteriarcha et primicerio aulæ. Postquam vero egressus est, et constitit imperator, egrediens protovestiarites ac-

cersit honoratissimos principes ad circumstatio- A nem. Lege cætera, et infra. Hic vero excipit etiam perfugas advenientes ex omni parte, ac propterea etiam hæteriarches nominatur, velut ἑταίρους, sive amicos excipiens.

Βαράγγος, *barangi*. In festo Occursus (Purificationis) discedit imperator in Blachernarum templum, barangis quoque sequentibus. Atque hi quidem ubique imperatorem equitantem prosequuntur, ferentes humeris secures suas. Erant ergo custodes, satellites, aut stipatores imperatoris bipenniferi; eorum præfectus ante illos imperatorem sequebatur, et idem ἀκόλουθος dicebatur.

Πυκέρνης, *picerna*, a poculis. Quod si imperatorem oportet bibere, picerna ministrat illud: ac non diebus festis solum, verum etiam semper imperatorem cibum sumente miscet, si præsens est. Ac veteri quidem more hic extra civitatem imperatorem sequens ferebat poculum castrense, catena victum: ut si cum opus esset bibere, ex fonte, aut fluvio daret, ac biberet. Hoc autem in præsentia non fit.

Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, *mensæ præfectus*. Serviebat etiam imperatori ad mensam. Præbebat missum magnus domesticus primus proxime imperatorem: post eum domesticus mensæ; et post hunc præfectus mensæ, et quæ apud Curpalatam sequuntur.

Δομέστικος θεμάτων ἐσπερίων, *domesticus thematum occidentalium*. Quæ vidente adhuc imperio Romano τάγματα, sive legiones dictæ, postmodum imminuta Heraclii temporibus Romana potentia, et truncato imperio θεμάτων nomen acceperunt, carentes jam veteri amplitudine sua. Vide libellum Constantini Porphyrogennetæ de Thematibus, sive de agminibus militaribus per imperium orientale distributis. Hic præfectus hujusmodi agminum per Occidentis urbes distributorum intelligendus est.

Μέγας διοικητής, *magnus administrator, sive procurator*. Nihil de hoc Curpalata.

Μέγας δούξ, *magnus dux*. Quemadmodum magnus domesticus princeps, et caput ad universum fossatum (quid sit fossatum, suo loco explicabitur), sic etiam hic ad universum mare. Ac cæteri quidem principes aliis rebus instituti, ut capita, præferunt consuetum imperatoris flammeum, aut exercitus flammeum cum ignitis telis. Magnus dux contum præfert imperatoris insidentis equo. Habet autem subjectos sibi magnam drungarium classis, æmeralium, etc. Vide Curpalatam, et scholiasten.

Πρωτοστάτης, *primaugustus*. Nullum ministerium habet, quia non functio est palatio militans: sed dignitas honoraria, quam non ministerii aut ordinis necessitas facit, sed imperatoris εὐδοκία.

Μέγας χαρτουλάριος, *magnus chartularius*. Equum imperatoris a protostratore susceptum, etc. Vide quæ supra in protostratore dicta sunt. *Stallmeister* Germanis dici putat scholiastes. Zonaras in Leone Isauro, tomo tertio *Annalium* posterioribus temporibus τὸν τῶν βασιλικῶν ἱεροκόμων ἐπιστάτουντα appellatum tradit.

Πριμικήριος αὐλῆς, *aulæ primicerius*. Habet quidem in circumstatione administrationem, qualem ante diximus, ordine vero collocat etiam omnes qui in aula sunt. Ut enim princeps suum quisque et constitutum locum ad circumstandum habet: sic etiam ordines qui in aula sunt, singuli proprium suum locum obtinent.

Πρωτοκονηγός, *venatorum princeps, jägermeister*. Imperatore conscendente equum nemo alius præter hunc stapiam tenet cum præsens est. Præest vero iis venatoribus, qui curatores canum appellantur. Quod si quando imperatoris, cum in venatione est, vestem aliquam sanguine aspergi contigerit, eam hic venator accipit ex beneficio.

Ἡράτωρ δήμου, *prætor populi*. Nullam administrationem habet in aula palatina, sed in urbe, et urbanam solum.

LECTORI.

Nilus et Christodulus fæta nomina sunt, quæ apud veteres in dialogis et epistolis plurimâ. Christodulus mihi Cantacuzenus est, utpote qui curis illustribus defunctus, decursisque vitæ palatinæ malefidis honoribus, Christo sibi in posterum vacare statuens, nobilem illam servitutem amplexus est, quæ mera viri sapientis libertas haberi debet. Nilus, a quo se ad scribendum impelli fingit, monachi nomen, ut cuius vis obvium est.

ΝΕΙΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΩ.

Ἐπειδὴ σε βούλεσθαι εἶξαι μηδὲν τῶν ἡμετέρων ἀγνοεῖν, εἰ καὶ μηδὲν τι γενναῖον ἔχοιμεν, λέγειν, ἔγωγε ἕνασι: σιωπᾶν οὐ θέμις· εἴσθαι τοὺς περιπάτους οὓς ἑκάστοτε μετὰ τῶν φίλων ποιοῦμεθα· ἐν οἷς πολλά, τὰ μὲν σπουδῆ, τὰ δὲ παιδιᾶ προσήκοντα λέ-

D I NILUS CHRISTODULO S.

Quoniam probe scio te res nostras omnes, quales quales, etiam avere cognoscere, desiderio tuo morem geram: tacere enim non licet. In quotidianis ambulationibus, quas, quod te non fugit, cum familiaribus conficere consuevimus, multi nobis

sermones, et eorum partim graves ac serii, partim hilares ac jocosi incidere solent. Forte evenit, ut quibusdam de bello imperatorum disserentibus, quoniam modo primitus conflatum, ac tantis postea incrementis auctum: et quid tandem generosas illas animas ad naturam exuendam impulisset: ab utro præterea belli inferendi initium, et hinc, an ille ad reconciliationem concordiae propensior paratiorque fuisset, avum hi, nepotem illi in reprehensionem veerent. Qua ego dissertatione commotus, eos desiderii condempnavi, qui inde a primordio singula explore percepta animoque comprehensa cum haberent, nullam eorum memoriam posteritati reliquissent. Sed et de his quoque in utramque partem ratiocinari possumus, id quod de discipulis Euclidis sicut (1). Te porro nos hac molestia expedire, et summa cum brevitate quæque sub imperatoribus illis, quæque nostro ævo contigerunt exponendo, tanquam compendiarum via ad veritatem solam liquido percipiendam deducere, æquitatis ratio postulat. Tu enim et quandiu publico functus es munere (2), salus imperii fuisti: et hodie posteaquam decursis honoribus tui ipsius esse coepisti (3), vitam et mores tuos veritatis ac justitiæ exemplar (4) effecisti.

Jacobi Pontani notæ.

(1) Locus tenebrosior, quem sic explicandum opinor. Qui bellum inter avum et nepotem gestum, cum haberent perspecta et comperta omnia, scriptis tamen non commendarunt, eorum consilium vel laudare licet, vel reprehendere: sicut de Euclidis sectatoribus dicitur: nempe illos solitos διπλά λογίζεσθαι. Nam Euclides ille Megarensis atque Socraticus, princeps et parens philosophorum quorundam fuit, qui, quod disputatores contentiosissimi essent, et in contradicendo liberi, ἐριστικοί sunt appellati, ut docet Laetius. Est autem contentiosorum ingenium probare, quæ alii improbant, et improbare quæ alii probant. Placet enim articulum τῶν genere virili, de discipulis, non de dogmatis Euclidicis accipere: ut personas cum personis potius, quam personas cum re comparare videatur. Porro τὸ ἐκείνων ad Andronicos imperatores (ut sensus sit, quasitum esse ab illis, uter horum bello causam et originem attulerit, et in utramque partem de iis disputari posse, sicut de Euclidis placitis solet) apte referri posse arbitror.

(2) De officio magni domestici, seu megadomestici intelligendum est. In quo tantum potestatis et auctoritatis habuit (etsi id non ratione officii) ut imperium penes Andronicum Junioem nomine solo, penes ipsum re fuisse appareat, lib. II potissimum. Nec semel ipsemet summam rempublicam etiam Andronico superstite ab se administratam gloriatur. Qui autem Græca vel primoribus labris attigerunt, eos non fallit, vocem πράγματα frequenter in eo solere poni, in quo respublica et imperium ponantur. Porro verbum σωτηρία etiam ei tempore tribuendum est, quo partim ut tutor impuberum Andronici filiorum, partim ut imperator postea communi præfuit. Sed ut hæc, ita quæ sequuntur ad alium neminem, quam ad Cantacuzenum pertinent. Αὐτοῦργόν enim nominat, qui res scilicet ipsas gesserit; et addit: Οὐκ ἀγνοήσεις δήπου τὰ σά, non utique ignorabis res tuas.

(3) De monachismo Cantacuzeni hæc interpretor, quem se medullitus expetere toties testatur,

ἄγεται. Ἐν τούτοις τινῶν τῶν τῶν βασιλέων διεξιόντων πόλεμον, ὅπως τε τὴν ἀρχὴν συνέστη, καὶ ἤκμασεν εἰς τοσοῦτον, καὶ τί τὸ πείσεν τοὺς γενναίους ἀγνοῆσαι τὴν φύσιν· καὶ πότερος αὐτῶν μάχης ἤρξατο· καὶ τίς πρὸς διαλλαγὰς ἐξύτερος, ὁ μὲν τὸν πάππον, ὁ δὲ τὸν νεώτερον αἰτίαις ἐνέχεσθαι ἤξιον. Ἐγὼ δὲ ἀκούων, ἐπιλήγην τοῖς λόγοις, ῥαθυμίαν κατεγνωκίως τῶν ἀνδρῶν, οἱ παρηκολουθηκότας τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς, οὐ κατέλιπον τῷ βίῳ τὴν τῶν πεπραγμένων διήγησιν· ἀλλ' ἔστι καὶ περὶ ἐκείνων διπλᾶ λογίζεσθαι, καθάπερ καὶ περὶ τῶν Εὐκλείδου φασίν. Ἀλλὰ σὺ δίκαιος ἀνείης ἀπαλλάττων πραγμάτων ἡμᾶς, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τε ἐφ' ἡμῶν γεγονότα διδάξας. Τὸ δ' ἂν γένοιτο, ἐπιτομωτάτη χρησάμενος ἑδῶ τινι συγγραφῆς, δι' ἧς μόνως ἐξεστὶ τάληθες εὔρεσιν· καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ διετέλει; πράττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦσθα· καὶ νῦν σαυτοῦ γεγονῶς, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης παράδειγμα τὸν βίον κατέστησας τὸν σαυτοῦ. Ὡς μὲν οὖν τῶν γεγονότων καὶ νομιζόμενος καὶ ὢν αὐτοῦργός, οὐκ ἀγνοήσεις δήπου τὰ σά· ὡς δὲ μηδὲν τῆς ἀληθείας διὰ βίου πρότερον ἠγησάμενος, τάληθες εἶρεῖς· ὡς δὲ ῥαθυμίαν ἐξορίσας παντάπασι τῆς ψυχῆς, οὐ λογιῆ τὸν ἐπὶ τῷ πράγματι πόνον. Ἔστι δὲ καὶ εἰς παράδειγμα τὴν ἡμετέραν ἐκτελεῖαν ἀνενεγχεῖν.

et sub finem libri IV, cap. 42, cum conjugæ amplectitur. In eo vite cursu maxime licet homini suum esse, secumque habitare, nec se extra quaerere. Libro III, ubi de eadem re agitur, ἀφανεῖα συζήσω τὸν πάντα βίον, κατ' ἐμαυτὸν διάβητον· vitam ignotus vitæ reliquam, et vitam mihimetipsi. Quinque autem argumentis fingitur Nilus quidam, amicus Christodulo (hoc est, Joanni Cantacuzeno Christi servo) hanc historicam descriptionem suadere ac persuadere. I et II, quia vir illustrissimus atque optimus est, quales scriptores ipsi historiae auctoritati atque ornamento sunt. Bene namque Euripid. *Hecuba*:

... λόγος γὰρ ἐκτ' ἀδοξούντων ἰὼν
Κάκ τῶν δοκούστων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

... quod a levibus profecta oratio,
Et a probatis, non idem valet eadem.

III, quis non spectator modo illarum rerum, quod satis fuisset, sed actor quoque fuit. — IV, quia veritatis amantissimus: multi enim historici multa mentiti sunt mentiunturque (memini illius Senecæ ex libro quarto *Questionum naturalium*, cap. 30: *Historici cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere; sed adjiciunt, Penes auctores fides erit*), ac proinde qui historiam conscribant, minime digni, cujus prima lex, ne quid falsum audeas, neu quid verum non audeas. — V, quia laborem non oderit; ut nonnulli, quos a præclaris negotiis segnitie præcipue deterret, cum ingenuis ipsa rerum difficultate crescat animus. Vel dicamus, Nilum tribus vii rationibus: quod rerum ipsarum actor, quod verax, quod impiger, quarum priores duæ ex illis: *Tu enim quædam, etc.*, colliguntur.

(4) Veritas et justitia hic idem sonant, quod sæpissime in divinis Litteris, quarum hunc auctorem esse perstudiosum, et amare sacras illas loquendi formas, certum est: *Ambulare in veritate, Facere veritatem et justitiam, Sic docet nos implere omnem justitiam*, nihil sunt aliud, quam colere sanctimoniam, et omni virtute excellere. Aristoteles item v

Ἄν τε γὰρ τοὺς ἐξώθεν, ἂν τε τοὺς ἡρατέρους ἤγε-
μόνας ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσεις τὴν ἱστορίαν
καὶ αὐτοὶ γὰρ κακίνοι ἐπὶ τῷ συγγράφειν καθῆκαν
ἑαυτοὺς, οὐ μικρὰ πὺν ἀνθρώπινον βίον ἐκ τοιούτων
ὀνήσειν οἰόμενοι. Καὶ ἀπλῶς δὲ εἰπεῖν, οἱ μὲν ἤθικοι
τῶν λόγων, ὅσοι ἢ ἀρετὴν ἐπέφησαν ἢ κακίαν διέ-
θαλον, καλοὶ τὲ εἰσι καὶ θαυμάζεσθαι δίκαιοι· εἰ δὲ
καὶ δυνατὸν κατὰ τοῦτους τοὺς ἀνθρώπους βῶναι,
ἐνταῦθα δὲ πολὺς ὁ λόγος, τινῶν ἀξιούντων μὴ δύ-
νασθαι τὰ πράγματα διὰ τέλους συμβαίνειν τοῖς λό-
γοις. Οἷς δὲ ἐμέλι,σε πράξεις ἀνδρῶν ἀναγράφειν,
ἐξ ὧν ἀρετὴν καὶ κακίαν, τὴν μὲν ἔστιν ἐλέσθαι,
τὴν δὲ φυγεῖν, τοῖς τοιούτοις ἀντιλέγειν οὐ πάνυ τοι
ῥῆδιον, ὅτι μὴ λογισμοῖς, ἀλλὰ πράγμασι πεῖθουσι·
οἷς ἐρίζειν μανία σαφῆς. Ὡς οὖν τὰ μέγιστα ὀνήσεων
τῶν ἀνθρώπινον βίον, ἂν μὴ κατ' ἐλπίδας τὰ παρ-
όντι ἐκθῆ, ἐξ ὧν ἔστι τοὺς τε ἄλλους εὖ ποιεῖν, καὶ
τὸ σαυτοῦ διασώζειν ἤθεας, ἐλαῦ.

amussi (8) actiones suas dirigere, de eo magna quæstio est: censentibus nonnullis, quæ sub actionem cadunt, orationi usque ad ultimum non posse exæquari. At quibus cordi fuit res gestas et facta litteris persequi, uade cum virtute conjuncta ad imitandum eligas, cum scelere implicata devites, contra illos **3** dicere difficile est; quod non rationum conclusionibus, sed rebus ipsis persuasionem signunt; quas impugnare aperta insania est. Quare ut plurimum vitæ humanæ commodaturus, si presentia spem fecerint (9), tu ea tibi sumito, per quæ et aliis benèfacias, et animi ingenium conserves.

Jacobi Pontani notæ.

Νικομαχείων illud Theognidis in *proverbum* abi-
isse ait:

Ἐν δὲ δικαιοσύνη συλλήθεθ' ἅσ' ἀρετ' ἴσθι.

Justitia in sese virtutes continet omnes.

(5) Quod nimirum ad iii et iv libros attingit, quæque et supra intellexit, illis verbis, *quæque vestro avo contigerunt*. Quæ enim libro secundo narrantur, etsi ejus res sunt propemodum omnes, tamen non etiam ejus nomine, quemadmodum reliquæ, patratæ sunt. Omitto, multa exponi etiam in primo, a Cantacuzeno gesta magnifice, sapienter, fortiter ac feliciter, ut pene majorem partem ejus solius, quam Andronici Junioris historia censeret possit.

(6) Qui de rebus suis ipsimet historiam contextuerunt, seu exercitus duxerint, seu non duxerint, proferri possunt alieni a vero Deo Xenophon, Julius Cæsar, Adrianus, ut a Spartiano traditum est, tam cupidus fuit famæ celebris, ut libros vitæ suæ a se scriptos libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos nominibus suis publicarent. Arrianus in Periplo Rubri maris. Multa de se Judæi duo, Josephus in libris *De bello Judaico*, et libro de Vita sua; Philo, *De legatione ad Caium*; imo et antiquissimi illi Moses et Josue Israelitarum duces. Inter Christianos divus Augustinus in libris *Confessionum* non pauca de se memorat. Item Carolus IV imperator Vitam suam descripsit; multi duces navigationes suas et bella in India, quidam peregrinationes suas. Est autem prope idem, cum filii parentum res et facta conscribunt: quod Anna Alexii Comneni imperatoris Constantinopolitani filia crudite et eleganter præstitit. Quæ historia nondum est, quod sciam, Latine edita. Quadrat huc locus M. Tullii ex epistola ad Luceium libro quinto: *Logar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt. Scribam ipse de me, multorum tamen exemplo, et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia, et ut verecundius ipsi de se scribant necesse est, si quid est laudandum, et prætereant, si quid forte reprehendendum*

Quando igitur rebus gestis te non ut spectatorem, sed ut actorem interfuisse constat, quæ tibi acciderunt (5), ea profecto nescire non potes. Dein, quia in omni vita nihil duxisti veritate antiquius, nihil ab ea alienum memorabis. Ad extremum, quia tota de mente socordiam fugasti, quid laboris sit ista litteris amplecti, non reputabis. Nee verò primus, nulloque exemplo facturus es, quod abs te contendimus. Etenim sive ad extraneos, sive ad nostrates (6) belli duces animo te et cogitatione convertas, genus hoc scriptionis minime contemnes. Nam et hi et illi non parum inde humanæ societati consultam iri arbitrautes, huc pariter se demiserunt. Atque ut simpliciter et ingenue dicam quod sentio, morales commentarii, quot-

quot (7) aut virtutem efferunt, aut vitiositatem insectantur, egregii et in admiratione merito ponendi sunt: verum, possintne homines illorum

est. In quem locum nominat Paulus Manutius ex Plutarcho L. Sullam, qui Commentariorum libros viginti duos de rebus suis composuit. Item M. Scaurum principem illum senatus, qui tres libros de Vita sua præscripsit, quos memorat Cicero in Bruto, et Tacitus in Vita Agricolæ soceri sui. Etiam P. Rutilius, forsitan æmulatione permotus, vitam suam litteris mandavit.

(7) Fortasse eo respicit, quod Cantacuzenus præter illas apologias Christianismi adversus Mahometanos et Judæos, quas habemus, etiam paraphrases in aliquot Aristotelis libros Ethicorum conscripsisse fertur, idque opus in Veneta bibliotheca exstare dicitur. Ut ita præterita ejus scripta cum futuris, minora cum majoribus, si fructum spectes, componantur.

(8) Hæc adversum Stoicos, ut mihi videtur, qui sapientem informant, qualis nunquam exstitit, quod quidem in Senecæ libris clarissime licet perspicere, cujus tamen vita mollior fuit, adeo facilius est magna et mirabilia dicere, quam facere. Plutarchus, quanquam et ipse Stoicus, haud æque rigidus est. Pulchre, ut omnia, M. Tullius in Lælio: *Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse: neque id ad virum reseco, ut illi, qui hæc subtilius disserunt, fortasse vere, sed ad communem utilitatem parum. Negant enim quemquam virum bonum esse, nisi sapientem. Sit ita sane. Sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus. Nos autem ea quæ sunt in usu, vitæque communi, non ea quæ finguntur aut optantur, spectare debemus. Et Offic. 1: Vivitur enim non cum perfectis hominibus pleneque sapientibus, sed cum iis, in quibus præclare agitur, si sint simulacra virtutis. Hæc ille. Laudari debent Peripatetici, qui mediocritatem quamdam exigunt, et virtutem ponunt in medio, quod vult Horatius illo versiculo: Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.*

(Epist. 18, lib. 1.)

(9) Quorsum istuc spectet, ex proœmio libri tertii clarebit. Sunt profecto incorruptiora posteri-

CHRISTODULUS NILÆ S. (10).

A

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΝΕΙΛΩ.

Cum legissem litteras tuas, mi Nilæ, præclaram iudicem tuam amplexatus sum. Nam velle discere quæ superiore et hæc nostra ætate (11) Romanorum imperatoribus acciderint, optantia est veri notitiam adipisci. Admirabilia siquidem et inaudita prorsus, superiorumque imperatorum casibus dissimillima eis evenerunt: in quibus præter rationem, et opinionem, tum in subitis rerum conversionibus, tum in hominum moribus plurima cernas, quando hi sese ad penitus inconcussam et immobilem (12), ac nullis mutationibus expugnabilem constantiam pulcherrime composuerunt: alii plane secus continenter huc illuc Euripi instar flutarunt (13). Enimvero si quis illi perturbatissimo statui diligenter attendere animum voluerit, divinorum quoque iudiciorum profunda deprehendet. Quare cum propositæ narrationis multiplicem varietatem ob oculos ponerem, ecquid me ad scribendum darem, diu in incerto habui. Tamen quia nihil amicitia potentius, nec ad persuadenda alicui vel majora viribus onera quidquam efficacius, huic ego quoque manus **L** do et ad scribendum accedo: Deum veritatis antea comprecatus, ne verbum veritatis auferat de ore meo¹. Non enim odio aut gratia, mendaciorum plerumque parentibus (14), adductus: sed unius veri memoriæ prodendi studio incensus, hoc operis suscepti, et veritatis amantibus scribere me profiteor. Ad hoc non ista a majoribus natu didici, aut famæ fabulisve ineptis (quibus non pauci temporum explicatores decepti a recto itinere aberrarunt) aures dedendo accepi: ipse ego præsens omnibus interfui (15) singulaque, si quisquam

Ἐπήνεσά σου τὸν τρόπον, ὦ φίλε Νεῖλε, τὴν σὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοῦς. Τὸ γὰρ μαθεῖν ἐθέλειν ἃ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων συνέβησαν ἐφ' ἡμῶν, τάληθέ: ἐστὶν εἰδέναι ποθῶντος. Παράδοξα γὰρ τινα καὶ ἀλλόκοτα συνέβησαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ οὐδαμῶς πρόσμοια ταῖς ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλείων· ἀλλὰ πολὺν τινα τὸν παράλογόν ἐστιν εὑρεῖν ἐν αὐτοῖς, ἐν τε ταῖς ἀγχιστρόφοις τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἕθεσι καὶ βίαις· τῶν μὲν εἰς τὸ πάντη εὐσταθῆς καὶ ἀκίνητον καὶ μηδαμῶς εἰκονταῖς μεταβολαῖς τῶν πραγμάτων ἑαυτοῦς κάλλιστα ἀρμοσάντων, τῶν δὲ τούναντιον ἅπαν Εὐρίπου δίκην μεταφερομένων ἀεὶ καὶ ἀστατούντων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ βάθος φαναῖται τῷ βουλομένῳ τοῖς πράγμασι προσέχειν ἐπιμελῶς. Τοῦτου δὲ χάριν, ὠκύνουν ἐπιπολὺ τῶν λόγων ἀψαθῆαι τούτων, τῆς διηγήσεως ἀναλογιζόμενος τὸ πολυειδὲς καὶ ποικίλον. Ἐπεὶ δὲ φιλίας οὐδὲν ἰσχυρότερον οὐδὲ πιθανώτερον καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν, ταύτῃ βιασθεὶς κἀγὼ ἤδη ἄρχομαι λόγου· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας Θεὸς μὴ περιέλοι λόγον ἀληθείας ἐκ στόματός μου· οὐ γὰρ ἀπεχθεῖα τινὲ τῆ φιλίας (ἐξ ὧν τὸ ψεῦδος ἐπιπολὺ τίκτεται), πρὸς τούτους ὑπήχθη τούτους λόγους· ἀλλ' ἀληθείας ἕνεκα, καὶ πρὸς ἀληθείας ἐραστὴν τούτους ποιῶμαι. Ἐτι ἐξ οὐδ' ἀκοῆ ταῦτα πρὸς τῶν παλαιότερων παρεληφώς, ἢ φήμαις προτέχων καὶ μύθοις ὑγιῆς οὐδὲν ἔχουσιν, (ἐξ ὧν συμβέβηκε τοῖς πολλοῖς τῶν συγγραφέων ἀποπλανηθῆναι τῆς ἀληθείας), ἀλλ' αὐτὸς ἐφ' ἅπασι παρών, καὶ ὡς ἔνεστι μάλιστα τάληθῆ περὶ πάντων εἰπερ τις εἰδώς, οὕτω δὲ ποιήσομαι τὴν περὶ αὐτῶν διηγήσιν, τὴν ἀλήθειαν προστησάμενος, καὶ πάσης ἄλλης αἰτίας αὐτὴν προτιμήσας. Εἰ δὲ σὺ μὲν ἀληθείας

¹ Psal. cxviii, 45.

Jacobi Pontani notæ.

tatis iudicia: præsentia livor carpit. Horatius, Ode 24, lib. III:

*Virtutem incolumem odinus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.*

Cic. pro M. Marcello ad Cæsarem: *Servi igitur is etiam iudicibus, qui multis post sæculis de te iudicabunt: et quidem haud scio an incorruptius, quam nos. Nam et sine amore, et sine cupiditate, et rursus sine odio et sine invidia iudicabunt.*

(10) In hac epistola ad historiam sequentis notitiam series superiorum imperatorum explicatur.

(11) Quamvis in Græco tantum sit ἐφ' ἡμῶν, nostra ætate, tamen quia Nilus bipartitam propositionem faciebat, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τ' ἐφ' ἡμῶν γεγονότα, puto alterum quoque caput posse repeli: et seipsum etiam nomine imperatorum comprehendit, dum subjicit, *Romanorum imperatoribus acciderunt.*

(12) Hoc de Cantacuzeno ipso dictum accipe, qui in fide mansit, adversasque res omnes cum Andronico suo toleravit constantissime. Euripi autem similes, ac transugæ, proditoresque Andronici Syrgiannes et protostrator, Cantacuzeni imperatrix, Joannes patriarcha, et alii fuerunt.

(13) Euripus fretum angustum inter Aulidem Bœotiae portum, et Eubœam insulam, die ac nocte fluit, refluit septies. Propter quam vicissitudinem et inconstantiam homo mutabilis, et incon-

stans Euripus audit. Legimus quoque τύχη εὐριπος, quod Ovidius hoc disticho declaravit:

*Passibus ambiguis fortuna volubili errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.*

Item εὐριπος διάνοια, humanis quippe cogitationibus nihil mobilius ac variabilius.

(14) Non solum qui de rebus dubiis consultant (ut ait apud Sallustium Cæsar), sed etiam qui rerum gestarum memoriam produnt, eos ab odio, amicitia, ira, misericordia vacuos esse convenit. Haud facile animus rerum providet, ubi illa officium. Notatus est T. Livius, quod Romanis quibusdam nimium faverit. Notatus Sallustius, qui in Catilinaria conjuratione, quæ Cicroni senatus honorifice, perbenevoleque decreverat, cum malevolentia subitiverit. Peccant gratia, qui se nimium in laudes principum effundunt. Audiivi Carolum V Historiam Sleidani legentem dixisse, ipsum de se multa mentiri. Peccant odio, qui immoderate et sæpe reprehendant. Timæus historicus, quod esset acerbior, Epitimaus dicitur est: auctor Diodorus lib. v, cap. 1. Licitum est autem rerum scriptori et reprehendere ea quæ vituperanda ducet, et quæ placent exponendis rationibus comprobare, quomodo ad Luceium Cicero scripsit, epist. 12, lib. v; sed utrumque modice.

(15) In calce tamen historiam fatetur, se quædam ab aliis accepisse, quæ nimirum in adver-

πραστής, ἐπέ τε οὐδέν ἐστι τὸ πείσον ταύτης ἀπο-
στήναι: διὰ πάσης τῆς διηγήσεως, ἔχεις ὅπερ ἐπό-
θεις. Ἄξιον δὲ μικρὴν ἀνωθεν ἀναλαβεῖν τὴν σειράν
τοῦ γένους τῶν βασιλέων· ὡς ἂν εἰδείμεν τίς ἐκ
τίνος ἔφυ, τίνας τε αὐτὸς τετοκῶς, τίνα προέστησε
βασιλεύειν, τοὺς ἄλλους καταστήσας τελεῖν ὑπ' αὐ-
τῶν

mus imperatoris juveni repetere: quo nimirum quis a quo procreatus, et quibus ipse vicissim ex se genitis, quem imperio, reliquis fratribus antelatum, admoverit, perspicere possimus.

Ὁ βασιλεὺς τοίνυν Ἀλέξιος, ὁ τὴν ἐπωνυμίαν
Ἄγγελος, τῷ Θεοδώρῳ Λάσκαρι τὴν θυγατέρα κα-
τεγγυήσας, τὴν βασιλείαν ἀρχὴν παρέπεμψε πρὸς αὐ-
τόν. Οὗτος δὲ αὐτὸν πάλιν ἀρρέμενος παιδὸς ἀπορῶν,
Ἰωάννη τῷ Βατάτζῃ ἐξ ἀρχοντικῆς τάξεως ἔντι,
Εἰρήνην τὴν θυγατέρα συνέζευξεν, ἀποδείξας καὶ
βασίλειά τὸν κηδεστήν· αὐτῷ δὲ Θεόδωρος γεγέννηται
παῖς, Ῥωμαίων καὶ αὐτὸς βασιλεύσας· ἐξ αὐτοῦ δὲ
γεγέννηται Ἰωάννης, ἐφ' οὗ δὴ τῆς βασιλικῆς τοῦ
γένους διατηρηθείσης σειράς, ἐπὶ Μηχαήλ τὸν Πα-
λαιολόγον ἡ βασιλεία μετέβη· ὅς δὴ παῖδας ἐγέννη-
σεν Ἀρρένας τρεῖς· Ἀνδρόνικον, ἕς καὶ τῶν βασι-
λικῶν ἐπελάβετο σκήπτρων, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν
ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθέντα, καὶ τρίτον Θεόδωρον· ἀλλὰ

A alius, perspectissima habens, ut potest, ea com-
memorabo: veritatemque, tanquam scopum in-
tuens, quacunque alia causa potiore ducam.
Quamobrem si tu, Nile, veri pernoscendi es cupi-
dus, nihil autem erit quod me quam longa erit
narratio ab eo avocet, fiet profecto quod concupisti.
Verum paulo supra seriem sive genealogiam do-
mus imperatoris juveni repetere: quo nimirum quis a quo procreatus, et quibus ipse vicissim ex se genitis, quem imperio, reliquis fratribus antelatum, admoverit, perspicere possimus.

Alexius igitur imperator, cognomento Angelus,
filia Theodoro Lascari thalamo sociata, summum
quoque principatum ad eundem transmisit. Lascari-
ris sobole virili carens Joanni Batatzæ, ex ordine
procerum, [sen virorum principum.] Irenen ex so-
natam collocavit, generumque imperatorem nomi-
navit. Joannis sattu Theodorus editur, qui et ipse
Romanis imperitavit. Is Joannem creat, in 5 quo
intercisa propagatione imperatoria, ad Michaelen
Palæologum (16) ex asse republica demigravit.
Hic senos sustulit liberos (17), Andronicum, qui
etiam secundum patrem in sceptris successit:
Constantinum Porphyrogenitum (18) ac Theodo-
rum; filias Irenen, Eudociam et Annam. Andro-

Jacobi Pontani notæ.

sariorum suorum conventiculis agitata sint: et alia
nitiq̄ue, quibus adesse præsens non potuit. Nec Ju-
lius Cæsar omnibus quæ narrat coram affuit;
affuit autem plurimis; et quæ pro illo gesta sunt,
ejus virtute multa et auspiciis gesta sunt omnia.
Valet ad conciliandam historię fidem, scribere
quæ videris, non quæ audieris: oculis siquidem
certior fides est, quam auribus. Quare nonnulli,
quo exploratiora et indubitatora possent scribere,
ipsimet terras et regiones peragrarunt, ut Dio-
dorus Siculus, Sallustius.

(16) Michael Palæologus Joannem puerum, Theo-
dori filium, Joannis Batatzæ nepotem, Theodori
Lascaris pronepotem, heredem legitimum, cujus
tutor erat institutus, nefarie exoculavit, vel, ut
alii retulerunt, interfecit; imperium Constantino-
politānum circiter annos sex et quinquaginta a
Latinis, ab anno Domini 1205 ad 1259, seu ut alii,
ad annos circiter tres et sexaginta, a Belgis, in-
quam, occupatum, pulso Balduino secundo, Græ-
cis restituit, sibi que usurpavit. Vide Nicephorum
Gregoram, lib. iii et iv; Petrum Bizarum, de bello
Veneto, libro primo. Docet idem Gregoras libro
sexto, quo pacto Andronicus filius, paterni sceleris
vindictam metuens (ne et ipse videlicet oculos cum
imperio amitteret propter quem pater Michael le-
gitimum heredem ita crudeliter tractaverat), ad
eum in quodam Bithyniæ oppidulo eustoditum ve-
nerit, consolatus sit, ad victum et cultum omnia
quoad viveret, suppeditavit. — *Familiam Palæo-
logorum ex Italia, et Viterbo Etruriæ civitate laud
ignobili originem traxisse, nonnullis placet: et con-
tinuata quadam serie ex hac Cæsares imperio Con-
stantinopolitano dati sunt, annis circiter centum no-
naginta quatuor: donec tandem refrigescente pri-
stina illa virtute pietateque Christiana, omnia sequi-
tie quadam et diversis studiis in deterius labi cœpe-
runt: sic, ut florentissimum Græcorum imperium in
Turcarum manus ne potestatem deveniret, anno mil-
lesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, post-
quam mille centum et amplius nonaginta annis in-
colume stetisset. Ut autem imperium hoc a Constan-
tino magno Helena matre genito, qui hanc urbem e
caderibus et nobilissimæ antiquitatis fragmentis plane*

novam refecerat miroque ornatu exstruxerat, initium
habuit: sic sane in Constantino octavo, cui quoque
mater fuit Helena, desit. Quin etiam cum id tenuis-
sent Latini quot annis supra diximus, et vorum aus-
picia regni a Balduino Flandriæ comite cœpissent,
sic postmodum in Balduino, secundo nimirum hujus
nominis, conciderunt. Hæc ut perspicua et cognita
digna ex Bizaro libro i de bello Veneto inferenda
duximus.

(17) Posteritatem Michaelis Palæologi tam dis-
tincte, plene ac vere non facile apud alios expli-
catam æernas. Quod ignorantia historię hujus,
quæ adhuc in tenebris jacuit, ascribendum quis-
piam putaverit. Propter quam ignorantiam multa
aliter ab aliis narrata et errata sunt.

(18) Verbum e verbo, et Constantinum in pur-
pura natum. Hoc est, patre jam purpurato, seu
purpuram gestante, quod solebant imperatores: id
enim erat eorum insignis. Seu qui natus est impe-
rator, ad quem purpura, sive imperium cujus ea
symbolum et indicium, seu successio in imperio,
ipso ortus jure pertinebat. Tametsi infantes quo-
que ipsi purpureis fasciis involvi solerent, quod
de se Anna Comnena, Alexii filia, Præfatione Hi-
storię suæ testificatur. Unico verbo Græce dicitur
Πορφυρογεννήτης, quod malo (nec id sine exem-
plo) reddere *Porphyrogenitus*, quo magis latinizem,
quam retinere Græcum, ac dicere *Porphyrogeueta*.
Veruntamen Constantinus iste non fuit proximus
hæres imperii, sed posterior. Etenim Michael pater
Andronico, ante purpuram sibi nato, ut apparet,
priores dare voluit. Poterat inter Constantinum et
Andronicum fratres eadem his intercedere, quæ
inter Artemenem et Xerxem, Darii Persarum re-
gis filios intercessit. Artemenes siquidem, ut natus
maximus, ætatis prærogativa imperium ad se traher-
bat, quod jus et ordo nascendi, et natura ipsa gen-
tibus dedit. Xerxes controversiam non de ordine,
sed de nascendi felicitate referebat. Namque Ar-
temenem primum quidem Darii, sed privato per-
venisse, se regi primum natum, etc., Justinus, lib.
ii, de eorundem memorabili concordia in petitione
regni; Plutarchus, libro De amore fraterno, ubi,
quem Justinus Artemenem, ipse Ariamenem vocat.

nice igitur Michaelis imperatoris filio duæ deinceps uxores fuerunt, quarum prior Hungarorum regem orta (20), Anna audivit, ac duos mares ei peperit, Michaelen, qui cum patre imperium tenuit, et Constantium despotam (21) cognominatum, ut qui post fratrem imperatorem generatus per cuncta proinde secundas obtineret. Ex altera, nempe Irene, marchionis Montisferrati Lombardi principis filia (22), trium filiorum factus est parens, Joannis, Theodori, Demetrii et unius puellæ nomine Simonidis (23). Jam vero Michael predicti Andronici filius, ducta regis Armeniorum filia, Andronicum imperatorem, et Manuelem despotam, muliebris autem sexus Annam et Theodoram ex ea suscepit. Quæ autem supra nominatorum imperatorum temporibus a Theodoro Lascari usque ad Michaelen ex Palæologis secundum (24)

καὶ θηλείας τσαούτας, Ειρήνην, καὶ Εὐδοκίαν, καὶ Ἄνναν. Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ Μιχαὴλ βασιλέως παῖς (19), δυοὶ γάμοις προσομιλήσας, ἐκ μὲν Ἄννης τῆς θυγατρὸς τοῦ τῆς Οὐγγρίας ῥηγῶς, παῖδας ἐγέννησεν ἄρθενας δύο. Μιχαὴλ τὸν βασιλεύσαντα σὺν αὐτῷ, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον δεσπότην ὀνομασθέντα, ὡς καὶ μετὰ τὸν βασιλέα τεχθέντα, καὶ τὰ ἑυτερεῖα φερόμενον ἐπὶ πᾶσιν. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς δευτέρον γάμον ὀμιλησῆς αὐτῷ Ειρήνης τῆς θυγατρὸς μαρκῆσι Μουμπαρὰ ἄρχοντος Λουμπαρδίας, ἐγέννησεν υἱοὺς τρεῖς, Ἰωάννην, Θεόδωρον, καὶ Δημήτριον, καὶ θυγατέρα μίαν τὴν Σιμωνίδα. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Μιχαὴλ, ὁ τοῦ προῆρθέντος Ἀνδρονίκου βασιλέως παῖς, εἰς γάμον ἑαυτῷ συναρμόσας τὴν θυγατέρα τοῦ τῆς Ἀρμενίας ῥηγῶς, παῖδας ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τὸν τε βασιλέα Ἀνδρόνικον, καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην, καὶ θυγατέρας,

Jacobi Pontani notæ.

(19) Ad oram ms. ascriptum erat πατήρ. Frustra.

(20) Observo, Οὐγγρίαν transferri *Hungariam*, tametsi spiritus non consentit, cum sit in Græca voce lenis; et Ungri populus nominantur ad Istrum. Sed tamen cum etiam e Germania, Sabandia, Italia Byzantini imperatores sibi conjuges asciverint, cur non ex vicina Hungaria? Græci porro posteriores plurima dignitatum, magistratum ac potestatum vocabula aut Latina prorsus, aut Latino-Græca seu ad Græcas flexiones detorta, et nonnihil immutata, seu Ἑλληνικοῦ ἄρθρου ex commerciis forsitan et consuetudine cum Latinis adhibuerunt. Cum igitur Constantinopolitanum semper βασιλέα nominet, reges autem ῥήγας; (excepto Mæсорum rege, quem, si memini, pene nunquam τοῦ βασιλέως nomine dignatur, quam ob causam, non dispicio) videtur vocabulo βασιλεὺς quiddam amplius et majus significare voluisse, quam nos voce rex significare consuevimus. Et quanquam Græci regem βασιλέα dicunt, nihilominus eodem vocabulo imperatorem etiam Romanum et Augustum exprimunt. Duo duntaxat scriptores nominantur qui interdum ἀτοκράτορα appellant, Plutarchus et Herodianus. Quamobrem quoties in hac historia vox βασιλεὺς de Constantinopolitano principe occurrit (occurrit autem millies), non rex, sed imperator reddenda est. Non me lateat, tria hæc nomina eundem aliquando gessisse, βασιλεὺς, καῖσαρ, σεβαστός. Verum ea aliud non sunt, quam imperator, Cæsar, Augustus. Est ergo in hisce libris non modo Οὐγγρίας, Ἀρμενίας, Ῥαούνας (Ῥαβέννη: legendum), Κύπρον, Κατελάβιον, semelque et iterum Μυσῶν ἄρθεξ, sed etiam Κάρουλος ῥήγης: ne de regulis tantummodo dictum existimes. Quin et imperatorem Occidentis apud quosdam recentiores Græcos non βασιλέα Ῥωμαίων, sed ῥήγαν Ῥωμαίων nominatum videbis: nam illo priore suum illum orientalem honorant.

(21) Despota hic valet, quod Hispanis et Lusitanis *infans*. Primogenitus enim, imperator, qui Gallis *deslinus*, Hispanis princeps. Ipsemet Cantacuzenus rationem affert cur despota dicitur sit iste Constantinus, et affert eam quam adduximus. Imperatores Romani de filiis, aut nepotibus, aut consanguineis, quorum præstantem vidissent indolem, et ad imperandum idoneos fore censuissent, successores sibi legabant, quos initio principes juventutis nominabant: post nominati sunt Cæsares (quod retinuerunt, etiam cum ad culmen imperatorie majestatis ascendissent, ut Cæsares imperatores dicerentur), tandem nobilissimi Cæsares appellati sunt. Apud Turcas Zelchis significat nobilem. Quam vocem co-

rum monarchæ honoris causa in successoribus suis nominandis, imitatione Romanorum (ut conjici potest) usurparunt. Tamen Mahometis II et successorum filii non zelches, sed sultani cepti sunt indigitari.

(22) Irene huic senatus Gennensis quatuor trirèmes instructas decrevit, quæ illam Byzantium Andronico nupturam devexere. Gregoras, libro sexto, scriptum reliquit, cum eo duceretur, egisse annum undecimum, Andronicum vero tertium supra vicesimum: quam et vultus et morum elegantia commendavit. Mulierem longe ambitiosissimam eandem describit libro septimo, quippe quæ omnes tres filios suos imperatores designari percupiebat, et ut modo imperantes videret. Romanas opes in Romanorum hostes profundeabat. Ibidem, quam lenis ad eam placandam Andronicus fuerit. Febri corrupta obit diem suam, in oppidulo Drama, quo animi gratia Thessalonica se conferre solebat. Est autem Græce ἄρχοντος Λουμπαρδίας. At enim non paruit huic marchioni universa Lombardia, quam Insubriam veteres dixere (proinde malui *Lombardi principis*, quam *Lombardiæ principis*, ut vitarem τὸ ἀμφίβολον), sed ea solum regioneula, quæ inter Padum et Tanarum sita, et jampridem Montisferrati nomine vocata est. Præter marchio ejus fuit Almaranus, a socero Othone magno creatus, anno Christi 967. Inde postea marchiones propagati.

(23) Georgius Pachymerius hoc illi nomen factum tradit, quod cum plures puellæ Andronico natæ morerentur, a muliere quadam edoctus, duodecim apostolorum duodecim statuas cereas vivi magnitudine statuerit, easque sub tempus factus ordine accenderit; qui cum in tempus, quo statua Simonis ardere incipiebat, incidisset, puellam ex eo Simonidem nuncupatam. Hanc, teste Gregora, pater quinquennem Crali Servie regulo quadragenario quartam uxorem desponsam domi, donec viro tempestita evaderet, educandam dedit. Invita ad maritum postea, a quo discesserat, Byzantio revertitur, et monacham prolitetur. Vide principium lib. viii. Sustulit et notham filiam idem Andronicus, nomine Irenen, quam Joannes Ducas, Pelasgorum et Thessalorum princeps, uxorem duxit, ut est libro vii apud eundem Gregoram.

(24) Primus ex Palæologis Michael fuit Andronici parens. Secundus Michael Palæologus, filius Andronici senioris, et imperii consors. Id secundum ad nomen et ordinem in imperio referendum est: nec enim post patrem Andronicum, sed cum patre imperavit. Ita non tertius a primo, sed secundus numeratur.

Ἄγγων καὶ Θεοδώρων. Ἄ μὲν οὖν συμβέβηκεν ἐπὶ τῶν ἀναγεγραμμένων βασιλείων, ἀπὸ τῶν τοῦ Λάσκαρι χρόνων, ἄχρι Μιχαὴλ βασιλείας τοῦ τῶν Παλαιολόγων δευτέρου, πολλοῖς ἐγένετο συγγράφασθαι σπούδασμα οὐ μικρὸν· ἐξ ὧν αὐτὸς τε σὺ, καὶ εἴ τις ἕτερος βούλοιτο, δυνήθειν ἂν ἀκριβῶς μαθεῖν περὶ τῶν πραγμάτων· εἴ γε μὴ κάκεινοι ταῖς προβόηθείσαις ἐνσχεθέντες αἰτίαις, τὰ μὲν ἀληθῆ λέγειν εἴασαν χαίρειν, αὐτοὶ δὲ ὅπως ποτὲ ἐτυχοῦν διακαίμενοι περὶ ὧν διελέγοντο, οὕτω δὴ καὶ τὴν διήγησιν ἀπέδωκαν τῶν πραγμάτων, ἄρκειν αὐτοῖς ἠγρούμενοι πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν πόνων, ἢ τὸν φιλούμενον ἐπαινέσαι, ἢ τὸν μισούμενον καθυδρίσαι, τῆς δ' ἀληθείας μηδὲν φροντίσαντες. Ἐξ ὅτου δ' ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τῶν Παλαιολόγων ὁ δεύτερος δηλαδὴ, τοῦ παρίντος ἀπέστη βίου, ἢ οὐδεὶς συνεγράψατο τὰ τοῖν βασιλέων ἐξεργασμένα ἐν τε τοῖς εἰρήνης καιραῖς, καὶ ἐν οἷς περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους· ἢ εἴγε καὶ συνεγράψατο, οὐκ ἂν οἶμαι καθαρῶς τῆς ἀληθείας αὐτὸν ἐφάπτεσθαι, ἅτε δὴ τῶν πραγμάτων ἀκριβῆ γνῶσιν οὐκ ἐσχηκότα, πολλῶν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ ποικίλων συνεγενθέντων. Διὸ σὺ τε καλῶς ἐποίησας παρὰ τοῦ σαφῶς εἰδότης ἐθέλησας μαθεῖν τῶν πραγμάτων, τῆς ἀληθείας προτιμήσας μηδὲν.

Acta sunt, in his scriptura consignandis complures diligentissime elaborarunt (25) : ex quorum monumentis et tu, et quibus libebit, omnia ad unguem percipietis : si modo non etiam illi predictorum rei (26) **C**riminum [puta odii, et gratiae] veritatem valere jusserunt, et prout erga eos erant animati, de quibus exponebant, ita rerum nobis memoriam tradiderunt, satis magnam suis laboribus mercedem statuentes, vel immodice commendare quos diligerent, vel despicabiles reddere quos odissent. Ab excessu Michaelis Palaeologi secundi aut nemo quisquam inter duos imperatores [avum ac nepotem scilicet Andronicos] pace belloque quod super imperio habuerunt, gesta conscripsit : aut si etiam, non enim arbitror incorruptam veritatem attigisse : utpote plena et accurata gestorum cognitione destitutum, quandoquidem haud ita longo intervallo multa et varia contigerunt. Quocirca cum tu prudenter facis ab eo accipere illa desiderans, qui ea certissime novit tum ego nihil procrastinans, eadem quam verissime explanare oecipiam.

Ἐγὼ τε μηδὲν μελλήσας, τὴν διήγησιν ἐκθήσομαι

Jacobi Pontani notæ.

(25) Georgius Pachymerius, Gregoras, et (quem penes se manu exaratum esse affirmat in Pandectæ historiæ Turcicæ Joannes Lennelavius) prætor Græciæ. Hic prætor annorum amplius sexaginta historiam, a capta nimirum Constantinopoli a Flandris usque ad eandem a Michael Palaeologo receptam composuit. Qui præterea illa tempora persecuti sint, nescire me fateor.

(26) Hæc contra Gregoram in primis, quem et

lib. iv, cap. 24 et 25 ut hominem mendacissimum insectatur. Eundem paulo infra iterum tangit, cum res Andronicorum satis cognitæ et exploratæ habuisse, et idcirco incorruptam veritatem attigisse negat. Sane non pauca ad junioris Andronici gloriam spectantia dissimulavit, aut ignorantia, aut fide non bona. De eodem historico Præfatione ad lectorem plura disseruimus.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

7 Michael senioris Andronici filius, Junioris pater, filiabus in matrimonio collocatis et filiis parenti ad educandum commissis, ex oriente Byzantium rediens Adrianopolin, deinde Thessalonicam ab eodem transmittitur, ubi de morte filii Manuelis certior factus, præ luctu acerbissimo in morbum labitur, quo etiam hac vita decedit. Senex pater Andronicum adolescentem nepotem, Constantino despota filio suo, Michaelis germano fratre, in imperio surrogato, idque non tam ipsius Constantini, quam Michaelis pueri eidem Constantino ex pellice suscepti, causa abdicare constituit. Post obitum Michaelis imperatoris provinciarum præsides et magistratus sacramentum novum postulatur, et juvenis Andronici nomen in conceptione juramenti præteritur : solus Joannes Cantacuzenus, cubiculi sacri præfectus, ne se scelere contaminet, jurare detrectat : veteri formula jurare sinitur. Tacitus fortè injuriam nepos, quem Syrgiannes vir nobilissimus serio monet, ut sibi consulat ; et in eam rem operam fidèlem spondet. Ille rem cum Cantacuzeno, qui tum in Thracia prætor versabatur, ut eum amico omnium sincerissimo, prius communicandam censet. Dolet is ea necessitate, quam Syrgianni intervantio discrete explanat, calamitatemque in posterum præsentit, et juvenem in tuto collocandum, aliud nihil, nisi cogantur, incipiendum suadet. Christopolis fugæ, nepote approbante, deligitur. Cantacuzenus e Thracia Constantinopolin veniens, quid sibi cum Syrgianno convenerit, renuntiat : Apocauclum hominem obscuri generis, sed prudentem in primis (a quo postmodum diu vehementerque divexatus est, ut patebit lib. iii), Syrgianni gratificans, Andronico commendat. Causæ dissidii inter avum et nepotem aliæ antiquiores afferuntur, prolatisque exemplis, avus nimiam austeritatis et importunitatis insimulatur, quam illi per patriarcham Josephum nepos exprobrat. Avus se excusat, Placatur nepos. Verum hæc Michaelē adhuc vivente. Quo satis absumpso, cum quoddam dictum redigeret ei in

memoriam, quo honestas eum hæreditaria successione multaret, ostendit nepos quæ mente dixerit: veniam delictis suis petit; cui Cantacuzenus, ut justam causam habenti, semet et omnia sua offert. Iterum per fugam Christopolis destinatur. Callinicus ad Crælem Triballorum principem de societate legatur. Spondet. Denno de loco, ad quem salutis tuendæ & confugiant, deliberatur, et Adrianopolis præfertur. Injuriam avi in nepotem memorantur. Syrgiannes e Thracia revocatur. Adhuc de loco fugæ. Adrianopolis iterum eligitur. Quærunt quomodo Constantinopoli impune exeant. Protostrator senem in custodiam tradendum, Syrgiannes omnino jugulandum decernit: utrique repugnans Cantacuzenus, in prima sententia, de simplici discessu, permanendum pronuntiat. Syrgianni contra nitenti sapienter occurrit, simulque protostratorem refellit. Nepos ab omni crudelitate in avum abhorrens, Cantacuzeno subscribit. Idem Syrgiannes et protostrator faciunt: imperatricem Cantacuzenus, qui et magnus domesticus, junioris imperatoris conjugem Constantinopoli relinquendam sentit. Magnus contostantius et magnus logotheta Melochites causam nepotis apud avum agunt: ad iudicium accessitur: protostrator eum comitatur: domesticus supervenit postea: in palatio de servando juvene sermocinantur. Ternæ triremes a Genuensibus amicis instruntur. Nepos magnum domesticum offendens, se desertum conqueritur: quæ maxime vult, audit. Citatur de integro ab avo ad iudicium: amicos ad fidelitatem sibi in periculo præstandam hortatur. Cantacuzenus et protostrator omnia pollicentur: ad palatium deducunt. Ibi coram episcopis ut superbus et rebellis a senæ accusatur. Negat se talem: si facinorum istorum compertus fuerit, vel capitalem pœnam libenter excepturum, et avum ut contumeliosum redarguit. Amici duo foris clamorem audientes, succurrere parant. Senex quiescit, et nepoti conditiones fert quatuor: ad singulas respondet: pedem ejus pronus osculatur. Fingit ille se reconciliatum: inani gaudio exsultatur. Jubetur in Peloponnesum præfectus abire magnus domesticus; quæ jussio quoniam fraudem olebat, quid agat, cum sociis consultat. Conjicitur mens senis hæc, ut ipsis specie præfecturarum distractis, nocere liberius ac facilius possit: non esse salutem negligendam: A juniore ad senem pro impunitate sociorum legatio decernitur, quam Melochites certis de causis obire detrectat. Sequitur frivola domestici excusatio, cur a Peloponneso abhorreat. Objurgatus ab imperatore, in Thessaliam jubetur proficisci; quam conditionem similiter subterfugere studens dissimulat, et extra urbem milites pecuniamque expectat. Protostratori Prillapi præfectura mandatur. Scriptura ad lectulam inventa, nepos Byzantio decimo tertio Kalendas Maias, comitatus protostratore, paucisque famulis, cum canibus et avibus venatoriis (ad fugam legendam scilicet) egreditur: Adrianopoli comiter accipitur. Hoc intellecto, imperator Tagarim magistrum militiæ ad fugitivum reducendum mittere vult: a quo docetur, laborem inanem fore. Interdicitur omnibus, ne de cætero nepotem nomine imperatoris afficiant, declaraturque hostis, et cum factione sua a piorum communione secluditur. Ab eo deinde pacem senex petit. Legati in discrimen veniunt: et ibi alterius præsens atque inconcussus animus. Benigno cum responso dimittuntur. Postridie in concilio pax recusatur, ni senior imperio cedat: datur tamen opera, ut is imminens periculum declinare possit. Exercitus mire avet Byzantium petere, nec ei persuaderi potest, ut libens in occidentem tendat. A Sphentisthlabo Mæsorum rege insidiæ. Lente Constantinopolin pergit junior, morbum prætexens; senem præmouet, ut sibi caveat. Magnus domesticus ab oppugnatione urbis dehortatur. Palæologa monacha super induciis rogatam accedit. Nepos respondens, se in avum officiosissimum demonstrat. Avus jusjurandum dat, et anathematismum rescindit: irascitur, hominem de infima plebe ad se juramenti exigendi missum: factum excusatur. Adrianopolin se recipit nepos, co uxorem evocat. Syrgiannes ad senem delicit: objectum perfidiæ crimen negat. Itur infestis signis Byzantium: optimates et duces exercitus ad avum de pace scribunt. Xena mater Andronici minoris Thessalonice a templo avulsa, pro captiva adducitur Constantinopolin. Pax petitur. Morbus junioris, a quo stratopedarcha desciscit. Beneficentia magni domestici, ejusque matris Theodoræ magnanimitas. Oppida Apri, Garellia, Rhælestum, Sergentium occupantur, Sacci exurantur. Stratopedarchæ perfidia, Sympani pastoris fidelitas in dominum, et charitas in inimicum admirabilis. Nepotis in hostem lenitas. Constantinus despota captivus in vincula & conjicitur. Qui Xenæ imperatrici manus violentas attulerant, puniuntur. Leuniorum ad nepotem defectio: quem formidantes Persæ deserto avo, cui auxilio veniebant, in orientem turpiter refugiant. Poscitur pacem, quam dare cogitat, ita ut ipse, exercitus, urbes, tota imperii administratio penes seniore[m] sint de cætero. Conciones imperatoris et Cantacuzeni ad principes et duces exercitus. Actum gratias, et pacem confirmatum Xena ad filium mittitur. Conditiones senex accipit, ad quem salutandum nepos Byzantium concedit: ille obviam se fert. Ibi consuetudo quædam imperatoria declaratur. Una in urbem ingrediuntur. Die sequenti Deiparæ de confecta pace nepos gratias agit. In palatio cum avo degit aliquandiu: ad eum spectandum frequentes undique concursus flunt. Didymotichum redit. Sphentisthlabus morbo interit, Tertere filio successore, a quo Philippopolis capitur. Nepos Mæsiam incursans, prædas ingentes agit, et Byzantii Syrgiannem in senem conjurationis reum in carcere invenit: in quem facta licet potestate, sententiam ferre abnuat. Moritur Terteres. Complura Mæsiæ oppida Andronico minori se dedunt: reliqua Boesilas, defuncti regis patruus, sibi asserit. Avi commissu nepos Philippopolin,

sed frustra, oppugnat. Machina, cujusdam Germani opus, depingitur. De Roësilæ socii et amici morte falsus rumor. Philippopolis fortuito recuperatur. Bellum in Barbares decernitur, incassum dissentientibus senioris consiliariis, a quo magnus domesticus commendatur. Pax et fœdus inter imperatores, et Mœsum, quicum junioris nupta erat soror. Mos Romanorum imperatorum, quo sibi per matrimonia Scytharum satrapas devinciebant. De Scytharum binis in Thraciam irruptionibus, quorum partem Romani trucidant. Cum Scytharum quodam duce nepotis ex altera ripa colloquium. Irene conjux diem obit; Anna Sabaudia comitis filia juniori ad connubium petitur; ipse a patriarcha Isara solenni cerimonia (quam auctor accurate explicat) coronatur. Annæ e Sabaudia illustris adventus. Quæ Byzantii splendide peractis nuptiis, ipsa quoque corona induitur. Nobiles Sabaudi complures quasi per successionem manent Constantinopoli, et imperatorem juvenem ludicris artibus instituunt. Persæ prædones cæduntur. Imperator pedem sagitta vulneratur. Magni domestici in pugna virtus. Michael Mœsorum rex Zernæ cum nepote dies aliquot hilares agit. Didymotichum reversus, de avo ab se sine causa alienato nuntium accipit. Panhypersebastus regnum affectat, cui magni logothetæ filii student; quorum litteræ intercipiuntur, et eorum pater officii sui admonetur. Protovestiarius logothetæ extrema minitans, a nepote compescitur, et apud avum excusatur. Ambo ingratis inveniuntur, eorumque instigatione bellum recrudescit. Nititur senex memoriam junioris e sacris tollere: ejus patrocinium patriarcha suscipit. Avum placare Andronicus conatur, et a bello dehortans se ad causam dicendam offert. Orat idem per litteras magnus domesticus, et in extremis terret, si monita contempserit. Responso avi mœstus juvenis, patriarchæ et episcoporum fidem appellat, qui eum in avi gratiam conantur restituere. Mittuntur Rbegium ex tribus delecti ordinibus, qui crimina exponant, ejus defensionem audiant, et judicent. Ille avum in odium rapit, sibi benevolentiam judicium colligit, et sigillatim objectis respondet. Sequitur orationcula, qua suam innocentiam adversus criminationem de perjurio in fœdere violando tuetur. Avi et Cocalæ litteras contra se profert, quibus ab ipsis fœdus violatum convincere contendit. Cocalæ impudentia. Episcopi damnare accusatum verentur. Respondens avo de se, ut in eum officioso, prædicat, illum ut sycophantis credulum perstringit, pacem pro republica orat, se subjicit, et ni bene monenti obsecundet, minatur. Cocalas acta Rbegii renuntiat seni omnia: reliqui non audiuntur. Eum patriarcha castigans, a juniore se staturum profitetur. Cum episcopis idcirco habetur sub custodiis. Magnus domesticus et protostrator ad procedendum Constantinopolin nepotem incitant: cui spem reliquam pacis domesticus eripit. Litteræ amicorum Byzantio. Imperat ei avus uti se ab urbe amoliatur. Marci Caballarii convicium. Memorat, quo officio in avum fuerit, ejus pertinaciam accusat. Selybria reipublicam ordinat. Rursum nepos Didymotichum rediit. **IO** Andronicus Tornices et Manuel Lascaris pactionis cum satrapis Scytharum suspecti, et Thracia exacti, quæ protostratori cum parte copiarum committitur. In Macedoniam junior contra hostes abit, Pheris eos provocat. Iis se excusantibus, quominus postulata præstent, removetur inde exercitus. Thessalonicam vocatur: urbe dedita, arx oppugnatur, cui Pherenses eventu infelici subsidium mittunt. Miraculum sancti Demetrii martyris in imperatore. Arx traditur. Deliberatur, quo eundem. Probatur consilium magni domestici. Edessa et Berrhœa se dedunt. Ingens Occidentis defectio. Duces senioris ad Triballum fugientes, a Pheræis militibus capti ad nepotem adducuntur. Cum uxoribus eorum benigne agitur. Deditio Castoriae et Archridis. Protovestiarius cum sociis Triballum ad arma in imperatorem juniorem sollicitat. Uxoris ejusdem protovestarii mendacium. Domestici in contemptu auri argentique apud protovestiarium reperti excelans animus. Imperatoris beneficentia. Voluntaria agrestium Albanorum deditio, Triballorum procerum in dissuadendo bello æquitas. Viæ ad fugitivos juvandos complures. Casus eorundem. Strombitza et Melenicus nolunt se dedere. Protostrator ad fluxum Nigrum senioreni vincit: nec lætatur victoriæ nuntio junior. Fœdus cum Mœso senex facit; ad urbem junior accedit, pacem iterum iterumque petit. Duo plebei Constantinopolin produnt. Pulchrum exemplum Christianæ mansuetudinis Andronicus minor. Proditoribus præmium condignum promittitur. Mœsus ad confinis copias adducit. Nepos abire Logos decernit. Quaritur cur tria millia equitum a Mœsis Byzantium missa. Avus monitionem de periculo vilipendit. Interrogatur Mœsus, quid sibi velit cum exercitu. Post conterritus minis, jurat se fœdus non rumpere, nec contra imperatorem venire: fidei pignus sacram crucem mittit. Ibanem, seu Joannem, ducem cum equitibus ex urbe revocat. Scalæ et alia ad eam capiendam parantur. Die Pentecostes Logis progrediuntur: a domestico et imperatore agmen oppugnationi disponitur. Extremo capite, quomodo urbs capta sit, et humanitas nepotis erga avum, et patriarchæ e monasterio liberatio describuntur. In hoc libro præcipua animadversione digna, et tanquam potissima capita hæc observanda: varii naturæ motus in avo et nepote, ac memorabile exemplum illius in hunc odii, hujus in illum observantia; Deliberationes et legationes multæ, in quibus multa prudenter dicta. Pacis mentio, et desiderium frequens, et incredibile. Assentatorum et sycophantarum studium. Ritus coronationis imperatorum. Singularis eventus in capienda Constantinopoli. Mira contentio imperatoris senioris in privatum, contra junioris privati propemodum et exulis in monarcham

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Michaelis Palæologi II obitus, avi in nepotem impietas, et in spurium filii propensissima voluntas.

Michael imperator, senioris Andronici et patris A in imperio socius et collega, cum generasset, sicuti antea demonstravimus, filios duos, filias item duas, Annam quidem filiarum alteram Thomæ despote, Nicephori despote filio, principi Acarnanie (27) in conjugium tradidit, Theodoram autem Sphenthisthlabo Mæsurum regi (28) connubio junxit: puerosque ambos; Andronicum imperatorem et Manuelem despotam, avo regali disciplina educandos concedens, ipse in Orientem transmisit, ut qui illic in Romanorum ditione ac potestate erant, et a Persis vexabantur, iis pro copia auxilium portaret. ¶ Ubi cum non ita diu commoratus esset, Constantinopolim revenit, et a patre Adrianopolim missus diutius ibidem ætatem habuit. Ab eodem denuo jussus, Thessalonicam proficiscitur, quo illi tristes nuntii offeruntur, Annam filiam, cum Thoma despota conjunctam, lucis usuram reddidisse. Parvo intervallo alii prioribus etiam tristiores, Manuelem despotam juniorem filium vivere desisse (29). Sive autem morbum quempiam intestinum et acutum dolor acceptus veluti flamma succensum exaggeravit, sive ipsa per se luctus immensitas tantum valuit, post diem octavum ipse similiter apud Thessalonicam naturæ concessit, annum agens tertium ultra quadragesimum, ab orbe condito sexies millesimo octingentesimo vicesimo nono (30), quarto

Ὁ τοίνυν βασιλεὺς εὐτοτὶ Μιχαῆλ, συμβασιλεύων Ἀνδρονίκῳ τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ, καὶ παῖδας ἐσχηκῶς, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ἀδέρνας δύο, καὶ θυγατέρας τσσαύτας, τὴν μὲν ἑτέραν τῶν θυγατέρων τὴν Ἀννὴν Θωμᾷ τῷ δεσπότη, τῷ τοῦ Νικηφόρου τοῦ δεσπότη παιδί, ἄρχοντι τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς γάμον ἐξέδωκε· τὴν Θεοδώραν δὲ τῷ βασιλεῖ Μυσῶν Σφεντισθλάβῳ· τοὺς υἱοὺς δὲ αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικόν καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην, παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ αὐτῶν ἀφείδην ἀνάγεσθαι βασιλικῶς, αὐτὸς ἐπεραιώθη πρὸς ἔω, τοῖς ὑπηρεσίαις ἐκείσε τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων τὴν δυνατὴν εἰσεῖσεν βοήθειαν, πάσχουσι κακῶς ὑπὸ τῶν Περσῶν· ὀλίγον δὲ τινα χρόνον ἐνδιατρίψας ἐκεῖ, καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἐπανελθὼν, πέμπεται παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βασιλέως τῇ Ἀδριανοῦ πόλει ἐνδιατρίθειν· καὶ διέτριψεν ἐκεῖ χρόνον τινὰ συχνόν· εἶτα τοῦ πατρὸς πάλιν προστεταχότος, πρὸς Θεσσαλονίκην ἀπῆραν. Ἐν τούτοις ὄντας αὐτοῦ, ἤκουσι κακῶν ἀγγελοὶ πρὸς αὐτὸν, τὴν τῷ δεσπότη συνοικοῦσαν Θωμᾷ θυγατέρα αὐτοῦ λέγοντες τεθνηκέναι· καὶ μετὰ μικρὸν ἕτεροι τῶν προτέρων βαρυτέρας φέροντες ἀγγελίας, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανουὴλ δεσπότην ἐφασσαν τεθνηκέναι. Εἶτε δὲ καὶ νόσημά τι τῶν ὀξείων ἔνδον εἰκουραῶν ἐπιήτης ἀθυμίας ὑπανήψα φλόξ, εἶτε καὶ αὐτὴ καθ' αὐτὴν ἡ ἀμετρία τῆς λύπης ἤρκεσε πρὸς θάνατον αὐτῷ, μετὰ ὀγδόην ἡμέραν τῆς ἀγγελίας τῆς τελευταίας τοῦ παιδὸς τελευταῖ

Jacobi Pontani notæ.

(27) Parva Epiri regio Acarnania. Epiri et Aetoliae principem facit Gregoras lib. viii, et Annam post mariti necem Conto ejus nepoti ac percussori nupsisse commemorat.

(28) Gregoras ait, *Bulgarorum principis*. Mæsiam enim superiorem, cujus creberrima in his libris mentio, sunt qui Valachiam, sunt qui Moldaviam aut Bulgariam fuisse dicant. Ita Mæsi erant, qui recentioribus Valachi aut Moldavi, aut etiam Bulgari. Quo tamen nomine, Bulgarorum, inquam, alii Triballos, Mæsie inferioris populos intelligunt, qui Nicene dicuntur Servii, de quibus similiter in hac historia sæpissime agitur. Cum autem historicus noster perpetuo et constanter scribat Μυσεῖς et Μυσίαν, ego Mæsos et Mæsiam potius existimavi.

(29) De genere mortis ejus Gregoras in limine libri octavi. Si verum est quod narrat, miserabiliter interiit bonus adolescens. Confirmat etiam hic locus notionem vocis *despota*, de qua supra egimus, ubi Constantinus Andronici senioris filius secundum Michaelem natus, sic nominabatur. Primogenitus enim dicebatur βασιλεύς, ut Andronicus quoque junior, frater Manuelis, semper dicitur.

(30) Qui tandem? Hodie ab orbe condito non plures 5584 numerantur; quomodo igitur ante an-

nos abhinc plus ducentos sexaginta, cum ista gererentur, sexies mille octingenti novem et viginti numerari poterant? Hac de re cum consulissem D. Marcum Velseram, hujus reipub. duumvirum, et omnis antiquitatis peritissimum, sic mihi ad verbum rescripsit: *Re accuratius perpensa, Cantacuzenum eorum æram sequi video, qui Christum anno mundi 5508 natum existimant. Hanc autem usu ab Ecclesia receptam esse ait Antonius Contius in Notis Chronol. Nicephorianæ, cap. 9, et testimoniis comprobat, ut videre est in secunda editione Bibliothecæ sanctorum Patrum, tomo VII, colom. 984 Annus itaque 6829, quo Michael mortuus est, erit Christi 1321, quo sane currebat indictio quarta, quam Cantacuzenus in calce lib. i annotat. Quod inde potest ostendi. Datis annis Christi, si annos 312 auferimus, et reliquos per 15 dividimus, quidquid provenit, indicationis numerum indicat. Jam si a 1321 auferas 312, remanent anni 1009, qui per quindocim divisi ostendunt orbem indicationum sexages septies absolutum, et quatuor annos indicationis sexagesimæ octavæ esse reliquos. Hoc est quod ponebatur, indicationem quartam numerari. Annus 6835 est Christi 1327 et indictio decima, quod cum superiori supplicatione demonstrari potest, tum inde manifestum est, quod sexto ante anno ipse Cantacuzenus quartam*

καὶ αὐτὸς ἐν Θεσσαλονίῃ, τρίτον πρὸς τεσσαρά-
κοντα χρόνον ἄγων τῆς ἡλικίας, ἔτους ἐνάτου
πρὸς τοὺς ἑξήκοντα καὶ ὀκτακοσίους καὶ ἑξακισχιλίους,
δωδεκάτῃ μηνὸς Ὀκτωβρίου, ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς
ἐξιδρομάδος. Τούτων οὕτω συναγεχθέντων, ἀγγέλλεται
τῷ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τῷ τοῦ τετελευτηκότος πα-
τρὶ ἢ τοῦ βασιλέως καὶ υἱῷ τελευτῆ. Καὶ χρόνον
μέν τινα συχνὸν ἐπέβησεν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ καὶ
παιδί· οὐ γὰρ ἄκρας ἐφάυσεν αὐτοῦ καρδίας ἢ τοῦ
καλοῦ παιδὸς τελευτῆ. Εἶτα δαίμονός τις τῶν
ἐξητατμένων ἐπὶ φθορᾷ, βαρὺ καὶ ἀγριὸν κατὰ τῆς
Ῥωμαίων πνεύσαντος εὐτυχίας, ἢ, τὰ ληθίστατον
μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα αἰκονομοῦντος
Θεοῦ πρὸς ἔκτισιν τῶν ἐπὶ πλήθει καὶ μεγέθει τὸ
μέτρον ὑπερβαίνόντων ἡμετέρων σφαλμάτων τὰ
τοιαῦτα παραχωροῦντος, ἐπὶ νοῦν ἔρχεται τῷ βασι-
λεῖ Ἀνδρονίκῳ, τὸν μὲν καθεστῶτα βασιλεῖα τὸν ἐκ-
γονοῦν αὐτοῦ τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἀποστερεῖσαι τῆς
βασιλείας, καὶ εἰς ἰδιώτου μεταστῆσαι σχῆμα· τὸν
υἱὸν δὲ αὐτοῦ τὸν Κωνσταντῖνον δεσπότην ὄντα τῷ
δικαίῳ τῆς βασιλείας κοσμηῖται· οὐ μᾶλλον αὐ-
τοῦ τούτου γε ἕνεκα διανοηθεὶς τοῦτο τοῦ Κωνσταν-
τίνου, ἢ ὥστε τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, καὶ εἰς τὸν
ἐκ παλλακῆς αὐτῷ δῆ τῷ Κωνσταντίνῳ πρόσοντα
παιδᾶ μεταβῆναι τὸν Μιχαῆλ, ὡς πατρόθεν καὶ ἐξ
ἀρμονίας αὐτῷ προσῆχον· ὅς δῆ καὶ Καθαρός ὠνό-
μαστο μητρόθεν λαχὼν τὴν κλησιν· οὗτος δῆ ὁ Μι-

A Idus Octobres, primo die hebdomadis [quem Do-
minicum appellamus.] Cum hæc ad istunc mo-
bum evenissent, Andronicus senior de ejus obitu
certior factus, in diuturno mœrore jacuit (31); in
pectus enim penitissimum tam boni filii occasus
descenderat (32). Exin quopiam malo dæmone, de
iis qui in exitio hominibus machinando sunt exer-
citati (33), adversus Romanorum felicia tem-
pora (34) dirum et immane spirante, quinimo (ut
verius loquar) ipso universam naturam procurante
Deo ad delictorum nostrorum, qua multitudine, qua
gravitate infinitorum pœnas expetendas permit-
tente (35), Andronicus decretum jam imperato-
rem nepotem suum Andronicum juniorem, im-
perio spoliatum, in ordinem redigere, ac pro eo
B Constantinum filium despotam imperiali diademate
exornare meditatur. Neque id tam ipsius Constanti-
ni causa, quam ut amplitudo imperatoria etiam
ad Michaeli puerum, ipsi Constantino ex Ca-
thara pellice (36) natum, (a qua et Catharus cogno-
men invenit), tanquam debita a patre hæreditas
et quasi ex compage, perveniret. Ille igitur Michael
generis sui fontem ex matre vili et ignobili traxit,
fuitque cætera quoque nullius pretii. Nam neque
illi ingenium prudentia munitum erat, neque libe-
ralium disciplinarum peritiam ullam (37), neque
militaris scientiæ exercitationem vel medioerem,

Jacobi Pontani notæ.

indictionem nominal. Verumtamen, anno 1527 post
mensem Septembrem, quo Græci indictiones auspici-
cabantur, undecimam indictionem cepisse. Sed quia
in schedæ tuæ dies 14 Kalendas Junias ascripta erat,
rationem qua Cantacuzenum, sive librarium excu-
sem, non invenio, siquidem codex ita præfert. Hactenus
ille. Solent ergo Græci tempora ab annis mundi
conditi numerare: in numero autem a nobis ipsa
multitudine plurimum discrepant.

(31) Gregoræ verba recitabo. Senex autem impe-
rator Andronicus ex mœrore et sollicitudine con-
fectus est, cuius viæ exemplum reperiatur. Sic ille. Ex
quo scire licet, patri fuisse charissimum, quia
filius optimus, ut sequitur in Cantacuzeno.

(32) Verba sunt Ulyssis in Hecuba Euripidis.
Autumat enim, Hecubæ beneficium sibi maneræ
alta mente repostum. Erasmus sic convertit, *haud
enim hæc res summa strinxit pectoris. Ad verbum,
non enim summum seu superficiem cordis ejus
boni filii mors tetigit. Id est, in pectus ejus quam
altissime descendit. Dolor ille de filii charissimi
obitu cor ejus intimum penetravit. Germanice,
Es ist ihm tief zu Herzen gegangen. Aut. ἐμφατικώτε-
ρον, Das grosse Leid hat dem guten Alten sein Herz,
seine Seele durchdrungen.*

(33) De numero eorum, qui in nocendo hominibus
 sæpe magna documenta dederunt. Aut sic: Quorum
deverimentis humano generi inferendis, jam multis
experimentis probata et explorata cognita maligni-
tas. Scimus dæmones hominum esse hostes sem-
piternos, idque ex incredibili quadam invidia. Sed
historicus sentit quoddam esse genus, cui nocere
hominibus per calamitates ingentes palmarium est:
quales, opinor, ii quibus mulierculæ sagæ seu ve-
nellæ totas se consecrant. Ab illis enim qua pri-
vata, qua publica damna, pernitiemque hominibus
dare compeliuntur.

(34) In historia Byzantina rudiores illos quoque
Orientales populos intelligant Romanos vocari, et

C imperium illud Romanum, et imperatores Roma-
nos, ex quo Constantinus Magnus communis Orien-
tis et Occidentis, Romanorumque imperator sedem
Constantinopoli posuit, et eo ex Italica Roma tan-
quam coloniam deduxit, quam et novam Romam
dixit, et sic passim a Græcis scriptoribus appella-
tur, vix Ῥώμη, ut illa altera πρᾶσθούρα Ῥώμη,
indeque so Græci Ῥωμαίους, populos autem Occi-
dentis Λατίνους et Φράγγους appellare cœperunt.
Successores porro Constantini hoc nomen ut glo-
riosum sibi suisque retinuerunt, et se quoque
Romanos dici haberique voluerunt. Sciendum in-
super, a Græcis posterioribus nonnunquam Græ-
ciam Europæam, nonnunquam provincias illas
Asiæ minoris Romaniam vocari.

(35) Hujusemodi piæ Christianæque sententiæ,
et hæc præ aliis ab hoc scriptore frequentantur.
Nisi enim essent hominum scelera et flagitia, non
essent pestilentia, bellum, fames, eluviones, aliaque
mala atrocissima et plurima, quibus Deus nos
panit, vel admonet potius, ut resipiscamus, si
pœnas æternas velimus effugere. Ergo in Doug
mala nostra ob hanc causam, quasi videlicet in
animadversorem punitoremque referri, pium est,
et id sancta Scriptura passim docet: *Omnia quæ
fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti, quia
peccavimus tibi, et mandatis tuis non obedivimus.*
(Dan. iii). Mittam locos alios, quia sapienti pauca,
et dicitur.

(36) Muzalouis protovestiarii filiam uxorem ha-
buit, ex qua nullos genuit liberos. Ea post de-
functam, ex ancilla formosa, Cathara nomine, pue-
rum suscepit, quem Michaeli Catharum dixit: et
postmodum novis cujusdam Eudociæ amoribus
(quam et viro ejus mortuo uxorem duxit) veterem
et concubinæ, et filii ex ea sibi procreati amorem
ex animo eiecit, ut pluribus, lib. viii, ipso sermo
initio a Gregora proditur.

(37) Græce est, οὕτ' εἶχον λίου παῖραν ἔσχε πα-

neque demum quantamcumque iudolem ad illum adolescentiæ decus et ornamentum præ se tulit. Nihil tamen scius vehemens libido Andronicum imperatorem invasit, ut omnimodis ab omni laude inopem splendidissimo, et altæ cujusdam mentis indigo **12** principatui Romano præficiendum existimaret. Ergo ubi consillum expedivit, nihil morandum ratus, Michaelē a consuetudine convitæque matris segregatum, domesticum suum et centubernalem fecit (38): a latere suo nusquam discedere passus est, et quæcumque legitime generatis honorifica tribuerentur, in his eundem primas ferre voluit. Insuper cuique operam dedit, ut in responsis ad legationes unde unde missas, et in congressibus cum episcopis, aut alioqui cum viris sapientibus, aliisque in sermonibus et colloquiis, quæ auscultatorem semetipso prudentiorem effectura viderentur, coram præsens adesset atque attenderet. Sin imperatore disceptante cum quopiam forte fortuna abesset, pluribus continuo dimissis, ut magnum operæ pretium faciens, eam advocabat. Ac scopus quidem ejus in speciem erat, ut si his rationibus illi honorem auctoritatemque comparasset, Romanis velut nepotem imperatoris colendum observandumque persuaderet: ro autem vera, ut eum ad destinatum imperii fastigium prepararet atque præcoheret, et ad imperialis functionum experientiam eveheret. Quamquam ipsummet post pacificationem cum juniore Andronico, quæ a se culpam removeret, affirmare solitum ferunt, quæ Michaeli facta essent, non aliqua vafricitie aut dolo malo, sed incuriose, nullo ludo, et casu facta esse. Ac propter altitudinem quidem gradus quem tenebat (39), amoremque veritatis, cui in omni anteaeta vita studuerat, firmam fidem ejus reperisset oratio, nisi rerum exitus postea declarasset, earum exordia non fortuito et inconsulto, sed ex callido commento potius et insidiosis cogitationibus existisse: id quod procedens narratio mox demonstrabit.

Jacobi Pontani notæ.

ἑστίας. De orbe illo doctrinarum loquitur, qui septem artibus liberalibus definitur. Quæ alioqui etiam juncto verbo ἐγχοκιοπαιδεία vocari solet. Verum a me nomen ipsam orbis exprimi haud necesse fuit, quando res clara est.

(38) Gregoras alias causas suas offert, quæ tamen huic a nostro allatæ nihil repugnant: *Cum, inquit, annum ætatis 15 agentem uocersitum, inter aulica ministeria assumit: primum, ne ab omnibus neglectus, fame periret; deinde fortasse, ut sanguine imperatorio oriundus, affinitate cum aliquo ex finitimis hostibus jungeretur, pacemque conciliaret, et Romanos, Romanamque rem adjuvaret.* Pergit deinde paucis indicare, quo loco apud senem fuerit, in quo noster est copiosior: *Cum autem, inquit, in palatio versaretur, brevi tempore imperatoris animum ita sibi conciliavit, ut et ipsi imperatoris filii ei inuiderent, Andronicus vero Junior imperator irasceretur, molestæque ferret, insignem illum sui amorem*

Ἀρχὴν εἶλεκε μὲν καὶ τὰς τοῦ γένους πηγὰς ἐκ φαύλης καὶ ἀτήμου μητρὸς: ἦν δὲ καὶ τὰλλα ἄξιος οὐδενός: οὕτως γὰρ φύσεως ἔτυχεν εὐρώστου πρὸς τὸ φρονεῖν, οὐτ' ἐγκυκλίου πείραν ἔσχε παιδείας: οὕτως πρὸς στρατείας ἤρακτο τῇ παράπαν οὕτως πρὸς τι τῶν ἕσα νέους κοσμεῖ εὐφυῶς εἶχε καὶ ἐπ' ὀλίγον: ἀλλ' οὕτως παντάπασιν ὄντα παντός ἑστέρημένον καλοῦ, θείνδης ἔρωτος εἰσῆλθε τὸν βασιλέα, τῇ λαμπρῇ ταύτῃ καὶ βαθείας δεομένη φρονός ἐπιστήσασαι βασιλείᾳ Ῥωμαίων. Οὕτως δὲ διανοηθεὶς, καὶ ἔργου ἤπτωτο ἤδη, καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐκ τῆς πατρὸς μητρὸς διατριβῆς ἀφελῶν, σύννοικον ἀπέδειξεν ἑαυτῷ καὶ συνδιατρίβοντα: αὐτῷ τε δὲ παρακαθήμενον καὶ παριστάμενον, καὶ τὰ πρῶτα τῶν γνησίων ἀποφερόμενον, ἕσα γε εἰς τιμὴν. Ἐτι τε διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο πάσης, ἐν τε τοῖς πρὸς τοὺς ὀθενδήποθεν πρέσβεις χρηματισμοῖς, καὶ ταῖς πρὸς ἀρχιερέας ἢ τινὰς τῶν σοφῶν ὁμιλίαις, ἢ καὶ ἄλλοις τισὶ λόγοις τὸν ἀκροατὴν δοκοῦσαι συνετώτερον ποιεῖν ἑαυτοῦ, παρεῖναι καὶ ἀκροᾶσθαι τὸν Μιχαὴλ: εἰ δὲ ποτε συμβεβῆκει τὸν Μιχαὴλ μὴ παραῖναι ταῖς ἀγωνιστικαῖς ὁμιλίαις τοῦ βασιλέως, μετεκαλεῖτο τούτον διὰ πολλῶν ὡς δὴ τι προῦργου ποιῶν: σκοπὸς δ' ἦν αὐτῷ, τὸ ἐμφανὲς μὲν, ὡς ἂν αὐτῷ περιποιήσῃ τιμὴν, καὶ Ῥωμαίους πείσῃ ὡς ἐγγόνου βασιλέως αὐτῷ προσέχειν: τῇ δ' ἀληθείᾳ, πρὸς τὸ μελετώμενον αὐτὸν τῆς ἀρχῆς ἐξασκῆσαι ὕψος, καὶ πρὸς πείραν ἀναγαγεῖν διοικήσεως πραγμάτων βασιλικῶν: καίτοι τε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος, μετὰ τὰς συμβάσεις, ἃς ἐποίησατο πρὸς τὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα τὸν νέον Ἀνδρόνικον, ἑαυτὸν ἐξαιτιώμενος περὶ τούτου, οὐκ ἐκ περινοίας τινός ἢ κακούργου σκέψεως ἔλεγε τὰ κατὰ τὸν Μιχαὴλ γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἀπεριέργως οὕτως καὶ ἀπλῶς ἐκ τοῦ συντυχόντος: καὶ ἦν ἂν τοῖς τοιούτοις λόγοις ἰσχυρὰ πίστις, τότε τοῦ βασιλέως ἄξιωμα, καὶ τὸ, διὰ βίου παντός αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ προσέχειν, εἰ μὴ τὰ τῶν πραγμάτων τέλη τὰς ἀρχὰς ἀπέδειξεν ἑαυτῶν οὐκ ὡς ἔτυχεν οὐδ' ἐκ τοῦ συμβεβηκότος, ἀλλ' ἐκ περινοίας καὶ σκέψεως οὐ δικαίας γεγενημένας: σκοπεῖτον δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων.

D apud avum languescere, erga novitium vero illum et subditivum vehementer crescere. Ostendit præterea, quomodo annos natum 25 euidam Macedonicæ provinciæ præfecerit, et ejus encomium texit. Lege lib. viii. paulo post principium.

(39) Plinius Vespasianum alloquens Prefatione Historiæ suæ naturalis, imperatorem ait in excelssissimo humani generis fastigio positum. Nobiles, ac præsertim principes, reges, imperatores non est verisimile mentiri velle, quia id summa eorum ingenuitas non permittit: et quia nulli hominum generi sædius est mendacium. Nam cum ob duas plerumque causas mortales mentiantur, vel ut jocentur scurriliter, vel ut aliquam sibi utilitatem, compendiumque pariant, in viros tales neutrum convenit, quos et summa gravitas decet, et qui magis habent quod aliis dent, quam indigent quod ab aliis accipiant. Nec minus odit Deus divitem mendacem, quam pauperem superbum.

CAPUT II.

Origo dissidii inter Andronicos imperatores. Cantacuzeni in recusatione juramenti libertas. Nepotis cum Syrgianne colloquium de salute et dignitate retinenda, mutuusque inter nepotem et Cantacuzenum amor. Hujus et Syrgiannis in Thracia consultatio.

Ἔθους γὰρ ἐπικρατοῦντος παρὰ Ῥωμαίους, ἐπει- A
δὴν ἀπολίπη τὸν βίον ὁ βασιλεὺς τοὺς μὲν ἐπιτρόπους
τῶν ἐπαρχιῶν ἅπαντας παραλύεσθαι τῆς ἀρχῆς· εἰς
ἐν δὲ συνιόντας, ὄρκους βεβασιῶν τὴν πίστιν τῷ ὑπο-
λειπομένῳ βασιλεῖ, εἴ γε εἷς ἔστιν ἢ καὶ δύο· εἴτε
αὐθις οἷς ἂν αὐτῷ δόξειε τὰς ἀρχὰς ἐγχειρίζειν,
ᾧριστο καὶ τότε παρὰ τοῦ βασιλέως, μετὰ τὴν τοῦ
υἱοῦ καὶ βασιλέως τελευταίην Μιχαήλ, τοὺς τε ἐν τέ-
λει καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι πάντας, μέλλοντας καθ-
ίστασθαι πρὸς ἀρχὰς, ὄρκους ἐμποδῶν τὴν πίστιν
τοῖς βασιλεῦσιν. Ἐτελοῦντο τοίνυν οἱ ὄρκoi, οὐ κατὰ
τὸν πρότερον συνήθη τύπον· ἔτι γὰρ καὶ Μιχαήλ ἐν
ζῶσιν ὄντος τοῦ βασιλέως, εἴπερ ἐδέησέ τινα ὄρκου
δοῦναι πίστιν τοῖς βασιλεῦσι, προεπαριθμητάμενος
τὰ ἄγρια ἐν οἷς ᾤμουν, εἶτα στέργειν ἕλεγε καὶ βα-
σιλέα, πρῶτον μὲν Ἀνδρόνικον τὸν καὶ πρεσβύτε- B
ρον τῷ χρόνῳ καὶ πατέρα τῶν βασιλέων, καὶ τὴν
αὐτοῦ γαμητήν· εἶτα μετ' ἐκείνον, τὴν υἱὸν αὐτοῦ
Μιχαήλ ὁμοῦ τῇ συζύγῳ· καὶ τρίτον τὸν νέον Ἀν-
δρόνικον, υἱὸν μὲν ὄντα τοῦ Μιχαήλ υἱωνὸν δὲ Ἀν-
δρόνικου· τοῦ τοιοῦτου ἔθους ἀπὸ τῶν χρόνων ἀρξα-
μένου τοῦ πρώτου βεθασιλευκότος Παλαιολόγου τοῦ
Μιχαήλ· πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν τῷ παιδί τοῦ βα-
σιλέως ὄρκους ἀποδιδόναι· ἀλλ' οὐδὲ παρεσῆμοις
κακοσμῆσθαι βασιλικοῖς, εἰ μὴ τοῦ πατρὸς αὐτῷ
μεταστάντος τοῦ βίου, τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἤδη
καθαρῶς πρὸς αὐτὸν μεταβαίη. Ὅσπερ ἔφημεν ταί-
νυν ἔτι τοῦ Μιχαήλ ζῶντος, τελουμένων τῶν ὄρκων,
μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην ᾧριστο τοὺς ὀμνύοντας
πρὸς μόνον τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον ποιείσθαι
τοὺς ὄρκους, καὶ ἐν ἂν αὐτὸς βασιλέα Ῥωμαίων C
καταστήσῃ, τὸ τοῦ νέου βασιλέως ὄνομα Ἀνδρόνι-
κου παντάπασιν ἐκβαλόντας· τοῦτο πάντα μὲν
ἴνικος τοὺς συνετωτέρους Ῥωμαίους, καταστοχαζο-
μένους ἤδη τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τῶν Ῥωμαϊκῶν
πραγμάτων φθορὰν ἐκ τῆς ἀναφυσμένης μεταξὺ τῶν
βασιλέων στάσεως καὶ διαφορᾶς. Τῷ δὲ μὲντοι τοῦ
κρατοῦντος ἄκοντας πάντες ᾤμουν ὡς ἐκελεύοντο
πλὴν ἑνὸς μόνου τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἀνδρόνικου τῆ
τοῦ πικρακοιμώμενου τετιμημένου ἀξίᾳ· οὗτος γὰρ
χρησάμενος παρρησίᾳ κατὰ καρδίαν, ἀθέτησιν ἔλεγεν
εἶναι τοῦ Θεοῦ φανεράν, εἰ μὴ καὶ τὸν νέον βασιλέα
Ἀνδρόνικον συμπαραλάβοι τοῖς ὄρκοις· τοῦτον γὰρ
τὸν τρόπον καὶ πρότερον ὀμωμοκέναι. Διὸ καὶ οἱ ἐπὶ
τῆς ὄρκωμοσίας τεταγμένοι, συνιδόντες τὴν ἐνστα- D
σιν τοῦ ἀνδρὸς ὡς δικαία, ἄκοντας μὲν, ὁμῶς δ' οὖν
συνεχώρησαν αὐτῷ τὸν πρότερον τύπον ἐκθέσθαι
τοῦ ὄρκου. Τοῦτο δὲ παρ' αὐτῶν γνωρίσας καὶ βα-
σιλεὺς, βαρέως μὲν ἠναγκαίη τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρρη-
σίαν, τοῦ δὲ μὴ τινα ταραχὴν ποιῆσαι τὴν πρὸς

Cum increbuisse apud Romanos consuetudo, ut
demortuo imperatore provinciarum praesides om-
nes magistratu vacarent et in unum coeuntes im-
peratori supersediti, si unus esset, aut etiam duobus,
fidelitatis sacramentum dicerent, deinde, quos
ille delegisset, praefecturas reciperent, edixit etiam
tum imperator, ut extincto Michaelis filio collega,
13 quicumque magistratus gererent et dignitates
obtinerent, si eas sibi confirmari optarent, novo
sacramento imperatoribus sese obstringerent. Ex
quo jusjurandum dabatur illud quidem, non ta-
men veteri ac solemniori more dabatur. Nam vivo
adhuc Michaelis, percensitis antea sanctis quae
testabantur, tum se agnoscere et amplecti profite-
bantur imperatorem, primum quidem Andronicum
(utpote annis grandiore imperatorumque paren-
tem) et imperatricem: deinde filium ejus Michae-
lem item cum conjuge: tertio loco Andronicum
Michaelis progenitum, Andronici nepotem: hac
consuetudine a temporibus Michaelis ex Palaeologis
primi imperatoris introducta. Ante illam siquidem
aetatem imperatoris filio non jurabatur, neque
eum insignibus imperatoris cohonestare licebat,
nisi patre jam lumine casso, imperialis ad eum
potentia citra controversiam devolveretur. In quo
juramentis, eo modo quo diximus, Michaelis supe-
rante conceptis, post ejus e vita discessum lata
lex est, ut Andronico seniori tantum et quem is
sibi consortem allegisset, nomine Andronici Junio-
ris penitus ejecto, jurato fides firmaretur. Quae
res prudentioribus Romanorum universis postem
et exitium in Romanam rempublicam ex subor-
riente inter imperatores dissidio distractioneque
incubiturum, suspitione praecipitentibus luctuosa
accidit. Nihilominus dominantis timore subacti,
omnes iuxta praecipitum juramenti religione se de-
vinxerunt, extra unum tantummodo Joannem Can-
taeuzenum. Qui honore praefecti sacri cubiculi (40)
ab Andronico insignitus, tempestitiva loquendi
libertate adhibita, Deum a se manifeste contem-
ptum iri dixit, nisi item junioris imperatoris An-
dronici jurando meminisset: ad eum quippe mo-
dum etiam prius juravisse. Quamobrem qui adju-
rabant, seu qui juramentum deferebant, non inju-
ria virum acrius obniti ac repugnare cernentes,
ut se ex antiqua formula sacramento constringe-
ret volentes nolentesque permiserunt. Id simul
ex eis senior rescivit, hominis confidentiam inique
passus, ne tamen si illum premeret urgeretque
severius, turbarum aliquid efficeretur, connivens

Jacobi Pontani notæ.

(40) Πικρακοιμώμενος Græce, Latine *accubitor*,
et usu verbi liberiore, *custos*. Sed sine contro-
versia ea dignitas designatur, quam tribus vocibus
expressimus. Paulo infra, μέγας δομέστικος, et ita

deinceps semper nominatur (minoris Andronici in-
telligi) quæ tamen dignitas, quando in eum col-
lata sit, nusquam indicatur.

dum et ipse censuit. Nepos comperto quid ageretur, illico animum graviter vulneratus, proœmiaque hujuscemodi ad eversionem atque interitum suum spectare auguratus, dolorem silentio dissimulat cor suum comedens, ut Homerus ait (41), ac ne verbis quidem tenuis in avum **14** contumax, ac superbus videri studens. Atque ille quidem sic tacitus sedebat, cum quidam perillustri prosapia oriundus, cui materum genus e sanguine imperatorio (42), pater autem apud Comanos (qui Joanni Batatza imperium capessenti se dederant [45]) nobilissimus, barbaræ Sytzigan, nomine vero ejus, qui ipsum e sacro fonte susceperat (44), Syrgiannes nuncupatus; hujus itaque Syrgiannis filius patri cognominis, noctu imperatorem nepotem cum convenisset, istiusmodi verbis eum affatus est: Credo equidem, imperator, novas hæc machinationes tibi plane auditas esse: te autem, ut minime stultum, quoniam res tali exorsu evasura sit, conjectura providere decet. Illud profecto dici non potest, avum tuum dementia quadam, aut imperitia rerum hoc prorupisse, cum se prudentissimum experientissimumque multis antehac exemplis probaverit. Nam nisi prius constabiliisset et communiisset, quem splendida purpura induturus est (45).

Jacobi Pontani notes.

(41) Locus est de Bellerophonte *Iliad.* ζ, qui ab Antia, Præti Argivorum regis uxore, apud virum falso accusatus, quod se de stupro appellasset, ab eodem cum litteris ad Jobateu Lyciorum regem socerum missus, et ab illo periculis magnis obiectus est, quæ tamen vicit. Postmodum diis exosus factus, in locis solis oberrabat, hominum congressus fugiens, ac se tristitia et dolore mæcerans. Versus Homeri cum Latina M. Tullii interpretatione apponam:

Ἦτοι δ' καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλάτο,
Ὅν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.
*Qui miser in campis mærens errabat Aleia,
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.*

Germani istuc, cor suum comedere, ἐμφατικῶς expriment, *er frisst sich selbst*, hoc est, comedit, absumit se ipsum. Mæror enim vehemens, ac diuturnus, seu immensa et longa animi ægrotudo corpus tabefacit, ad cutemque et ossa redigit: quod Artemisæ reginæ Caria Mausolum maritum ἀπαρμυθῆτως lugenti contigit, de qua Cicero in Tusculi: *Ut Artemisia illa Mausoli Caria regis uxor, quæ nobile illud Halicarnassi fecit sepulcrum, quandiu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam confecta contebuit.*

(42) E familia imperatoria erat hæc femina, quæ dynastie barbaræ et Comano nupsit, Cantacuzeni cognata. Nam et Scythis principibus, ut audiemus, imperatores Constantinopolitani locabant filias suas, et Cantacuzenus Orchani Persæ, seu Turcæ potius Theodoram filiam nuptum dedit.

(43) Hoc ἐν παρενθέσει dictum, quam Græci notare non solent: quo attentiores oportet esse interpretem. Verisimile fit, Sytzigannum istum barbarum cum uxore Constantinopolim migrasse, ibidemque susceptis Christianorum sacris habitasse, et in eadem urbe Syrgiannem filium genuisse.

(44) Hos quidam susceptores, alii compatres vocant: debent enim cura paterna, pro quibus in baptismo spondent, in Christianis institutis eru-

diendos suscipere, et in eo paternam illorum curam gerere. Nisi quis malit ab eo dici susceptores, quod infantem vel abluendum salutari fonte, vel ablutum suscipiunt in ipsa brachia. Græce est, ἀπὸ τοῦ ἁγίου φωτισματος αὐτὸν ἀναδεξαμένου, qui eum a sancta illuminatione suscepit. Quod Latini dicunt, voce e Græco fonte cadente, baptizari, a βαπτίζεσθαι, id Græci præterea aliis tribus efferrunt, φωτίζεσθαι, αφραγίζεσθαι, καθαρίζεσθαι, *illuminari, obsignari, purgari*. Quæ tamen, si verborum ipsorum vim et sensum velimus exprimere, non sic reddenda sunt, sed, *baptismo ablui, sacro fonte tingi, salutari aqua perfundi, sacro rore tingi, celesti fonte lastrari*, et aliis compluribus modis, quos Latinitatis studiosi haud ignorant. Dies autem ille, quo Christi baptizati memoria celebratur, et in diem Epiphaniæ in Latina Ecclesia incidit, a Græcis Patribus φῶτων ἡμέρα nominatur, *dies luminum*: siquidem φωτισμὸν ἀπὸ βαπτισματος frequenter accipiunt. Ita Gregorius Nazianzenus orationem eo die habitam inscripsit, *Eis τὰ ἅγια φῶτα, In sancta lumina*. Qui ergo festum luminum apud Græcos esse festum Purificationis Mariæ volunt, falluntur. Fons autem in basilicis, ut notavit Brissonius commentario de feriis Christianis, proprio et baptismi officio specialiter dicato loco concludebatur, cujus appellationem Latini verborum inopes a Græcis mendicantes, locum eum baptisterium nuncupant. Græci suum illud Latinis commodatum verbum intempestive repetere nolentes, φωτιστήριον dicunt, Ambrosius, *regenerationis sacrarium*. Et recens baptizati tum νεόφυτοι, tum νεοφώτιστοι appellabantur.

(45) *Quem ornaturus est ornatu purpureo*. Ἄνθος quippe etiam ex notione est, qua κοσμος: sed μεταφορικῶς, ut Latinum, flos, sæpe decus, elegantiam, pulchritudinem, et ornamentum quoddam significat. At certe ἀνθεῖ, hic potius ipsam κάλλος τοῦ βάμματος, tincturæ, sive coloris purpureæ nitorem ac venustatem quandam delat.

(45) *Quem ornaturus est ornatu purpureo*. Ἄνθος quippe etiam ex notione est, qua κοσμος: sed μεταφορικῶς, ut Latinum, flos, sæpe decus, elegantiam, pulchritudinem, et ornamentum quoddam significat. At certe ἀνθεῖ, hic potius ipsam κάλλος τοῦ βάμματος, tincturæ, sive coloris purpureæ nitorem ac venustatem quandam delat.

ἀναφανδόν. Τὸ γὰρ σε μὲν ἐκβαλεῖν τῶν ὄρκιων, ἀντι-
 εἰταγαγεῖν δὲ ὅν ἂν αὐτὸς καταστήσῃ, οὐδὲν ἄλλο
 εὐνασθαι μοι δοκεῖ. Δεῖ δὲ σε βουλευσασθαι περὶ
 τοῦ πράγματος συνειπῶς· οὐ γὰρ περὶ μικρῶν καὶ
 εἰκαταφρονήτων βουλεύσῃ· ἀλλ' ἡ καλῶς ζῆν, ἢ μὴ
 ἀτίμως ἀποθανεῖν. Ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν παρήξω σοι
 προθυμότερον πρὸς ἅπαν τὸ προστατόμενον ἐπι-
 μως ἔχοντα μὴ πράγματα μόνον καὶ κτήματα, ἀλλὰ
 καὶ αὐτὴν ζωὴν ὑπὲρ τῆς σῆς προέσθαι τιμῆς. Τοῦ-
 των τῶν λόγων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, τῆς μὲν εἰς ἐμέ
 σου φιλίας ἕνεκα καὶ προθυμίας, ὁμολογῶ σοι χεῖρον,
 ἔφη, πολλήν· ἐπεὶ δ' ὁ μέγας δομestικός, ὁ Καντα-
 κουζηνός Ἰωάννης καὶ σοι μὲν οἰκείως διάκειται
 πάντοτε καὶ φιλικῶς, ἐμοὶ δὲ συνδέεται δεσμοῖς φι-
 λίας ἀρρήκτοις ἐκ βραφικῆς ἡλικίας ἄχρι καὶ δεῦρο
 συνηυξήμενης ἡμῖν, καὶ εἰς βάθος προκοφάσης
 τοσοῦτον ὡς δοκεῖν τῆν μὲν ἐμὴν ψυχὴν τὸ ἐκείνου
 σῶμα κινεῖν, τὴν δ' ἐκείνου ψυχὴν ἐν ἐμοὶ κινεῖσθαι,
 καὶ ταῦτα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἄπερ ἂν ἐγὼ
 βούλωμαι, καὶ τρόπον τινὰ τὰς ἀμφοτέρων ψυχὰς
 συντακείσας εἰς μίαν, ἀμφοτέρω τὰ σώματα κινεῖν.
 Ἐπεὶ τοίνυν συμφυῶς οὕτως ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους,
 οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦμαι μόνος τι βουλευσασθαι περὶ
 ἐμαυτοῦ καὶ ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις συμβαίνει περι-
 πεσεῖν. Ἄλλ' ἐπεὶ σὺ πρὸς Θράκην ἀπέρχῃ τῆς
 ἐκείνου διάδοχος ἐσόμενος ἀρχῆς, γράμματα πρὸς
 αὐτὸν λαβὼν τῆς ἐμῆς χειρὸς ὡς ἂν πιστεύσῃ πρὸς
 λόγου; σοι συνελθεῖν, (ἄλλως γὰρ οὐ θαρρήσειεν ἂν),
 ταῦτ' ἐπίδος αὐτῷ. Καὶ συνελθόντων ὑμῶν εἰς ἓν,
 καὶ βουλευσαμένων περὶ τῶν προκειμένων, ἄπερ ἂν
 ὑμῖν δόξῃ λυσιτελεῖν καὶ ὠφέλιμα, ταῦτ' ἔσται συν-
 δοκούντα κάμοι. Πέπεισμαι γὰρ ἀκριβῶς, ὡς εἰ μὴ
 θεὸς οἷς οἶδε τρόποις τὴν ὑμῶν σφῆλαιε γινῶσιν, οὐκ
 ἂν ἀμάρτοι τοῦ καλοῦ καὶ λυσιτελοῦντος καὶ ὠφε-
 λήμου, καὶ φρονήσεως ὀξείας ἕνεκα, καὶ πείρας
 πραγμάτων πολιτῶν, καὶ τῆς περὶ ἐμέ φιλίας
 ἄκρας καὶ συναφείας. Τοῦτων οὕτω ρηθέντων, τὰ
 γράμματα λαβὼν ἐκ βασιλείας ὁ Συργιάννης, ἐχώ-
 ρει πρὸς Θράκην· ἔνθα δὴ τῷ μεγάλῳ συγγενόμενος
 δομestίκῳ, καὶ τὰ τε συμβάντα γνωρίσας αὐτῷ,
 καὶ τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα ἐγχειρίσας, ἐβου-
 λείοντο περὶ τῶν παρόντων, καὶ δύο καὶ τρισὶν
 ἡμέραις. Καὶ ποικίλης καὶ πολυειδοῦς
 τῆς βουλῆς γενομένης (ἐπεὶ περὶ τῶν μεγίστων
 ἦν ὁ ἀγών), καὶ πολλῶν ρηθέντων παρ' ἀμφο-
 τέρων (ἐπεὶ καὶ φρονήσεως ἕνεκα καὶ πείρας
 στρατηγικῆς τοῖς μάλιστα πρώτοις τῶν Ῥωμαίων
 συνημιλλῶντο), τέλος ὁ μέγας δομestικός εἶπε
 τοιάδε·

A non te eadem palam privatam iret. Etenim quid
 aliud sit, nomen tuum formula jurandi exclusisse,
 ejus contra, quem ipse cooptaverit, inseruisse,
 ego non intelligo. Quoniam igitur non parvæ et
 floccifaciendæ res aguntur, sed quo pacto vel cum
 honestate vivas, vel extra dedecus ignominiam-
 que pereas, tute tibi sapienter consulas, atque
 prospicias necesse est. De me hoc tibi habeo pol-
 liceri, ad omnia mandata tua conficienda, nec ad
 facultates modo omnes, sed ad vitam quoque pro
 dignitate tua contemnendam paratissimum fore.
 Finierat, cum sic excepit Imperator : Quod in
 tantopere diligis, et in mea causa tantam alacri-
 tatem præ te fers, immortales tibi gratias ago.
 Ceterum quia Joannes Cantacuzenus magnus do-
 mesticus et in intima familiaritate tua versatur,
 et irruptis mecum amicitie vinculis conjungitur,
 quæ inde ab infantibus (46) usque ad hanc diem
 nobiscum accrevit et tantis auctibus est cumulata,
 ut utriusque anima in alterius corpore habitare,
 seu animæ duæ in unam conflatæ amborum artus
 regere videantur, vigetque inter nos sermonum et
 actionum summa consensus : quia, inquam, nos
 duo animis usque adeo coaluimus, scelus consci-
 scerem, si, quanquam in extremum periculum
 præcipitatus, de rebus meis sine illo consultarem.
 Sed cum tu in Thraciam pro illius successore
 abeas, manu mea exaratum epistolam ei redies,
 quo fide facta tecum congregiatur : alioqui enim
 fortasse non audebit, **15** Quæcunque autem vobis
 super præsentis statu meo deliberantibus conducere
 et expedire videbuntur, apud me quoque in simili
 æstimatione futura sunt. Prorsus enim ita sentio,
 nisi Deus, modo quo ipse novit, mentibus vestris
 caliginem offuderit, vos ut intelligentia pollentes,
 non mediocri rei publicæ usu præditos, mihi quoque
 omnibus necessitudinibus conjunctissimos, ab eo
 quod honestum, frugiferum et conducibile est,
 opinione et sententia nequaquam abituros. His inter
 se dictis, Syrgiannes cum litteris in Thraciam
 discedens eas Cantacuzeno reddit, et in colloca-
 tione quæ Constantinopoli acciderint enuntiat. Tri-
 suum deinceps in consultationem impendunt. Cum
 diversa et multifaria in medium allata essent (de
 negotio quippe in primis magno et arduo laboraba-
 tur) et uterque non pauca dixisset (prudencia enim
 civili et experientia militari cum laudatissimis
 quibusque Romanorum certabant), tandem Canta-
 cuzenus sic cepit :

CAPUT III.

Cantacuzeni ad Syrgiannem oratio. Delet de re tam ancipiti et periculosa dicendam sententiam; nepotem laudat et miseratur: futuram calamitatem præsentit: amicitiam justitiæ se prælaturum negat: elabendum potius aliquo, quam armis, circa ultimam necessitatem, decertandum affirmat.

Πολλῶν ἂν ἡλληξάρην πραγμάτων, ὧ βέλτεστε
 φιλῶν, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς οὐκ ἐλίγω

Multa ego, amicorum optime, imo enimvero non
 parum de reliqua vita mea præoptarem amittere;

Jacobi Pontani notæ.

(46) Cantacuzenus cognatus imperatori Andro-
 nico juveni æqualis et amicissimus ab ineunte ætate,
 et ob animi candorem sermonumque veritatem

et morum commoditatem charissimus. Gregoras
 lib. VIII.

quam ut esset ad nos delata hujuscemodi consultatio, ubi utrumvis evenerit, citra grande periculum evenire non potest. Qui de aliis rebus in consilium veniunt, iis ratiocinando licet concludere, tali modo rebus euntibus, bene, alio male omnino eventuras. In hac vero, qua de in præsens quærimus, si pars deterior meliorem vicerit, moriendum erit: sin, quæ apparet melior, deteriorem superaverit, quas non calamitatum Iliadas subire oportebit? Etenim si exitum sortita fuerint quæ imperator noster adversus nepotem coquit, ad matorum perferendorum magnitudinem accedere nihil poterit. Hominem namque pluribus æquiparandum (47) prudentia, cum prudentissimis de palma contendentem, fortitudinæ animi post se alios longe relinquentem, ingenuitate, et naturæ habilitate ad tantam imperii molem suis humeris sustinendam idoneum, amicitia et scientem, et conservantem leges, et ut univèrse dicam, commune humani generis **16** ornamentum (48) sic indicta causa gravissimorum criminum damnari (49), atque aut vitam omni morto acerbiorum exigere (qui enim heri et nudius tertius (50) ut imperator adorabatur et colebatur ab omnibus (51), hodie despicitur, et injuriose tractatur, atque unus de circumforaneis seu ex infima plebe reputatur), aut contra jura omnia, contraquæ præscriptum rationis ad mortem mitti continget. Quod si qua via discrimen capitis effugerit, tum jam poeta quorpiam tragico indigebimus, qui clades et ærumnas a Romanis vicissim importandas cum gravitate ac miseratione decantet. Quis enim vel lignis ac lapidibus stupidior non cogitatione præcipit, inter imperatores flagrans discordia, neces-

A μέρος τινίς, μή τήν βουλήν ἴμιν περὶ πραγμάτων προκείσθαι τοιοῦτων, ὥστ' ἀμφοτέρωθεν ἔχειν τὸ ἐπικίνδυνον οὐκ ὀλίγον, ὅπως ἂν ἀποβῆι. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων πραγμάτων βουλευομένοις, ἔστι συνάγειν ἐκ λογισμῶν, ὡς, ὡδὶ μὲν ἀπαντῶσάντων, στήσῃ καλῶς - μή οὕτω δὲ, τὸν νικητὴν ἅπαν ἂν ἀποβῆι. Ἐφ' οὗ δὲ νῦν βουλευόμεθα, εἰ μὲν νικήσῃ τὰ χεῖρωι, τῆς ζωῆς ἴσστιν ἐκπεσεῖν· εἰ δὲ τὰ δοκοῦντα βελτίω γένηται κρείττω, κακῶν ἐπιμὴν προσδοκᾶν ἀνάγκη. Τοῦ βασιλέως γὰρ ἡμῶν τοιαῦτα βουλευομένου περὶ τοῦ ἐκγόνου καὶ βασιλείας, εἰ μὲν εἰς πέρας ἔλθῃ τὰ μέλτωμενα, οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἐλλείψει κακῶν. Ἀνθρώπων γὰρ πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, φρονήσῃ μὲν τοῖς πρώτοις τῶν πρωταίων ἀμφισθετοῦντα, ἀνδρῶν δὲ ψυχῆς πολλῶν τῶν μέτρη τούτων ἄλλους ὑπερνικῶντα, ἐλευθερίᾳ δὲ γνώμην, καὶ φύσει ἐπιτηδεύει τῶν τοσοῦτων μεγέθει προσήκοντα τῆς ἀρχῆς, φιλίας δὲ εἰδῶτα καὶ τηροῦντα θεσμούς, ὅλως δὲ κοινὸν ἀγαλμα τῆς φύσεως ἦντα, οὕτως ἐρήμην ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀλῶναι συμβαίνει· καὶ ἡ ζῆν παντὸς θανάτου βαρυτέραν ζωὴν (ὁ χθὲς καὶ πρόην ὡς βασιλεὺς καὶ προσκυνούμενος καὶ τιμώμενος, σήμερον καταφρονούμενος, καὶ περιωριζόμενος, καὶ τῶν ἀγοραίων καὶ τοῦ δήμου νομιζόμενος εἶς), ἢ τεθνάναι παντὸς ἕξω καὶ δικαίου καὶ λόγου. Εἰ δὲ δουρηθῆι τρόπῳ δὴ τιμὴν τὸν κίνδυνον ἐκφυγεῖν, τότε ἤδη τραγικῶς τινὰς δεησόμεθα ποιητοῦ τὰς συμβησομένης παρ' ἀλλήλων Ἰωμαίοις ἐκτραγωδησόντος συμφοράς. Τίς γὰρ οὐκ ἐννοεῖ καὶ ἀψύχων ἀναισθητότερος ἢ, ὡς διαστάντων τῶν βασιλέων, ἀνάγκη συνδιαστῆναι καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ μάχας συρραγῆναι παρ' ἀμφοτέρων μερῶν· καὶ ὡς περ ἐν νυκτομαχίᾳ συμπεσόντας ἀλ-

Jacobi Pontani notæ.

(47) Ad Andronicum suum accommodat, quod de medico Homerus protulit *Iliad.* A:

Ἦντο δὲ γὰρ ἀνὴρ, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων

quo versiculo poetæ sapientissimi jure gloriatur medici: cujus sensus, medicus instar multorum, seu pro multis est, seu, multis æquiparari potest. Hoc vult, Andronicum multorum virtutes unum complexum, ita ut in singulis nemini cedat. Nota egregiam laudationem ex verbis, quæ continenter subjiciuntur.

(48) Vocem φύσει, de humana natura, id est, de hominibus ipsis prolatam accipio, quorum communiter decus et ornamentum fuisse (propter animi præstantiam videlicet) Andronicum suum testatur. In quovis rerum genere illud aliarum decus, gloria et ornamentum est, quod supra alias excellit. Et quia ἀγαλμα etiam exponitur oblectamentum, parum aberat, quin hoc totum, κοινὸν ἀγαλμα τῆς φύσεως, converterem, amor ac delicia humani generis, recordatus ita Titum imperatorem Vespasiani filium nominatum esse, teste Suetonio, in ejus Vita, cap. 4.

(49) In Græco subaudienda est vocula, ὄϊκη, cum illa, ἐρήμη. Est autem ὄϊκη causa, judicium, ut ἐρήμη ὄϊκη sit desertum judicium, seu desertum vadimonium. Composita vox est ἐρημοδικίον, quando quis ad diem non se sistit in judicio. Et ἐρήμην καταδικασθῆναι, vel, ut apud nostrum est, ἐρήμην ἀλῶναι, est, ob desertum vadimonium damnari. Potest etiam verti, *indicta causa damnari,*

quod nos fecimus; neuter enim, et ipse vadimonium deseruit, et qui causam non dixit, ad judicium comparet; ita uterque videtur deseruisse, etsi alter reus est, qui vadimonio se obligavit; alteri sit injuria. Seneca *Medea*:

*Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.*

(50) Hac proverbiali hyperbole utitur non raro. Licet etiam reddere, *pronuper, unperrime, paulo ante, heri.*

(51) Verbum προσκυνεῖν, *adorare*, in sacrosanctis profanisque litteris creberrime ad homines, qui dii non sunt, accommodatur, dicunturque προσκυνεῖσθαι, *adorari*, id est, singulari quadam veneratione, corpore ad terram incurvato, affici. *Summissi petimus terram*, inquit *Aeneas* lib. iii *Aeneid.* Quem adorandi modum et festum expressit pulcherrime Themistocles, dum regem Persarum per simulationem adoravit. Annulum enim cadere permisit, quem, cum se inclinans levasset, visus est suo munere perfunctus. Noster quoque satis clare libro ii. cap. 5, ubi Tamerhanes Phrygiæ satrapa ad imperatorem venit. Nam de ejus comitibus Persis, τὴ μὲν ἄλλοι πάντας ἀπώθην τὸν βασιλέα προσκύνουσαν τὰς κεφαλὰς ἐρείσαντας ἐπὶ τὴν γῆν· *Ceteri quidem omnes imperatorem, antequam appropinquarent, capitibus hæκῆ submissis venerabantur.* Ista adoratio etiam hodie Barbaris in more est. Non igitur verebor προσκυνεῖν exponere, *adorare*, cuius res tam aperta sit.

λήλως συγγενικῶν αἰμάτων ἐμπλησθῆναι καὶ φιλοκῶν; Καὶ ἐν λεηλασίᾳ καὶ πραγμάτων φθορᾷ, ἐν αἷς διαφθεροῦμεν τὴν οἰκίαν ὡς πολεμίαν. Τί οὖν ἂν τις βουλευσαίτο πρὸς τοσαύτην ἀνακύπτουσαν βλάβστην κακῶν; Τὸ μὲν γὰρ τὸν νέον βασιλέα περιδεῖν οὕτως ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας προπηλακισθέντα καὶ τὴν βασιλείαν ἀφαιρεθέντα, ἴσως δὲ καὶ περὶ τὸ ζῆν κινδυνεύοντα, οὐδὲν ἔμοιγε ἤττον θανάτου. Τὸ

αὖ πάλιν πρὸ τοῦ προσήκοντος χρόνου πρὸς πόλεμον ἐτοιμῶς ἐφθῆναι, ὡς δοκεῖ καὶ τοῖς ἔξωθεν αὐτοῦς ἡμᾶς ἐξαιτίηδας τὸν βασιλέα παρερμῶν πρὸς ἀποστασίαν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, ἀδουλίας εἶναι μοι δοκεῖ τῆς ἐσχάτης. Ἐγὼ γὰρ τοσούτου δέω πρὸς ἀποστασίαν τοῦ βασιλέως τὸν ἔγγονον αὐτοῦ καὶ βασιλέα παρακινεῖν, ὥστε, καὶ τοι τοῦτον πάνυ φιλοῦν, καὶ ὡς ἀρᾷς ἐτοιμὸς ὢν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προσεῖναι, εὖ ἴσθι σαφῶς, οὐκ ἂν αὐτῷ συνέπραξαι πρὸς οὐδὲν, εἰ γε τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἑώριον προθυμούμενον ἀποστερήσαι τὸν βασιλέα χρησάμενον πλεονεξίᾳ καὶ ἀρπαγῇ. Ἦν γὰρ ἂν ἐκεῖνος μὲν οὐδὲν διαφέρων Ἀθεσσαλώμ, Ἀχιτόφελ δ' ἔγω. Τοιγαροῦν ἐπειδήπερ εἰς τοιαύτην συνηλθήμεν ἀνάγκην πραγμάτων, δεῖν εἶναι νομίζω τὸ μέτρον ἐλπίμενος, ἑκατέρων ἀποσχέσθαι τῶν ἄκρων· καὶ μήτ' ἀμελῶς πάνυ καὶ βρῦθῶς διάγειν, ὡς μηδενὸς προσδοκώμενου θεοῦ, μήτ' αὖ πάλιν ἀπεβιάσκέπτως οὕτω καὶ θρασέως τὰ δοκοῦντα συμφέροντα πράττειν. Τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ γε τὴν μὲν προσδοκώμενην φλόγα τῶν πειρασμῶν σθενύομεν ὅση δύναμις, συνέσει χροῦμενοι καὶ εὐβουλίᾳ· τὸν νέον δὲ βασιλέα καταστήσομεν ἐν ἀσφαλείᾳ, ὡς μηδὲν κίνδυνον ὑπορῆσθαι, ἂν τῆς θαλάσσης ἐκταραχθείσης τὸ κλυδωνίον ὑπερξείη. Εἰ μὲν οὖν τὰς ἡμετέρας τε καὶ πάντων Ῥωμαίων ἀμαρτίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς ἀνωθίον κατασθένει τὴν προσδοκώμενην φλόγα τῶν πειρασμῶν, τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως εὐθείαν ἀπεργασάμενος πρὸς βασιλείαν τὸν νέον, συχνὰ αὐτῷ προσήκει χάριτας ὁμολογεῖν ῥυσαμένῳ τῶν συμφερῶν. Εἰ δ' αὖ, ὃ μὴ γένοιτο, ἵνα πολλῶν κακῶν πείραν Ῥωμαῖοι λάθωσιν, ἡ ψυχὴ σκληρυθείσα τοῦ βασιλέως ἀνήκεστον τι βουλευσεται περὶ τοῦ ἔγγονου, τότε ἴδω τῆ προκατασκευασθείσῃ ἀσφαλείᾳ τὸν νέον θέμενος βασιλέα, οὕτω χωρησομεν πρὸς τὸ πράττειν, τὸν θεὸν προστησάμενοι μάρτυρα τῆς ἀδικίας, καὶ τῶν πραττομένων ἐξεταστήν.

A sario seditionem in imperio exorturam, arma armis concursura : atque haud aliter quam per eorum noctem conserto praelio, sublatoque in tenebris discrimine, mutuum invasuros, ex cognatorum amicorumque trucidationibus multo sanguine sese eruentantes? Mitto direptiones ac vastitates, quibus provinciam nostram perire ut hostilem regionem deformabimus. Quis ergo adversus evascentem tam multorum incommodorum propaginam remedium excogitabimus? Mibi sane juveniorem imperatorem nulla sua culpa tam ignominiose habitum, et cum imperio vitam quoque ipsam fortasse amissurum negligere, mortis instar est. Rursum ante tempus ad bellum comparatos apparere, ut ab exteris quoque de compacto nepotem ad defectionem ab avo sollicitare existimemur, id ego in summa temeritate numero : et ab ea mente tantum absum at, quamvis adolescentem valde amem charumque habeam, et ut vides, ipsum insuper corpus meum ejus causa projicere non recusem, tamen (pro certo credas velim) non ei me usquam adiutorem ac socium praeberem, si ad avum principatum per avaritiam et rapinas depellendum incumbere animadverterem. Sic enim ipse Absalonem, ego Achitophelem induerem¹. Quoniam igitur in istam necessitatem devenimus, ad officium pertinere iudicio, vitatis extremis, in medio consistere : et neque dissolute admodum ac desidiose vitam transire, quasi nihil grave formidandum sit : neque ita inconsiderate et audacter provisae utilitates persequi. Id consequemur, si imminenti tentationum flammæ consilii prudentia, quantum in nobis est, occurrerimus, juvenemque imperatorem in tranquillo ac tuto portu constituerimus : ut, quamvis iratum pelagus vastos ad littora fluctus volverit, ipse ejusque periculi timore vacet. Quod si Deus nostra Romanorumque omnium admissa despiciens (52) ac dissimulans, formidatum hoc malorum incendium coelitus compresserit ; si, inquam, cor senis erga nepotem rectum et sedatum praestiterit, crebras ei gratias pro calamitatum amolitione debebimus. Sino contra (quod idem Deus averruncet), ad Romanos multis malis atterendos animus ejus obduruerit, et humanius in nepotem consuluerit, tum jam eo in preparata loci securitate collocato, divinum nomen impietatis injuriaeque testem, factorumque interpretem et iudicem nobis proponentes, operi accingemur.

¹ II Reg. xv et seqq.

Jacobi Pontani notæ.

(52) Ad locum Pauli alludit, Actor. xvii, in concione ad Areopagitas τοῦ μὲν οὖν χρόνου τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεός. Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens Deus. Subjungit noster, τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως εὐθείαν ἀπεργασάμενος, cor imperatoris rectum praestans, ubi alium locum in mente habuit, qui est Actor. viii. Sic enim sanctus Petrus ad Simonem, oblata pecunia per manuum impositionem Spiritus sancti communicandi po-

testatem sibi concedi petentem, Ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεία ἐνώπιον θεοῦ. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. Non enim sententiis modo integris divinarum Litterarum innectendis, sed etiam unico verbo iisdem insinuandis Cantacuzenus gaudet ; quod te, lector, hic potissimum monitum volui. Sane peritissimum saeculae Scripturae fuisse, extra dubium est.

CAPUT IV.

Syrgiannes magni domestici consilium probat. Duæ urbes ad fugam deliquuntur : Christopolis Adrianopoli præfertur. Cantacuzenus uxore Calliopoli relicta Byzantium venit, Andronico Juniori, quid decreverint, renuntiat : Alexium Apocauchum, obscurum hominem, sed prudentem, in gratiam Syrgiannis ei commendat. Andronicus consulta amplectitur, magnanimitatemque et æquitatem suam ostendit.

Postquam magnus domesticus hoc maxime modo disseruit, Syrgiannes eadem, quæ ipse cum animo agitaret locutum, seque omnibus, ut probe dictis, astipulari confessus est. Sed adhuc paulum requiri quo verbis effectus respondeat : quomodocunque enim locum inveniendum, ubi Andronicus Junior tuto se teneat. Super quo communiter inquirentibus, visum ambobus, alterius horum solutam ei optionem esse : sive ut Adrianopoli, amplæ urbi et frequenti (53), præterea militare agmen haud modicum habenti, se crederet : cum præsertim et parens ejus Michael imperator, illic potius longinquo tempore degens, plurimorum amicitiam familiaritatemque adeptus esset, qui pro ejus filio summa voluntate dimicaturi viderentur : sive si is locus mi-

A Οὕτω τοῦ μεγάλου δομestίκου διαλεχθέντος, πάντα μὲν ἔφησεν ὁ Συργιάννης πρὸς γνώμης αὐτοῦ εἰρησθαι, καὶ πᾶσιν ὡς καλῶς ἔχουσι συμφωνεῖν, πλὴν ὀλίγου τινὸς ἐνδεῖν εἶτι τοὺς λόγους ἔλθεῖν πρὸς πέρας. Δεῖ γὰρ ἐξευρεῖν ὅπως ποτὲ καὶ ἦ τις ἔσται ἡ τοῦ βασιλέως ἀσφάλεια. Κοινῇ δὲ συνδιασκεψάμενοι περὶ τούτου, ἔδοξεν ἀμφοτέροις αἴρειναι προθεῖναι: τῷ νέῳ βασιλεῖ τῶν δύο τούτων ἑτέρου ἢ πρὸς τὴν Ἀδριανουῦ μεταβῆναι πόλιν, ἅτε μεγάλην οὖσαν καὶ πολυάνθρωπον, καὶ στρατιάν οὐκ εὐκαταφρόνητον ἔχουσαν ἰδρυμένην ἐν ἑαυτῇ· ἄλλως ὅτι καὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (56) χρόνον ἐκεῖ διατριψάντος μάλα συχνόν, πολλοὶ προσεγένοντο αὐτῷ οἰκεῖοι καὶ φίλοι καὶ βουλευσόμενοι μάλα προθύμως ὑπὲρ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ διακινδυνεύειν ἢ εἰ μὴ τούτο βούλοιο (δεδιώς ὡς εἰ μὴ πρὸς συμπάσει ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον μάλλον ὑπὲρ τὸ δέον χωρήσει παροξυνθεὶς, ῥαδίως σχήσων στρατιάς συχνὰς ἐκπέμπειν πρὸς μάχην, οἷα δὴ πλησίον οὖσης τῆς Κωνσταντινου), πρὸς τὸ τῆς Χριστουπόλεως φρούριον ἀφικέσθαι· ἅμα μὲν ὡς ἂν καρτερόν ἐκ τε τῆς φύσεως τῆς κατασκευῆς, τοῦτό που καὶ τῶν τειχῶν, ἅμα δ' ὅτι καὶ ὡς περ εἶτι κλειθρον κεῖται τῶν κλιμάτων ἑκατέρων μέσον, τὴν δυτικὴν στρατιάν πολλὴν τινα οὖσαν καὶ πρὸς μάχας ἐξησκημένην τῆς ἐκ τῆς ἑω καὶ τῆς θράκης διεύρον· καὶ τρίτον, εἶτι παράλιον ὂν, καὶ τὴν ἐκ θαλάττης ὀθενδήποθεν εὐκαίρως ἂν παρέσχοιτο συμμαχίαν. Τοῦτο πέρας ἐπιθέμενοι τῇ βουλῇ, ἀλλήλοις τε συνταξάμενοι, ὁ μὲν ἔμεινεν ἐν θράκη ταύτης ἐπιτροπεύων. Καντακουζηνὸς δ' ὁ μέγας δομestικός τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινου φερούσης εἶχετο, τὴν σύνευνον αὐτοῦ καταλιπὼν ἐν τῇ Καλλίου πόλει· ἐν ταύτῃ γὰρ διετριβε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου· τοῦτο μὲν ὡς ἐπικαίρως ἔχοντος τοῦ χωρίου πρὸς τὰς ἐφόδους ἀνθιστα-

Jacobi Pontani notæ.

(53) Orestiadem antea dictam hanc urbem quidam auctores sunt. Solebant sultani Turcici regnum auspiciari in ea civitate, quæ sedes esset imperii. Principio Turcis (capta Constantinopoli videlicet) fuit Prusa Bithyniæ, paulo ante mortem Osmanis ab Urchane filio capta, quæ licet honorem hunc non diu retinuit, ex pristina tamen prærogativa meruit, ut longissimi temporis spatio sultani Turearum mortui, paternis et avitis istis monumentis, cum diu post captam Constantinopolim, inferrentur. Postquam vero transvectis in Europam copiis, Murates I, Urchanis fil. Osmanis N. Hadrianopolim cepisset, eodem et regni sedes ex Asia commigrasse videtur, quod recte se lacturos sultani ducerent, si rebus Anatolicis tam tranquillioribus, præcipuum militiæ robur jam Hadrianopoli velut in excubiis haberent: unde, momentis rerum ex usu suo gerendarum animadversis, progredi paulatim latius, et in Europæ viscera grassari possent. Lennæavius.

D (54) Arbitror ad hunc locum pertinere, quod scribitur a Gregora libro septimo, Andronicum seniore longum murum ad Christopolim a mari usque ad vicini montis cacumen extruxisse, ut locus is se invito prorsus inaccessus esset his, qui vel e Thracia in Macedoniam, vel e Macedonia in Thraciam iter haberent.

(55) Ἀλλήλοις τε συνταξάμενοι. Vox συντάσσεσθαι sacris scriptoribus idem valet, quod ἀποτάσσεσθαι, in digressu salutem dicere. Quare συντακτήριος λόγος Gregorii Nazianzeni centum quinquaginta episcopis presentibus habitus, est ea oratio, quam primo quoque tempore discessurus pronuntiavit, et episcopis illis valedixit. Item apud Damascenium, libro, *Quod mortui viventium beneficiis juventur*, συντακτήριον θρηνηῖν, est in ultimo digressu vere ac lamentari. Muræ Billius, *Observat. sacrar.* lib. 1, cap. 22.

(56) Ita sæpius pro αὐτοῦ, ut infra.

οσαι τῶν βαρβάρων, τοῦτο δ' ὅτι καὶ τοῦ ναυτικοῦ πάντες ἐν ταύτῃ κατωκισμένοι, πολλῶν ὄντων τριήρων πληρωμάτων, τοὺς ἐγχορίους συνέβαινον ἀρπαγὰς ὑπομένειν καὶ βίας, τοῦ φοβουμένου οὐκ ὄντος καὶ τὰς ὁρμὰς ἐπέχοντος. Ναυτικὴ γὰρ ἀναρχία κρείσσων, τίς ἔφη, πυρός. Κατέλιπε δ' ἐκεῖ τὴν γυναῖκα, τῷ δοκεῖν μὲν, ὡς οὐ βραδίως ἔχων ἐπισύρσθαι τὴν γυναικωνίτιν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅπως αὐτῷ πρόφασιν εὐπρόσωπον ὑπολίπηται εἰ δέοι τῷ Συργιάννῃ συγγενέσθαι πάλιν καὶ εἰς λόγους ἐλθεῖν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ προσελθὼν, καὶ τὰ τῆς βουλῆς ἀπαγγέλλας, ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἀποκαυχόν, ἄνδρα γένους μὲν ἀφανοῦς ὄντα, καὶ ταῖς τῶν δημοσίων πράξεσιν ἡσχολημένον (τῶν δημοσίων γὰρ ἄλλων τότε τὴν διάθεσιν ἐποιεῖτο), ἄλλως δὲ βαθείας ὄντα φρενὸς, καὶ δυνάμινον καιροῖς καὶ πράγμασι χρῆσθαι, προσαικειώσας τῷ βασιλεῖ, χάριν ἐν τούτῳ πλείστην τινὰ τῷ Συργιάννῃ κατατιθέμενος (ἦν γὰρ αὐτὸς τὸν μέγαν θεμέσιον περὶ τούτου πολλὰ παρακεκληκώς), ἐν πᾶσιν εἶχεν ἐπινεύοντα καὶ συνευδοκοῦντα τὸν βασιλέα. Τοῖς βεβουλευμένοις δὲ καὶ τοῦτο προσέθηκεν ὁ βασιλεὺς, ὅτι, Ἴδὲ μὲν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν προετοιμάσαι, ὡστ' ἔχειν ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν ἐπιόντων, καὶ τῶν πάντοτε συμφερόντων εἶναι μοι δοκεῖ καὶ τῶν ἀναγκαίων· διὸ καὶ τοῦτο χρῆσθαι προὔργου πάντως εἰς πέρας ἰδεῖν ἐλθόν· μεγαλοψυχίας δὲ καὶ καρτερίας οὐδὲν ἐλλείπειν, ἀλλ' ἄχρι καὶ αὐτῆς διακαρτερῆσαι τῆς ἀκμῆς τῶν κινδύνων μένωντας ἐπὶ τῶν προτέρων· κἂν μὲν τινα σχωμέν τῆς καρτερίας καρπὸν, τοῦ βασιλέως ἴσως μεταβαλόντος, καὶ τῶν μελετωμένων καθ' ἡμῶν παυσαμένων, πάντοθεν ἂν ἔχοι καλῶς. Ἐἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τοῦτό γε ἡμῖν περιστάσι πάντως, τὸ μὴ δοκεῖν αὐθαδέειά καὶ θρασύτητι τρόπων μηδὲ πλεονεξία γνώμης καὶ φιλαρχίᾳ, τοῦ βασιλέως καὶ πάππου κατεξανίστασθαι· ἀλλ' ἀδικουμένους καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένοντας, τὸν προὔπτον κίνδυνον ἀποδιδράσκειν. Καὶ ταῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος.

19 CAPUT V.

Dirus ab avo nuntius. Altera, et antiqua causa inter imperatores dissidii, solutio videlicet vita nepotis, et avi in illam contumelia.

Ὁ δὲ γὰρ πρεσβύτερος τῷ πρὸς τὸν ἔγγονον μίσει τὴν καρδίαν μᾶλλον οἰδαίνων, ἀγγέλλει διὰ τινος αὐτῷ τῶν συγκλητικῶν· Οἴσθα πρὸ καιροῦ τινος αἰτησάμενός με τὸ βασιλικὸν ἀποθέσθαι σχῆμα, καὶ

Jacobi Pontani notæ.

(57) Genus hominum valde improbum nautæ, perjurum, mendax, naves alienas et homines despolians: quos apologeta quodam notavit Æsopus, dum eos dicit in tempestate multa diis venerè, quæ cum in litus salvi pervenerint, minimo solvant; et cum quibus bias navigabat impij, quibusque in sæva tempestate deorum opem impiorantibus dicebat, *Tacete, ne vos illi hic navigare sentiant*, nautæ potissimum erant. Laertius, Euripid. *Hecuba*, ubi illa misera mulier captiva jam et serva mittit famulam, quæ petat a Græcis, ne quid in corpus filie Polyxemæ jam ad Achillis tumulum mactatæ designent illiberalius ac petulantius: Ἐν γὰρ μυρία στρατεύματι ἀκόλαστός ὄχλος, ναυτικὴ τ' ἀναρχία, κρείσσων πυρός. Nam in numero exercitu indomita, seu infrenis turba est, nauticæque licentia, est

Digne violentior. Sumpsit ergo ab Euripide Canticuzenus, ut vides.

(58) In ms. hæc ætiologia non est.

(59) Nomina συγκλητός et συγκλητικός, *senatus* et *senator*, quod mihi videor observasse, postea scriptor varie usurpat. Nunc enim proceres aulicos conciliumve aulicum, seu senatum imperialem, sive imperatorium, nunc belli duces conciliumve bellicum, et utrobique optimates, ac viros illustres primariosque sic appellat. Itaque raro transtulimus *senatus, senatores*, ne quis de civili senatu et senatoribus rem intelligendam putaret: fugienda est enim ὁμωνυμία. Hoc etiam loco, si placet, *senatorem*, virum nobilem Palatinum, aut consiliarium imperatoris, *einen Kammerherrn*, interpretare.

nata imperatorio privato vivere, ac tum quidem se, quæ decuissent, respondisse: nunc autem petitione illa examinata statuisset, ex æquo et bono factam, petitaque concessuram, illque in præsens ei significatura velle, nihilominus successorem ejus præcipuo ipsum honore et amore dignaturum. Solio quidem hanc assurrecturam accedenti, quando id privatis præstare imperatores morem non habent; quoties tamen accederet, stantem et erectum inventurum; quo ratione utriusque dignitatem et jus suum conservatum iri. Hoc animo suo fixum immotumque sedere sciret. Respondit Andronicus nepos ea quæ paulo infra (60) ascribemus; verum prius memorandum est, unde quibusve momenti imperator ad huncce nuntium allegandum inductus sit. Nepos primo anno supra vicesimum de curso, intra Byzantii fines (64) omne tempus conterebat, nec quoquam ultra sinebatur progredi. Qui juvenili inflatus spiritu, et naturæ acrimonia effrenator, longioribus sibi peregrinationibus interdictum indigne ferebat; nec illi secus erat, quam si carcere clausus teneretur. Nihilominus necessitati se submittere, avi imperata lacesserebat, intereaque, prout res ferebat, solatiola sibi quaerens, captandis per venatum feris in agro Byzantino, et decursionibus equestribus ita vacabat, ut præ hac cura et sollicitudine putaretur nec somnum posse capere. Hoc genus occupationum illius ægerrime ferens avus (62), adolescentem aspe-

εις ιδιώτου τάξιν τελείν· ἐγὼ δὲ τότε μὲν ἀπεκρινάμην ἕτα προσῆκα· νῦν δ' ἐξετάσει τὸ πρᾶγμα δούσ, καὶ καλῶς ἔχειν ἠγησάμενος ὑπερ αἰτεῖς, καὶ βούλομαι τοῦτο καὶ σοὶ δῆλον ποιῶ. Ὁ μὲν τοι τὴν βασιλείαν διαδοξόμενος, ἐν τῇ πρώτῃ σε τιμῇ καὶ ἀγάπῃ τηρήσει, καὶ οὐχ ὑπαναστήσεται μὲν, σοῦ προσόντος, τοῦ θρόνου· οὐδὲ γὰρ ἔθος βασιλεῦσιν ἐξυλιστάσθαι ιδιώταις· εὐρήσεις μὲν τοι προσίων, ὀρθὸν ἐστῆκότα ὡς ἂν καὶ σοὶ τὸ τῆς τιμῆς, καὶ κείνῳ τὸ τῆς βασιλείας δίκαιον περιωζοῦτο. Ταῦτ' ἔδοξε, καὶ ἔσο ταῦτα εἰδώς. Πρὸς ταῦτ' ἀπεκρίνατο μὲν ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἅ μετὰ μικρὸν ἐρούμεν· νῦν δὲ ἄξιον ἱστορῆσαι, ὅθεν κακὸς τίνος αἰτίας εἰς τούτους προήχθη τοὺς λόγους ὁ βασιλεὺς. Ὁ νέος Ἀνδρόνικος, ἐν πῶ καὶ εἴκοσι γεγονώς ἔτη, περὶ τὸ Βυζάντιον ἀεὶ διέτριβε μηδαμῇ συγχωρούμενος περαιτέρω προβαίνειν· οἷα δὲ σφριγῶν νεότητι, καὶ φύσεως δεξιότητι τὸ ἀκάθεκτον ἔχων, ἐδυσχέραίνε μὲν εἰργόμενος μικροτέρας τὰς ἀποδημίας ποιῆσθαι, καὶ οὐδὲν ἄμεινον διέκειτο τῶν κατακεκλεισμένων φρουρῶν· ἔσπεργε δὲ ὅμως, τοῖς τοῦ βασιλέως καὶ πάππου προσταγμάσι παιθόμενος ἀναγκαιώς. Ὅμως δὲ αὐτῷ τινὰ παραμυθίαν ἔκ τῶν ἐνότων κατασκευάζων, κινήσειαι ἐσχόλας καὶ ἵπποδρομίας, ὡς δοκεῖν μηδὲ ὕπνου μεταλαγχάνειν τῇ ἀσχολίᾳ τῇ περὶ ταῦτα. Ἐν οἷς ὑπεραχθόμενος ὁ πάππος καὶ βασιλεὺς, τραχύτερον ἐπέπληττε τὸν νέον, ὀνειδιστικοῖς τοῖς σκόμματασι βάλλον, οὐκ ἰδίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν παρόντων

Jacobi Pontani notæ.

(60) Cap. 6.

(61) Urbs hæc nobilissima duo nomina habuit, antiquius Byzantium, recentius Constantinopolis; de utroque dicendum. Vetus fuit oppidum in Thracia ad Propontidem, quod Byzantes classis Megarensium, eo coloniam deducendum dux condidit, quod conditum Pausanias Spartanus instaurasse et amplificasse dicitur. Tradit Zonaras, Constantinum Magnum parantem urbem sui nominis ædificare, primo Sardicum agrum, post Sigæum promontorium, tandem Chalcedonem et Byzantium delegisse. Cedrenus auctor est, Thessalonicae fecisse initium; sed peste interpollatum, reliquisse locum, et Chalcedonem profectum. Quam a Persis eversam cum restituere inciperet, ab aquilis admonitum fuisse, ubi Constantinopolim conderet, quod illæ architectorum regulas et funiculos sæpius raperent, Byzantiumque deportarent. Sozomenus et Zosimus narrant, cogitantem urbem sui nominis condere, quæ honore Romam æquaret, inter Nium et Hellespontum spatium invenisse commodum, ibi fundamenta jecisse, partem muri in altitudinem eduxisse, post sedem commodiorem visum Byzantium. Quam cum Severus imperator superioribus annis, occiso Pescennio Nigro, qui imperium Orientis invaserat, dimisset, et in vicem formam rede-gisset, ipse Licinio devicto, ejus ambitum dilatavit, muros extulit, ædificiis publicis privatisque ad usum et decus explere instituit. Postea utroque imperio in multas portiones diviso, Occidentalis Romam, Orientalis domicilium Byzantium esse voluit, vocatisque Orientis episcopis, magna cæremonia urbem novam Deo ac Virgini Matri consecravit, eamque novam Romam et Constantinopolim indigitavit, et ad dignitatem urbi addendam, ecclesiam ejus ad honorem patriarchatus evexit, ejusque episcopum Metropha-

Cnem post Alexandrinum sedere instituit. Hactenus illi. Si libet, vide etiam de conditoribus, et nomine urbis hujus quæ asserti Petrus Bizarus, *Historiæ Genensis*, lib. xi, in anno 1433. Vocatur sæpe a Græcis βασιλις τῶν πόλεων, *regina urbium*, seu *urbs imperatrix*. Noster infra, cap. 21, en quam honorifice de eâ: Πόλιν αὐτῷ μεγάλην, καὶ πάλανθρων, καὶ χρήμασι, καὶ ὀπλοῖς, καὶ στρατιωταῖς δυνατωτάτην, *urbem adeo amplam, et frequentem, pecuniâque, et armis, et militibus potentissimam*. Locum haud inelegantem ascribam ex epistola Matthæi Camariotæ, qua Constantinopolim a Turcis subactam lamentatur: *Cuncta nobis præsidia et ornamenta simul uno impetu erepta sunt. Patria capta est; cujus urbs in terris similis nulla, sed ejusmodi quæ non humana potuerit extrahi manu. Eadem magnitudine, et pulchritudine præstabilis, situ et venustate splendens, quam affirmare omnium uspiam urbium maximam pulcherrimamque ausim; quam unam omnes sperabant et credebant in perpetuum ab omnibus mansuram inexcupugnabilem; cui secundam Deum universi salutem credebant suam; quæ si oculus appelletur orbis terræ, aut cor, a vero non aberretur; de qua nemini non gloriari licebat; in qua civem ascriptum esse, non parum argumenti ad commendationem gloriamque habebat*. Hactenus ille. Vide etiam Nicetam ad finem Annalium. Invenio hanc urbem dictam Χρυστοπόλιν, quemadmodum Antiochiam Θεοπόλιν.

(62) Venari, aucupari (nam et aucupio delectabatur juvenis, ut videbis), equestribus vacare ludibus, non sunt illiberales occupationes, nec principem, præsertim adolescentem, dedecent. Quare cause nihil erat, cur senex morosus his vacanti adeo infasceret, adeoque innocentem duriter increparet. Videntur alie quædam fuisse occupationes illius, nempe in scortis, comessationibus, noctur-

καὶ τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν κατὰ γένος προσ-
 γκόντων αὐτῷ. Πάντα μὲν οὖν ἐλύπει τὴν τοῦ νέου
 ψυχὴν οὕτως ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς δοκοῦντος
 περιουδρίζεσθαι. Ὁ δὲ τῶν ἑλλων μᾶλλον ἤνεια,
 τοῦτ' ἦν, ὅτι πρὸς τοὺς παρόντας μαρτυρούμενος
 τὸ τοῦ ἐγγόνου διάστροφον δῆθεν ὁ βασιλεὺς, ἔλε-
 γον· Εἰ πρὸς τὴν τῶν ἀναγκαίων χρήσιμος οὗτος
 ἀποδειχθῆ, ζῶν μὲν ἄξιος βληθῆναι λίθοις ἐγὼ
 ἀποθανὼν δὲ, ἀνορυχθῆναι καὶ παραδοθῆναι πυρὶ.
 Μεταξὺ δὲ τῶν σκηνμάτων τούτων, (καὶ τί τοιοῦτον
 συνηνέχθη γενέσθαι;) ἤλθε ποτε βασιλεὺς ὁ νέος
 τὴν συνήθη προσκύνησιν ἀποδώσων τῷ πάππῳ.
 Εἰσιὼν δὲ τοῦ οἰκίσκου τὴν θύραν, ἐν ᾧ καθῆστο
 συνήθως ὁ βασιλεὺς, ἐκ μαρμύρων οὖσαν τὴν
 φλοῖαν ἡρμοσμένην, συμβέβηκε τὸν ἐπὶ τῆς κεφα-
 λῆς λίθον τῷ μαρμάρῳ προσὰρῶσθαι. Ἐφ' ᾧ
 διατραχθεὶς οὐκ ὀλίγον ὁ βασιλεὺς, καὶ σιγῇ μὴ
 ὑνηθεὶς καρτερῆσαι, Ἔρῳ, εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ,
 ὅς, ὅπερ ἐγὼ λέγω, καὶ Θεὸς ἐπιμαρτυρούμενος
 ἀνωθεν, ἀνάξιον κέκρικέ σε τῆς βασιλείας, καὶ διὰ
 τοῦτό σε τὸ σύμβολον αὐτῆς τῇ πέτρᾳ προσὰρῶσαι
 παρακεχώρηκε; Τοῦτο παντὸς βέλους πικρότερον
 ἐλυμήνατο καὶ κατέτρωσε τὰ σπλάγχνα τοῦ νέου.
 Καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ ἀπελθὼν, ἔκειτο
 βαρέα στενάχων, ψυχὴν ἐρευγόμενος, ποιητικῶς
 εἰπεῖν.

consauciavit. Hinc se domum capessens, lectulo
 poetice dicam, animam ipsam exuctans (64).

CAPUT VI.

Mittit legatum ad avum nepos: ejus viri virtus prædicatur. Summa legationis, tecum atrocius agi, quam delicta mereantur; et illum oblivisci se patrem esse. Si pergat odisse, alium imperatorem designet. Avus memorans, quanto amore nondum etiam natum dilexerit, severitatem et rigorem excusat. Ad superiorem narrationem reditur, et interrupta contexuntur.

Ὅμοιος δ' ἑαυτὸν τῆς πολλῆς ἀθυρίας ἀναλαβὼν

Porro ut se ex ingenti ægritudine collegit, lega-

Jacobi Pontani notæ.

nis obambulationibus, in ære profundendo, et
 nominibus faciendis, cum inobedientia et contu-
 macia erga avum, quæ Gregoras, nihil quidquam
 veritus memorat, infensior et iniquior eidem, ut
 apparet. At noster hic vel digna hæc non putat,
 ob quæ juvenis imperio privetur, quia scilicet
 peccata juventutis sint: *Dum ætas, dum tempus
 tulit (ait ille senex in Andria) sivi, animum ut ex-
 pleret suum; et alius ille in Adelpis, plus æquo
 indulgens: Amet, scortetur, potet, faciat quod libet;*
 vel propter summum amorem, credo, ut famæ et
 honori ejus consulat, artificiose dissimulat, ac
 præterit. Etiam non semel jurantem inducit, nihil
 se tanta ira et odio avi dignum commisisse, sed
 a calumniatoribus se falso apud illum deferri.
 Qued an excusari possit, si Gregoras vera loquitur,
 equidem haud scio. Ac tanto minus fortasse potest,
 quod initio historiæ se veritatis tam amantem
 ostenderit. Verumtamen non ita dissimulat, quin
 quem toties defendit et excusat, propemodum
 manifeste prodat. Intra enim ipsum adolescentem
 se flagris digna perpetrasse confitentem facit.
 Atqui venatus et decursus equestris flagris digna
 non sunt. Quamquam vero modum in his excedere
 potuit (imò excessit, cum præ studio rerum istarum
 somnum capere non potuerit, ut audisti, et
 mira narrat in hoc genere de canibus et avibus
 ejus Gregoras, etiam imperatoris), tamen non hanc,
 sed aliam quamdam intemperantiam esse putarim,
 quam in se flagris puniendam confessus est. Nihilominus
 ista vitia magnis ac splendidis postea vir-

A rius castigat, et probris conscindit, non in secreto
 modo ac sine testibus, sed pluribus etiam proceri-
 bus et propinquis presentibus. Adolescens vehe-
 mentissimo dolore angitur, qui videret ante ora om-
 nium sibi tantas imponi contumelias. Præ cæteris
 vero eum excruciat, quod audientibus aliis, in-
 genium ejus perversum ac distortum his ver-
 bis testificaretur: Si hic ad ullam rem conducibi-
 lem efficiendam reperiretur idoneus, ego me di-
 gnum deputo, qui vivens lapidibus obruar, mor-
 tuus refodiar et, ignibus exustus, in cineres redigar.

20 Media inter talia scommata (quid aliquando
 simile factum meminimus?) forte adest die quo-
 dam juvenis, senem consueta adoratione imperti-
 turus. Eo introeunte per humilem januam domun-
 culæ, ubi avus pro consuetudine considerat, mar-
 more incrustatos postes habentem, accidit pi-
 leum seu tiaram gemmatam, quam in capite fere-
 bat (63), ad marmor allidi. Quo casu mire contur-
 batus imperator, nec voci iræque parcere potuit.
 sublato clamore, Jamne intelligis, inquit, Deum
 dictis meis de cælo perhibere testimonium, et te
 indignum judicari imperio; ideoque, quod est im-
 perii symbolum [corona videlicet] in marmor im-
 pingi sustinuisse? Hoc verbum intima juvenis
 præcordia quovis telo dirius læsit, et acerbius
 recumbebat, nobiles effundens genitus, et, ut

tutibus emendata sunt, et cum Canthæuzenus
 amore, tum Gregoras odio peccare, et ille quædam
 vera omisisse, hic multa non vera in medium
 attulisse potuit.

(63) Græce est, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον, lapi-
 dem supra caput, lapidem utique pretiosum, qua-
 libus pileus ille distinguebatur. Et fortassis hic
 λίθος in apicem coronæ ejus insertus, visendæ ma-
 gnitudinis erat. Certe etiam lib. iv dicitur λίθος
 κροσσομαρμένος πῖλος. Subjicit mox, imperii essa
 symbolum. Unde patet συνεκδοχικῶς locutum; nam
 non lapis, quantumvis pretiosus, sed corona, tiara,
 aut diadema symbolum ac signum est imperii.
*Cassidis formam hodieque retinent uscuſiæ Turca-
 rum, inquit in Pandecte historiæ Turcicæ Leuvela-
 vius, instar pileoli rotundi, qualis figuræ, vel ro-
 tundi calicis, absque pedunculo factæ: cujusmodi
 coronas ovales ex auro solido gestare solebant impe-
 ratores Græci, planeque talis etiam imponebatur
 Theolepto patriarchæ, cum nos Constantinopoli esse-
 mus, a duobus aliis tunc ibidem presentibus patriar-
 chis, Sylvestro Alexandrino, et Michaelæ Antiocheno,
 die 10 Martii, anno Christiano 1585, quo tempore
 ab eis inaugurabatur, quod Græci vocant, in thro-
 num collocari. Solent hodieque Genitzari et alii di-
 tiores ex auro solido factis uscuſiis gestare. Hæc
 ipse vidi sic ornatos, qui sultani Turcarum cursores
 sunt, circum ipsum semper obambulantes, cum e
 sarajo, seu palatio prodit.*

(64) Præcedit, βαρέα στενάχων, quomodo Home-
 rus loquitur. Ψυχὴν ἐρευγόμενος ipse ne lixerit, an-

tionem ad avum decerat, cum ut furorē ejus mitiget, eumque ad lenitatem ac mansuetudinem traducat, tum ut causam cognoscat, ob quam ille sibi tam infensus atque infestus sit. Legat igitur Josephum quemdam, virtute et doctrina conspicuum (65), et per omnium ora volitantem. Qui, quanquam lucernam sub modio abscondere pro virili niteretur, nihil tamen promovebat, quando effatam Domini² non potest ullo modo interciderē. Eo siquidem claritudinis pervenerat, ut communibus imperatoris, sacræ synodi, universi senatus suffragationibus in pontificia hujus novæ Romæ cathedra collocandus censeretur: etsi ipse, ob modestiam animi moderationemque singularem repugnans, fastigium et magnitudinem dignitatis religiose declinaret. Ergo [hujus oratoris ore] imperatorem avum sic alloquitur (66):

Quandoquidem parentibus singulis (67) præcipuum quemdam amorem erga liberos natura ingeneravit, rationali consentaneum est utique, ut si errata etiam eorumdem obtegere et occultare velint. Quod si pater unus aliquis filium copiose atque honorifice laudaverit, non effugiet, quin auditores illas laudes ementitas, et laudatorem ob charitatem propensionemque naturalem deceptum magnopere suspicentur. Contra ea, si filium vel levi reprehensione perstrinxerit, rursus ex diametro nimium fuisse reprehensum interpretantur, et adæque arguunt. Igitur cum tu, pater meus, tam valde mihi irascaris, multaque et varia in me convicia et maledicta assiduo jactes, quodque omnium durissimum, et a quo non solum dicendo lingua, sed etiam audiendo aures meæ abhorrent, cum capiti tuo frequenter malam pestem imprecatus sis, si ego unquam ad ullum operæ pretium faciendum habilis et appositus viderer: quodque vel ipsa morte amari³ est, cum minuta quædam et fortuita eventa cœlestes significationes, divini⁴que consilii demonstrationes existimes, quibus ad populos imperio regendos ineptus ostendar, quis, quæso, Romanorum hæc audiens, non te maria tota improborum facinororum (68) mecum de me conscire arbitrabitur? Ideo autem modica quædam ad

² Matth. v, 15.

Jacobi Pontani notæ.

ab Homero, aliove poeta sumpserit, et an priorem vocem mutaverit, si forsitan *μηγνυ* fuit, ignoro.

(65) Philosophia non semper est illa divinarum humanarumque rerum cognitio: sæpe enim liberalem doctrinam, seu eruditionem ingenuam, seu φιλολογίαν Græci hoc verbo expriment. Isocrates in primis (ex quo plura testimonia Budæus profert) qui etiam oratione *περὶ τῆς εἰρήνης* in fine, φιλοσόφους vocat homines litterarum studiosos, quia et φιλοσοφῆν, σπουδάζειν significat. Sacri scriptores Græci studium vitæ innocenter et sancte agendæ frequentius φιλοσοφίαν nominant, quia nimirum *timor Domini disciplina sapientiæ*: Proverbiorum capite decimo quinto.

(66) Amat noster historicus orationes, quæ directæ vocantur, hoc est, per primam personam et indicativum modum conceptas (quod in præfatione lectorem monuimus), et hoc etiam in lega-

ἔγνω δεινὴν πρεσβείαν χρῆσασθαι τινι πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα, ἄρα μὲν καὶ τὴν ὀργὴν ἐκμειλιξόμενος τὴν ἐκείνου καὶ τραυτέρου καταστήτων, ἄρα δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐθέλων μαθεῖν δι' ἣν πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς οὕτως ἐκπεπολέμητο. Πέμπει δὲ τινὰ τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ φιλοσοφίᾳ γνωρίμων, καὶ παρὰ τοῖς ἀπάντων στόμασι κείμενον Ἰωσήφ. Ὅς ἐφιλονεύησε μὲν, τὸ γε εἰς αὐτὸν ἦκον, τὸν λύχνον ὑπὸ τὸν μόδιον κρύψαι, οὐκ ἤδυνήθη δὲ, τοῦ δεσποτικού λόγου πάντως μὴ δυναμένου διαπεσεῖν. Ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ἦλθε περιφανείας, ὡς ψήφῳ κοινῇ βασιλείως τε καὶ συνόδου τῆς ἱερᾶς, ἔτι δὲ καὶ συγκλήτου πάσης, τῶν ἐκκλησιαστικῶν θρόνων τῆς νέας ταυτησὶ Ῥώμης ἀξίως ἀποδειχθῆναι, κἄν αὐτὸς τῷ λίαν ταπεινῷ καὶ μετρίῳ τοῦ ἤθους ἀώσατο τὴν ἀξίαν, τὸ τῆς καθέδρας ὕψος, καὶ τὸ μέγεθος εὐλαβηθεὶς τῆς ἀρχῆς. Τοῦτ' ἂν χρῆσάμενος πρεσβευτῇ, ἀναφέρει οὐδ' αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τοιάδε· Τῶν γεγεννηκότων πάντων πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν φυσικῇ τινι κεκορημένων στεργῇ, εἰκὸς ἔστι δῆπου καὶ τὰ τῶν παιδῶν ἑλαττώματα συσκιάζειν ἐθέλειν. Κἄν τις ὑπὲρ τοῦ παιδὸς πολλοὺς τινας διεξέλθῃ καὶ θυμωσθεὺς ἐπαίνους, ὑποψίαν οὐ μικρὰν τοῖς ἀκούουσι παρέχει, ὡς οὐ τοῦ παιδὸς ὄντος τοιοῦτου, ἀλλὰ πολλῷ τῷ μέτρῳ λοιπομένου τῶν ἐπαίνων, αὐτοῦ δὲ ἀπατωμένου διὰ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς αὐτόν. Ἄν δ' ὁ πατήρ τῷ παιδί τινι καὶ μικρὴν προστρέψῃται ψόγον, πάλιν ἐκ διαμέτρου πολλαπλασίονα τὸν ψόγον ὑπονουοῖσι, τὴν ἴσην προστιθέντες αἰτίαν. Σοῦ τοίνυν τοῦ πατρὸς κατ' ἐμοῦ τοῦ παιδὸς οὕτως ἐξωργισμένου, καὶ πολλὰς καὶ ποικίλας ἡσμεῖραι καταχέοντος τὰς λοιδορίας καὶ τὰ δειδῆ, καὶ τὸ πάντων ἐμοὶ βαρύτερον, καὶ ὁ μήτ' ἀκούειν, μήτε λέγειν ἀνεκτὸν ἐμοί, κατὰ σεαυτοῦ πολλάκις τὰ δεινότερα ἐπαρωμένου, εἶποτ' ἐγὼ πρὸς τι τῶν χρησίμων εὐφυῶς ἔχων φανείην· τὸ δ' ἔτι ὄν θανάτου πικρότερον, τὸ καὶ μικρὰ τινὰ συμβάματα ὡς ἔτυχεν ἐκ τοῦ συμπεσόντος γεγεννημένα, θεοσημείας καὶ Θεοῦ βουλής ἀποκλιούσεις ἡγεῖσθαι, ἐμὲ τῆς βασιλείας οὐκ ἀξιον ἀποδεικνύοντος, τίς ἔσται Ῥωμαίων δὲ ταῦτα ἀκούων, οὐ θαλάσσης ὄλας κακῶν ἐμοὶ συνειδέναι λογίζιναι τὸν πατέρα; Καὶ διὰ τοῦτο καὶ

tionibus servat: ubi legati personam mittentis in diecudo induunt. Primum exemplum est hoc Josephi. Quo res fieret planior, illas voces, *hujus oratoris ore*, de nostro addendas duximus.

(67) Sæpius avum patrem nominat: vero enim pater est, quamvis non proximus, sed major, hoc est, antiquior. Unde Germanis, *Grossvater*: et defuncto Michaelē patre naturali, avus erat ei patris loco. Diligebatur item ut a patre filius, et reverebatur cum vicissim ut filius patrem; hoc enim de se credi vult.

(68) Cum proverbio dicamus, mare bonorum, sicut, mare malorum, pro innumerabilibus bonis ac malis, sententia postulat, ut κακῶν hic non *malorum*, sed *vitiarum*, aut *maiorum facinororum* interpretemur. Auxit rem valde, cum adjecit ὄλας, *tota*, dixitque θαλάσσης τῶν κακῶν.

μικρά τινα προχρῆσθαι τοῖς ἔξω, δαίγμα τοῦ
 κεκρυμμένου πλήθους τῶν ἀφορήτων κακῶν καὶ
 σοὶ τῷ πατρὶ ὅπου γε καὶ θαυμάζοντός σου καὶ
 πολλοὺς ἐπαίνους διεξιδόντος, καὶ πλέον σεμνύον-
 τος ἢ προσῆκε, τούτοις δὲ εἰκὸς ἦν τὸν ἐπαινον
 ὑποπτέειν, τῇ πρὸς τὸν παῖδα διαθέσει τοῦτο λογι-
 ζομένους. Ταῦτ' ἐστὶν ἃ με λυπεῖ, καὶ τὴν ζωὴν
 ἀηδεστέραν ποιεῖ θανάτου. Ἀμχρτάνειν μὲν οὖν
 ὁμολογῶ καὶ πληγῶν ἄξια καὶ μαστίγων· καὶ ἦν
 ἂν ἐμοὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἡ μεγίστη, εἴ γε ἐν τῷ
 κεκρυμμένῳ παρὰ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν σφαλμάτων
 χάριν ἐμαστιγοῦμένη· τὸ δ' εἰς τούτων ἐξάγεσθαι
 τὴν ὀργήν, ὡς καὶ πολλῶν παρόντων οὕτω προπη-
 λακίζεσθαι, πάντων ἀνιερώτερον. Ἄν τοίνυν ἔλαων
 ἐπιθλέψας ὁ Θεὸς ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, ὁδηγήσει
 καὶ σε πραότερόν μοι γενέσθαι καὶ συμπαθεῖν ὡς
 υἱῷ, τοῦτ' ἂν εἴη βέλτιστον· εἰ δ' ὁμοίως ὥσπερ νῦν
 κἂν τοῖς ἐφ' ἑξῆς τελείσθαι μέλλαι, ἕτερος προβλη-
 θήτω σοὶ βασιλεὺς, δεῖ ἂν σοὶ δόξη χρήσιμος καὶ
 καλός. Ταῦτα διαπρεσθευσάμενος Ἰωσήφ ἐξ Ἀν-
 δρονίκου βασιλέως πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα.
 Εἶτα καὶ παρ' ἑαυτοῦ συχνούς τινας ἐγκωμίων λό-
 γους τοῦ νέου βασιλέως διεξεληθόντος, καὶ πράως
 πῶς καταψαμένου τοῦ βασιλέως, ὡς τραχύτερον ἢ
 προσῆκει προσφερομένου τῷ νέῳ, ἀντεμήνυσε καὶ
 αὐτὸς ταῦτα· Τῶν ἄλλων πάντων πατέρων ἕνα τῇ
 τῶν παίδων γεννήσει τὸ πρὸς αὐτοὺς φίλτρον κτω-
 μένων καὶ συγυζανόντων αὐξανομένων, αὐτὸς οὐ-
 τως ἐφίλησά σε καὶ πρὶν εἰς φῶς προσελθεῖν, ὡς
 καὶ πολλοὺς τῶν διαθεσθημένων ἐπ' ἀρετῇ, καὶ
 Θεῷ προσεγγίζοντα βίον ζῶντας μάρτυρας ἔχειν
 τοῦ φίλτρον. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἐστὶν οὐδεὶς ὃν οὐ
 πολλὰ πολλάκις ἰκίτευσαι, θερμότερας καὶ συχνὰς
 ὑπὲρ σοῦ Θεῷ προσάγειν εὐχὰς, ὡς μὴ μόνον μη-
 δὲν δυσχερὲς ἀπαντῆσαι τῇ σῆ γεννήσει, ἀλλὰ καὶ
 τεχθέντα, πάντα ἀριστον καὶ τῶν τοσοῦτων εὐχῶν
 ἄξιον ἀποδειχθῆναι. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ, προπετώ-
 μιν διὰ τὸ μὴ τὸ θαρβείν ἔχειν ἐκ τῆς τοῦ βίου
 διατροφῆς, ἔπρακτον δ' οὖν ὁμῶς, πολλὰ πολλάκις
 ἐδάκρυσαι προσευχόμενος τῷ Θεῷ, ὥστε σε καὶ
 γεννηθῆναι, καὶ γεννηθέντα τῶν ἐμῶν εὐχῶν ἄξιον
 ἀποθῆναι. Ὅν οὖν ἔτι τοῖς μητρικοῖς θαλάμοις
 ἐνδιατρίβοντα οὕτως ἐφίλησα καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον,
 πῶς εἰς τοσοῦτον ἡλικίας προσήκοντα νῦν, μισεῖν
 εἶχον καὶ ἀποσειέσθαι; οὐκ ἐστὶ σὺν λόγῳ φθίγ-

Λ alios abs te profundi (69), ut argumento sint,
 quam multa adhuc et intolerabilia, etiam tibi
 patri, crimina mea conscientia tua constricta te-
 neantur; cum te nepotem admirante, et nullis
 laudibus plus æquo efferente ac honorante, illos
 ipsos prædicationem eam suspectam habere, pa-
 ternoque affectui attribuere magis decoisset. Hæc
 sunt quæ me torquent, vitamque mihi morte ipsa
 insuaviorem reddunt. Peccasse me, et plagis ac
 flagris expianda commisisse non ibo inficias, sum-
 mi que beneficii loco numerarem, si in abdito tua
 manu, pater, pœnas a me repeteres (70): verum
 usque eo laxare habenas iracundiæ ut, quamvis in
 præsentia multorum ita maledicæ me laceres, id
 est quod mœrorem mihi parit incredibilem. Si
 itaque Deus misericordibus oculis delicta mea
 respiciens, te quoque ad humanitatem, et mise-
 ricordiam mihi, utpote filio tuo, impertiendam in-
 flexerit, nihil acciderit mihi optabilius. At si in
 posterum nihilominus tam aversa a me voluntate
 futurus es, quem probaveris, hunc imperatorem
 pro me designes licet. Hæc Josephus legatus ne-
 potis apud avum exposuit. Postea cum eundem
 nepotem sua sponte affatim collaudasset, verbis-
 que mitioribus senem molliter arguisset, qui in-
 clementius, quam pro æquo et bono se in adole-
 scentem gereret, ille vicissim talia referenda de-
 dit: Cum patres reliqui omnes, quando cælo fru-
 cerant liberi, tum primum **22** eos amare
 incipiant, quem amorem ipsis crescentibus adau-
 gent et amplificanti, ego te adeo miris modis
 amavi (71), etiam antequam in auras luminis exi-
 res, ut non paucos quoque spectata vitæ sancti-
 monia hujus rei testes habeam. Non enim est,
 non est, inquam, illorum ullus, quem non sæpe
 impensius rogaverim, ardentes et crebras Deo
 preces fundere, non tantum, ut ne quid sinistra
 in ortum tuum incideret, verum etiam ut natus
 undequaque optimus, votisque tui multis dignus
 redderis. Quin ego ipse, temere quidem, fateor,
 quando a moribus meis parum sanctitatis norma
 directis, impetrandi fiduciam petere nequibam,
 tua causa complura feci, nec raro lacrymans Deum
 oravi, ut et nasci posses, et natus talis evaderes,
 D qualem ego te ab ipso poposcissem. Quem ergo

Jacobi Pontani notæ.

(69) Manet in metaphora, quod tamen non semper est necessarium. Dixerat enim, θάλασσα κακῶν. Ideo nos quoque non, *proferrî*, quod poteramus, sed *profundi* transtulimus; mare enim, quoniam aqua constat, funditur. Et alioqui etiam sic loquimur, aliquid effundere, pro, cum affectu vel ex affectu aliquo proloqui. Item simpliciter, ut Cicerone *De orat* I, *Effudi vobis omnia*. Et poetice, *Hæc effudit pectore dicta*.

(70) Vel quia forsitan pro magno peccato paululum supplicii satis erit patri, ut Terentius ait. Vel quia naturale est malle a propinquis quam alienis vapulare, quod misericordiam speramus ab iis, qui in nos crudelēs propter sanguinis communionem esse non possunt. David quoque a Deo tanquam a

patre, quam ab hominibus puniri malebat: *Coarctor nimis. Sed melius est, ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum* (II Reg. xxiv).

(71) Gregoras principio lib. viii: *Andronicum tanto amore prosecutus est avus, ita ejus aspectu gavisus, ut omnes et ante et post natos filios, filias, nepotes multo minoris faceret, omnesque quam hunc unum perire mullet, si optio daretur, tum ob firmiorem imperii successionem, tum propter ingenii præstantiam, tum propter vultus majestatem; forsitan et similitudo nominis aliquid ad benevolentiam contulit. Quibus de causis cum apud se regia disciplina instituendum, ejusque conspectu noctu aliqua interdum fruendum esse, lætandumque censuit.*

etiam unum in materni uteri penetralibus latitan- A
tem (72) sic effuse et immense dilexi, cum ad
hunc ætatis florem proVectum edissem, et a me re-
pellere, qui tandem potui? Haud istuc cum ratione
dicitur. Quod autem in te emendando rigidior, et
in oburgando aculeatior fui, non id potius in odii,
quam in perfectæ charitatis et paternæ sollicitu-
dinis iudicium certissimum trahi debet: ut qui
studuendo filium meum omnibus florere laudibus,
presertim jam ad tanti imperii culmen ascenden-
tem, in quo et parvissima labe sapientibus videri
maxima queat (73): siquidem omnis honestatis
exemplum universis propositus, ea propter ad
splendorem virtutum omnium merito expoliendus
sit. Hæc tam placida et benigna responsione deli-
nitus adolescens, per certum hominem festive B
gratias egit. Ac toto biennio insequente a malo
quies, et respiratio fuit, avo nepotem amicus
intuente, et si quando res tulisset, parcius incre-
pante: ut et ipse nepos, quasi tantummodo com-
monefaciens, id gratum sibi evenire confirmaret.
Sed et ita antea faciebat vivente imperatore Mi-
chaele, verum eo mortuo, et ad cætera quod atti-
net efferratum gessit animum in juvenem, et illius,
cujus supra mentionem fecimus, recordatione
tactus (quemodo scilicet ex iniquis ejus increpa-
tionibus monstior, per internuntium ei dixerat:
Siquidem amaritudinem adversus me deponis (74);
sic autem, alium pro arbitrato imperatorem creato)
renuntiari eidem hæc verba jussit: Quod aliquando
desiderabas, ejus nunc saxo compos fias; alius enim in locum tuum imperator asciscetur, qui te
potissimis honestabit honoribus. Tunc quidem Andronicus 23 hunc in modum responsum reddidit:

CAPUT VII.

*Fugiat se de verbo suo nepos; dolentem, et conturbatum dixisse, sperantemque paternum animum ad
misericordiam ita commoveri posse. Veniam petit. Magnus domesticus e Thracia reversus acta cognoscit:
filium et operam suam usque ad aras spondet. De perfugii loco deliberatur. A Crate Triballorum
principis oratio, et Callinici legati astus.*

Qui ira, dolore, aut alio quopiam graviore affectu C
concitantur, neque quid dixerint in illa perturba-
tione, neque quid fecerint, meminisse solent. Nec
mirandum eos dictorum oblivisci. Cum enim non
sentiant vel ad exiguum tempus, quid agant, multo
minus verborum prætoritorum recordari queunt.
In quos vero seu verbo, seu re aliquid officii col-
latum est, illi vel in multos annos acceptorum

Jacobij Pontani notæ.

(72) Non opinor quemquam scriptorem uterum
mulieris, seu parentis uterum vocasse thalamum.
Recordor autem in sacris Litteris de Salvatoris
nostri ortu legi, *tanquam sponsus procedens de tha-
lamo suo*. Ubi consensu theologorum sanctissimæ
Virginis Mariæ uterus intelligitur, in quo velut
thalamo eam sibi Filius Dei, carne ex ea indutus,
sponsam copulavit. Et quoniam Cantacuzenus li-
terè vocibus divinarum Scripturarum nititur, de
matre Andronici et partu ejus cogitanti, hæc
verbum, seu hunc Scripturæ locum occurrisse exi-
stimemus licet.

(73) Juvénalis Satyra 8:

Omne animi vitium tanto conspectius in se

Esse solet, quanto major qui peccat habetur.

Bene, sapientibus, nam hi longe ceruunt acutius
quam vulgus, et judicant verius. Ergo sapientes a

γασθαι ταῦτα. Τὸ δὲ με τραχυτέρας γρηθεῖσαι ταῖς
διορθώσεσι, καὶ δάκνουσι καθόπτεσθαι λόγοις, οὐ
μίσεως τεκμήριον γρη ποιείσθαι, ἀκρας δὲ μᾶλλον
ἀγάπης, καὶ κηδεμονίας πατρὶ προπούσης, βουλομέ-
νη τὸν υἱὸν διὰ πάντων ἀριστερόν εἶναι, καὶ μάλιστα
πρὸς ὄγκον τηλικαύτης ἀρχῆς ἐπιβαίνοντα ἦδη. Ἐν
ἐκείνῳ γὰρ καὶ τὸ φαυλότατον τῶν ἀμαρτημάτων
παρ' εἴ φρονούσι μέγιστον ἂν κριθεῖη, ὡς μίμημα
παντὸς καλοῦ πᾶσι κειμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς κἄλ-
λος ἀπεξέσθαι διὰ πάντων δικαίῳ ὄντι. Ταύταις
ταῖς ἀποκρίσεσιν οὕτοις ἡμέροις οὕτοις καὶ προσ-
ηέσαι καὶ ὁ νέος χαριστέρας ἀντέπεμπε τῷ βασιλεῖ
τῆς εὐχαριστίας. Καὶ δυσὶν ἔτεσιν ἐφεξῆς ἐλώφησε τὸ
κακόν, τοῦ βασιλέως εὐμενέστερον ἐπιθλέπωντος τῷ
ἔγγονῳ· εἰ δὲ πατε καὶ ἐπιπλήττειν ἔδει, συμμέ-
τρως τοῦτο ποιοῦντος, ὡς καὶ τὸν νέον, οἷα δὴ νοθε-
τούμενον, χάριν ὁμολογεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐτι πε-
ριόντος βασιλέως τοῦ Μιχαήλ· ἐπεὶ δ' ἐτεθνήκει, τὰ
τε ἄλλα ἐκπεπολέμωτο πρὸς τὸν ἔγγονον ὁ βασιλεὺς,
καὶ δὴ καὶ ὁ μικρῷ πρόσθεν εἰρητῆ μεμνημένος (ὡς
ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἀλγυνόμενος ταῖς πέρας τοῦ δέον-
τος ἐπιπλήξει μεμήνυκε πρὸς αὐτὸν, ὡς Εἰ μὲν
μεταβάλοις τῆς εἰς ἐμὲ πικρίας· εἰ δ' οὐκ, ἀλλ' ἕτερος
ὄν ἂν ἐθέλης προδεθλήσῃ σοι βασιλεὺς), ἀντεμήνυσεν
αὐτῷ νῦν καὶ αὐτὸς, ὡς Ὁ πρόσθεν ἐζήτης, γενήσε-
ται νῦν, καὶ ἕτερος ἀντὶ σοῦ προδληθήσεται βασι-
λεὺς, σοῦ τὰς πρώτας παρ' αὐτοῦ τιμὰς καρπούμενον.
Πρὸς ταῦθ' ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἀπεκρίνατο τοιαῦτα·

(74) In Evangelio, si quidem fructum fecerit: sin
autem, succides eam. Genus loquendi ἑλλειπτικόν.
Subauditur, bene res habebit, aut tale quidpiam.
Latini quoque sic loquuntur, atque adeo ipse Ci-
cero. Notatum est alicubi a Bodæo in Pandectas.

D aliorum sequitiei pœnas persolveri.

παρακατέχουσι τῶν εὐεργετημάτων. Ἡμέρου γάρ A
 οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ καθουσιαιας, καὶ ταῖς εὐεργεσίαις ἐνηδομένης, ὡς ἐν χαλκῷ συμβαίνει καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων ἐγκολάπτεσθαι τὰς μνήμας. Καὶ αὐτὸς τοίνυν, ὦ βασιλεῦ, ὧν μὲν ἐφθραξάμην ἐν οἷς ἠγανάκτου, ἐπιλέλησμαι παντελῶς· ὧν δ' ἠκροῦμαι εὐεργετούμενος παρὰ σοῦ, οὕτως ἔχω τὴν μνήμην ἀνθοῦσαν καὶ νεαράν, ὡς δοκεῖν οὕτω χθὲς καὶ πρώην ἀκροῦμαι. Καὶ σὲ δὲ αὐτὸν ἐλογιζόμενον, τὸν ἴσον ἐμοὶ διακεῖσθαι τρόπον· καὶ ὧν μὲν ὀργιζόμενος ἐφθέγγω, τὴν ταχίστην τὴν μνήμην ἀποβαλεῖν· ὧν δὲ εὐεργετήσας, ἀσφαλῶς παρακατέχειν. Νῦν δὲ τοῦναντίον ἅπαν ὀρῶ συμβαῖνον. Τοὺς γάρ τῆς εἰρήνης λόγους βυθῷ Ληθῆς φέρεσθαι παραδοὺς, τοὺς ἐξ ἀμετρίας ἐξενηνεγμένους λύτης εἰς μέσον ἄγεις. Ἐγὼ δ' ὅτι μὲν εἰρήκειν ἀνεμνήσθην ἀκροῦς· οὐ μὴν ὡς δὴ τι τῶν αἰσχίστων τὴν βασιλείαν ἀποποιούμενης, τοιαῦτ' εἰρήκειν. Ἡ γὰρ ἂν ἦν παντάπασιν ἐστερημένος φρονῶν, καὶ ἀχαριστίας ὑπερβολὴν καταλιπὼν οὐδεμίαν, εἰ ἂ θεὸς ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ σὺ αὐτὸς ὁ κύριος καὶ πατήρ, πᾶσαν εὐεργεσίαν ὑπερβαίνοντα ἐχαρίσασθε, ταῦτ' αὐτὸς ἀνοήτω καὶ παραβόλῃ φρονίῳ ὡς τι τῶν ἀχρήστων ἀπεβαλόμην. Ἀλλ' ἐκ λίαν ἐκωδύνου καὶ τεταραγμένης ψυχῆς τοὺς τοιούτους λόγους προφηεῖν, λογιζόμενος ὅτι τὸ λίαν ἐκωδύνον καὶ οἶον πικρίας γέμον τοῦ παιδὸς φθέγμα, πρὸς συμπάθειαν κάμψει τὰ σπλάγχνα τὰ πατρικά· ὁ δὲ καὶ κατὰ γνώμην ἐμὴν ἀπέδωκε, καὶ πολλῆς ἀπέλαυσα μέχρι δεῦρο τῆς εὐμενείας τῆς πατρικῆς. Νῦν οὖν εἰ μὲν ἐστὶ τις ἐξελέγγων ἀξιά μέ τινα εἰργασμένον θανάτου, οἱ παραιτήσομαι τὸ δικαίως ἀποθανεῖν. Εἰ δ' ἄρα τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ ἐγκλήματα ὡς παιδείας δεῖσθαι καὶ μάστιγος πατρικῆς, τὰ μὲν ἀφήσεις, ὡς καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλέως καὶ θέσει Πατρὸς τὴν τῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν ἐξαιτούμενος ἡσυχάζει· ὑπὲρ δὲ τῶν, ἐξεστὶ σοὶ δίκας λαμβάνειν τῶν πλημμελημάτων ἀξίας, τοὺς τοιούτους ἐπαχθεῖς καὶ παντὸς βαρυτέρους φορτίου μακρὰν ἡμῶν ἀπελαύνοντι λόγους. Τοιαῦτα καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου ἀποκρινάμενου τῷ πάππῳ, αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν ἀπολογίαν ἀντεῖπεν οὐδέν· βαρβαρίαν δ' ἦν τῆ σιγῆ καὶ ταῖς ἤθεσι τὴν ὀργὴν ἐνδεικνύμενος τῷ ἀγγόνῳ. Ὁ μὲν τοὶ μέγας δομέστικος ἐκ Θράκης ἔλθων ἐπέειπε ἐπίθετο τὰ συμβάντα παρὰ βασιλείως τοῦ νέου, D

memoriam custodiunt. Quia namque mitis eorum benequo compositus est animus, et beneficio delectatur, fit, ut cum verba tam benefacta illi tanquam in aëre insculpta altissime hæreant. Ac me sane eorum quæ locutus sum, dum stomacho et indignationi serviebam, funditus cepit oblivio: quæ autem abs te mihi beneficiente audiui, ita vigent, itaque recentia sunt in pectore meo, ut ea nec heri quidem se nudius tertius, sed, quod amplius est, hodie primum his auribus hausisse me putem. Te vero perinde affectum rebar, quæque per iram exproripisses, eorum citissime abiecissem memoriam: quæ autem merita in me collocasses, ea te etiam atque etiam recordari. Atqui aliter multo rem evenisse intellego. Nam sermones meos de pace Lethæisvolvendos aquis permittens (75), quæ immodico dolore stimulatus effuderam, ea nunc in medium adducis. Quæ ego audiens, dixisse me veni in memoriam! Verumtamen non quod imperium, ut quidpiam turpitudinis et infantiæ plenam repudiarem, illa dixi. Profecto epim nullam partem mentis possiderem, nec esset quidquam me ingratus, si quæ Deus rex regum, et tu ipse dominus ac parens meus, ultra omnem beneficentiæ modum donavisses, ea insipienter ac temere ceu inutilia rejicerem. Quid igitur? animi acerbius dolentis, et perquam conturbati, confidentisque ægritudine et amaritie refertam natæ vocem paterna viscera ad sympathiam emollituram, illa spic oratio; idque factum, ut volui. Nam huicque patria mihi abs te benevolentia tributa est. Nunc si quis est, qui me capitalia designasse convincet, meritæ mortis supplicium non deprecabor. Quod si 24 talia sunt crimina mea, ut paterna duntaxat castigatione verberibusque expianda videantur, eorum mihi gratiam facies, cum ipse quoque a magno Imperatore (76), qui nos æqualiter omnes adoptavit, peccatorum tuorum veniam præceris quotidie. At quæ ego in te commisi, digna pœna vindicabis, si molestas hæcæ omnique onere intolerabiliores voces procul a me abstinueris. Hæc defensione explicata, avus eam nec verbo refellit, silentio vero ipso et gestibus contra nepotem ira æstuaræ visus est, Cæterum (77) magnus domesticus e

Jacobi Pontani notæ.

(75) Lethæ palus inferorum, ab oblivione nominata, quod mortui omnium rerum hujus vitæ obliviscantur. Quin autem historicus iterum, ut alibi, poetice loquatur, nullus dubito; et est hæc quoque una historicæ proprietatis, uti poeticis loquendi generibus, in quo apud Latinos conspicuus est Livius. Ovidius in Ibin:

Et tua lethæis acta debuntur aquis.

Et i Trist., eleg. 7:

Cunctane in æquoreas abierunt irrita ventos?

Cunctane lethæis mersa feruntur aquis?

(76) Agapetus diaconus ad Justinianum imperatorem libello pulcherrimo, quo imperatorem præcipuis formis: Συγγνώμην αἰτούμενος ἀμαρτημάτων, συγγνώσκει καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦσιν, ὅτι ἀρέσει ἀντιδίδουαι ἀφεσις, καὶ τῆ πρὸς

ὀμολογούλους ἡμῶν καταλλαγῆ, ἢ πρὸς θεὸν φιλία καὶ οἰκελιότης. Cum delictorum tuorum veniam a Deo petas, ipse quoque te offendentibus ignosce, quoniam remissioni retribuitur remissio, nostræque cum conservis reconciliationi, Dei amicitia et familiaritas. Simili sententia usum inveni D. Epiphanium, ad Eudociam Augustam, Arcadii conjugem, cum illa de injuriis sibi a Joanne Chrysostomo illatis, eidem conquereretur, ut est legere in Vita ejusdem Chrysostomi apud Metaphrasten.

(77) Hæc alia deliberatio est. Hæc prior inter domesticum et Syrgiannem in Thracia fuit, hæc inter domesticum, et juniorem Andronicum suscipitur. Et intelligimus rediisse in Thraciam magni domesticum, siquidem Constantinopolim reversus dicitur.

Thracia reversus auditis ex juniore imperatore
 quæ contigerant, impendio miratas humanam na-
 turam tot tantisque subjectam miseriis, et de in-
 vidia conquestus, quæ sevel a se occupatos ipsi
 nature bellum inferre cogit, Optime imperator,
 inquit, malum esse atrocissimum hinc satis liquet.
 Fidem porro erga te meam et amorem sinceris-
 simum, ceteramque inter nos amicitiam, et cum
 utrisque corporibus quodam modo auctam, ante-
 gressa tempora abunde docuerunt. Itaque verbis
 inter nos opus esse non arbitror, quibus nostrum
 uterque alterum sibi conciliet et adjungat. Ven-
 tura autem tempora, fidelissimorum amicorum
 opem imploratura, ut anguror, non minus qui sim
 erga te declarabunt. Si quidem igitur viderem te,
 malignitate et arrogantia corruptum, avo impe-
 rium eripere, et ad te solum transferre attentare,
 persuadeas tibi velim, quanquam tui sum cupi-
 dissimus, vellem tamen in tam infando negotio
 ad tuas rationes me adjungere. At quia te immo-
 rente prorsus hujusmodi adversum te mala emer-
 gere cerno, ut, nisi Deus illa desuper discussit,
 metuendum sit ne in altitudinem immensam ex-
 crescant, en ego ulro ac libens pro salute tua non
 pecunias tantum, fortunas, servos, amicos, sed
 meipsum præterea offero, ut quacunque in re et
 quomodocunque me uti possis. Gratias diserte agit
 imperator, atque hoc insuper addit : Cum ipsa die
 veterascent paulatimque dilabantur omnia, insti-
 tuta mihi tecum amicitia vetustatem vincit : quippe
 quæ tempore procedente validior semper atque
 vircentior apparet, arbori perpetua baccarum uber-
 tate incurvescenti, ac præsentî auctumtate præ-
 teritam superanti similis. Dehinc ad consultandam
 conversis, primum omnium complacitum est, deli-
 gendum esse, qui ad se confugientes reciperet,
 locum munitum, situque tum ad tuendos receptos,
 tum ad arcendos oppugnantes haud incommodum.
 Nominabatur **25** in Odrysis ab Adriano Augusto
 vocabulum sortita Adrianopolis, idque multis et
 pernecessariis de causis. Sed cum illudeis time-
 rem faceret, ne infesto agmine per vestigia inse-
 cutus senior (qui militem in promptu haberet,
 quemque viæ brevitatis, duorum nimirum, aut trium
 dierum itinere minor adjuvaret) fugientes oppri-
 meret : quandoquidem ipsi a tergo instantes pro-
 pulsare nequirent, in irritum cadente sententia,
 Christopholin Thraciæ urbem petere constituerunt.
 His hoc modo inter se consiliantibus, a Cræle Ste-
 phano, Triballorum principe (78), ad imperatorem
 avum (cujus filiam Simoniadem habebat in ma-
 trimonio), advenit legatio, ex causa hujusmodi.
 Imperator de ejus exercitu mutatus circiter duo
 Comanorum milia, eos non restituerat, sed ad
 remanendum pellectos, ita retinebat. Quare ar-

πολλὰ θαυράσαι τῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατα-
 ρχουμένων κακῶν, καὶ τὴν ἀδικίαν καταμεμφά-
 μενος ὡς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὀπλιζουσάν
 τοῦς ἀλόντας αὐτῇ καθάπαξ, Κράτιστε βασιλεῦ,
 ἔφη, τὸ μὲν κακὸν κατάδηλον αὐτόθεν ὡς ἔστι τῶν
 ἀνηκέστων. Τὴν δὲ πρὸς σέ μου πίστιν καὶ δόλου
 παντὸς ἀμιγῆ φιλίαν, καὶ ὁ παρελθὼν μὲν χρόνος
 βεβαιώσασθαι ἱκανός, ἡλικιωτὴν καὶ τοῖς σώμασιν
 ἡμῖν συναυξανομένην ἀποδείξας τρόπον τινά. Διόπερ
 οὐδὲ λόγων δεῖν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἡγοῦμαι, ἑαυτῶ
 τὸν ἕτερον ἑκατέρους οἰκείουμένους. Καὶ ὁ μέλλων
 δὲ οὐκ ἔλαττον δείξει, φίλων πιστοτάτων δεησόμενος
 ὡς ὄρω. Εἰ μὲν οὖν ἐώρων σε κακοθηλαχρῶμενον
 καὶ ἀσθαδεῖα πρὸς βασιλέα τὸν πάππον, τῆς ἀρχῆς
 ἐκείνου μὲν ἀπρσπερεῖν, σεαυτῶ δὲ μόνῳ περιποιεῖ-
 σθαι βούλεσθαι, εὖ ἴσθι, καίτοι λίαν φιλῶν, οὐκ ἂν
 οὕτως ἀτόπου πράξεως εἰλόμην σοι κοινωνεῖν. Ἐπεὶ
 δ' ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας τοιαῦθ' ὄρω φύμενα κακὰ
 κατὰ σοῦ, ὥτ' εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν αὐτὰ διαλύσει,
 οὐδὲ πάνυ πόθῳ προσδοκίᾳ εἰς ὑψὺς ἀρθῆναι βυθῶ,
 ἔκων αὐτὸς ἐπιδίδωμι τοῖς κινδύνοις τοῖς ὑπὲρ σοῦ,
 οὐ χρήματα μόνον καὶ κτήσιν καὶ οἰκέτας καὶ φί-
 λους, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὸν ἐμέ, ὥστε ἔχειν, ὃ τι
 βουλήσῃ χρῆσθαι. Ἐπὶ τούτοις τοῦ βασιλέως δομε-
 στικῶ τῷ μεγάλῳ πολλὴν χάριν ἐμολογήσαντος, καὶ
 προσθέντος, ὡς Ὁ πάντ' ἀμβλύνων χρόνος, καὶ κατὰ
 μικρὸν ὑποβρέσειν ποιῶν, τῆς ἡμετέρας ἡττηται πρὸς
 ἀλλήλους φιλίας, ἐβῶμενεστέρας ἀεὶ καὶ ἀκ-
 μαιτέρας προΐόντος φαινομένης, καὶ δένδρῳ προσ-
 εικάσαντος ἀεὶ βρῖθοντι τοῖς καρποῖς, καὶ τὸν παρ-
 εληλυθότα τῷ ἐνεστώτι νικῶντι χρόνῳ, ἐτρέποντο
 πρὸς τὸ βουλευέσθαι περὶ τῶν παρόντων. Καὶ πρῶ-
 τον ἐδόκει πάντων, ἐκλογὴν ποιήσασθαι τοῦ μέλ-
 λοντος αὐτοῦς ὑποδέξεσθαι φεύγοντας φρουρίου ἐπι-
 καίριος κεισομένου, καὶ πρὸς τὸ φυλάξαι διαδράντας,
 καὶ πρὸς τὸ τοῖς μαχομένοις ἀντεπιχειρεῖν ῥαστιώνην
 παρέχειν. Ἐδόκει μὲν οὖν ἐλῆσθαι τὴν ἐν Ὀδρυσσοῖς
 ἐπόνουρον Ἀδριανῶ πόλιν, πολλῶν ἕνεκα καὶ ἀναγ-
 καιοτάτων αἰτιῶν. Δεδιότως δὲ μὴ καταπόδας τῆς
 φυγῆς ἐπιστρατεύσαντος αὐτοῖς τοῦ βασιλέως, ἅτα
 καὶ στρατιάν ἔχοντος ἐξ ἐτοίμου, καὶ τῆς ὁδοῦ δυοῖν
 ἢ τριῶν ἡμερῶν ἔλαττον οὐσης ἀλώσιν, ἀμύνεσθαι
 μὴ δυνάμενοι τοὺς ἐπιόντας, ἐξεκρούοντο τῶν λογι-
 σμῶν. Συνετίθεντο δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐν Θράκῃ
 Χριστούπολιν ἀπελθεῖν. Οὕτω περὶ τῶν καθ' ἑαυ-
 τοῦς βουλευομένων αὐτῶν, ἀφικνεῖται παρὰ τοῦ Τρι-
 θαλῶν ἀρχόντος Κράλη Στεφάνου πρὸς βασιλέα
 πρεσβεία, ὅς ἦν γεγαμηκῶς τὴν βασιλείῳ θυγατέρα
 τὴν Σιμωνίδα. Ἡ δὲ τῆς πρεσβείας πρόφασις ἦν,
 ὅτι ἐκ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς Κομάνων ὀλίγων ἔδοντας
 δισχιστῶν λαθῶν, οὐκ ἀπέδωκε τοὺς στρατιώτας,
 ἀλλὰ ποίσας μένειν, παρακατεῖχεν. Ἐφ' οἷς ὁ Κρά-
 λης παροξυνόμενος, διεπρεσβεύετο πρὸς τὸν κηδε-
 στήν. Ὁ πρεσβευτῆς δὲ μοναχὸς ἦν, Καλλίνικος
 κεκλημένος, τὸ γένος μὲν καὶ αὐτὸς Τριθαλός, εὖ

Jacobi Pontani nota.

(78) Nomen Κράλης regem sanat Hungaris, Bal-
 paris sive Servis, Sclavonibus, Boemis, Polonis,
 a Kiral, et contractione Kiral. Inde positiona Circa

facium Κράλης a nostro historico, et muliebri
 Κράλινα.

δὲ εἰδώς καιροῖς καὶ πράγμασι πολιτικοῖς χρῆσθαι δι' ἐμπειρίαν. Ὅς δὴ τὴν μεταξὺ τῶν βασιλείων ἀναφυομένην στάσιν μὴ ἀγνοήσας, καὶ συνιδὼν ὡς ἡ τοιαύτη διχοστασία καιρὸν ἂν παράσχη τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ παρὰ βασιλείῳ ὧν ἠδίκητο περὶ τὴν στρατιάν δίκας λαβεῖν, ἐβούλετο κρύφα τῷ νέῳ βασιλεῖ συντυχεῖν.

propter militem non redditum iniuriam, cum juniore imperatore clandestinum voluit inire colloquium.

CAPUT VIII.

Callinicus ad Cralem de societate legatus, rem feliciter conficit. Andronici junioris propositum. Theodorus Synadenus protostrator consiliorum periculatorumque socius asciscitur. De trium Genuensium fide ac promissis. Adrianopolis ad fugam denuo eligitur. Avi in nepotem inhumanitas et importunitas. A magno domestico solutum. Syrgiannis e Thracia revocatio. De ratione Byzantio se educendi consultatio.

Τὸ δ' αὐτὸ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος σὺν βασιλικῷ τῷ B μεγάλῳ λυσitteλεῖν αὐτοῖς ἠγγεσάμενοι, πρὸς τὸν Κράλην διαπρεσβεύσασθαι περὶ συμμαχίας, τὸν Καλλίνικον μετακαλεσάμενοι, καὶ περὶ τῆς τοῦ Κράλη συμμαχίας καὶ φιλίας διαλεχθέντες, καὶ πείσαντες ἐκ τοῦ βᾶπτου διὰ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν πρεσβείαν ταύτην τῷ Κράλῃ νομίζεῖν λυσitteλεῖν, ἄλλως δ' ὅτι καὶ πρὸς Συργιάνην αὐτῇ φιλίας ἐνέχυρα καὶ πρότερον ἦσαν, ἐξαποπέλλουσιν. Ὁ δὲ, σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ τὴν ὁδὸν τάχιστα διανύσας, τῷ Κράλῃ τε συγγενόμενος, καὶ τὴν τοῦ νέου βασιλείου ἀπαγγελίας πρεσβείαν, εὔρα καὶ αὐτὸν ὡς περ ἔρμαιον ἠγγεσάμενον τὸν καιρὸν, καὶ παντὶ σθένει συμμαχῆσαι ὑπισχνούμενον τῷ νέῳ βασιλεῖ, πρὸς τῷ καὶ χάριν εἶδέναι, εἰ μόνον τοῦ πάππου καὶ βασιλείου ἀποστᾶς, πρὸς τοῖς μέρεσι γένοιτο Μακεδονίας· ἦτο γὰρ τὴν πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν κάκωσιν εἶναι τῶν τοῦ κηδεστοῦ καὶ βασιλείου πραγμάτων. Λαβὼν τοίνυν ὁ Καλλίνικος τὰς ἐπαγγελίας, ἐπάνεισι πρὸς τὸ Βυζάντιον κατὰ τάχος, καὶ χείρων ὀφθαίς τῷ βασιλεῖ χαίροντι ἀπήγγελλέ τε τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ τὴν συμμαχίαν αὐτῇ τοῦ Κράλη ἐν βεβαίῳ κείσθαι διέσχυριζέτο, ἣν μόνον πρὸς τοῖς μέρεσι γένηται Μακεδονίας. Οὕτω μὲν καὶ περὶ τῆς τοῦ Κράλη συμμαχίας ὁ νέος Ἀνδρόνικος κατεπράξατο. Τὸν μόντοι βασιλεὺς καὶ πάππον ὁρῶν τοῖς ἦθεσι καὶ τοῖς λόγοις τῆς προτέρης δυσμενείας οὐχ ὑφιέμενον, τὰ πρὸς τὴν ἰδίαν φυλακὴν ἐξηρτύετο καὶ αὐτός, τοῦτο διανοούμενος, ὡς, εἰ μὲν τρῶπα δὴ τινι διαλυθεῖ τὰ δυσχερῆ, ὑπὸ τῷ βασι- P λεῖ καὶ πάππῳ τελέσων ἄχρις ἂν ὀπισσῆ τοῦ ζῆν· εἰ δ' ἐπὶ τὰ πρόσω πρότοι καὶ ἤδη πρὸς τέλος ἐγγίξοι κακὸν, τότε ἤδη τῆς βασιλείου τῶν πόλεων ἀποστᾶς, ἑαυτὸν τε διασώξοι καὶ τοὺς συνόντας. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις δὴ τριβομένου τοῦ χρόνου, καὶ ὁ Συναδηνὸς Θεόδωρος ὁ καὶ πρωτοστράτωρ ἦκεν εἰς Βυζάν-

dens iracundia Crales ad socerum Callinicum monachum, natione Triballum, mittit. Qui cum non male dilicisset uti occasionibus, et in rebus civilibus tritus esset, exortam præterea inter imperatores discordiam non ignoraret, nec non etiam prospiceret, hanc dissensionem domino suo peropportunam fore, ad animadvertendam a socero

Is et magnus domesticus e re sua futurum statuentes, si legationem de coeunda secum belli societate ad Cralem mitterent, Callinicum arcescentes, et cum eodem de amicitia et armis cum Crale conjungendis sermonem miscentes: facileque homini consuadentes, quod ipse hoc etiam æque Crali conducturum sentiret, tum etiam quod vetus ei cum Syrgianne necessitudo esset, legatum eum mittunt. Missus Callinicus festinatione et alacritate mira celerrime confecto itinere, cum Crale congressus, legationem junioris imperatoris exponit. Ille similiter de oblata commoditate, tanquam de inexpectato lucro (79) sibi met gaudet, gratias insuper agit, atque ad nepotem adjuvandum vires 26 suas omnes spondet: dummodo ab avo remotus, juxta Macedoniam consistat; sic enim expeditionem suam auxiliariam soceri rebus damnosam fore confidebat. Cum tali pollicitatione Callinicus magnis itineribus Byzantium se recipit, successumque legationis suæ læto imperatori letus edisserit: certam et indubitatam esse Cralis societatem asseverat, tantum propter Macedoniam se collocet. De Crale quidem ad suas partes adjungendo Andronicus minor hoc fecit. Animadvertens autem avam de pristina malevolentia nec moribus, nec verbis remittere, securitati suæ prospiciebat, proponens apud animum, si quo modo tam turtilia tempestas sedaretur, in avi arbitrio manere, quandiu illi vita suppeditaret: sin ulterius progrediretur, meditatoque furor ad effectum inclinaret, imperatricem urbium deserere, et se cum suo grege conservatum ire. Dum in his tempus ponitur, Theodorus Synadenus protostrator vacatione accepta ab Occidente Byzantium venit: Prillapum siquidem, finitimaque loca, et inferiora Mæcedoniæ oppidula procuraverat, vir domo nobilis, et amplis-

Jacobi Pontani notæ.

(79) Ἐρμαιον dicitur pro lucro insperanti objecto seu inopinato, et adventitio; ut cum quis in itinere aliquid fortuito invenit (quod etiam εὐρημα propterea appellatur, quasi dicas, inventum). Hinc quidquid boni nobis contingit (præsertim, si præter opinionem atque spem), id εὐρημα vocatur. Budæus a Platone in *Phædone* poni ait pro bono inexpectato, ac pro sorte exoptanda, quæ forte fortuna nobis oblata sit. Ratio nominis est a Mercurio, qui Græcis Ἐρμῆς et viis, nuntiis,

lucro præest, et in *Amphitryone* Plauti est ita loquens:

Nam vos quidem id jam scitis concessum et datum. Mihi esse ab diis aliis, nuntiis ut præsens et lucro.

Si plures iter facerent, et unus boni quidpiam in via jacens repererat, alii, qui id secum dividi, seu commune velient esse, dicebant κοινὸς ἔρμῆς. Latine, in commune. Observat Turneb. lib. xxvi, cap. 14.

simo genere natus. Nam qua de matre, imperatores attingebat, quod ea fratre Michaelis primi imperatoris Palæologi procreata esset: pater in Occidente apud Dalmatas Pologum toparchiam obtinebat. Quam quia una secum Michaeli jam dicto obtulerat, ejusque ditioni subjecerat, eximios apud Romanos honores adeptus, et consobrinæ imperatoris copulatus, superboque conjugio dignatus fuerat. Hic ut Byzantium intravit, seniorisque ad juniorem pessumdandum et evertendum dicta factaque omnia percepit, cum detestatione tante iniquitatis incredibilem animo dolorem persensit. Quamobrem juvenis et magnus domesticus majorem in se concipientes audaciam (præsertim quod et antea protostratorum bene sibi cupientem habuissent, plus tamen magnus domesticus, ex eo quod Adrianopoli cum Michaeli imperatore ambo vixerant, temporis longinquitate amicitiam confirmante) faciendum sibi existimarent, ut cum ea provinciam suam communicarent: non solum qua amicus, sed etiam qua vir fortis, qua belligerendi peritus, qua consideratus: quæ virtutes talibus in 27 negotiis maximopere expetuntur. Igitur quæ imperator nepoti denuntiasset, quid responsi redditum esset, quænam ipsi adhuc deliberassent, illi aperiant. Ea protostrator omnia comprobans, se perpetue communitate qua consiliorum, qua periculorum cum eis devinxit. Convenit etiam illis cum nepote, nemini Romanorum ullo pacto arcana detegenda, præterquam tribus hisce, nempe magno domestico, Synadeno protostratori, Syrgianni: adhuc Latinis Genuensibus tribus, quorum erat imperatori perspecta lideæ, quique illis ad fugam Byzantio Christopholin magno possent esse adjumento. Ternas quippe triremes suo, septenas imperatoris sumptu armatos premiserant: ut numerus earum denarius et ad fugam, si fugiendum, ei subserviret, et apud Christopholin simul bellum toleraret, quoad res suas ordinasset. Nomina eorum fuerunt, e gente quidem Auriarum Raphon Auria (80), e Spinularum, Fredericus Spinula (81), ex Temarenensium, Raphon Temar (82). Deus cum his

Jacobi Pontani notæ.

(80) Ab Ansaldo Auria gens Auriarum clarissima originem habuit. Ansaldo natus est ex quadam matrona nobili, cui nomen Oria fuit, ex prisca familia, Volta dicta, quæ nunc, ut diximus, Cytæorum est; quam posteaquam Arduinus ex provincia Narbonensi regulus oriundus, propter venustatem formæ atque familiæ nobilitatem ambivisset, in matrimonium tandem accepit. Nam cum profecionem in Palæstinam religionis ergo instituisset, casu Genuam delatus in hujus præstantissimæ feminæ ex occasione, ut fit, familiaritatem et consuetudinem incidit, adeo, ut formæ pulchritudine illectus, postmodum in Volturum familiam receptus, ad nominis et familiæ avitæ differentiam, Oria uxoris suæ nomen retinuerit. Bizarus in Historia Genuensium, lib. 1.

(81) Familia Spinularum celeberrima et laudatissima, a Gaddone Spinula Belli vicecomitis filio, viro egregio animi corporisque dotibus originem traxit. Bizarus. Φερρίτω ex Ιταλοελισμυ προφριδιρίτω.

(82) Plurimas Genuensium antiquas familias re-

τιον εκ τῆς ἐσπέρας παραλυθεῖς τῆς ἀρχῆς ἐπιτρέ-
 παυε δὲ Προλλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν χωρῶν τε
 καὶ πολυχνίων κατωτέρω Μακεδονίας. Ἦν δ' ὁ
 Συναδηνὸς οὗτος ἐξ εὐπατριδῶν, καὶ τὸ γένος περι-
 φανῆς· μητρόθεν μὲν γὰρ εἰς βασιλέας ἀνήγε τὰς
 τοῦ γένους σειρὰς, ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ πρώτου τῶν Πα-
 λαιολόγων βασιλεύσαντος Μιχαὴλ τῆς μητρὸς αὐτῶ
 γεννηθείσης· ὁ δὲ γε πατήρ. τοῦ πρὸς ἐσπέραν κατὰ
 τὴν Δαλματίαν λεγομένου Πολόγου τοπάρχης ἦν, ἦν
 δὲ τοπαρχίαν σὺν ἑαυτῶ τῷ πρώτῳ τῶν βασιλέων
 προσαγαγὼν Παλαιολόγῳ τῷ Μιχαὴλ, καὶ ὑποχείρον
 ἀποδείξας αὐτῶ, τιμῶν τε ἡξιώθη μεγάλων παρὰ
 Ῥωμαίους, καὶ γάμου κοινωνίας ἐπιφανοῦς, τῆ
 βασιλέως ἀνεψιᾶ συναφθεῖς. Οὗτος τοίνυν ὁ πρωτο-
 στράτωρ ἐκ τῆς ἐσπέρας, ὡσπερ ἔφημεν, εἰς Βυ-
 ζάντιον ἀφικόμενος, καὶ ὅσα πρὸς βασιλέως εἴρηται
 τε καὶ πέπρακται ἐπὶ τῆ καταλύσει τοῦ ἐγγόνου
 καὶ βασιλέως ἀκηκοῦς, ἠγανάκτει τε οὐκ ἀνεκτῶς,
 καὶ πολλὴν κατεγίνωσκε τοῦ πράγματος ἀγνωμο-
 σύνην. Διὸ δὴ καὶ θαρρήσαντες ὁ νέος βασιλεὺς σὺν
 δομαστικῶ τῷ μεγάλῳ (ἄλλως θ' ὅτι καὶ φιλίως
 πρὸς αὐτοῦς διέκειτο καὶ πρότερον ὁ πρωτοστράτωρ,
 πῶ μεγάλῳ δὲ μάλιστα δομαστικῶ ἐκ τῆς πρὸς
 Ἀδριανούπολιν παρὰ τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ διατριβῆς,
 χρόνῳ πολλῷ τῆς φιλίας αὐτοῖς ἰσχυρᾶς γενομένης),
 δεῖν φήθησαν κοινωνῶν καὶ αὐτὸν τῶν πραγμομέ-
 νων παραλαβεῖν, φιλίας τε τῆς πρὸς αὐτοῦς ἕνεκα
 καὶ ἀνδρίας, καὶ πολεμικῆς ἐμπειρίας καὶ φρονή-
 σεως, ἧς αἱ τοιαῦται μάλιστα τῶν πράξεων δεόνται.
 Ἀνακαλύπτουσιν αὐτῶ τοιγαροῦν ὅσα τε ὁ βασιλεὺς
 μηκόσει πρὸ ἐγγόνῳ, ὅποιον τε τύχοι τῶν ἀποκρί-
 σεων, ἔτι τε ὅσα καὶ αὐτοῖ περὶ τῶν καθ' ἑαυτοῦς
 βουλευσάντο πραγμάτων. Ἄ δὴ πάντα καλῶς ἔχειν
 ἐπιψηφισάμενος καὶ αὐτὸς, κοινωνεῖν αὐτοῖς εἴλετο
 καὶ τῶν βουλευμάτων καὶ τῶν κινδύνων μέχρι παν-
 τός. Ἐδέδοκτο δὲ τούτοις ἅμα τῷ βασιλεῖ, πρὸς
 μηδένα μηδαμῶς ἕτερον τῶν Ῥωμαίων ἐκφανῆ γε-
 νέσθαι τὰ βουλευόμενα, ὅτι μὴ ταυτοῖσι τοῖς τρισὶ,
 δομαστικῶ δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ καὶ τῷ Συναδηνῶ
 πρωτοστράτῳ καὶ Συργιάνῳ, καὶ Γεννοῦταῖς Λατί-
 νοις ἑτέροις τρισὶ, φίλοις μὲν οὖσι δεδοκιμασμένοις
 τῷ βασιλεῖ, δυναμένοις δὲ μέγαρα πρὸς τὴν εἰς

D censet Bizarus libro 1, inter quas hujus nulla men-
 tio, sed bene additum ab eodem his verbis: Et
 pleræque aliarum, quarum hac tempestate exsolerit me-
 moria, et vix aliqua earum exstant ullius antiquæ
 nobilitatis indicia. Verum interea non me latet, at-
 que omnino verisimile est, plurimas familias, suc-
 cessu temporis, mirum in modum extenuatas et incli-
 natas, cum aliis familiis, suo tempore integris et
 florentibus coaluisse, et quasi in eas insitas, et trans-
 latus fuisse, adeo ut postmodum abolito et anti-
 quato pristino nomine illius familiæ, in quam trans-
 ivissent, nomen assumpserint. Cum suspicaver
 porro, Raphon ex Raphaelo corruptum esse, viri
 clarissimi Marci Velseri sententia opinionem meam
 confirmavit. Visum, inquit, monere, Raphones
 quidem haud dubie Raphaelas videri, depravato in
 hanc faciem vocabulo, Genuensi idiotismo, qui
 inter Italicas dialectos crassissimus est. Et Raphaelam
 sane Doriam maritimiis præfecturis illa ætate
 claruisse, historiæ ostendunt, necne Folicis in

Χριστούπολιν ἐκ Βυζαντίου συγκαταπράξασθαι φυγὴν αὐτοῖς. Ἐπηγγέλαντο γὰρ αὐτοῖ, τρεῖς μὲν τριήρεις οἰκείους ἀναλώμασι πληρώσειν, ἐπὶ δ' ἑτέρας ἐκ βασιλείως λαβόντες χρήματα· ὡς δέκα τὰς συμπάσας γενομένας, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδρασιν, εἰ ἐξήσει, συνάρασθαι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς τῇ Χριστούπολει συμμαχοῦσας καρτερῆσαι, ἄχρις ἂν ὁ βασιλεὺς εὖ διάθοιτο τὰ κατ' αὐτόν. Ὀνόματα δ' αὐτοῖς, ἀπὸ μὲν τοῦ τῶν Ὀρίων γένους, Ῥάφων τε Ὀρία· ἀπὸ δὲ τοῦ Σπινουλῶν, Φρερίγω Σπινουλα· ἐκ δὲ τῶν Ντεμάρ, Ῥάφων Ντεμάρ. Αὐθις δ' ἅμα τοῖς δυοῖ βουλευομένῳ τῷ βασιλεῖ περὶ τοῦ ποτέραν χρῆ τῶν πόλεων ἀποδιδράσκοντας ἐλίσθαι, ὡς ἂν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ τὴν δοκοῦσαν αὐτῷ τὸ νικᾶν ἔχειν εἰσενέγκῃ ψῆφον, καὶ τὴν μὲν Χριστούπολιν τῇ παρὰ τοῦ Κράλη συμμαχίᾳ παραξυγνόντος, τῇ Ἀδριανοῦ δὲ τὴν πολυανθρωπίαν καὶ τὴν ἐγκαθιδρυμένην ἐκεῖ στρατιάν, καὶ τὸ πλείστους εἶναι τῶν οἰκούντων ἐκεῖ τὰ τοῦ νέου βασιλείως ἤρημένους· ὁ πρωτοστράτωρ μὲν τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν ἤραϊτο. Οὕτω δὲ πέρας τῆς βουλῆς λαβούσης, ἀνέστησαν. Εἶτ' αὐθις ἅμα δομestικῶ τῷ μεγάλῳ μόνῳ καὶ βασιλεῖ περὶ τῶν αὐτῶν ταύτων βουλευομένων, καὶ συνειδόντων ὡς Συργιάνῃ μὲν καὶ τῷ μεγάλῳ δομestικῶ τῇ Θράκη τῶν γαμετῶν ἐνδιατριβουσῶν, ῥάδιόν ἐστιν ὀποῖ βούλονται ταύτας ἀπαγαγεῖν, πρωτοστράτορι δὲ τῆς γαμετῆς ἅμα δυοῖ θυγατρίδοις τῇ Ἀδριανοῦ πόλει ἐγκαθιδρυμένης, πολὺ τὸ δύσκολον μετακινεῖσθαι· εἶτα καὶ τοῦτο προσεπινοουμένων, ὡς καὶ τὸ τοσαύτην ἀνάγκην τῷ πρωτοστράτορι ἀπαγαγεῖν, ἀγνωμοσύνης ἂν εἴη πολλῆς· καὶ τὸ δυσκόλως ἔχοντα πρὸς ταῦτα τῆς κοινωνίας ἀπωθεῖσθαι, καὶ ἀβουλίας ἅμα καὶ ἀδικίας· τοῦτο μὲν, εἰ πρὸς πάντα βέλτιστον ἄνδρα μικρὰς ἀπώσαιντο αἰτίας ἕνεκα· ἀδικίας δ', ὅτι αὐτοὶ προσκαλεσάμενοι καὶ προσεταιρισάμενοι, καὶ σπουδὴν πολλὴν καὶ προθυμίαν πρὸς τὸ σὺν αὐτοῖς κινδυνεύειν εἰσενεγκόντα νῦν ἀπωθοῦνται, εἰδοῦς Θεῷ θαρβήσαντας, καὶ ὑποψίαν κινδύνου μικρὰν τοῦ ἐταίρου χάριν ἀναδεξαμένους, τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν μᾶλλον ἐπιψήφισασθαι. Οὕτω πέρας ἐπιθέντες τῇ περὶ τούτου βουλῇ, καὶ τῷ πρωτοστράτορι δῆλα καταστήσαντες τὰ τῆς γνώμης, ἀνεπτέρωσάν τε πρὸς τὸ πράττειν, καὶ προθυμότεραν ἀπέδειξαν ἑαυτοῦ.

Ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' αὐτοῦς τοιαῦτα. Βασιλεὺς δ' ὁ πρῶτος τῇ πρὸς τὸν ἕγγονον ὀργῇ λίαν παρωξυμμένος, οὔτε προσιόντα καθηρέραν προσηγόρευε τὸν ἕγγονον, οὔτε μὴν πρὸς τὴν οἰκίαν ἀπιόντα πάλιν προσήρσεως ἤξιον τινός. Ἀλλ' οὐδὲ βελτίονος ἢ φαύλου λόγου ἐπὶ τέσσαρσιν ἡμέραις μετέδωκε, πλὴν ὅτι τοῦ νέου βασιλείως ἐξέπληθη· ὅσημέραι τοῖς βασιλείοις καὶ ὑπὲρ τὸ δέον προσηγορευόντο, ἔρων ὁ βασιλεὺς τῆς προσεδρείας τὴν ἀκαιρίαν, ὡσπερ ὑπ' ἀνάγκης θνωθούμενος, ἄπελθε λοιπὸν πρὸς τὴν σὴν οἰκίαν, ἔλαγε τῷ ἕγγονῳ, μηδέν τι τούτου προστιθεῖς πλέον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι τοῦ νέου βασιλείως τῷ πάππῳ παρισταμένου, οὐδέποτε ἐπέτρεψε

Jacobi Pontani notæ.

elogiis dissimulat. Verum Temar familie quod vestigium reperiemus? In Genuensium Annalibus sæpius obvii Uso di mare, sive antique Uso de mare, et Uso de mar, quos Folieta Usús maris appellat. Hos ipsos, abjecta prima vocula, ut a vulgo brevi-

A duobus [puta cum magno domestico et Syrgianne] consultante imperatore, utram urbium confugio constituere oporteret, quo et protostrator, quam pro meliore duceret, sententiam proferret, et cum Christopoli quidem auxilia a Crate expectanda, cum Adrianopoli verò populi frequentiam, ibidemque locatam militarem copiam, ac civium denique multitudinem sibi faventium conjungente, et protostratore Adrianopolin præoptante, antequam certum quid decernerent, surrexerunt. Post iterum domestico et imperatore solis super eadem questione inter se agentibus, nec ignorantibus, Syrgianni et domestico facile factu esse, uxores in Thracia manentes, que placeret, abducere, protostratori contra, Adrianopoli conjugem cum duobus filiis habenti, sedem mutare perdifficile fore: deinde et hoc secum volentibus, nec tantam necessitatem, nisi admodum injuste illi imponi posse: et reluctantem a communione repellere, non injusto modo, verum etiam stolidum videri: illud quidem, quia virum omnimodis optimum adeo levi de causa excluderent, hoc vero, quia eum nunc removerent, quem prius invitassent, et ad numerum suum allegissent, quique ad discrimina communiter adeunda **28** promptam et alacrem animi voluntatem attulisset: hæc, inquam, reputantibus complacuit, divina bonitate confisos, cum nonnulla suspitione periculi, ob majus bonum Adrianopolin potius decernere. Finita deliberatione sensum suum protostratori indicant, qui ad rem aggrediendam mirabiliter excitatus semetipso evadit erectior.

Et horum quidem ejusmodi status et conditio fuit. Senior autem imperator iracundia percitus in nepotem, neque in dies singulos ad se ventitantem, recedentemve salutatione, neque totis quatuor mensibus ullo vel dextro, vel sinistro sermone dignari: nisi quod eo de industria citra decorum quotidie palatium obeunte, importunam assiduitatem intuens, veluti vi adactus in hanc vocem aliquando erupit, nullo præterea verbo addito: Mane de cætero domi tuæ. Enimvero nec cum senatoribus suis et magistratibus sibi assistentem unquam sedere jussit, sed aliis ejus jussu consistentibus, ipse quoque necessario considerat, omnibus ad illum respicientibus, quassatoque capite

tatis amante fieri solet, Demar, atque inde Temar dictos fuisse, admodum apparet probabile. Hæc Veiserus. Raphael Temar sine dubio est Raphael Temar.

significantibus, se stante ipso non sessuros: quod adolescentem mordebat acrius, ut et quibus fidebat, diceret, velle se domino et imperatore (hoc etenim modo avum semper nominabat) cæteris sessionem mandante, sibi autem minime, stare diutius; hortantibus autem (83) ad sedendum, responderet: Vobis, non mihi, facultas ab imperatore domino data est. Quapropter vos jussa implentes, sedere convenit, me autem stare, donec similiter sedere jubear. His apud eos, quibus audebat fidere, dolorem suum testabatur. Itaque magnus domesticus eum consolans, cum alia tanquam carmina ad leniendam ægritudinem accinebat, tum illi Salomonis (84) obtemperandum aiebat, præcipientis patientiam et tolerantiam ostendendam in tempore. Secundum hæc junior imperator et amici per familiarem quendam Syrgiannem certiores faciunt, cupere se, ut Constantinopolin, reversionis suæ honestam aliquam causam commentus, advolet; res enim hæc melius, illac deterius ire. Qui multo cum studio celeriter adest, et cum imperatore ac sociis collocutus, intelligit quod dictum fuerat: res melius procedere, ad protostratorem, alterum, res deterius ire, ad imperatorem avum pertinere, qui nepotem odisset **99** implacabilius. Edoctur nihilominus alia, quæ post ejus in Thraciam discessum evenerant. Tum quid res tempusque postulet, et quinam ex urbe regina urbium se queant subducere, disquirunt. Primus itaque protostrator in hæc verba disserit: .

Ἐγγόνῃ τὸν βασιλέα, καὶ τὰλλα ἐκδιδαχθεὶς ὕσα δὴ τοῦ τί χρὴ πράττειν ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς· καὶ ἔκινδύως ὑπεξέλθειν. Πρῶτος τοίνυν εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ Συναδηνός·

CAPUT IX.

Protostrator imperatorem seniore in custodiam dandum, Syrgiannes interficiendum, magnus domesticus in priore sententia consistendum suadet. Reprehensus a Syrgianne de pertinaciu, sapienter se tuctur, et utrumque refellit.

Magnum ego et manifestum periculum huic negotio inesse animadverto. Si enim nos quomodoamque clam hac urbe egressos, imperator senex armis continuo fuerit persecutus, quibus tandem machinis præsentissimo discrimini elabemur? Est autem, uti reor, virorum prudentium, et incolumitatis suæ amantium, certa pericula salutis suæ non anteponere (85). Ex urbe igitur clam exire, imperatore potentissimo adversario a tergo relicto, et ita gravem suspicionem commovere, non longe ab extrema pernicie abesse judico (86): et securitatem multam adepturos, si comprehensum, quod facere poterimus, custodiae mandemus; sic enim nemine adversante, nullo plane negotio

Jacobi Pontani notæ.

(83) In Græcis lego, προτροπομένων, perspicue id postulante sententia.

(84) Ecclesiastici cap. xviii: Ante languorem humilitate te, et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam. Græce sic legitur in Septuaginta: Ὥρῃ ἀφροαιτησί σε ταπεινώθητι, καὶ ἐν καιρῷ σμαρτημάτων δεῖξόν ἐπιστροφήν. Græca illa Cantacuzeni Latinis potius respondent.

καθεσθῆναι· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους τῆς ἐπιτροπῆς γινομένης, ἐξ ἀνάγκης ἐκαθέζετο καὶ αὐτὸς, πάντων πρὸς αὐτὸν ὁρώντων, καὶ τοῖς νεύμασι δηλοῦντων, ὡς οὐδ' ἂν αὐτοὶ καθεσθεῖεν ἐστηκότος αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ μᾶλλον τὸν νέον ἐδοκίμασε βασιλέα, ὡς καὶ πρὸς οὗς εἶχε λέγειν θαρραλεῖν, ὡς βούλοιο τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως (τοῦτον γὰρ αἰετὸν τὸν τρόπον τὸ τοῦ βασιλέως καὶ πάππου προέφερεν ὄνομα), τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέποντος τὴν ἀνάκλιτον, αὐτῷ δὲ μὴ, ἐστάναι ἐπιπολύ. Ἐπιτροπομένων δ' αὐτῶν, Ἄλλ' ὑμῖν μὲν, εἰπεῖν, πρὸς τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως τὴν καθέδραν ἐπιτετραφῆσθαι, ἐμοὶ δὲ μὴ. Διόπερ ὑμᾶς μὲν καθεσθῆναι προσήκει, τὸ προσταττόμενον ἐκπληροῦντας· ἐμὲ δ' ἐστηκέναι ἄχρις οὗ τὸ ἐπίταγμα ψθάσῃ καὶ πρὸς ἐμέ. Τοιαῦτ' ἔλεγε πρὸς οὗς ἐθάρραυε, τὸ τῆς ψυχῆς ἄλγος ἀνακαλύπτων· ἐφ' οἷς αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος παραμυθούμενος, ἄλλα τε κατεπῆδα τῆς λύπης, καὶ τὸ Σολομώντειον ἔλεγε δεῖν ἐκπληροῦν, ὑπομονὴν ἐνδεικνύμενον καὶ καρτερίαν κατὰ καιρῶν. Τὸ δ' ἐξῆς ὁ νέος βασιλεὺς καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν, διὰ τινος τῶν οἰκείων μηνύουσι Συργιάννῃ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου ταχέως ἐπανελθεῖν, εὐπρόσωπόν τινα πλάσσαντον αἰτίαν τῆς ἐπανόδου. Τὰ γὰρ κατ' αὐτοὺς πράγματα, πῆ μὲν ἐπὶ τὸ βάλτιον, πῆ δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον χωρεῖν· ὁ δὲ σὺν σπουδῇ πολλῇ κατὰ τάχος ἐπανελθὼν, καὶ συγγενόμενος βασιλεῖ καὶ τοῖς ἐταίροις, καὶ τὸ μὲν ἐπὶ τὸ βάλτιον προκεχωρηκέναι σφίσι τὰ πράγματα, τοῦ πρωτοστράτορος Συναδηνοῦ χάριν εἰρησθαι μαθῶν· τὸ δ' εἰς τὸ χεῖρον, διὰ τὸ μᾶλλον ἐκπεπολεμῶσθαι τῷ

συμβεδῆται μετὰ τὸ εἰς Θράκην αὐτὸν ἀπεῖραι, περὶ τοῦ εἰς τὸ χεῖρον, διὰ τὸ μᾶλλον ἐκπεπολεμῶσθαι τῷ τῶν πραγμάτων ἐπὶ συνορᾶν. Εἰ γὰρ ἡμῶν ὅπως ποτὲ ταυτησί τῆς πόλεως ὑπεξελθόντων, ἐπιστρατεύσει καταπόδας ὁ βασιλεὺς, τίς μηχανὴ μὴ οὐχὶ τὸ παραυτίκα πρὸς ἔσχατον ἐλθεῖν κινδύνου; Ἔστι δὲ ἀνθρώπων, οἷμαι, σωφρονούντων καὶ βουλομένων σώζεσθαι, μὴ τοὺς προδῆλους ἀνθαιρεῖσθαι κινδύνους τῆς ἐν βεβαίῳ καισομένης σωτηρίας. Τοῦ τοίνυν τῆς πόλεως ὑπεξελθεῖν, δυνατώτατον ἀνταγωνιστὴν ὀπίσω κατακλιπόντας τὸν βασιλέα, οὕτως ὑποψίαν δεινὴν παρέχοντας, μακρὰν ἀφεστηκέναι πάντος κακοῦ, καὶ πολλὴν τὴν ἀσφάλειαν ἑμῖν παρέχειν, τὸ τοῦτον κατασχόντας, ὃ δυνήσεσθαι δοκῶ ῥαδίως, κατακλεῖσαι φρουρᾷ. Οὕτω γὰρ εὐδενὸς ἀνταγωνιζο-

(85) Cic. 1 Off. Nunquam omnino periculi fuga committendum est, ut imbelles timidique videamur. Sed fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius.

(86) Necessario ante μακρὰν particula negans in Græco adijcienda est, prætermissa a librario. Itaque interpretando adijcimus. — Interpres legit οὐ μακρὰν. Frustra, quippe aliter vertere debuit.

μένου, ῥᾶστα κρατήσομεν ἀπάντων. Συργιάννης δὲ μετ' ἐκείνον εὐθύς, Καὶ τοῦθ' ὅπερ εἰρηκας, ἔφη, πολλοὺς ἔχον ἐξετάζοντι φαναίται τοὺς κινδύνους. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ μικρὸν ἔργον τὸ καταχεῖν, πολλῶν περὶ αὐτὸν εὐνοϊκῶς διακειμένων καὶ τῶν τῆς συγκλήτου, καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ μισθοφόρων ἀεὶ πολλῶν διατριβόντων ἐν βασιλείαις· ἔπειθ' ὅτι καὶ τοῦ· εἰ μετὰ πολλῶν τῶν κινδύνων κτηροθωθεῖη, τότε ἤδη γαλεπωτέροις περιπεσοῦμεθα κινδύνοις, πολλὰς ὑποπτεύοντες ἐκ τῶν φυλάκων καὶ τῶν πραγμάτων τὰς μεταβολὰς. Ὅτε τοίνυν καὶ ἀμφοτέρωθεν ὑποψία δεινῆ, βέλτιον βραχεία καιροῦ ῥοπῆ τῆς ζωῆς ἀποστερήσαντας, βεβαίως ἄρχειν αὐτοῦ τε οὐκ ἀμυνομένου, καὶ τῶν ἄλλων οὐδενὸς διακινδυνεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ κειμένου βουλευομένου. Τὴν δὲ τοιαύτην βουλήν ἐξήνεγκε μὲν κατὰ βασιλείας ὁ Συργιάννης ἐξ ἑαυτοῦ μὲν, ἐνηγε δ' εἰς αὐτὴν μάλιστα καὶ Ἀπόκαυχος, ἐκσπόνδως πρὸς βασιλέα ἐξ αἰτιῶν διακείμενος παραλόγων· μή οἱ αὐτοῦ δὲ δυνάμενος εἰσάγειν τὴν γνώμην (οὕτω γὰρ ὤκειστο βασιλεὶ τοσοῦτον ὡς καὶ μετέχειν βουλῆς), φίλῳ ὄντι τῷ Συργιάννῃ τὰς βουλὰς ὑπετίθει ὡς αὐτῷ παρρησία βουλευομένου. Πρὸς ταῦθ' ὁ μέγας δομέστικος, Ἐμοὶ τὸ πρῶτον, ἔφη, τῶν βουλευμάτων τῶν ἀπανθρώπων κρίνονται, τὸ δεύτερον, αὐδ' ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας ὑπερβολὴν ἔλλείπειν οὐδεμίαν φαίνεται. Διδοσμέριον ἡγοῦμαι τούτων ἀποστάντας ἀπάντων, τῶν προτέρων ἔχουσαι βουλευμάτων, καὶ σκοπεῖν οὐχ ὅπως βασιλεὶ κακῶν ἀνηκέστων αἰτιοὶ φανώμεν, ἀλλ' ὅπως ἡμῶς αὐτοὺς ἀπαθείς διατηρήσωμεν κακῶν (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ συνεληλύθειμεν, ὅπως τῷ μὲν τῶν βασιλέων ἀδικουμένῳ, Θεοῦ συναιρομένου, καὶ τὴν ζωὴν διατηρήσωμεν καὶ τὴν τιμὴν)· τῷ δὲ, μηδεμιᾶς ἀκολουθούσης ἐνάγκης, μήθ' εἰς τὴν τιμὴν παρενοχλήσαι, μήτοι γε τὴν ζωὴν. Τούτων οὕτως ἀλλήλοις ἐναντία βουλευομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς καθῆστο σιγῇ, τῶν λεγομένων ἀπακροώμενος· ὁ Συργιάννης δὲ τὸν λόγον ἀναλαβὼν, ἐκ τῶν ἐναντίων ἀντιλέγων πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἔφη· Τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ ἐνδεὲς ἐχούσης, καὶ τῆς τελείας τῶν ὄντων γνώσεως ἀπολειπομένης, οὐδένα δεῖν οἶμαι τοῖς ἀπ' ἀρχῆς δεδομένοις ἐμμένειν, ἀν μετὰ ταῦτα βελτίω τὰναντία φαίνεται, ἢ εἰ τοῦτο κρατήσῃ, οὐκ ἂν φθάνοι πάντ' ἄνω καὶ κάτω γενόμενα. Ἄν γὰρ μήτ' ἔμπορος, μήθ' ὁ γεωργός, μήθ' ὁ κυβερνήτης πρὸς τὰ δοκοῦντα λυσιστελεῖ μεθαρμόζηται, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐμμένῃ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς δεδομένοις, ταχέως ὁ μὲν κυβερνήτης ἑαυτῷ συγκαταδύσει τὴν ναῦν ἐναντίων κινήσεντων πνευμάτων· ὁ δ' ἔμπορος ἐπανήξει κενὸς χρημάτων· ὁ γεωργὸς δὲ πρὸς τῇ τῶν πόρων ἀποστερήσει, καὶ βαθὺν ὀφλήσει γέλωτα. Προσθήσομεν δὲ τι καὶ τῶν οἰκείων παραβηνμάτων. Οὐκ ἂν εὐδὲ στρατηγὸς τοῖς ἀπ' ἀρχῆς

A rerum summa potiemur. Tam Syrgiannes exēpiens, Et hoc quod dixisti, inquit, si quis cogitatione perlustrarit, multis obnoxium periculis inveniet. Primum enim arduum opus est illum comprehendere, quando et ex proceribus, et ex magistratibus, et ex meritoriis militibus, qui frequentes in palatio semper visuntur, multi suam in eum benevolentiam navant. Deinde ut hoc lauste transigamus (quamvis non sine pluribus periculis) in discrimen sævius incidemus, cum e custodibus plures suspectos habere et rerum vicissitudinem metuerē cogemur. Quoniam igitur utrinque male metuendum est, præstat, ut mea fert opinio, senī quod restat vitæ momentum præcidere, atque ita certum et constans imperium indipisci, quandoquidem nec ipsum se oleiscetur, et qui pro mortuo aliquid periculose inceperit, nullus existet. Tale consilium Syrgiannes contra avum ex se quidem dabat; sed in primis Apocaucho sollicitante, qui ob causas quasdam non legitimas, ab imperatore seniore alienior, quia ore suo sententiam dicere non poterat, quod in junioris familiaritatem necdum adeo penetraverat, 30 ut etiam in consilium adhiberetur, et Syrgiannem diligebat, eidem istuc, ut liberrime consulturo suggesserat. Contra hæc sic ingressus est magnus domesticus: Et prima sententia mihi inhumana, et altera sævitie atque immanitatis modum omnem exsuperare videtur. Quamobrem spectata utilitate, ab illis consiliis recedendum, ac prioribus adherendum constituo, providendumque, non quoniam factu imperatorem atrocissime multemus, sed qua ratione a nostris ipsorum cervicibus exitium prohibeamus (hujus enim ergo convenimus, ut alterius quidem injuria læsi vitam honoremque, Deo nos bene adjuvante, tueamur); alterius autem, nulla impellente necessitudine, ne honori quidem, quid dicam vite? incommodemus. Illis isto modo judicatis sententiaque discrepantibus, junior imperator sedens, tacitus quæ dicebantur auscultabat. Tunc Syrgiannes magno domestico sic occurrit: Cum ingenii humani imbecillitas perfectam rerum cognitionem simul (87) assequi nequeat, nemini in his quæ ab initio ei visa sunt, conquiescendum puto, si postmodum contraria meliora apparuerint; alioqui aliud alio ferri, miscerique ac perturbari omnia necesse est. Si enim nec mercator, nec agricola, nec gubernator perspectæ commoditatis se accommodaverit, rerum in suscepto semel proposito perseverare obstinate imbiherit, hic veniens adversis surgentibus cito navem secum summetget, negotiator crumena vacua redibit; arator præter laboris frustrationem publicam etiam irrisione

Jacobi Fontani note.

(87) Verissimum est, quod ait i Off. M. Tullius, omnes homines trahi et ducti ad cognitionis et scientiæ cupiditatem, et veri videndi a natura nobis ingeneratum desiderium. Sed quia cognitio nostra necesse est per sensus ad unum veniat,

quomodo nec simul omnia sensibus percipere, et nec omnia eodem tempore simul cognoscere possumus. Itaque perfectam cognitionem quasi gradatim acquiritur.

Iudetur. Quin etiam exempla e re nostra adjiciamus. Nullus ductor placitorum priorum tenax, de hostibus tropæum eriget; imo turpiter et effeminatè victus seque militumque perditum ibit. Nam si copias suas adversariis longe majores, et bello exercitiores censens, idcirco prælio dimicandam decreverit, deinde in conspectum hostium veniens, eos et numero, et usu, et armorum apparatu multis partibus superiores viderit, et quia anticipatam opinionem deserere non vult, inconsiderate ac temere signis illatis conflixerit, equid talem ducem insano parum interesse negabimus? Certe neutiquam. Itaque et tu mihi in præsens admirationem commoves, homo a pueritia usque ad hoc ætatis in militia et militaribus versatus laboribus, dum affirmas, quæ a principio statuerit quispiam, his affixum esse oportere, nec scis vel uno temporis puncto **31** rerum plurimarum commutationes solere fieri. Adhæc magnus domesticus sic respondit: Ego vero mortalium adhuc nullum, saltem paululum mente valentem, ita perpetuam in prima aliqua voluntate permansionem sibi indixisse credo, ut eam postea, tametsi meliora se offerrent, immutare detrectaverit. Te quoque ipsum arbitror non potuisse tam immodice mihi conviciari, aut de rebus adeo commode ac vere loqui, nisi pariter mecum sentire. Tantum autem ab illo disto, quem tu me describis, ut tam in publicis quam privatis deliberationibus, cum sententiam probabilem et rei propositæ utilitatem opinione mea maxime attingentem sæpenumero protulissem, deinde ubi ad facta ventum fuerit, aut ab alio, quem minus prudentem judicarem, aut a memet persuasus, in alia omnia discesserim. In hoc autem negotio, de quo nunc disceptamus, non quæ vobis, sed quæ mihi videntur, probanda existimo, idque pluribus de causis. Primum enim manus in imperatorem, et unctum Domini (88) injicere, eique animam extinguere, non apud homines solum universos venia caret, sed, uti credimus, etiam a Deo hujusmodi facinora acerbissima mercede pensantur. Deinde non istuc nobis a principio proposuimus, ut alterum imperatorem neci daremus, alterum in solio collocarem: sed sollicito ad justitiam respectu, studiosius ad ei opitulandum

A ἐμμένειν βεβαλευμένοις, τρόπαιον ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀναστήσει· ἀλλ' αἰσχροῦς καὶ ἀγενεῖος ἤτηθεῖς, συγκινδυνεύσεις τοῖς στρατιωτάταις. Ἄν γὰρ συμβῆ τυχὸν τὴν μὲν ἑαυτοῦ στρατιάν πολλαπλασίονα τῶν πολεμίων καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ μᾶλλον ἰσχυρμένην ἡγεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο δεῖν βουλευέσθαι μάχην συνάπτειν, εἴτ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐλθὼν, τὴν τῶν ἐναντίων ἴση καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ ἀσκήσει καὶ τοῖς ἔργοις ὑπερέχουσαν πολλῶν τῷ μέτρῳ· διὰ δὲ τὸ μὴ λῦσαι τὰ δεδογμένα, ἀλογίστως συμπλέκηται καὶ παραδόλως, οὐκ ἂν ἐγγὺς τοῦ μαινεσθαι φαίημεν τὸν στρατηγὸν ἐκεῖνον; Παντί που δῆλον. Διό μοι καὶ σὲ νῦν ἐπεισι θαυμάζειν, οὕτως ἀποφηνάμενον ὡς χρὴ τοῖς ἐξ ἀρχῆς δεδογμένοις ἐμμένειν, ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐς τὴν ἐσχάτην, στρατείαις καὶ τοῖς **B** ἐκ στρατείας ἐνδιατρίψαντα πόνοις, τοῦτο δὲ ἡγνοηκότα, ὡς μία καιροῦ βροχή πολλῶν ποιήσει πραγμάτων μεταβολάς. Ἐπὶ τοῦτοις ὁ μέγας δομέστικος εἶπε τοιαῦτα· Οὐδένα νομίζω τῶν καὶ ὀπισσοῦν μεταληχρότων φρενῶν οὕτως ἑαυτὸν οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐβουλεύσατο πεπεικέναι βεβαίως ἐμμένειν, ὥστε μὴ μεταβάλλειν, ἐτέρων ἐν ὑπτέρῳ φαινομένων βελτιόνων. Καὶ σὲ δὲ αὐτὸν οὐκ ἂν εὐπορήσειν ἐπ' ἐμοὶ λαϊδορίας ὑπερβολῆς, ἢ οὕτω περὶ τῶν πραγμάτων λέγειν ἔχειν, ἐν διαφορᾷ καταστάντα. Ἐγὼ δὲ τοσούτου δέω ὅποιον εἶναι φατε, ὥστε κἀν τοῖς δημοσίοις, κἀν τοῖς ἰδίοις, ψῆφον ὡς καλῶς ἔχουσαν, καὶ τοῦ λυσιτελοῦντος τὸ δοκεῖν ἐς τὰ μάλιστα ἐφικνουμένην περὶ τινος πολλάκις ἐξενεγκῶν, ἤδη δὲ καὶ πρὸς τὸ πράττειν χωρῶν, ἔπειτ' ἢ ἐτέρῳ τὸ ἦσσαν ἔχειν ἐπὶ τῷ φρονεῖν δοκοῦντι, ἢ αὐτῷ ἐμαυτῷ τὴν ἐναντίαν πεισθεῖς εἰλόμην. Ἐφ' οἷς δὲ νυνὶ σκοποῦμεν, μάλιστα μὲν ὧν ὑμεῖς βουλευέσθε, ἀποσχέσθαι, ὧν δ' ἐμοὶ δοκεῖ, δεῖν ἔχεσθαι νομίζω πολλῶν ἕνεκεν αἰτιῶν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ χεῖρα κινήσαι κατὰ βασιλέω, καὶ τῷ θεῷ κεχρισμένου, καὶ σωτηρίαν ἀποστερήσαι ψυχῆς, οὐ μόνον πάσης ἐν ἀνθρώποις ἀπεστέρηται συγγνώμης, ἀλλὰ καὶ παρά θεῷ τὰς ἐσχάτας τῶν τοιούτων ἔργων πεπαισμεθα κείσθαι τὰς ἀντιδόσεις. Ἐπειτα δὲ, οὐδὲ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ὑπαθέμεθα, ὥστε τὸν μὲν ἀναεῖν, τὸν δ' ἐγκαθιδεῦσαι τοῖς θρόνοις τῶν βασιλείων· ἀλλὰ πολὺν τινα τὸν δικαίου ποιούμενοι λόγον, ἀμύνειν τῷ νέῳ προθυμῆθημεν βασιλεῖ, ἀδικουμένῳ τε περὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ θεοκώτι περὶ τὸ ζῆν. Ἄστοκον οὖν, τῷ μὲν εὖν τῷ δικαίῳ τὴν ἀρχὴν κατακτεῖσθαι, τὸν δ' ἀδίκως ἀφαιρεῖσθαι καὶ τὴν ζωὴν· καὶ ἔτι περὶ τὸν εἶνα πραττόντων ἐτέρων, τῶν ἀστοκωτάτων ἐδόκει, τοῦτων χαλεπώτερα περὶ τὸν ἕτερον ἐξεργασμένου, αὐτοῦς ὑφθῆναι· καὶ ὥσπερ ἐν ζυγοῖς τῶν πραγμάτων ἐφ' ἐτέρῳ μέρει βαρυνομένων, ἐπὶ τὴν ἴσην ἀμετρίαν πρὸς τοῦναντίον αὐτοῖς καταπιέσαι, οἷον ἐπὶ τὸ ἴσον ἀναγαγεῖν. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ δῆσαντας φρουρεῖν, τοῦ ἅπαξ

Jacobi Pontani notæ.

(88) Loquitur, ut David de Saule consuevit, lib III Reg 1. Interpretes Bibliorum frequentissime vocem Græcam χειρᾶς retinuerunt, ut I Regum: *Loquimini coram Deo et christo ejus.* In Psalmis: *Nolite tangere christos meos, Salvavit Dominus*

christum suum. Apud Lucam de Simeone: *Nam visurum se mortem, nisi prius videret christum Domini;* et sexcenties alibi. Dicitur autem, τὸ *unctus Domini*, aut, *christus Domini*, cum significatione maxima, est et verbum gravissimum.

ἡμερώτερον ἀποκτείναι. Τοῖς γὰρ ἐν ἔθει τοῦ θερα-
πέυσθαι καὶ θρυφαιρεῖσθαι, φουδριώτερον τοῦ ἀπο-
θανεῖν, τὸ πορ' ἀξίαν κακοπραγεῖν. Διὸ καὶ πολλοὶ
τῶν ὑμνουμένων πρὸς Ῥωμαίους αὐτοκρατόρων
μᾶλλον ἐβλοῦτο ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντας αἰσχρῶς δου-
λεύειν ἀτυχήσαντες περὶ τὰς μάχας· καὶ χωρὶς τῆς
ταύτων, τὸ παρὰ τῶν φυλάκων ὡς δεσμώτη προσ-
χίντων περιυδριάζεσθαι καὶ λοιδορεῖσθαι, παντὸς ἂν
εἰς πικρότερον ὕδατος Στυγός. Ἐτι δ' οὐδ' ἀσφάλειαν
ἡμῖν παρέχει τὸ δέσαντας φρουρεῖν. Ἄν γὰρ ἐπι-
θήτινι τρόπῳ ἐνηθηθῆ τὰ δεσμὰ διαφυγεῖν, ὅπερ
ἡμῖν πρόσεστι νῦν, τὸ δοκοῦντας ἀδικεῖσθαι καρ-
πεύσθαι τὴν ἀπάντων εὐνοίαν, ἐκείνῳ περιστήσεται·
καὶ σφοδρότερον πολεμήσει συμμάχοις προθύμοις
καὶ τοῖς περιτοίκοις βαρβάραις καὶ Ῥωμαίοις χρώ-
μενος. Ὅτε τοίνυν, τὸ μὲν ἀποκτείναι ἀλαστόρων
καὶ ἀνυπόφοτον ἐπιτιμίαν, οὐ μόνον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ
πασι ἡμετέροις ἐπιστά προσάπτει, τὸ δ' εἰζήχοντας
φρουρεῖν, μετὰ τοῦ αἰσχροῦ καὶ τοῦ ἐσχάτου ὑπο-
πέσει κινδύνους, καὶ λυσिताλῆς ἅμα καὶ δίκαιον εἶ-
ναι νομίζω, τῶν προτέρων ἐχομένους λογισμῶν, τὸν
ἡμέτερον βασιλέα διαπύζειν ἀμυνομένους· ἂν τις
ἐπιθῇ. Ἄλλ' ἔραϊς, τί οὖν; ἂν ἐπιστρατεύῃ βασιλεὺς
ἡμῖν, οὐ μαχοῦμεθα αὐτῷ, οὐδ' ἀποκτανοῦμεν, ἂν
οὕτω συμβαίῃ; Μάλιστα μὲν οὖν ἀμυνοῦμεθα πάση
ἐνέργει· ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν ἔχει τὸ τε κατέρχεσθαι
καὶ τὸ ἀμύνασθαι τινα, λόγον. Τῷ μὲν γὰρ πρὸς τῷ
αἰσχυρῷ πρόσεστι καὶ τὸ ἀδικεῖν· τὸ δ' ἀμύνασθαι,
πρὸς τῷ δίκαιῳ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων εὐκλείαν
ἔχει. Ἄν γὰρ συμβῇ τὸν προκτάροντα παθεῖν κα-
κῶς, οὐ τῷ ἀμυνομένῳ τὴν ἀπόθεσιν, ἀλλὰ τῷ ἐπιόντι
λαγίζεσθαι, τῶν ἔργων δίκαιον. Ἡμῖν μὲν οὖν ἐπ'
ἀμφοτέρω γυμνάζουσι τὸν λόγον ἑκατέρωις εἰρηται
κόλλια. Βασιλεῖ δὲ πάντων ἀκρωμένῳ ἐξέσταται τὸν
τῶν ἀλλείων τρόπον τῆς σαγήνης πολλὰ περισχούσης
τὰ χρήσιμα ἐκλεξαμένῳ, τῶν ἀχρήστων ἀποσχέσθαι.
Ἐπὶ τούτοις καὶ τῶν ἄλλων συνθεμένων, καὶ τὴν
διάκρισιν τῶν λόγων ἀναθεμένων τῷ βασιλεῖ, εἶπε
καὶ αὐτὸς τοιαῦτα·

utilitatis causa satis dictum est. Restat ut imperator
quasi e sagena multos pisces concludente, utilia deligat, inutilia rejiciat. Hoc ipsum ubi et reliqui
duo assensu firmarunt, et dijudicationem controversiæ eidem detulerunt, sic profatus est :

Jacobi Pontani notæ.

(89) Id præcipue tragici poetæ nobis egregie
ponunt ante oculos, dum heroas et heroïnas sua
infortunia, tristissimamque, et beate quondam,
se felici longe discrepantem conditionem deplorantes
inducunt. Exempla multa suppeditabit unus Euripides.
Nec tam jucundum est, ex afflicto ac per-
dito beatum, quam acerbum ac luctuosum, ex
beato miserum et calamitosum evadere. Seneca,
De tranquillitate animi, cap. 8: *Tolerabilius est, faci-*
liusque non acquirere, quam amittere. Ideoque læ-
tiores videbis quos nunquam fortuna respexit, quam
quos deseruit.

(90) Enumerat Valer. Max. lib. III. cap. 2, *De*
fortitudine, P. Crassum, qui cum Aristonico Hel-
lum in Asia gessit, Scipionem Pompei severum,

ria parte alteram lancem deprimere, cum ambas
potius ad æquamentum, seu æquilibrium compo-
nere debeamus. Nec vero mitius eum habebimus,
si vinctum in custodiam tradamus, quam si semel
jugulaverimus. Qui enim tam officiose coli, satelli-
tinque semper stipari consueverunt, iis (89) am-
plitudine et dignitate sua orbatis adversos casus
volvere, letho ipso horribilius est. Hinc plures
Romanorum imperatores, quorum celebris est
apud posteros memoria, præliis usi adversis, mori,
quam indignam hostibus servitutem servire, malue-
runt (90). Præterea a custodibus, ut ad vinculum
attentis, probra et contumelias perpeti, tales
animos quavis aqua Stygia cruciat amarias (91).

32 Huc accedit, quod nihilo securiores erimus,
si catenis injectis eum carceri mandaverimus.
Quippe si ante aliqua inde elapsus fuerit, quod
hodie abunde datur nobis, ut, cum inique nobis-
cum videatur actum, omnium favore ac benevo-
lencia perfruar, tunc illi dabitur, et vicinis Bar-
baris Romanisque impigre adjuvantibus, infe-
stiore in nos Marte pugnabit. Quia igitur e medio
tollere imperatorem, nobis liberisque nostris ne-
fariorum atque homicidarum notam inuret, in
carcerem autem compingere, præter facti infamiam
etiam summorum malorum suspitionis ac
formidinis plenum est: ex æquo et bono futu-
rum sentio, in pristino consilio permanere, et
imperatorem nostrum juniorem, si qua vis existi-
terit, tutum præstare. Hic tu objicies: Quid? si
senior arma nobis intulerit, non contra pugna-
mus? non eum, si sors ita ferat, trucidabimus?
Maxime imo pugnabimus, et quidem nervis omni-
bus; verum aliud est præoccupare, et aliud resi-
stere. Illud et turpe ad famam, et injustum; hoc et
gloriosum, et justum numeratur. Quod si damnata
acceperit qui antevertit, rerum exitum non defen-
sori, sed invasori condecet ascribere. Ab utroque
igitur nostrum in utramque partem velut exerci-

auditis omnibus a principio, more piscatorum,
quasi e sagena multos pisces concludente, utilia deligat, inutilia rejiciat. Hoc ipsum ubi et reliqui
duo assensu firmarunt, et dijudicationem controversiæ eidem detulerunt, sic profatus est :

Catonem Uticensem. Quibus adde ex Suetonio
Othonem. Primus hoste lacessito, ab eo est inter-
fectus, reliqui sua manu necem sibi intulerunt, ne
servirent. Sed Catonis facinus cum ab aliis, tum
etiam a Cicerone laudem invenit. Putat enim, cum
ei incredibilem tribuisset natura gravitatem, eam-
que ipse perpetua constantia roborasset, semper-
que in proposito, susceptoque consilio permansis-
set, necem potius sibi consciscere, quam Tyranni
Cæsaris vultum aspiciere debuisset. *Off.* 1.

(91) Ipsa Stygo est illis odiosius, nam et ab odio
palus illa fabulosa nomen habet. Impatiens est in-
juriæ contumeliaque nobilis animus, et nobilium
illustrumque hominum pierumque etiam nobiles
animi.

CAPUT X.

Nepos iniquam observantiam in arum ostendit, et crudelia potius ab ipso pati, quam in eum facere paratas est. Quæ fortuna dubitur, ea se usurum. Si se deserant socii, acerbe laturom. Ejus voluntate collaudata, protostrator et Syrgiannes, dum licet, Byzantia discedendum statuunt. Queritur equid imperatrix assumenda, an Constantinopoli relinquenda sit.

Qui de rebus gravioribus consilii capiendi causa A deliberant, eos etiam numerum conficere oportere autumo. Unde olim Romani et Græci, quique sub populari, quique sub optimatum potestate et imperio degebant, consilia e pluribus congregabant, recte sentientes, hoc modo ab honesto et conducibili haud facile deflexum iri. Quin et de veteribus quidam, et e nostro ovili sapiens (92), salutem esse dicit, ubi multa consilia : sibi met 33 autem inimicum pronuntiat hominem inconsultum. Cum itaque vos et plures sitis, et in dando consilio excellatis, deque præsentis negotio multa disserueritis, licitum erit et mihi, quemadmodum piscatoribus, ut dixistis, e plena sagena delectis melioribus, cætera foras mittere. Proferam ergo ipse quoque meo judicio optima : vestrum unicuique B integrum erit, quæ probaverit amplecti. De rebus expetendis ac fugiendis, juvendis et injuendis nequaquam unus et idem est omnium hominum sensus, sed ut quisque iis afficitur, ita de illis judicat. Næ sit igitur mihi quoque nunc in consultatione ita proloqui, ut affectus sum. Usque eo nihil dirum, et immane vel vitæ, vel dignitatis meæ gratia in dominum meum et imperatorem perpetrari velim, ut si forte districto ense in me jugulabundus irrueret, pedibus salutem meam expedire contenderem. Sin quippiam fugienti obstaret, adeo me non delectaret ad defensionem converti, ut velata facie, cum silentio plagam malem accipere ; metuens ne aspectu illius vehementius turbatus, ac velut de statu mentis dimotus C insilirem, ferrumque ei extortum longius proficerem : cum hoc ipsum scelesti facinoris loco ducam, quoquo modo contra parentem manus tollere. Sic me de avi honore sentire, Deum omnia prospicientem testor. Eodem animo vos esse desidero, certos plane, ne nutire quidem super hæc re amplius, neque conari, me in diversum trahere : nec enim hilum proficietis. Si ergo priora consulta vestra, eaque salutaria sequentes, instantia pericula fugiendo declinare vultis, bene est, et ego ad numerum vestrum me aggrego, nec discriminum communionem recuso. Sin autem illa, ut ex timiditate et ignavia profecta improbantur, in secundis cogitatis nulla interposita dubitatione consistere decrevistis, ac me in alia omnia discedente, vos, quæ mihi placent haud profutura ducitis, ego sane hujusmodi factorum consortium nunquam cupiverim : vos quæ securitati vestræ conducere creditis, quoniam potestas est, amplectimini. Deo

Τοῖς περὶ μεγάλων πραγμάτων βουλευομένοις ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, καὶ πολλοὺς εἶναι τὸν ἀριθμὸν. Διὸ καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληες τὸ παλαιὸν, καὶ δημοκρατούμενοι, καὶ τῶν ἀρίστων ἀρχόντων, ἐκ πλεόντων τὰς βουλὰς συνεκρότου τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος, οὕτως οὐκ ἂν αἰόμενοι βραδίως ἀμαρτεῖν ὀρθῶς φρονούντες. Καὶ τῶν παλαιῶν δὲ τις σοφὸς τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ἐν πολλῇ βουλῇ τὴν σωτηρίαν εἰρηκεν εἶναι, καὶ πολέμιον ἑαυτῷ τὸν ἀσύμβουλον ἀπεφύνατο. Καὶ ὄρων τείνου καὶ πολλῶν καὶ περὶ ταῦτα ἀρίστων ἔντων, καὶ λόγοι, οὐκ ὀλίγοις περὶ τοῦ πράγματος χρησαμένοι, ἐξέσται κάμοι, ὅν εἰρήκατε τῶν ἀλλέων τρόπον, πολλὰ τῆς σαχτήνης καταγαγούσης, τὰ χρήσιμα ἐκλεξαμένοι ἀπορρίψαι τὰ μὴ τοιαῦτα. Ἐρῶ τείνου καὶ αὐτὸς ἂ μοι δοκεῖ βέλτιστα εἶναι· ὄρῃν δ' ἐξέσται ἐκάστῳ ἂ δοκεῖ συμφέροντα ἐλέσθαι. Οὐ πᾶσιν ἀνθρώποις τὰ αὐτὰ αἰρετὰ καὶ ψευκτὰ, καὶ ἰδέα καὶ μὴ τοιαῦτα δοκεῖ, ἀλλ' ὅπως ποτὲ ἔχουσι περὶ αὐτὰ, τοιαῦτα, καὶ περὶ αὐτῶν ἐξέλγουσι τὰς κρίσεις. Ἦς ἔχω τείνου καὶ αὐτὸς περὶ τῶν προκειμένων ἐρῶ. Τασούτου δὲω τοῦ τι τῶν ἀνηκέστων καὶ ζωῆς ἔνεκα καὶ τιμῆς περὶ τὸν ἑμὸν κύριον καὶ βασιλέα γενέσθαι βούλεσθαι, ὥστ' εἰ συμβέδηκε τὸν αὐτὸν ξίφος ὡς ἀποκτενοῦντά με σπασάμενον ἐπιέναι, φυγῇ μὲν ἂν ἐπραγματευσάμην τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ κώλυμά τι μεταξὺ φεύγοντι συμβέδηκε τῆς φυγῆς, τασούτου ἀπέχω τοῦ συστραφεῖς ἀμύνεσθαι βούλεσθαι, ὥστ' ἐγκαλυψάμενος, ἐδεχόμενῳ ἂν σιγῇ τὰς πληγὰς, δείσας μὴ πρὸς ἐκεῖνον ὄρων, καὶ οἶον τῷ πάθει, τῶν φρενῶν ἐκκρουσθεῖς, πρὸς τὸ λαθεῖν ἐξ αὐτοῦ κινήθῳ, καὶ μακρὰν ἀπορρίψαι τὸ ξίφος, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνόσιων κρίνω, καθ' ἑντινα τρόπον χεῖρας ἀνασχεῖν τῷ πατρί. Τοιαύτην ἔχειν γνώμην περὶ τῆς εἰς τὸν πάππον τιμῆς τὸν πάντα ἐφορῶντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ. Διὸ δὴ καὶ ὄρῶ βούλομαι οὕτως ἔχειν σαφῶς πεισθέντας, μηδένα περὶ τούτου λόγον κινεῖν, μηδὲ μεταπειθεῖν ἐπιχειρεῖν· ἔτσιθι γὰρ ἡνυχότες πλείον οὐδέν. Εἰ μὲν οὖν ἐθελήσετε τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενοι λογισμῶν, τὴν σωτηρίαν ἐνυτοῖς ποριζομένους φυγῇ τὸν ὑπερώμενον κίνδυνον διαθεδράσκειν, εἰ ἂν ἔχοι, καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῆς ἀσπάζομαι τὴν ὁμητέραν, καὶ συγκινθουεύειν ὑμῖν αἰρούμαι· εἰ δὲ τῆς πρετέρας ἀτολίμην καὶ ἀνανδρίαν καταγνόντε, βουλῆς, ἐμμένειν ἀσφαλῶς κεχρίκατε τοῖς δευτέροις, μὴ πεισομένου δ' ἑμοῦ, οὐδ' αὐτοῖς λυσταλεῖν ἑαυτοῖς ἀπερ ἐγὼ βούλομαι ἡγεῖσθε, ἐγὼ μὲν τῶν τοιούτων ἔργων καινωεῖν ὑμῖν οὐκ ἂν ἐλοιμήτην ποτέ. Ὑμᾶς δὲ τὸ εἰκεῖον ἀτραλὸς ἐξέσσι περιεσίζοντα, ἂ συμφέρειν ὑμῖν αἰεθε ἐλέσθαι. Χάριν

Jacobi Pontani notæ.

(92) Salomon est iste, Proverb. cap. 11, 24. Vides quemadmodum tangat sacras Scripturas? Nam e nostro ovili est, ex τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, apud

Joannem cap. x. Salomon est ex nostro ovili, quæ Deum verum, quem nos agnoscimus et colimus, ipse quoque agnovit et coluit.

δὲ πολλὴν ἐμολογῶ τῷ Θεῷ, ὅτι τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας οὐδὲν οὐδέπω καὶ νῦν ὑμῖν ἀπήντησε τῶν δυσχερῶν, οὐδὲ περὶ ὧν ἐβουλευσάμεθα κατὰ βῆλον οὐδὲν γέγονεν οὐδὲν ἄλλῃ ὑμῶν. Ἐγὼ δὲ ὡς ἂν οἶός τε ὦ, καὶ ὡς ἂν ὁ Θεὸς διδῶ, τὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ κίνδυνον διακυβερνήσω. Οἶδα μὲν οὖν ὡς ἂν συμβῆ μαχόμενον με πατεῖν, πολλὰ μὲν ἐπιθρονησέτε κειμένω, πολλὰ δὲ πολλάκις ἀνγκλιχάσεσθε τὸν φίλον, εἰ δὲ τι καὶ μνήμης ἄξιον ἐνεδειξάμεθα φιλίας εἰς ὑμᾶς. Εἰ δ' ἔτι παριέντι πάλιν ἐθαλήτετε προσελθεῖν, μηδαμῶς ὑμῖν ἐμπόδιον τὸ νῦν ἡμᾶς χωρίζεσθαι καταστήτω· εὐρήσατε γὰρ ἀεὶ τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ φιλικῶς ὡσπερ καὶ νῦν διακείμενον πρὸς ὑμᾶς. Μὴ νομίσητε δὲ ἐμὲ μήτε ἀλύπως ἐπὶ τῷ χωρισμῷ ὑμῶν διακείσθαι, μήθ' ὡς τοῦ μηδενὸς ἀξίους ὑμᾶς οὕτως ἐκ τοῦ παραυτίκα ἀποθεῖσθαι. Ἐξ ὅτου γὰρ περὶ τῶν τοιοῦτων ἠρξάμεν λέγειν, πολλῶν τὴν διάστασιν ὑμῶν ἐννοῶν αἰσθάνομαι τῶν ἀλγυδόνων· οἶδα δ' ἐν τῷ μετὰ ταῦτα καὶ πλείονων αἰσθησόμενος καὶ σφοδρότερον. Φέρειν δὲ ἀνάγκη, τῶν πραγμάτων ἀσυμβάτως ἐχόντων. Εἰ μὲν οὖν, ὡσπερ εἶπον, ἐθαλήτετε τῶν προτέρων ἐχομένους λογισμῶν, ὑπὲρ μὲν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας φροντίσαι, μηδὲν δὲ κατὰ βασιλέως βουλεύασθαι τῶν ἀπεικότεων, καὶ ἐμὲ κοινῶν ἔξετε τῶν πραττομένων· εἰ δ' ἑτέρως ὑμῖν δοκεῖ, οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν, ἢ πολλὰ τῆς εἰς ἐμὲ φιλίας ἐπευξάμενον ἀγαθὰ, καθ' ἑαυτὸν ἢ μοι δοκῶ συμφέροντα πράττειν. Τοιαῦτα καὶ τοῦ βασιλέως εἰπόντος, ἐπὶ πολλῷ μὲν πρὸς ἀλλήλους ἔωρων, τὸ τῆς γνώμης θαυμάζοντες ἐπὶ τὰ καλὰ βεβηκός, ὡς μηδὲν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον αἰδοῦς ὑφείναι, καί τοι πολλοῖς αὐτὸν τοῖς λυποῦσιν ἀμειβομένου. Εἴθ' ἂν πρώτοστράτωρ ἀπεκρίνατο τοιαῦτα· Ἥμῖν, ὦ βασιλεῦ, τὸ συμφέρον σοὶ τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς σκοποῦσιν, ἢ λυσιστελεῖν ἐδοκῶμεν, ἐφθεγξάμεθα. Ἄ δὲ περὶ βασιλέως ἐφθεγξάμεθα, οὐκ αὐτὸ τοῦτο μόνον ὅπως κακὸν τι πάθοι σκοποῦντες ἐβουλευσάμεθα, ἀλλ' ὅπως μὴ μετὰ τὸ φανερῶς εἰς τὸν πόλεμον καταστήναι, τίς ὑπολείποιτο μετὰ σοῦ προσδοκία δεινοῦ· τοῦτο γὰρ ἡμῖν περὶ πλείστον σκοπεῖται· ἐπεὶ δ' ὡς ἠκούσαμεν τῆς εἰς τὸν βασιλέα καὶ πάππον ἀσφαλείας τε καὶ τιμῆς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐν εαυτέρῳ λογίζῃ, θαυμάζειν μὲν ἔπεισι τῆς μεγαλοψυχίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, πείθεσθαι δὲ οἷς ἂν ἐθελήσῃ, καὶ ταῦτα νομίζεσθαι καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα, ἄπερ ἂν καὶ σοὶ συνδοχῇ. Εἰ δὲ τι καὶ πρότερον διηνήχθημεν περὶ τοὺς λόγους, οὐκ ἀλλήλοισι ἐναντία βουλευόμενοι, ἀλλ' ὅπως μηδὲν τῶν δεόντων ἀνεξέταστον διαφύγῃ. Τοιγαροῦν ἐπεὶ τῆς ἀμφιβολίας παυσαμένης εἰς ἓν συνήλθομεν ταῖς γνώμας, οὐδὲν ἄλλο λαίκεται ἢ τοὺς λόγους καταλιπόντας, χωρεῖν ἐπὶ τὸ πράττειν τὰ δεδωγμένα. Καὶ Συργιάννη κατὰ γνώμην αὐτῷ εἰπόντος εἰρησάθη, καὶ τοῦτο προσθέτων· ὡς Τῆς εἰς τὸν βασιλέα καὶ πάππον αἰδοῦς καὶ κηδεμονίας, ὦ βασιλεῦ, πολλὰ σοὶ παρὰ τῷ μεγάλῳ καὶ οὐρανίῳ βασιλεῖ κείσονται χάριτες· καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς γνώμης τῶν ἐπιθευλεύοντων, ἢ κακῶν ὠρμημένων, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν πόλεμῆσαι· τοῦ τε βασιλέως τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας

A singulares ago gratias, quod usque ad hanc diem nulli vestrum sua in me inclinatio voluntatis quidquam creavit incommodi : neque extra vos ulli mortalium nostrarum consultationum arcaua patelacta sunt. Quod ad me attinet, ut poterō, et ut Deus annueat, in periculo meo me tractabo. Equidem non ignoro, si in pugna occubuero, 34 vos mortī meae illacrymaturos affatim, frequentique ac longo fletu amicum prosecuturos, si modo aliquod amicitiae meritum memoria haud indignum in vos collocavi. Quod si ad superstitem denuo vos adjungere volueritis, non erit ullo impedimento ista quae nunc fit inter nos dissociatio : eundem quippe me semper, atque ut nunc, vestri amantem invenietis. Ne vero arbitremini, aut hanc separationem mihi non molestam accidere, aut vos, ceu homines nauci a me rejici in praesentia. Ex quo enim hunc sermonem orsus sum, ex cogitatione distractionis nostrae doloribus multis cumulatus est mihi animus : etsi me in posterum plura et vehementius doliturum sciam. Sed quoniam res in tranquillum conferri non possunt, quod ferre oportet, feramus. Ergo si, ut dicebam, antegressis cogitationibus insistentes, salutem nostram prospicere, et adversus avum nihil inconveniens meditari institueritis, rebus agendis comitem me profitebor : sin alia vobis mens, hoc unum relinquitur, ut multa bona ob declaratam in me benevolentiam vobis a Deo precatus, ipse mihi ad utilitatem meam promus condas sum. His auditis illi dia inter se aspicere, et admirari ingenium juvenis, adeo ad honestatem grassantis, ut de pudore et reverentia erga avum nihil diminueret, quamvis ille tristitia multa remetiretur. Dein protostrator sic incipit : Nos, imperator, de tuis atque nostris commodis solliciti, quae eo facere patabamus, edisseruimus. Quod autem de avo consulimus, in eo non hoc unum spectavimus, ut malo multaretur, verum ut ne ad bellum apertum veniretur, tuoque capiti casus aliquis gravior impenderet : id enim est, quod omnium minime velimus. Et cum securitatem honoremque avi tuae salutem incolumitatemque praeferas, quod intelleximus, subito nos hujus magnanimitatis et justitiae admiratio, et quae voles praestabimus, justa quoque et utilia tuo iudicio metiemur. Quod vero antea oratione discrepuimus, non id studio dissentendi factum est, sed ut ne quid eorum quae tempus postularet, nos indiscussum praeteriret. Proinde cum omni ambiguitate subiata sententiis congruamus, hoc solum restat, ut omissis sermonibus, ad id quod datur, aggrediamur. Postquam Syrgiannes deinde ex sua item mente locutum protostratorem pronuntiavit, et hoc ad commendationem nepotis adjecit, ob 35 hanc reverentiam atque curam avi multa illum apud magnum, caelestemque imperatorem manere praemia, qui aut malevolorum consilia mutaturus, aut ad nocendum prorumpentibus pro defensore obviam iturus esset : ubi nepos quoque de bene-

volentia et obsequio sibi præstitis gratias amplas A
egit, fugiendum esset nec ne quesiverunt. Et quia
semper diem supervenientem malum aliquod majus
parere videbant, et iram avi magis magis que corro-
borari, ex eo ducta conjectura videlicet, quod nun-
quam vel verbo appellare nepotem dignaretur : et
quia in timore erant, ne si quid inopinatum de-
repente existisset, id ipsum effugere nequirent,
dum tempus ad eam rem sineret, et libertas sup-
peditaret, Byzantio excedendum statuerunt. Impe-
rator quanquam eos id quod res esset dixisse, et
scopum tetigisse fateretur, tamen excelsio et pæ-
fienti animo usque ad ipsum discriminis articulum
expectandum esse monuit, cum senem aliam men-
tem induturum, et a conceptis maleficiis destitutum
confideret. Nunc autem de conjugæ meæ decornen-
dum est, inquit, utrum eam fugientibus nobis pone
sequi oporteat. Hæc e Germanis erat principis
Brunsvicensis (93), apud suos eminentissimi et
splendore generis inter omnes sui ordinis facile
præcipui filia. Protostratori igitur et Syrgiani
faciendam videbatur, uti imperatoris conjugem
assumerent, quando et ipsi suas secum haberent :
quia omnem lapidem movendum, ut et imperatrix
cum imperatore esset.

CAPUT XI.

*Cantacuzeni rationes, cur imperatrix Constantinopoli relinquenda. Syrgianne ad præfecturam suam in
Thraciam dimisso reliqui hærent Byzantii. Magnus contostaulus, et magnus logotheta Metochlates viri
clarissimi imperatorem senem frustra ab incepto dimovere nituntur.*

At enim Cantacuzenus magnus domesticus seor- C
sum ab his sentiens, opinionis suæ momenta his
verbis explicavit : Primum discessio nostra clan-
destine, et anxie nobis satagentibus futura est ; id
femini ad hujusmodi operum laborem infirmis,
et natura nequaquam idoneis, summum pericu-
lum conflabit ; et nos ipsi non mediocriter habemus
formidare discrimen, si facto in ipso deprehensi
fuerimus. Adhuc, etiamsi fortuna favente hoc ope-
ris bene processerit, tamen posteriora non perinde
evenient. Nam si ab avo manus ad nos insequen-
dos **36** mittatur, alterum e duobus cogemur, aut
uxoribus relictis porro fugere, quod nos timidita-
tis, ignaviæ, dementiæ, temeritatis criminibus
maculabit (ut omnino quod imperatrici dedecoris
auctores erimus, quæ pro captiva abducetur), aut
ejus, imperatrici inquam, causa pauci cum mul-
to pluribus pedem conferentes interfici : quorum
utrumvis eligere, a prudentia abhorret plurimum.
Præterea neque ad quos proficiscimur, constantem
erga nos fidem gerunt. Quæ cum ita sit, non

Jacobi Pontani notæ.

καὶ εὐπειθείας πολλὴν ἀμελορήσαντος χάριν αὐτοῖς,
εἰ φευκτέα ἢ μὴ, ἐσκόπουν. Ὅρῶντες δὲ αἰεὶ τὴν
ἐπιπέσαν μείζον τι φύουσαν κακόν, καὶ τοὺς κατὰ
βασιλέως, τοῦ πάππου καὶ βασιλέως θυμῶς ἐπὶ
μᾶλλον ἀξιοφρόνους ἐκ τοῦ μηδιστοῦ τοκματιζόμενοι
μηδὲ λόγου τιδὲ ψιλοῦ τούτω μεταθεῖσθαι· καὶ δε-
δοκίμτες μὴ τινος τῶν ἀδοκίμων ἐκ τοῦ αἰφνιδίου
συρβάντος, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο διαδρῆσαι δυναθῆσαι,
ἐδόκει οὖν ὡς κνηρὸν ἔχουσι καὶ ἀδείας εὐποροῦσιν,
ἀφίστασθαι τοῦ Βυζαντίου βασιλέως δὲ αὐτοὺς ταῦτα
μὲν ἤ ἔχουσιν εἰρηκέναι καὶ καλῶς συγχάσασθαι ἔφη,
ἐτι μέντοι γε καρτερίας καὶ μεγαλοψυχίας προσδεῖν,
ὄχι καὶ αὐτῆς τῶν κινδύνων τῆς ἀκρίης. Ἠλπίζε
γὰρ αἰεὶ μεταθεῖσθαι, καὶ τῶν μελετωμένων ἀπο-
στρέσθαι τὸν βασιλέα. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, περὶ τῆς
βασιλίδος, ἔφη, τῆς ἐμοῦ συνοίκου σκεπτέον εἰ χρὴ
καὶ ταύτην φεύγουσιν ἡμῖν συνέσθαι. Ἦν δ' ἐκ
Γερμανῶν αὐτῆς θυγάτηρ δουκὸς ντιμ. προϋζουήκ
τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐπιφανιστάτου, καὶ λαμπρότητι
πάντας τοὺς ὁμοφύλους ὑπερβάλλοντος τοῦ γένους.
Τοῖς μὲν οὖν δυοῖν τῶν ἀναγκαίων ἐδόκει καὶ τὴν τοῦ
βασιλέως γαμετὴν συρπαλαθεῖν, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς
τὰς γυναῖκας ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο δεῖον
εἶναι πάση μηχανῇ χρῆσασθαι ὥστε καὶ τὴν βασι-
λίδά συνεῖναι τῷ βασιλεῖ.

(93) Quis neget hic nomen proprium corru-
ptum esse? Divinet igitur lector vocabulum hujus
principis; nam quod sequitur, nomen est provin-
ciæ Brunsvicensis, et dicitur lib. II, cap. 5, Ger-
manis cum imperatoribus Constantinopolitanis
fuisse hospitium et amicitiam. Hæc autem mu-
lier, Irene dicta, sine liberis decessit, de quo infra,
cap. 40. — In Græco δουκὸς ντιμ. προϋζουήκ, ubi
non omnino corruptum est, quod ait interpretes, sed

ita scribendam : δουκὸς ντιμ. προϋζουήκ, id est,
Italice, *duca di Brunsvic*, nam ejus lingue magnus
usus Constantinopoli, ut conjicere est ex locorum
appellationibus, ut Φράτζα, εἰ Σαβωία, etc., litteræ
autem vt valent ὅ apud Græcos inferiores, ut
infra patebit sæpius : μη valent β ut *μπαλότα*
pro *βαλοτα*, εἰ *Μπαλούκος*, *Bailus*, nomen Ven-
etium.

νοσ, ἀλλὰ κατασκευασμένοι; καὶ εὖν τάχει πολλῶν
 χρή· ἵνα μὴ πρὸ τοῦ ἡμᾶς ἀφικέσθαι, τὴν ἀφίξιν
 ἡμῶν πυθόμενοι, βουλεύσωνται κατὰ σφᾶς, μὴ εἰσ-
 δέξασθαι ἡμᾶς τῇ πόλει, καὶ γένοιται παράδειγμα
 καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ ἴσα ὄρῶν, ἀλλ' αὐτοὺς ἡμᾶς
 ἀγγέλλειν τε τὴν ἀφίξιν ἡμῶν, καὶ κατέχειν τὴν
 πόλιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ γαστρός ἔχειν τὴν
 βασιλίδα, οὐ μικρὸν κώλυμα πρὸς τὸ ἀνδράσι φεύ-
 γασιν ἀκολουθεῖν. Δι' ἃ δὴ πάντα προσήκειν ἡγοῦ-
 μαι. ταύτην μὲν ἔῃν καθ' ἡσυχίαν μένειν, ἡμᾶς δὲ
 διακινδυνεύειν· καὶ μὲν ἡμῖν τὰ πράγματα χωρήσῃ
 κατὰ νοῦν Θεοῦ βουλομένου, τότε ἤδη καὶ τὴν βασι-
 λίδα μετακαλεῖσθαι ὅπου περ ἂν ἡ βασιλεύς, εἰ δ'
 ἴναντίας ἢ ἠπιόσομεν ἀποδοῖν, αὐτὴν γοῦν ἐν ἀσφα-
 λείᾳ εἶναι. Ταῦτοις τοῖς λόγοις ὡς καλῶς ἔχουσι
 ἐπιφημισμένοι; ὁ βασιλεύς εὖν τοῖς ἄλλοις, ἐσκέ-
 ποντα περὶ τοῦ πόνο καὶ ὅπως τὴν ἀναχώρησιν χρή
 πο εἶδαι. Ὁρῶντες δὲ καὶ πόδες ἐπιλοδοῦσας τῆς
 συγκλήτου καὶ τοὺς ἐν τάλει ἐν δεινῷ τιθεμένους
 τὴν τῶν βασιλέων διαφορὰν, καὶ κακῶν νηφάδας τῶ
 κοινῷ τῶν Ῥωμαίων οὐ μετρίως προσδοκῶντας καὶ
 περὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ δια- γομένους, καὶ
 προσδοκίμους ὄντας καὶ βασιλεῖ διαλέξεσθαι περὶ
 τοῦ μὴ εἶναι νεωτερίζειν, ἀλλ' ἔῃν εὖν ἔγγονον ἐπι-
 σχήματος εἶναι, ὡς μεγάλων κακῶν αἰτίας ἐσομένης
 καὶ παραχτὴς τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, ἐπαὶ ἔδοξε
 καρτερεῖν τὸ μᾶλλον ἀποδοῖσθαι· σκοποῦντας, ἔξα-
 ποστέλλουσι πρὸς Θράκην εὖν Συργιάννην τῆς ἀρχῆς
 ἐπισημισμένον, αὐτοὶ δὲ προσεκαρτέρουν τῇ Κων-
 σταντινῶν. Ἐν ταῦτοις δὲ νῦν πραγμάτων ἔντασι, ὁ
 μέγας κονσταυῦλος Μιχαὴλ ὁ Τερβίνης (μητρὸθεν
 μὲν κατὰ γένος προσήκειν τῶν προσημῶν τῶν
 βασιλέων, καὶ πολλῆς εὐμενείας ἀπολαύων παρ' αὐτῶ
 καὶ τιμῆς, οὐ μόνον διὰ τὴν συγγένειαν, ἀλλ' ὅτι
 καὶ φρονεῖ ἦν βαθείας, καὶ τοὺς τρόπους ἀγαθῶς,
 καὶ πρὸς τὰς ἐπαρχίας ὧν ἔροξε βασιλέως διόδοντας,
 εὐνομιότατος καὶ σπουδαιότατος ἔργαν), οὗτος δὲ τῇ
 πρὸς αὐτὸν εὐμενείᾳ τοῦ βασιλέως θαρσύνεται, προσ-
 ἤλθε τε καὶ διελέχθη κόρυφα περὶ βασιλέως τοῦ νέου,
 τὸ ἄτοπον, ὡς εἶδε, τῶν μετεταμένων ὑποδοκίμων,
 καὶ ὡς πολλῶν ἐσομένων συμφορῶν αἰτίων τῇ βασιλείᾳ
 Ῥωμαίων, ἔν τε κατορθωθῆναι τὸ μετεταμένον, ἂν τε
 μή. Ἐν δ' αὐτῷ τούτῳ καὶ Μετοχίτης λογοθέτης ὁ
 μέγας, ὅς μετεταθὲν μὲν εὖν τῇ διοικήσει τῶν βα-
 σιλικῶν πραγμάτων ἦν, ἄλλοις δὲ ἀγγίλους, καὶ οὐ
 μόνον τῆς καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔξω σοφίας εἰς
 ἄκρον ἐληκτικῶς· τὴν γὰρ ἀστρονομίαν ἀπὸ τινος
 Βρυεννίου φασίεναι τινὸς καὶ οὐκ ἀκριβοῦς πάλιν πα-
 ραφασίον ὄρῶν, αὐτῶς ἰδίως πόνοις ἐξηκριβώσατο,

conuetandum, neque equabili et lento passu bo-
 num tempus conterendum : sed enixe et accelera-
 to gradu ambulandum est, ne antequam perve-
 nisimus, incohe adventu nostro præcepto, unanini
 consensu urbē nos arceant, reliquisque urbibus
 ad similem audaciam exemplo suo præeant ; sed
 ut ipsi et nuntium adventus nostri apportemus,
 urbemque occupemus. Illud insuper imperialici
 ad comitandam virorum fugam non levi impedi-
 mento est, quod uterum fert. Ob hæc omnia
 æquum iudicio, ut illa se non moveat ; nos autem
 fortunam subeamus, et, si quidem res, Deo bene
 juvante, ad voluntatem fluxerit, tum jam ipsa quo-
 que eo accersatur, ubi conjux fuerit ; sin secus,
 ipsa saltem securâ degat. His ut præclare dicitis,
 imperator et reliqui suffragantes, quando, quove
 pacto secederent, circumspiciebant. Cæterum
 cum perspicerent, etiam reliquos tum proceres,
 tum magistratus dissidio imperatorum graviter of-
 fendi, calamitatumque densissimos imbres com-
 muni Romanorum inde metuere, et eas crebris
 usurpare sermonibus, expectarique ut iidem cum
 imperatore agerent, ne quid novi et inusitati in-
 ceptaret, sed nepoti ornamenta imperatoria per-
 mitteret ; quod alioqui molitio senis ingentium
 incommodorum ac motuum futura esset materia,
 durandum, et quo res evaderet, observandum esse
 censuerunt. Itaque Syrgianne in Thraciam ad præ-
 fecturæ suæ munus dimisso, cæteri Constantino-
 poli hætere perseverant. In hoc rerum statu ma-
 gnus constantinus Michael Tornices (qui maternò
 genere imperatorem seniores attingebat, nec po-
 stemum gratiæ et auctoritatis locum apud eum
 tenebat, non tantum quia cognatus, sed quia non
 vulgari prudentia, et morum probitate egregius,
 atque a provinciis, quas imperatoris concessu ad-
 ministrarat, æquitatis et integritatis laudem maxi-
 mam reperaverat), **37** hic igitur fretus ea gra-
 tia qua valebat, etiam aliis ad imperatorem acces-
 sit, et cum eo super nepote collocutus, quam
 aliena a ratione temeret, non immerito ostendit,
 quamque varias in imperium Romanum calami-
 tates inveheret, sive meditata feliciter, sive contra
 irent, demonstravit. Et ipsum et magnus logotheta
 Metochites (94) præstitit, qui tum domum impe-
 ratoriam, sive aulam regebat (95), vir alioqui so-
 lers, et non Christianis modo, sed externis etiam
 litteris politissimus. Etiam cum astronomiæ
 principia a quodam Bryennio minuta et imper-

Jacobi Pontani notæ.

(94) Erat tum potens apud imperatorem ac eorum
 omnium moderator Metochites Theodorus, logotheta
 generalis. Sic autem ad imperatorem amabatur, tantum-
 que fiebat, ut nullum ejus arcana ignoraret, etc.
 Gregoras lib. vii.

(95) Græce sic est, ὁ μετεταθὲν μὲν εὖν τῇ
 διοικήσει τῶν βασιλικῶν ἦν, quod eorum omnium pro
 imperatore moderatorem, seu vicarium imperatoris
 transferri posse non putat. Etiam isti μεσάζοντες,
 seu μεσιτεύοντες τοῖς πράγμασι τοῦ βασιλέως, seu

τῆς βασιλείας (nam et illa suum μεσότην habuit me-
 diatorem, ad verbum) videntur non alii fuisse
 quam magistri aulæ, Hoffmeister, curatores, præ-
 fecti et administrati rerum domus imperatoris, quos
 jurisconsulti vocant comites rerum privatarum,
 qui quidem assidui erant apud principes, eorum
 jussa excipientes et exequentes. Πράγματα igitur
 βασιλικὰ quæ fuerint hoc loco, jam, ut reor, per-
 spicis.

fecta accepisset. ipse in eo studio accuratissima diligentia sua tantos processus effecit, ut deinde quoque permulti in eadem scientia ipso præceptore progressus eximios adepti sint. Quod cum imperator admirans, Gregoram ejus auditorem percunctaretur, qui tandem Metochites a tam tenuibus profectus initiis, ad plenam hujus disciplinae cognitionem aspirare potuisset, audivit ab eo, nihil esse mirum, ex parva lampade luculentam faciem accendi. Laudavit respondentis acumen imperator (96), et imagine obvia, ac familiari naturam rei ante oculos ponente delectatus est. Ergo hic magnus Iogotheta cum propter intelligentiam atque doctrinam liberalem, et in negotiis obeundis dexteritatem ab imperatore familiariter admodum diligeretur, ausus est et ipse de nepote illum admonere, suadereque ne semel fixa et rata convelleret, neve imperium eidem ablatum, alteri, cui minime deberetur, transditum vellet: si non ob aliud, at certe ne tanti tumultus inde cicerentur. Hæc et similia imperatori occinentes illi duo, lapides videbantur loqui (97): nam quod a primordio decreverat, ab eo deduci nullis machinis poterat, suamque malignitatem in nepotem rebus ipsis exserebat. Aiunt, hoc tempore in seipsum descendisse, et quasi cura altiore delixum, neminem quidem allocutum, sibi met autem frequenter interrogantem dixisse: Ergone natura ipsa potentius erit istuc odium? Quod verbum aliorsumne, an ad nepotem pertineret, scire pro certo nemo potuit; omnes tamen in hanc partem potius, quam in aliam interpretati sunt, et pro argumento futurarum miserationum habuerunt. In his hiems desit.

ὡς καὶ μετὰ ταῦτα πολλοὺς ἐν ἐπιστήμῃ τοῦ μαθήματος σὺν ἀκριθείᾳ γενέσθαι παρ' αὐτοῦ διδασχθέντας· ἔ καὶ θαυμάζοντος βασιλέως, καὶ πρὸς τινὰ τῶν ἐκείνῳ φοιτησάντων ἐρομένου, ὁ Γρηγορᾶς οὗτος ἦν, πῶς ὁ Μετοχίτης ἐκ φαύλων τῶν ἀρχῶν ὠρμημένος, οὕτως ἰδυνήθη πρὸς τελείαν ἐξεύρεσιν τοῦ μαθήματος ἔλθειν, Οὐ θαυμαστὸν, φάναι, βασιλεῦ, τὴν ἐρωτηθέντα, ἐκ λαμπάδος μικρᾶς πυροδὸν ἀναφθῆναι μέγαν, ἐπαινέσαι τε τοῦτον τῆς ἀγγινοίας τὸν βασιλέα, καὶ τὸ οἰκεῖον τῆς εἰκόνος θαυμάσαι. Οὗτος δὲ ὅν ὁ μέγας λογοθέτης, διὰ τε τὴν σύνεσιν καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἦν εἶχεν ἐπιτηδεύματα πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων πολλῆς ἀπολαύων πρὸ βασιλέως οἰκειότητος καὶ εὐμενείας, ἐθάρσησε καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ προσελθὼν περὶ τοῦ ἐγγόνου διαλεχθῆναι, πείθειν ἐπιχειρῶν ὡς οὐ δεῖ τὰ καθ' ἑαυτῶν κινεῖν, οὐδὲ τὴν ἐγγονὴν τῆς βασιλείας ἀποστεροῦντα, ἐτέρῳ μηδαμῶς προσήκοντι παρέχειν, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὰς ἀπὸ τούτου ταραχὰς συμφησομένας εὐλαβοῦμενον. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοιαῦτα, καὶ ἕτερ' ἅττα διελέχθησαν βασιλεῖ· ἐδόκουν δὲ λίθους ἔχειν. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἀνεπισπρόρως εἶχετο τῶν ἀπαρχῆς δεδογμένων, καὶ τὴν πρὸς τὴν ἐγγονὴν δυσμείλιαν αὐτοῖς προάγμασιν ἐπέδεικνυ. Λέγεται δ' ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς καὶ βασιλεὺς εἰς ἑαυτὸν συννενοκῶς, καὶ περὶ τινος δοκῶν φροντίζεν, πρὸς μηδένα δὲ διαλεγόμενος, αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν πολλάκις εἰπεῖν ὡσπερ ἐπερωτῶν· Καὶ τῆς φύσεως ἐπικρατεστέρα φανεῖται ἢ ἔχθρα ἄρα; εἴτε δὲ πρὸς τῶν μελετωμένων ἄλλο ὁ λόγος ἀπεταίνεται, εἴτε περὶ τῆς εἰς ἐγγονὴν ἐχθρας ἦν, οὐδεὶς σαφῶς ἠδυνήθη μαθεῖν· πάντες μὲντοι πρὸς τοῦτο τὸν λόγον ἐξέλαβον, καὶ τεκμήριον ἐποιεῦντο τῶν μαλλόντων κακῶν. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ χειμὼν ἐτελεύτα.

38 CAPUT XII.

Ab avo citatur nepos, et a protostratore de illius versutia monetur. Iterum citatus, in palatium vadit, protostratore prosequente et foris expectante. Supervenit magnas domesticus; quid actum sit cognoscit; consilium suum edicit. Mos Genuensium et Venetorum, Dominico die imperatorem venerandi. Genuenses ternas triremes celeriter armant. Protostratoris ad pugnam ardor.

Vere novo, Nonis Aprilibus (98), Dominica ante diem Palmarum, avus nepoti per ministerium mandat, ne quoquam concedat, sed ad se confestim accedat. Qui secum animo versans, et curiosius indagans, quidnam ista denuntiatio sibi vellet, cum causam accitus nullam posset conjicere, interroga-

Ἄρτι δ' ἔαρὸς ἀρχομένου, Ἀπριλλίου μηνὸς πέμπτη Ἰσταμένου τῆ πρὸ τῶν Βαίων Κυριακῆ, ὁ βασιλεὺς τῷ βασιλεῖ καὶ ἐγγόνῳ μηνύει ἐτέρῳσι μηδαμοῦ παρευθῆναι, πρὸς αὐτὸν δὲ ἀφικέσθαι, καὶ τὸ νῦν εἶναι. Ὁ δὲ τί ποτ' ἂν εἶη τὸ λεχθὲν ἐν νῷ στρέφων καὶ περιεργαζόμενος, καὶ μηδαμοῦ τὴν αἰτίαν συμβαλεῖσθαι

Jacobi Pontani notæ.

(96) Animadvertite laudari obiter Gregoram, propter scite dictum. Lib. iv reprehenditur acerrime, sed a moribus. Ipse tamen Gregoras non semel Cantacuzeni honorifice meminit, ut prælatione ad Lectorem ostendimus. Quod dicit paulo ante, Gregoram fuisse Metochitæ discipulum, id ipsemet libro viii testatur his verbis: *Nam posteaquam in recens ædificato monasterio Ghora me collocavit, maxime fecit, et pene in germani filii loco me dilexit: adeo, ut astronomiam disciplinam, quam solus eo tempore perfectissime noverat, mihi traderet, nec tantas opes invideret, et sæpe apud imperatorem ac proceres gloriaretur, me a se hæredem doctrinæ suæ institutum esse.*

(97) Peccatum est forte a librario, et scriptam ἔψεν pro εἰπέιν. Si non est, tum inane operam

significabit; non enim mollescit lapis, dum coquitur, ignibus tamen ad calcem redigitur. Sed malo legere εἰπέιν, ut sensus sit, nimis dura videbantur loqui, ut est lapis. Itaque et Plautus *Aulularia*: *Cerebrum mihi dicta tua excutiant, soror: lapides loqueris.*

— In Græco nihil mutandum. *Lapides coquere*, proverbium pro nihil aut incassum agere.

(98) Quomodo tam sero novum ver? Græce enim est, ἄρτι δ' ἔαρὸς ἀρχομένου. Adultum est potius Nonis Aprilibus. Ita sane secundum cœli cursum. Sed potest tunc novum esse, si tum primum ventis tempestas incipiat, quam hoc anno 1601 et superiore experti sumus cum Martio mense hæc incepisse. Quo pacto aliter locus explicetur, non discio.

ἔχων, ἤρξατο τὸν μὲνύσκοντα, καὶ ἀξιότινον προσθεῖς, ἄ
 τί τι σὺνοιδεὺν ἀπαγγέλλειν· ὁ δ' ἔλεγε βίβαιον μὲν
 οὐδὲν εἰπεῖν ἔχειν, στογάζεσθαι δὲ, τὸν πάππον βού-
 λεσθαι καὶ βασιλέα τοῦ πατριάρχου καὶ ἀρχιερέων
 παρόντων λόγους τινὰς πρὸς σὲ διελθεῖν· οἱ τινες
 δὲ οἱ λόγοι καὶ πρὸς τί φέρουσι, σαφῶς εἰδέναι μη-
 δαμῶς. Ἐῖτα μικρὸν ἐπιτυχῶν· Ὡσπερ μὲν ἔφη, γ.
 ἀκριβῶς οὐκ οἶδα, εἶπε, περὶ ὧν οἱ λόγοι· εἰκάζειν
 μέντοι μὴ προσηναῖς τινὰς ἕσασθαι καὶ τῆς σου,
 ἀλλ' ὡς ἐπὶ δίκῃ καλεῖσθαι· ἐδεῖτό τε μικρὸν ἀνα-
 μείναντα, καὶ μέλει μικρᾷ προστασχοληθέντα, ὡς
 εὐθὺς ὑπέξοντα, πρὸς ἀπολογίαν ἔτοιμον ἔχειν.
 Ὁ βασιλεὺς δὲ χάριν αὐτῷ τῆς καλοκαγαθίας ὁμο-
 λογήσας, καὶ ἀγαθῶν ἀμαρτήν προσεπευξάμενος
 παρὰ Θεοῦ, εἶτα καὶ τοῦτο εἶπεν, ὡς κατὰ γνώμην
 αὐτῷ γένοιτ' ἂν τὸ πολλῶν παρόντων δικαζόμενον
 ἀπολύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, ἀπαγγέλλειν ἐκέλευε τῷ
 πάππῳ καὶ βασιλεῖ, ὡς ἀφίξετα· ὅσον αὐπῶ. Ἐκεί-
 νος μὲν οὖν τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἐπευξάμενος
 ἐν τοῖς παρούσι τῷ βασιλεῖ, καὶ προσκυνήσας
 ἐπήλθε. Βασιλεὺς δ' εὐθὺς τοὺς ἐταίρους μετεκα-
 λείτο. Ἀλλ' ὁ μὲν μέγας δομέστικος, Θεῖου αὐτῷ τοῦ
 Ταρχινσιώτου, ἀδελφῆς τοῦ πρώτου βασιλέως Mi-
 χαήλ υἱοῦ τεθνηκότος, παρῆν ἐκεῖ πενήτων ἐπὶ
 κειμένων τῷ συγγενεῖ. Ὁ πρωτοστράτωρ δὲ διατρί-
 βων οἴκοι, ἀφίκετό τε πρὸς βασιλέα εὐθὺς, καὶ τὴν
 αἰτίαν τῆς κλήσεως ἑρώτα μαθεῖν. Βασιλεὺς δὲ τὰ
 τε παρὰ βασιλέως μνησθέντα, καὶ ἔτι δίκης ἕνεκα
 καλεῖται γνωρίζει, καὶ ὡς ἔχειν ἐπηγγεῖλατο κατὰ
 τάχως, προσθεῖς καὶ τοῦτο, ὡς κατὰ γνώμην ἂν
 αὐτῷ γένοιτο δικασθῆναι, δυνατομένῳ ῥαδίως αὐτὸν
 μὲν οὐδὲν τῶν ἐγκαλουμένων ἐνεχόμενον ἀποδεί-
 ξαι, τὸν δὲ κύριον καὶ βασιλέα, ψυχῆς ἰδίας θέλησιν
 ἐκδικουῦντα. Ὁ πρωτοστράτωρ δὲ, Πάνυ μοι δοκεῖς
 ἀμαρτάνειν, ἔφη, τοῦ ὄντος, ὦ βασιλεῦ· καὶ ὡς
 εἶκεν, ὧν πρὸς σὲ περὶ τῆς τοιαύτης κρίσεως ὁ μέ-
 γας δομέστικος εἶρηκεν ἐπιλάθου, ἃ δὴ πῶς καὶ σοὶ
 εἰρήσθαι τότε καὶ ἡμῖν ὀρθῶς ἐδόκει. Σοῦ γὰρ εἰρη-
 κότος, Ὡς βουλοίμην ἂν ἐπὶ τοῦ βασιλέως καὶ πάπ-
 που δίκης τυχόν, ἢ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, ἢ
 τοῦτο μὴ δυναθῆς, μὴ τὴν βασιλείαν μόνον, ἀλλὰ
 καὶ αὐτὴν ἀφαιρηθῆναι ζωὴν, ὁ δ' ἠύξασα μὴ ζῶν
 ἰδεῖν τοιαύτην ἡμέραν ἐν ἣ γενήσεται σοὶ τῷ βασι-
 λεῖ καὶ τῷ πάππῳ δικαζόμενον ἰδεῖν, οὐ γὰρ δίκης,
 καταδίκης δὲ μᾶλλον ἔστιν ἀληθὲς τὴν ἡμέραν προσ-
 εἶπειν· ἐκαίνην. Ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ δικάζοντος
 καὶ τοῦ κατηγοροῦντος, οὐδὲν ἄλλα λείπεται συν-
 ἄγειν. Ἄλλως τ' οὐδὲ τῶν ἀνοήτων ὁ βασιλεὺς, οἷοι
 οὕτως ἀπερισκέπτως ὁρηθῆναι πρὸς τὴν δίκην, ὡς
 καὶ καιρὸν ἀπολογίας σοὶ παρασχεῖν, καὶ ἢ τὰ ἐγ-
 κλήματα ἀπολύσασθαι, ἢ καὶ ἀδικούμενον ἑαυτὸν
 ἀποδείξει· ἀλλὰ βαθείας ὧν καὶ συνεστῆς, ὡς ἴσμεν,
 φρενὸς, καὶ δεινὸς πράγμασι χρῆσθαι, τέτ' ἐπὶ τῆς
 δίκης σε καταστήσει, ὅτε πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν
 πάντα προκατασκευασάμενος, οὐδενὸς ἄλλου λεί-

bat, et precibus orabat nuntium, ut si quid nosset
 ne celaret. Tum ille, nihil se exploratum habere
 quod affirmaret; in suspicionem autem delabi,
 avum patriarcha et episcopis presentibus eum
 constituisse alloqui. Verum quidnam, et quo sine
 dicturus sit, sibi neutiquam liquido constare; et
 parumper conticescens, Sicut narraui, inquit, satis
 perspectum non habeo, quid verborum sit factu-
 rus; auguror tamen, molle ac mansuetum nihil
 locuturum, sed te velut in iudicium arcessi. Quare
 aliquandiu praemediteris licet, ut rationem re-
 poscendus, paratus ad respondendum venias. Ne-
 pos ut bono viro gratias agens, et praemium a Deo
 comprecans, atque hoc insuper addens, sibi opta-
 tum fore, coram multis iudicio contendentem cri-
 mina obiecta refellere, recuantiare avo jubet, mox
 se affuturum. Apparitor divinam ei operam tali statu
 precatus, et ut imperatorem veneratus, recedit.
 Extemplo socios convocat. Porro magnus domesti-
 cus, Tarchaniota sororis primi Michaelis impera-
 toris, et majoris materterae suae filio rebus huma-
 nis erepto, ad exanime corpus luctus causa abierat:
 protostrator domi manens illico adest, cur voca-
 tus sit quaerit. Nepos et quid sibi ab avo manda-
 tum, et se reum citari, ac sine mora se stiturum
 refert. Addit etiam, se iudicium ex animo subitu-
 rum, cum nihil negotiū sit ostendere, tum se va-
 care omni crimine, tum dominum et imperato-
 rem semet de maligna voluntate sua ulcisci (99).
 Subiecit protostrator: Longe mihi a vero lapsus
 videris, imperator, atque ut verisimile sit, quae de
 tali iudicio a magno domestico audivisti, **39** quae-
 que tum et a te, et a nobis, ut recte dicta accipie-
 bantur, eorum te occupavit oblivio. Nam cum tu
 ita predicassos, velle te, si apud avum causam di-
 ceres, aut obiecta diluere, aut, si id minus posses,
 non imperio tantum, verum etiam vita carere, ille
 emori optabat potius quam videre diem illum,
 quo tu iudicio cum avo contenderes: non enim
 iudicii, sed condemnationis diem revera appellare
 convenit. Cum enim idem sit futurus iudex, qui
 accusator, aliud ratiocinando colligi nihil potest.
 Praeterea non ita est insipiens, ut tam inconsidera-
 te ad iudicium feratur, tibi que tempus etiam ad
 responsionem concedat, quo aut innocentem te os-
 tendas, si bene, aut nocentem, si male responde-
 ris; sed cum sit, quod scimus, praesanti pruden-
 tia, et rerum gerendarum callidus, tum demum in
 iudicium te adducet, quando ejus arbitram praes-
 tructis omnibus, unum hoc restabit, ut sententia
 de te, tanquam de sceleratissimorum facinorum
 manifesto, et ob id quibusvis suppliciis excarnifi-
 cando (ut sic apud externos etiam justitiae opinio-
 nem auferat) pronuntietur. Haec illis in colloquio
 agitantibus, ecce alius ab imperatore apparitor,

Jacobi Pontani notae.

(99) Ut facit senex apud Terentium, in *Heautontimorumenos*.

Interea usque illi de me supplicium dabo.

Sed aliam ob causam ille, et ob aliam iste. Prae-
 terea, ille volens ac prudens, hic iustus.

qui nepotem urgeret ad regiam. Quia ergo aliter nequibat, quo vocabatur, ivit, multa plennis maestitudine propter magni domestici absentiam, quicum consilia sua conferre potuisset. Haud multo post domesticus quoque palatium ingreditur, junioremque imperatorem apud avum intus, protostratorem foris sedentem invenit, ipso vultu perturbationem ac sollicitudinem intimam ostentantem. Tum sic eum compellat: Aspectus tuus meditabundo similis te in re quapiam magni ponderis cogitationem delixisse significat. Ille protostrator, Maxime, inquit, et cogitatione delixus, et gravissimo casu afflictus sum. Quam ob causam tandem? Quod, inquit, Andronicus ab avo in iudicium vocatus, cum vehementer euperet prius locum colloqui, ea facultate exclusus est. Et quoniam moras interponere non licebat, ipse ad imperatorem introivit, me timore non levi de se suspensum reliquit: cum praesertim recogito, quid tu nobis de istoc iudicio dixeris. Kursum quaerente magno domestico, quid interea loci rationibus suis appositum, et tempori accommodatum praestitissent: Nihil, ait protostrator; nam quia inter hinc vocatus intervallum permodicum intercessit, **40** et ad imperatorem festinato abeundum fuit, haud quidquam quod in rem esset effecimus. Quid? de famulitio tuo aut nepotis cur hic nemo visitar? Visabantur vero, inquit, at ego formidans, ne eorum praesentia, aliis secus ratiocinantibus, aliquid suspicionis et damni afferret, eos domum remisit. Hoc loco domesticus eorum imprudentia magnopere inexcusata, quod nullum tempus periculosius et ad vim faciendam opportunius existere posset, quo proinde famuli velut ansam haberent, minime lucatam benevolentiam amoremque suum erga juniorem imperatorem declarandi, ipsum quibus cingeretur discriminibus eripiendo: Age, inquit, tu coactis de ministris et amicis tuis quotquot poteris, hic praestolari jube; ego hinc digressus, ipsius nepotis nihilominus meosque congregabo. In unam deinde multitudinem conglobati, adjuncto item imperatore, quod opinor nos posse, ad Sophie Dei Verbi sacrosanctam aedem (1) nos

πρωτο, ἢ τὴν ἀπόφασιν ἐξενεγκεῖν κατὰ σοῦ· καὶ τοῦτο, ἵνα καὶ τοῖς ἐξω δίκαια δοκοῖη ποιεῖν, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀνοσιωτάτοις σοῦ φηγεῖς ἑαλωκότος καὶ διὰ τοῦτο δικαίως πάσχοντος ὁτιοῦν. Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ὁμιλοῦντων, αὐθις ἦκε μηνυτὴς ἕτερος ἐκ βασιλέως, ἐπισπεύδων τὴν ἐν βασιλείῳ ἀφίξιν τῷ ἐγγόνῳ· ὅδ' (οὐ γὰρ ἐξῆν ἐτέρως ὄρᾶν) ἀφικνεῖται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον, λύπη πολλῇ τριχόμενος τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ τὸν μέγαν ἀπόντα δομέστικον μὴ περὶ τῶν παρόντων ἐσχηκέναι συνδιασχέσθαι. Εὐθὺς δὲ μετὰ μικρὴν καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἦκεν ἐν βασιλείῳ, καὶ τὴν μὲν βασιλέα παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ ἔνδον εὗρισκεν ὄντα· τὸν πρωτοστράτορα δ' ἐξω καθήμενον, καὶ τῇ ὄφει τὴν ἔνδον ταραχὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν φροντίδα ὑποδεικνύοντα· εἶπέ τε πρὸς αὐτόν· Δοκεῖ μοι περὶ τινος σκέπτεσθαι τῶν μεγάλων τῆ ἐξωθεν ὄφει καὶ τῆ συνοία. Ὁ δ' ἔφη καὶ σκέπτεσθαι, καὶ περιστάσει προσομιλεῖν ταῖς ἐσχάταις· τοῦ δ', Ὅτου χάριν; ἀντερομένου, Ὁ βασιλεῦς, ἔφη, παρὰ βασιλέως τοῦ πάππου κληθεὶς ἐπὶ δίκην, σοὶ μὲν συντυχεῖν πολλὰ ζητήσας, οὐκ ἠδυνήθη· τοῦ καιροῦ δὲ οὐκ ἐπιτρέποντος διαμέλλειν, αὐτὸς μὲν εἰσῆλθε πρὸς βασιλέα, ἐμοὶ δὲ φίλον οὐ μικρὸν ἐνέθηκα περὶ αὐτοῦ, μάλιστα τῶν σὺν λόγων ἐνθυμουμένῳ, ὡς πρὸς ἡμᾶς περὶ τῆς δίκης ταυτησὶ διεξήλθες. Τοῦ δ' αὐθις ἐπαναρομένου, Τί δ' ἡμῖν ἄχρι νῦν ἀρμάζον τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν εἰργασται; Οὐδὲν, εἶπεν ὁ πρωτοστράτορ· βραχυτάτου γὰρ ὄντος τοῦ μεταξὺ τῶν ἀγγελιῶν χρόνου, καὶ τὴν ὡς βασιλέα ἀφίξιν κατεπεύχοντος, οὐδὲν ἐπράξαμεν τῶν δεόντων. Πῶς δ' οὐ πάρεισιν ἐνταῦθα τῶν βασιλέως οἰκετῶν, ἢ καὶ τῶν σὺν τισι, ἐρομένου, Παρήσαν μὲν, εἶπεν ὁ πρωτοστράτορ· θέλας δ' ἐγὼ μὴ παρόντας ὄρᾶντων, καὶ ἄλλων ἄλλα λογιζομένων, ἐκ τούτου συμβῆτις ὑπόψια καὶ βλάβη, ἐκέλευσα ἀπιέναι. Ὁ δὲ πολλὰ καταμειψόμενος τῆς ἀθουλίας, καὶ μηδὲνα καιρὸν ἄλλον εὐρήσειν ἐπικινδυνότερον ἢ βιαϊότερον εἰπόντων ὥστε τὴν ἀδελφὸν αὐτῶν εὖνοιαν καὶ ἀγάπην ἐνδεικνυμένους πρὸς βασιλέα τῶν περισχόντων ἀπαλλάττειν κινδύνων, Σὺ μὲν, ἔφη, τῶν σὺν οἰκετῶν ὑπόστους ἂν ἐξῆ, καὶ τῶν φίλων συναγαγὼν, ἐνταῦθα κάλευσον μένειν· ἐγὼ δ' ἐξελθὼν αὐθις

Jacobi Pontani nota.

(1) Filio Dei, qui est Verbum, et sapientia Patris, a Constantino primum excitatum est hoc templum, ut scribit Nicephorus Callistus, lib. vii, cap. 49. Laudatur a nostro historico lib. iv, cap. 4, ubi terrae motu quassatum, et ex parte collapsum narratur. Procopius de aedificiis Justiniani: *Totum templum in cineres redactum, Justinianus, quonquam multo post, ita reparavit et expolivit, ut quisquis de priori templo audierit, is monstrata praesenti venustate, optare possit, illud jam dudum perisisse, ut in praesentem faciem mutatum cernat.* Paulo infra: *Exstructa igitur ecclesia est in spectaculum plane pulcherrimum, iis quidem, quos videre contigit, stupendum: illis vero qui audiunt, incredibile prorsus.* Lege caetera. In Turcogræcia, ubi Constantinopolis capta et vastata describitur, templum hoc verbis istis deploratur: *Πῶς κατεδέξατο ἢ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Λόγου χτισθεῖσα ἅγια Σοφία;*

ὁ ἐπίγειος οὐρανός, ἢ νέα Σιών, ἣν ἐπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος τὸ καύχημα πάσης τῆς οἰκουμένης τὸ ἅ, αλμα τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ὑπερέχουσα πάντων τῆς γῆς κτισμάτων. Ὁ τοῦ θαύματος! Ὁ τοῦ Θεοῦ περιώνυμος ναὸς ἐγένετο ναὸς τῶν Ἰσμαηλιτῶν, τῶν ἀθέων Φοίβων, ἡλίε, στέναξον, ἢ γῆ, καὶ κλονουμένη βόρσον, ἀνεξίκακε Κύρια, ὄξια σοι· *Quomodo contumeliam ferre tantam potuit, quæ de nomine Logi condita fuit sancta Sophia? Illud terrestre caelum: nova illa Sion, quam construxit ipse Dominus, non homo; gloria illa universi orbis terrarum; illud decus ecclesiarum; eminentissimum illud omnium per totum mundum aedificiorum. O rem miram! Nobilissimum Dei templum templum factum est Ismaelitarum, impiorum illorum et infidelium. Horresce, sol, ingemisce, tellus, ei concutere. Exclama, Gloria, tibi tolerantissime malorum Domine.*

τοὺς βασιλέως συναθροίσω καὶ τὰς ἐρούς· εἰς ἐν ἧς
 δὲ συναλθόντες, καὶ τὴν νέον βασιλέα παρακαλόν-
 τες, (ὅπερ οἶμαι δυνήσεσθαι) πρὸς τὸν τῆς Σοφίας
 ἀπελευσόμεθα τοῦ Θεοῦ Λόγου θεῖον νέον, τὴν σω-
 τηρίαν διὰ τῆς ἀσυλίας τῆς ἐκείνου πραγματευσό-
 μενοι, εἶτα διαπρεσβευσάμενοι πρὸς βασιλέα, ἀμνη-
 στίαν αἰτήσομεν τῶν τολμηθέντων· τὴν δὲ, δεισαντὴν
 τὴν στάσιν, ὡς περ εἰκός, ὄρκον καὶ βασιλεῖ καὶ
 ἡμῖν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν πιστώσασθαι καὶ τὴν ἀμνη-
 στίαν τῶν εἰργασμένων. Τοῦ νέου δὲ βασιλέως
 ἀπαλλαγέντος τοῦ περισχόντος, νῦν ἐξαπίνης κινδύ-
 νου, τότε ἤδη βουλευσαμένοις ὑπερ ἐν δοκῇ βέλτιον,
 ἐξέσται πράττειν κατ' ἐξουσίαν. Ἡ γὰρ ἐκ τῆς
 ἡπείρου μίαν τῶν τῆς πόλεως πύλων διατερόντες
 ἐκπερούμεθα νυκτὸς, ἢ τῶν ἐκ Γεννοῦσας τοῦ βασι-
 λέως φίλων τριήρη μίαν, ἢ καὶ δύο πληρουσάντων
 ἐπιθησόμεθα, καὶ πρὸς τὰς παραλίους τῆς Θράκης
 πόλεις (αὗται δ' εἰσὶν ἡμέτεραι διὰ τὸ τὴν Συρ-
 γιάννην αὐτῶν ἐπιτροπεύειν) διασπασόμεθα· καὶ
 οὕτω μακρὰν γενόμενοι τῶν κινδύνων, ἃ δοκεῖ συμ-
 φέρειν ἐν ὑστέρω πράξομεν. Τοῦ δὲ νέου ἔχον, πάση
 δεῖ χρήσασθαι καὶ ἀνδρίᾳ καὶ προθύμῳ, καὶ αὐτὴν,
 εἰ θεοί, τὴν ζωὴν προθύμως προτεμένους, ὥστε τῶν
 περισχόντων ἐξαρπάσαι κινδύνων τὸν βασιλέα, καὶ
 μὴ περιδεῖν αὐτὸν ἅμα τῷ δικαίῳ διαφθιρόντα·
 καὶ ἰατρῶν γὰρ τοῦ ἐμπειροτέρου ὄρωμεν καὶ
 στρατηγῶν, πρὸς τὰ κατεπείγοντα μᾶλλον ἰσταμέ-
 νους τῶν νοσημάτων καὶ τῶν πολέμων. Τοῦτῃ τῆς
 βουλῆς καὶ πρωτοστράτορι βελτίστῃ εἶναι κριθεί-
 σης, ἐδέδοκτο πρὸς τέλος ἐξάγειν· καὶ πρωτοστρά-
 τωρ μὲν εὐθὺς πέμψας, μετεκαλίσατο τῶν οἰκετῶν
 καὶ τῶν φίλων ὅσους ἐνῆν· οἱ δὲ παρήσαν σὺν
 τάξει· ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἀπελθὼν, ὅσους ἐνῆν
 τῶν βισιλικῶν καὶ τῶν ἰδίων συναγαγὼν, τοὺς δὲ
 διεσκεδασμένους ὅταν ἐπανήξωσι παραγγεῖλας ἵέναι
 πρὸς τὰ βασιλεῖα, ἐπανῆλθε σὺν τάξει. Τοῦτον δ'
 οὕτω σὺν σπουδῇ πραττομένων, ἐποὶ Κυριακῇ ἦν,
 ἔθος δ' ἐπεκράτησεν ἐκ πολλοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ
 τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ Γεννοῦσας τε καὶ τοὺς ἐκ
 Βενετίας Λατίνους ἀφικνουμένους εἰς τὰ βασιλεῖα
 τιμῆς τε ἕνεκα καὶ ὀρολογίας τοῦ ὑπὸ βασιλεῖ τῶν
 Ῥωμαίων τετάχθαι, ἄλλο μὲν οὐδὲν, μόνον δὲ προ-
 σκύνησιν ἀπνέμοντας, πάλιν σίκαδι ἀπέναι. Τίκον
 καὶ τότε εἰ ἐκ Γεννοῦσας πράξοντες τὰ εἰωθότα, ἐν
 οἷς ὁ μέγας δομέστικος τοὺς δύο τῶν εἰρημένων τοῦ

recipiemus : ibi denique ut in asylo (2) tuendæ ac
 legendæ salutis nostræ incumbemus. Postmodum
 missis ad avum oratoribus, ut cusus in se nostros
 oblivione sempiterna debeat (3) cogabimus. Et quia
 seditionem, quod credibile est, timeat, ut iureju-
 rando nepoti nobisque tum securitatem, tum com-
 missorum illam oblivionem promittat. Postquam
 ex hoc tam subito periculo evaserit, tum deinde
 ubi consuluerimus, quod præstare videbitur, ejus
 agendi libera potestas erit. Aut enim a confidente
 una urbis porta (4) effracta noctuabundi erumpemus,
 aut Genuates nepoti amicos, triremem unam, hi-
 nasve instructas auxilio poseemus, et ad mariti-
 mas Thraciæ civitates (quæ, quoniam a Syrgianne
 reguntur, a nobis sunt) incolentes profugiemus.
 Atque ita procul periculis, quæ in rem nostram
 existimaverimus, de cætero exsequemur. Nunc
 animis opus et pectore firmo : nunc, si res flagi-
 tabit, ipsa quoque animæ intrepide impendenda,
 quo imperatorem juniorem e medio discrimine
 extrahamus, nec eum in causa justa rapi ad inter-
 ritum patiamur, siquidem ei medicos, et belli du-
 ces experientiores, morbis ac pugnis ingravescenti-
 bus acris iustare videmus. Hoc consilium ubi
 et protostrator pro optimo amplexus est, visum ad
 effectum perducendum. Et illo quidem protinus fa-
 mulos, et amicos quotquot potuit coegit, quos cito
 pedes attulerunt. Idem magnus domesticus in suis
 et nepotis, quantum licuit, contrahendis præstans,
 absentesque, cum primum domum 41 revertis-
 sent, ad palatium occurrere jubens, brevi eodem
 rediit. His studiosè ac sedulo peracuis, quia Do-
 minica agebatur, et mos longinquitate invaluerat,
 principe hebdomadis die, Genuenses, ac Venetos
 Latinos, honoris et subjectionis profitendæ gratia
 in regiam ventitare, adoratoque imperatore domum
 regredi, venerunt ei tum Genuenses, solemne offi-
 cium persoluturi. Inter hos magnus domesticus,
 duobus ex illis tribus, quorum supra mentionem
 faciebamus, nepotis fautoribus repertis, promissa
 eis redegit in memoriam, atque insuper de summa
 auxilii necessitate edoctos ad triremes instruendas
 dimisit. Illi abeuntes, et pro tempore diligentiam
 adhibentes, intra horas viginti, ternas omnibus re-
 bus orant. Quæ intuens protostrator, multosque

Jacobi Pontani notæ.

(2) Ἀσυλος, cui necesse non est timere, ne spoliatur, ne, quæ habet, præda liam. Item, quem spoliare nefas est, immo a violentiâ, sacrosanctus. Tempora porro asylo dicuntur, ex quibus nefas est abstrahi eum, qui ad illa confugit. Servius in *Aeneid.* vocatū putat asyllum, quasi asyrum, a non abstrahendo. Multa asylo recenset; Alexander ab Alexandro, lib. iii, cap. 20.

(3) Ἀμνηστία, id est, iniuriarum offensionumque oblivio. Hoc verbo Athenienses in sedandis discordiis usus affirmat Cicero, in *Philippicis*. Et Thrasylbulus, auctore Emilio Probo, legem tulit, reconciliata pace, ne quis antea actarum rerum accusaretur, neve multaretur : eamque illi *legem oblivionis* appellarunt. Sed legem quidem ἀμνη-

στίας appellatam concedit Muretus : verbo autem usus μὴ μνηστικακείν, hoc est, non esse retinendam injuriæ memoriam, seu, *animum malevolentem ob injuriam illatam non suscipiendum*, et hoc idem fuisse in lege positum probat, Variar. lect. lib. ii, cap. 15.

(4) De viginti tribus portis urbis Constantinopolitanæ, vide Joannis Leoniclavii Pandectæ historiæ Turcicæ, quo libro Annales sultanorum Othmanidarum, seu Osmanidarum illustravit, nobisque ad hæc notæ plurimum commodavit, quando bonam partem Turcici imperii peragravit, et curiose, imo vero diligenter accurateque omnia inquisivit. Vide item Petrum Cyllium in Thracio Bosphoro

tam de nepotis, quam de suis domesticis circumstantes conspiciens, spe bona confirmatus mirifice lætabatur, et amore magno pugnandi exardesceret. Verumtamen præter Apocauchum nemo eausam evocationis noverat: illi enim soli quod agebatur patefecerant: alii ob aliquid singulare convenisse suspicabantur, eo argumento, quod qui equos haberent, eos ad palatium mittere jussi essent, nisi quod quæ de Michaelis Catharo fama jactabat (quæ jam omnium aures compleverat), ea se ut novum quiddam et auditaros, et visores etiam sperabant. Et illi quidem in his erant.

ἄλλοι, τινὸς μὲν ἕνεκα μεγάλην τὴν μετάκλησιν ὑπενόουν εἶναι, καὶ τεκμήριον ἐποιούντο τὸ τοῦς ἵππους ἔχοντας εἶναι πρὸς τὰ βασιλεία κλεισθῆναι, εἶχον δὲ εἶδέναι σαφῆς οὐδέν, πλὴν τὰ παρὰ τοῦ Καθαροῦ τῆς φήμης διαθρολλούσης (διαδέδοτα γὰρ ἤδη πρὸς πάντας), εἶδέν τι καὶ ἀκοῦσαι καινότερον ἔπιζον. Οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν.

CAPUT XIII.

Junior imperator excessus, magnum domesticum requirit. Quid utrinque actum mutuo indicant. Historia inseritur de dilato senioris consilio. Hucus per eunuchum, et ad judicium quidem, cum magna vocantis miseratione et lacrymis accessit nepos. Ad officium tali tempore sibi præstandum socios cohortatur. Promittunt omnia, ipsumque ad palatium comitantur.

Imperator minor ad exteriora palatii alvi dolore simulato egressus, magnum domesticum vestigabat. Quo invento dolens ac mæstus, Tu vero, bone vir, inquit, ubi hactenus fuisti? Ille contra magno cum affectu, Quo me nolentem rei necessitudo compulit. Deinde narrat quæque statuerint hactenus, quæque egerint. Nepos gratias agit, et interrogatus quid ipsis porro faciendum sit, de judicio futuro ait nullum relinqui dubium: hucusque autem avum nihil cuiquam ex his qui affuissent verborum fecisse, posseque nihilominus adhuc fieri, ut meditata, suo adventu videlicet dissipata, etiam nunc differat: quomodo nimirum paucis ante diebus usuvenerit, cum veteri instituto magni canonis officium canebatur (5): quem even-

Βασιλεὺς δ' ὁ νέος νόξιν ὑποκρίθεις τῆς γαστρὸς καὶ πρὸς τοὺς ἐξωτερῶ τῶν βασιλείων ἐξελθὼν οἴκους, τὸν μέγαν δομέστικον ἀνεζήτησε· εὐρῶν δὲ, σὺν ἀλγεί καὶ ἀθυρίᾳ φύγῃς, Σὺ δ', ὦ ἀγαθὲ, ἔροτο, ἔπου μέχρι νῦν ἦς; Ὁ δὲ περιπαθέστερον ἀπεκρίνατο· Ὅπου μὲν οὐκ ἐβουλόμην, ἢ δ' ἀνάγκη τῶν πραγμάτων συνῶσαι. Ἢτ' ἐξαγγέλλας ὅσα τε ἐβουλεύσαντο καὶ ὅσα ἐπραξαν ἄχρι τότε, τῆς μὲν βουλῆς αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν πραττομένων χάριτας ὡμολόγησε· ἐρωτηθεὶς δ' ἅ τι ὅσοι πράττειν αὐτοῦς, τὴν μὲν δίκην ἔφησε γενήσεσθαι μέλλειν ἀναμφισβήτως, μέχρι δὲ νῦν μηδὲν εἰρησθαι πρὸς μηδένα τῶν ἀφικνουμένων τῷ πάπῳ καὶ βασιλεῖ. Ἐνδέχεσθαι γὰρ μὴν καὶ νῦν ὑπερθέσθαι τὸν βασιλέα τὰ μελετώμενα, τῇ παρουσίᾳ τῇ ἐμῇ διασκεδα-

Jacobi Pontani notæ.

(5) Ex Triodio quodam libro rituali Grecorum de magno canone describemus, quæ interpretatus est noster Jacobus Greiserus. Notis in orationes Patrum de sancta cruce: Eodem die (quinta scilicet quintæ hebdomadis in Quadragesima) canimus officium magni canonis. Hunc vere ex omnibus canonibus maximam optime et ingeniose composuit et conscripsit sanctus Pater noster Andreas, archiepiscopus Græcæ, cognomento Hierosolymitanus, ex Damasco oriundus, qui decimo quarto ætatis suæ anno grammaticæ studia aggressus, et in omni disciplinarum genere probe excultus, Hierosolymam pervenit, vitamque monasticam inivit, qui sancte et pie vitam peragens, in quieto illo et a turbis remoto vivendi instituto, multa quidem cum alia Ecclesiæ Dei fructuosa ingenti sæi monumenta reliquit, tum varias orationes et canones, crebrior tamen et copiosior in panegyricis orationibus existit. Ex multis autem aliis hunc quoque magnum canonem, infinita contritione animique compunctione refectum, elaboravit. Collecta enim in unum universa Veteris et Novi Testamenti historia, canticum hoc composuit, ab Adamo videlicet, usque ad Christi ascensionem apostolorumque prædicationem: quo quidem omnem animam cohortatur, ut ea quæ in historia videt esse bona et laudabilia, pro viribus sectetur; quæ vero mala, fugiat et aueretur, semperque ad Deum recurrat, per penitentiam, per lacrymas, per confes-

sionem, et per alia hujusmodi Deum placandi ei que placendi media. Quin adeo canon hic canorus est, et in animas tam facile influit, ut et mentem, etsi præduram, satis emolliat, et ad recipiendum id quod bonum et honestum est, excitet: dummodo corde contrito et debitu cum attentione psallatur. Fecit autem hunc canonem eo tempore, quo magnus Sophronius patriarcha Hierosolymitanus vitam Mariæ Aegyptiacæ litteris mandavit: quæ et ipsa compunctionis plenissima est, lapsisque et peccatoribus multam consolationis offert, si modo a pravis operibus desistere velint. Lege autem receptum est, ut hac die legatur hac de causa. Cum enim sancta Quadragesima ad finem tendat, ne homines seniores effecti spiritualia certamina negligentius inquant, vitamque sobriam et temperantem valere jubeant, maximus adest Andreas, qui, velut aliptes, per historias magni canonis, enumerando insignium virorum virtutem, et improborum casum et eversionem, eos qui laboribus insistunt, alacriores, et ut ita dicam, generosiores facit, ut viriliter ea, quæ supersunt, capessant. Sanctus vero Sophronius oratione sua sobrios et ipse rediit, et ad Deum excitat, ne corruant, neque desperent, licet aliquibus peccatis irretiti fuerint. Quanta enim sit Dei humanitas et clementia in illos, qui ex toto corde præteritæ vitæ noxas relinquere cogitant, narratio de Maria Aegyptiaca abunde docet. Appellatur

σθέντα, ὡς περ δὴ καὶ πρότερον ὀλίγαις ἡμέραις
 συμβέβηκεν, ὅτ' ἔθοι ἤμιν τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος
 ψάλλεσθαι ἀκολουθίαν. Ἄξιον δὲ διηγήσασθαι καὶ
 τὸ τότε συμβάν. Τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Μετο-
 χίτου ἐν ὧρ μάλιστα χειμῶνος διὰ τὴν σμικρότητα
 τῆς ἡμέρας, οὐ διὰ τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἀπαξ εὐθό-
 τος τοῖς βασιλείοις ἐπιδημεῖν καὶ διημερεύειν, καὶ
 αὐτὴν τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος ἡμέραν διημερεύ-
 σαι τοῖς βασιλείοις, καὶ ἤδη νυκτὸς ἐπαλθούσης
 οἰκᾶδε ἀπελθόντος, ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος μετεκα-
 λέσατο πρὸς τὸ πρότερον εὐθότος. Τοῦτο δὲ οἱ τοῦ
 μεγάλου λογοθέτου παῖδες, Δημήτριος καὶ Νικη-
 φῶρος ἰδόντες, καὶ περὶ τινῶν καινοτέρων τὴν τοῦ
 πατρὸς ἀήθη μετακλήσιν ὡς εἰχὲς ὑπολογισάμενοι
 (οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτοὶ τῶν μελετωμένων κατὰ τοῦ
 νέου βασιλέως ἀνέκοι ἦσαν), ἤκουσι πρὸς βασιλέα
 τὸν νέον, καὶ τὸ συμβάν ἀπαγγελλάντες, ἃ δέοντα
 ἂν νομίζουσι περὶ ἐαυτοῦ ἰδέοντο ὄραν. Ὁ βασιλεὺς
 δὲ τούτους μὲν ἀπέπαμφεν ἐπαινέσας· μετὰ δὲ τῶν
 φίλων διασχιζόμενος, ἐδόκει δεῖν, ἐπεὶ καὶ μετ' οὐ
 πολὺ τῆς ἐορτῆς χάριν καιρὸς ἀφίκεσθαι πρὸς τὰ
 βασίλεια (ἄλλως γὰρ εἶχεν ἂν ὑποφίαν ἢ ἀφιξίς),
 ἐλθεῖν καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ. Κἂν μὲν περὶ τινῶν
 ἄλλων ἢ διασκέψις ἦ, τῆς ἐορτῆς χάριν δέξομεν
 ἀφικέσθαι· ἂν δὲ περὶ ἡμῶν, παυθῆσθαι τὴν
 βουλήν ἡμῶν παρόντων· ὃ δὴ καὶ συμβέβηκε. Τοῦ
 πρεσβυτέρου γὰρ βασιλέως πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην
 περὶ ὧν ἔδειτε διαλεγόμενου, καὶ τοῦτο μόνον εἰπόντος,
 περὶ μὲν τοῦ τίνα χρὴ τρόπον γενέσθαι βουλήν ζητεῖν,
 περὶ δὲ τοῦ γενέσθαι ἢ μὴ, μὲν [leg. οὐ] ζητεῖν (ὡς
 ὕστερον ἐκ τῶν ἐκεῖ παρόντων πρὸς ὑπηρεσίαν τῆ
 βασιλείας μαθεῖν ἀκριβοῶς ἐξηγέμενο)· καὶ ὁ νέος πα-
 ρὴν βασιλεὺς, καὶ ἡ βουλή διελέλυτο· εἶτα περὶ τῶν
 προκειμένων ἢ τινῶν ἄλλων ἦν, οὐδαμῶς φανεροῦ
 γεγενημένου. Τοῦτο δὲ τότε καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς
 μνήμην ἐλθὼν, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐταίρους, ὡς ἴσως
 ὡς περ τότε τὰ τῆς βουλῆς, οὕτω δὲ καὶ νῦν τὰ τῆς

A tum non erit alienum exponere. Cum magnus logo-
 theta Metochites hibernis mensibus potissimum,
 propter dierum brevitatem non bis, sed semel dun-
 taxat ad palatium accedere, ibique lucem totam
 transigere consuesset, et magni canonis diem ipsam
 ibi consumpsisset, jamque noctu se domum rece-
 pisset, imperator senior præter consuetudinem re-
 pentino eum vocat; cuius filii, Demetrius et Ni-
 cephorus insolito huic accersitui quippiam novum
 subesse verisimillimum cogitantes (nec enim ipsos
 quoque latebant quæ adversus juniorem imperato-
 rem pararentur), eundem juniorem adeunt, quod-
 que acciderat exponunt, orantes, ut quæ necessa-
 ria factu pro seipso censuerit, ea ne prætermittat.
 Ille laudibus affectos dimittit, reque cum amicis
 communicata, placuit, quandoquidem paulo post,
 festi diei causa, palatium ingrediendum esset (alie-
 qui enim suspicionem moveret ejus eodem ad-
 ventus), tempus antecapere. Et si quidem aliis de
 rebus consulat, diei festi gratia venisse vidibemur,
 inquit; sin de nobis, nostra præsentia consultatio-
 nem disturbabit; quod etiam evenit. Etenim cum
 imperator senior magno logothetæ, de quibus ro-
 gabat respondisset, et hoc tantum adjecisset, quo
 pacto consultaretur quærendum: an consultaretur,
 non quærendum (id quo postea ex apparitoribus
 probe cognitum est); et junior imperator aderat,
 et consilium ad nihilum recidit; sive id de re præ-
 senti, sive de quibusdam aliis esset; id enim hæc
 resecutum est. Hujus itaque eventus memor tunc
 imperator dicebat cæteris, fortasse quomodo tum
 consultationem, sic nunc judicium avum esse dila-
 turum. Sed aliter fuit; nam judicium certo cer-
 tius constitutum ac paratum erat. Adhuc enim eo
 cum magno domestico sermone, numerumque
 congregatorum exquirente, illoque respondente,
 nunc quidem esse centum, brevi ad trecentos fore;

Jacobi Pontani notæ.

autem magnus canon, ut forte quispiam dixerit,
 propter sententiarum pondus et gravitatem, quarum
 seracissimus est canonis hujus auctor, in his com-
 ponendis præcipue exercitatus. Cuiusque ceteri cano-
 nes triginta aut paulo amplius, troparia contineant,
 iste ad ducentia et quinquaginta progreditur, quo-
 libet ex illis ineffabilem stillante dulcedinem et vo-
 luptatem. Jure igitur optimo et convenienter sanc-
 tum est, ut magnus iste canon et compunctionis
 plenissimus in magna Quadragesima psallatur.
 Hunc præclarissimum et maximum canonem, et
 orationem in Mariam (Ægyptiacam) ipsemet Pater
 noster Andreas primus Constantinopolim tulit,
 quando ab Hierosolymorum patriarcha Theodoro ad
 sextam synodum subsidio miseratus est. Tunc enim
 monasticam vitam adhuc proficiens, cum adversus
 Monothelitas fortiter decertasset, Ecclesiæ Constanti-
 nopolitanæ clero ascriptus est, deinceps in eadem
 diaconus et pupillorum curator et altor constituitur,
 et non longo post tempore archiepiscopus Græcæ or-
 dinatus est. Postea proxime apud locum, qui Hieru-
 sus dicitur, cum Mitylenem pervenisset, migravit ad
 Domianum, cum sedis suæ fructum copiosum percepis-
 set. Ejus intercessione miserere nostri, Deus.

Cæterum quinta hebdomas fuit Græcis ea, quæ
 nobis quarta. Nam Græci auspiciantur Quadrage-

simam die lune post Dominicam, quam vocant
 τριτηνη, seu τρισηραγον, quæ est Dominica Quin-
 quagesimæ apud nos. Et prima Quadragesimæ heb-
 domas finitur Dominica orthodoxiæ, seu prima
 Quadragesimæ, quæ apud nos est Invocavit. Si ergo
 a Dominica τῆς τρισηραγον numerus hebdomada-
 rum usque ad quintam seriam, post quartam Domini-
 cam Quadragesimæ, invenies eam de qua loquimur
 esse quintam, non quartam Quadragesimæ hebdo-
 madem. Quæ omnia liquent ex Rituali Græcorum
 libro, qui Typicon Sabæ inscribitur, in quo titulus
 cap. 35, talis est: Ἐξῆσις τοῦ τόπου τῆς τετάρτης,
 Κυριακῆς τῶν νηστειῶν, καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἑβδο-
 μάδος. Est autem hæc hebdomas quinta. Subjun-
 gitur enim τῇ δευτέρᾳ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος, καὶ
 εὐθὺς ἀρχόμεθα τοῦ μεγάλου κανόνος. Et ut rem
 exemplo illustrem. Hoc anno 1600 agunt Græci,
 qui fastos Gregorianos sequuntur, festum magni
 canonis feria quinta post Lætare, qui est quintus
 Aprilis, et quinta hebdomas Quadragesimæ Græcæ,
 ducto initio a die lune post Dominicam Quinqua-
 gesimæ. Et hæc omnia sunt certissima ex libris ri-
 tualibus. Nam Græcorum Quadragesima septem
 hebdomadibus constat, et sex duntaxat Dominicis.
 Hæc me his ipsis verbis idem Gretserus noster
 monuit, quibus mecum utaris licet.

ad unum viros fortes, et ad præliandum exercita-
tos, si abeundum sit, etiam plures, et ignotos ac-
cursuros : de his, inquam, illis sermonem miscen-
tibus, Deumque precantibus, 43 iudicium amplia-
ret, quoad colissent, qui pro ipsis decertaturi
sperabantur, misso avi adest eunuchus Michael
Callicerites; et priusquam vocem edat, lacrymis
gemitibusque infaustum se apportare nuntium os-
tendit. Deinde præfatus, maluisse se tellure ima
sibi dehiscente ad Manes descendere (6), et hac
jucundissima luce privari, quam adeo mala nun-
tiare : Dominus, inquit, et Imperator avus tuus te
ad causam dicendam vocat. Tum ille : Haud asper-
pandum tuæ in me propensionis testimonium, quas
fundis lacrymas : tamen, quid ita fles, cum nec-
dum eventus pateat? Fieri siquidem potest, ut
cum albo calculo (7) discedam. Ipsa res, suscipit
Callicerites, me in fletum solvit. Etenim cum
avus pro more in throno, patriarcha ad latus in
sella, arbitri dextra sinistra sederent, tibi soli sca-
millam e regione et remotius mandatu Imperatoris
positum est. Quo viso, condemnationis tue locum
illam sedeculam interpretans, optavi, ut dicebam,
hodie mihi terram dehiscere. Verum Deus, qui
prophetam suum Daniele de laeu leonum libera-
vit, et tres pueros a Babylonia fornace intactos
præstitit, collatasque in Susannam scelestorum judi-
cum calumnias detexit, idem te nunc qua premeris
necessitate superiorem reddat, angelum suum mit-
tens, qui te antecedit, et sapientiam tibi atque
intelligentiam largiatur, qua objecta facile, ceu re-
las aranearum dissolvas. Hæc ubi precatus est eu-
nuchus, Dei voluntas fiat, ait Imperator : jubetque
avo renuntiare, se Imperata facturum; et conver-
sus ad amicos, sic eos compellat : Si unquam alias,
nunc tempus venit, quo virtutem, diligentiam,
prudentiam, tolerantiamque vestram, tam formi-
doso tempore declaretis. Enimvero cum multi
sæpe et numero, et aliis rebus vobis impares, ani-
morum facta conspiratione, admirabilia et obstu-
pescenda prospere gesserint, vos ita frequentes ac
tales longo utique justius est, præclaris et lauda-
bilibus facinoribus efficiendis vobismet ipsis dignos
apparere, et aut vitam honestam vivere, aut glo-
riosam mortem oppetere, hanc solam mentem vos
decere arbitantes. Ego ad tribunal vado : quod si
divino munere rursum conjungemur, interque nos
amabiliter iterum intuebitur, erit cur gratias Num-
mini persolvamus. Sia quid aliud illi de nobis
complacitum est, ego his verbis postremum vos
salutatos volo : vos 44 autem nobilitati virtutique
vestræ paretote. Ad ista cum uterque dicere ali-
quid percuperit, protestatore eunctante, magnus

Jacobi Pontani notæ.

(6) Ex Homero, quod expressit Virgilius in
Æneid. ubi sic Uido.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat.

Quoniam Homerus τότε μοι χάναι εὐρεῖα χθών.

(7) Τὴν νικῶσαν vocat auctor, vincentem. Alium

δικῆς ὁ βασιλεὺς ὑπερθήσεται. Τὸ δ' οὐκ εἶχεν οὐ-
τως· ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἠτοίμαστο τὰ τῆς δικῆς.
Ἔτι γὰρ δόμετ' ἰκὼ τῷ μεγάλῳ διαλεγόμενου βασι-
λέως, καὶ τὴν ἀριθμὸν ζητοῦντος μαθεῖν τῶν συν-
ηγμένων ἀνδρῶν, καὶ τούτου πρὸς αὐτὸν ἀποκρι-
ναμένου, Ὡς νῦν μὲν εἰσὶν ἑκατὸν, μικρὰς δὲ
παρελθούσης ὥρας συνελεύσονται καὶ μέχρι τριακο-
σίων, πάντες ἀνδρεῖοι καὶ μάχεσθαι ἱσχυμένοι εἰ
δεήσει δὲ ἀπίργεσθαι, καὶ ἄλλοι πλείονας συνδρα-
μοῦνται καὶ οὐκ ἴσμεν· περὶ τούτων δὲ διαλε-
γομένων, καὶ Θεοῦ δεομένων τὴν τῆς δικῆς ὥραν
παροταθῆναι, ὥστε ἀναθροισθῆναι τοὺς ἐλπίζομέ-
νους ὑπὲρ αὐτῶν μαχεσθαι, ἤκειν ἐκ βασιλείως τοῦ
πρεσβυτέρου πρὸς τὸν νῖον ἀπεσταλμένος ὁ Καλ-
λικρηνίτης Μιχαὴλ ἐκτομίας· καὶ πρὶν φθέγγασθαι,
τοῖς δάκρυσιν καὶ τοῖς σιναγμοῖς κακῶν ἄγγελος
ἤκειν σημαίνων· πρότερον δ' ἑαυτῷ τὴν γῆν χανεῖν
μᾶλλον, καὶ τῆς ἐξίστης ἀπεστερηθῆναι ζωῆς ἀν-
εκτότερον εἶναι, ἢ τοιούτων κακῶν ἄγγελος ἤκειν
εἰπὼν, Ὁ κύριος, ἔφη, καὶ βασιλεὺς ὁ σὸς πάπ-
πας, ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ δικὴν καλεῖ. Τοῦ βασιλέως δ'
ἐπὶ τούτοις εἰπόντος, Ὡς τῆς μὲν εἰς ἡμέραν εὐ-
νοίας ἀξιοχρεῖται τὰ δάκρυα μάρτυς ἐνθ' ἔστω δ'
οὗτοι θρηναί, ἐν ἀθήλῳ κειμένης τῆς δικῆς; ἐνδέ-
χεται γὰρ με καὶ τὴν νικῶσαν ἐνεγκάμενον ἀπελ-
θεῖν. Ὁ Καλικρηνίτης, Αὐτὰ τὰ πράγματα θρη-
ναῖν πεῖθουσιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ τοῦ γὰρ βασιλέως
καὶ πάππου τοῦ σοῦ ἐπὶ θρόνου καθισθέντος ὡς
ἔθος, καὶ τοῦ πατριάρχου παρ' αὐτῇ ἐπὶ δίφρου,
τῶν δ' ἀκροασομένων τὴν δικὴν ἐξ ἑκατέρων με-
ρῶν, σοὶ μόνῳ, τοῦ βασιλέως προτεταχότος, σκῆμ-
πους ἐπέθη κατὰ πρόσωπον βασιλέως· καὶ οὗτος
ἀπωτέρω. Ὅπερ ἰδὼν, γυζάμην, ἔπερ εἶπον, σῆ-
μερον τὴν γῆν χανεῖν μοι, καταδίκης τόπον τὴν
καθίσταν λογισαμένῳ. Ἀλλ' ὁ Δανιὴλ τὸν αὐτοῦ
προφήτην ἐκ τοῦ λάκκου τῶν λεόντων ἀθλασθῆ δια-
σώσας, καὶ τῆς βαβυλωνίας καρμίου τοῖς πρεῖς
παῖδας κρείττονας ἀποδείξας Θεός, καὶ Σωτήριαν,
τῶν ἀδικῶν κριτῶν τὴν συγκοφαντίαν ἐλέγξας, αὐ-
τῆς τῆς ἐφροσύνης ἀνάγκης κρείττονα καὶ σὲ νῦν
ἀποδείξει, καὶ ἀποστείλει τὸν ἄγγελον αὐτοῦ προ-
πρεύεσθαι σοι, καὶ σφίον παράσχει καὶ σύνεσιν,
ὥστε τὰ προβαλλόμενα λύειν εὐκόλως ὡς ἀράχνης
λατοῦς. Οὕτως εὐχόμενος τοῦ ἐκτομίας, ὁ βασιλεὺς,
τὸ τοῦ Χριστοῦ θέλημα γενέσθαι, εἰπὼν, καὶ τῷ
πάππῳ μνηύσας ὡς ἔτοιμός ἐστι τὸ προτεταχόμε-
νον ἐκπληροῦν, πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστράφη, Νῦν
καιρὸς, ἔφη, ἀνδρίαν ἄμικ καὶ σπουδῆν καὶ σύνεσιν
καὶ καρτερίαν ἐν ταῖς θείαις ἐπιδείξασθαι ἡμᾶς.
Καίτοι γε πολλὰ πολλάκις καὶ τὸν ἀριθμὸν ἑκά-
στος, καὶ τὰλλα ἡμῶν ἠτεώμενοι, ἄρῳσιον κρηά-
μενοι, θαυμάσια τε καὶ ἀκόην ἐκπλήττοντα κατώρ-
θωσάν τινα; ἡμᾶς δὲ προσύτους ὄντας καὶ τοιούτους

calculum addere, est approbare. Oim enim calcu-
lis in unam missis na ferebantur a iudicibus
sententiæ, ut albis absolvent, pluribus scilicet,
sitis damnarent. Quod si æquales numero fuissent,
reus nihilominus liberabatur. Plura Chiliasies.

ταύτην δὲ πρὸς δικαιότερον ἀξίους ἐαυτῶν κατὰ τῶν ἔργων φανῆναι, ἐγκωμίων ἀξία δράσαντάς τινα καὶ γενναίαι, ὡς ἢ καλῶς ζῆν ἢ ἀποθανεῖν εὐκλεῶς· καὶ ταύτην μόνην ἠγγίσασθαι διάνοιαν ἀξίαν ἐαυτῶν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἤδη πρὸς τὴν δίκην χωρῶ· ἀλλ' εἰ μὲν καὶ ἀθῆαι γένοιτο Θεοῦ, διδόντος, ἀλλήλοις τε συγγενέσθαι, καὶ τὴν παθαιντὴν ἀλλήλων ὄψιν ἰδεῖν, αὐτῷ χάρις· εἰ δ' ἕτερόν τι δέδοκται περὶ ἡμῶν, ἐγὼ μὲν ἀσπάζομαι ὑμᾶς τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα· ὑμεῖς δ' ἀξιοὶ φαίνεσθε καὶ τῆς εὐγενείας καὶ τῆς ἀνδρείας. Ἐπὶ τούτοις ἀμφοτέρων ἀποκρίνασθαι ὠρμημένων, τοῦ πρωτοστράτορος ἐπισχόντος, ὁ μέγας δαμιάτικος ἔφη· Τῶν λογικῶν ἀνθρώπων κατὰ τοῦτο τῶν ἀλόγων ὑπερεχόντων, ἔτι λόγῳ χρώμενοι τὰ δίδοντα αἰροῦνται, οὐδὲν ἀναγκαιότερον οὐδὲ ὠφελιμότερον τοῦ φιλίαν αἰρεῖσθαι ἠγοῦμαι. Τοίνυν καὶ αὐτίς, ὦ βασιλεῦ, τὴν σὴν φιλίαν ἐκ παιδὸς ἠρημένος, καὶ εἰς τόδε χρόνου διατηρήσας εὐξανομένην, καὶ μέχρι ζωῆς ὄρων ἀκραιφνῆ καὶ καθαρὰν ἐλπίζω φυλάξειν. Θάρσει τοιγαροῦν, ὦ βασιλεῦ, ὡς οὐ πρότερόν σοι τῶν ἀβουλήτων τι συναντήσῃ, πρὶν ἐμὲ πεσεῖν τῶν ἰδίων αἱμάτων ἐμπληρωμένου. Σὺ μὲν οὖν ἔχου τῆς προκειμένης ὁδοῦ, τῇ παρὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτῶν τεκούσης βοηθείᾳ, ἔτι δὲ καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ πρὸ μικροῦ παρὰ βασιλείως ἀπεσταλμένου τεταχισμένου. Ἡμεῖς δ' ἐν τῷ ἔξωτέρῳ τοῦ ἐν ᾧ ἡ δίκη γένησθαι μενοῦμεν οὐκ ἴσμεν, τὰς ψυχὰς ὑπὲρ τῆς σῆς ὠφελείας οὐκ ἔτοιμοι προέσθαι, βίος ἐπαγομένης. Τοῖς αὐτοῖς δὲ τούτοις καὶ ὁ πρωτοστράτωρ εἰπὼν ἀρχιερεῖσι, ἀλλήλοις συντεζάμενοι, καὶ ὡσπερ περιπτουζάμενοι τελευταῖον, τῷ σταυρῷ τε καθοπλίσαντες ἑαυτοὺς, ἐχώρουν ἐπὶ τὴν δίκην, ἀτρέπτῳ καὶ βεβηκότι καὶ σχήματι καὶ φρονήματι.

CAPUT XIV.

Enumerantur assessores Andronici senioris in iudicio. Ponitur ejus in juniorem accusatio, et hujus defensio. Status est abtelutus; neque enim se objecta crimina conscivisse; leviora commississe fatetur. Acerbitatem in se nihilam avo exprōbrat. Ille in contumeliam prorumpit, quam nepos repellit.

Οἱ μὲν οὖν ἑταῖροι τοῦ βασιλέως ἔμειναν ἔξω· αὐτὸς δ' εἰσελθὼν τὸν οἶκον τῆς δίκης, τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ προειρημένου σκίμπεδος ἐκαθέσθη. Καὶ οἱ προκληθέντες δὲ τῆς δίκης ἀκρωταί, ἐφ' ᾗ προσῆκεν ἕκαστος ἐκαθέσθησαν. Ἦσαν δ' οὗτοι· Γεράσιμος τε ὁ πατριάρχης, χαρίτων μὲν θείων πεπληρωμένος καὶ τῆς μοι ἀδικῆς πολιτείας εἰς ἄκρον ἐληλακῶς πολιτικῶν δὲ πραγμάτων καὶ ἑτημοσίων παντάπασιν ἀπειρίως ἔχων. Καὶ ὁ τὸν τῆς Φιλαδελφείας θρόνον κοσμοῦν Θεόκλητος, καὶ αὐτὸς μὲν εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἔκων, καὶ πολιτείας ἀκρίθειαν μοναδικῆς οὐ μόνον κατωρθωκῶς, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἱκανῶς ἔχων διδάξαι· ἔτι δὲ καὶ φρονήσεως εὐ ἔχων, καὶ ταπεινῆς τῆς ἐξουθῆν οὐκ εὐλόγον μεταλαβῶν. Ἀπὸ δὲ τῶν τῆς συγκλήτου παρήσαν ὁ τε μέγας λογοθέτης ὁ Μετοχίτης, ὃν εἰρήτως φθάσας ὁ λόγος, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος ὁ Δουμνός, σφόδρ

Jacobi Pontani notæ.

(8) Quæ scribit Gregoras libro octavo cum his quæ paulo ante dicta sunt quæque sequuntur, partem consensit. Audi, si libet: Sexia porro hebdomadæ sanctæ Quadragesimæ imperator Gerasimo patriarcha, et aliis pontificibus, qui in urbe erant, accessit. nepotem adducit, palam objuraturus: et monituras, ut fugæ consilium mutaret, quo coram

A domesticus vocem in hæc verba resolvit: Cum homines intelligentiæ consiliiq̄ue participos hoc brutis animantibus antecellant, quod ope et impulsu rationis commoda et necessaria sibi eligunt, nihil ego commodius magisque necessarium opinor, quam eligere quem diligas, et a quo vicissim diligere. Proinde et ipse amicitiam tuam, imperator, inquam teneris adhuc annis intravi, et eam ætate auctam lucusque conservavi, etiam ad exitum vitæ inoffensam sanctamque custodiam. Habe igitur bonum animum; non enim prius tibi quidquam secus ac velimus continget, quam ego meo purpuratus sanguine occubnero; et proposita perge via, Servatoris Christi ejusque Genitricis auxilio subnixus, nec nam ejus votis communitus, quem paulo ante avus misit. Nos te ad iudicii locum comitantibus, foris manebimus, parati, si qua vis oritur, vitam certæ mortis pro tua salute opponere. In his iisdem se acquiescere cum contemneret protostator, velut ultimum inter se complexi, crucisque divinæ signo obarmati junctim ad iudicium constanti et immutabili oris habitu, et cum animi altitudine gressus tendunt.

C Amicis ergo extra remanentibus ipse locum iudicii introgressus, et avum in solio (8), arbitros autem sive assessores pro sua quæcumque dignitate considerantes reperiens, in scamno humili, de quo dicebamus, consedit. Porro arbitri illi erant Gerasimus patriarcha, divinis cumulatus muneribus; et ut in vita solitaria ipsum fastigium perfectionis attingerat, sic civilium publicarumque rerum longe ignorantissimus erat. Deinde insignis Philadelphæ episcopus Theocletus, qui et ipse ad culmen virtutis ascenderat, nec solum omnes vitæ anachoreticæ numeros adeptus erat, sed aliis quoque ad eandem disciplinam idoneum se magistrum præbere poterat. Adde quod vir prudens, et in externis doctrinarum studiis versatus non mediocriter. De senatu palatino presentes aderant magus 45 logotheta Metochites, cujus antea meminimus, et Nicephorus, qui Causaleo præerat, et veli solebat,

tan is testibus pudens factus, aut in officio esset, aut non sine causa probabili multatus videretur. Ingressus est igitur Andronicus junior, adductis secum nonnullis, qui occulta arma et pugiones gerebant, nec ipse plane inermis. Convenerat enim inter eos, si avus paternis et lenibus admonitionibus erga ipsum uteretur, etc.

admirabili (9) sapientia consilioque præditus, et ab imperatore benevolentia honoreque singulari dignatus, ita ut etiam Irenen filiam ejus Joanni despote filio suo nuptiis conjungeret. Hic Nicephorus prius imperatoris domestice administrabat: tum autem, podagra conflictatus, functione illa abierat. Nihilominus summo eum honore imperator prosequabatur. Præter hæc autem aderat et Constantinus Acropolita, ipse quoque magni logothete dignitate ornatus. Facto igitur paulisper silentio, Andronicus major inquit: Domine patriarcha, quique coram adestis, hic homo (nepotem designans) est moribus intractabilis, et arrogans, atque inobediens, nequiquam mihi cedit, sed pro libidine agit omnia, nostræ voluntatis nec parvam rationem ducens. Propterea. Hactenus junior tacitus sedebat. Illud autem verbum, *Propterea*, initium ferendæ adversum se sententiæ ratus, Obscure te, exclamat, sacratissime domine imperator, paulillum subsiste, mihi que medium spatium ad loquendum ne denega; et ubi summam, quæ voluntas fert, explicavero, reliquum orationis tuæ absolvito. Sinente sene ut diceret quæ vellei, hunc in modum disseruit: Deum testem invoco, me quorum accusor criminum, nullius mihi conscium esse. Quod ipsum et alias majestati tuæ per virum excellentem Josephum legatum meum indicavi, et nunc rursus assero: et ut verbis meis apud te fides sit, jusjurandum interpono, conscientiam meam nec hodie impediri atque convinci, nec tum impeditam atque convictam fuisse ullius horum scelerum, quorum nunc reus peragor. Verumiamen peccasse me talia quedam peccata libenter crediderim, ut si te invito venatum ferim; si diutius quam tu forsitan velles, equestribus ludis indulserim; aut si quid aliud hujusmodi injussu tuo perpetrarim, et postea mandata quoque tuum pro nihilo putans, nihilo minus facere perrexerim. Atqui ego in his peccare me nesciebam, tibi autem delinquere forsitan videbar. Sic mihi persuadens, nihil me indignum admittere, dicebam iis, quibuscum mihi sermo, velle magnopere apud dominum et imperatorem causam dicere; ita namque nullius, quorum arguerer, convictum iri, et ipsum imperatorem flagitiorum meorum abjecta suspitione iram remissurum. **46** Negare non potes, te ab obitu parentis mei imperatoris usque hodie tam implacabilem adversus me iracundiam aluisse, ut tanto intervallo non verbo saltem uno dignatus sis: quod cum considero, morte ipsa dirius videtur. Talia occurrebant quæ dicerem, sperabamque tempus aliquod defensionis

ἀνὴρ καὶ θαυμάσιος ἐν φρονήσει, πολλῆς τε ἀπολαύων πρὸς βασιλέως εὐνοίας τε καὶ τιμῆς· δι' ἣν καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ δεσπότη Ἰωάννῃ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἤγαγεν ὁ βασιλεὺς. Ὡς δὲ πρότερον μὲν ἦν μεσάζιον καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ πράγματα βασιλεῖ· τότε δὲ ὑπὸ νόσου, ποδαλγία δὲ ἦν, τῆς μὲν ὑπερησίας ἐπέπαυτο, τιμῆς δ' ἀπέλαυε τῆς παρὰ βασιλέως πολλῆς. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἦν Κωνσταντῖνος, μέγας λογαθέτης ὢν καὶ αὐτός· ἐπ' ὀλίγον δὲ σιγῆς γενομένης, ὁ τῶν Ἀνδρονίκων πρεσβύτερος λόγου ἤπειτο βασιλεὺς τοιοῦτου· Δέσποτα πατριάρχα, καὶ ὑμεῖς οἱ παρόντες, ὁ ἀνθρώπος οὗτος (περὶ τοῦ ἐγγόνου δηλῶν) ἐστὶ μὲν σκληρὸς καὶ τοὺς τρόπους αὐθάδης· ἐτι δὲ καὶ παρήκουσ, καὶ σὺδαμῶς ὑπαίκων ἐμεῖ, ἀλλ' ἂ βούλοιο πράττων, τοῦ ἡμετέρου λόγου θελήματος ποιούμενος οὐδ' ὀλίγον. Διὰ τοῦτο. Μέχρι μὲν οὖν τοῦτου σιωπῶν βασιλεὺς ὁ νέος καθῆστο, τὰ Διὰ τοῦτο δὲ ἀρχὴν ἀποφάσεως εἶναι νομίσας, Δέσποτα σου, θεϊστάτέ μοι καὶ κύρια βασιλεῦ, εἶπε, μικρὸν ἐπισχόντα, λόγου χρόνον ὀλίγον ἐμοὶ χάρισασθαι· ἂ δὲ βούλομαι διεξελθόντι ὡς ἐν βραχεῖ, τοῦ λόγου τὸ λοιπὸν αὐτὸς παρανεῖς. Τοῦ δ' ἐπιτρέψαντος ἂ βούλοιο λέγειν, Τὸν θεόν, ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἔφη, τῶν παρόντων λόγων μάρτυρα προκαλοῦμαι, ὡς οὐδὲν ὢν ἐγκαλοῦμαι ἐμνηστῆρ σὺναιδα εἰργασμένῳ· τὸ δ' αὐτὸ καὶ πρότερον ἐδήλωσα τῷ σὺ κράτει, τῷ θαυμασίῳ Ἰωσήφ χρησάμενος πρεσβευτῇ. Τοῦτο δὲ καὶ νῦν αὖθις διαχυρίζομαι, καὶ ὅρκους πιστούμενος τοῦ λόγου, ὡς οὔτε νῦν οὔτε τότε τῶν ἐγκαλουμένων ἐμαυτῷ τι σὺναιδα εἰργασμένῳ. Ἐξαμαρτάνειν μέντοιγες, καὶ πάντο πειθεσθαι τοιαῦτα, οἶον, εἰ γέ σοι μὲν οὐκ ἤρεσκε πρὸς κωνηγεσίαν ἀποκλιθεῖν, ἐγὼ δὲ ἀπὸ θοῦ· εἰ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐχρησάμενη ἔπω, σὺ τοῦτου ἰσως οὐ καλῶς, ἔχειν δεχοῦντος· ἢ εἰ δὲ τι τοιοῦτον ἕτερον· καὶ τοῦτο δὲ, οὐ προστατόμενος παρὰ σοῦ, ἔπειτ' εἰς οὐδὲν τὸ ἐπίταγμα τιθέμενος ἐποιούην· ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐποιούην μηδὲν εἰδώς· σοὶ δ' ἰσως ἂν ἐμὲ ἀμαρτάνειν ἐδόκει· ὡ δὲ καὶ πείθων ἐμαυτὸν ἀδικεῖν μηδὲν, Κατὰ γνώμην, ἔλεγον, ἐμοὶ γένοιτ' ἂν ἐπὶ τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως δίκης τυχεῖν, πρὸς οὐδ' ἐποιούμενη τοῦ λόγου· εἰ γὰρ τοῦτο γένοιτο, πρὸς οὐδὲν μὲν τῶν ἐγκαλουμένων ἐλογχόμενος αὐτὸς φανεῖσθαι· τὸν βασιλέα δὲ τὴν περὶ τοῦ ἀμαρτάνει ἐμὲ ὑπένοισαν ἀποθόμενον, τῆς ὀργῆς ἂν ὑφείναι. Οἶσθα γὰρ αὐτὸς, ὦ βασιλεῦ, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ ἐμοῦ βασιλείως καὶ πατρός τελευτην ἄχρι καὶ νῦν, τοσαύτη χρῶμενος ἐφαίνου τῇ μνηστῆ κατ' ἐμοῦ, ὡς ἐπὶ τοσαύτον χρόνον οὐδέ λόγου γὰρ οὐδ' ὀξυσαί τινος· ὁ καὶ θανάτου βαρύτερον ἐμοὶ λογιζόμενος, τοιαῦτ' ἐπέχει λέγειν, οἰόμενη καιροῦ τινος

Jacobi Poutani notæ.

(9) Coropalata. Ἐπὶ τοῦ Κωνιχλείου ἦν ὁ συμπάνθερος τοῦ βασιλέως ὀχοῦμενος. *Canicleo solet imperatoris præerat, atque vehabatur.* Erat autem Canicleum arx, et monasterium Constantinopoli in urbe, cujus præfectura illustris admodum, fuitque alterum palatium Constantinopoli, quod socero imperatoris, si esset, honoris ergo dabatur inco-

lendum. Et is coram imperatore genere vehabatur, nec tenebatur coram eo in pedes procidere, et ire pedibus, ut alii omnes, qui in dignitate erant, imperatoris beneficio. Ita scholiastes Coropalate. — Interpretes legit ὀχοῦμενος, male; nam est ὁ Κοῦμνος. Itaque lege. *Nicephorus Chumnuus qui Canicleo præerat, admir., etc.*

πρὸς ἀπολογίαὺν τυχαίην κατὰ τὴν ἐπικρατοῦντα νόμον ταῖς δίκαις. Καίτοι γ' ἔφασκον ἐμὲ πρὸς οὓς διελεγόμεν, παντάπασιν ἀμαρτάνειν παρὶ τῶν πραγμάτων γνώμης ὀρθῆς, εἰ τοῦ αὐτοῦ διχάζοντος, καὶ ἐγκαλοῦντος ἐρίμην οὐκ ὄνομαι ἀλώσεσθαι· ἀλλ' ἐλέγχων δεῖξασθαι καὶ ἀποδείξεων πρὸς τὴν καταδίκην. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπειθόμην. Νυνὶ δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ὡς περ' ἔλαγον, συμβαῖνον ὀρθῶν (πρὶν γὰρ εἰς λόγους ἦκειν, παρὰ σὺ κριτῆ ταῖς ἀπάσαις ἕτερον, καὶ τεκμηρίων ἀψευδῆς, εἰς τὴν καταδίκην καθέδραν). νοῦν μὲν ἔσχον μόλις συνεπιπέτους ἐκείνους ἑμαυτοῦ κρίνειν. Βέλτιον δ' ἦν, ὡς περ' ἐπειθον ἑμαυτὸν ἐγὼ, οὕτω καὶ τὴν ἀπόθεσιν ὀφείηται γενομένην τῶν πραγμάτων· εἰ γὰρ εἰπεῖν δίκαιον. Ἐπεὶ δ' αἱ οὐτεπραγίαι τασούτου ἐπνευσαν βίβην κατ' ἐμοῦ, ὥστε μοι καὶ τὰ πατρὸς σπλάγγνα τασούτου ἐκπεπολεμῶσθαι ὡς μηδὲ τῆς ἀποδοῦντος προσηκούσης ἐλευθερίας τυγχάνειν ἐπὶ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσεσθαι, δεόμεναι τοῦ σοῦ κράτους, ὦ βασιλεῦ, μὴ πρότερον ψῆφον ἐξενεγκεῖν, πρὶν ἂν τὰ ἐγκλήματα, ἀπερ' ἐμοῦ κατηγορήσῃς, βασιάνῃ δοκιμασθῆ. Κἂν μὲν τι φαίωμαι τούτων ἐξαιρεσάμενος, τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην ἀποθανόντων· ἂν δ' ἐλεύθερος ἐκ πάντων τούτων ἀποδειχθῶ, ὅπερ οἶμαι καὶ σὲ βούλεσθαι καὶ εἰ εὐχῆς ποιείσθαι, τότε ἐξέσται πάλιν πατρί γε ἔντι σοι καὶ κυρίῳ, πράττειν τὰ κατὰ γνώμην. Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς ὀργὴν ἐξασθεὶς ἐπιπλέον ὁ πρῶτος βασιλεὺς τραχυτέρῃ τοῦ δεόντος χρησάμενος τῇ φωνῇ, μὴ οἶσθαι αὐτὸν ἔλεγε τῶν καλούμενων ἀπὸ Χριστοῦ. Ὁ νέος δὲ Ἀγδρόνικος οὕτως πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀπαντῶν λόγον, Κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τῶν ἐμοὶ νῦν ἐπανεχθέντων ἐγκλημάτων πολλῶν οὐτων καὶ χαλεπῶν, ἔτι καὶ πλείω καὶ χαλεπώτερα σοῦ προτάξαντος ἤνεγκα ἂν σιγῇ· ὁ δὲ νῦν ἔφη, μὴ οἶσθαι με Χριστιανόν, τασούτου ἀπέχω τοῦ σιγῆ φερεῖν ἢ πρὸς ἐμὲ εἰρήσθαι νομίζειν, ὥστ' ἐμπέδος ἢ τινος τῶν φαυλοτέρων τὴν φωνὴν ταύτην νομίζων [νομίζειν]. Ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς, φημί, οὐκ ἤγῃ με Χριστιανόν, ἀλλ' ὄγε τὸ σαδάριον αὐτοῦ αἷμα ὑπὲρ ἐμοῦ φιλανθρώπως ἐσχίας Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐτὸς ἔποιμος εἶναι τὸ ἴδιον ἀποδοῦναι καιροῦ καλοῦντος, βαρβρόντως φημί, ἐξουτοῦ καὶ οἶεται με καὶ ὀνομάζει. Καὶ τίς χρεια

nacturam ex lege, quæ iudiciis ipsis nominatur (10). At enim desipere me aiebant quibuscum agebam (11), si putarem eodem accusatore et iudice non potius indicta causa me damnatum, quam probationes et argumenta mea quomodo rem damnatus non sim, requisitum iri. Quorum orationi fidem non habebam, quam nunc re ipsa comprobata vident (antequam enim verbum emisi, apud te iudicem omnibus calculis condemnatus sum (12); cuius rei evidens iudicium sedes humilis, in quam damnatus sum [13]), vix tandem intelligo, illos quam me iudicasse prudentius. Mihi vero melius (mitto dicere iustus) persuadebam fore, eo modo rerum eventum videre. Quoniam autem adversa sors ita me horribiliter allavit, ut paterna quoque viscera odio mei imbuerit, adeo ut nec quocumque modo mihi debitam libertatem ad respondendum criminibus obtineam, oro majestatem tuam, imperator, uti prius sententiam ne feras, quam quæ objecisti, explorata et probata fuerint: ut si quid eorum admisisse deprehendar, capite poenas exsolvam, sin autem per omnia liber et innocens inveniar (quod te quoque desiderare et votis optare existimo), ut tibi rursum patri ac dominis meo quod libuerit facere liceat. His verbis majore inflammatus ira senior, asperiore voce quam fas erat exclamans, arbitrari se, illum non esse Christianum dixit. Cui verbo junior statim sic occurrit: Cum multa et gravia de me crimina predicaris, imperator optime, si plura adhuc et graviora predicasses, silentio sustinuissem, sed quia nunc me Christianorum numero eximis, tantum abest, ut hoc tacitus feram, aut in me conveire ducam, ut culicis, aut si quid est eo contemptius hanc vocem dicere non verear. Sed ut tu me pro Christiano non habeas, et certe Christus, qui pretiosum sanguinem suum (14) pro me benigne effudit, pro quo vicissim meum, causa postulante, effusurum fidenter aio, pro suo habet, suamque nominat. Vecum quid ista verborum velitatione opus est? Si iudicas, secundum leges iudica; si autem ante condemnas, quam iudicas, restat, uti supplicium quoque de me sumas. Proinde fac delicias animo tuo. Gratias autem tibi maximas ago, quod his

Jacobi Pontani notæ.

(10) Nam iudices secundum leges, non contra leges iudicare debent. Præterea sicut magistratus dicitur lex loquens, sic et mutus magistratus, qui procul dubio ipsis etiam magistratibus imperat. Cicero, *Offic.* II: *Leges sunt inventæ, quæ cum omnibus una atque eadem voce loquerentur.* Cum omnibus, inquit, ergo etiam cum iudicibus et magistratibus.

(11) Magnus domesticus, et protostator, ut patet ex superioribus.

(12) In Græco subaudi ψῆφους. Hoc loquendi genus frequentat, de uno loquens, ut pericram damnationem sententiæque plenitudinem ἐμαρτυρικῶς exprimat. Nam unus non potest nisi uno calculo, una sententia, unove suffragio damnare, aut probare aliquid. Sed potest hoc facere eo sensu, atque iudicio, et voluntate, ut unus instar

D omnium videatur.

(13) Forte, in qua consedi, ut pro καταδικασθῆναι legamus καθέσθην, a καθέζομαι. Nam menda istiusmodi huic librario inusitata non sunt, ut totis nimirum syllabis, non tantum litteris simplicibus peccet.

(14) Mos loquendi spectandus est, non verba singula, aut certe non suis et propriis significatiis semper exprimenda singula. Non solemus nos dicere, venerandum, vel augustum sanguinem, cum de Jesu Christi Servatoris nostri sanguine loquimur, quanquam revera venerandus est, ut nihil supra: sed pretiosum appellamus, quod significantius est, quia totum mundum quasi persoluto pretio, et eo immenso e diaboli servitute exemit. *Quem in mundi pretium rex effudit gentium, cum Eccl.* Iesia.

presentibus ista et dicis, et facis. Nam si quip-
pian etiam improvisum ex hoc die me incur-
verit, non vehementer contristabit, quando plures
injustitiæ tuæ testes habeo.

τῷ καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐπὶ τῶν παρόντων τούτων; ἃ δὴ καὶ λέγεις καὶ πράττει. Ἔμοι γὰρ
ἔστι καὶ τῶν ἀδοκίμων ἀπὸ γε τοῦ νῦν ἐπιή, οὐ σφόδρα λυπήσει, πολλοὺς ἔχοντα μάρτυρας τῆς ἀδι-
κίας.

CAPUT XV.

*Magnus domesticus et protostrator nepoti volunt opem ferre, et frustra placantur. De instanti periculo
onus monetur, qui juveni quatuor condiciones proponit, si veniam impetrare velit; ille omnes præter
duas recusat.*

Intus hæc ab imperatoribus dicebantur. Magnus
porro domesticus et protostrator foris expectan-
tes, ut docuimus, et senem tumultuosius ciaman-
tem audientes, eamque rem malo esse nepoti opi-
nantes, loco se repente movent, et ad ferendam
auxilium concitati, aliquantum procedunt. Sed stre-
pitu illo conquiescente, etiam ipsi quiescunt. Ade-
rant illis tres, avo imperatori familiarissimi, Joannes
Melitenensis, Andronicus Exotrochus, et Bardas,
qui hujusmodi impetum pro Andronico juniore
susceptum conjectantes, sic eos aggressi sunt, ut
dicerent, imperatoribus sermonem arcanum con-
ferentibus, decere eos inde se removens, in atrium
palatii secedere. Quibus torvo lumine intuentibus,
conceptamque in præcordiis iram non vultu modo,
sed voce quoque proferentibus, eosque facessere ju-
bentibus, duo quidem contulerunt, ac resederunt,
Melitenensis autem ad imperatorem adiens, in au-
rem illi insusurravit: Videret quid ageret; ad fores
conclavis quosdam astare de viris principibus, pro
juniore imperatore paratos facere et pati omnia (15).
Hæc nuntio commotus, e solito nil cunctatus surgit,
et in domunculam interiorem se recipiens, foris
nepotem cum assessoribus reliquit: advocatoque
magna logotheta Metochite, et cum eo quæ volebat
collocutus, adolescenti per eum hæc significat: Esse
quidem illum his quæ audisset, et pluribus sceleribus
obstrictum; se tamen omnia in minimis nume-
raturum, et veniam reo impetraturum, si quæ po-
tularet, efficere in animum inducat, nempe hæc:
primum, ut sacramento firmet, se Christo fidem
puram, et sanctam servare. 48 Tum, nihil mali
in avum moliturum. Adhæc, eorum nomina, qui se
ipsi satellites ac ministros facinorum volentes liben-
tesque præbuerint, ad ipsum delaturum. Postremo,
non se ullo modo fugiturum. Ad ista junior hoc
responsum dedit: Quod de fide in Christum con-
firmanda sacramenti a me religionem exigis, im-
perator optime, præterquam quod durum videtur,
mentemque meam majorem in modum percellit,
etiam non coheret, et in seipsum corrumpit. Si enim
me per sacra Evangelia et venerandas sanctorum
imagines fideliter jurare jubes, hoc ipso atque Deo
fidelem me, et Christum induisse ostendis. Sin aliud

Α τοιούτων λόγων; Εἰ μὲν δικάζεις, δίκαια κατὰ νό-
μου; εἰ δὲ πρὶν δικάσαι καταψηφίζῃ, οὐδὲν ἢ δίχκας
λάτῃν λαμβάνειν. Πράττει τοιγαροῦν ἃ σοὶ κεχι-
ρισμένα. Χάριτας δὲ σοὶ τὰς μεγίστας ὁμολογῶ

Β ἔνδον μὲν οὖν τοιαῦτα παρ' ἀμφοῖν τῶν βασιλέων
ἐλέχθη. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος καὶ ὁ πρωτοστράτωρ
ἐν τῷ ἐξωτέρῳ, καθάπερ ἔφθηνεν εἰπόντες, διατρί-
βοντες οὐκ ἄρα, καὶ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως τραχύ-
τερον ἀκούσαντες φθαγχαμένου, ἐπὶ κακῷ τε τοῦ
νέου βασιλέως τὴν τραχύτητα τῆς φωνῆς οἰηθέντες
εἶναι, ἐκινήθησαν μὴν ὅθεν ἐκάθηντο, καὶ προήλθον
ἐπὶ μικρὸν ὁμίονιν ὠρμημένοι τῷ νέῳ βασιλεῖ.
Τῆς ταραχῆς δὲ πεπαυμένης, αὐθις ἠσύχασαν καὶ
αὐτοὶ τρεῖς δ' αὐτοῖς ἐκεῖ συμπρόντες τῶν οἰκαιο-
τάτων τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέων, ὃ τε Μελιτη-
νιώτης Ἰωάννης, Ἀνδρονικός τε ὁ Ἐξώτροχος καὶ
τρίτος ὁ Βάρδας, καὶ τὴν ἑρμῆν αὐτῶν ὑποπεύσαν-
τες ὡς ὑπὲρ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου γεγεννημένῳ,
λέγουσιν αὐτοῖς προσελθόντες, ὡς τῶν βασιλέων
πρὸς ἀλλήλους περὶ τινῶν ἀδῆλων διαλεγόμενων,
δύο ὁμοῦ ἀποστάντας τῶν ὧδε, πρὸς τὴν ἐν βασι-
λείῳ αὐτῆν χεῖρην. Τῶν δ' αὐτοῖς ἑριμύτερον ἐπι-
δόντων, καὶ τὸ θυμολῆσαι καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ λόγοις
ἐνδεικνυμένων, ἐξίστασθαι τε καὶ μὴ παρενοχλεῖν
κελευσάντων, οἱ δύο μὲν πάλιν ἠσύχασαν καθεσθῆ-
ναι, ὁ Μελιτηνιώτης δὲ ἔνδον πρὸς τὸν πρεσβύτερον
τῶν βασιλέων ἐλθὼν, Σκεπτόσοι σοὶ, πρὸς οὓς εἶπεν,
ὃ τι μέλλεις εἶδέν, ὦ βασιλεῦ. Πρὸς γὰρ θύραις ταῖς
σοὶς ἐφρεστίχασαι τῶν τῆς συγκλήτου τινῶν, πάντα
εἶδέν ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλέως ἔτοιμα. καὶ πάσχαι
δύντες. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἀνέστη τε αὐ-
τίκα τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τὸν ἐνδότερον εἰσίεισιν
ἐχώρει, τὸν νέον βασιλέα τοῖς ἀκρατομένοις ἅμα πρὸς
τὸν ἔξω καταλιπὼν. Τὸν μέγαν δὲ μετακαλεσάμε-
νος λογοθέτην τὸν Μετοχίτην, καὶ ὕσα τὴν αὐτῷ
βουλομένην διαλεχθεὶς, εἶτα δι' αὐτοῦ μηνύει τῷ
ἐγγόνῳ καὶ βασιλεῖ· Σὺ μὲν, οἷς περ εἶπον καὶ
πείσασιν ἐνέχη κακοῖς. Ἐγὼ δ' ἅπαντα παριδὼν,
ἀξιώσω συγγνώμης, ἂν ἃ λέγω ποιήσῃς αὐτός.
Ταῦτα δ' ἔσται· πρῶτον μὲν ὄρκω πιστώσασθαι τὴν
πίστιν καθαρὰν τῷ Χριστῷ τηρεῖν· ἔπειτα κατὰ
τοῦτο, μὴδὲ περὶ ἐμῆ κακὸν ἐφθίσεσθαι γεγεννημέ-
νον. Τρίτην μετὰ τοῦτο, καταδήλου, ἐμοὶ ποιήσαι
τούς σοὶ συμπράττειν καὶ προσκείσθαι προηρημέ-
νους. Τέταρτον δὲ, ὄρκω πιστώσασθαι ὀρασημῶ χρεῖ-
σασθαι μηδ' αὐτῶς. Πρὸς ταῦτα βασιλεὺς ὁ νέος ἀπε-
κρίνατο τοιαῦτα· Κράτιστε βασιλεῦ, τὸ τὴν πίστιν
ἔρκοις ἀκατεῖν βεβαιῶν, πρὸς τῷ σκήτρῳ ἐμοὶ

Jacobi Pontani notæ.

(15) Duobus verbis multa exprimantur, omnia
nempe officia, quæ amicus polliceri ac præstare
queat, et quibus amplius desiderare quisquam ni-

hil possit. Sæpius hæc forma loquendi usum re-
perio.

φαινεσθαι καὶ τὴν ψυχὴν δαινῶς ἐκταράττειν, ἔτι καὶ ἑαυτῷ περιπίπτει. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς τὸν ὄρκον εὐαγγελίοις καὶ ταῖς σεβασμίαις εἰκόσι κελεύεις πιστὸν ποιεῖν, αὐτῷ τούτῳ περὶ τὸν Θεὸν πιστὸν, καὶ τὸν Χριστὸν ἀποδεικνύεις ἐνδεδουμένον ἐμέ. Εἰ δ' ἄλλῃ τινὶ σεβάσματι προσέχειν ἐμὲ νομίζεις, τῶν ἀνομήτων καὶ περιπτῶν, ὧν ἠθέτησα τὴν πίστιν, ταῦτ' εἰς ὄρκον ἐμοὶ προσβάλλειν· ῥαδίως γὰρ ἂν καταφύσομαι τῶν μὴ τιμωμένων. Διὸ δὴ σου δέομαι, βασιλεῦ, μὴ περὶ τῶν τοιούτων λόγους κινεῖν· χάριτι γὰρ Χριστοῦ καὶ Χριστιανός εἰμι καὶ τῶν ἐρθοδόξων· κατὰ σοῦ δὲ μήτε δρᾶσαι μήτε βουλευσασθαι τι κακόν, καὶ νῦν μὲν ἕμνουμι τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, ὡς οὕτε πρότερον εἰς λογιζομένους ὑπήχθην τοιούτους, οὕτ' ἐν τῷ μέλλοντι κακῶς ὀφθῆναι βούλομαι περὶ σέ· σὺ δ' ἐπίταγμα ἐκπληρῶν, καὶ αὐθις ὁμῶμαι. Περὶ δὲ τοῦ καταδήλους τοῦς ἐμοὶ συνόντας καὶ ταῦτά βουλομένους σοὶ θέσθαι, ἐκεῖνο λέγω, ὡς αὐτὸς ἂν εἰδείης μᾶλλον ἐμοῦ, ὁποῖους τινὰς εἰκόσι εἶναι τοῦς προσκειμένους ἐμοί. Ὅπου γὰρ χρημάτων μὲν μοι πόρος οὐδαμῶς οἷς ἂν ἴσως πείσαιμι τῶν ἀξίων μοι λόγου τινὰς προσέχειν, παρρησίας τε κέρως ἀε μέτεστιν οὐδεμιᾶς δι' ἧς εὐεργετῶν ἐμαυτῷ κτήσομαι φίλους τινὰς τῶν δεομένων ὠφελείας, συνορᾶν ἔστιν ἐκ τῶν πραγμάτων τῷ βουλομένῳ παντὶ τοῦς ἠθροισμένους περὶ ἐμέ. Εἰ δ' ἄρα καὶ τινες εἶεν εὐνοϊκῶς ἐμοὶ διακείμενοι, οὐκ ὀφείλοντας τὴν εὐνοϊαν, ἀλλὰ μᾶλλον χάριτος κατάρχοντές εἰσιν· ὧν οὕτω βελτίστων περὶ ἐμὲ προῖκα γεγεννημένων, οὐκ ἂν ἐλλίπη μοχθηρίας ὑπερβολὴν τὸ κακίστον αὐτῶν καὶ προδότην ὀφθῆναι περὶ αὐτούς. Καίτοι γε καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ἄλλα μοι προσιόντες πείθειν ἐπιχειροῦσιν, ἢ σοὶ τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ ὑπέχειν ἐμαυτὸν καὶ καταδουλοῦν καὶ μὴ παρέχειν αἰτίας ὡστ' ἐμαυτῷ τὴν σὴν γαληνάτητα ἐξοργίζειν. Ἐμοῦ δ' ἰσχυριζομένου τοιοῦτον ἐμαυτῷ συνειδέσθαι μηδὲν, καὶ πολλοὺς εἰς ἀπολογίαὶν συνείροντος λόγους, οὐδὲν αὐτοῖς εἰς πειθῶ νομίζεται ἀξιοχρεῶν, ὅπερ ἔστιν εἰκόσι λογιζομένοις, ὡς οὐκ ἂν οὕτως ἢ φύσις πρὸς ἑαυτὴν ἐκπολεμωθίη μὴ τῶν αἰτίων ὄντων ὑπερφυῶν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τῶν θηρίων τὰ χαλεπώτατα τοῖς τέκνοις ἐπεβούλευσάν ποτε τοῖς ἰδίοις. Εἰ δὲ τινες ἐν αὐτοῖς εἶεν καὶ μὴ τοιοῦτοι, οὕτω δοκεῖς ἐμὲ κακόν καὶ ἀγνώμονα εἶναι περὶ τοῦς φίλους, ὡστε τῆς εἰς ἐμὲ φιλίας προδοσίαν παρασχέειν ἀντιμισθίαν; Οὐκ ἔστιν οὐδαμῶς· ῥᾶπον γὰρ ἂν αὐτὸς, οὐχ ὑπὲρ πάντων ὁμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς αὐτῶν τὴν ἐμὴν προήσομαι σωτηρίαν, ἢ ταύτην περιποιούμενος ἐκείνους ἐθελήσω καὶ μικροῖς τιτι προσομιλήσαι κακοῖς. Ἐτι πρὸς τούτοις, καὶ ὄρκοις ἐπέταξας τὸ μὴ δρασμῶν χρήσασθαι ἀσφαλίσασ-

A pro numine adorare me credis inuilla et supervacaneum est, quorum fidem irritam feci, per ea iurandum a me exigere: facile siquidem contra illa mentiar, quæ colere desii. Quocirca te rogatum volo, imperator, ne quid super hoc negotio verborum facias; gratia enim Christi et Christianus, et orthodoxus sum. Adversus te autem nihil mali vel designavi vel cogitavi; et nunc cæli terraquo conditorem ultro testor, me neque antehac istiusmodi consilia coxisse, neque de cætero improbum aliquid in te machinaturum; tuis vero jussis parens denuo iurabo. Jam, quod vis ut adjuutores et socios tibi meos iudicem, illud dico, te potius, quam me scire posse quales consentaneum sit esse, qui me sequuntur. Cum enim pecuniæ faciendæ ratio nulla suppeditet, qua forsitan quosdam non influme conditionis ad meas partes allicerem, libertate autem apud te nulla uti liceat, quo ope aliena indigentibus beneficiens, amicos comparem, discere hinc, quivis potest, si vult, quales se ad societatem meam aggregaverint. Quod si forte nonnulli me non oderunt, at in eo non illi debitum pro gratia præstant, sed gratia me anteverunt: qui cum nulla expectata mercede mei sint quam studiosissimi, nihil posset fieri scelestius, si ego in illos contra ingratisimus ac proditor existerem. Quanquam et ipsi me adeuntes, non aliud mihi persuadere nituntur, quam ut tibi imperatori, ac parenti meo dicto sim audiens, tibi que serviam, occasiones fugiam, quibus serenitas tua adversum me turbari et irritari queat. Dum autem constanter assirno, nihil huiusmodi conscire mihi, verbaque ad defensionem acervo, haud illis quidquam ad fidem satis videtur: probabiliter ratiocinantibus, non potuisse naturam tantam in semetipsam hostilitatem induere, nisi causæ fuissent, et quidem tales, 49 quæ ipsas naturæ metas excederent: quando neque truculentissimæ ferarum in catulos suos (16) unquam sese insidiosas ac malignas præbuerunt. Et ut aliqui inter eos tam solliciti non sint, an me adeo nequam in amicos, et officii inimicem putas, ut eorum charitatem prodicione remunerare velim? Oh! neutiquam; citius non pro omnibus modo simul, sed pro singulis etiam caput meum devovere non dubitabo, quam ut ejus servandi vel leve eos patiar subire incommodum. Præterea de fuga non suscipienda iurisdictionis testimonium mihi imperasti: Per universorum igitur Dominum, et principem Deum juro tibi, si te quidquam inimicus contra me molientem cognovero, nervis omnibus, et toto, quod aiunt, pede fugiam (17).

Jacobi Pontani notæ.

(16) Omne animal diligit sibi simile, et canis canis, bos bovi, asinus asino pulcherrimus est. Sed maxime unumquodque animal, quantumvis immane, ac ferum, diligit catulos suos, ut pro iis etiam propugnet, tantum abest, ut iis noceat. Appositum est illud Ciceronis, *De orat.* II: *Si fera partus suos diligunt, qua nos charitate erga*

liberos nostros esse debemus? Truculentissimæ feræ sunt ursæ (quæ mirum quantum raptis catulis serviant) lænæ, tigres, lupæ.

(17) Proverbium est, omni, sive toto pede, pro eo quod est, summa vi summoque nisu. Ad *Chilias*

σθαι· δυνάμει δὲ σοὶ τὸν ἀπάντιον κύριον καὶ βασιλέα Θεόν, ὡς ἂν τι φωράσω περὶ ἐμὲ βουλευόμενον κίνδυνον ἀπειλοῦν, πάσῃ δυνάμει καὶ δὴ πρὸς χρῆσομαι πρὸς φυγὴν.

CAPUT XVI.

Invenitur in nepotem senex cum minis. Nepos veniam petii delictis suis; pedem illi, quamquam venienti, exosculatur, et osculum ab eo recipit. Ficta reconciliatio, et ob id inane gaudium. Magnus domesticus in Peloponnesum ire jussus, nepotem et protostratorem certiores facit. De ea re consultant.

Hæc juniore disserente, sub janua domunculæ consistens senior auscultabat omnia. Ea ad cætera quidem mutus, ubi fugæ illata est mentio: Tu, inquit, uno ut fugias? Atqui jamjam comprehensus, et vinculis constrictus abducere, et ad captivi fortunam redigere. Ego vero nec tribus obolis, si possim, te e servitute exemerim. Dehinc paululum progressus: Ceruitis, inquit ad præsentēs, quemadmodum iste verbis meis fidem conciliet, contumax videlicet, se magnifice circumspiciens, et iammodice arrogans? quod ex re ipsa vobis licet discere. Subjicit junior: Equidem neque contumax sum, neque mihi met tantopere plaudo: sed multitudini peccatorum meorum acceptum refero, quod talis tibi videar. Testor Deum, quem nihil latet, haud me ullam culpam ira tua tam atroci dignam commoverisse. Quapropter potentiam tuam obsecro, seu noxius, seu innoxius sum, mihi ignoscas: ad tuos enim pedes mori cupio (insinuans hac ambage, non nisi coactum ab eo recessurum). Et simul cum hoc dicto ad terram procumbebat, avi pedem osculaturus; quem ille humeris ejus obnitens abstinebat, ac voce item prohibebat, tandemque amplius iuctantem capillis retinebat. Cum etiam sic, sibi met non parcens, **50** vi summa pergeret, metuens avas, ne illa violentia crines a vertice abstraherentur, terram petere, et pedis osculum ligere permisit, surgentemque capite apprehendens, oculos ejus deosculatus est (18). Quo conspecto, patriarcha, quique aderant proceres, hoc minime dubium redintegratæ inter imperatores amicitie argumentum rati, ingeminatis vocibus, Deo pacis largitori gratias agere. Quin et junior imperator cum magno domestico, et protostratore senio rem placatum arbitrati, lætitia exsultare, diemque illum candidissimum judicare. Et rediens domum, nepos, inquam, sermones in judicio habitos necessariis suis memorabat; qui omnes una diem festum communibus gaudiis exigebant; Syrgianni insuper acta perscribentes, ut et ipse gauderet cum amicis gaudentibus, neque se ulla in posterum cura maceraret; utpote abjectis jam prioribus consiliis, et stabili inter imperatores concordia revocata confectis omnibus ex sententia. Hoc enim erat quod votis sæpenumero petiverant, ut avus odium contra nepotem deponeret, ipsique periculorum metu soluti ac liberi, vitam placidam et quietam dege-

A Ταῦτα τοῦ νέου βασιλέως διεξιόντος, ὁ πρεσβύτερος ὑπὸ τῆς θύρας ἰστάμενος τοῦ οἰκίσκου, πάντων ἐπηκροῶτο, καὶ τὰλλα μὲν ἤνεγκε σιωπῶν, τὴν φυγὴν δὲ ἀκούσας, εὐθὺς ἔφη, ψεύδη γὰρ σὺ; Ἄλλ' ὅσον οὐπω αὐτὸ μὲν συλληφθεὶς ἀπαχθήσῃ δεσμώτης, καὶ πρὸς δοριαλώτου καταστάς τύχην. Ἐγὼ δ' οὐδὲ τριῶν ὀβολῶν ἐθελήσω λύσασθαι τῆς δουλείας. Ἔτα μικρὸν προβάς, Ὁρᾶτε, ἔφη πρὸς τοὺς παρόντας, ὅπως τοῖς ἐμοῖς λόγοις οὗτος συμμαρτυρεῖ, σκληρὸς ὢν καὶ ἀσθένης, καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἀλαζῶν; ἤδη καὶ ὑμῖν ἐστὶ σαφῶς ἐκ τῶν πραγμάτων καταμαθεῖν. Ὁ νέος δ' Ἀνδρόνικος, Ἐπ' ἀληθείας, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, οὔτε σκληρὸς εἰμί τις, οὔτε ἀσθένης· ἀλλὰ τῶν ἐμῶν ἁμαρτιῶν ὁ σωρὸς τοιοῦτον εἶναι φαίνεσθαι σοὶ ποιεῖ· ἐγὼ δ' ἐπὶ μάρτυρι λέγω τῷ εἰδῶτι πάντα Θεῷ, ὡς οὐδὲν τοιοῦτον ἐμαυτῷ σύνουδα ἐργασμένῳ ὡς ἄξιον εἶναι τῆς τοσαύτης ὀργῆς. Διὸ δὴ καὶ δέομαι τοῦ σοῦ κράτους συγγνώμης κἂν τε ἤμαρτον τυχεῖν, κἂν τε μή. Πρὸς τοὺς πόδας γὰρ ἐφέμαι τοῦς σοῦς ἀποθανεῖν (αἰνιτιτόμενος, ὡς οὐκ ἂν αὐτοῦ βουλήσοιτο ἀποστῆναι χωρὶς ἀνάγκης). Ἄμα δὲ τούτοις τοῖς λόγοις καὶ πρὸς γῆν κατεκλίνατο ἀσπασόμενος τὸν πόδα τοῦ βασιλέως. Ὁ δ' ἀνεῖχε λαβόμενος τοῦ ὤμου, ἄμα καὶ λόγοις τὸ ἔργον ἀπαγορεύων. Ὡς δ' ἑώρα βιαζόμενον, ἀφείξ τὸν ὤμον, ἐλάθετο τῶν τριχῶν. Ὡς δὲ καὶ οὕτως ἐθιάζετο, ἀφειδῶν ἑαυτοῦ, δείσας ὁ πάππος μὴ τῇ βίᾳ τῆς κεφαλῆς διαστῶσιν αἱ τρίχες, ἐνέδωκε τὴν κατάκλισιν· ὁ δὲ κατακλιθεὶς ἵσπασατο τὸν πόδα τοῦ βασιλέως. Ἐπ' ἀναστάντες τῆς κεφαλῆς λαβόμενος ὁ βασιλεὺς, κατεφίλει τὰς ὀψεις. Τοῦτο δὴ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ τῆς συγκλήτου παρόντες ἰδόντες, καὶ διαλλαγῆς ἀπόδειξιν νομίσαντες ἤδη βεβαίας τῶν βασιλείων, πολλὰς ἀφῆκαν φωνὰς εὐχαριστοῦντες Θεῷ τῷ χορηγῷ τῆς εἰρήνης. Καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς ὁ νέος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, διηλλάχθαι νομίσαντες τῷ ἐγγόνῳ τὸν βασιλέα, ἔχαιρόν τε αὐτοῖ, καὶ εὐτυχίας ἄκρας ἠγοῦντο τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐκ τῶν βασιλείων οἰκαδε ὁ νέος βασιλεὺς ἀπελθὼν, διηγείτο τε ταῖς φίλοις τοῦς κατὰ τὴν δίκην λόγους, συναδράζον τε καὶ συνέχαιρον ἀλλήλοις· μηνύουσι δὲ καὶ Συργιάνῃ τὰ γεγονότα, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς συγχαίρῃ τοῖς φίλοις χαίρουσι, καὶ μηδεμίαν ἔχη φροντίδα τήκευσαν τὴν ψυχὴν, ὡς τῶν προτέρων ἤδη βουλευμάτων διαλυθέντων, καὶ βεβαίας εἰρήνης γεγεννημένης τοῖς βασιλεῦσι, καὶ κατ' εὐχὴν αὐτοῖς τῶν πραγμάτων κερχωρικό-

Jacobi Pontani notæ.

(18) Movet me numerus multitudinis, ut de oculis accipiam: tametsi paulo infra dicit πρόσωπον, faciem osculatum esse, nam et oculi sunt in facie. Labia, genas, oculos, frontem, collum, osculari mos fuit, vario fine, seu diversa de causa. Sed oculos, quod cum sint indices animi, ipsis

osculandis animum ipsius contingere sibi viderentur. De osculorum generibus vide Lipsium Elector., lib. 1, cap. 6, et symbolas nostras in illud i *Aneid.*:

Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.

των. Τοῦτο γὰρ ἤθοντο, τὸν μὲν βασιλέα τῆς εἰς Ἀ
τὸν ἔγγονον ἀπεχθείας μεταβαλεῖν, αὐτοῖς δὲ κινδύ-
νων ἔξω καταστάντας, ἡσυχίαν εἶναι. Οὕτω μὲν
οὖν αὐτοῖς ἔχειν ἔδοκε τὰ γεγενημένα· τὰ δ' ἦσαν
ἕτερον τρόπον, ὡς ἔδοξε τοῖς πολλοῖς ἐκ τῶν μετὰ
ταῦτα· ἐκρίθη γὰρ διανοίᾳ γεγενῆσθαι τοιαύτη.
Ἔθεος ἀπεκράτησε παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων,
ἐπειδὴν τις τῶν καθ' αἶμα προσηκόντων, ἢ καὶ
ἄλλως τῶν ἐν τέλει, προσκυνήσας ἀσπάσθηται τὸν πόδα
τοῦ βασιλέως, ἀντασπάζεσθαι καὶ αὐτὸν αὐτὸν εἰς
τὴν ὄψιν. Καὶ τότε δὴ τοῦ νέου βασιλέως ἀσπασμένου
πρὸς τὸν πόδα τὸν πάππον, ἵνα μὴ εἰς ἄκρον ἀπεχ-
θείας ἐλθαι δοκῆ, οὐδὲ τῶν ιδιώταις προση-
κόντων ἀξίων τὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα ἀντεφίλησεν
εἰς τὸ πρόσωπον καὶ αὐτός. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς πρὸς
ἀλλήλους διαλέξεως τῶν βασιλέων ἐπὶ τῆς εἰκῆς
ἐνταῦθα ἐτελεύτησε. Αὐτὸ δὲ ὑστερον ἡμέραις μετὰ
τοῦτο, ὁ πρεσβύτερος τῶν βασιλέων τῷ μεγάλῳ
διὰ τινος θηλοῦ δομestίκῳ πρὸς Πελοπόννησον
ἀπελθεῖν ἐκέλευε· ἐπιτροπέουσιν. Τὸ δ' εὐθύς
ἔδοκε μὲν εἶναι τῶν ἀριστέρων οἰωνῶν. Ὅπως
δ' ἀνακωχὴ γένηται καὶ βασιλεῖ τῷ νέῳ τὰ τῆς
ἀγγελίας δῆλα γενέσθαι, ἀντεμήνυσε καὶ αὐτὸς
τοιαῦτα· Τῆς εἰς ἐμὲ εὐμενεῖας καὶ προμηθείας,
ὦ βασιλεῦ, πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἔχω τὰς ἀποδεί-
ξεις· μάλιστα δὲ τὸ ἐξ ἡλικίας, ὡς εἶπεν, πρῶ-
της εἰς ἀρχὴς ἐκλέγεσθαι καὶ διοκῆσεις ἐπιτρέ-
πειν πόλεων τε καὶ στρατιῶν, οἴκοθεν ὠρμημένον.
Καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο πολλὰς τῷ σὺ κράτει πείθει
χάριτας ὁμολογεῖν, βασιλεῦ. Δέομαι δὲ καὶ ταύτην
ἐπιθεῖναι τὴν χάριν, τὴν παρούσαν ἐπιτρέψαι πρὸς
διάσκαψιν ἡμέραν ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐπιτάγμαι
τὴν ἀπολογίαν ἀποδώσειν. Πρὸς μὲν δὲ τὸν πρεσβύ-
τερον τῶν βασιλέων ἀπεκρίνατο τοιαῦτα. Ἡ δὲ τάχος,
ἀπελθὼν πρὸς τὸν νέον, τὸ τοῦ βασιλέως ἐπιτάγμα
ἀναγγέλλει, καὶ Συναδῆνου παρόντος τοῦ πρωτο-
στράτορος. Τοῖς δ' ἔδοκε βουλευτέα πάλιν ἐξ ἀρχῆς
εἶναι παρὰ τῶν ὄλων πραγμάτων· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἕνα
φέρειν τὸν κίνδυνον, πρὸς πάντας δέ. Ἦρχε δὲ ὁ βα-
σιλεὺς τῆς βουλῆς οὕτω διαλεχθεὶς· Αὐτοῖς μάρτυρες
ἡμεῖς καθιστήκαμεν ἑαυτοῖς, ἔχοντες καὶ Θεὸν ἐφ'
οἷς βεβουλεύμεθα συνειδότες, ὡς οὐθ' ἠττηθέντες λύ-
πη, οὐτ' εἴξαντες ἀκείρω θράσει καὶ παραδόλῳ, οὐτ'
ἐπράξαμεν οὐτ' ἐβουλεύσαμεθα τι τῶν μὴ θεόντων.
Ἀλλὰ τοσαύτην ἐνεδειξάμεθα μεγαλοψυχίαν καὶ
καρτερίαν πρὸς τὸ μηδηντινοῦν αἰτίαν ἐφ' οἷς ὁ βα-
σιλεὺς βεβούληται καθ' ἡμῶν αὐτοὶ παρασχεῖν, ὥστ'
εἰ μὴ Θεὸς ἀνωθεν ὑπερέσχε χεῖρα, οὐδὲ πάνυ πόρρω
τῶν θανάτου κατηντήκαμεν πυλῶν. Ἀχρι μὲν οὖν
δεῦρο τὸ τοῖς δεινοῖς ἐγκαρτερεῖν, αὐτὸς τε ἐπήνουν,
καὶ συναβούλευον ὑμῖν (ἔτι γὰρ ὄντων ἐν ἀδελφῶν τῶν
καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἐμὲ μόνον ἦστο τὴν διαφορὰν ἔχειν
ὁ βασιλεὺς, καὶ μαλακώτερον ἤπτετο τῶν πραγμά-
των, εὐχερῶς νομίζων ὅταν ἐθελήσῃ πρὸς πέρας
ἀγχεῖν ἢ προήρητο ὄραν), νυνὶ δὲ φανεροῦ γεγενη-
μένου τοῦ τινος εἶναι τοὺς συναιρομένους ἐμοί, οὐ-
κέτι τῶν ὁμοίων ἔξεται λογισμῶν. Ἀλλὰ πρότερον
οὐκ ἐν ἀρχῶν προσήματι διαστήσας ἐμοῦ, καὶ
τῆς παρ' ἀλλήλων ἡμᾶς ἐπικουρίας ἀποστερήσας,

roni. Quae igitur gesta fuerant, hunc in modum
habere se illis videbantur : aliter tamen habuisse,
multi ex iis quae postea consecuta sunt, iudicium
fecerunt. Hac enim mente gesta fuisse, quam expli-
cavimus. More Romanis Imperatoribus receptum
erat, cum quisquam consanguineorum, aut alioqui
gratia apud eos florentium, secundum adorationem,
pedem imperatoris osculo contigisset, ut imperator
vicissim ejus faciem deoscularetur. Cum itaque tum
nepos avi pedem osculatus fuisset, illo, ne inexpi-
abili odio flagrare crederetur, si nec iis nepotem, et
imperatorem dignaretur, quae privatis tribuerentur,
faciem ejus contra et ipse osculo libavit. Ac impe-
ratorum quidem iis, et controversia in iudicio hunc
finem tulit. Tertio post die senior magno domestico
per certum hominem mandat, uti in Peloponnesum,
ei praefuturus discedat : id quod statim pro sinistro
augurio fuit. Sed quo res tantisper extraheretur,
dum super hoc mandato nepos certior fieret, haec
illi per internuntium respondit : ejus erga se bene-
volentiae curaeque eum alia non levia argumenta
proferre posse, tum illud in primis, quod ultro, et
sua sponte sibi pene adhuc puero magistratus de-
disset, civitates, et exercitus regendos commisisset.
51 Et hoc ipsum quod modo imperaret, ad singu-
lares ipsius majestati gratias agendas stimulum sibi
addere. Rogare autem, hanc unam gratiam adijce-
ret, praesentem diem ad deliberandum sibi conce-
deret : crastina luce, quae occurrissent, responsu-
rum. Haec ad avum. Ad nepotem vero sine mora
abiens, praesente etiam protostratore, quid in man-
datis acceperit, narrat. Tum rem a capite arcesse-
dam, et de integro consultandum videri : neque
enim ad unum, sed ad omnes communiter pericu-
lum pertinere. Initium fecit junior imperator, lo-
quens verba hujuscemodi : Testes ipsi nobis sumus,
et Deum habemus conscium, eorum quae in consiliis
agitavimus : quodque nec inconstituti succumben-
tes, nec intempestivae, et inconsideratae audaciae
cedentes, quidquam injustum vel egimus, vel con-
sulimus : sed ideo tantam animorum altitudinem,
ac tolerantiam praee nobis tulimus, ne imperatori in
nos secus statuendi minimam causam daremus.
Quod nisi Deus desuper manum suam extendisset,
haud longe admodum a porta mortis abfuimus.
Hucusque igitur in rebus afflictis perdurare ego et
laudavi, et vobis, ut id faceretis, auctor fui. Quippe
non dum patente consociatione, et conspuratione
nostra, mecum solo putabat imperator sibi esse ne-
gotium, et segnius agebat, confusus, parvo labore,
cum libuisset, meditata opere perfecturum. Nunc,
quoniam constat, esse qui me adjuvent, aliter sen-
tiet : et postquam vos praetextu praefecturarum a
me divellerit, mutuisque nos auxiliis spoliaverit,
omnibus propter disjunctionem, solitudinemque
jam imbecillimis poenam pro arbitrato irrogabit.
Hodie tibi, domestice, imperavit Peloponnesum ca-
pessere : cras protostratorem ad aliam quamdam
provinciam, in ultimis Romani imperii finibus

amandabit celeriterque proficisci compellet. Ubi vos illustriores, et ipsa capita e medio removerit, tum jam et reliquos, si qui sunt, investigabit, totaque re antea ex sua sententia bene constituta, tandem pro catastrophe ad me quoque, ut superatu facilem, se convertet (19). Dicet quispiam, Si, ut ais, te horum virorum praesidio nudare volens, provincias in remotissimis Romani imperii oris illis describit, expeditius erat sine dubio, multoque utilius, si iis apprehensis, et custodia clausis, curis se hisce exuisset: quid enim est, quod istuc facere prohibeat imperatorem? Recte, quod illum prohibeat, nihil est; **52** Sed callidum; usuque rerum doctum imperatorem nequaquam fallit, haud conducere, priusquam exquisite norit, quot et quales sint, qui mecum societatem coiverint, ad pugandum cominus aggredi. Timendum enim, ne si multi sint, ac potentissimi, unum quidem, alterumve in vincula tradere queat; ceteris autem jam necessario conjurantibus, cogitata perficere non possit. Probabile porro est, cum existimare, multos et opulentos nostrarum esse partium. Nam quod in iudicio nulliustertius ego solus interceptus, et conclusus non concedi, neque timiditate aliqua concussus, multa cum fiducia, constantique animo, et ingenio contradixi; quodque accessit, ut Melitensis veniens montiaret, foris stare quosdam potentes, mea causa paratos ad omnia, non parum ejus consilia turbavit: unde statim throno exiliens, securitati suae consuluit. Nunc sibi conducere censuit, vos delatos, per speciem beneficentiae a me distrahere. Postea iterum rebus ipsis docentibus, quibus se operae pretium facturum putabit, nos aggredietur. His omnibus de causis non amplius tergiversandum, nec, quasi praemalorum magnitudine de potestate exissemus, salutem nostram usque ad ipsum periculi nobis praecipiti ac praevisi punctum negligendam, sed eam pro v'ribus conservandam opinor. Volo tamen, si vobis placet, super eo de quo agimus, et aliam sententiam proponere. Quam illam? Avus socios meos qui essent scire studuit; ego pro tempore tum respondi, neque socios mihi esse ullos, neque si essent, me ipsos nominaturum. Atqui modo profuturam sentio, legatione missa confiteri, habere me socios, et pascere ab eo juramentum, mea causa non fore injuriae memorem, neque malum ipsis daturum. Si pacate et mansuete petitionem excipiens, impunitatem illis sacramento promiserit, evidens erit iudicium, et mecum citra lucum in gratiam rediisse, et vos sine astu, et insidiis, candidaeque in provincias mittere cogitasse. Si indignatus, legationem rejiciet, nulla erit hac ipsa firmitior probatio, omnia haec subdole contra nos insti-

A πᾶσι διὰ τὴν μόνωσιν οὖσιν ἀσθενεστάτοις, ἣν ἔν βούλοιο δίκην ἐπιθέσει. Νῦν μὲν οὖν σοὶ τὴν πρὸς Πελοπόννησον ἐπέταξεν ἀπιέναι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ πρωτοστράτορι ἐτίραν δῆθεν ἐρχῆν τινα πρὸς ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐγχειρίσει, καὶ καταναγκάσει πρὸς τάχος γὰ ἀπιέναι· ὑμᾶς δ' ἐκποδῶν ποιήσας τοὺς περιφανιστέτους, τότε ἦδη καὶ περὶ ἐτέρων εἴ περ εἰσιν ἀνερευνήσει. Πάντα δ' ὡς ἀναυτῷ κελῶς ἔχει πρότερον διαθέμενος, ὡς ἦδη πρὸς καταστροφὴν εὐεπιχείρητον ὑστερον χωρήσει καὶ πρὸς ἐμέ. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, ὡς εἴ γε κατὰ λόγον τὸν σὲ τῆς ἀπὸ τούτων ἐπικουρίας ἀποστερήσει βουλόμενος ἀρχὰς αὐτοῖς ἐγχειρίσει τὰς ἐν ἐσχατιαῖς τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ῥῆθον ἦν δῆπιον καὶ λυσitteλέστερον πολὺ συλλαθόντα καὶ κατακλείσαντα φρουρᾷ τῆς ἀπὸ τούτων ἀπηλλάχθαι φροντίδος· τί γὰρ ἔσται τὸ κωλύσον τοῦ ταῦτα καταπραξασθαι τὸν βασιλέα; Καὶ νῦν ἔχοντα λόγον ἐρεῖ, τὸ κωλύσον μὲν οὖν οὐδέν. Συνετὸν δὲ ὄντα καὶ πολλῶν πραγμάτων ἔμπειρον τὸν βασιλέα τοῦτο λέληθεν οὐδαμῶς, ὡς ἀλυσitteλές, πρὶν ἀκριθῶς ἐκμαθεῖν ἠπόσοι τινὲς καὶ οἵα τὴν πρὸς ἐμέ προελοντο κοινωνίαν, ὁμοσε πρὸς τὸ πολεμεῖν. Δέος γὰρ μὴ πολλῶν τιῶν καὶ δυνατωτάτων ὄντων ἕνα μὲν ἦ καὶ δύο καθείρηξ, τῶν δὲ λοιπῶν ἦδη πρὸς ἀνάγκην συνισταμένων, οὐ κατὰ νῦν χωρήσῃ τὰ πράγματα αὐτῷ. Εἰκὸς δὲ αὐτὸν καὶ πολλοὺς τινὰς καὶ δυνατοὺς τοὺς τὰ ἡμέτερα εἶναι οἴεσθαι προηρημένους· τὸ γὰρ ἐν τῇ δίκῃ πρὸ τῆς χθὲς ἐμέ μόνον ἐναπειλημμένον, μὴ καταπασεῖν μηδὲ δειλίᾳ συσχεθῆναι τινι, ἀλλ' ἀτρέπτῳ καὶ φρονήματι καὶ ἦθει μετὰ ἀσφαλείας ἀντιλέγειν πολλῆς, τὸ καὶ τὸν Μελιτηνιώτην ἐξωθεν ἐστάναι τινὰς τῶν δυνατῶν ἀπαγγεῖλαι ὑπὲρ ἐμοῦ πάντα πρῆττειν προσγενόμενον προθυμουμένους, οὐκ ἐπὶ μικρὸν κατέσεισε τοὺς λογισμοὺς τοὺς βασιλικούς. Διὸ τότε μὲν εὐθὺς ὑπερ ἀσφάλειαν ἐδόκει πρῆξειν ἔπραττε, τῶν θράνων ἐξαναστάς. Νῦν δὲ κελῶς ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ τοὺς καταδήλους γενομένους ὑμᾶς, ἐν εὐεργεσίας προσήματι ἀποστήσαι· καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν αὐτῶν διδασκόντων τῶν πραγμάτων οἷς οἴησεται λυσitteλεῖν ἐπιχειρήσει. Τούτων ἕνεκα πάντων, οὐκέτι διαμέλλειν οἶομαι δεῖν, οὐδὲ πρὸς προὔπτον κίνδυνον αὐτοὺς ἀμελεῖν, ὡς περ ὑπὸ μεγέθους τῶν δεινῶν ἐκστάντας τῶν λογισμῶν, ἀλλ' αὐτοὺς διασώζειν ὡς ἀν ῥῆοί τε ὄμεν. Ἔτι γε μὴν καὶ γνώμην ἐτίραν περὶ τῶν προκειμένων, εἴ γε καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, βούλομαι ἐξενεγκεῖν. Ποῖαν δὲ ταύτην; Ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος ὁ ἐμὸς, καθάπερ ἴστε ὄη καὶ αὐτοὶ, καταδήλους τοὺς ἐμοὶ συνόντας ἐζήτησεν αὐτῷ ποιῆσαι, τότε μὲν οὖν ἀρμόζοντας ἀπεκριάμην τῷ καιρῷ λόγους, μήτ' εἶναι εἰπὼν τοὺς συνόντας ἐμοὶ τινὰς, μήτ' εἴ περ εἰσὶ, καταδήλους αὐτοὺς ποιῆσειν. Νῦν δὲ μοι δοκεῖ λυσitteλεῖν, πρεσβεῖζ χρῆσάμενον πρὸς αὐτὸν, ὅτι τε εἰσὶν ὁμολογήσαι, καὶ

Jacobi Pontani notæ.

(19) Cujuslibet rei exitus dicitur catastrophe, proverbiali figura. Sumptum a comicis. Fabula enim omnis in tres partes distribuitur, in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφῆν. Protasis est primus

ille tumultus, quasi gliscens. Epitasis turba servidissima. Catastrophe subita rerum commutatio. Plura apud Chiliasten.

ὄρκους αὐτὸν ἀπαιτῆσαι πιστώσασθαι μὴ μνησικακή- A
σαι αὐτοῖς μηδ' ἀμυνεῖσθαι τῆς εὐνοίας τῆς εἰς
ἐμέ. Εἰ μὲν οὖν ἡμέρως καὶ προσηνῶς τοὺς παρ'
ἐμοῦ δεξιόμενος λόγους, ὄρκους πιστώσεται τὴν ἀπά-
θειαν τοῖς ἡμῶν φίλοις, ἐναργεῖς ἂν εἴη τεκμήριον
ὡς αὐτὸς τε καθαρῶς διήλλακται πρὸς ἐμέ, καὶ τὸ ὄρκος εἰς ἀρχὰς ἐκπέμπειν, οὐ περιέργως οὐδ' ἐπι-
θούλως, ἀλλ' ἀπλῶς αὐτῷ οὕτως ἐπινυνόηται· εἰ δ' ἀγανακτήσει καὶ ἀποσεῖσται τὴν πρεσβείαν, μη-
δεμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν ἐναργεστέρην ζητεῖν τοῦ πάντα συσκευάζεσθαι καθ' ἡμῶν. Χρήσιμον δὲ πρε-
σβευτῇ τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Μετοχίτῃ, ἅτε δὴ καὶ τότε μεσιτεύσαντι πρὸς τῆς ἀγγελίας ἐμοὶ καὶ
τῷ βασιλεῖ, καὶ παρῴρησιαν ἔχοντι πρὸς αὐτὸν, ὥστε θαρσύνεσθαι περὶ τοιούτων πρεσβείων.

53 CAPUT XVII.

Magnus logotheta legationem nepotis pro impunitate sociorum ejus recusat : causam addit, quam nepos, melius sentiens (ut postea intellectum est) refellit. Magnus domesticus Peloponnesum ne petat, confictam ei inanem causam obtendit. Ab imperatore pusilli animi reprehensus in Thessaliam jubetur ire : sufficientes copias, et pecuniam postulat. Protostratori Prillapi praefectura committitur.

Τοιαῦτα τοῦ νέου βασιλέως βουλευταμένου, καὶ B
τοῦ μεγάλου δομestίκου καὶ πρωτοστράτορος ὡς
καλῶς ἔχει συνεπιψήφισαμένων, αὐτοὶ μὲν ἕκαστος
οἴκαδε ἀπεχώρουν· βασιλεὺς δ' ὁ νέος τὸν μέγαν
μιτακαλεσάμενος λογοθέτην, οὕτω διεπρεσβεύετο
πρὸς τὸν πάππον· Ἡ εἰς ἐμέ πρὸ τῆς χθὲς γεγενη-
μένη παρὰ τῆς σῆς γαληνότητος, ὦ βασιλεῦ, εὐερ-
γασία πολλὰς καὶ δικαίας ὁμολογεῖν χάριτας τῷ σπῆ.
πεῖθει κράτει. Κἂν γὰρ ἀπὸ παραχῆς καὶ ὀργῆς
ἤρξαν οἱ λόγοι, ἀλλ' εἰς τέλος ἡμέρον καὶ συμπα-
θείας γέρον ἀποκαταστάντες, μᾶλλον εὐφραναν, ἢ
καθ' ὅσον πρότερον ἐλύπου. Διὸ δὴ καὶ τῶν μὲν
προτέρων ὡς πατρικῆς ὄντων καὶ παιδείας καὶ κη-
δεμονίας, οὐδ' ἀναμνησέσθαι ἀξίῳ· ἃ δ' ἐν ὑστέ-
ρῳ πέπρακται, ὡς ἀξία καὶ μεγαλοψυχίας καὶ εὐ-
μενείας καὶ πατρικῆς καὶ βασιλικῆς, ἀνεξάλειπτα C
δεῖν ἔργον φυλάττειν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἐπεὶ δ' ἐν τι τῶν
τότε βηθέντων ἐμέ τε δεινῶς ἐκταράττει, καὶ φρον-
τιδας οὐ παρέχεται μικράς, καὶ ἑτέροις ἀνέσεισεν οὐ
τὸν τυχόντα φόβον, δεῖμαι τῆς σῆς γαληνότητος,
λάτασθαι καὶ ταύτην τὴν ἀλγηδῶνα. Ἐπι δ' ὁ λέγω
τοιούτων· Σοῦ, βασιλεῦ, ἐμοὶ διὰ τοῦ μεγάλου λογο-
θέτου προτάξαντος τουτουῦ καταδήλους σοὶ θέσθαι
τοὺς συνόντας καὶ συναίρομένους ἐμοί, τότε μὲν παν-
τάπασι μὴ εἶναι οὐκ ἠρηνησάμην, πλὴν ἀπὸ λογισμῶν
εἰκότων ἐπεχείρουν ὡς οὐκ ἂν εἴεν ἀποδεικνύοναι·
οἷδ' ἦσαν· τὸ μήτε πόρον ἔχειν ἐμέ χρημάτων οἷς
ἂν ἴσως πείσαιμι τινὰς προσέχειν ἐμοί, μήτ' ἐξου-
σίας ἀπολαύειν παρὰ σοὶ καὶ παρῴρησίας βασιλέως
παιδί πρεσβύτης, δὲ ἦν ἂν καὶ θεραπειθεῖην παρὰ D
τῶν τῆς ἐμῆς ὀφειλέας δεησομένων. Νυνὶ δὲ αὐτό
τε τὸ πρᾶγμα φανεροῦς ἠνάγκασε γενέσθαι τοὺς
προσκείμενους ἐμοί, καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ εἶναι ὁμολο-
γῶ. Πλὴν, ὅπερ καὶ τότε ἔφην, οὐκ ὀφείλοντες χάριν,
ἀλλὰ προκατάρχοντες μᾶλλον χάριτος εἶσι. Διὸ δὴ
καὶ ἀντιβολῶ τὴν σὴν ἡμερότητα, βασιλεῦ, ὄρκους
ἐμοὶ τε καὶ αὐτοῖς πιστώσασθαι, τὸ ἀπαθεῖς κακῶν
μέχρι παντὸς διατηρηθῆναι. Οὕτω γὰρ ἐμοὶ τε καὶ
αὐτοῖς, θαρσύνεσθαι, ἀφόβως τε βιῶν, καὶ τῷ σπῆ κρά-
τει χάριτας ὁμολογεῖν πολλὰς περιέσται. Τοιαῦτα
μὲν ὁ νέος βασιλεὺς πρὸς λογοθέτην διεξήλθε τὸν
μέγαν, ὡς ἀπαγγελοῦντα τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ,
συνάρασθαι καὶ αὐτὸν ἀξιῶσας πρὸς τοῦτο, καὶ τὴν
τῶν ὄρκων ἐκπλήρωσιν ὑποθέσθαι τῷ βασιλεῖ ὡς

Hoc consilio a juniore Andronico explanato,
a magno autem domestico, et protostratore appro-
bato, singuli domum concesserunt, atque Androni-
cus magno logotheta accito, cum hac oratione ad
avum illum mittere instituit : quo beneficio ante
hesternum diem serenitas tua me ornavit, id me
ad amplas, meritasque gratias agendas impellit.
Quaquam enim sermo a perturbatione, et ita prin-
cipium caperet, tamen in finem suavem, mutuaeque
affectionis plenam desinens, delectationis copia an-
tecedentem molestiam obruit. Quare priorum, ut a
paterna castigatione, ac sollicitudine profectorum,
meminisse nolo : quae autem posterius abs te facta
sunt, ut digna magnanimitate imperatoria, paterna-
que charitate, ea mihi in medullis infixae semper
manebunt. Caeteram quia tum quiddam praedatum
graviter me angit, et cura non levi sollicit, nec
aliis quoque exiguum timorem incutit, oratam volo
serenitatem tuam, ut huic etiam dolori medeatur.
Quod dico, tale est : Cum mihi per magnum logo-
thetam praeeperis, ut ministros atque socios
meos tibi indicarem, tunc ego quidem non oianino,
et absolute eos habere me negavi : verumtamen ra-
tionibus verisimilibus demonstrare contendi, eos
esse nullos posse, qui erant : quod nec viam, et
modum adipiscendae pecuniae nossem, quae fortasse
quosdam ad obsequelam meam incucerem : nec
possem apud te frui eo jure, eaque licentia, quae im-
peratoris filio deberetur ; propter quam etiam ob-
servarer, et colerem ab iis qui opera meam deside-
raturi essent. Nunc dies ipsa consortes meos qui
sunt aperuit, et ego de iis confitior. Attamen, quod
ei tuam dicebam, non mihi gratiam referunt ; sed
potius gratia me antevertunt. Quocirca tuae man-
suetudini supplex ero, nobis iurejurando fidem fa-
cias, non id illis unquam frudi futurum. Sic nam-
que mihi iisdemque fidentibus, metus expertes vi-
vere, tuaeque majestati amplissimas agere gratias
licebit. 54 Haec ad magnum logothetam nepos, ut
avo imperatori ea expositurum, et sibi quoque in
ea re operam daturum, quod cupiebat, eamque de
juramento concipiendo, ut pluribus inde commodi-
tatibus promanaturis, admoniturum videlicet. Lo-
gotheta continuo : Ego me boni alicujus ergo ad te

vocatum interpretatur (20), nempe ut avo subjectionem tuam, plenamque obsequii voluntatem tuo nomine indicarem : quo pacto eum placidiorem tibi, mitioremque efficeres. Atqui me secessit augurium, et contrarium evenit. Quapropter nec nuntiare hæc, nec ejus animum talibus verbis exacerbare volo ; quando usque hodie inauditum est, dominos jurare servis (21). Quod si fiat, domini condemnabuntur servis, quemadmodum illi dominis ; quod insolens et absurdum est. Ego vero anceps hæreo, dubitoque vehementer, si quæsierit imperator, cur ad te ierim, quid honeste respondeam. Sed causam aliquam profectionis ad te meæ comminiscar : te autem hortor, et obsecro, ut de reliquo taceas de his penitus : prospicio enim, horribili exitu conclusum iri, si ad aures avi pervenerint. At mihi plane contra sentire, dicereque in mentem venit, excipit nepos ; non enim mala, sed innumerabilia bona, hanc orationem, si ita, ut cupio, habeatur, parituram nobis confido. Porro quædam istius generis etiam sub antecessis imperatoribus usu venerunt. Non longe abiero ; meus proavus Michael imperator adhuc privatus, et Joanni Batatzæ imperatori subjectus, quod ab eo atrocius quiddam sibi paratum suspicaretur, ad Persarum principem sultanum confugit. Inde per legatum juramentum eum poposcit, quo testaretur, et fugam se illi condonare, et nihil in posterum gravius velle in ipsum statuere. Imperator legatum libenter audit : et quanquam esset dominus, juramento, quod subditus petebat, se obstrinxit. Nec solus ille, verum ante illum complures alicujus emolumentum spe, subjectis juraverunt. Dic, amabo, per ipsam veritatem, si vel hoc tempore illi ipsi, quorum causa ego istuc juramentum exposco, timore periculi ad aliquem finitimorum barbarorum se conferrent, post mitterent, et adjurare imperatorem postularent, reversis nihil indicturum mali, nunquid recusaturum censes ? Equidem ego non censeo. Ergo quod te iudice necessitas aliqui exprimeret, id in præsens multorum commodorum expectatio impetret. 55 Ubi nepos contieuit, magnus logotheta dicta sua iterans, aliaque multa accumulans, omnique ratione postulatum inutile, nec fieri posse demonstrans : præterea se in ista re

πολλῶν ἀγαθῶν ἐκ τούτου συμβησομένων. Ὁ δ' εὐ-
θὺς, Ἐγώ γε, εἶπεν, ὤψθη, ὦ βασιλεῦ, τὴν ἀμὴν
παρὰ σοῦ κλήσειν πρός τι φέρειν τῶν ἀγαθῶν· ἐνέ-
μιζον γὰρ ὡς ὑποπεπωκέτας τινὰς καὶ θεραπευτι-
κοὺς λόγους· δι' ἐμοῦ μνησθεὶς τῷ βασιλεῖ, ἐξ ὧν
ἡμεριώτεραν ἀπεργάστη καὶ πραΐαν αὐτοῦ τὴν ψυ-
χὴν. Τὸ δ' ἐναντίως ἔχει μᾶλλον ἢ αὐτὸς προσεδέ-
κων. Ὅθεν οὐδ' αὐτὸς ἀγγελοῦ εἶναι βουλήσομαι
τοιούτων, οὐδ' εἰς ὄργην ἐξέλθαι μᾶλλον διὰ τούτων
τοὺς τοῦ βασιλέως θυμούς. Οὐδὲ γὰρ εὐδ' ἀκοῆ παρ-
εἰλήψαμεν ἄχρι καὶ νῦν τοὺς δεσπότας ὀμνύναί
τοῖς δούλοις, τούναντίον δὲ μᾶλλον· ἢ εἰ τοῦτο
γένοιτο, καὶ ὁ δεσπότης ἐφλήσει τοῖς ὑπηκόοις,
ὅπερ ἐφλοῦσιν αὐτοὶ τοῖς δεσπόταις· ὅπερ ἀτοπίας
οὐκ ἀνεῖη μακρὰν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἀπορία δεινή συν-
έχομαι, ἂν ὁ βασιλεὺς ἐρηται ὅπου χάριν πρός σε
ἀφίγμαι, τίνα ἂν ἀπαλογίαν ἐπαρῶσπον ἀποδοίην.
Πρὸς ἐκεῖνον μὲν οὖν αἰτίαν πικρὰ κλάσσομαι τῆς ἐπι-
ξείας, σοὶ δὲ πραίνῳ καὶ προσέτι καὶ ἡμετέρῳ, μὴ
κέτι μηδαμῶς περὶ τοιούτων λόγον κινεῖν. Συνορῶ
γὰρ αὐτὸς, ὡς εἰς κακὸν ἀνήκεσται τελευτήσαι, ἂν
εἰς ἀκοῆν ἔλθῃ τῷ βασιλεῖ. Ἐμοὶ δὲ τούναντίον ἅπαν
ἐπεισι καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ὁ νέος εἴρηκε βασιλεὺς·
οὐ γὰρ κακῶν αἰτίους τουτοῦσι τοὺς λόγους, ἀλλὰ
μυρίων ἀγαθῶν, ἂν περ ὡς αὐτὸς ἄξιῳ γένηται, νο-
μίζω. Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλέων γε-
γένηται ταιούτῳ τινα, ἐγγύθεν παράσχωμαι τὴν
ἀπόδειξιν. Ὁ γὰρ ἐμὸς πρόγονος ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ,
ἔτι τὴν ἰδιωτικὴν στέργιον τύχην, καὶ ὑπὸ χεῖρα τε-
λῶν Ἰωάννη Βατάτζῃ τῷ βασιλεῖ, κίνδυνόν τινα ὑπε-
νοήσας εἰς αὐτὸν ἔξαιεν ἐκ βασιλείας, ἠύτομώθησε
πρὸς τὸν τῶν Περσιῶν ἡγεμόνα Σουλτάν. Εἰτ' ἐκεῖ-
θεν πρὸς τὸν βασιλέα πέμψας προσθεσίαν, ὅρκους
ἀπήται τὸν βασιλέα, ὡς τοῦ τε δρατμοῦ συγγνώσει-
ται, καὶ εἰς τοῦτιδον οὐδὲν κατ' αὐτοῦ βουλεύσεται
δυσχερέει. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀσμενῶς τε προσεδέξατο
τὴν προσθεσίαν, καὶ τοὺς ὅρκους ἐπίθεου δεσπότης ὧν,
ὡσπερ ὁ ὑπὸ χεῖρα τελῶν ἤξαιεν. Οὐκ αὐτὸς δὲ μό-
νον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου πολλοὶ ὠφελείας ἐνεκά
τινος ὁμομήκεισαν τοῖς ὑπηκόοις. Πρὸς αὐτῆς δὲ τῆς
ἀληθείας, εἰ γε καὶ νῦν αὐτοῖς αὐτοῖς περὶ ὧν ἐγὼ
τοὺς ὅρκους ἀπαιτῶ, δείσαντες τὸν κίνδυνον, τινι
προσχωρήσωσι τῶν παρακειμένων ἡμᾶς βαρβάρων,
εἰτ' ἐκείθεν πέμψαντες ὅρκους ἀπαιτῶσι τὸν βασι-

Jacobi Pontani notæ.

(20) Gregoras Andronicum juniorem egressam, conjuratos circumstetisse ait, indignantes, et in eum vociferantes, ut qui sanctissimum jusjurandum violasset, ac fidem fregisset : Quid enim, inquietabant, ad istius injurie magnitudinem accedere queat, cum tu per nos formidabilis, et invictus, omnia ex animi sententia facile confeceris, si nos jugulandos in orci faucibus deserueris ? Tum de recusata legatione a Metochite hæc subjungit : His et hujusmodi gestibus, et vocibus fractus, et pudesfactus magnum Logothetam ad se venire jussit, ab eo que petiit, ut apud avum efficeret, ut suæ factioni jurejurando impunitatem daret. At ille ne audire quidem sustinens : Tu vero, inquit, non bene tecum actum esse putas, nec immortalis Deo gratius agis, quod præter expectationem ex orci faucibus ereptus, incolumis et salvus es ? An ignoras te et mihi,

et liberis meis, quoad vixeris, magnam debere gratiam, quod consilium contra te initum averti meo interventu, quodque meo beneficio solem hunc intueris ? etc.

(21) Exemplis logothetam ita sentientem deinceps refellit nepos. Sed logotheta abalitur nomine servorum, et per contemptum socios Andronici junioris sic nominat : vere autem subditi erant senioris. Et nepotis exempla non de servis, sed de subditis sunt. Jure Romano dominus servo non jurat, nec servi dominis, quia nec persona servi ulla esse intelligitur jure civili, nec jurando quidquam agit, nisi quæ juret servus, eadem liber juret post manumissionem. Et hoc est quod jureconsulti aiunt, servum nullum jus habere. Subditos principibus, et principes subditis utiliter jurare, haud dubium est.

λέα ὡς τε μὴ κακῶς παθεῖν αὐτοί; ἐπανελθόντες, οὐκ ἂν οἶσι βουλήσεσθαι παρασχεῖν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ. Ὁ τοίνυν ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ γενήσεται, φαίης ἂν, δι' ἀνάγκην γενέσθω κἂν τῷ παρόντι διὰ τὰ συμβησόμενα ἐκ τούτου πολλά ἀγαθὰ. Ἐπὶ τούτοις λογοθέτης ὁ μέγας, τοὺς τε προτέρους λόγους ἀναλαβὼν, καὶ πλείονας ἐτέρους συνείρας, καὶ πανταχόθεν ἀλυσιτελή καὶ ἀδύνατον τὴν αἴτησιν ἀποδείξας, καὶ πρὸς τὸ γενέσθαι τοιούτων ἀγγελὸς παντελῶς ἀνανεύσας, ἀπῆλθεν (ἔφασκε δ' ἐν ὑπέρροις χρόνοις εἰρήνης γενομένης ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡς εἰ περὶ τῶν ἔρκων αὐτῷ ἀπηγγέλθη, ὁμιώμεται τε ἂν, καὶ οὐδὲν ἐτολμήθη τῶν τεταλμημένων, διὸ καὶ τὴν αἰτίαν ἅπασαν τοῦ πολέμου εἰς λογοθέτην ἀνετίθει τὸν μέγαν). Τοῖς φίλοις δ' εὐθύς αὐτῷ παραγενομένοις, ἃ τε εἴρηκε καὶ ὧν ἔτυχε ἀποκρίσεων διηγησάμενος ἄνεός βασιλεὺς, καὶ τέλος τοῦτο ἐπιφθεγξάμενος· Θεοῦ δὲ τίς ἔγνω βουλήν τε νέαν τέ; ἔτι μέγχι τινὸς ἐκέλευε τῇ μεγαλοφυχίᾳ προσκαρτερεῖν· Ἡ σήμερον γὰρ ἐκδιώξει τι τῶν ἀγνωσμένων. Προθεσμία γὰρ οὔσα τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ μεγάλου δομestίκου ἀπολογίας, δι' αὐτῆς τῆς ἀπολογίας πρὸς τὸ τί χρὴ βουλευέσθαι καὶ ὁρῶν ὁδηγήσει. Οὗτοι μὲν οὖν τοιαῦτα βουλευσάμενοι διελέλυντο. Πρὸς δὲ τὸν μέγαν δομestικὸν ὁ χυθὲς ἀγγελοσφικνεῖται πρὸς βασιλέως, ἀπειτῶν τὴν ἀπολογίαν· ἐποίησατο δὲ τοιαύτην· Ἐμοὶ, κράτιστε βασιλεῦ, τῆς εὐμενείας τῆς σῆς πολλὰς ἔχοντι τὰς ἀποδείξεις, ὡσπερ ἔφην, ἔτι καὶ τὸ νῦν τοῦτο πλείους καὶ μέζους πείθει τὰς χάριτας ὁμολογεῖν· ἐπὶ πάσαις δὴ ταύταις καὶ ταύτης αἰτῶ τυχεῖν τῆς εὐεργεσίας, ἐλάττονος οὐδαμῶς ἔμοι τῶν ἄλλων νομιζομένης, τὸ μὴ πρὸς Πελοπόννησον ἀπελθεῖν· οὐκ ἔκνη εἰκων, ἢ τὴν ἀρχὴν ἦν τῶ τῆς ἐμῆς ἀξίας νομίζων, ἀλλ' ὡς ἐκεῖ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς τεταλευτηκότος, οὐκ ἂν οἴσιον τοῖς χωρίοις ἐκείνοις ἐνδιατρίβειν. Οἶσθα γὰρ αὐτὸς ἐμοῦ βέλτιον, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἔτος ἂν ἐπὶ τοῖς εἰκοσι γεγεννημένος τῆς ἡλικίας οὐμὲν πατήρ, ὅτε παρὰ σοῦ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐξεπέμφθη Πελοποννήσου, ὁκτὼ τοὺς ἐφεξῆς ἐπὶ τούτοις ἐνδιατρίψας, τὸν βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ. Οὗ δὲ χάριν καὶ πρὸς τὴν μνήμην μόνον ἀηδῶς διάκειμαι Πελοποννήσου· πολλὰ καὶ τῆς μετρὸς πολλάκις πρὸς ἐμὲ διελεγμένης, ὡς οὐκ ἂν αὐτῇ γένοιτο καθ' ἡδονὴν ἐμὲ τῆς χώρας ἐκείνης, ἢ τοιαύτου πατρὸς ἀπέδειξεν ὁρφανὸν, ἄρξαι. Διὰ ταῦτα συγγνώμης αἰτῶ τυχεῖν ἐκεῖ μὴ βουλόμενος ἀπελθεῖν. Τοῦτο δ' ἦν σκηψίς, οὐκ ἀληθῆς αἰτία τοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς Πέλοπος διωθεῖσθαι. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, καὶ πρῶτος εἰς αὐτὸν ἀποσκώψας ὡς οὐκ ἀνδρὸς συνετοῦ κεχρημένον λόγοις, οὐδ' ἀνδράσι πρέποντα φόβον πεφοδημένον, διὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτητὴν τὸ χωρίον ὁρῶδοῦντα, διὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν

nuntium interponere prorsus abnuens, *diaceo*. (Pace postmodum constituta, imperatorem avum autumasse ferunt, si de juramento intellexisset aliquid, juratum fuisse, et ita tam audacibus facinoribus supersederi potuisse; hinc et totam belli culpam in magnum logothetam conjiciebat.) Mox junior amicis supervenientibus, quæ ipse dixerit, quæ logotheta responderit cum memorasset, et ad extremum adjecisset: Dei mentem consiliumque quis cognovit? uti adhuc paulisper tolerando viros se præstarent, eos est cohortatus: hodiernum quippe diem docturum, quod hucusque fuisset ignoratum. Nam cum magnus domesticus hæc respondendum præstitutus sit, cum ipsa responsione et consilii, et actionis ducem fore. Atque hi quidem [nepos, inquam, et amici], hoc deliberato a se invicem digressi sunt. Ad magnum vero domesticum hesternus nuntius revertens, responsum ad imperatoris jussa exegit. Respondit in hæc verba: Cum propensi ejus in se animi documenta complura habeat, ut ante fassus sit, insuper ista provincie ac latione ad gratias uberiores agendas se compelli. Orare tam... post omnia etiam istuc sineret impetrari ab se beneficium, quod reliquis neutiquam inferius duceret, ut ne in Peloponnesum mitteretur: non quod ignavia succumberet, aut præfecturam hanc dignitati suæ imparem censeret, sed quod illis in locis versari nequeat, ubi patrem amisserit (22). Scire enim melius ipsum, quo pacto pareus ejus, unum et viginti natus annos, ab eo Peloponneso præfectus, octo continuis ibidem consumptis, vitam reliquerit. Quo factum deinde, ut Peloponnesi memoriam nunquam sine dolore usurpet. Quin et matrem sæpe ac multam sibi dixisse, permoleste laturam, si ei regioni præsesset, quæ ipsum tali patre orbasset. Huic igitur detrectationi suæ veniam daret. Sed enim hoc velamentum quoddam erat, non vera causa repudiandæ provincie. His intellectis imperator molliter hominem castigat, qui imprudenter locutus esset: quique timorem viro minime decorum concepisset, dum propter patris mortem illic obitam, a regione abhorreret; perque eundem nuntium ei significat, **56** consultius facturum fuisse, si non repugnanter mandatis stictim paruisset. Quia vero excusationem de Peloponneso non quidem necessariam prætexeret, sed tamen prætexeret, se illum eo munere liberatum velle: in Thessaliam autem jubere proficisci, quæ vicinorum Catalanorum incursionibus afflictata (23), exercitati, ac prudentis alicujus ducis auxilio indigeat. Suscepit magnus domesticus provinciam, cum quod opponeret, non haberet. Cæterum et inopinatum ali

Jacobi Pontani notæ.

(22) Mirum tam levem recusationis, et detrectatæ provincie causam ab homine prudente afferri. Sed idoneam bonus vir non reperiebat. Certum est tamen nos illa loca natura horrere, aversa-risque, in quibus nos, nostrive damno aliquo majore multati sumus: multo magis, si etiam ibi aut

interfecti, aut morbo consumpti.

(23) De origine et nomine Catalanorum, vide quid scribat initio libri quinti *Historiæ Genuensis* Petrus Bizarus. Malo autem cum multis Catalani, quam cum Græco *Catalani*: prima, inquam, vocali, quam secunda.

quod lucrum imperatoris verba arripens, dicentis A Catalanos incurrare Thessaliam, ideo se egere non parva copia vicissim significat, si eo, quemadmodum imperetur, discedendum sit. Oportere autem, quæ sibi consideranti tum ad hostes propulsandos, tum ad munus suum tuto suscipiendum requisita viderentur rogantem, ab imperatore consequi : sic secum ratiocinans, eum aut propter difficultatem petitionis deficiente consilio, missionem istanc missam facturum : aut, quod proximum esset, dum tempus longius in apparatu consumitur, interea junioris imperatoris conveniendi, et rebus nimio opere fessis quid agendum sit, cum eo deliberandi facultatem fore. Jussus petere quæ animus hortaretur, per litteras exercitum justum, ac valentem, et pecuniæ in alimenta militum, quod satis sit, petit ; hæc enim esse, quibus indigeat. Utrique annuit imperator, et ut quamprimum omnia conficiantur, mandat. Cumque illum ad profectorem urgeret adeo, ut respirare non sineret, magnus domesticus post diem quintum se profecturum recepit (qui dies erat secundus magnæ, quæ dicitur, hebdomadis [24]) : eo imperator contentus siluit. Eadem luce protostrator quoque Prillapum ire, et præfecturam iterum capessere jubetur. Qui obtemperaturum se pollicitus, et quo die proficisci cogitaret interrogatus, sextum ejus hebdomadis nominavit. Ac cum seniore quidem imperatore sic egerunt.

χός τε στρατιᾶ, καὶ χρήματα εἰς τροφήν ἀρκέσοντα τοῖς στρατιώταις), πρὸς οὐδὲ ἂν τῶν ζητημάτων ἀνένευεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' εὐθὺς ἐκέλευε πάντα πρὸς πέρας ἀγαγεῖν. Ἐπιταχύνοντος δὲ τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ τὴν ἐξοδὸν βασιλέως καὶ οὐδ' ἀναπνεῖν ἀνιέντος, ὁ μὲν μετὰ πέμπτην ἡμέραν ὑπέσχετο ἐξελθεῖν (ἦν δ' αὐτῆ δευτέρα τῆς παρ' ἡμῖν μεγάλης ἐβδομάδος ὀνομασμένης), βασιλεὺς δὲ ἠσύχασεν ἀρκεσθεῖς. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ πρὸς πρωτοστράτορα παρὰ βασιλέως ἀφίκτο πρόσταγμα πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Πριλλάπου, ἧς καὶ πρότερον ἦρχε, πάλιν ἐπιτροπεύοντα ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ, τὸ ἐπίταγμα τοῦ βασιλέως ἐπαγγειλάμενος ἐκπληρώσειν, καὶ προθεσμίαν αἰτήθεῖς τῆς ἐξόδου, τῆς αὐτῆς μεγάλης ἐβδομάδος ἐπηγγεῖλατο τὴν ἕκτην. Πρὸς μὲν δὲ τὸν πρεσβύτερον τῶν βασιλέων τοιαῦτα εἰπόν τε καὶ ἐπηγγεῖλαντο.

57 CAPUT XVIII.

Cunctatur Byzantio exire magnus domesticus, et ad urbem postea manens, pecuniam et militem expectat. Protostrator quoque discedere cogitur. Libellus ad lectulum junioris imperatoris inventus. Ejusdem ex urbe egressus; Adrianopolim faustus ingressus. Mandat duci suo senior, fugitores insectatus, nepotem vinctum adducat. Ille vanam fore persecutionem docet.

Cum juniore autem verba miscentes, quæque C accidissent commemorantes, comparatis necessariis, Byzantio excedere decreverunt. Monent item per litteras Syrgiannem, uti cum suo agmine die Paschæ, quo die egredi pepigerant, paratus prope Byzantium adsit. Ad egrediendum igitur sese instruebant. Postquam alter dies magnæ hebdomadis illuxit, quo magnus domesticus exiturum sese sponderat, acrius promissa reposcunt, quos huic curæ imperator præposuerat. Ille commentitiis quibusdam causis exitum differre. Sequenti luce uti moras tollat, et exeat, imperatur. Respondet,

Εἰς ταῦτόν δὲ συνελθόντες τῷ νέῳ, καὶ πάντα διηγησάμενοι τὰ συμπεσόντα, οὐκίτι μένειν ἐδόκει, ἀλλὰ παρὰσκευασαμένους ἐξελθεῖν Βυζαντίου. Γρίφουσι δὲ καὶ Συργιάννη παρὰσκευασάμενον ἅμα τῇ ὑπ' αὐτὸν στρατιᾷ, τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα ἐγγὺς εὐρεθῆναι διατρίβοντα Βυζαντίου (τότε γὰρ καὶ αὐτοῖς ἐδέδοκτο ἐξελθεῖν)· οὗτοι μὲν οὖν παρὰσκευάζοντο πρὸς τὴν ἐξοδὸν. Τῆς μεγάλης δὲ ἐβδομάδος καταλαβούσης δευτέρας, καθ' ἣν ὁ μέγας δομεστικός τῆς πόλεως ἐπηγγεῖλατο ἐξελθεῖν, ἠναγκάζετο μὲν παρὰ τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληροῦν· ὁ δ' αἰτίας τινὰς πλατάρμενος, τὴν ἐξοδὸν ἀνεβάλλετο.

Jacobi Pontani notæ.

(24) Magna, propter magna mysteria, quæ per dies illos nobis in memoriam cantibus, et ceremoniis sacratissimis rediguntur : cruciatus videlicet ac mors hominū nostri Jesu Christi, quibus

humanum genus expiatum est. Alexander monachus, oratione de inventionē sanctæ Crucis, τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἐβδομάδα nominat.

τῇ δ' ἐπιούσῃ μὴνύσται παρὰ βασιλέως ὡς τάχιστα ἐξελεῖν. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο μὴ πρότερον δύνασθαι, πρὶν ἂν τὰ χρήματα δοθῇ πρὸς αὐτὸν, οἷς ἂν πρὸς τὴν μισθοφορικὴν χρῆσται τῆς στρατιᾶς, καὶ πρὸς τὰς τῶν παλιγγίων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ φρουράς. Εἰ γὰρ τοῦτο γένοιτο, μηδεμίαν ἀναβολὴν εἶναι πρὸς τὸ τειχῶν ἔξω τῶν Βυζαντιῶν εἰς τὴν ἐπιούσαν ἐφθῆναι. Τὰ μὲν οὖν χρήματα βασιλέως προστάξαντος, αὐθημερὸν παρέσχον οἱ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ταμίαι, μυριάδας ὄντα χρυσίου πέντε· ἃ καὶ παραλαμβάνοντες οἱ τοῦ μεγάλου δομestικου ταμίαι, πάλιν εἴασαν πρὸς τῷ βασιλικῷ ταμείῳ φρουρεῖσθαι (οὕτως προστεταγμένον αὐτοῖς παρὰ τοῦ δεσπότου), προσθέντες αἰτίαν τῆς καταλείψεως, ὡς ἐν τῶν ξυστρατεύειν τάγμα τῷ μεγάλῳ προστεταγμένων δομestικῶ ἐκ στρατιᾶς ἐτέρας ἐπανῆκον ἄρτι, καὶ δεόμενον μικρὰ ταῖς οἰκίαις προσδιατρίβειν, ἐπεὶ πολλὰ καταναγκάσας ὁ στρατηγὸς οὐκ ἠδυνήθη τῶν οἰκιῶν ἐξελάσαι ἄλλον ἄλλοτε διαδιδράσκοντα, συνεχώρησε καὶ ἄκων τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν οἴκοι διατρίβαντα, μετ' αὐτὴν εὐθὺς ἔχεσθαι τῆς ὁδοῦ· αὐτὸς δὲ καὶ τὰ χρήματα μετ' ἑαυτῶν ἔχοντας, πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀφικέσθαι. Τὸ δ' ἦν πρόφασις πεπλασμένη· κατελείπειτο δὲ τὰ χρήματα, ἅμα μὲν ὅπως εἶη πρόφασις εὐπρεπῆς τοῦ περὶ τὸ Βυζάντιον διατρίβειν (διέτριψε γὰρ μετὰ τὴν ἐξοδὸν ἡμέρας πέντε περὶ αὐτὸ), τὴν τοῦ νέου βασιλέως ἀφιξίν ἐκδεχόμενος, ἅμα δὲ καὶ ἀγεννὲς καὶ μηδαμῶς αὐτῷ προσῆκον χρημάτων ἡσσησθαι δοκεῖν, νομίζων ὡς ἀπάτη καὶ κλοπῇ σχεδὸν ἀφαιρούμενος βασιλέως· ὃ μάλιστα αὐτῷ πρὸς τὴν εὐκλειαν καὶ τὴν εὐδοξίαν τὸν εἰσέπειτα χρόνον πάντα οὐκ ὀλίγα λυμανεῖσθαι ἔμελλε. Ὁ δὲ καὶ πολλοῖς τῶν περὶ χρήματα ἠτητημένων ἐδοξεν ὑπερφυῆς τὸ τοσοῦτων χρημάτων, καὶ οὕτως ἐν ἐπικαίρῳ τῆς χρείας ῥαδίως ὡς οὐδενῶν καταφρονῆσαι, ἐξόν, εἴπερ ἐβούλετο, σὺν ῥαστώνῃ πάσῃ λαβεῖν. Ὁ μὲν οὖν μέγας δομestικός τῇ τετάρτῃ τῆς μεγάλης ἐβδομάδος ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινου, καὶ διέτριβε περὶ αὐτὴν, τοὺς στρατιώτας ἐκδεχόμενος καὶ τὰ χρήματα δέχον. Κατὰ δὲ τὴν ἕκτην τῆς αὐτῆς καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἠνάγκαστο ἐξίεναι· οὐ μὲν ἐξῆλθεν ἀλλὰ τὸ τε ἀπαράσκευον αἰτιώμενος, καὶ ἄλλας τινὰς αἰτίας συναίρων, ἐπηγγείλατο μετὰ πρῆτην ἡμέραν καὶ αὐτὸς ἐξελεῖν. Τῇ δ' αὐτῇ τῆς μεγάλης ἐβδομάδος ἕκτη, εὐρητο πρὸς τῇ κλίνῃ βασιλέως τοῦ νέου βιβλίον, τάδε ἔχον γεγραμμένα· Ὡς μὲν γράψας ὁποῖος ἂν εἶη τις, ἢ ὅ τι ὀνομάζοιτο, οὐκ ἂν μάθαις ἐν τῷ παρόντι· λέγω μὲντοι πρὸς ἀλήθειαν, ὡς σήμερον ἐκπληροῦται τὸ εἰρημένον τὸ, « Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε »· συνατὸς δ' ὧν, οὐκ ἀγνοήσεις τὰ λεγόμενα δῆπου. Ὁ μὲν οὖν ἐνόησε τὸ γράμμα, τοῦτο ἦν ὑπερ καὶ αὐτὸς ἐστοχάζετο βασιλέως, ὡς ὁ τῶν περὶ αὐτῶν διασκευασμὸς, οὐδενὸς ἐτέρου χάριν, ἢ ὅπως αὐτὸς γένηται εὐεπιχείρητος, εἶη. Τὸν μὲντοι γε-

A non ante id posse, quam pecunia sibi in stipendia mercenariorum ac praesidiariorum per oppida Thessaliae praestetur. Id si fiat, citra tergiversationem postridie extra mœnia se appariturum. Pecuniam eo ipso die jussu imperatoris, quinquaginta nummum aureorum millia quæstores numerant. Quam summam accipientes magul domestici quæstores, rursus ærario imperatoris asservandam, domino ita præcipiente, relinquunt, rationem facti hanc afferentes, unam earum cohortium, quæ cum magno domestico militatum abire deberent, ex alia expeditione recens reversam orasse, ut sibi pauxillo tempore domi hæere concedatur. Eam quamvis duce impensius urgente, non potuisse domiciliis suis, aliis alias latebras quærentibus, et se occultantibus, expelli. Unde invitum etiam eis dedisse, ut diem Paschæ domi consumentes, postero lumine confestim egrederentur, et in viam se darent; quos necesse esset, numerato sibi stipendio, ad ducem pervenire. Sed istuc merum commentum erat. Ideo namque pecuniam reliquerat, ut et apud Byzantium temporis ducendi honesta esset occasio (trivit autem illie dies quinos post egressum, imperatorem juniorem præstolans); et quia haud liberale, sibi que penitus indecorum existimabat, videri captum pecunia, quam ab imperatore sene fallacia, et furto propemodum averteret, quod gloriæ, celebritati que. **58** sue sceleris, ac sempiternam labem aspergeret. Id multis quodque pecuniæ servientibus supra modum admirabile fuit, tam ingentem ejus vim, et ad usum præsentem adeo opportunam (quam, si voluisset, habere facillime poterat) perinde ac si nulla esset contempere. Magnus itaque domesticus quarto die magno hebdomadis Constantinopoli excedens, ad urbem mansit, milites videlicet, et pecuniam exspectans. Die sexto [scilicet Parasceves], etiam protostrator exire compellebatur: quamquam non exivit, sed tum imparatum se, tum alia quædam impedimenta causatus, se item post diem tertium exiturum confirmavit. Cæterum die illo sexto, propter lectum junioris imperatoris libellus inventus est, conscriptus his verbis: Qui sim, aut quis vocer qui hoc exaravi, non cognosces modo. Dico autem D vere, hodie impleri illud: *Venit hora, ut dispergamihi unusquisque, et me solum relinquatis*¹, ni stultus sis, assequeris utique quid dicatur. Ejus scripti sententia hæc erat, quam et nepos ipse conjiciebat: amicorum suorum dispersionem non alius gratia fieri, quam ut ipse commodius invadi opprimique posset. Auctorem scripturæ hujus postmodum in pace quoque diu indagatum non invenit: interea mortem obiisse creditus est. Et hæc quidem ejus modi fuerunt. Eodem vere xvi (25) Kalendas Mæias indictione quarta anni sexies millesimi

¹ Joan. xvi, 52.

Jacobi Pontani notæ.

(25) De indictionibus qui volet, legat Covarruviam *Variarum resolutionum* lib. 1, cap. 10, num. et 7.

octingentesimi vicesimi noni (26), post noctis me-
dium, solo iam ad apportandum diem novæ hebde-
madis secundum (27) surgere parante, porta, quæ
ad Gyrolimnen appellatur, reserata (28), tanquam
ad venatum junior imperator excessit, paucis qui-
busdam famulis, canibus item, et avibus venatri-
cibus comitatus. Quod quia facitabat quoties pla-
cuisset, nemo ejus fugam sensit, nec quidquam
tumultus inde natus est. Majorem porro ministro-
rum, amicorumque partem cum impedimentis
pridie per omnes portas urbis sparsim exire, et in
loco a se definito collectam expectare jussit (29).
Qua cum venisset, juncti omnes, protostratore
etiam presente, viam Adrianopolim carpebant. Ad
Nigrum [Melanem] autem flumen (30), quod voca-
tur, appropinquans, juxtaque magnos equorum
greges late campum tondentes repiciens (ii erant
partim militum Constantinopoli degenium, partim
optimatum ac magistratum), nihil injuriarum in-
ferre voluit, vetuitque comites novum aliquid
59 moliri, et pastores equarios hortatus est, ar-
menta in urbem agerent, ne forte a tumultuantibus
diriperentur. Deinde magno domestico, et Syr-
giaune quoque conventis, quantum poterant, iter
pergere maturabant: ac secundum meridiem diei
sequentis Adrianopolim intraentes, ab incolis adven-
tum hunc velut Dei cuiuspiam faustum sibi inter-
pretantibus (31), jucunde accepti sunt. Avus nepo-
tis fuga audita consternatus aliquandiu, ut primum
lux, menti reddita est, parvique rem negotii judi-
cavit, eum captivum ducere (quandoquidem totum
sub se imperium, et exercitum haberet) quemdam
de proceribus suis Manuolem Tagarin magnum
stratopedarcham, vili et obscuro genere ortum,
sua strenuitate et audacia militari a semetipso ad
summam gloriam provectum (nam Philadelphie
Lydorum (32) contra Persas multa præclaræ virtu-

A γραφῆτα καὶ ὑσταρον ἐν τοῖς τῆς εἰρήνης καιροῖς
πολλὰ ζητήσας ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἔσχεν εὐρεῖν· ἐνο-
μίσθη δ' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἀποθανεῖν. Ἄλλὰ
ταῦτα μὲν ὧδέ πη ἔσχεν. Τοῦ δ' αὐτοῦ ἤρας, ἐννά-
την ἄγοντος Ἀπριλλίου πρὸς ταῖς δέκα, ἐνδείκτου τε-
τάρτης τοῦ ἐννάτου καὶ εἰκοστοῦ πρὸς τοῖς ὀκτω-
κοσίοις καὶ ἑξακισχίλιοις ἔτους, μετὰ μέσας νύκτας
τοῦ πρὸς τὴν δευτέραν τῆς νέας ἑβδομάδος ἀνίσχον-
τος ἡλίου, τὰς πρὸς τὴν Γυρολίμνην λεγομένας ὑπαν-
οίξας πύλας, ὡς πρὸς θήραν δῆθεν ἡ νέος ἐξῆλθε
βασιλεὺς, ὀλίγους τινὰς τῶν οἰκετῶν ἐπαγόμενος,
κύνας τε καὶ ὄρνεις ἡσκημένους θηρᾶν. Ἦν δ' ἐξ ἔθους
αὐτῷ τοῦτο ποιεῖν ὅτε βούλοιο, καὶ διὰ τοῦτ' ἀλοθη-
σιν οὐδεμίαν οὐδὲ ταραχὴν ὁ δρασμὸς παρεῖχε.
Τοὺς δὲ γε πλείους τῶν οἰκετῶν καὶ τῶν φίλων αὐ-
τῆς σκευαῖς τῇ πρὸ τῆς δευτέρας διεσκευασμένους
κατὰ πάσας τὰς τῆς πόλεως πύλας ἐκέλευσεν ἐξι-
θόντας, ἐν ὠρισμένῳ τιμῇ χωρίῳ συναθροισμένους
περιμένειν. Οὐ δὲ καὶ γενόμενος, καὶ τοῖς οἰκετοῖς
συμμίξας, τῆς εἰς τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν φερούσης
εἶχετο, συνόντος καὶ πρωτοστράτορος. Γενόμενος δὲ
πρὸς τὴν Μέλανα καλούμενον ποταμὸν καὶ ἵππων
πολλῶν ἀγέλας παρ' αὐτῷ νεμομένας εὐρῶν (ἦσαν
δ' ἵπποι τῆς Ἰδρυμένης ἐν Βυζαντίῳ στρατίας, καὶ
τῶν ἄλλων συγκλητικῶν καὶ πολιτικῶν), οὐδὲν ἐθέ-
λησεν ἀδικῆσαι· ἀλλὰ τοῖς τε συνεπομένοις ἀπαίπε
νεωτερίζειν μηδὲν, καὶ τοῖς ἵπποφοροῖς ἐκέλευσε
τοὺς ἵππους λαβόντας πρὸς τὴν πόλιν χωρεῖν, μὴ
ταραχῆς τινος γενομένης διαρπασθῶσιν. Ἐφεξῆς
δὲ συναλθὼν καὶ τῷ μεγάλῳ δαμαστικῷ καὶ Συρ-
γιάνῃ, ὡς εἶχον ἡνυον τὴν ὁδὸν· καὶ μετὰ μέσσην
τῆς μετὰ τὴν δευτέραν ἡμέρας, εἰς τὴν Ἀδριανοῦ
φθάσαντες εἰσεληλύθασιν, ἡδέως ὑποδεξαμένων τῶν
οἰκούντων τὴν πόλιν, καὶ τῶν κρείττωνων τινὸς τὴν
βασιλέως οἰθηθέντων ἐπιδημίαν. Ὁ μὲντοι πρεσβύ-
τερος βασιλεὺς τὸν τοῦ ἐγγόνου δρασμὸν γνωρίσας,
διασέσιστο μὲν ἐπ' ὀλίγον τοὺς λογισμοὺς, εἶπ'

Jacobi Pontani notæ.

(26) Coeptum hoc bellum ab egressu Constanti-
nopoly Andronici junioris, qui fuit, ut nos annos a
Christo nato numeramus, 1321. Quo eodem obierat
Michael ejus pater, quamvis Octobri mense obierit;
Græci enim annum suum a Septembri inchoabant.
Finitum 1327.

(27) Νέαν ἑβδομάδα noster vocat, quam quidam
ἑβδομάδα διακαινισμού, hebdomadam renovationis,
id est, hebdomadam paschalem, qua Resurrectio-
nis Domini memoriam colimus. Nam Christo in
vitam redeunte, renovata et instaurata sunt om-
nia, ut cavit Venantius in carmine de Pascha. In
quo declarata rerum resurgentium varietate Christo
a mortuis resuscitato, addit.

*Eccæ renascentis testatur gratia mundi,
Omnia cum domino dona redisse suo.*

(28) Dum illustris resurrectionis dies illuxisset, ait
Gregoras, vespereque decreta exsequenda essent, de
more petiit, et accepit claves Gyrolimniæ portæ:
hoc enim propter matutinam venationem facere con-
sueverat. Igitur sub mediam noctem, cunctis dor-
mientibus, cum omnibus conjuratis egressus, postrie-
die in Syrgiannis, et Cantacuzeni castra pervenit.
Illi enim cum illustri apparatu fugam illius Adria-
nopolim præstolabantur.

(29) Quasi illud Æneæ diceret, n. Æneid.:

*Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
Est urbe egressis tamulus, templumque vetustum
Desertæ Cereris: juxtaque antiqua cupressus,
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.*

(30) Μέλας ποταμὸς appellabatur, propter aquam
forsan nigricantem. Gregoræ interpretes reddidit,
Maurum flumen; nam recentibus Græcis μαύρον
est nigrum. Sic pontum Euxinum μαυροβάλασαν
vocant, propter tempestates fœdas, et nimbos,
eosque subitos, quibus cœlum serenum ac placidum
tenebris repente nigrescit: nam aqua est
limpidissima; de Buvio autem eadem appellationis
causa afferri non potest.

(31) Vocem hanc κρείττων, de Deo dictam, ex
Platonis Sophista, Plutarchi Pyrrho, item ex He-
liodoro ostendit Thesaurus Græcæ linguæ; creditur-
que hoc loquendi genus explicari isto Xenophontis
lucro, Pædia viii, κρείττων τις ἢ κατ' ἀνθρώπων,
homine major, augustior, etc.

(32) Eam obsederat Orchanes II, Turcarum im-
perator, cui postea Cantacuzenus filiam suam in
conjugem dedit. Egregiam ibi operam navarunt
Gatelanus, et Theoleptus episcopus. Meminit Grego-
ras lib. vii, et Chalcocondylas lib. i; multis autem
post annis capta est a Bajazete, Orchanis nepote,
V imper.

ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, καὶ οὐ μὲν ἔργον ἠγησάμενος τὸ
 τὸν ἔγγονον χειρῶσασθαι, ἅτε καὶ στρατιᾶς καὶ τῆς
 ἐρχῆς ἀπάσης ὑπ' αὐτῷ εὐθεῖ. Ἐνα τῶν συγχλητι-
 κῶν Μανουὴλ Τάγαριν τὸν μέγαν στρατοπεδοῦργον,
 γένους μὲν ὠρμημένον ἐκ φαύλου καὶ ἀφανοῦς, ἀν-
 δρία δὲ καὶ τόλμη τῇ περὶ τὰς μάχας ἐπὶ πλεῖστον
 δόξης αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ προσελθόντα (ἐν γὰρ Φιλαδέλ-
 φείᾳ τῇ κατὰ Λυδίαν πολλὰ καὶ χειρὸς καὶ τόλμης
 καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας κατὰ Περσῶν ἐνεδείξατο
 ἔργα, ὡς ἐκ τούτων θαυμασθέντα καὶ γάμου τυχεῖν
 ἐπιφανοῦς· τῇ γὰρ ἀνεψιᾷ συνέζευκτο βασιλῆως
 Θεοδώρου τῆ Ἀσανίνῃ), τοῦτον δὲ μετακαλεσάμενος
 ὁ βασιλεὺς, Ὁ ἐμὸς ἔγγονος, ἔφη, νυκτὸς ὄχητο
 ἀποδρᾶς τῆς πόλεως ταυτησί. Ὅπου μὲν οὖν ἂν
 διατρίβῃ, οὐκ ἔστιν εἰδέναι σαφῶς. Τοῦτο δὲ πέ-
 πεισμα· ἀκριβῶς, ὡς ὀλίγων ἀχθήσεται δεσμώτης
 ἡμερῶν εἶσω. Τὸ δὲ νῦν ἔχον αὐτὸς ἀναλαβὼν στρα-
 τιῆν ὄσῃ οἶαι πρὸς τὸ ἔργον ἀρκέσειν, ἐπιστρα-
 τεύσει αὐτοῖς καταπόδας· κἂν μόνον ἐγγένηται
 συντυχεῖν, οὐδὲν λοιπὸν ἢ θοριαλιώτους ὑποστρέψαι
 λαβόντα πάντας· ἐκείνοις γὰρ οὐχ ὅτι ἀμύνεσθαι,
 ἀλλ' οὐδ' ἀντιθέλειαν ἂν ποτε παρασταίῃ. Ὁ Τάγαρις
 μέντοι συνετὸς ὢν καὶ πρὸς μάχας ἐξησκημένος,
 καὶ μὲν, ὡς κράτιστος βασιλεῦ, ἔφη, τῶν ὀλίγου πόνου
 ἐσεμένων ἔργων εἶναι δοκεῖ τὸ τὸν σὸν ἔγγονον
 ἀχθῆναι· συλληφθέντα δεσμώτην· ἐμοὶ δὲ τούναντιον
 ἄπαν· βούλομαι δὲ ἐμὲ ψεύσασθαι καὶ μὴ σὲ τῆς
 ἀλπίδος, ὡ βασιλεῦ. Τοῦτο μὲν οὖν ὅποιον ἂν ποτε
 ἀποδαίῃ, αὐτὸ φασὶ δείξει. Ἐπεὶ δ' ἐπέταξας στρα-
 τιῆν ἀναλαβόντα καταδιώκειν αὐτοῦς, ὡς ἂν ἐγ-
 γένηται συντυχεῖν, οὐ μόνον οὐκ ἀμυνομένων, ἀλλ'
 οὐδ' ἀντιθέλειαν τολμηρόντων, ὡς ἔχω καὶ περὶ τού-
 των γνώμη, ἔρω. Τὸν ἀριθμὸν τῆς παρουσίας ἐν-
 ταυθοῖ στρατιᾶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμπειρίαν
 καὶ τόλμαν ὁ σὸς ἔγγονος καὶ εἰ περὶ αὐτὸν σαφῶς
 εἰδότες, οὐκ ἂν ἐτόλμησαν τραπέσθαι πρὸς τὴν φυ-
 γήν, εἰ μὴ πρότερον ἐπ' ἀκροῖς δόρασιν ἐξαρτήσαν-
 τας τὴν ζωὴν, οὕτω παρέθηξαν ἑαυτοῦς, ὡς πᾶσιν
 οἱ ἂν ἐπίωσιν ἀμυνόμενοι μέχρι τοῦ πεσεῖν. Ἰσασί
 γὰρ σαφῶς ὡς ἂν ἀλώσιν, ἥκιστα τοῦ ἀποθανεῖν
 κείσονται μετριώτεραι. Διόπερ ὡς τεθνηξόμενοι μα-
 χοῦνται καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν.
 Θανατοῦσιν οὖν ἀνθρώποις ἐξ ἴσου τοῦ ἀριθμοῦ συμ-
 πλέεσθαι τινα, οὐδὲ πόρρω μακίας δόξαιεν ἂν. Ἐπὶ
 γὰρ τῶν τοιούτων τοὺς ἀντικειταγμένους καὶ τῷ
 πλήθει πολλῷ τῷ μέτρῳ χρεῶν ὑπερέχειν, καὶ ταῖς
 προθυμίαις ἴσους εἶναι· ἃ δὲ καὶ ἀμφότερα ἡμῖν
 ἐν ἀμφιδόλῳ καίται. Τῶν τε γὰρ συνόντων αὐτοῖς
 οὐκ ἴσμεν τὸ πλῆθος, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῖν τεταγμένων,

lis, et imperatorie ejusdam peritiæ facinora edi-
 derat, et ob admirationem inde partam, uxorem
 illustri loco progenitam Theodoram Asaninen im-
 peratoris consobrinam acceperat), hunc, inquam,
 Manuelem accersens: Meus nepos, ait, præterita
 nocte aufugit. Ubi moretur, pro certo haud scio.
 Hoc quidem mihi exploratissimum est, intra paucos
 dies in vinculis ad me adductum iri (33). Nunc
 adjunctis tibi militibus, quot sufficere putabis,
 fugitores per vestigia insequere. In quas simul in-
 cideris, nihil erit quod agas amplius, quam ut
 captis omnibus domum revertare: quippe quibus
 non solum se defendere, sed vos contra aspicere
 nunquam in mentem veniet. At enim Tagaris homo
 prudens, et bellator minime rudis: tibi quidem,
 imperator optime, inquit, minime negotiosum vi-
 detur, nepotem comprehendere, vincitumque ad-
 ducere: ego vero diversum plane sentio: tametsi
 cupio sane, me opinione potius aberrare, quam spem
 tuam decipi. Sed hujus consilii eventum res ipsa
 docebit (34). Quoniam autem mandasti, ut delecta
 manu eos persequeretur: nam si eos assequar, nec
 resistere, nec nos aspicere ausuros; etiam in hoc
 quid mei iudicii sit, eloquar. Quanta hic nobis
 copie, quam exercitate et animosæ sint, nepos
 tuus, et amici ejus luventer scientes, non se in
 fugam tradidissent, ni prius vita in hastarum mu-
 cronibus suspensa (35), adeo semetipsos exacua-
 sent, ut adversus quorumlibet impressionem usque
 ad mortem præliatori sint. Norunt enim perbene,
 si in potestatem venerint, **60** nihil se mitiora
 ipsa morte perpressuros. Quamobrem animarum
 suarum prodigi, et tanquam morituri, supra vires
 etiam pugnabunt. Cum hominibus igitur vitæ aleam
 subeuntibus æqua manu pugnam conserere, parum
 distat ab insania: multo siquidem majore numero,
 parique alacritate in eos pugnandum est: quæ
 ambo nobis in incerto sunt. Nam quanta se ad
 illos multitudo aggregaverit, igitur, igitur, igitur
 nostrorum militum animi in te, ad in illum propen-
 deant, incompertum habemus. Præterea cum illi
 sub gallicinium sese extulerint (id quod portarum
 eustodes retulerunt), nos autem insequendo usque
 ad conticinium insistere non possimus, igitur, igitur
 nos captabimus quæ capere nequibimus: et
 horum alterum continget, ut aut eos non assecuti
 domum frustra redeamus (quod ipsum nos infe-
 riores arguet), aut si eos adepti adoriamur, certa-
 mine victi concidamus. His ego de causis nos in

Jacobi Pontani notæ

(33) Gregoras tradit, ante fugam voluisse eum capere, et consilium Gerasimo patriarchæ aperuisse. Quod ille ad nepotem deferens, fugæ accelerandæ auctor ei fuerit.

(34) Proverbiij speciem habet, αὐτὸ δείξει, quod indicat verbum φασί, aiunt.

(35) Summum conatum, et desperationem pugnantiæ hæc, ut videtur, paræmia declarat; quando nimirum dici potest:

Una salus victis nullam sperare salutem.

Quid enim tam facile militi potest excidere, quam

quod ab extrema hasta dependet? Sic David perpetuo se in discrimine mortis versari, Saule persequente, significare voluit illis verbis, *Anima mea in manibus meis semper*. Nam Hebræis ponere animam in manibus, est exponere se periculo, ut Judicium xii et I Reg xxviii. Portare autem animam in manibus, aut habere in manibus, accipiunt pro eo, quod est, versari in afflictionibus et de vita periclitari. Plura non ignobilis theologus Jansenius super adductum psalmi locum.

Itinere persequendos, sed alio quodam modo **A** ὑποτέρους πρόσκεινται τὰς γνώμας ἀγνοοῦμεν. Ἄλλοιως τε καὶ περὶ μέσαι νύκτας αὐτῶν ἐξεληθῆσαν,

ὡς παρὰ τῶν φυλάκων τῶν πυλῶν ἐξεγένετο μαθεῖν, ἡμῶν δ' οὐ μέχρι βαθείας ἐσπέρας δυνησομένους ἂν πρὸς τὴν δίωξιν καταστῆναι, ἐκείνοις μὲν τὸ ἐν ἀσφαλείᾳ περιστήσεται εἶναι, ἡμῖν δὲ τὸ ἀνεπίκτους ἐπιχειροῦν καὶ θυαῖν ἕτερον συμβῆσεται, ἢ ὑστερήσαντας ἀπράκτους ἐπανέλθειν (ὃ καὶ αὐτὸ σημεῖον ἂν ἦ τῆς εἰρήνης), ἢ καταλαθόντας, ἤττηθέντας πεσεῖν. Τοῦτιον δὲ ἕνεκα, οὐ καταδιώκειν ἐξ ἐφόδου ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον πρὸς αὐτοὺς πολέμητόν εἶναι μοι δοκεῖ.

CAPUT XIX.

Andronicus minor imperatoris nomine privatur, hostis judicatur, crescit potentia. Legati ad eum de pace. Miles tumultuat. Praclarum fortitudinis, et excelsi animi exemplum in Theolepto episcopo. Iterum testatus innocentiam suam juvenis, legatos cum spe pacis dimittit. Senis potentia extenuatur.

Cum his etiam assentirentur, qui de primoribus palatinis presentes aderant, imperator fugitivos persequendi voluntatem abiecit: subditos autem omnes sacramentum poposcit (36), non se ab Andronico Palaeologo juniore facturos (quo ipso edicebatur, ne quis posthac imperatorem nominaret), sed hostis loco haberet, quandoquidem ab imperatore avo descivisset. Ergo jurabatur quidem, sed actum agebatur: quippe non solum Byzantio e senatu, et militibus quotidie complures ad nepotes transibant: verum ex aliis aequae provinciae et civitatibus Romani imperii turmatim confluebant (37), ut brevi spatio circum se justum teneret exercitum (38). Nec tamen studio novarum rerum direptiones, et vastitates crebrae inferebantur. Tributorum coactores ab occurrentibus despoliabantur (39); nisi ipsi praesentientes, pecuniam tutis locis abscondissent: ipsique insuper defraudato imperatore non parum sibi, quasi ab obviis spoliati, retinebant: ac si quis cum quorundam **61** seniori studentium privatas exerceret controversas, seque data opportunitate ulcisceretur, fructus, ovae, et oves pro praena adversario auferbat. Senior postquam rem secus ire vidit atque speraverat, coactis qui per id tempus Constanti-nopoli visebantur episcopis (patriarcha enim Gerasimus morti concesserat ea ipsa nocte, qua nepos urbem deseruerat), expromptisque apud eos, quae jure expromenda ducebat, persuadet, ut anathema contorqueant in omnes (40), quique nunc a ne-

Τούτοις τοῖς λόγοις καὶ τῶν παρόντων συνειπόντων συγκλητικῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς μὲν πρὸς τὴν δίωξιν βουλῆς ἀπέστη, ὁμνῶναι δ' ἐκέλευσε πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν, ὡς αὐτεῖς ἂν ἔλοιτο τὰ Παλαιολόγου τοῦ Ἀνδρονίκου (οὕτω γὰρ προστέτακτο μηκέτι βασιλεὺς κατονομάζειν), ἀλλὰ πολέμιον ἡγεῖσθαι ὡς τοῦ βασιλέως ἀφροστητότα. Οἱ ὄρκοι μὲν οὖν ἐτελοῦντο, ἦνον δὲ πλέον σθένος. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς ὁσήμεραι πολλοὶ πρὸς τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἤτομόλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων τῶν ὑπηκόων Ῥωμαίοις συνέδροον κατὰ συστάσεις, ὡς ἐν ὀλίγῳ περὶ αὐτὸν στρατιᾶν ἀξιόμαχον ῥθροισθῆναι. Ἐγένοντο μὲντοι πρὸς τὸν νεωτεριστὴν ἀρπαγαὶ καὶ φθοραὶ πρὸς γράτων οὐχὶ συχναί. Τούτοις γὰρ πρότερον τοὺς δημοσίους φόρους ἀπεστέρησαν τῶν ὄντων οἱ προστυχόντες, εἰ μὴ που καὶ αὐτοὶ προαισθόμενοι, κατέκρουσαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ αὐτοὶ δὲ πολλὰ ἑαυτοῖς περιποίησαντο ἀποστέρησαντες βασιλεῖα. ὡς δὲ θεὸν ἀψηρημένοι παρὰ τῶν προστυχόντων καὶ εἴ τις πρὸς τινὰ τῶν τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ προσκειμένων, διαφροσύνῃ ἰδίων ἕνεκα ἐγκλημάτων, ἤμύνατο τοῦ καιροῦ συμμεχούτος, εἰς ἀρπαγὴν καρπῶν καὶ βοῶν καὶ προβάτων περιστήσαντες τὴν ζημίαν. Ὁ δὲ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡς ἐκνότης ἢ αὐτὸς προσεδόξα, τὰ πράγματα ἐχώρει, συναγαγὼν τοῖς ἐν τῇ Κωνσταντινῶι τότε διατρίβοντας ἀρχιερέας (ὁ πατριάρχης γὰρ Γεράσιμος ἐφθάσε τελευταῖα, ἐν ᾗ νυκτὶ καὶ ὁ νέος βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου), καὶ διαλεχθεῖς

Jacobi Pontani notae.

(36) Gregoras: *Passim sacrosanctum Evangelium in palatiis, in viis, in foris circumferri cernens, et populum sacramento adigi, ut et a junioris imperatoris societate recederent, et seniori arctioribus obedientiae vinculis assergerentur.*

(37) Opes Romani imperii hoc tempore parum florentes fuerunt, tot et jam regnis, provinciis, urbibus, per Barbaros ereptis. Ex hac historia colligimus, habuisse adhuc imperatores Constantinopolitanos, quamvis non omnia integra, Thraciam, Macedoniam, Bithyniam occidentalem, Thessaliam, Aetiam, Boetiam, Acarnaniam, insulas Peloponnesum, Lemnum, Thasum, Chium, Lesbium, Principis, Tenedum, Maurium, Sanctum Andream. Passim est autem hoc quantumcunque imperium, in Thracia praesertim, incursiones et latrocinia Barbarorum multorum plurima, Turcarum, Scytharum, Triballorum, Mæsurum, Albanorum. A Germanensibus item propter Clavum et Galatiam magna accepit incommoda.

(38) Στρατιᾶν ἀξιόμαχον existimo reddi posse,

justum exercitum; is enim dignus est, qui cum alio exercitu congregiatur, quoniam viribus ei par videtur. Haec loco illustrando faciunt verba Gregorae: Quae cum ad hunc modum in urbe imperatrice gererentur, Andronicus junior libertate et immunitate in Thraciis pagis et urbibus pronuntiata, statim omnes ad quodvis paratos habuit; statim in armis fuerunt Thracae omnes, pro juniore imperatore Constantinopolim usque senem imperatorem cupide invasuri.

(39) Gregoras: *Ac primum passim in provincia vagantibus publicanis, et exactoribus inclementer ex-cruciatas, ereptam quam circumferebant pecuniam, nulla modestia inter se partiantur.*

(40) Anathema enim, seu execratio est, quod ait χωρισθῆναι ἀπὸ Θεοῦ ἐκφωνῆσαι, ad verbum separationem a Deo pronuntiare. In quos enim anathema torquetur, a Deo separantur, et Satanae traduntur. Itaque definitio pro eo quod definitur posita est. Semper autem potius χωρισθῆναι ἀπὸ Θεοῦ, quam vel

αὐτοῖς ἃ ἐδόκει δίκαια εἶναι, πείθει χωρισμὸν ἀπὸ
 Θεοῦ ἐκφωνῆσαι κατὰ παντὸς ἀνθρώπου τοῦ τε νῦν
 τῷ ἐγγόνῳ συνόντος, τοῦ κ' ἐσομένου. Ὡς δὲ μηδὲ
 τοῦτ' ἐπισηαῖν ἠδυνήθη τὰς τῶν ἀφισταμένων ὁρμὰς,
 δεῖται ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς μὴ καὶ εἰς πέρας
 ἀφίκηται τὰ πράγματα κακῶν, οὕτως ἐναντίως ἢ
 αὐτῷ προσεδόκησε χωροῦντα, τὸν Φιλαδελφείας
 Θεόκλητον, καὶ τὸν τοῦ κοιτῶνος προκαθήμενον
 Καλλικρηνίτην, πρέσβεις πρὸς τὸν ἔγγονον ἀποστεί-
 λας, πρὸς ξυμβάσεις ἐχώρει, ἐπαγγειλάμενος ὡς
 ὑπερ ἂν ὁ ἔγγονος ἐθέλοι, γράμμασι δηλώσας, αὐτὸς
 ἂν εἰς πέρας ἀγάγοι. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις εἰς
 Ἀδριανούπολιν ἐλθόντες, ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος
 ἔτυχε πρὸ τῆς πόλεως ἐπισκεπτόμενος τὴν στρατιάν,
 προσήεσαν ὡς προσκυνήσοντες, καὶ τὰ τῆς πρεσβείας
 ἀπαγγελοῦντες. Τὸ δὲ πλήθος περιστάντες αὐτοῦ
 γυμνοὶ τοῖς ξίφεσιν ὡς ἐπύθοντο ὑπὲρ εἰρήνης
 ἀφιγμένους, ἐκάλεον ἀλλήλους ἀποκτείνουσα. Ὁ
 μὲν οὖν Καλλικρηνίτης τῷ δέει κατασεισθεὶς τὴν
 ψυχὴν, τοῦ ἔκπου τε ἀπεπήδησε, καὶ ἀμφοτέραις
 περισχῶν τὸν βασιλέως πόδα, ἕστατο περιδεής, ὅσον
 οὐπω νομιζῶν ἀποθανεῖσθαι. Ὁ Φιλαδελφείας δὲ
 ὡσπερ δι' ἀφύχων τινῶν παριῶν, καὶ ψόφων κενῶν
 ἀκούων, ἀκκτάπληκτος ἦν πρὸς πᾶν ἔτιόν. Ἰδὼν δὲ
 τὸν Καλλικρηνίτην ὡσπερ ἀποτεθνηκότα τῷ δέει,
 οὐ δέον, εἶπεν, ὦ θαυμάσια, σὲ οὐπω κατάκρας πρὸς
 τὸν θάνατον καταπτηχέναι, μέλλοντα, εἰ μὴ νῦν, ἀλλ'
 οὖν ὑστερόν ποτε ἀποθανεῖσθαι. Εἰ οὖν τοῦτο πᾶσα
 ἀνάγκη, βέλτιον ὅτε καὶ πρόφασις τινος κέρδους, ἢ
 ὅτε μὴ τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, πᾶσα-πρόφασις
 εὐλογώτερα, ἢ ὑπὲρ εἰρήνης πρεσβεύοντας τελευ-
 τῆσαι; Εἴτε ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον
 καὶ Συργιάννην καὶ πρωτοστράτορα (οὗτοι γὰρ αὐ-
 τὸν περιέστησαν ὅπως μὴ τι περὶ αὐτὸν ταλμηθῆ),
 εἰ μὲν ἔξεστιν ὑμῖν, ἔφη, τοῦς ἀνοήτους τουτουσεὶ
 καὶ θρασεῖς καταστᾶλιν, πράττετε ἃ προσήκει· εἰ
 δ' οὖν, οὗτοι γε δρώντων ἃ προθυμοῦνται· πάντως
 οὐδὲν ἂν εἴη τῶν ἀβουλήτων Θεῶ. Ἐπὶ τούτοις ὁ
 ἀνὴρ ἐθαυμάζετο τῆς μεγαλοψυχίας ἔνθεκα καὶ καρ-
 τερίας πρὸς τὰ δεινὰ. Μέχρι μὲν οὖν τινος βοή τις
 θορυβώδης ἐξηχεῖτο διὰ τοῦ πλήθους· εἶτα κατεσταλ-

A pote sint, quipue postea futuri sint. Sed cum ne
 sic quidem deficientium impetus coerceretur, ti-
 mens, ne, quoniam res tam contra expectatam
 procederent, extrema pernicies sequeretur, Phila-
 delphiæ episcopum Theoleptam (41), et Callicre-
 niten sacri cubiculi procubitorem (42) legatos ad
 nepotem mittit, pacificationem offert, facturumque
 se, quod is litteris scriptis a se optaret, pollice-
 tur. Igitur legati Adrianopolin veniunt: juniorem
 imperatorem autem urbem copias recensentem
 offendunt: eum adoraturi, et legationem exposi-
 turi adeunt. Tum milites magna eos frequentia
 districtis ensibus circumfundunt, atque ut de pace
 adventasse audiunt, ad illos contrucidandos inter
 se hortantur. Itaque Callicrenites ex equo desi-
 liens tremulus, et imperatoris genua complexus,
 magno cum timore astat, jamjam se interfectum
 iri arbitratus. At Philadelphiensis, ut si per ina-
 nius transiret, et vanos quosdam strepitus exau-
 diret, et ad omnia imperterritus manet, et Callicre-
 niten metu prope exanimatum cernens: Heus tu,
 inquit, non te horrore mortis tantopere perfundi
 decet, cum, si non modo, aliquando quidem certe
 moriturus sis. Si ergo mors est inevitabilis, pre-
 stat utique mori, cum se commodi alicujus osten-
 dit occasio. Quod cum ita sit, quæ tandem conve-
 nientior occasio, quam pro pace legationem obcum-
 tem mori (43)? Dehinc ad magnam domesticum,
 Syrgiannem, et prostrostratorem conversus (hi enim
 proxime circumstabant, ne quid ei noceretur): Si
 vobis fas est, inquit, stolidos istos ac temerarios
 reprimere, vestri officii munus implete; sin minus,
 faciant quod facere gesunt; invito Deo nihil
 fiet. Tam sublimis, et ad quæque gravia tole-
 randa promptus viri animus admirationem habuit.
 Aliquandiu igitur multitudo clamore fremebat:
 quo sedato, legatos seducens imperator, 62
 cuius ergo venissent cognoscit, et per eosdem avo in
 hanc sententiam respondet: Adversis casibus ce-
 dere, et illiberale quidpiam aut agere, aut eloqui,
 minorum at gustorumque quorundam hominum:

Jacobi Pontani notæ.

ἀνάθεμα, vel ἀναθεματισμὸν nominare gaudet.
 Vult enim significantius, et evidentius loqui, quod
 Greci dicunt ἐμφοτικώτερον, καὶ ἐναργέστερον.

(41) Elegans hujus Theolepti Hymnus existat in
 Grecorum Horologio, quem in appendicem Simeonis
 theologi a nobis Latine conversum addidimus.
 Est autem κατανυκτικός, ad compunctionem perti-
 nens, ex consideratione ultimi judicii.— Cur lega-
 tos mitteret senex, causam refert Gregoras fuisse
 multitudinem peditum, equitum, sagittariorum,
 funditorum pene innumerabilem, Byzantium versus
 proficiscentem, qui primo impetu urbem expugna-
 turos se rebantur, seditione laborantem, populo
 inter se discordante. De Theolepto autem principe
 legationis ait: Vir non tantum omnibus virtutibus
 ornatus, et reverendus, sed et singulari prudentia
 præditus. Porro Oresliadem, non Adrianopolim
 legatos missos, et inter eos fuisse etiam Syrgiannis
 matrem, quæ filium potissimum placaret (erat enim
 in illo exercitu) ei que persuaderet, ne ad moenia
 urbis accederet, et quæ sequuntur.

(42) Alius hic videtur a παρακοιμώμενος. Vesti-
 tum ejus explicat Curopalata, dignitatem non
 item.

(43) Hinc tam diserte et magnifice laudat Ser-
 vium Sulpitium Cicero, ix Philipp., qui in legatione
 ad Antonium obeunda, se pro republica devovit:
 Quod si cuiquam justus honos habitus est in morte
 legato, in nullo justior, quam in Servio Sulpitio re-
 perietur. Cæteri qui in legatione mortem obierunt, ad
 incertum vitæ periculum, sine ullo mortis metu pro-
 fecti sunt; Servius Sulpitius cum aliqua perveniendi
 ad M. Antonium spe profectus est, nulla revertendi.
 Qui cum ita affectus esset, ut, si ad gravem valetudi-
 nem labor vitæ accessisset, sibi ipse diffideret, non
 recusavit, quominus vel in extremo spiritu, si quam
 opem reipublicæ ferre posset, experiretur. Itaque non
 illum vis hiemis, non nives, non longitudo itineris,
 non asperitas viarum, non morbus ingravescens re-
 tardavit, cumque jam ad congressum colloquiumque
 ejus pervenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, et
 meditatione obeundi muneris sui excessit e vita, etc.

secundā fortuna intumescere, et nimium sapere, imperitorum et audacium : aequabilem vero in prosperis et adversis servare constantiam, fortium atque prudentium sibi videri. Se neque cum apud ipsum causam diceret, timore aliquo affectum, simulataque veritate dixisse quae dixerit : neque nunc, quando se tutum existimet, priorum aliena dicturum : sed rursus Deum testem appellare, nullius conscium esse, quae sibi objecta sint criminum : neque tam inhumane ullum facinus admisisse, ut ira tam inguabili ejus serenitatem exasperare poterit. Quare concordiam resarciri, paternamque benevolentiam restitui, optatum sibi et charum accidere. Verum quia in praesens adeo tumultuante milite, opportunitas dici, aut agi nihil queat, ut ipsimet legati testaturi sint, se ejus voluntate jam perspecta, et animo suo in consilium adhibito, ea facturum, quae ipsum quoque avum summa jucunditate compleant. His diebus, legatos spe bona erectos Byzantium remittit. Qui ut seni exercitus universi alacritatem, et studia erga juniorem, in ipsos vero incitatum furorē, et insaniam narraverunt, vehementer illum conturbant, moxque responso nepotis explicato, ad meliora speranda permoverunt. Porro in ipsa quoque urbe Byzantio partes junioris et augebantur mirifice, et corroborabantur eximie : senioris contra sensum minuebantur, et debilitabantur. Byzantii status rerum erat hujuscemodi.

αὐτῶν ὁρμὴν καὶ μανίαν ἀπηγγελάκωτες, οὐκ ὀλίγην ἐνεποίησαν παραχῆν. Εἰς αὐθις καὶ τοῖς τοῦ νέου βασιλείως χρησόμενοι λόγοις, παρεσκευάσαν χρηστότερα ἐλπίζειν. Ἐνθεν μέντοι καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, τὰ μὲν τοῦ νέου βασιλείως ῥέξαντες σφόδρα καὶ ἰσχύον προσελάμβανεν οὐ τοὶ μετρίαν· τὰ δὲ τοῦ προεδυτέρου ὑπέρβητε τε κατὰ μικρὸν, καὶ ἀσθενέστερα ἀπέδεικνυτο. Ἄλλὰ τὰ μὲν κατὰ Βυζάντιον τοιαῦτα.

CAPUT XX.

Nepos in consilio de hesterno tumultu conqueritur : petitionem avi proponit, quam omnes uno ore respuunt. Et quoniam avus facturum spondet quae nepos velit, velle debere, sibi imperio cedi, aut armis Byzantium invadendum. Concilio dimittitur, et cum tribus amicis amplius deliberatur. Placet seni dare spatium, quo se ad resistendum comparat, ne improviso opprimatur. Junior exercitui profectionem in occidentem persuadere nequit.

Postera luce junior imperator primoribus uni-
versis, et ordinum ducibus convocatis, ubi de exercitu, et hesternis turbis, ut de re parum laudabili et decora querelam habuit (neque enim e malo boni quidpiam existere posse [44]), et se nunc quidem turbarum 63 illarum auctoribus ignoscere, tanquam nesciis, sibi talia displicere : si quid in posterum simile attentaverint, pro dignitate in eos animadversurum professus est, quo de consultandum esset, exposuit. Avus noster, inquit, pacem se amplecturum declaravit, pollicitus se, quod voluerimus, libenter praestiturum. Restat ut quisque vestrum dicat, quod futurum

Jacobi Pontani nota.

(44) Sententia est haec fortasse. Cum ita tumultuari miscereque omnia malum sit, non posse inde quippiam boni expectari : seu, nihil profuturum, cum mala non dent bona, nisi per accidens, ut loquuntur philosophi. Atque ita merito se illos reprehendere. Mala quidem certe facienda non sunt, ut inde bona eveniant. Effectus enim ex

A μέντης, ὁ βασιλεὺς τοὺς πρέσβεις ἰδίᾳ παραλαβὼν, καὶ περὶ ὧν ἤκουσεν ἐκμαθῶν ἀνταρμήνυσσε δεῖ αὐτῶν τῷ βασιλεὶ καὶ πάππῳ τοιάδε· Τὸ καταπίπτειν ἐν ταῖς δεινοῖς, καὶ ἀγεννῆ τινα καὶ πράττειν καὶ φθέγγεσθαι, φαύλων τινῶν καὶ μικροψύχων καὶ αὐτῶς εἶναι· κρίνω· τὸ δ' ἐν ταῖς εὐτυχίαις φουσῆσθαι, καὶ μείζον ἢ προσήκει φρονεῖν, ἀμαθῶν καὶ θρασείων. Ὅμοίους δὲ ἐν τε τοῖς δεινοῖς εἶναι καὶ τοῖς ἐναντίοις, ἀνδρείων καὶ νῦν ἐχούτων. Οὕθ' δὲ ἔδικαζόμεν παρὰ σοὶ κριτῆ, βασιλεῦ, δεῖ τίνα τινα ληφθεὶς εἰλεγον ἄπερ εἶπον, ὑποκρινόμενος τὴν ἀλήθειαν, οὔτε νῦν, ὅτ' ἐν τῷ ἀσφαλεὶ δοκῶ καθεστάναι, ἕτερα φθέγγεσθαι τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐπὶ μάρτυρι πάλιν φθίγγεσθαι τῷ θεῷ, ὡς οὐδὲν ἐμαυτῷ σὺναῖδα τῶν ἐγκαλουμένων, οὐδέ τι τοιοῦτον ἡμαρτηκέτι, ὡστ' εἰς τοσαύτην ὑπερβολὴν ὀργῆς τὴν σὴν γαληνότητα ἐρθεῖσαι. Τὸ μὲν οὖν εἰς διαλλαγὴν χωρῆσαι, καὶ τὴν πατρικὴν εὐμένειαν αὐθις ἀνακαλέσασθαι, εὐχῆς ἔργον ἐμοί. Νῦν δὲ ἀδυνατοῦ φαινομένου τοῦ εἰπεῖν τι καλύτερον ἢ καταπράξασθαι διὰ τὴν ἀταξίαν τῆς στρατιᾶς πολλὴν τινα γεγεννημένην, ὡς ἀπὸ τῶν πρέσβεων μαθήσῃ, κατ' ἐμαυτὸν διασκεψάμενος, ἐπεὶ καὶ τὴν σὴν βούλησιν ἐπιθέμην, ταῦτα καταπράξομαι ἄπερ ἂν ἤδιστα καὶ αὐτῷ σοὶ φανεῖν. Τοῖς μὲν δὲ πρέσβεσι τοιαῦτα διαλεχθεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ χρησταῖς ἐλπίσι μετεωρίσας, ἐς Βυζάντιον ἐπέβλεπεν ἀναστρέφειν. Οἱ δὲ καὶ ἀφικόμενοι πρὸς βασιλέα, καὶ τὴν τε τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλείως σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν καὶ τὴν κατ

B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
Α
Β
Γ
Δ
Ε
ΣΤ
Ζ
Η
Θ
Ι
Κ
Λ
Μ
Ν
Ξ
Ο
Π
Ρ
Σ
Τ
Υ
Φ
Χ
Ψ
Ω
Α
Β
Γ
Δ
Ε
ΣΤ
Ζ
Η
Θ
Ι
Κ
Λ
Μ
Ν
Ξ
Ο
Π
Ρ
Σ
Τ
Υ
Φ
Χ
Ψ
Ω

D causa mala commedari non solet.

(45) Haec vox suo loco, ut videtur nota est, subjiciendaque est post ἡ ἀξίωσις, et ita totus locus legendus : ἀσπάζοιτο τὴν εἰρήνην. Καὶ τοῦτου χ. ἡ. μ. ἂ. β. σιτ., etc., ῥηρηδῖατο ἰῆα, καὶ ἡμᾶς βούλοιτο, quod per oscitantiam forsau irrepsit.

καὶ τούτου χάριν ἡμᾶς μὲν ἄ βουλοίμεθα αἰτεῖν, ἄ
 ἐκεῖνον δὲ ἡδέως ἔχειν εἰς πέρας ἄγειν. Λοιπὸν τοί-
 νον ὅμας ἕκαστον ἄ ἂν οἴηται συνοίσειν λέγειν. Πρὸς
 ταῦθ' ἅπαντες ὡσπερ ἀπὸ συνθήκης μία γενόμενοι
 γλώσσα, μὴ δέχεσθαι ἔφρασαν τὴν εἰρήνην, μηδὲ
 βούλεσθαι ὅπως βουλευέσθαι περὶ τούτου. Ἰδοὺ γάρ,
 ὡς ἀκούομεν, βασιλεῦ, εἰς ἔσχατον ἀφιγμένος κιν-
 δύνου, καὶ μόγις Θεοῦ συναϊρεμένου τὸ ἀποθανεῖν
 διαφυγῶν, τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χείροσι κακοῖς περιπα-
 σεῖν φιλονεικεῖς. Δεόμεθα ὅθ' σου τοῦ τοιαῦτα λογι-
 ζεσθαι ἀποτρέπεσθαι· ὅμως ἐπέειπερ, ὡς σὺ φῆς, ὁ
 σὸς πάππος εἰρηκε καὶ βασιλεὺς ὡς ὅπερ ἂν αὐτὸς
 ἐθέλης αἰεῖν ἐκεῖνον ἐκπληροῦν παρεσκευάσθαι,
 τῆς βασιλείας λέγομεν ἀποστάντω, καθ' ἑαυτὸν ὅποι
 βούλοιο διάγειν· σὲ δ' ἔξω τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν
 ἰθύνειν· ἂν δὲ μὴ βούλοιο, πρὸς Βυζάντιον ἴτεον
 ἐπ' αὐτόν. Οἰόμεθα γάρ οὐδὲ μέχρι τειχιῶν περιμε-
 νεῖν ἡμᾶς τοὺς Βυζαντίους· ἀλλ' ἔτι περὶ ἰσχυρότερον
 ὄντων, εἰς ὑπάντησιν τε σὴν ἐξελεθεῖν, καὶ τὴν πό-
 λιν ἂν παραδοῦναι. Εἰ μὲν οὖν οἵσπερ βουλευόμεθα
 πείθη καὶ αὐτὸς, ὦ βασιλεῦ, μηκέτι μέλλωμεν, ἀλλ'
 ἔργου ἐχώμεθα ἤδη. Εἰ δ' ἄλλως αὐτὸς βεβούλευσαι,
 ἀλλ' ἡμῖν γε φανερώς φράσον ὅπως ἕκαστος ὡς ἂν
 οἶός τε ἢ διασώζῃ ἑαυτόν. Τούτων οὕτως ἀπὸ πάν-
 των ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς εἰρημένων γλώττης, πολλὴν
 ὄρων ἀκαιρίαν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μεταπειθεῖν ἐπι-
 χειρεῖν (ἢ τε γὰρ στρατιᾶ ἀκάθικτοι ταῖς ὀρμαῖς
 ἦσαν, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Γερμανῶν μισθοφόροι Λα-
 τῖναι, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τινες τῶν εὐπατριδῶν παρ'
 αὐτοῖς, αὐτὸς τε ἀθήως ἔτι εἶχε πρὸς ἅπαντας, πλὴν
 ὀλίγων τιῶν, καὶ οὐκ ἦν ἐκ τοῦ βᾶστου πρὸς ἀγνώ-
 τας διαλέγεσθαι, ὡσπερ ἦν χρῆσιμον τῷ καιρῷ),
 πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας αὐτοῖς χάριτας ὁμολο-
 γήσας, καὶ δεῖν εἶναι εἰπῶν πλείονι διασκεψέει δοῦ-
 ναι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ ἐξ' οὕτω μεγάλῃν πρᾶ-
 ξιν ἀπερισκέπτως χωρεῖν (οὗ γὰρ περὶ μικρῶν
 τινῶν βουλευόμεθα, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἅμπαντος
 σχεδόν), διέλυσε τὸν σύλλογον, εἰς τὴν ὑστεραίαν
 τὸ πέρας τῆς βουλῆς ἐξαρτήσας. Τούτων δὲ διαλυ-
 θέντων, ἅμα τοῖς τρισὶ παλιν ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο
 περὶ τῶν προκειμένων, ἄ συμφέρειν ἕκαστος οἴεται
 κελεύσας εἰπεῖν. Εἶπεν οὖν πρῶτος ὁ Συργιάννης·
 Ἠμεῖς ἄ καὶ πρότερον ἐβουλευσάμεθα, βασιλεῦ,
 ὄντες ἐν Βυζαντίῳ, οὐκ ἴδια τι ἐχθραίνοντας ἐφθεγ-
 ξάμεθα τῷ σῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ, οὐδὲ περὶ πλεί-
 οτου τὸ κακῶς αὐτὸν ποιούμενοι παθεῖν, ἀλλὰ τῆς
 σῆς κηδόμενοι σωτηρίας, ἀνεγκαιῶς ἐφερόμεθα
 πρὸς τοῦτο· ἢ γὰρ τοῦ ἐνὸς εὐδοκίμησις, τοῦ ἑτέρου
 εἶναι φαίνεται καταστροφή· ὁ δὲ ἢ καὶ νυνὶ συμβαί-
 νει. Τῆς γὰρ στρατιᾶς ἀπέστη· ἐπ' αὐτὸν εἶναι προ-
 θυμουμένης, (ἔχοντα δὲ ὀρθῶν λογισμῶν, καὶ οὐκ
 ἔστιν οὐδένα ναῦν ἔχοντα ἀντειπεῖν,) εἰ τι καὶ περὶ
 ἐκεῖνον συμβαίῃ τῶν δυσχερῶν, οὐκ ἡμῶν τῶν
 ἠναγκασμένων, ἀλλ' ἐκαίμων ἂν εἴη τῶν εἰς τὴν

A e republica senserit. Hic omnes velut ex consensu,
 et uno ore clamare, neque accipere se pacem,
 neque super hoc negotio consuli velle. Ecce enim
 tu, imperator, in extremum, ut fama est, devolutus
 discrimen, et vix mori, Deo opitulante, elapsus,
 in eadem et deteriora mala te precipitare conten-
 dis. Quare rogamus, uti cogitationem istam a tua
 mente repudies. Verumtamen quoniam avus, ut
 autumas, prestare paratus est quod tibi petere
 placuerit, censemus, uti se abdicet, et ubi loco-
 rum voluerit, sibi vivat: tu Romanum imperium
 capessas. Si detrectaverit, Byzantium adversus
 illum infestis signis procedendum. Et arbitramur
 Byzantinos usque ad muros adventum nostrum
 haud expectaturos: sed procul adhuc distantibus
 B occursuros, urbemque dedituros. Si itaque nostro
 consilio flecteris, ne differamus, sed ad opus vel
 jam aggrediamur. Sin alia tibi mens, aperte enun-
 tia, ut quisque nostrum quomodo poterit salutis
 suae provideat. His ita ab omnibus tanquam una
 lingua dictis, perspicuus imperator, valde intem-
 pestivum esse, aliorum eos conari deducere (co-
 liberi enim militum iutor non poterat, praecipue
 conductitiorum Latinorum e Germania, in quibus
 erant quidam domi nobiles: et ipse, paucis exce-
 ptis, omnium adhuc erat insolens, nec dabatur,
 quemadmodum tempus postulabat, Graecae linguae
 ignaros alloqui): plis de benevola erga se eorum
 voluntate gratias actis, et rem accuratius conside-
 randam, nec ad tanti momenti negotium incon-
 sulto accedendum (siquidem non de nugis, sed de
 C summa rerum propemodum agatur) praefatus, in
 diem alterum rejecta sententia concilium dimisit.
 Quo dimisso, cum tribus illis rursus consilii ca-
 piendi deliberat; et praecipit, ut quod expedire
 videatur, ne taceant. Primus Syrgiannes sic ince-
 pit: Quae jam ante Byzantii in congressu diximus,
 non privato aliquo in avum tuum odio, neque
 quod in maximo luero ejus calamitatem ponere-
 mus, locuti sumus; sed quia de salute, et incolumi-
 tate tua solliciti eramus. 64 eo necessario de-
 veniebamus: unius enim claritas et illustratio,
 alterius videtur eversio (46): quod et nunc usu-
 venit. Quod enim exercitus universus ejus ap-
 pugrandi desiderio fervet, equum desiderat, nec
 D eum quisquam prudens reprehendet: et si quid
 odiosum, atque grave illi contigerit, non id nostra
 qui cogimur, sed illorum qui cogunt, culpa conti-
 gerit. Proinde quia communiter omnibus ea visa
 sunt conducere, et nos eorum consilium vituperare
 nullo modo possumus; quae universis probantur,
 ad rem conferenda sunt. In hanc sententiam poli-
 bus ivit etiam protostrator. Cumque addidisset
 magnus domesticus, non se intelligentia omnes

Jacobi Pontani notae.

(46) Quod senis potentiam, et auctoritatem hostis
 tui timebamus, salutis tuae timebamus, et ideo
 dabamus illius vel constringendi, vel occidendi, vel
 etiam fugiendi consilia. Nunc vicissim tua potentia

et illius imbecillitas, tua gloria illius contemptus,
 idque jure optimo, quia ipse te ad haec coegit.
 Hanc istorum, et vox sequentium verborum sen-
 tentiam esse judico.

vincere, ut ipse solus communi iudicio adversaretur, surrexerunt. Ubi plerumque noctis processit, imperator cum magno domestico solo iisdem de rebus deliberationem habet. Statuunt ambo, non male cogitare milites, Quod enim molitio novitatis jam quasi magnum incendium clare luceret, omnes a fama suspensi, mutationem domini, tametsi temere appetebant. Veruntamen expeditionem hanc avo perniciosam allaturam, quando ad nepotem omnes statim se applicaturi sint. Quod, qua ratione impediretur, illis circumspicientibus, et multa secum varie agitantibus, Thessalonicam potius eundem est visum, ut intermisso tempore senex paulatim firmatis opibus, adversariis obsistere posset, nec de improvviso oppressus interiret. Hac sententia comprobata, quieti corpora mandaverunt. Die sequenti nobilibus, ducibusque omnibus congregatis (47), presentibus item Latinis, quorum ante mentionem fecimus, quaesitum est ab imperatore, coequid praeter ea quae heri voluissent novi quippiam aliquis commentatus fuisset. Nam cum decretum nihil fuerit, et omnes eadem cogitatio occupatos tenuerit, verisimile fieri, meditando praeterquam quempiam aliquid invenisse. Magno autem stratego Palaeologo dicente, nec sibi reputanti aliud occurrisset, nec ab alio novum aliquid audivisset, et caballario (48) tanquam ex persona Latinorum affirmante, die hesternis dictis nihil esse neque verum magis, neque magis necessarium, caeterisque ordine omnibus eadem asseverantibus, et expeditionem in Byzantium festinantibus, quod simul apparuissent, deditum iri volebant: et postremo in preces, ut eo sibi liceret ire, desinentibus, imperator paulum moratus: At mihi, inquit, Salomonis illud praecclare scriptum videtur, salutem esse. **65** ubi multa sunt consilia (49). Et cum saepius, ac multum super iisdem rebus consultaverim, aliquid praeter haecenus dicta amplius inveni quod in medium afferendum existimavi, ut a vobis quantum valeat, ponderetur. Postquam Adrianopolin veni, et cives cuncti benevolis me acceperunt, et reliqua Thraciae oppida universa usque Christopolin, in fidem, auctoritatemque nostram sese contulerunt: quod et manipuli milites in vicis habitantes fecerunt, quibus gratuito

A ἀνάγκην συνελασάντων. Τοιγαρῶν ἐπεὶ κοινῇ πάντε τὰ αὐτὰ ἔδοξε λυσιτελεῖν, ἡμεῖς τε οὐδεμίαν τοῖς βεβουλευμένοις μέμψιν ἔχομεν ἐπιφέρειν, τὰ κοινῇ δοκοῦντα πράττειν ἀνάγκη. Ταῦτοις συνέπειε καὶ ὁ πρωτοστράτωρ. Τοῦ μεγάλου τε δημοστικού μὴ συνετώτερον ἑαυτὴν εἶναι νομίζειν τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰπόντος, ὥστε τοῖς κοινῇ δοκοῦσιν αὐτὸν μόνον ἐναντία λέγειν, ἀνέστησαν. Βαθείας δὲ νυκτὸς τὸν μέγαν δημοστικὸν ὁ βασιλεὺς μόνον παραλαβὼν, καὶ αὐθις ἐβουλευέτο περὶ τῶν αὐτῶν· ἔδοκει δὲ καὶ αὐτοῖς ὁρθῶν μὲν ἔχεσθαι τὴν στρατιάν λογισμῶν. Τοῦ νεωτερισμοῦ γὰρ ἤδη λαμπρῶς ἐξαφθίντος, πάντες ἦσαν μετέωροι πρὸς τὰς φήμας καὶ μεταβολῆς ἀτόπως ἦρων. Κίνδυνόν μὲντοι τὸν ἔσχατον τὴν εἰς Βυζάντιον αὐτῶν ἀφιξὶν φέρειν τῷ βασιλεῖ ὡς πάντων εὐθύς τῷ νέῳ προσθησομένων. Ὁ δὲ καὶ σκοπούμενοις αὐτοῖς ὅπως ἂν μὴ γίνηται, καὶ πολλὰς ἐλίξεις λογισμῶν διελθοῦσιν, ἔδοκει βέλτιστον εἶναι πρὸς Θεσσαλονίκην μάλλον ἔλθειν, ὡς ἂν ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ τὰ κατ' αὐτὸν κατὰ σχολὴν εὖ διαθέμενος ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὸν πόλεμον ἀντίσχη καὶ μὴ ἀπόληται ἐπιχειρούμενος ἐκ τοῦ αἰφνιδίου. Ταύτην δὲ κυρώσαντες τὴν βουλήν, ἐτρέποντο εἰς ὕπνον. Τῆς δὲ ἐπιγενομένης ἡμέρας, τῶν τε ἐν τέλει πάντων καὶ τῶν τῆς συγκλήτου συναλθόντων, παρόντων καὶ τῶν εἰρημένων Λατίνων, εἴ τι καινότερον τῶν χθὲς βεβουλευμένων ἐξεύρηται τι, ὁ βασιλεὺς ἐπυνθάνετο κοινῇ. Ἀταλοῦς γὰρ τοῦ βουλευμάτος καταλειφθέντος, καὶ ὁμῶν πάντων περὶ αὐτὸ ἡσχολημένων, εἰκόσ τινα καὶ προσεπινοῆσαι τι πλεόν. Παλαιολόγου δὲ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου μὴτ' αὐτὸν τι προσεπινενοηκέναι πλεόν, μὴτ' ἄλλου ἀκηκοέναι φαρμένου, καὶ καθάλλαριου φραμπέριν τεμπικιάδ, ὡς ἐκ προσώπου τῶν Λατίνων μετᾶμῶς εἶναι τῶν χθὲς εἰρημένων μὴτ' ἀληθέστερα, μὴτ' ἀναγκαϊότερα εἰπόντος, καὶ τῶν ἄλλων ἐξῆς ἀπάντων τοῖς εἰρημένοις ἐπιψηφισαμένων, καὶ τὴν εἰς Βυζάντιον ἀφιξὶν ἐπισπυδόντων, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι προσχωρήσον, καὶ τέλος εἰς ἰκετίαν ὑπὲρ τοῦ ταῦτα πράττειν κατεληξάντων, ὁ βασιλεὺς μικρὸν ἐπισχῶν, Ἄλλ' ἐμοίγε, εἶπε, τὸ Σολομώντιον καλῶς εἰρησθαι δοκοῦν, τὸ εἶναι σωτηρίαν ἐν πολλῇ βουλῇ, καὶ πολλὰ πολλάκις περὶ τῶν αὐτῶν βουλευσαμένων, ἐξεύρηται τι καὶ τῶν εἰρημένων πλεόν, ὃ δὲ καὶ δεῖν ἔδοξεν εἰς μέσον θεῖναι, ὡς ἔο,

Jacobi Pontani nota.

(47) Quos supra, initio capituli τοὺς τῶν ταγμάτων ὑπερμόνας, eos hic τοὺς τῆς συγκλήτου appellat. Scire igitur licet, συγκλήτου ὃ συγκλητικὸς late usurpari a nostro auctore, ut supra ad caput quintum docui. Sicut ὃ ἐν τέλει apud eum idem saepe valet quod ἄγενεῖς, ἐπιφανέστεροι, ἔριστοι. Quare nec illud semper Latine est senatus, civicus inquam; nec hoc semper habet notionem magistratus, sed saepe primores, proceres, optimates, et nobilitatem significat. Interdum cum τῷ συγκλητικῷ confunditur.

(48) Hujus Caballarii nomen Graece sic positum est φραμπέριντε τεμπικιάδ. Quid hoc monstri? Tu conjice, si vis. Sunt et alia propria mirabiliter corrupta in hac historia, quod tamen non semper vitio librorum attribuendum. — Ex Graeco forsan ita

queat restitui quod hic videtur corruptum seu confusum; et equite fratre Petro de Pignolo, nam ista vox καθάλλαρης, ut in C. Florentino observavi, significat equitem honorarii aut pii ordinis. Graeca autem sic divido; φρὰ id est Italice frater, (dicunt et frate) Μπέριν, id est Petrus, nam Graeci inferiores μ' litteram plerumque in propriis praeponunt litterae π; quod viris doctis Meursio et Grelsero observatum. Istud autem Μπέριν, a Perrino deluxit, quo et familiae aliquot honoratioris Galliae nostrae usasunt; vτῆ, id est de, nam ut litterae valet δ, ut in ντάμα, pro δαμα. Πικιάδ, Piniolo; familiam quaerant quibus otium est. Haec nobis monuisse sufficit.

(49) Proverb. n. Trahit hoc noster etiam ad unum, qui saepius de iisdem rebus secum consultat.

εί καλῶς ἔχει, ὀκνημασθῆ. Ἐμοὶ πρὸς τὴν Ἀδρια-
νοῦ τήνδε πόλιν ἀφιγμένῳ, αὐτοὶ τε πολλὴν ἐπι-
δείξαντο τὴν εὐνοίαν κοινῇ πάντες περὶ ἐμὲ, καὶ αἱ
ἄλλαι πᾶσαι κατὰ τὴν Θράκην ἄχρι Χριστουπόλεως
προσεχώρησαν πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσων ἦν
στρατιωτικὸν ἐν ταῖς Θρακικαῖς κώμαις καθιδρυ-
μένον· οἷς καὶ πολλὴν ὀφείλειν τὴν χάριν ὁμολογῶ
ὡς ἀγαθοῖς περὶ ἐμὲ προῖκα γεγεννημένοις. Αἱ
μέντοι κατωτέρω Χριστουπόλεως πολλαὶ καὶ περι-
φανεῖς οὖσαι πόλεις ἄχρι καὶ Ἀκαρνανίας καὶ Δαλ-
ματίας ὑπέκθη· Ῥωμαίοις, καὶ στρατιᾶν οὐκ εὐκα-
ταφρόνητον ἔχουσαι καὶ στρατηγούς πολλούς τε καὶ
ἀγαθοὺς, οὐδεμίαν προσχώρησεν ἡμῖν. Ὅπερ ἐμὲ
ταραχῆ· ἐνέπλησεν, οὐκ ἀπαντῆσαν κατὰ γνώμην,
οὐδ' εἶναι νομίζω λυσιτελεῖς ὡς οὐδενῶν καταφρονῆ-
σαι, ἀλλὰ περὶ πλείστου ποιήσασθαι καὶ τὴν ἐκεί-
νων συμμαχίαν καὶ κοινωνίαν. Τούτου χάριν ἀναγκά-
σιον εἶναι μοι δοκεῖ τὴν πρὸς ἐκεῖνα φέρουσαν
πρῶτον ἐλέσθαι. Προσχωρησάντων δὲ ἐκείνων, πρὸς
τὴν Κωνσταντίνου βαδιούμεθα θαρρόντες, οὐδ'
ὀπίσω πολεμίου καταλιπόντες, καὶ διπλασίῳ τὴν
δύναμιν προσκτήσασμενοι. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε,
τὴν πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐλέσθαι πείθειν ἐπι-
χειρῶν. Οἱ δ' αὖθις τῶν προτέρων ἐχόμενοι λογισμῶν, πρὸς
Βυζάντιον ἔλεγον ἀπιέναι εἶναι καὶ
ἄλλοσε μηδαμῆ, ὡς οὐδὲν ἔργον αὐτὸ κατασχέιν, καὶ μὴ
παραινῆναι τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συναρπῆν.

CAPUT XXI.

Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratis, ostendit. Permittuntur iro Constantinopolin. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat.

Ἐν ταῦτοις τοῦ μεγάλου δομestίκου φθειγγομένου
μτδὲν, Σὺ δ', ἔφασαν, ἀνθ' ἑτοῦ μὴ καὶ αὐτὸς περὶ
τῶν παρόντων γνώμην εἰσάγεις, ἀλλ' οὕτως ὡς και-
νοῦ μτδενὸς γινομένου σιωπὴν ἀσκεῖς; Ὅτι γε,
εἶπεν, οὐ βουλευομένους, ἀλλὰ τὴν βουλήν ἐπικου-
ροῦντας ὀρώ. Εἰ γὰρ ἐβουλεύεσθε, τάχ' ἂν τι καὶ αὐ-
τὸς εἶπον τῶν συμφερόντων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπαίπαρ
ἐπέθεσθε, ἃ νομίζω συμφέροντα ἔρω. Καὶ πρῶτον
μὲν ἐπίειπέ μοι θαυμάζειν ὅθεν οὕτω πεπεικασθε ἐαυ-
τοῖς σὺν οὐδενὶ πόνῳ καταλήψεσθαι τὴν Κωνσταν-
τίνου μόνον ὀφθέντας. Εἰ μὲν γὰρ τι πλέον ἴστα ἢ
ἐπέθεσθε ὧν καὶ αὐτὸς ἐπίσταμαι, ἢ τί ποτ' ἂν εἴη
μαθεῖν ἐδουλόμην. Εἰ δ' οὐδὲν, τάναντία παντάπα-
σιν ἐμοὶ φρονεῖτε. Ἐγὼ γὰρ πόλιν οὕτω μεγάλην
καὶ πολυάνθρωπον, καὶ χρήμασι καὶ ὄπλοις καὶ
στρατιώταις δυνατωτάτην, καὶ βασιλέα ἔχουσαν ἐγ-
καθεστῶτα οὕτω μὲν συνετὸν, ἐπὶ τοσοῦτοις δ' ἄρ-
ξαντα χρόνοις, καὶ πολλὸν ἔχοντα περὶ αὐτὴν εὐνοϊ-
κῶς διαχειμένον, καὶ χρήμασιν ἐβρωμένον, οἷς αὐτῷ
πέισαι προσέχειν τὴν στρατιάν, οὐ τῶν βᾶστων,
ἀλλὰ τῶν δυσκολωτάτων εἶναι νομίζω κατασχέιν.
Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, τῶν παλαιῶν τις Ἑλλήνων
σοφὸς μὴ τὰ τοιαῦτα βραδίως ἐλπίζειν πείθει, πολλὰ
τὰ μεταξὺ χειλέων καὶ κύλικος εἶναι εἰπῶν. Ἔστι
δὲ τις καὶ στρατηγὸς νόμος, ἐπίσης ταῖς εὐτυχίαις

A mihi commendentibus, magnum a me beneficium
deberi confiteor. Sed quæ infra Christopolin
usque ad Acarnaniam et Dalmatiam sunt, urbes
complures et florentes, Romanis subjectæ, in qui-
bus cohortes minime aspernandæ, cum multis
strenuisque ducibus, earum nulla hactenus dedi-
tionem nobis fecit. Quod quia secus accidit, quam
cupiebam, mihi magnopere molestum est. Nec
fructuosum fore credo, illas ut imbelles et abje-
ctas despiceret; sed societatem et communionem
illarum æstimandam maximi. Quare meo iudicio
ante omnia iter eo intendamus necesse est. Ubi
se illæ nobiscum conjunxerint, tum denique neque
hoste jam a tergo relicto, et viribus altero tanto
auctis, ad Constantinopolin oppugnandam silenter
accedemus. Hactenus imperator, profectionem illis
in Occidentem persuadere laborans videlicet. Ast
illi in sententia pristina perseverantes, Byzantium,
alio nusquam iter conferendum dicere, quod eo
potiri nihil sit negotii, bellumque contrahere po-
tius quam producere oportere.

B
εἶπε, τὴν πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐλέσθαι πείθειν ἐπι-
χειρῶν. Οἱ δ' αὖθις τῶν προτέρων ἐχόμενοι λογισμῶν, πρὸς
Βυζάντιον ἔλεγον ἀπιέναι εἶναι καὶ
ἄλλοσε μηδαμῆ, ὡς οὐδὲν ἔργον αὐτὸ κατασχέιν, καὶ μὴ
παραινῆναι τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συναρπῆν.

CAPUT XXI.

Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratis, ostendit. Permittuntur iro Constantinopolin. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat.

Ἐν ταῦτοις τοῦ μεγάλου δομestίκου φθειγγομένου
μτδὲν, Σὺ δ', ἔφασαν, ἀνθ' ἑτοῦ μὴ καὶ αὐτὸς περὶ
τῶν παρόντων γνώμην εἰσάγεις, ἀλλ' οὕτως ὡς και-
νοῦ μτδενὸς γινομένου σιωπὴν ἀσκεῖς; Ὅτι γε,
εἶπεν, οὐ βουλευομένους, ἀλλὰ τὴν βουλήν ἐπικου-
ροῦντας ὀρώ. Εἰ γὰρ ἐβουλεύεσθε, τάχ' ἂν τι καὶ αὐ-
τὸς εἶπον τῶν συμφερόντων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπαίπαρ
ἐπέθεσθε, ἃ νομίζω συμφέροντα ἔρω. Καὶ πρῶτον
μὲν ἐπίειπέ μοι θαυμάζειν ὅθεν οὕτω πεπεικασθε ἐαυ-
τοῖς σὺν οὐδενὶ πόνῳ καταλήψεσθαι τὴν Κωνσταν-
τίνου μόνον ὀφθέντας. Εἰ μὲν γὰρ τι πλέον ἴστα ἢ
ἐπέθεσθε ὧν καὶ αὐτὸς ἐπίσταμαι, ἢ τί ποτ' ἂν εἴη
μαθεῖν ἐδουλόμην. Εἰ δ' οὐδὲν, τάναντία παντάπα-
σιν ἐμοὶ φρονεῖτε. Ἐγὼ γὰρ πόλιν οὕτω μεγάλην
καὶ πολυάνθρωπον, καὶ χρήμασι καὶ ὄπλοις καὶ
στρατιώταις δυνατωτάτην, καὶ βασιλέα ἔχουσαν ἐγ-
καθεστῶτα οὕτω μὲν συνετὸν, ἐπὶ τοσοῦτοις δ' ἄρ-
ξαντα χρόνοις, καὶ πολλὸν ἔχοντα περὶ αὐτὴν εὐνοϊ-
κῶς διαχειμένον, καὶ χρήμασιν ἐβρωμένον, οἷς αὐτῷ
πέισαι προσέχειν τὴν στρατιάν, οὐ τῶν βᾶστων,
ἀλλὰ τῶν δυσκολωτάτων εἶναι νομίζω κατασχέιν.
Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, τῶν παλαιῶν τις Ἑλλήνων
σοφὸς μὴ τὰ τοιαῦτα βραδίως ἐλπίζειν πείθει, πολλὰ
τὰ μεταξὺ χειλέων καὶ κύλικος εἶναι εἰπῶν. Ἔστι
δὲ τις καὶ στρατηγὸς νόμος, ἐπίσης ταῖς εὐτυχίαις

Inter hæc tacente magno domestico, Quid tu,
inquiunt, cur non etiam profers, de proposita re
quid sentias? cur, quasi nihil agatur novi, ita si-
les? Quod vos, occurrit ille, non consilia agitantes,
sed consulta jam rata facientes video. Etenim si
consuliaretis, forsitan ego quoque utile quiddam
in medium protulissem. Nihilominus quia sciscita-
mini, non colabo, quæ conductura decerno.
Principio miror, unde in eam opinionem veneri-
tis, labore nullo, sed conspectu **66** solo Const-
antinopolin esse capturos. Nam si vos amplius ali-
quid nostis, auditione accepistis, quam ego
scio, quid illud tandem sit, nosse velim. Sin nihil,
tum vos longissime ab opinione mea disceditis.
Ego siquidem civitatem adeo amplam et frequen-
tem, pecuniis, armis, militibus potentissimam,
imperatorem sinu suo continentem, eumque tam
prudentem, tot annis imperitantem, multorum
benevolentia septum, pecunia abundantem, qua
exercitum sibi obligabit, occupare, multo difficil-
limum esse constituo. Præterea e veteribus Græ-
cis vir sapiens (50) monet, ne hujusmodi temere
speremus; ait enim, multa cadere inter calicem
supremaque labra. Est autem et ducum lex, com-
moda paribus exæquare incommodis (51). illeque

Jacobi Pontani notæ.

(50) Quis sit ille vir sapiens, me latet. Refertur
a Gellio hoc adagium his verbis:

Πολλὰ μεταξὺ πίλλαι κύλικος καὶ χειλέων ἄγρου.
Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

PATR. GR. CLIII.

Quo monemur, vix etiam his credendum quæ vide-
mus, et manibus tenemus: usque adeo futura in-
certa esse. Simile, inter os et offam. Vide Chiliasen.

(51) Sensus est, ni fallor: debere duces paratos

habendus optimus, qui aut voti compas vincit, aut voto frustratus, quæ tenet, non amittit. Animadvertite igitur, si Constantinopolin moverimus, easque potiri nequiverimus, in quos nos difficultates induemus. Illico enim oportebit, stantes a seniore imperatore nobis obsidionem solventibus spiritus sumere, et spe victoriae elatos, recedentes cupidius invadere, cum ipsi nosmet de consilio male capto accusabimus. Habentes autem utrinque hostem (ex urbibus quippe Romanis in Oriente, et ex ipso Byzantio comparari exercitus nostro nihil inferior potest, et ex Occidente alius æque similis) nos in medio conclusi aut interibimus, ex utraque parte non valentes resistere, aut hostibus hinc et inde incumbentibus, sociis autem metu interitus nostri deficientibus (52), pessima clade multati evademus. Adde quod armis et sumptu egabimus: illis, ut desertores oppugnemus: hoc, ut in fide manentibus, ne ipsi quoque desciscant, præsidia imponamus. Hæc in quantas angustias nos conjectura sint, intelligendum est. Illud insuper mecum revolvî, et Triballorum principem, et Mæсорum regem Sphenisthlabum imperatoris avi alterum generum, alterum prognerum, privatas cum eo simulates modo exercere. Quod si propter bellum istuc composita lite, ad se adjuvandum illos invitaverit, hostes eos in primis formidabiles patiemur. Ista et alia intolerabilia mala nobis exorientur, nisi, quemadmodum vos futurum dicitis, urbem primo statim impetu (53) capiamus. At vero si ad Occidentem nos convertamus, primum nihil vetabit, quominus brevi totum in potestatem redigamus: 67 occidentales enim suapte ingenio ad defectionem propendent, et ut rebus novis gaudentes, non difficulter juniori imperatori sese tradent. Urbium vero præfecti, unusquisque a civibus suis coacti, incertosque essus metuentes, nec liquido scientes, utrius futurum sit imperium, qui in præsens potentior videbitur, et ipsis iustiterit, ei urbes addicent. Neque hic consistetur: sed imperator præterea partim argento, partim honoribus, partim aliis congiariis ad se transcentes remunerans, etiam prius a se alienos alliciet. Deinde quoque limitimarum gentium principes, quos diximus, aut præ ignavia resistere nobis, ut bello potentibus, non audebunt, aut arma consociantes, nobis opitulabuntur. Sic enim Barbarorum est ingenium: quo adversarium ad se ulciscendum prævalentiorē vident,

Jacobi Pontani notæ.

esse, ut æqualiter secundam et adversam fortunam ferant. Propemodum hæc valet illud notum: *Qui alteri exitium struit, eum scire oportet, sibi quoque paratum pestem, ut participet, partem.*

(52) Vox ἐπιπλῆς, quemadmodum ἐπιπλῆξεν ponitur in vitio quoque, pro metu scilicet ac timore, ut Latinis sperare. Est autem sensus ambiguus. Utrum quia ipsi formident nos interituros; an quia nos formidemus, nos interituros? Ego priorem secutus sum. Quomodo enim auxilia perseverent,

καὶ τὰς δυσπραγίας μετροῦν, καὶ οὗτος ἄριστος στρατηγῶν, ὅστις ἐπιτυχάνων νικᾷ, ἢ ἀποτυχάνων οὐκ ἀποβάλλει τὰ ἔγχα. Σκέψασθε οὖν, εἴ γε νῦν ἐπιστρατεύσαντες τῇ Κωνσταντίνου οὐχ οἷοί τε γενώμεθα εἰλεῖν, ὅπως συμθῆσεται τὰ δυσχερῆ. Εὐθὺς μὲν γὰρ ἀνάγκη τοῖς τῷ πρῶτον βασιλεῖ προσηκειμένοις ἡμῶν ἀπράκτων ἐκνευθόντων, ἀναθαρσῆσθαι τε καὶ εἰς ἐλπίδα τοῦ νικῆσαι γενόμενους, προθυμότερον ἢ ἡμῖν ἐπιλαθεῖν, οὐπερ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἡμεῖς ἂν φανεῖν αἰτιώτατοι βουλευσάμενοι κακῶς. Ἔχαντες δὲ ἐκατέρωθεν τοὺς πολεμίους (ἐκ τε γὰρ τῶν κατὰ τὴν ἑω τὰς Ῥωμαίους ὑπηκόων πόλεων, καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, δυνατὸν ἀξιόμαχον ἡμῖν ἀθροισθῆναι στρατιάν καὶ ἐκ τῆς ἐσπέρας ἑτέραν ὁμίαν), αὐτοὶ ἀναπειλημένοι μέσοι, ἢ διαφθαρησόμεθα μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν πρὸς ἀμφὶδύλον τὸν πόλεμον, ἢ κακῶς ἀπαλλάξομεν, τῶν μὲν πολεμίων ἐκατέρωθεν ἐπικειμένων, τῶν προσχωρησάντων δὲ ἀφισταμένων, διὰ τὸ ἐν ἐλπίσιν ἡμᾶς εἶναι διαφθαρησέσθαι. Καὶ προσέτι τούτοις, ὅπλων δεησόμεθα καὶ χρημάτων: τοῖς μὲν ἤδη ἀφιστάσει πολεμοῦντες, τοῖς δ' ἔτι μένουσι φρουρὰς ἐγκαθιστάντες, ὅπως μὴ ἀποστῶσιν. Ἄ ἐς ὅσας ἀνάγκας ἡμᾶς καταστήσει, συνορᾶν χρὴ: ἔτι δὲ κάκεινο ἐνεθυμήθην, ὡς ὁ τε τῶν Τριβαλῶν ἡγεμῶν, καὶ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Σφεντισθλάθος, κηδεσται βασιλέως ὄντες, νῦν μὲν διαφέρονται πρὸς αὐτὸν ἰδίων τινῶν ἕνεκα αἰτιῶν: ἂν δὲ διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον διαλύσεται πρὸς αὐτοὺς καὶ κελύση βοηθεῖν, πολεμίας αὐτοῖς χρησόμεθα φοβερωτάτως. Τοιαῦτα μὲν καὶ ἕτερα δυσχερέστερα ἀναφυήσεται ἡμῖν κακὰ, ἂν μὴ αὐτοβοαὶ τὴν πόλιν ἔλωμεν, καθάπερ αὐτοὶ φαστε. Ἄν δὲ τραπώμεθα πρὸς τὴν ἐσπέραν, πρῶτον μὲν τὸ κωλύσον οὐδὲν, ἅπαντα ὑφ' ἑαυτοῦ ποιήσασθαι ἐν βραχεῖ: οἳ τε γὰρ ἐσπεῖοι, ἀθόρητοι πρὸς τὰς ἀποστασίας, καὶ προσχωρήσουσι βραχίως τῷ νέῳ βασιλεῖ, χαίροντες πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς, οἳ τ' ἐφρονηκότες ταῖς πόλεσιν ἡγεμόνες, ὑπὸ τε τῶν ἰδίων ἕκαστος πολιτῶν ἐκδιαζόμενοι, καὶ τὴν ἀδελφίαν δεδοικότες τῆς τύχης, οὐκ εἰδότες πρὸς ὀπότερον τῶν βασιλέων τὸ κράτος χωρήσει, τῷ δυνατωτέρῳ τὸ νῦν ἔχον φαινομένῳ καὶ αὐτοῖς ἐπικειμένῳ παραδώσουσι τὰς πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς καὶ θωρακαῖς ἀλλοδαπῶν ἀμειθόμενος τοὺς προσκόντας πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους πρότερον ἂν ἐφελκύσεται: ἔπειτα δὲ καὶ οὗς εἶπομεν ἡγεμόνας τῶν ὁμόρων ἡμῖν ἐθνῶν, ἀποκνήσουσιν ἡμῖν ὡς δυνατοῖς ἀντικαθίστασθαι πρὸς πόλεμον ἢ συμμαχήσουσι. Τὸ

si metuant cæsum iri, quibus opem forebant? Valet tamen eadem ratio in alterum quoque sensum. Nam quid cordi sit auxiliariis, si, quorum sunt auxiliarii, desperent?

(53) Αὐτοβοαί, cum ipso clamore. Hoc nihil est aliud, quam primo impetu, primo incursu, *im ersten Sturm*: quomodo urbes aliquando capiuntur. Ad cuiusque actionis celeritatem significandam, verbum Græcum est idoneum.

γὰρ δυνατόν εἰς ἀντίδοσιν ποιῆι τοὺς βαρβάρους ἄλλοι πρὸς φίλιαν τρέπεσθαι. Ποιησάμενοι δὲ ὑφ' αὐτοῦ τὴν ἐσπέραν ἀντίδοσιν οὖσαν ἡμῖν καὶ διπλασίαν τὴν δύναμιν, ἀσφαλῶς ἤδη πρὸς Βυζάντιον βασιλεύμεθα. Κἂν μὲν προσχωροίτ, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, περικαθεσθέντες ἐκπολιερχόμεν τῷ χρόνῳ, εὐδαμῶς ὄντος τοῦ ἀπανιστασθαι καταναγκάσαντος. Τοῦτων δὲ ἕνεκα τὴν βασιλείως γνώμην λυσιτελεῖν αἰόμενος ἐς τὰ μάλιστα, αὐτῇ συνείπον· καὶ πλείω δ' ἕτερα τούτων ἔχων παρήμι εἰπεῖν ἐκίον. Εἰ μὲν γὰρ αἱ τοὶ τέ ἐστε τὴν βουλήν μεταβαλεῖν, ἀρχέσει καὶ ταῦτα. Εἰ δ' οὐχ οἱ τοὶ τε, εἰκὴ κάκιστα λέγοιτο ἂν. Τοιαῦτα μὲν καὶ βασιλεὺς ὁ νέος, καὶ δομέστικος ὁ μέγας μετ' αὐτὸν διεiléχθησαν πρὸς τὴν στρατικὴν, οὐχ οὕτω καὶ λυσιτελεῖν φρονοῦντες· ἦδασαν γὰρ ἀκριβῶς ἕκ τε τῶν αὐτομόλων καὶ ἕκ τῶν ἐκ Βυζαντίου πρὸς αὐτοὺς κρύφα διαλεγομένων, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι αὐτοὺς εἰσδέξονται Βυζάντιοι, διάραντες τὰς πόλεις, ἅμα μὲν ἐκπιπληγμένοι τὸν νέον βασιλέα, ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ τῆς ἀνω θύραξ καὶ τῆς παραλίου μέχρι καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου κύριον γεγενημένον, καὶ πολλὴν ἐπαγόμενον στρατιάν, ἅμα δὲ καὶ εὐνοικῶς διακείμενοι πρὸς αὐτόν. Αἰδοικότες δὲ μὴ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς εἰς κίνδυνον καταστῆ αἰούσης τῆς Κωνσταντινου, ἐπλάττοντο τὴν πρὸς ἐσπέραν ἐκστρατεῖαν λυσιτελεστέραν οἰεσθαι· φανερώς γὰρ εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐ βούλοιντο ἄρτι ἐπιστρατεύειν αὐτῷ, οὐκ ἀσφαλῶς εἶναι εἰδοίκασι διὰ τὸ τὴν στρατιάν εἶναι πρὸς βασιλέα τὸν νέον ἀδελφαίον εἶναι, καὶ διαλυθησομένην, εἰ τι πύθοιντο τοιοῦτον. Πρὸς ταῦτα οἱ τε λογάδες καὶ σύμπασα στρατιὰ, εὖ μὲν εἰρησθαι πάντα καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας ἀξίως, οὐδ' αὐτοὶ ἀρνηθείησαν ἂν, εἶπον, ὦ βασιλεῦ· ἦ τε γὰρ ἐσπέρα κολλῆ καὶ πόλεις ἔχουσα πολλὰς καὶ περιφανεῖς, καὶ στρατιάν ἅμα στρατηγῶν βελτίστοις οὐκ εὐκαταφρόνητον, καὶ ῥαδίως προσχωρήσει, καθάπερ ἔφητε καὶ αὐτοί. Ἐκείνου μόντοι θαυμάζειν ἡμῖν ἐπὶ τῷ τοῦ μεγάλου δομεστικού, ὅπως τὸ μὲν τὴν ἐσπέραν ὑφ' αὐτοῦ ποιήσασθαι τῶν πάντων ῥαδίων ἀπέφηνεν εἶναι, τὸ δ' εἰσέλθειν δύσκαλον ἐλθόντας εἰς τὴν Κωνσταντινου. Ἐκείνου γὰρ ὄντος ῥαδίου, ἦ δὲ καὶ αὐτὸς ἔφη, τοῦτο πολλῷ τῷ μέτρῳ τῇ φαστῶνι διαφέρειν αὐτοῖσι οἰόμεθα. Ἐπει δ' ἀπάσαις ταῖς ψήφοις τὸ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεύειν παρά σοι, βασιλεῦ, κεκρατηκῶς ὀρώμεν, συστρατεύσουσι μὲν καὶ ἡμῶν, ἐπίταγμα σὸν ἐκπιπλοῦντες, ἔσοι δὲ καὶ βουλήσονται· πλὴν οὐ μετὰ τῆς ἰσῆς προθυμίας, ἡναγκασμένως δέ. Ἄν δ' ὡσπερ ἀξιούμεν αὐτοὶ τὴν ἐς Βυζάντιον ἵωμεν, πάντες τε ἅμα ἐψόμεθα καὶ προθυμίᾳ σὺν πολλῇ. Διὸ δὲ τοῦ δεόμεθα, πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν ὑπείξαι, δικαίαν τε οὖσαν, καὶ ἐς τὰ παρὰ πάντα λυσιτελεστέστην. Τοιαῦτα μὲν καὶ οἱ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες εἶπον. Ὁρῶν δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον αὐτοῖς ἀρμῆν οὐκ ἀρθλονομένην, βιάζεσθαι τε οὐκ ἔχων, τῆς εὐνοίας ἅμα καὶ τῆς

eo magis se illi amicos esse student. Subacto autem Occidente, qui nobis pro Oriente erit, exercituque duplicato, tum secure Byzantium movebimus. Et si quidem se dediderit, bene; sin alia omnia maluerit, circumsessam ipsa diuturnitate expugnabimus, cum, quod nos depellat, nihil erit. His de causis imperatoris sententiam ut utilissimam probo, eique subscribo; et cum plura habeam dicere, libens omitto. Nam si consilium mutare potestis, etiam ista sufficient: si non potestis, inventum et illa loqueremur. Hunc in modum et imperator nepos, et magnus domesticus, contra quam expedire arbitrabantur, cum militibus agebant: optime enim cum ex transfugis, tum ex occultis Byzantium litteris didicerant, simul atque B coepi esseat conspici, populum portas ad eos intronitendos patefacturum: partim quod juniori bene vellent, partim quod eum obstupescerent, qui brevi tempore et superiorem et maritimam Thraciam sibi subdidisset, tanque ingentes copias adduceret. Verum enimvero cum timerent, ne capta urbe in senem imperatorem inhumanius aliquid designaretur, expeditionem occidentalem sibi fructuosiorum videri comminisci voluerunt. Nam sine integumento causam edere, ob quam per id tempus Constantinopolin adoriri nolent, parum fore tutum credebant, quando fides exercitus erga imperatorem juniorem adhuc mutaret, et si quid tale audiret, dilaberetur. Ad haec nobiles universusque exercitus responderunt, non se negare, conuenienter et ex usu artis imperatorie dicta esse omnia: late enim patere occidentem orbem, multas et incliyas sustinere urbes, copias habere 68 haud aspernabiles, cum ductoribus fortissimis, leuique momento, ut ambo affirmassent, se dediturum. Mirari tamen, quemodo magnus domesticus Occidentem sub ditionem subici facile admodum posse, Constantinopolin autem intrare cum exercitu esse difficile asseveraverit. Quia enim illud prius, ejus sententia, difficile non sit, hoc suo iudicio multis partibus esse facilius. Et quoniam occidentalem expeditionem apud animum imperatoris velut omnibus suffragiis obtinuisse cernebant, ituros secundum mandata quotquot velint non tamen aeque alacriter, sed ingratis. Si, quod cuperent, Byzantium peteretur, mira voluptatis nemiacem non secuturum. Quare se illum orare majorem in modum, jusque ipsorum presentique statui opportunissimae postulationi obsequeretur (54). Idem duces aiebant. Imperator videns eorum Constantinopolis invadende libidinem nihil prorsus languescere, cum cogere non posset, de benevolentia obedientiaque commendatos, qui etiam a quibus abhorrerent, studio sibi obtemperandi facere annuissent, Constantinopolin ire permisit. Vocem ejus milites gratisabundi excipiant,

Jacobi Pontani notae.

(54) Scribendum in Graeco ὑπείξαι, cedere: rogant enim ut sibi iusta potentibus mos geratur.

et Byzantium tantum non in manibus jam se habere opinantes, iter parant. Ergo quoniam ab exercitu impetrare nequiverunt, ut Thessalonicam duci mallet, intelligebantque seniore imperatorem venire in periculum, ipse et magnus domesticus clam illum per epistolam de hoc adventu admonere decernunt. Id si miles comperisset, tanquam a principibus suis proditus, quas non iurbas excitasset? Eam epistolam dictante imperatore juniore domesticus exarat in hæc verba: Ut antehac sæpius, sic nunc Deum dictorum testem appello, sacratissime imperator, neque cum illic degerem, stimulatam me conscientia admissi alicujus, quo innum odium provocarim: neque ideo inde abiisse, ut omni ratione detrimenta tibi inveherem, sed ob id solum, ut impendens cervicibus meis discrimen effugerem, quod quidem loco securo constitutus effugi, te contra, me quamvis penitus nolente, discrimen involvit. Ecce enim, cum nihil non tentarim, ut exercitui in Occidentem transitum persuaderem, nihil egi. Nos igitur contra te venire necesse est omnino. At ego excusatione valetudinis simulate utens, lentius castrametabor, et post primum incursum dabo operam, ut citissime recedam. Tibi interea palatium præsidio firmare licebit, **55** portisque urbis, quos habes tui studiosissimos præficere; attributis cuique tot mercenariis militibus bene armatis, quot ad retundendam irruentium vim (55) requirerentur. Modo ingressui nostro obstat aliquid, continuo exercitum, ut ab urbe inexpugnabili revocabo. Itaque rogo te, ne verba mea, velut abs te alieni suspectans, in tutela apparanda segnior sis. Nam quo animo cives tuos esse audio, simulatque nos oculis usurparint, plane intronissuros credo. Hæc nepos avo, quemdam de famulis magni domestici fidelissimum adhibens tabellarium. Dehinc ex Odrysis excedens, cum quinquaginta equitum millibus (56), aut aliquanto paucioribus, ut conjicere licebat (nec enim ad unguem iniri numerus poterat, quod multi non conscripti, imperatori gratificantes, una militabant), Byzantium castris quam creberrimis, ac si male valeret, procedere perrexit.

Ἰππεῦσιν ἢ ὀλίγω θεῶσιν, ὡς εἰκάζετο (οὐ γὰρ ἐξῆν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν εἰδέναι, οἷα ἐξ πολλῶν καὶ τῶν μὴ πρὸς στρατιάν τεταγμένων συστρατευομένων πρὸς χάριν τῷ βασιλεῖ), ἦει τὴν ἐς Βυζάντιον πυκνὰς καὶ συνεχεῖς τὰς στρατοπεδείας ποιούμενος οἷα δὴ νοσῶν.

CAPUT XXII.

Insidiæ in Andronicum minorem a Sphentisthlabo Mæsurum rege. Legatio avi de adventu ad urbem paulum differendo. Concio nepotis ad exercitum de armis deponendis, et pace complectenda. Omnium assensus.

Inter hæc a Sphentisthlabo, Mæsurum rege af-

Jacobi Pontani notæ.

(55) Non ἐπιβουλεύοντων, sed ἐπιθαλόντων lego, — Interpres legit ἐπιθαλόντων, quanquam nil mutandum. Intelligi enim potest de iis qui intra urbem quid molirentur.

(56) Expresse sic habet Græcus codex, ἅμα παντακτισμορίσιν Ἰππεῦσιν. Et quamvis subjiciatur, aut aliquanto paucioribus, subjungaturque causa,

εὐπειθείας ἐπαινέσας αὐτοῦς, ὅτι καὶ ἂ μὴ βούλοιντο διὰ τὴν εἰς αὐτὸν εὐπειθειαν συνθέντο θρόνον, τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφῆκε πορείαν. Οἱ δὲ ἄσμενοι δεξάμενοι τὸν λόγον, καὶ μονονουχὶ Βυζαντίου δόξαντες κεκρατημένοι, παρεσκευάζοντο πρὸς τὴν πορείαν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν τὴν πρὸς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν πείσαι τὴν στρατιάν, συναώρων τε ἤδη τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἐς κίνδυνον τὰ πράγματα χωρήσοντα, ἅμα τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσαντο τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ διὰ γραμμάτων κρύφα τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν δηλώσαι. Ὅπερ εἰ κατάδηλον συνηνέχθη γενέσθαι τῇ στρατιᾷ, τάραχον ἂν ἐποίησεν οὐκ ὀλίγον, ὡς ὑπὸ τῶν σφετέρων ἀρχόντων καταπροδιδόμενοις [καταπροδιδόμενῃ]. Γράφει δὲ βασιλεὺς ὁ νέος τοῦ μεγάλου δομεστικού τὰ γράμματα ἐγχαράττοντος τῷ πάππῳ τοιαῦτα. Ὁ θεοτάτε βασιλεῦ, ὡς περ πολλάκις, καὶ νῦν θεὸν ἐπιμαρτύρομαι τοῖς λεγομένοις, ὡς οὐτ' αὐτόθι παρὼν ἐμαυτῷ τι σύνοιδα πρὸς σὴν ἐχθρὰν ἐξεργασμένῳ, οὐτ' ἐπὶ τούτοις ἀπέστην ὡς τρόπιον παντὶ κακίῳ τὰ σά· ἀλλ' ἵνα μόνον τὸν ἐπηρτημένον ἐμοὶ κίνδυνον θυνηθῶ διαφυγεῖν· νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν ἐμοὶ περίεστιν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ὄντι· σὲ δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου παρὰ πᾶσαν ἐμὴν βούλησιν ὁ κίνδυνος περίεστηκεν. Ἰδοὺ γὰρ πάσῃ χρησάμενος μηχανῇ ὡς τε τὴν στρατιάν πρὸς τὴν ἐσπέραν τραπεῖσθαι πείσαι, ἀδυνάτως ἔσχον. Ἀνάγκη δὲ πᾶσα ὑμῖν ἐπελθεῖν. Ἐγὼ μὲν οὖν σχολαίτερον βαδιοῦμαι νοσεῖν πλαττόμενος. Εἰσβαλὼν δὲ πειράσομαι τὴν ταχίστην ἀναχωρεῖν. Σοὶ δ' ἐν τούτῳ φρουρᾷ τε ἐξέσται ἀσφαλισσῆσαι τὰ βασίλεια, καὶ ταῖς τοῦ Βυζαντίου πόλεις τοὺς μάλιστα εὐνουστάτους σοὶ ἐπιστῆσαι μισθοφόρους ἔχοντας ὀπλίτας ἱκανοὺς ταῖς τῶν ἐπιβουλεύοντων ὄρμασις ἀντιστῆναι. Κἂν τε μόνον πρὸς τὸ εἰσδέξασθαι ἡμᾶς κώλυμα εὐρεθῆ, ὡς πρὸς ἀδύνατον τὴν ἐπιχείρησιν ἐπάξω τὴν στρατιάν. Δέομαι δὲ μὴ τοὺς λόγους ὑποπτεύσαντα ὡς ἐμοῦ διαφερομένου ἀπαρράθυμῆται πρὸς τὸ τὴν ἀσφάλειαν ἐξαρτῶσθαι. Πέπεισμαι γὰρ αὐτὸς ἀκριβῶς ἐκ τῶν αὐτόθι, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι εἰσδέξονται ἡμᾶς. Τοιαῦτα μὲν ὁ νέος βασιλεὺς ἐπέστελλε τῷ πάππῳ, τῶν πιστοτάτων οἰκετῶν τινι τοῦ μεγάλου δομεστικού χρησάμενος διακομιστῆ. Αὐτὸς δὲ ἄρας ἐξ Ὀδρουσῶν ἅμα πεντακισμυρίσιν

Ἐν τούτοις δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν καὶ παρὰ quia etiam non conscripti se adiunxerint, voluntarii videlicet, seu volones plurimi, tamen pro exiguitate imperii quæ tunc erat, vix est credibile. Rursum, ex tanta defectione ad juniorem, quantum supra audivimus, non sit tam incredibile. — Forte legendum πεντακισχιλίους.

Σφεντισθλάδου τοῦ Μωσῶν βασιλέως (ὃς ἦν αὐτῷ κηδεστὴς ἐπὶ Θεοδώρα τῇ ἀδελφῇ) πρέσβις Μαρτίνος, τριακοσίους ἄγων ἰαπείας καταφράκτους Μωσῶς, πρόφασιν μὲν ὡς συμμαχήσαντας αὐτῷ ἐπικουρίας δεομένῳ διὰ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς τὸν πάππον ἐπηγγέλλοντό τε, ὡς εἰ δεόιτο καὶ πλείονος στρατιᾶς, ἐτοίμως παρέξοντας τοῦ κηδεστοῦ τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὡς ἂν ἴδωσι τὸν βασιλέα στρατιᾶς ἀποροῦντα, συλλαθόντας πρὸς αὐτὸν ἀπαγαγεῖν. Δῆλον δὲ γέγονεν ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα· ἴδων γὰρ ὁ Μαρτίνος τὴν ἐπομένην τῷ βασιλεὶ στρατιάν, ἀνεχώρησεν εὐθύς ἐπ' οἴκου. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὴν εὐθὺς διανύων κατὰ μικρὸν, τῇ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτασπιθεύσας παρὰ τὸν Μέλανα ποταμὸν. Ἐνταῦθα δὲ ἀφικνεῖται πρὸς τὸν νέον βασιλέα Εὐγενία μοναχῇ Παλαιολογίνα, ἡ βασιλέως ἀδελφῆς Μιχαῆλ, τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, παῖς, μεγάλη διμεστίκισσα. Διεπρασθεύετο δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως τοιαῦτα· Περὶ μὲν τῶν προγεγεννημένων πρὸς ἡμᾶς διαφορῶν ἐκ τίνων ἤρξαντο λέγειν αἰτιῶν, οὗ τοῦ παρόντος εἶναι καιροῦ νομίζω ἐρ' οἷς δὲ πρότερον ἀπέσταλκας πολλὴν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἐπαινῶν, εἶτι μίαν παρὰ σοῦ ταύτην ἀπαιτῶ χάριν, τὴν στρατιάν αὐτόθι μένουσαν καταρχεῖν, ἄχρις ἂν εἰς ἓν τῶν φροντιστηρίων, ἔπου περ ἂν ἐθέλῃς αὐτὸς καταδύς τὸν κίνδυνον διαφύγω· ἂν γὰρ εἶτι σε μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἀπάραντα πρὸς ἡμᾶς βυθίζειν ἀγγελοῦ, οὐδεμία πρὸς τὸ μὴ διαφθαρήσεσθαι ἡμᾶς ἐλπὶς. Καίτοι γε οὐδὲν αὐτὸς ἀπέλειπον ὄν ὑπέθου τὸ μὴ οὐ καταπράξασθαι ἐλέγχονται δ' ἅπαντα σπουδαζόμενα εἰκῆ. Ἐμοῦ δ', ὡς περ ἔφην, ἐν ἀσφαλείᾳ γανόμενου τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, αὐτὸς ἐλεύσῃ παραληφόμενος τὴν πόλιν· ποῖα γὰρ τις θύσις ἐκ τοῦ ἡμᾶς ἀποθανεῖν; Τοῦτοις τοῖς λόγοις ἐπὶ μᾶλλον ὁ νέος ἐπιχαμρθεὶς βασιλεὺς, καίτοι καὶ πρότερον πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν βασιλέα καὶ πάππον κακῶς παθεῖν οἰκυθὲν ὠρμημένως, πρὸς μὲν τὴν πρεσβείαν ποιουμένην μηδενὶ καταδίλους ἐκέλευε ποιεῖν τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, ὅτι μὴ μόνον τῷ μεγάλῳ δομειστικῷ, αὐτὸς δ' ὡς ἂν οἴηται συμφέρειν οἰκονομήσει τοὺς λόγους. Ἐκκλησίαν δὲ κελύσας γανέσθαι, καὶ τῶν ἐν εἴλει πάντων, καὶ τῶν

A sine suo (propter Theodoram sororem cum eo nuptam), legatus venit Martinus, cum Mosis equitibus cataphractis trecentis, in speciem quidem, ut auxilium adversus avum, si indigeret, laturus; et promittebat, si majoribus copiis opus haberet, regem libenter missurum: sed revera, ut si eum paucitate laborantem inveniret, injectis manibus ad regem captivum perduceret. Quod ex eo mox claruit, quia Martinus exercitu imperatorem sequente conspecto, unde venerat, subito se recepit. Parvis itineribus progrediens imperator pridie Pentecostes supra Melanem flumen castra posuit. Hic eum Eugenia Palaeologina monacha, e sorore Michaelis primi Palaeologi imperatoris progenita (57), magna domestica (58) convenit. Legatio haec complectebatur: De prioribus controversiis inter eos, e quibus causae natae sint, dicere, nihil ad praesens tempus pertinere. Quae nuper scripserit, ob ea avum illi magnas agere gratias, et sollicitudinem istam ac bonam voluntatem laudare. Unam insuper gratiam cupere, ut nimirum tam diu militem ibi detineat, quoad in unum aliquod monasterium (59) a nepote nominatum, periculi declinandi **70** se abdidit. Nam si e castris eum porro ad urbem viam moliri nuntietur, actum esse de vita sua: tametsi nihil eorum praetermiserit, quae nepos suggesserit, sed ea omnia inani studio comparata fuisse deprehensum iri. Ubi vitam suam loco toto mandaverit, ipse urbem possessurus ingrediatur. Quid enim ex morte sua emolumentum caperet? Hac oratione magis emollitus junior, cum antea sponte sua dicere et facere quidvis cupisset, ne quid seni noceretur, legato praecepit, ne cum quoquam (magno duntaxat domestico excepto) legationem communicaret, se in ea curanda utilitatis rationem habiturum. Edicto igitur conventu, jamque in coetum coeclis et primoribus et flore exercitus, in medium progressus, talibus eos dictis affari exorsus est: Neminem vestrum nescire opinor, quo pacto inter me avumque meum nato dissidio, multa partim foris committerentur, partim adhuc animo inclusa agerentur, quae me in extremam miseriam praecipitarent. Quocirca non magis ab avo, quam a praesentibus

Jacobi Pontani notæ.

(57) Nobilitas, selectus, vitæ sanctitas, prudentia in hac femina spectabantur, cum ei legationis munus imponeretur. Fuit ergo Andronici majoris amittina; amittini quippe sunt fratrum et sororum filii. Quod autem infra minoris Andronici θείαν, id est, amittam, seu materteram nominat, hoc utique vetum non est, cum nec avi quidem θεία fuerit. Sed tenendum, hunc auctorem vocibus θείας, θεία, ἀνεψιάς, ἀνεψιά, uti laxius, seu abuti potius, ad cognationem etiam minus propinquam indicandam.

(58) Utrum quod parentem habuerit magnam domesticum, an quod tali functa esset munere apud imperatricem, quali apud imperatorem magnus domesticus? Uxor quidem non fuit alienius magni domestici. fuisset enim consubium valde impar. Præterea monacha dicitur. Sed quo pacto

D monacha, si antea? an abutitur voce *monacha*, propter pudicitiam vitæque sanctimoniam, qua instar monachæ etiam in palatio clarebat? *Sine Gesevester*. Quid si illud *magna domestica* honorarius tantum titulus fuit, sine functione, ut alii multi per id tempus? de quo in explicatione dignitatum ac functionum palatii diximus, post Prefat. ad lectorem.

(59) Si veriloquium spectes verbi, φροντιστήριον, locus est cogitationum, seu commentationum, id est, ubi cogitationes commentationesque nostras explicamus, atque ad audientes proferimus, qualis est, qui ab otio schola dicitur. Julius Pollux, καὶ τὰ δασκαλεία, οὐ παιδαγωγεία μόνον καὶ φωλεοὺς, ἀλλὰ καὶ φροντιστήρια. Valet etiam monasterium, sive cenobium. Suidas φροντιστήριον, διατριβή, ἢ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἀττικοὶ στυγέρον καλοῦσι

me periculis se junxi; et vos confuixistis, ut injuriosius tractato oportulemini. Modo autem, quandoquidem mihi jam in manu est, quod ab initio constitui, et vobis, quali opus erat, auxilium accessit, si quid ultra desideramus, id erit, ut ego reponam injurias, vos reponentem adjuvetis. Constitui porro inde a principio avum nec vita exuere, etiamsi liceret, nec imperio mutare: verum memet conservare, ipsique de principatu nullum negotium facessere. Periculum, Deo bene propitio, evasi: securitatem autem et pacem in futurum, ab imperatore oblatam, male repulimus. Tenetis enim memoriam, quomodo Adrianopoli legatos ab eo de compositione missos, seditione concitato, rebus imperfectis, necem illis intentantes remisistis. Quod cum illico facinus teterrimum judicassem, altera luce in concione multa verba feci, confusionemque et effrenatam licentiam vestram, ut malorum istorum causas castigavi: et ne quid amplius ejusmodi auderetur, severe imperavi. Nunc cum super eodem cognatam (60) meam legaverit, delicti gratiam fecerit, redintegrari concordiam petiverit, neque justorum, neque prudentium est, pacem aspernari. Tria enim cum sint, quae bellis omnibus finem imponunt (61): sua in tuto statuisset, hostium opes sibi subjecisset, **71** hostes ipsos perdidisset, duo horum non sine gloria nobis contigerunt: tertium absit ut unquam nobis adipisci, aut etiam optare contingat. Utium et securitatem Deus concessit, et imperator jurejurando eam confirmabit; quae si prius data fuisset, armis prorsus abstinuissemus. Romanum principatum simul ac in lucem susceptus sum, imperator parens meus mihi, imperatore me creato, destinavit; quem nunc tuto habere licet, haereditaria successione ad alium omnino neminem, praeter me perventurum. In hostibus autem neque duxi aliquando avum meum, neque adeo insaniverim, ut quidpiam in eundem tetrum ac nefandum vel cogitem, vel deliberem. Sed neque vos amicos meos aequo animo laturos opinor, tanta cum calamitate circumveairi, ut ego ab omnibus quos sol videt mortalibus, pro consecrato et parricida condemner. Quando igitur quae bello sapiendo faciunt, penes nos sunt (cui non interesse, maxima est felicitas), atque hoc ipsum, bellum,

Jacobi Pontani notae.

(60) Non fuit proprie θεία, id est, patris aut matris soror, et Cantacuzenus verbi hujus licentia liberior est. Forsitan, cum proprio uti vellet, nec inveniret, vicinum accepit, et id eodem in ἀνεψίαν contingere potuit. Nec, ut verum fatear, Latinum proprium mihi occurrit, quo, inquam, filiam sororis proavi mei appellerem, nisi majorem amicitiam velis appellari, quia ipsa soror proavi est major amita. Ideo cognatam nominavi, in quo errare non potui. Possis etiam consobrinam interpretari; nam hodie latius patet haec vox, nec tantum modo in sororum aut fratrum, sororumque filiis domicilium habet. Infra appellabitur ἀνεψία.

(61) Primum horum, sua nimirum in tuto sta-

λογάδων τῆς στρατιᾶς εἰς ἐν γενομένων, παραλίθων εἰς μέσους, ἔλαξε τοιαῦτα· Θυδῆνα ὁμῶν σφομαί ἀγνοεῖν ὡς διαφορᾶς ἐμοὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάντων γεγεννημένης, πολλὰ τὰ μὲν ἐπράχθη, τὰ δὲ καὶ ἐν μελέτῃ ἐπι ἦσαν, ἐμὰ πρὸς ἔσχατον κινδύνου καθιστῶντα. Δι' ἅπερ αὐτὸς τε ἀπέστην εὐμᾶλλον τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ κινδύνου· καὶ ὑμεῖς παρέσθε βοηθήσαντες ἀδίκουμένῳ. Νυνὶ δὲ ἐμοὶ τε παρόντες, ὃ προὔθεμην ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὑμῖν τῆς βοηθείας ὁποίας ἐχρῆν γεγεννημένης, ἂν τι παραιτέριον τούτων ζητῶμεν, ἐμοὶ μὲν τὸ ἀδικεῖν, τὸ ἀδικοῦντι δὲ συμπράττειν ὑμῖν ἂν περιστάτῃ· προὔθεμην δὲ ἐξ ἀρχῆς, οὗτ' ἐν πολέμου μοίρᾳ τὸν πατέρα κατασφάττειν, ἂν περ ἐξῆ, οὕτε τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλ' ἐμαυτὸν διατώζοντα τοῦ κινδύνου, μηδὲν ἐκαίην τῆς ἀρχῆς ἐνεκα παρενοχλεῖν. Τὸ μὲν οὖν τὸν κινδύνον διαφυγεῖν, θεὸς αὐτὸς συναράμενος παρέσχε· τὴν δ' εἰς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ εἰρήνην βασιλέως παρεχομένου, ἀπεωτάμεθα αὐτοὶ κακῶς. Μέννησθε γὰρ δὴ ποῦ ὡς ἐν Ἀδριανου τοῦ ἐλθόντος ἐκ βασιλέως ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ πρέσβεις, στασιάζαντες ἀπεπέμφατε ἀπράκτους καὶ τὸν περὶ τοῦ ζῆν κίνδυνον ἐπιχειμάσαντες αὐτοῖς, ὃ ἐμοὶ εὐθύς τε ἐδόκει τῶν δαινοτάτων, καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐν ἐκκλησίᾳ γενομένῳ λόγος ἐγένετο πολὺς, τὴν τε ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν ὡς κακῶν αἰτίαν αἰτιωμένων, καὶ περὶ τοῦ μηκέτι τολμᾶν τοιαῦτα παραγγέλλοντι πολλὰ. Αἰεὶς δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τὴν ἐμὴν νῦν πέμψαντος θείαν, συγγνώμην τε ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν παρεχομένου καὶ διαλλαγᾶς αἰτοῦντος, οὗθ' ὅστιον οὗτ' ἀνθρώπων ἐχόντων νοῦν τὴν εἰρήνην ἀπωθεῖσθαι. Ἰσθῶν γὰρ ὄντων ἅπασι [ἅ πᾶσι] πολέμου πάρα ἐπάγει, τοῦ τε τὰ οἰκεία ἐν ἀσφαλείᾳ θέσθαι τινά, καὶ τοῦ τὴν τῶν πολεμούντων ἀρχὴν ὑφ' ἑαυτὸν ποιήσασθαι, καὶ τρίτου τοῦ αὐτοῦ τοῦ πολεμούντος ἀπυκτεῖναι, τὰ δύο μὲν ἡμῖν παρέσθε μετὰ εὐκλείας· τοῦ τρίτου δὲ μήτε τυχεῖν γένοιτο, μήτ' ἐπιουμήσαι ποτε. Τὸ μὲν γὰρ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ὃ θεὸς τε παρέσχετο, καὶ αὐτὸς ἔρχοις πιστώσεται βασιλεύς· ὅπερ εἰ καὶ πρότερον ἡμῖν ἐξῆν, αὐδ' ἂν τὴν ἀρχὴν ὅπλα ἐκινούμεν. Τὴν Ῥωμαίων δὲ ἡγεμονίαν καὶ ἅμα μὲν τῷ προσελθεῖν εἰς φῶς ὁ πατὴρ παρέσχετο καὶ βασιλεύς, βασιλέα χειροτονήσας, καὶ νῦν δὲ ἀσφαλῶς ἔστιν ἔχειν, πρὸς θυδῆνα ἕτερον, ἢ ἐμὰ ἐκ διαδοχῆς πάντως ἐλευσομένην. Πολέμιον δὲ οὐδ' ἔγγηκε

tuere, saepe sine aliis duobus, aut altero saltem non contingit. Non potest saepe rex, aut respub. esse tuta, nisi hostes vel subiciat sibi, vel perdat. Suscipienda bella ait i Off. M. Tullius, ubi eam causam, ut sine injuria in pace vivatur; parata autem victoria conservandus, qui non crudeliter in bello, nec immanes fuerunt: *Ut majores nostri, inquit, Equos, Volscos, Sabinos, Hernicos in civitatem suam acceperunt, at Carthaginem et Numantiam suavitius sustulerunt. Nolent Corinthum, sed credo illos secutos opportunitatem loci maxime, ne possent aliquando ad bellum faciendam locus ipse adhortari.*

ποτε τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα, μὴθ' οὕτω
 μανείην ὥστε ἢ νομίσει ἢ βουλευσασθαι τι τῶν
 ἀνηκέστων κατ' αὐτοῦ. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ὕμῃς
 εἶμαι φιλοῦντας τοιαύτη συμφορᾷ περιδεῖν ἂν
 ἠδέως περιπεσόντα ὡστ' ἀλξαστορος καὶ πατροφό-
 νου δίκας πᾶσι τοῖς ὑφ' ἡλίον ὀφείλειν. Ὅτι τοίνυν
 τῶν καταλύοντων τοὺς πολέμους τὰ μὲν ἡμῖν πε-
 ρίεσσι, τὸ δ' ἐν εὐτυχίας μεγίστῳ μέρει μὴ πικρεῖ-
 ναι, καὶ προσέτι πρόσσεσιν εὐκλεία τοῖς πραττο-
 μένοις, καταθέσθαι τὸν πόλεμον προσήκει. ἔτι δὲ
 οὐδ' ἂν εὐφρονούντων ἀνθρώπων ἔργον πράξομεν
 μὴ βουλόμενοι τὸν πόλεμον καταλύειν. Εἰ μὲν γάρ
 νῦν ἐπελθόντες παραληφόμεθα τὴν πόλιν, πλέον
 μὲν οὐδὲν ἢν νῦν ἔχομεν ἔχειν ἐξέσται· ἃ δ' ἔχομεν
 μετ' εὐκλείας ἅμα καὶ δικαιοσύνης καὶ πατρικῆς
 εὐχῆς, ἀρπάζειν καὶ ἀδικεῖν, καὶ μονονουχί πα-
 τροκτονεῖν ἔχοντας δοκεῖν, ὃ παραφρονούντων ἢ
 φρονούντων (62) ἂν εἴη. Εἴπερ δὲ οὐ δυνασόμεθα
 παραλαβεῖν, πρὸς τῷ πᾶσιν ἀνθρώποις μισαῖσθαι τε
 καὶ διαβάλλεσθαι δικαίως (ὅτι πρὸς εἰρήνην προ-
 καλούμενοι, ἀδικία καὶ πλεονεξία γνώμης οὐχ
 ὑπηρετούμεν) καὶ πρὸς κινδύνους ἀνοήτους δαυ-
 τοὺς ὑποθαλοῦμεν, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας
 αἴτιοι καταστησόμεθα κακῶν ἀνηκέστων. Τούτων
 ἕνεκα, αὐτὸς τε ἀσπάζομαι τὴν πρὸς βασιλέα εἰρή-
 νην, καὶ ὑμῖν λύσιτελεῖν νομίζων συμβεβούλευκα.
 Ἔσεσθε γὰρ ἀπειληφότες δόξαν ἀνδρίας ἅμα καὶ
 δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης, ὅπλοις μὲν κρατήσαν-
 τες τῶν ἀντιτεταγμένων, καὶ τὰς γνώμας παραστη-
 σάμενοι, ἀμυνόμενοι τε ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ οὐκ
 αὐτοὶ ἀδικούντες· καὶ τῷ μὴ ὑπὲρ τὰ μέτρια φρο-
 νεῖν μηδὲ ταῖς εὐτυχίαις φουδᾶσθαι, τὴν σωφροσύ-
 νην ἐπιφεικνόμενοι. Τοιαῦτα τοῦ νέου βασιλέως
 ὑπὲρ τῆς εἰς βασιλέα εἰρήνης διαλεχθέντος, ὃ
 μέγας δομestικός μετ' αὐτόν, Καὶ δίκαια καὶ συμ-
 φέροντα, εἶπε, καὶ πολλῆς αἰτίας δόξης ἐσόμενα
 ἡμῖν εἰρηκας, ὦ βασιλεῦ. Διὸ οὐδὲ ἀντιλέγειν οὐ-
 δένα τῶν πάντων ὡς οὐχ ἢ προσήκεν εἴρηται δυ-
 νῆσεσθαι νομίζω. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸς εἰ τι συνεῶρων
 εἰρημένον τῶν μὴ θεόντων, ἀντεῖπον ἂν. Ἐπεὶ
 δ' ἅπαντα εἴρηται καλῶς καὶ δικαιοσύνης ἐχόμενα
 καὶ ἐμπειρίας στρατηγικῆς, οὐδὲν ἔτι τὸ λείπον,
 ἢ εἰς πέρας ἄγειν τὰ βεβουλευμένα. Ἐπὶ τούτοις
 τῶν ἐν τέλει τινῶν καὶ τῆς στρατιᾶς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πρότερον ὑπὸ τε βασιλέως καὶ τοῦ μεγάλου παρε-
 σκυασμένοι δομestίκοι ὥστε συνειπεῖν τοῖς εἰρησομένοις, τὴν βουλὴν τε ἐπήνεσαν, καὶ τὴν εἰρήνην
 ὡς αἰτίαν ἐσομένην πολλῶν ἀγαθῶν ἔφασαν δεῖν αἰρεῖσθαι. Καὶ Συργιάννου δ' εὐθὺς καὶ πρωτο-
 στρατορος τοῖς λεγομένοις προσθεμένων, καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν ἐπηκολούθησε, καὶ ἐκεχύρωτο ἡ εἰρή-
 νη. Εἰ γὰρ καὶ τινες ἦσαν ὑπὲρ τοῦ τὸν πρεσβύτερον βασιλέα διαφθαρεῖν τὸν πόλεμον αἰρούμε-
 νοί, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ ρεύματος καὶ αὐτοὶ συναπήχθησαν τοῦ πλῆθους.

Jacobi Pontani nota.

(62) Fortasse, ὅπως ἀφρονούντων, vel potius ante
 ἢ, potuit esse vocula μάλλον.

(63) Pulcherrima et gravissima, vereque impe-
 ratoria γνώμη, quales in hac historia complures.
*Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore
 urbium.* (Prov. xvi.) Poeta quidam :

Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit.
 Seneca *Natural. quæst.* lib. iii : *Innumerabiles
 sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate
 paucissimi qui se.*

(64) Sic reddo, quod Græcè est, μὴ ὑπὲρ τὰ

Inquam, ponere, cum illustri laude conjunctum
 est, ab armis recedere nos convenit. Quod si nolue-
 rimus, imprudenter ac stulte facimus. Si enim
 nunc urbem adoriamur et occupemus, nihil
 plus habebimus, quam nunc habemus. Quæ autem
 gloriose, justæ, cum paternis votis habemus, ea
 per rapinas, injurias, et tantummodo per parrici-
 dium habere existimari velle, hoc vero desipere ac
 delirare est. Si occupare non poterimus, præter-
 quam quod in omnium odia calumniasque incur-
 remus (quia ad pacem invitati, improbitate et
 cupidine irretiti recusaverimus), etiam in discrimi-
 na sine ullo fructu nos conjiciemus, multisque
 urbibus et regionibus cladem pestemque creabi-
 mus. His rationibus ego impulsus, pacem cum avo
 complector, eamque vobis tanquam utilem suadeo :
 inde enim a fortitudine, justitia et moderatione
 commendabimini, si, cum adversarios armis sub-
 egeritis (63), nunc ipsi animos vestros subigatis, et
 pro jure præpugnatis, non ipsi injuriam inferatis :
 vestraque vos pede metientes (64), nec successi-
 bus intumescentes, modeste ac submisso vos ge-
 ratis. Ubi hæc pro pace disputavit imperator, ex-
 cipiens magnus domesticus, Et æqua, inquit, et
 conducibilia, et gloriam non mediocrem vobis
 conciliatura dixisti, imperator. Quare te ita locu-
 tum ut decuit, haud quemquam inficiaturum opi-
 nor. Equidem ipse ego, si quid aliter dictum senti-
 rem, id refellerem. **72** Sed quoniam bene, juste
 ac pro scientia imperatoria prolata sunt omnia, su-
 perest hoc unum, ut quæ mentibus probata sunt,
 opere ipso administrantur. Posthæc nonnulli de
 proceribus ex exercitu, ad hoc ipsum prius ab
 imperatore et magno domestico subornati in-
 structique, ut assensu firmarent audita, consilium
 verbis extulerunt, pacemque ut multarum com-
 moditatum conciliatricem, suscipiendam prædicarunt.
 Mox Syrgianne et protostratore sententias suas
 eodem aggregantibus, tota agmina secuta sunt, et
 pax constabilita est. Etsi enim non deessent, qui
 ad exitium senioris imperatoris militare elegissent,
 tamen cum multitudine velut impetu quodam flo-
 minis abripiebantur.

μέτρια φρονεῖν. Est ite n in illos qui secundis re-
 bus prosperisque successibus inflantur et intu-
 mescunt, aliud adagium, umbram suam metiri.
 Nam cum Philippus Macedo victis apud Chæro-
 neam Atheniensibus arrogantius de se sentiret,
 litterasque ad Archidamum Agesilai filium superbe
 et asperè scriptas dedisset, respondit ille : *Εἰ
 μετρήσεις τὴν σαυτοῦ σκιάν, οὐκ ἂν εὖροις αὐτὴν
 μείζονα γεγεννημένην, ἢ πῶν νικᾶν. Si umbram
 tuam metieris, non reperies eam vel tantulo majo-
 rem esse, quam fuerit ante victoriam.*

CAPUT XXIII.

Responsum nepotis ad avum plenum officii. Partem imperii ab eo petit, et juramentum. Jural senex, anathema rescindit, nomen imperatoris ei restituit, ejus virtutem magnifice commendat. Quod Apocauchum ad juramentum exigendum ad se miserit, id fert agrius, et hominem illum vituperat. Excusat factum Palæologina; excusat etiam nepos, se hominem illum obscurum non pro legato, sed pro tabellario misisse affirmans.

His ita gestis, consobrinam suam legatione per-
 functam Constantinopolin dimisit. Quæ autem avo
 renuntanda dedit, hæc fuerunt: Oportebat, impe-
 rator optime, nihil prorsus eorum incipere quæ
 incepta sunt. Ego siquidem, quod sæpe jam dixi,
 testem facio illum oculum intuentem omnia, me
 nullius sceleris, sed levium duntaxat puerilium-
 que delictorum mihi esse conscium. Quia vero
 propter innumerabilia peccata mea Deus hoc per-
 misit, rursum ei etiam atque etiam gratias ago,
 quod non ante vitam finivi, quam tempus idoneum
 nanciscerer, quo et candorem animi mei, et obe-
 diendi studium ac subjectionem meam tibi decla-
 rare possem. Tu igitur legata ad me amitina tua
 eademque cognata mea (65), petivisti, quæ nosti.
 Atqui ego a magno imperatore Deo suppliciter
 contendo, ut in longos annos vitam extendas, im-
 perium Romanum gubernes, et ego instar servi et
 filii imperata tua exsequar; procedente autem
 tempore, quæ illi placuerint, de nobis constituat:
 et, si prius obeam, ut in te totum recumbat impe-
 rium, quo, quæ factu utilia censueris, ea præstes.
 Sin tu ad mansiones illas sempiternas fueris evo-
 catus, ut mihi denuo principatus Romanus relin-
 quatur. **73** Sed ista quidem, ut Deo placitum erit
 (66), ita se habeant. Nunc necessitate reverentia-
 que dissidentibus, necessitas vicit, et indecore
 imperiteque dicere facereque compulsi. Cum nam-
 que et nosipos, et civitates, et pecunias, et simul
 omnia in manus tuas tradere decuisset, duabus de
 causis secus agere coacti sumus. Una, quod meam
 tibi gratificandi voluntatem (67), observantiam,
 pudorem erga te Deus novit, cui occulta patent,
 et ipse quoties occasio tulit, evidentibus argumen-
 tis hæc ostendi. Confisus itaque sum, te pari in
 me animo fore, paternamque propensionem et na-
 turalem illam charitatem erga me sinceram in-
 corruptamque servaturum. Sed cum rerum con-
 ditio isthæc constanter demonstrandi facultatem
 tibi nondum obtulerit, nolim idcirco alicujus diffi-
 dentia a quoquam reprehendi. Altera, in qua plus
 momenti est ac ponderis; postquam de exercitu

Α Τούτων οὕτω γεγενημένων, τὴν πρὸς τὴν πρε-
 σβείαν ἀπεσταλμένην θείαν αὐτοῦ πρὸς Βυζάντιον
 ἐξέπεμψε βασιλεὺς, μνηύσας τῷ βασιλεῖ καὶ
 πάππῳ τοιαῦτα· Ἔδει μὲν, ὦ κράτιστε βασιλεῦ,
 μηδὲν τῶν γεγενημένων μηδὲ τὴν ἀρχὴν κινήθηναι.
 Ἐγὼ γάρ, ὅπερ πολλάκις εἶπον, τῶν πάντ' ἐφορῶντα
 μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν, ὡς οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα,
 πλὴν εἰ μὴ μικρὰ τινα καὶ παιδίοις πρέποντα
 ἡμαρτηκότι. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνεχώρησεν ὁ Θεὸς
 ἐμῶν ἕνεκα πάντως ἀπείρων ἁμαρτημάτων, πάλιν
 αὐτῷ χάριτας ὁμολογῶ πολλάς, ὅτι μὴ πρότερον
 κατέλυσεν τὴν ζωὴν, πρὶν ἐπιτηδείου καιροῦ τυχεῖν
 οὕτως, ὥστε δυνήθηναι καὶ τὸ ἄδολον τῆς γυώμης
 καὶ τὴν εἰς σὲ εὐπειθειαν καὶ δουλότητα φανερὰν
 καταστήσαι. Σὺ μὲν οὖν, ὦ βασιλεῦ, τῆς σῆς μὲν
 ἀνεψιάς, ἐμῆς δὲ θείας, διαπρεσθευομένης ἤτησας
 ὅσα οἶδας. Ἐγὼ δ' ἐν ἰκασίας μέρει παρὰ τοῦ με-
 γάλου βασιλείως αἰτῶ καὶ Θεοῦ, σὲ μὲν ἐπὶ πολλοῖς
 ἔτεσιν ἐν ζωῆσιν εἶναι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν
 ἰθύνειν· ἐμὲ [δὲ] οἷα δοῦλον σὸν καὶ υἱὸν ἢ καλεῖσθαι
 αὐτὸς τὸ προσταττόμενον ἐκπληραῦν, τοῦ χρόνου
 δὴ προϊόντος, ἃ φίλον ἐστὶ Θεῷ τοιαῦτ' οἰκονομη-
 θῆναι περὶ ἡμᾶς. Εἰ μὲν οὖν πρότερος αὐτὸς ἀπο-
 στῶ τοῦ ζῆν, ἐπὶ σοὶ τὴν ἀρχὴν κεῖσθαι πάσαν,
 ὡσθ' ἃ σοὶ δοκεῖ συμφέρειν, ποιεῖν. Εἰ δ' ἄρα σὺ
 γε πρὸς τὰς αἰωνίους μετακληθήσῃ μονάς, ἐμοὶ
 πάλιν τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων καταλειφθῆναι.
 Ταῦτα μὲν οὖν ὅποι τῷ Θεῷ φίλον, ἀγέσθω. Νυνὶ
 δὲ ἀνάγκης τε καὶ αἰδοῦς μεριζομένης, ἰσχυρεν ἡ
 ἀνάγκη, καὶ τι τῶν μὴ προσηκότων καὶ ἀπει-
 δοῦντων καὶ λέγειν καὶ πράττειν βιαζομένη. Δείον
 γὰρ καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ καὶ πόλεις καὶ χρήματα καὶ
 ἐμοῦ πάντα σοὶ ἐγχειρίζειν, εὐοῖν ἕνεκα αἰτιῶν
 ἐτέρως ἠναγκάσμεθα ποιεῖν. Ἐν μὲν, ὅτι τὴν μὲν
 ἐμὴν εἰς τὸ τὰ σοὶ φίλα πράττειν προύβρισιν καὶ
 τὴν περὶ σὲ τιμὴν τε καὶ αἰδῶ, Θεός τε οἶδεν ὅ τὰ
 κεκρυμμένα εἰδῶς, καὶ αὐτὸς τῶν πραγμάτων παρα-
 σχόντων ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν ἐποίησάμην. Πέποιθα
 μὲν οὖν, ὡς καὶ αὐτὸς διατεθέσθαι τὸν ἴσον τρίτον
 περὶ ἐμὲ, καὶ τὴν πατρικὴν εὐμένειαν καὶ τὴν
 φυσικὴν στοργὴν ἄδολον ἐμοὶ τηρήσεις καὶ καθαράν.
 Οὕτω δὲ τὴν ἀπόδειξιν βεβαίαν τῶν πραγμάτων

Jacobi Pontani notæ.

(65) Necessario propter distinctionem diversis
 vocibus hic ita duo transferenda sunt, quorum
 utrumque latius significatum habere supra mo-
 nuimus. Vere autem Eugenia Andronici majoris
 amitina fuit, si amitini sunt fratrum et sororum
 liberi. Michael enim Palæologus Andronici pater,
 idem matris Eugeniæ frater, quam, respicientes
 Andronicum juniorem, senioris nepotem, consob-
 rinam vocemus licet, aliud enim magis proprium
 non suppeditat.

(66) Verba sunt Gregorii Nazianzeni in epita-

phio Basilii, ταῦτα μὲν οὖν ὅπη τῷ Θεῷ φίλον ἀ-
 γέσθω, cuilibet bono Christiano sæpius usurpanda.
 Ut et illa, τὰν Θεὸς θέλη, Θεοῦ θέλοντες, σὺν Θεῷ,
 et similia.

(67) Cur secus agere quam decuisset et voluisset
 compulsus sit, primam causam esse ait, quod avus
 erga se affectum paternum exuerit. Sed rem valde
 civiliter et eleganter proponit, ne avum verbo
 duriore offendat; et quod objici de se poterat, ei
 a principio occurrit, affirmans, sese partes filii
 boni non omisisse.

παρασχομένων, οὐδείς ἂν καταμέμψαιτο δειλίᾳ κατεχόμενον. Δεύτερον δ', ὃ καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου, ἐπειδὴ τοὺς σὺν ἐμοὶ πάντας, τοὺς μὲν ὑπὸ δειλίας, τοὺς δ' ὑπὸ κακοθουλίας, ἔστι δ' οὗς καὶ διὰ τῆ τοῖς κακοῖς χαίρειν, ἐώρων τὸν πόλεμον αἰρουμένους, εἰρήνης δὲ μὴ μέχρις ἄκρων ὤτων ἀνεχομένους, ἠναγκάσθην τι μικρὸν καὶ τοῦ ὄντος καλοῦ καὶ δικαίου παραλιπεῖν, ὡς ἂν ποιήσω πᾶσιν ἀνεκτὴν τὴν εἰρήνην. Ἔστι δὲ τοῦτο, τὸ ἐμὲ μὲν ἐκ Σηλυβρίας ἄχρι καὶ Χριστουπόλεως τῶν μεταξὺ χωρῶν τε καὶ πόλεων καὶ στρατιᾶς, ἔτι δὲ καὶ δημοσίων φόρων τὴν διοίκησιν ἔχειν· σὲ δὲ, βασιλεῦ, αὐτῆς τε τῆς Κωνσταντίνου μέχρι Σηλυβρίας, καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπηκόων πόλεων· ἔτι δὲ καὶ νήσων πασῶν, καὶ τῶν ἀπὸ Χριστουπόλεως Μακεδονικῶν τε καὶ ἑσπερίων ἐπαρχιῶν ἄχρις Ἐπιδάμνου καὶ Δαλματίας τῶν ἄκρων ὄρων τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐλπίζω δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐμὲ τε αὐτὸν, καὶ ἃ δοκῶ νυνὶ σφετερίζεσθαι, ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν παραδώσειν ἀγαγῶν, ἐπειδὴ καὶ νῦν οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀνάγκη συνωθούμενος, προῆγμαί ποιεῖν. Τοιαῦτα πρὸς τὸν βασιλέα βασιλεῦς ὁ νέος μηνύσας, ἀπέστειλε, καὶ ὄρκους ἐν δυοῖ βιβλίοις ἐγγεγραμμένους ἐξ ἑκατέρου πρὸς τὸν ἕτερον βασιλέα τὸν μεριστὸν περιέχοντας ὧν ἄρξουσι πόλεων καὶ τοῖς ὁμωμοσμένοις ἐμνεῖν ἑκάτερον ἰσχυριζομένους, ὡς ἂν εἰ ἀρεστὰ δοκοῖη ταῦτα κάκειν, τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις τοὺς ὄρκους πιστοῦς ποιήσας, καὶ ὑπογραφαῖς τῆς οἰκείας χειρὸς ἐρυθραῖς, πέμψῃ πρὸς αὐτὸν αὐθις τὰ ἴσα κάκεινου δράσοντος, Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ τῶν ἐκ τοῦ νέου βασιλέως τινὰ παρεῖναι τοὺς ἐγγράφους ὄρκους ἀποκαμίσοντα, ὁ παρακοιμώμενος Ἀποκαυχὸς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ μεγάλου ὁμοστικῆ τοῦ Συργιάννου πρὸς τοῦτο πείσαντος. Τῆς μὲντοι βασιλέως ἀνεψιᾶς πρὸς βασιλέα εἰς Βυζάντιον ἀφικμένης, καὶ τοὺς τε λόγους τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως, ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰρήνην τὴν ἐφ' οἷς ἐγένετο ἀπαγγελιάσης, πρῶτα μὲν ἐκπληξίς εἶχε τὸν βασιλέα, καὶ σχεδὸν ἠπίσται τοῖς λεγομένοις. Ἐπεὶ δὲ ἐπίθετο ἀληθῆ εἶναι, ἠδέως τε ἐδέξατο τὴν εἰρήνην, καὶ τῷ ἐγγόνῳ χάριτας ὁμολόγει πολλὰς· συναγαγῶν δ' ἐν βασιλείῃς αὐθις τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντίνου εὐρεθέντας ἀρχιερέας, τοὺς τε ὄρκους ἐπετέλει, καὶ τὸν πρότερον ἐκφωνηθέντα κατὰ τοῦ νέου βασιλέως καὶ τῶν συνόντων διέλυεν ἀφορισμὸν, βασιλέα πάλιν τὸν ἐγγονὸν κελύσας καὶ

meo alios timore quodam, alios perversitate, alios, quod alienis incommodis gaudeant, bello se credere animadverti (pacis vero mentionem auribus aversari), ut omnibus eam facerem tolerabilem, ab injusto et honesto paululum declinare necesse habui. Est autem hoc, ut ego a Selybria usque Christopolin (68) locorum interjacentium, oppidorum, militarium copiarum, vectigalium administrationem obtineam: tu a Constantinopoli omnia usque Selybriam, et urbes Orientis, quæ quidem Romanis parent: præterea insulas omnes, et a Christopoli Macedonicas atque occidentales provincias usque Epidamnium (69), et Dalmatiam (quæ sunt Romani imperii metæ ultimæ) possideas. In spe sum, me aliquando et memetipsum, et quæ nunc mihi vindicare videor, in arbitrium potestatemque tuam contraditurum: quandoquidem et istuc jam haud consulto et cogitato, sed necessitati cedens facio. Hujuscemodi responsum junior seniori imperatori misit, simulque libellos duos, in quibus inscripta juramenta, et urbes, quas alter alteri per partitionem attribueret continentia, et utrumque jurata præstiturum adfirmantia: ut si eadem illi probarentur, adhibitis sacris Evangeliiis, et iniuncta manus suæ subscriptione lide sacramento conciliata, sibi eosdem idem facturo remitteret. Cæterum quia de amicis junioris imperatoris oportebat esse, qui conscripta juramenta deportaret, suasu Syrgiannis a magno domestico cubiculi sacri præpositus Apocauclus (70) 74 deligitur. Ubi Byzantium reversa Paleologina imperatori dicta nepotis, et pacem eam conditionibus admissam exposuit, ille primum sic obstupuit, ut quæ dicebantur vix crederet. Tamen ut fidem adjunxit, libenter pacem accepit, et nepoti gratias non vulgares habuit, statimque episcopis, qui Constantinopoli tum inveniebantur, in palatium accitis, jusjurandum dedit; et nuper in nepotem, ejusque factionem pronuntiatam devotionis sententiam retractans, rursus imperatorem et esse et nominari jussit. Eandem porro amittinam iterum ad illum, ejus adjurandi missurus, dolens, non aliquem honestiore loco natum, sed Apocauclum ad juramentum deferendum venisse, sic eam compellat: Quod nepus meus adeo me veneratur et colit, meaque causa tam est sollicitus,

Jacobi Pontani notæ.

(68) De hac conditione, seu pactione Gregoras ita libro octavo: Tandem inter eos convenit, ut junior imperator Thraciam, quæ a Christopoli usque ad Rhegium, et Constantinopolis suburbana pertinet, pro auctoritate obtineret, simulque ea prædia, quæ suæ factioni assignasset in Macedonia, quorum multa erant, quæ singulis multa millia quotannis penderent: senior vero tum Constantinopolin, tum urbes et provincias omnes Macedonicas ultra Christopolin sitas.

(69) Epidamnus, seu Epidamnium, alias Dyrrachium, urbs Macedoniæ versus mare Adriaticum, quæ Ciceronem exsulem excepit, eumque officiose humaniterque totis sexdecim mensibus tractavit.

Stephanus de urbibus docet duas esse Epidamnus, alteram in Illyrico, alteram in sinu Ionio. Vocatum porro Dyrrachium a Romanis, qui nomen ominosum et quasi a damno deductum vitarent. Sic oppidum et coloniam suam Beneventum, bene ominandi causa, nominarunt, cum antea a Græcis Maleventum diceretur. Sed Dyrrachus Herculis ex filia nepos, quod portum urbi adjecerat, jam antea ad se Dyrrachium appellarat.

(70) Qui ergo senex paulo infra queritur, hominem indignum ad se missum? Respicit ibi ad originem et natales Apocauclii, qui fuerunt obscuro et ignobiles, ut docetur initio libri hujus cap. 4.

multa ei vicissim bona, non in hac tantum, verum etiam in illa immortalī vita a Deo comprehendor. Adhuc moderatum ejus ingenium probosque mores, atque in omni honestate progressus admiror; quod juvenis, et imperator, multoque adversariis superior; unde probabile fiebat, subnixē ambulaturum, arrogantiaque tumidum, aut ingratum in nos futurum, aut certe, quæ nos petebamus evulgatis, deinde quæ ipsi collibuisse largiturum, ut sibi plauderetur ab omnibus; nihil horum perpetravit, sed petitionem meam uni magno domestico aperiens, prudenterque ac modeste admodum respondens, duplicem nobis gratiam persolvit, non solum quod Romano imperio jam toto in eum inclinante, partem retinet, reliquum omne nobis cedit; verum etiam, quod rebus nostris tam vehementer laborantibus, nullo fastu insolescit. Ex quâ penitus ita sentio, nunquam ei venisse in mentem, vel particulam despicientiæ nostri præ se ferre, sed reverentiam ac pietatem antiquam erga nos custodire. Illud tamen maxime cruciat animum, quod cum apud se plures et probos et sanguinis necessitudine conjunctos haberet, per quos juramentum a nobis reciperet, horum nullum, sed Apocauchum, obscurum ex obscuris natum misit, qui nuperrime exactionum coactoribus scriptum faciebat. Quanquam quasi quiddam singulare dicerem, quod absurdus est omisi. Idem enim Apocauchus cum multis me promissis circumduxisset, mea auctoritate rei salariæ præfectus est. Deinde promissa posthabens, cum simul omnes e sale 75 reditus devorasset, et ego idcirco de multis pauca requirerem, occasione usus, ad nepotem meum profugit. Quis igitur hunc hominem tantopere ab illo honoratum cernens, ut in negotiis, etiam nobilissimis hominibus deferendis, ejus opera utatur, non id de industria a nepote ad dolorem mihi inurendum fraudulentè esse comparatum existimet? Et ut istuc hac mente non fecerit, multi tamen hac mente factum cogitabunt. Respondente Palæologina, non sibi vidari Apocauchum a nepote contemptus gratia legatum, quandoquidem ejus tot erga ipsam antea reverentiæ, et ingenui timoris documenta exstant; imperator protosecretarium Bardalen et Callicreniten cum ea ad nepotem mittit. Qui ubi senis super Apocauchō sermonem audivit, Procul a me sit ista insania, inquit, ut vel parvum vel magnum quidpiam ad molestiam contemptumve domini mei et imperatoris designem: in quem scientem peccare, magna omnino culpa teneatur, me iudice, etiamsi peccatum non magnum fuerit (71). Apocauchus non ut legatus, neque ut pacis confirmator (hæc

Jacobi Pontani notæ.

(71) Num paradoxon illud Stoicorum insinuat, ὅτι: ἴσα τὰ ἀμαρτήματα, omnia peccata esse æqualia? de quo Cicero, ut de aliis disseruit: *Parva, inquis, res est; atqui magna culpa. Nec enim peccata rerum æqualia, sed vitia hominum melianda sunt*, etc. Verum ita loquitur, ut quantum veneretur avum, intelli-

A εἶναι καὶ ονομάζεσθαι. Μέλλων δ' αὖθις τὴν αὐτὴν ἀνεψιῶν αὐτοῦ πρὸς βασιλέα τὸν νέον πέμπειν ὡς τοὺς παρ' ἐκείνου ληφομένην ὄρκους, ἀντιώμενος ὅτι μὴ τῶν εὖ γεγονότων τις, ἀλλ' Ἀπόκαυχος ἐπὶ τοὺς ὄρκους παραλαβεῖν ἀπέσταλτο, ἔφη πρὸς αὐτὴν· Τῆς μὲν εἰς ἐμὲ αἰδοῦς καὶ προμηθείας τε καὶ τιμῆς, πολλῶν ἀμοιβῶν ἀγαθῶν εὐχομαι τῷ βασιλεῖ καὶ ἐμῷ ἐγγόνῳ παρὰ Θεοῦ, οὐ μόνον κατὰ τὸν τῆδε βίον, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνον τὸν ἀτελεύτητον. Ἐπὶ δὲ μοι καὶ θαυμάζειν ἔπεισι τὸ τε μέτριον αὐτῷ τοῦ ἡθους, καὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ τρόπου, καὶ τὸ πρὸς τὰ καλὰ βεβηχὸς, ὅτι νέος ὢν καὶ βασιλεὺς, καὶ παρὰ πολὺ τῶν ἀντιπάλων κεκρατηκῶς ἐξ ὧν εἰκό; τὴν πρὸς φιλοτιμίαν ἐπαρῆθῆναι καὶ φουσιθῆναι, καὶ ἀγνωμονῆσαι περὶ ἡμᾶς, ἢ τόγε δευτέρον, ἀπαρῆτοῦ-
B μεθα αὐτοὶ ποιήσαντα φανερά, εἶτα ἀπαρῆτοῦ αὐτὸς χαρίσασθαι, ἵνα θαυμάζοιτο παρὰ πάντων. Ὁ δ' ἐποίησε τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμοὺς λόγους διετήρησεν ἐν ἀδήλῳ, εὐδενὸς ἐγνωκῶτος ἐτέρου πλὴν τοῦ μεγάλου δομestίκου μόνου· αὐτὸς δὲ τοὺς λόγους συνετῶς ἄγαν καὶ κοσμίως οἰκονομήσας, διπλὴν ἡμῖν κατέθετο τὴν χάριν, οὐ μόνον τῷ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πάσης ἤδη πρὸς αὐτὸν κλινοῦσης μέρος μὲν τι παρακατασχεῖν, τῆς λοιπῆς δ' ἀπάσης ἡμῖν παραχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μηδ' οὕτως εἰς στενὸν κομιδῆ τὰ ἡμέτερα ἐληλακῶτα ἐκπομπεῦσαι θελήσαι. Ἐξ ὧν ἐμὲ πεπεισθαι σαφῶς συμβαίνει, ὡς οὐδ' ἔχνος καταφρονήσεως ἐπὶ νοῦν ἤλθεν αὐτῷ ἐνδείξασθαι εἰς ἐμὲ, ἀλλὰ τὴν προτέραν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποσώζει. Ἐκεῖνο δὲ οὐχ ἥκιστα λυ-
C πει, ὅτι μὴ πρὸς τὴν παράκλησιν τῶν ὄρκων, πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν καὶ τῶν καθ' αἷμα προσκόντων αὐτῷ συνόντων, τοῦτων μὲν ἀπέσταλκεν οὐδένα, τὸν δὲ Ἀπόκαυχον, ἄστηρον μὲν ὄντα καὶ ἐξ ἀσῆμων, καὶ οὐπω γῆδες καὶ πρῶην τοῖς τῶν δημοσίων φόρον πράκταις ὑπογραμματοῦντο. Καίτοι τὸ δεινόταρον ἀφείλον, ὡς εἴ τι θαυμαστὸν λέγων. Ὁ γὰρ αὐτὸς ἐμὲ πολλαῖς ὑποσχέσεσιν ἐξαπατήσας, τῶν δημοσίων ἄλλων ἔρρος ἀπεδείχθη. Εἶτα τῶν μὲν ὑποσχέσεων ἐκπεπλήρωκεν οὐδέν· ἐμοῦ δὲ πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν ἄλλων πρόσθετον καταραγῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ πολλῶν ὀλίγα ζητοῦντος ἐμοῦ λαβεῖν, τῷ καιρῷ χρησάμενος, πρὸς τὸν ἐμὸν ἐγγόνον ἔρχετο ἀποδράς. Τίς εὖν τοῦτου ἰδὼν οὕτω τιμῶμενον παρ' αὐτῷ.
D ὥστε καὶ ἐπὶ τοῖς, τοῖς εὐγενεστάτοις προσήκουσιν, ἔργοις αὐτῷ χρῆσθαι, οὐκ ἔν ἐξελπίτηδες νομίσαι εἰς ἀνίαν ἐμοὶ παρὰ βασιλείως τοῦ ἐγγόνου συνεσκευάσθαι; Εἰ γὰρ καὶ τῷ ὄντι μὴ παρ' ἐκείνου τοιαύτη κέπρακται γνώμη, ἀλλ' οἱ πολλοὶ οὕτω γε νομοῦσιν. Ἀποκριναμένης δὲ καὶ αὐτῆς, Οὐδ' ἂν αὐτῇ δοκεῖν καταφρονητικῶς παρὰ βασιλείως τοῦ νέου τὸν Ἀπόκαυχον ἀπεστῆλθαι, πολλὰς τῆς εἰς σέ, βασιλεῦ, αἰδοῦς τε καὶ εὐλαβείας δεδωκῶτος τὰς ἀποδείξεις

gatur. Quos enim multum reveremur, aut diligimus, aut saltem multum revereri ac diligere debemus, eos etiam parum offensos, quasi indignis modis violatos dolemus, atque irascimur. Nec id immerito.

ὁ βασιλεὺς τὸν τε πρωτασηκρήτις Βαρδάλην καὶ τὸν Καλλικρατίτην ἅμα σὺν αὐτῇ πρὸς τὸν ἔγγονον ἀποπέμψαι. Ἀφικρομένων δὲ πρὸς αὐτὸν, πρὸς μὲν τοὺς περὶ τοῦ Ἀποκαύχου λόγους ὡς ἐπέθυετο τοῦ βασιλέως, Μὴ οὕτω μανείην, ὁ νέος εἶπτε βασιλεὺς, ὡς ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἐπὶ λύπῃ ἢ καταφρονήσει τοῦ ἐμοῦ κοιῆσαι κυρίου καὶ βασιλέως. Τὸ γὰρ ὅλως πρὸς αὐτὸν ἀμαρτεῖν ἐκόντα, τῆς ἰσῆς ἄξιόν ἐστιν αἰτίας παρ' ἐμοὶ κριτῆ, ὅν τε μείζον ἢ τ' ἑλαττον ἀμάρτημα ἦ. Ἀπόκαυχος δὲ οὐχ ὡς πρέσβις, οὐδὲ τῆς εἰρήνης βεβαιωτής, (ταῦτα γὰρ τῇ ἐμῇ θείᾳ προσῆκεν), ἀλλ' ὡς γραμματοκομιστῆς ἀπεστάλη μόνον. Ἴσμεν δ' ὅτι καὶ μεγάλων ἕνεκα καὶ ἀναγκαιοτάτων πέμποντες τινὶ γράμματα, καὶ τοῖς φαυλοτάτοις τῶν οἰκετῶν χρώμεθα πρὸς μετακομιδὴν. Ὅμως εἰ καὶ τίνα ἔχει μέμψιν, παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστικου τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖν, οὐ παρ' ἐμοῦ, προτίθει τὸν βασιλέα (παρ' αὐτοῦ γὰρ ἀπέσταλτο), τοὺς ἄρκους δὲ βεβαιώσας καὶ τοῖς πρέσβεισιν ἐχειρίσας χαίροντας ἐξαπέστειλεν.

CAPUT XXIV.

Junior imperator Adrianopolin reversus, eo uxorem vocat. Astatem in lustrandis et ordinandis urbibus ponit. Syrgiannes ad senem perfidiose deficit. Eam defectionem nepos illi exprobrans, ad fidem porro colendam hortatur. Negat Syrgiannes objecta; sed litteris Byzantinis convincitur. Iterum de officio monetur. Perneget, et Byzantium proficiscitur. Bellum recrudescit, nepos exercitum ad arma in adversarios exsuscitat. Mira omnium pugnaudi cupiditas.

Αὐτὸς δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν Ἰουνίου μηνὸς Ἰσταμένου ἀνέξουσαν εἰς Ἀδριανούπολιν· πέμψας δὲ εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εἰρήνην ἤγαγε πρὸς ἑαυτὸν, ἧς καὶ μετὰ τὴν πρὸς βασιλέα ἀφίξιν παιδίον ἄρξεν τεκούσης μετὰ μῆνας ὀκτώ τὸ παιδίον ἐτεθνήκει. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις περιτῶν, καὶ τῶν αὐτῶν συνόντων τοὺς ἐπιφανεστέρους τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς, καὶ ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων ἐπιτροπαῖς, τοὺς δ' ἄλλους χρήμασι καὶ ἐτησίαις θεραπέυσας προσόδους, διέτριψε τὸ θέρος. Ἢδη δὲ τοῦ θέρου τελευτῶντος, κατὰ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τοῦ Αὐγούστου μηνός, οἱ πρὸς τῇ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως φίλοι δηλοῦσι διὰ γραμμάτων αὐτῷ, ὡς ὁ Συργιάννης συνθήσασιν πρὸς τὸν σὸν πάππον θέμενος, ἀφίξεται πρὸς αὐτὸν ὅσον οὐπω. Βασίλει δ' ἅμα καὶ μεγάλῃ δομεστικῷ τὰ γράμματα ἀναγνοῦσιν ἐδόκει λυσitteλεῖν πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἐν ἀπορήτῳ τὰ μηνυθέντα τηρεῖν· πέμψοντας δὲ πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν φίλων εἰ ὅλως ἀληθῆ τὰ περὶ Συργιάννη μηνυθέντα. Σχέτικον γὰρ ᾤετο καὶ βαρὺ πρὶν ἀκριβῶς τάληθες ἐκμαθεῖν πρᾶξα! τι τῶν οὐ δεόντων ἢ φθιγγεσθῆαι. Πέμψας σὺν εὐθὺς ἐπυνθάνετο· οἱ δ' ἔρασαν πάντα τε ἐξηταχέναι καὶ σὺν ἀκριβεῖα μαθεῖν ὡς μέγала βασιλεὺς τε καὶ Συργιάννης ἀλλήλοις ἐπαγγαλιόμενοι ἐποίησαντο τὰς συνθήκας. Διὲ καὶ σφόδρα περιεργασάντες μεμνημέναι. Σοὶ δὲ μελήσει τὰ λυσitteλοῦντα

A enim cognatae meae officia erant), sed tantummodo ut tabellarius venit. Et constat, nos etiam de scribis maximeque necessariis ad alios scribentes, tabellariis uti solere famulorum abjectissimis. Nihilominus si quid reprehensionis res habet, non a me, verum a magno domestico par est ut imperator rationem exigat (ab eo quippe missus fuerat). Post juramento confirmato et legalis tradito, latantes dimisit.

(ταῦτα γὰρ τῇ ἐμῇ θείᾳ προσῆκεν), ἀλλ' ὡς γραμματοκομιστῆς ἀπεστάλη μόνον. Ἴσμεν δ' ὅτι καὶ μεγάλων ἕνεκα καὶ ἀναγκαιοτάτων πέμποντες τινὶ γράμματα, καὶ τοῖς φαυλοτάτοις τῶν οἰκετῶν χρώμεθα πρὸς μετακομιδὴν. Ὅμως εἰ καὶ τίνα ἔχει μέμψιν, παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστικου τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖν, οὐ παρ' ἐμοῦ, προτίθει τὸν βασιλέα (παρ' αὐτοῦ γὰρ ἀπέσταλτο), τοὺς ἄρκους δὲ βεβαιώσας καὶ τοῖς πρέσβεισιν ἐχειρίσας χαίροντας ἐξαπέστειλεν.

Secundum Pentecosten, ineunte Junio, eum exercitu Adrianopolin regressus. Irenen uxorem Constantinopoli adducendam ad se curat. Illa post adventum suum prolem masculam parit, quae post octo menses obiit. Imperator urbes suas invisens, et suorum nobilitares honoribus, muneribus, provinciarum oppidorumque praefecturis, alios pecuniis et annuis pensionibus sibi demerens, in his aetatem consumit: qua praecipiti, initio 76 Augusti mensis, qui erant Constantinopoli amici, per litteras eum docent, Syrgiannem avo foederatum (72), brevi ad illum profecturum. Epistola perlecta, imperatori et magno domestico visum est faciendum, ut perscripta silentio in praesenslegerent, mitterent autem amicos illos percontatum, verane essent, quae de Syrgianno significassent. Veritate enim nondum explorato cognita, agere aut loqui quod minus conveniret, grave et inhumanum iudicabant. Illi responderunt diligenter se inquisivisse, liquidoque didicisse, imperatorem avum et Syrgiannem magna matum pollicitos foedus pepigisse. Id se ex animo dolentes, significatum voluisse; videret quo pacto sonet consilio et opera juvaret. His de Syrgianno intellectis, solum in secretum adducens nepos, sic ait: Renuntiatum est mihi, te societate pacta cum avo meo, ad ipsum D transiturum. Tunc prior te in eandem insinuaris,

Jacobi Pontani notæ.

(72) Quænam causa hunc Syrgiannem impulerit, ut ad senioreni imperatorem a juniore turpiter descisceret, narrat hunc in modum Gregorius: *Ceterum magnus dux Syrgiannes, rebus non ex sententia succedentibus (putabat enim se velut consortem imperii fore, et suo arbitratu moderaturum omnia, neque parvum, aut magnum quidquam se nesciente actum iri), cum præter omnem expectationem cerneret, imperatoris animum Constantino magno domestico prorsus esse devinctum, dolore atque invidia aestuabat, ac mæstus secum meditabatur, quomodo alcisceretur imperatorem, qui eorum, quæ verbis*

antea promisisset, nunc re ipsa nullius meminisset, sed contraria potius omnia faceret; quippe a quo ut unus e multis despiceretur, nec ulli consultationi adhiberetur. Decrevit igitur se ad veterem imperatorem conferre, ac brevi tempore omnia consilia, res omnes novitii evertere. Neque enim quidquam ad Deum referrebat; sed quo ipse inclinasset, eodem etiam negotium omnia necessario inclinatura putabat. Pergit deinde docere, quam et seni imperatori, et populo Byzantino grata et jucunda illa transitio acciderit. Perit autem misere, ut sup. loco dicitur.

sperans majus aliquid inventurum, an ab eo multis pollicitationibus in fraudem illectus sis, haud satis scio. Si vana sunt quæ audivi, et qui nuntiarunt merito accusari debent et ego minime laudandus sum, qui sycophantis fidem commoda-verim (73). Si, ut dicebam, aut plus te consecutum arbitratus, aut indidem persuasus huc devenisti, et his cogitationibus monita meo excussis, fidem mihi amoreque pristinum sinceriter ac puriter præstare volueris, æque ut ante benevolam me et amicum tibi faxo experiare: nec præterita, perinde ac si nulla fuissent, reputabo, quandoquidem præter meas magnique domestici nullius aures tetigerunt. Si vero ut iniquum et nequam me fugis, mecumque vivere ac versari intolerandum putas: sed ab avo divina quædam bona te adepturum credens, ad illum te adjungere deliberatissimum habes, doleo ista discessione tua, cum me amico et familiari privatum videam, vim tamen non intentabo, neque invitum retinebo: quando neque a principio vel lege bellica, vel alia quâdam violentia, ut mihi servires, te compuli: verum ultro me secutus, mihi adhæroscere, mecum caput objectare periculis, meaque causa quidvis facturum passurumque promisisti, idque re ipsa etiam præclare demonstrasti (74). Verum tamen nec ego ingratus meritorumque immemor fui. Nam cum Deus ardentis voluntati meæ in amicos etiam facultatem tribuisset, cum alios, tum te quoque, ut decebat, donis honoribusque ob laborem ac studium erga me tuum remuneratus sum.

77 Et quoniam volens ac libens mecum te conjunxisti, turpe est clanculum, ac non potius aperte valedicentem recedere. Neque tamen avum meum bello accinctum, te ad vexandas fortunas meas asciscere, sed pacem ac fœdus inviolatum servare, et te subesse sibi sine dolo malo velle opinor. Quanquam et hoc mirari satis nequeo, cum factis ipsis benevolæ mentis et obedientiæ significationes ita luculentas dederim, qui tandem ille (quod nunquam veritus essem) nullo indicio mihi se amicum ostendat. Quod si forte armis mecum decertare apud animum proposuit, nos Deo cordi erimus. Recordare verborum tuorum, cum Byzantii de statu rerum consultarem. Cum enim tu et protostrator super avo, quæ meministi, eloqui essetis (75), me longe aliud sentiente, tu hunc animum meum suspiciens, fidere Deo te di-

A καὶ βουλευέσθαι καὶ πράττειν αὐτῷ. Τοιαῦτα περὶ Συργιάνῃ πυθόμενος ὁ βασιλεὺς, κατ' ἴδραν μόνον παραλαβὼν, Ἠχηκίειν, ἔφη πρὸς αὐτόν, περὶ σοῦ ὡς συκοφάντης θέμενος πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα μέλλεις μεθίστασθαι πρὸς αὐτόν· εἴτε δὲ αὐτὸς τοὺς λόγους ἐποίησεν πρῶτος, ἐλπίζεις τι πλεον εὐρήσειν, εἴτ' ἐκεῖθεν πολλάκις ὑποσχέσεσιν ἀπατηθεὶς ἐπίσθης, εἰδέναι σαφῶς οὐκ ἔχω. Εἰ μὲν οὖν οὐκ ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, αὐτοὶ τε οἱ εἰπόντες δίκαιοι κατηγορεῖσθαι, ἐγὼ τε ἄξιός οὐκ ἐπαίνου τοῖς συκοφάνταις πιστεύω· εἰ δ', ὅπερ ἔφη, ἢ αὐτὸς τι πλεονεκτῆσειν ἐλπίζεις, ἢ ἐκεῖθεν πεισθεὶς ὑπήχθης πρὸς τοῦτο, εἰ μὲν ἐθέλησεις τῶν τοιούτων ἀποστῆναι λογισμῶν, ἐμοὶ βουλευομένῳ πεισθεὶς, καὶ τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν καὶ φιλίαν ὡς περ καὶ πρότερον ἄδολον καὶ καθαρὴν τηρεῖν, τῆς αὐτῆς ἧς περ καὶ πρότερον ἀπολαύσεις παρ' ἐμοὶ καὶ φιλίας καὶ εὐμενείας, οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπολογιζόμενῳ, ὡς περ οὐδ' ἂν εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν ἐγγόνοι. Ἐπεὶ οὐδ' ἐτέρῳ τινὶ πλὴν ἐμοὶ καὶ τῷ μεγάλῳ δομοστικῷ μόνῳ τὰ τοιαῦτα ἦλθεν εἰς ἀκοάς. Εἰ δ' ὡς ἀγνώμονά τινα καὶ πονηρὸν ἐμὲ ἀποτρέπη, καὶ τὸ συνεῖναι καὶ συνδιατρίβειν οὐκ ἀνεκτὸν ἦγγ', ἀλλ' ὑπερφυῆ τινα καὶ μεγάλην παρὰ τοῦ ἐμοῦ πάππου καὶ βασιλέως οἰόμενος εὐρήσειν, ὅλη προθέσει προσχωρῆσαι αὐτῷ προεῖλου, ἀνιῶμαι μὲν ἐπὶ τῇ διαστάσει τῆς σῆς, φίλου καὶ συνήθους ἀποστερούμενος· βίαν δὲ οὐκ ἐπάξω, οὐδ' ἄκοντα κατασχεῖν ἐθέλησω· ἐπεὶ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν οὐτε πολέμου νόμῳ, οὐτ' ἄλλη τινὶ βίᾳ πρὸς τὸ ἐμοὶ δουλεύειν ὑπηγαγόμενῳ, ἀλλ' ἐκοντὶ προσεχώρησας αὐτὸς, ἐλόμενος ἐμοὶ συνεῖναι καὶ συγκινδυνεύειν, καὶ πᾶν ὅτι οὖν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὀφίστασθαι καὶ πράττειν ἐπαγγαλιόμενος, ὃ δὴ καὶ καλῶς ποιῶν, ἀληθῆς ἀπέρηνας ἐπὶ τῶν ἔργων. Οὐ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων ἐφάνη τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ θεοῦ τῆς περὶ τοὺς φίλους προθυμίας καὶ δυνάμειν παρατρυφόμενου, τοὺς τε ἄλλους καὶ σὲ, ὡς περ ἔδει, τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς ἀξίαις τῶν πόνων ἡμεψάμην καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς ἐμέ. Ἐπεὶ οὖν ἐκοντὶ προσῆλθες, οὐκ ἀγαθὸν λαθραίως ἀναχωρεῖν, ἀλλ' εἰς φανερὴν συνταξάμενον ἀπιέναι. Οἶομαι μὲν οὖν οὐδὲ τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα πρὸς πόλεμον ἐτοιμαζόμενον, ἐπὶ κακίῳ τῶν ἐμῶν πραγμάτων σε προσλαμβάνεσθαι βούλεσθαι, ἀλλὰ τὴν μὲν εἰς ἐμὲ εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς ὀργανοῦσας τηρεῖν· ἐπίσθαι δ' ἀπλῶς οὕτω καὶ σὲ τηρεῖν ὡς αὐτόν. Καίτοι μοι καὶ τοῦτο λίαν ἐπεισε θαυμάζειν ὅπως αὐτῶν τῶν

Jacobi Pontani notæ.

(73) Οὐκ ἴσως *ficus* ex Attica tanquam fructum rarum, et ideo carum, exportare non licebat. Qui exportantes curiosas et inquirerent, et indicarent, eos *συκοφάντας* nominabant. Postea hoc vocabulum ad eos translatum est, qui amarent accusare alios, seu qui quæcumque de causa, etiam levi, aliorum nomina deferrent. Ad calumniatores denique, qua voce Andronici minoris et Cantacuzeni erimatores, illius apud avum, hujus apud Annam Augustam creberrime in his libris appetantem

(74) Quod Græce interponitur, *καλῶς ποιῶν* (quodque aliter etiam, εὖ ποιήσας dicitur) expressè adverbio *præclare*; quandoquidem aliud ista non sunt, quam sermo, rei eventum, vel factum aliquod approbantis, ac proinde his modis, *ei merito, et recte, ac bene quidem*, similibusque commode transferantur.

(75) Protostrator imperatorem senem in carcerem tradendum, Syrgiannes occidendum suadebat capite nostro. Ab utroque consilio abhorruit junior Andronicus, cum Cantacuzeno faciens, cujus sententia ad Iugam duntaxat pertinebat.

πραγμάτων τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἐμοῦ καὶ εὐπει-
θείας ἐναργεῖς παρασχομένων τῶς ἀποδείξεις, ὅδε,
ὅπερ οὐκ ἂν ποτε ἤλπισα, οὐ φιλοῦντος ἔργον οὐδὲν
ἐνδείκνυσται εἰς ἐμέ. Ἢ δ' ἄρα καὶ πολεμεῖν ἐμοὶ
προήρηται, Θεῶ μὲν μελήσει περὶ τῶν. Ἀναμι-
νήσκω δέ σε καὶ ὢν αὐτὸς ἐφθέγγω λόγων ἡμῶν
περὶ τοῦ τί δεῖ πράττειν ἐν Βυζαντίῳ βουλευομένων.
Σοῦ γὰρ καὶ πρωτοστράτορος περὶ τοῦ βασιλέως
ἕσα καὶ αὐτὸς οἴσθα εἰπόντων, ἐμοῦ δὲ τάναντία
βουλευσαμένου, θαυμάσας αὐτὸς, Πέποιθα σοφῶς,
ἔφη, ἐπὶ Θεῶ, ὡς σοῦ τοῦτον τὸν τρόπον περὶ τὸν
πάππον καὶ βασιλέα διακειμένου, αὐτὸς ὁ Θεὸς πο-
λεμήσει ὑπὲρ τῶν, ἡμᾶς δὲ ἀμερίμους ποιήσει.
Σκέψαι τοίνυν ὁ μέλλεις ὄρῳ. Σοὶ γὰρ ὁ λόγος εἰ-
ρηται οὕτως. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως εἰπόντος, ἐνί-
στατο μὲν ὁ Συργιάννης συσκοφαντῆσθαι φάσκων,
καὶ ὢν κατηγορεῖται μηδὲν ἀληθὲς εἶναι, τῷ δὲ μὴ
βεβαίως παρέχεσθαι μηδ' ἐναργεῖ, τῶς ἀποδείξεις
ὑπὲρ ὧν κατηγορεῖτο, ὑπεψίαντο μικρὰν τῷ στοχά-
ζεσθαι τὰ πράγματα παροίχεται δυναμένῳ ἐκ τῶν
λόγων, ὡς κούρη σὺ νοῖδεν ἑαυτῷ. Τοῦ μὲντοι βασι-
λέως τοῦς αὐτοῦς λόγους πάλιν ἀναλαθόντος, καὶ
θάρσους ἐμπλήσαντος ὡς οὐδὲν ἦεν τῷ ἢ πρότερον
εὐμενῶς διακίεσθαι πρὸς αὐτὸν, ἀπῆλθεν. Ἐκ μὲν-
τοι Βυζαντίου παρὰ τῶν τοῦ νέου βασιλέως ἀγγε-
λίας ὁσημέραι ἀφικνοῦντο φίλων, τὰ τε περὶ Συργιάν-
νην πείθουσαι ὡς εἶπ, ἀληθῆ, καὶ ὅτι βασιλεὺς ὁ
προσβύτερος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρνῶνται πάντα,
ὡς ἅμα τῷ Συργιάννην ἀφικέσθαι ἀναβράχυσόμε-
λου. Ἄρτι δὲ τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου, Ὀκτωβρίου C
μηνὸς πέμπτη ἰσταμένου, πάλιν ὁ βασιλεὺς ἰδια-
ζόντως ἔφη πρὸς Συργιάννην - Οὐκ εἴ-μαί σε ὢν πρὸ
χρόνου μικροῦ πρὸς σὲ διελέχθην ἐπιλελήσθαι. Ἐκ
τότε δ' ἄχρι καὶ νῦν ὁσημέραι μοι ἀγγέλλεται περὶ
σοῦ ὡς ἀποστῆναι πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον παρασκευά-
ζῃ. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ, τὰ πρὸς πόλεμον ἐξαρ-
νύεται, ὡς ἅμα τῷ σὲ παραγενέσθαι πρὸς ἐμὲ
πολεμήσων. Ὅσοι δ' ἐπιτηδεῖως ἔχουσιν ἐμοὶ, καὶ
εἰρξάι σε παραινοῦσιν, ὡς ἅμα τῷ σὲ εἰρχθῆναι καὶ
τοῦ πολέμου παυσομένου. Ἐγὼ δ' ἂ πρότερον εἰρή-
κειν, καὶ αὐθις ἐρῶ, ὡς εἰ μὲν τοῖς ἐμοῖς λόγοις
πεισθεῖς, τοῦ τοιαῦτα καὶ βουλεύεσθαι καὶ ὄρῳ
ἀποστῆς, καλῶς ἂν ἔχοι· εἰ δ' ἀδουάτως ἔχεις με-
ταβουλεύεσθαι, ἂ βούλει πράττε· ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον
οὐκ εἰρξάι σε προθυμοῦμαι, καίτοι πάνυ βράδιως D
ἔχων, ὡς καὶ αὐτὸς φαίης ἂν, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἀρχῆς
παραλύσω. Τοῦτου δ' ἔνεκα σοὶ ταῦτα προλέγω, ὡς
ἂν εἰδείης ἀπελθὼν, ὡς οὐ λαθὼν, ἀλλὰ φωραθεῖς
ἂ προσίλου παρώφθης ὄρῳ. Ἐπὶ τούτοις ὁ Συργιάν-
νης συσκοφαντῆσθαι πάλιν ἰσχυρισάμενος, καὶ μηδὲν
τοιοῦτον ἑαυτῷ συνειδέναι, τοῦ βασιλέως ἐπιτρέψαν-
τος, πρὸς ἃς ἐπετρόπευε τῆς Θράκης πόλεις ἀπῆλθε.
Δύο δ' ἐξ αὐτῶν τὸν Ἄπρων καὶ τὴν Γαρέλλαν φρου-
ραῖς κατασχὼν, καὶ τ' ἄλλα ἀσφαλισάμενος ὥστ'
ἔχειν πρὸς πολιορκίαν ἀντέχειν, ἀπέστη πρὸς τὸν
προσβύτερον βασιλέα Νοεμβρίου μηνός. Ἄμα δὲ τῷ
ταῦτον ἐπιθῆναι Βυζαντίου, καὶ ὁ τῶν βασιλέων
πόλεμος φανερῶς αὐθις ἀναβρίπιζετο. Ὁ νέος γὰρ
βασιλεὺς τὴν ὑποτεταγμένην αὐτῷ στρατὸν ἅπασαν

A cebas, qui me iam elementer in avum affecto, pro
nobis pugnaturus, nosque omni cura et sollici-
tudine liberaturus esset. Quare quid agas dispice,
tua quippe causa hæc dicta sunt. Simul finem
loquendi dedit imperator, Syrgiannes adversari,
ac se per calumniam delatum, totamque accusa-
tionem esse commentitiam affirmare. Attamen
quod asseverationis hujus neque solidas, neque
claras probationes adducebat, cum conscientiae
labem in animo habere, bonis rerum aestimator
non leviter suspicari poterat. Ast imperatore ea-
dem iterante, ac spem maximam injiciente, non
minus quam antehac sibi charum fore, e con-
spectu abiit. Byzantio autem quotidiani ab amicis
veniebant nuntii, Syrgiannem proditorem esse, et
B quamprimum ille adfisset, avum in bellum, quod
omnimodis jam parasset, erupturum. Hieme ap-
petente, ante diem tertium Nonas Octobres Syr-
giannem junior imperator separatim denuo sic eos
affatus : In memoria tibi esse autumo, quæ nu-
per tecum egi. Ex eo usque hodie in dies singulos
mihi nuntiat, te defectionem ad avum partu-
rire : nec id tantum, sed ipsum præterea bellum
instruere, quo me simul ac tu veneris, lacessat.
Quotquot vero mihi bene capiunt, ut te coerceram
hortantur : sic enim bellum quieturum ; at tu quæ
antea ex me audivisti, iterum audies. Si, inquam,
monitis meis obtemperans, ab his meditandis et
agendis abstinueris, bene certe : sin aliam men-
tem induere non est ut possis, fac quæ libido fert ;
ego enim non modo coercere et comprimere te
non aveo, tametsi parvo id negotio queam, ut tute
confitebere, sed neque præfecturam 78 tibi adimo ;
ut intelligas non me inscio, sed potius negligente,
ea te egisse, quæ tibi ante deliberata sunt. Hic
Syrgiannes rursus falso in se tantum crimen
conferri, ac nullius esse sibi conscium affirmans,
libente imperatore, ad urbes Thraciæ, quarum
præfectum agebat, discessit, ac duas, Apros vide-
licet et Garellam, præsiis impositis, cæteroque
apparatu ita communiens, ut obsidionem tolerare
valerent, mense Novembri Byzantium venit, mox-
que bellum inter imperatores de integro et ma-
nifesto ardere cœpit. Junior enim brevi copiis suis
D in unum coactis, sic ad eas concionatus est :
Pacis honestas et utilitas non iis tantum qui re-
guntur, sed rectoribus etiam ipsis : sicuti et belli
calamitates vobis quoque omnibus notæ sunt. Ego
vero quæ privatim possideo, eorum omnium ja-
cturam, pacis retinendæ gratia haud recusem.
Postquam autem avus meus (quod nunquam ere-
didissem), spreto fœdere, nullam nobis hujus per-
fidie causam sive ansam præbentibus, ad apertum
bellum prosiluit, et nos invito necessitateque ad-
acti ad arma imus, et omnibus potius suffragiis pa-
cem eligimus, nihil restat aliud quam ut Deo teste
jurisjurandi invocato, perjuros invadamus, provi-
deamusque, quomodo non magis ipsis malum de-
mus, quam ut ne ipsi malum aliquod accipiamus.

Nam eo usque procrastinare, dum in loca nostra irruant, quasi tum demum vim propulsaturi, id parum abesse non dico ab ignavia, sed etiam ab insipientia videatur. Spe bona sum, Deum ipsum, per quem conceptum sacramentum sancte colimus, adfuturum, ac pro nobis depugnaturum. Dixit; et velut uno ore totus exercitus: Gratias agimus, exclamat, Deo universorum imperatori, cum non injusto et avaro militamus domino, sed ei, qui quæ omnes jure illum tenere fateantur, propter pacem civilem pro nihilo putet (76). Porro justus Deus, et qui justitias dilexit, ut Vates ait¹, neque te injustitiæ obsistentem, neque nos pro justitia bellantes despiciet. Itaque nobis omnibus pro te, si fieri possit, etiam sapius mori non recusaturis, ne cunctemur diutius, ne tempus eximamus, sed Deo nixi, rem aggrediamur. Imperator de tam benevolis animis et incitatis studiis, ut decebat, gratias egit, concionemque dimisit: ac seorsum cum magno domestico et protostratore collata sententia, cum et ipsis oratio militum placuisset, nihilque desiderari videretur, eam confirmarunt. **79** Die sequenti protostrator Adrianopolim petiit, Annam filiam cum Manuele Asane, fratre uxoris magni domestici nuptiis conjuncturus.

ἀδίκῳ τινὶ καὶ πλεονεκτικῷ τὸν τρόπον ἐπόμεθα δεσπότη· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἅ πάντες ἂν αὐτῷ συμφαίεν εἶναι δίκαια ὑπὲρ τῆς πρὸς ὁμοφύλους εἰρήνης προσημένια· δίκαιος δ' ὢν ὁ Θεὸς καὶ δικαιοσύνας ἠγαπηκῶς, ἧ φησὶν ὁ Προφήτης, οὐτε σε πρὸς τὴν ἀδικίαν ἀντικαθιστάμενον, οὐθ' ἡμᾶς ὑπὲρ τοῦ δικαίου περιόψεται στρατευομένου. Ἡμῶν τοίνυν ἀπάντων ὑπὲρ σοῦ κἂν ἐξῆ πολλὰκις ἀποθαναῖν ἐτοιμῶν ὄντων, μηκέτι μέλλωμεν μηδ' ἀναβαλλώμεθα τὸν καιρὸν· ἀλλ' ἐχώμεθα ἔργου Θεῷ θαρρόυντες. Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τῆς εὐνοίας ἕνεκα καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς αὐτὸν τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας, τὸν μὴν κοινὸν διέλυσε σύλλογον· ἰδίᾳ δ' ἅμα δημοτικῶ τῷ μεγάλῳ, καὶ πρωτοστράτορι βουλευσάμενοι περὶ τῶν αὐτῶν, ἐπεὶ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδενὸς ἐνδεῖν εἶναι, ἐπεψηφίσαντο καὶ αὐτοί. Εἰς τὴν ὕστεραιαν δὲ ὁ πρωτοστράτωρ πρὸς τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν ἐχώρει, Ἄνναν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τῷ Ἀσάνῃ Μανουῆλ τῆς τοῦ μεγάλου δημοστικῆς γαμετῆς ἀδελφῷ πρὸς γάμον συνάψων.

CAPUT XXV.

Imperator junior Theodoræ matri magni domestici femine prudentissimæ administratione urbium commendata, Byzantium movet. Nobiles, et duces exercitus, eodem non repugnante, epistolam ad seniores mittunt, pacemque exposcunt. Tumultus in palatio.

Imperator, jussis militibus ad expeditionem se parare, semet quoque ad eam comparabat, tum reliquis recte compositis, tum (77) in oppido Didymoticho, conjuge sua et Theodora Paleologina (78),

Βασιλεὺς δὲ πρὸς τὴν ἐκστρατεῖαν παρασκευάζεσθαι παργγεῖλαις τὴν στρατιάν, ἠτοιμάζετο καὶ αὐτός· τὰ τε ἄλλα δὲ εὖ θέμενος, καὶ ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ τὴν τε γαμετὴν αὐτοῦ καὶ τὴν Παλαιολο-

¹ Psal. ix, 3.

Jacobi Pontani notæ.

(76) Vox ὁμόφυλοι in hac historia occurrit sæpissime, cui hæc subjecta vis, *ejusdem tribus, generis, gentis*. Indicare autem vult, Thracas, cum sint ὁμόφυλοι, non debere propter duos imperatores, quorum pars unæ, pars alteri servit, mutuis armis concurrere. Verum quia ista circuitione, cum *ejusdem gentis hominibus* semper uti, incommodum, putidum ac fastidiosum foret, cum aliquo modo cives inter se sint, qui in eadem gente procreati sunt, frequenter ὁμοφύλους transferimus cives: et nonnunquam vocem Græcam retinemus. Ancior aliquoties etiam bellum hoc ἑμφύλιον civile, et συγγενικὸν cognatum, seu cognatorum vocat. Quia igitur civile quodammodo, non dubitavimus etiam intestinum intestinum reddere.

Gentile bellum interpretari non conceditur, quia in gente una, cujus plures familiæ bellum gestum significaretur.

(77) Mentio hujus oppidi, inter oppida Thraciæ per id tempus celeberrimi his libris frequentissima. A geminis muris, seu macæibus nomen habet. Ad Hebrum flumen situm est. Turcis hodie dicitur mutilate *Dimotue*: nec hisce temporibus ejus nomen obscurum est, præsertim propter elegantissimos arceolos, qui ab incolis elaborati, cum aîa in loca, tum etiam Constantinopolim deportantur. Solent enim ex eis tam ipse Turcorum sultanus, quam alii magnates aquam haurire. Leunclavius in *Pandecte historiae Turcicæ*.

γίναν Θεοδώραν, τὴν αὐτοῦ μὲν θείαν, μητέρα δὲ τοῦ μεγάλου δομestίκου ἀντιφρουρᾶς ἀπάσης κατλιπὼν (ἦν γὰρ δὴ καὶ πρὸς διοικῆσιν ἐμπειρὸς πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ φρονήσεως ἐβρώμενε-στέρως ἢ κατὰ φύσιν γυναικείαν τυχοῦσα), καὶ πᾶσι τοῖς πόλεων ἀρχουσι καὶ διοικηταῖς τῶν πραγμάτων αὐτῇ πείθεσθαι· πᾶν ὅτι ἂν κελεύῃ προστάξας, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν φρονιδῶν ἀπολύσας ἑαυτὸν, ἐπεὶ καὶ ἡ στρατιὰ ἡμέραις ὀκτώ παρεσκευαστῶν ἔδειτο, ἄρας ἐκείθεν, ἤλθεν ἄχρι Τζουρουλότης· στρατοπεδευσάμενος δ' ἐκεῖ, ἔμεινεν ἡμέρας τινάς· τοῦτο μὲν ὅτι καὶ χειμῶν ἐξαισιος ἐπαγένετο (ἐπεὶ καὶ χειμῶνος ἦν ὥρα, κατὰ μῆνα γὰρ ἐστρατοπεδεύοντο Δεκέμβριον), τοῦτο δ' ὅτι καὶ τὸ λείπον τῆς στρατιᾶς ἀθροισθῆ· τὸ δ' ἐστὶ τούτων αἰτιώτερον, ὅτι τῆς κατὰ Θράκην Ἡρακλείας τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀποστάσης, ὃ Συργιάννης τὴν Βυζαντινήν στρατιάν παραλαβὼν, ἐνέδραυεν ἐν αὐτῇ. Ἔδοξεν οὖν αὐτῆς πρῶτον ἀποπειράσθαι. Χρόνου δὲ αὐτοῦ τινος τριθρομένου, ἔδοξε τοῖς ἐν τέλει πᾶσι καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῆς στρατιᾶς συνελθοῦσι, πρεσβείαν ὡς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον ἀποστεῖλαι ἐξαίτησασθαι εἰρήνην. Ὁ καὶ τοῦ νέου βασιλέως πυθόμενος, ἐπεὶ κατὰ γνώμην αὐτῷ ἦν, πέμπουσι τινα τῶν τῆς στρατιᾶς Καλοχαιρέτην ὀνομασμένον, τὰ γράμματα ἐγχειρίσαντες (ἐπεὶ διὰ γραμμάτων ἦν ἡ πρεσβεία· αὐτὸς δὲ μόνον διακομιστοῦ τάξιν ἐπέειχεν). Ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα τοιαῦτα· Κράτιστε βασιλεῦ, ἡμεῖς ἄνωθεν ἐκ προγόνων ὄντες Ῥωμαῖοι, καὶ τὴν εὐπραγίαν τῶν Ῥωμαίων οικεῖαν νομίζομεν εὐδαιμονίαν, καὶ τὴν κακοπραγίαν ὡσαύτως ἐν ἰδίᾳ τιθέμεθα δυστυχίαν· οὐ δὴ ἕνεκα καὶ τοῦ βασιλέως ἡμῶν ὑμᾶς εὖνοεῖν ἀλλήλοις, ἀλλὰ μὴ πολεμίους εἶναι, ποιούμεθα περὶ πλείστου, ὅπερ ἐστὶν ἀληθὲς ἐννοοῦντες, ὡς ὑμῶν μὲν φιλίως πρὸς ἀλλήλους διακειμένων, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς αὐξάνειν, ἢ τόγε εὐότερον μὴ ἐλασσέσθαι εἰκόσ· πολεμίων δὲ ἀλλήλοις ὄντων, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν προσαίμων βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὑμῶν αὐτῶν τὴν ὑμετέραν ἡγεμονίαν καταλυθήσεσθαι. Πρὸ χρόνου μὲν οὖν τινος τῆς διαφορᾶς κινηθείτης, καὶ τοῦ νέου βασιλέως ἐπιστρατεύσαντός σοι, ἅμα τὰ ἐμνήσθης εἰρήνης, καὶ ὃ σὸς ἐγγόνος, ὡσπερ ἂν αὐτὸς ὦν ὁ αὐτῶν (καίτοι δοκῶν ἐν τῷ πολέμῳ πλεονεκτεῖν), προσεδέξατο ἀσμένως, καὶ διαλέλυτο εὐθὺς, ὡσπερ ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὁ πόλεμος συνέστη· ὃ δὴ ὑμῖν τε καὶ τῷ ὑμῶν ὑπηκόῳ παντὶ ἡδονῆς αἴτιον καὶ εὐθυμίας κατέστη, εὐτυχίας τοῖς Ῥωμαῖοις ἀρχὴν τὴν ἡμέραν ἐκείνην λογιζαμένοις. Νυνὶ δὲ ἐβρώντες σε τὸν μᾶλλον ὄντα δίκαιον εἴ τι καὶ προπετῶς παρὰ τοῦ ἐγγόνου τοῦ σοῦ ἐπράττετο, οἷα νέου, τὸν πόλεμον καταπέλλειν, ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας προφανοῦς τάς τε σπονδάς λελυκότα καὶ πολεμοῦντα φανερώς, ἀθυμοῦμέν τε, ὡς εἰκόσ, καὶ συμφορῶν ἀρχὴν ἡγούμεθα τὴν λύσιν τῶν σπονδῶν. Οὐδ' ἔνεκα καὶ δεό-

sum quidem cognata, magni autem domesticæ matre, loco omnis præsidii ac tutela relictis. Erat siquidem perita Palæologina gubernandæ reipublicæ et solidiore prudentia, quam eadem in naturam muliebrem. Ejus mandatis omnibus, et urbium magistratus omnes, et rerum administratores parerent cum edixisset, et se curis exonerasset, prætereaque exercitus per octiduum, uti rogaverat, se instruxisset, Tzurulum inde profectus, castra fecit, et dies aliquot ibi mansit: simul propter frigus acerbitatem (hiems enim erat, et mensis Decem-ber), simul ut et cætera pars exercitus interea conveniret: quodque majoris utique momenti erat, ut quia Heraclea Thraciæ civitas fide rupta ad seniore defecisset, et Syrgiannes cum copiis Byzantio acceptis eam insideret, ejus recuperandæ periculum prius fieret. Nonnulla tempore illic consumpto, optimates ac duces omnes coeuntes, legationem ad seniore de pace decreverunt. Re cognita, cum et nepos eo propenderet, gregarium quemdam, Calochæreteu nomine, cum litteris mittunt: per litteras enim legatio conficiebatur, ipse tabellarii tantummodo locum tenebat. Earum litterarum hæc fuit sententia: Nos, imperator optime, inde usque a majoribus Romani et felicitatem Romanorum beatitatem nostram, et miseriam eorundem infortunium nostrum esse opinamur. Quamobrem vos imperatores nostros non ut hostes discordare, sed ut amicos concordare maxime cupimus: vere cogitantes, concordiam vestram incrementum, aut certe, ut verisimile est, nullius ejusdem detrimentum esse: contra inimicitiis vestris non modo a barbaris finitimis, verum etiam a vobis ipsis principatum vestrum destructum atque eversum iri. **80** Aliquanto igitur antehac suborta dissensione, et nepote in te arma moliente, cum primum pacis mentionem fecisti, illico is, non secus quam si ipse pacem peteret, quamvis armorum potentia antecelleret, petitioni libenter locum dedit, reconciliatus est statim ac si bellum conflatum prorsus nunquam fuisset: id quod nobis, vestroque imperio contentis omnibus, diem illum Romanæ felicitati auspiciatissimum reputantibus singulari lætitiæ fuit. At nunc, cum videamus te, quem æquum erat, si quid etiam temere atque inconsiderate a nepote ob fervorem ætatis gereretur, bellum sedare, nulla de causa manifesta, fractio fœderis, bellum propalam inferre, animo, ut par est, concidimus, et violationem istam fœderis calamitatum exordium fore arbitramur. Quæ cum ita sint, te, imperator, per illum ipsum juramentorum præsidem, qui est et dicitur Deus pacis, obsecramus, uti arma deponas, neve subjectos populos propter discordiam vestram malis teterrimis alligi, patiare. Si tu nobis obsecundans, bella repudiato pacem

Jacobi Pentauri notæ.

(78) Etiam hanc θείαν junioris appellat, quæ ex filia sororis Michaelis primi Palæologi nata fuit. Dat autem nihilominus feminis Palæologum no-

men, honoris causâ, tanetsi patres Palæologos non habuerint.

et enim nepote concordiam communionemque ini-
 veris, vicissim pro utroque vestrum, si occasio fuerit,
 impigre nos ipsos trademus, et animas nostras laud
 gravate letho offeremus. Sin (quod Deus averruncet)
 malo demone invidente, quæ peius aspernatus,
 improbis impellentibus, et in afflicta aliorum for-
 tuna exsultantibus aurem commodans, ad arma
 descenderis, per omnia contemplantem et actio-
 nes hominum dijudicantem Deum juratum esto,
 nos aut in prælio omnes pugnando occubituros,
 aut factis ipsis declaraturos dignos fuisse qui pacem
 rogantes exaudiremur. Tum tu ipse ad nos lega-
 tos mittes, quando præstitisse judicabis, si bello a
 principio abstinuisses. Ad hoc, neque per te ipse,
 neque aliis narrantibus, animum inducas credere,
 aut donis ac promissis, aut terrore ac timore, aut
 callida fraude, aut alia quadam via quosdam de
 nobis posse te a nepote tuo ad tuas partes pellicere.
 Malam enim pestem capitibus nostris imprecati sumus,
 nisi, quæ juravimus, usque ad extremum spi-
 ritum servemus, et a juniore imperatore stemus,
 ac ut qui secus ager imprecationibus obligatus te-
 neatur. Itaque cum hi sint nostri sensus, precamur,
 ut ipse quoque tum consulendo, tum faciendo præ-
 stes, quæ officio tuo respondent, et ne inani suspi-
 cione delusus committas, cujus te in futurum pœ-
 niteat. Hæc per epistolam a seniore imperatore pro-
 cerum senatus **SI** omnis et duces petiverunt;
 quoque major fides fieret, manu sua quisque sub-
 scripserunt, eamque Calochæretæ, quem diximus, **C**
 Byzantium ferendam tradiderunt. Eo aulam intro-
 gresso, tumultus et clamor existere ab aulicis om-
 nibus: **Païæologum** nepotem (iterum enim dedigna-
 bantur imperatorem nominare) per legatum ab avo
 veniam petere, quam non sit consecuturus, nisi
 semet vinctum sistens, ad pedes se imperatoris pro-
 jiciat: quin etiam hoc modo vix consecuturum.
 Imperator causa strepitus percepta, turbantibus et
 clamantibus silentium indicit. Tum mittit, qui Ca-
 lochæretæ significet, quoniam sibi necessariis ne-
 goliis impedito otium ad colloquutionem non suffi-
 ceret, velle nepotis litteras videre. Ille nulli mor-
 talium eas, præterquam ipsi imperatori, quemad-
 modum in mandatis haberet, in manibus redditu-
 rum refert.

ρίψετε βασιλέως· οὕτω γὰρ ἂν μόλις τυχεῖν. Ὁ βασιλεὺς δ' ἦ τις ἦν ἡ αἰτία πυθόμενος τοῦ θορύ-
 βου, τοῖς μὲν ἀτάκταις καὶ κεκραγούσιν ἐπέταττε σιγᾶν. Τῷ δὲ Καλοχαιρέτῃ μηνύει, ὡς ἀναγκασίαν
 τινῶν περὶ ἀποχολουμένῳ ἐπεὶ μὴ καιρὸν εἶναι συντυχεῖν αὐτῷ, τὰ τοῦ ἐγγόνου γράμματα ἀποπεῖλαι.
 Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἐτέρῳ μηδενὶ ἂν τὰ γράμματα ἐγχειρίσαι εἰ μὴ αὐτῷ βασιλεῖ· οὕτω γὰρ εἶναι
 προστεταγμένον αὐτῷ.

CAPUT XXVI.

*Anna Andronici junioris mater Thessalonica Byzantium captiva adducitur. Calochæretes seniori pacem
 vehementer atque etiam suppliciter suadet.*

Per id tempus imperator in eam eoram et cogi-
 tationem incumbens, ut filiam Constantinum de-
 spotam navibus longis in Occidentem mitteret, præ-
 torem Thessaloniciæ, reliquarumque urbium, et ut
 is imperatricem Michaelis imperatoris conjugem,
 minoris Andronici matrem Thessalonica Constan-

A μεθὰ σου, βασιλεῦ, πρὸς αὐτοῦ τοῦ τῶν ὄρκων
 ἐφόρου Θεοῦ, οὗ καὶ ἔντος εἰρήνης καὶ καλουμένου,
 τὴν πόλεμον καταθεῖναι, καὶ μὴ περιθεῖν τὴν ὑπή-
 κοον διὰ τὴν ὑμετέραν φιλονεικίαν ἀνηκέστους κα-
 κοῖς περιπεσόν. Εἰ μὲν οὖν πεισθεὶς τοῖς ἡμετέροις
 λόγοις τὴν εἰρήνην ἀντὶ τοῦ πολέμου μᾶλλον ἀσπάσῃ,
 καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐγγόνον τὸν σὸν ὁμόνοιαν καὶ κοι-
 νωνίαν, καὶ αὐτοὶ προθύμους παρέξομεν ἑαυτοῦς,
 καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὰς, εἰ εἶδόν τε, ὑπὲρ τῶν σοὶ τε
 καὶ τῷ ἐγγόνῳ τῷ σῷ συμφερόντων ῥαδίως προῖε-
 μένους. Ἄν δ' (ὃ μὴ γένοιτο) πονηροῦ τινος βασκή-
 ναντος δαίμονος, τὴν ἡμετέραν μὲν ἀπώσῃ πρεσ-
 βείαν, τοῖς δ' ἐνάγουσι πονηροῖς καὶ χαίρουσι τοῖς
 κακοῖς, πρὸς τὸν πόλεμον πεισθῆι, τὸν πάντ' ἐφο-
 ρῶντα Θεὸν καὶ τοῖς πραττομένοις πᾶσιν ἐπάγοντα
B δίκην, ὁμνυμέν σοι, ὡς ἡ παρούμεθα μαχόμενοι
 πάντες, ἢ ποιήσομεν καταφανὲς ἔργοις αὐτοῖς, ὡς
 δίκαιοι. ἤμεν περὶ εἰρήνης πρεσβεύοντες εἰσακούε-
 σθαι. Τότε γὰρ αὐτὸς πρεσβεύσεις πρὸς ἡμᾶς, ὅτε
 εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐκίνεις πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον
 βέλτιον κρινεῖς. Ἔτι δὲ μὴν μήτ' οἴκοθεν αὐτὸς,
 μήτε παρ' ἐτέρων ἀκούων πεισθῆι, ὡς ἡ θύρωις καὶ
 ὑποχέσειν ἢ ἐκπλήξῃ τε καὶ δειλίᾳ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ
 τρόπῳ ἢ περινοίᾳ τινὰς ἡμῶν παρασπάσαι καὶ τοῦ
 νέου βασιλέως ἀποστήσαι δυνήσῃ. Αὐτοὶ γὰρ ἡμεῖς
 ἀρὰς ἡρασάμεθα καθ' ἑαυτῶν τὰς παλαμναϊστάτας,
 ἢ μὴν ἐμμανεῖν τοῖς ὁμωμοσμένοις ἄχρι θανάτου,
 καὶ μὴ ἀποστήσεσθαι τοῦ νέου βασιλέως, ἢ τὴν τοῦτο
 ὄρασοντα ἐνέχεσθαι ταῖς ἀραῖς. Ἄς οὖν οὕτω γνώ-
 μης ἡμῶν ἐχόντων, καὶ αὐτὸν σε καὶ βούλεσθαι καὶ
C πράττειν τα θεόντα παρακαλοῦμεν, καὶ μὴ ταῖς μὴ
 οὔσαις ὑπονοίαις ἐξαπατηθῆναι, πρῶξαι τε τῶν ἐν
 ὑστέρω μετὰ μέλλον παρασχησόντων. Τοιαῦτα πρὸς
 βασιλέα τὸν προσθύτερον οὐ τῆς συγκλήτου πάντες
 καὶ οἱ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες ἐγγράφως διαπρεσ-
 βουσάμενοι, εἶτα καὶ ὑπογραφαῖς σικεῖαις ἴν' ἢ πι-
 στὴν ἐπιθεβαιώσαντες τὸ γράμμα, καὶ ἐγχειρίσαν-
 τες τῷ εἰρημένῳ Καλοχαιρέτῃ, πέμπουσιν εἰς
 Βυζάντιον πρὸς βασιλέα. Ἀφικομένου πρὸς τὸ
 βασιλεῖα δ' αὐτοῦ, θροῦς ἤρθη παρὰ πάντων καὶ
 βροχὴ συμμιγῆς, ὡς Παλαιολόγος ὁ τοῦ βασιλέως
 ἐγγόνος (οὗ γὰρ ἤξιον αὐθις αὐτὸν βασιλέα
 καλεῖν), πρὸς βασιλέα πέμψας πρεσβείαν, συγ-
 γνώμης δεῖται τυχεῖν· ἀλλ' οὐκ ἂν τύχει, εἰ μὴ

D αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποδείξας δεσπώτην, πρὸς τοὺς πόδας

ἠσχολεῖτο δ' ὁ βασιλεὺς κατ' ἐκείνο καιροῦ,
 ὅπως τὸν μὲν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν δε-
 σπότην τριήρεσι μακραῖς πρὸς ἑσπέραν ἐκπέμψῃ,
 Θεσσαλονικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἑσπερίων πόλεων ἐπι-
 τροπεύσαντα. Βασιλίδα δὲ, τὴν Μιχαῆλ μὲν τοῦ βασι-
 λέως γαμητὴν, Ἀνδρονίκου δὲ τοῦ νέου μητέρα,

ἐκείθεν εἰς Βυζάντιον ἀναγάγη· ὃ δὴ καὶ γεγὼνός τε κατὰ τὸ ἐπίταγμα βασιλέως, ἐλύπησεν οὐ μετρίως τὴν υἱὸν αὐτῆς Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα βίη τὴν μητέρα ἐλκυσθεῖσαν ἀκταχότα. Ὡς γὰρ ἡ βασίλισς τὴν αἰτίαν ἐπόθετο δι' ἣν ὁ δεσπότης ἀφίκατο, καὶ ἡ κυρία παρῆν ἐν ἣ' πρὸς τὸν πλοῦν ἔδει καλεῖσθαι, εἰσελθοῦσα τὸ ἱερόν καὶ τῆ τῆς Θεομήτορος εἰκόνι προσφῦσα, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο μεθήσειν ἔφασκεν. Ὁ δεσπότης δὲ ἰδὼν, πρῶτα μὲν λόγοις ἐπαχίρει πείθειν· ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, ἐβιάζετο καὶ χερσίν. Ὡς δ' ἦν καὶ οὕτως οὐδὲν, τῷ μεγάλῳ παππίῳ Παλαιολόγῳ, καὶ τῷ πρωταλλαγάτορι Συναχηραίῳ, καὶ Ἰωάννῃ Ζαριδῇ τὸν ἐλκυσμὸν ἐπέτρεπε τῆς βασιλίδος. Οἱ δὴ καὶ βίη τῆς εἰκόνος ἀποσπάσαντες, εἰς θάλασσαν τε καταγαγόντες ἐπέτρεψαν τοῖς τριηράρχαις ἀχθησομένην ὡς βασιλέα. Ἐδόκει μὲν οὖν τῷ τῆς βασιλίδος υἱῷ βασιλεῖ τῷ νέῳ καὶ τοῦτο δεινὸν τὸ καὶ αὐτὸν δεσπότην χεῖρα βίαιαν ἐπενεγκεῖν τῇ μητρὶ· εἰ γὰρ καὶ ἀδελφοῦ γαμετή, ἀλλὰ τῷ βασιλικῷ νόμῳ καὶ δεσποτικῇ ἦν αὐτοῦ. Τὸ δὲ καὶ ἑτέροις ἐπιτρέψαι τὸ ἔργον, οὐδενὸς ἐνομίσθη δευτέρου εἰς ὕβρειος ὑπερβολήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Βασιλεὺς δ' ὁ προσβύτερος ὡς ἀπηλλάγη τῶν περὶ τῆς ἐσπέρας φροντίδων, τὸν Καλοχαιρέτην μεταπεμφάμενος, ἐζήτησε τε τὰ γράμματα τοῦ ἐγγόνου, καὶ εἴ τι διὰ στόματος ἔχει λέγειν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν. Ὁ δ' ἔλεγε μῆτε γράμματα μῆτε λόγους τοῦ νέου βασιλέως κομιζέειν, ἀλλὰ τῶν αὐτῶ συνόντων συγκλητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς. Ἐπεδίδου δὲ ἅμα καὶ τὸ βιβλίον. Διελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ ἐγγεγραμμένα, καὶ ἅμα καὶ τὰς ὑπογραφὰς ἰδὼν, Ἐκείνοι μὲν, εἰπὼν ἀπειλοῦσιν ἔμοι ὅσα δὴ βούλονται· ἐγὼ δ', ἀνθ' ὧν τολμῶσι δίχως τίσους, φημί, τὰς ἐσχάτας. Οὐκ ἀπειλοῦσιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ Καλοχαιρέτης, ἀλλὰ δέονται πρῶτον. Ἄν δ' ἐφ' οἷς ἰκετεύουσι μὴ εἰσακούωνται, τὰ μέλλοντα συμβῆσθαι ἀπαγγέλλουσι. Καὶ ἐγὼ δὲ αὐτὸς καὶ δέουμαι σοὶ καὶ συμβουλεύω, κράτιστε βασιλεῦ, μὴ περιδεῖν αὐτῶν τὴν ἰκεσίαν, ἀλλ' ἀσπάσασθαι τὴν εἰρήνην, οὐ μόνον τῷ ὑπηκόῳ λυ-

tinopolim (79) reducendam curaret. Qua re pro desiderio senis administrata, Andronicus mirifice indoluit: quippe qui parentem suam fuisse vi abstractam audierat. Nam perspecto qua gratia despota venisset, et presente jam-præstito die, quo navim conscendere deberet, ad templum confugiens, et Delparæ simulacro affusa (80), si quid de se fieret, non id dimissuram assererat. At despota accedens, primum bonis verbis ut discedat efficere nititur; ubi frustra fuit, manus in eam violentas injicit. Cum sic quoque actum ageret, magno pappiæ Palæologo (81), protallagatori (82) Sennacherim, et Joanni Zaridæ negotium dat. Illi per vim abstractam ad litus deducunt, trierarchis ad imperatorem deportandam credunt. Visum hoc etiam juniori imperatori immane facinus, despota ipsam manus attulisse matri suæ, eidemque uxori fratris ejus, et imperiali lege etiam dominæ ipsius. Quod autem aliis insuper avellendam commisisset, id vero longe contumeliosissime factum censuit. Sed de his postea. Perfunctus sollicitudine 82 de Occidente senior, Calochæreten accersit, nepotis litteras requirit, si quid coram velit, loquendi copiam dat. Ille se nec litteras, nec verba nepotis afferre, sed qui cum eo essent nobilium ac ducum exercitus. Quo dicto libellam porrexit. Eo perlecto, visisque suscriptionibus, Isti, inquit, minas mihi proponunt pro arbitrato; at ego ipsos, si quid tentaverint, pœnas acerbissimas persoluturos aio. Imo, occurrit Calochæretes, minas non proponunt, sed primum rogant: si precibus nihil obtinuerint, consecutura denuntiant. Quod ad me attinet, ego quoque hortari te obtestatique non dubito, imperator optime, uti eorum supplicationem ne despicias, pœnarumque populis non modo tuis, verum tibi met nihilominus profuturam, et nomen tuum apud omnes a dedecore et infamia plurimum defensuram obviiis ulnis excipias. Etenim ubi nepos te deserto Adrianopolim venit, pars hujus defectionis causas in illum, pars in te confere-

Jacobi Pontani notæ.

(79) Xenā vocabatur, rege Armeniorum prognata, pia mulier, sed ambitiosior, et quæ regnare cuperet, ut audiemus. De hac autem re Gregoras sic: *P. stea despota Constantinus statim mari Thessaloniam mittitur, ut Macedoniam gubernaret, et Xenam junioris imperatoris matrem Byzantium mitteret.* Et infra: *Cæterum Thessaloniam profectus, Xenam cum omnibus ministris comprehensam, nulla modestia triremi impositam, Byzantium misit. Quo cum illa invita pervenisset, in orientali palatii parte custodiebatur.*

(80) Προσφῦσα, adhærescens ei, complexa statuam Mariæ Virginis. Scitit mentem illud ex ii *Aneid.* de Hecuba et Iliabus, nocte illa suprema et funestissima:

*Ædibus in mediis nudoque sub ætheris axe
Ingens ara fuit, juxtaque veterrima laurus,
Incumbens aræ, atque umbra complexa penates.
Hic Hecuba, et natæ nequidquam altaria circum,
Præcipites atra ceu tempestate columbæ,
Condensæ, et diæ, si amplexæ simulacra tenebant.*

Aliter ethnici hoc faciebant, ut calamitate in magna deorum suorum statuas supplicandi amplecterentur; aliter nos idem sanctorum imaginibus, signis, statuīs, reliquiis facimus cum ad ea genulectimus, ipsa amplectimur, et exosculamur; sicut alia multa exeremus, si non alio modo, alio certe fine, ac religione, quam ipsi facitabant: in quibus frustra ab insipientibus et indoctis mortalibus pro idololatriis reprehendimur.

(81) Vere Palæologus fuit paterna origine, ut liquet ex cap. 30. At Andronicus Palæologus protevestiarius, ut ex cap. 45 constabit, matrem habuit Annam, sororem senioris Andronici Palæologi, patrem vero Michaelē e Thessaliæ ducebatur. Ergo honoris ergo, quia maternum genus inde duceret, hoc illi nomen datum, sicut feminis quibusdam, ut Eugeniæ Palæologæ, et matri ipsius Cantacuzeni Theodoræ Palæologæ.

(82) Ms. interpretis πρωταλογάτωρ, qui erat præfectus alogii, sed hic noster constanter ubique habet πρωταλλαγάτωρ, qui nullus alius est, quam is quem hodie vocamus général des postes.

bant : nec certa cognitione res tenebatur. Post cum arma contra te sumpsisset, tuque pacem obtulisses, et ille citra cunctationem accepisset, lædusque sancitum esset, omnes consilii vestri prudentiam, et conversas ad meliora voluntates collaudantes, diem illum festum exegerunt, sese malis omnibus ex civili bello emergentibus levatos existimantes. Nunc vero, quando nepos imperii sui partem lastravit, exercitui per diligentem providit; mœnia oppidorum velustate laborantia ac fatiscientia refici et instaurari jussit; ad firmandam reipublicæ disciplinam, ad universam ejus amplificationem atque incrementum, quantum in se fuit operæ contulit, rursus et repente bellum, nulla vel ipsius, vel ipsi studentium, culpa exsuscitatum est. Quare is qua superiora, omni crimine absolvetur; qua recentiora, laudem adipiscetur, ut qui bellum non prior inferat, sed illatum repellat: omniumque sibi animos conciliabit, qui cum injuriose tractato una dolebunt; tu contra universorum sententiis ut et antea, sic nunc pro injurioso condemnabere. Tecum igitur expende, quanta te, propter exorituras calamitates et apud Deum pœna, et apud homines insectatio maneat. Quocirca iterum oro, imperator, miserere subjectorum, miserere filii tui, ac denique tui ipsius, cujus apud Romanos tanta est laus, quemque ut aliquem de cœlo delapsum intuentur (83): et pacem complexus, bello nuntium remitte, neve populos tuos inde manaturis cladibus ad exitium vocari, **83** neve nepotem tuum aut victorem turpius vincere, quam si victus esset (patrem enim suum vincet), aut victum injuste simul et a patre interfici, tuumque nomen passim cum faustis acclamationibus decantatum, ex adverso in invidiam adduci sinas. Hæc cum dis-eruisse Calochæretes, et ad imperatoris atque astantium interrogata objectionesque sapienter respondisset, tandem pedibus imperatoris proventus, omni contentione rogare cœpit, ne pacem rejiceret, neu illum ab initio homicidam, et invidiam illum [puta diabolum], sed Christum pacificatorem, qui fecit utraque unum, potiores ferre vellet. Hominem levat imperator, et gratias agit, quod eos satis de officio docuisset, jubetque iis quorum missu advenerat renuntiare, quia stulta legatione usi essent, non se responsi dare: datarum, si prudenti uterentur. Sic Calochæretes frustra discessit. Junior imperator Zurulo molis castris, Heracleam Thraciæ processit, ubi Syrgianam cum presidio Byzantino concludens, diem unum in obsidione posuit. Inde recedens, prope Daonium castrametatus est, et sequenti luce Constantinopolim tendere perrexit. Rhégi Calochæretes ei obvius nihil se effecisse narrat.

Jacobi Pontani notæ.

(83) Non intelligo quare ad hæc interpretanda non optime, et pulcherrime quadrent hæc M. Tullii ex Pompeiana, de ipso Pompeio, magno imperatore, quem ut aliquem cœlo delapsum intuentur. Simile est illud ejusdem ad Quintum fratrem,

σιτελοῦσαν, ἀλλὰ καὶ σοὶ καὶ μὴ παρὰ πάντων κακῶς ἀκούειν τὰ μέγιστα συναίρομένην. Ὅτε γὰρ ὁ σὸς ἔγγονος βασιλεὺς ὁ νέος σου τὸ πρῶτον ἀποστάς εἰς Ἀδριανούπολιν ἀφίκετο, οἱ μὲν αὐτῷ τὰς αἰτίας ἀνετίθεσαν τῆς ἀποστασίας, ἔτεροι δὲ σοὶ καὶ ἦν τοῖς ἀνθρώποις ἀμφίβολος ἡ περὶ τούτων γνώσις. Ὡς δ' ἐπιστρατεύσαντος ἐκείνου σὺ τε ἐμνήσθης εἰρήνης, ἐκείνός τε ἄσμενος προσεδέχετο μηδὲν μελλήσας, καὶ ἐγεγένητο αἱ σπονδαί, πάντες μὲν ἐπύνεσαν ὑμᾶς τῆς τε εὐβουλίας καὶ τῆς πρὸς τὰ βελτίω μεταβολῆς ἑορτῆς δὲ ἡμέραν ἦγον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τῶν ἐκ τοῦ ἐμφυλίου κακῶν πολέμου νομίσαντες ἀπὸλλάχθαι. Νῦν δ' ὅτε βασιλεὺς ὁ σὸς ἔγγονος τὴν ἀποτεταγμένην αὐτῷ τῆς ἀρχῆς μοῖραν περιῶν, τὴν τε στρατιάν ἡξίωσε προνοίας οὐ τῆς τυχούσης, καὶ τὰ πεπονηκότα τῷ χρόνῳ τείχη τῶν πόλειων ἐπέταξεν ἀνακτᾶσθαι, καὶ τῆς πολιτικῆς εὐνομίας καὶ τῆς ὅλης τῶν πραγμάτων ἐπιδόσεως, ὅσον ἐξῆν, ἐπεμελήθη, αὐθις ἐξαίφνης ὁ πόλεμος ἀνεβράγη, μηδεμίαν μὴτ' ἐκείνου μὴτε τῶν συνόντων αἰτίαν παρασχομένων. Ὡστ' ἐκείνῳ μὲν συμβήσεται καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις αἰτίας πάσης ἀπολειῦσθαι, καὶ τῶν νῦν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι ὡς ἀμυνόμενῳ καὶ οὐ κατάρχοντι πολέμου, καὶ τὴν παρὰ πάντων εὐνοίαν καρποῦσθαι ὡς ἀδικουμένῳ συναλγούντων, ἐὰ δ' ἀπάσαις ψήφοις καὶ νῦν καὶ πρότερον ἀλίσκεσθαι ἀδικούντα. Ἐννόησον οὖν ἡλίχη τῶν συμβησομένων κακῶν καὶ πρὸς Θεοῦ τίσις καὶ πρὸς ἀθρίων ἔφετα μέμψις. Διὸ δὴ καὶ αὐθις σοῦ δέομαι, βασιλεῦ, καὶ τῶν ὑπηκόων ἐξέον σχόντα, καὶ τοῦ βασιλείου τε καὶ παιδὸς καὶ αὐτοῦ δὲ σοῦ, οὕτω παρὰ Ῥωμαίοις πᾶσιν ἐπιπικνουμένου, καὶ ὡς τινος τῶν κρείττωνων θαυμάζομένου, τὸν πόλεμον καταλύσαι, προσεδεξάμενον τὴν εἰρήνην· καὶ μὴ περιδεῖν τὸ μὲν ὑπήκουον ὑπὸ τοῦ πολέμου διαφθαρῆν· τὸν δὲ σὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα, ἡ νικήσαντα πάσης ἡττης αἰσχίῳ νικῆσαι νίκην, (πατέρα γὰρ νικήσει), ἡ ἡττηθέντα ἀδίκως τε ὑμοῦ, καὶ παρὰ πατρός ἀποθανεῖν, τό τε σὸν ὄνομα τὸ παρὰ πάντων ἀδόμιον σὺν εὐφημίᾳ, διαβαλλόμενον ἐξ ἀντιστροφῶν. Τοιαῦτα εἰπὼν ὁ Καλοχαιρέτης, καὶ πρὸς τὰς ἐκ βασιλείως καὶ τῶν παρόντων πεύσεις καὶ ἀντιθέσεις συνετῶς ἄγων τὰς ἀποκρίσεις ἀντυπεναγχῶν, τελευταίου ἑαυτὸν πρὸς τοῦ βασιλέως καθακλίνας πόδας, εἶδαίτο μεθ' ὅσης σπουδῆς μὴ ἀπώσασθαι τὴν εἰρήνην, μηδὲ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον καὶ φθονερόν, ἀλλὰ τὸν εἰρηνοπεῖον Χριστὸν τὸν τὰ διεστῶτα συνάψαντα, σχεῖν τὸ πλεόν. Ἀναστῆσας δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐχαριστεῖν εἰπὼν, ὅτι ἐλθὼν ἐδίδαξας ἡμᾶς ἀρκούντως, τοῖς ἀπεσταλκόσιν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν, ὡς ἀσύνετα διαπρεσθευμένοι; οὐδ' αὐτὸς ἀν ἀπόκρισιν δοῖη· ἀποκρινεῖται δ' αὐθις, ἀν καὶ αὐτοὶ πρεσθεύωνται συνετῶς,

epist. 1, lib. 1: Nam Græci quidem sic te ita viventem intuebuntur, ut quædam ex Annualium memoria, aut etiam de cælo divinum hominem esse in provinciam delapsum putent.

Οὕτω μὲν ὁ Καλοχαιρέτης ἀπρακτὸς ἀπῆλθεν ἐκ Βυζαντίου. Ὁ δὲ γὰρ βασιλεὺς ὁ νέος ἄρας ἐκ Τζουρουλόης εἰς Ἡράκλειαν ἀφίκετο τὴν τῆς Θράκης, καὶ Συργιάννην ἐκεῖ κατακλείσας ἔμα τῶ ἐκ Βυζαντίου στρατιῶ, ἐπολιόρησεν ἐφ' ἡμέρα μιᾶ. Κάκειθεν αὖθις ἀναστὰς, ἐστρατοπέδευσε περὶ Δάνοιον (84) ἕς τὴν ὑστεραίαν δ' εἶχετο τῆς φεροῦσης πρὸς τὸ Βυζάντιον. Καὶ γενομένῳ κατὰ τὸ Ῥήγιον, ὁ Καλοχαιρέτης ἐνέτυχεν ἀπαγγέλλων ὡς ἀπρακτὸς ἐπανήκει.

CAPUT XXVII.

Legatio nepotis ad avum de pace; quam rursus non procul a manibus Byzantii petit, sed frustra. Ejus febris, et profluvium sanguinis e naribus. Magni stratopedarchæ defectio. Syrgiannis facinora.

Στρατοπεδουσαμένῳ δὲ αὐτοῦ, ἔδοξε εἶδεν εἶναι καὶ αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάμπαν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν περὶ εἰρήνης. Πέμπει δὴ τὸν μέγαν κοινοσταῦλον Ἰωάννην Παλαιολόγον τὸν πρωτοστράτορος ἀδελφόν, καὶ Ἰωάννην τὸν Ἀπλησφάρην, γράψας τῶ πάμπαν καὶ βασιλεῖ τοιαῦτα· Τῶν ἐμοὶ συνόντων συγκλητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς κάμου συνειθέτως πρὸς σὲ περὶ εἰρήνης διαπραγευσσαμένων καὶ μὴ τυχόντων, νυνὶ καὶ αὐτὸς σὺν αὐτοῖς αὖθις περὶ τῶν αὐτῶν πραθεύομεν, ὡ βασιλεῦ, καὶ θεόμεθα σοι πάντας κοινῇ, μὴ ὡς τι τῶν ἀτίμων ἀπορρήψῃσαι, ἀλλ' εὐμενεῖα καὶ συγγνώμης τοῦ σοῦ κράτους τυχεῖν, ἐφευμένους πάνυ σοῦ καὶ εἶναι δούλους καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ τὴν εἰρήνην ἀντὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἄλλων ἐν εὐεργεσίας αἰτουμένους μέραι. Τούτους μὲν σὺν ἀπέστειλεν ὡς βασιλέα ἐν ἡμέραις ὀκτὼ καλεῖσας ἐπανελθεῖν, ἄρκειν πρὸς τὸ βασιλέα βουλευσασθαι περὶ τῆς εἰρήνης τὸ διάστημα νομίσας τοῦ χρόνου· αὐτὸς δ' ἔμεινεν ἐν Ῥηγίῳ. Δύο δὲ ἡμερῶν παρεληλυθειῶν πρὸς ταῖς δέκα, ὡς οἱ πρεσβεῖς οὐκ ἐπανῆκον, ἄρας ἐκ Ῥηγίου, ἦλθεν ἐγγὺς τῶν Βυζαντίου τειχῶν ὅσον μὴ βάλλεσθαι τοξεύσας τοὺς στρατιώτας. Πέμπας δ' ἐγγὺς τῶν ἐπομένων τινᾶς, λέγειν ἐκέλευε τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀπαγγέλλειν τῶ βασιλεῖ, ὡς Ὁ σὸς ἔγγονος, ἐπεὶ κατὰ τὴν προθεσίαν οὐκ ἤκον οἱ πρεσβεῖς, ἐλθὼν αὐτὸς συγγνώμης δεῖται τυχεῖν. Οἱ δὲ, μὴδ' ἄκραις ὡς παραδοξάμενοι τοὺς λόγους, βάλλοντες ἀπὸ τοῦ τείχους ἠνάγκασαν φυγεῖν. Βασιλεὺς δ' ὁ νέος αὐτόθι διακαρτέρησας μέχρι κλινοῦσης ἡμέρας, ὀλίγον ἀνοξεύσας, ἐστρατοπέδευσε ἐγγὺς Κοσμιδίου ἐν τοῖς Λυμπιδάρῳ, καὶ τρεῖς μὲν ἔμεινεν ἡμέρας ἐκεῖ. Χειμῶνων δ' ἐξαισίῳν καὶ ὁμῶρων ἐπιγενομένων, ὡς καὶ δύο τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ φύχους ἀποθανεῖν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπεὶ περὶ τε εἰρήνης ἠλπίζετο μηδὲν εἶναι, ὅτε χειμῶν ἐπέκειτο σφοδρῶς, καὶ ἡ στρατιὰ τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἠπόρει, οὐκ ἐπιτροπόμενοι πρὸς τοῦ νέου βασιλέως τὴν χεῖραν κακοῦν (ἦσαν δὲ τάγματα τεσσαράκοντα), ἀναστρέψας ἦλθεν εἰς Διδυμότειχον, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν. Ἐτι δὲ ἐστρατοπεδευμένου πρὸς Βυζαντίῳ, Βοηθίας ὁ

Castris ibi locatis, subit animum nepotis, suarum quoque partium esse, legationem ad avum mittere. Deligit itaque Joannem Palæologum magnum constaulum, protostratoris fratrem, et Joannem Aplespharen, quibus epistolam committit hæc continentem: Quandoquidem quos mecum habeo nobiles atque illustres, et ductores ordinum, me conscio de pace ad te miserunt, nec impetrarunt, ego ipse nunc, illis pariter volentibus, rursus eandem peto; et te oramus communiter, ne nos ut despicabiles relinques, verum majestatis tue gratia et venia impertias: cujus servi plane et esse, et nominari optamus, pacem præ multis aliis bonis in beneficii loco abs te flagitantes. Ergo hos ad imperatorem legavit, diebus octo redire jussos, tantum intervallum avo ad capiendum de pace consiliuratus sufficere, ipse interea Rhegii expectabat. 84. Duodecim diebus elapsis, legati minime redentibus, Rhegio prope Byzantii muros (ut esset extra teli jactum tamen) accessit. Deinde aliquot de suis mittit, qui de muro propugnaturis dicere, nuntiatum ierent imperatori nepotem ejus, quoniam ad diem præfixam legati non redissent, adesse ipsum, veniam rogantem. Qui ne summis quidem auribus eorum verba excipientes, tela superne dejiciunt, et eos fugere cogunt. Junior imperator cum ibidem constitisset, quoad dies jam occumberet, paulum retrocedens, juxta Cosmidium in Limpidario castra fecit, ac triduum illic hæsit. Immodicis porro imbribus cum intolerando frigore supervenientibus (adeo ut duo milites algore obri-gescerent [85]), cum spes pacis evanesceret, hiems se vehementer intenderet, exercitus populatione prohibitus comæatu egeret (et censebatur cohortibus quadraginta [86]), converso itinere Didymotichum veniens, militem dimisit. Adhuc prope Byzantium erat, cum Boezilas Mæssorum regis frater ab ipso ad avum transfugit. Didymotichi quotidiana febris diebus quadragenis jacitatus est. Qua depulsa diebus duodecim continuis incredibilis copia sanguinis de naribus profluxit (87). Eo affectu

Jacobi Pontani notæ.

(84) Al. Δαόνιον· ita et Nicetas. Thraciæ urbs est.

(85) Quia frigidissima regio est Thracia, recte appellatur a Catullo *horrida*, ab Horatio, *Ode vigesima quinta libri tertii, vice candida*. Quidam ob id ἀνέμων ἐργαστήριον, *ventorum officinam*, seu *denicidium* nominant. Euripides *Hecuba*, *χρονώδη, πνεύσαν*. De ejus frigidibus immensis multisque militibus earum vi evictis, libro tertio exponetur.

(86) Τάγμα ut *cohortem* quam *legionem* interpre-

temur potius, res ipsa cogit. Etiam alibi *mao* cohortem: parvi enim exercitus fuere, quos Andronici, et Cantacuzenus duxerunt, nec multas legiones confecerunt. Magna tamen auxilia ab Anurio et Orchane aliquoties venerunt. De cohortibus Romanorum quot militibus constarent, vide Vegetium, libr. ii, cap. 5 et 6, et Alexand. ab Alexand., lib. i, cap. 5, et lib. vi, cap. 15.

(87) Αἷματος ἀπιστόν τι χρῆμα. Propria Grecorum hæc elegantia, seu elegans hic loquendi

profligato, quariana eum mensibus undecim divexavit. Post istud malum ex intestinis et splene, quoad vixit, laboravit. Veruntamen aliquid operis faciendo, et assiduis exercitationibus consequabatur ut spiritum ducere posset. At enim senior imperator, quanquam excellenti prudentia ornatus, et quid tali tempore agendum esset, scire posse videretur, cum nepotem numero copiarum, alicriitate, virtuteque multam superare cerneret, ac proinde pacem accipere merito debuisset (idque bono colore, quia rogatus esset videlicet), diu legatos responso nullo dignatus, tandem re infecta abs se dimisit. Beilandi autem cupiditatem Syrgiannis accessio augebat, a quo singularia quaedam et memorabilia expectabat: potissimum vero quæ in Rhodopes provinciis novabantur. Etenim Andronicus Palæologus magnus stratopedarcha a juniore imperatore missus, ut Stenimachi et Zepænes urbium (88) et castellorum non paucorum, quique in iis erant multorum fortissimorumque militum præsidem ac ducem ageret, alios donis ac promissis permulsos, alios vi et minis 85 coactos, ad senioris auctoritatem fideinque traduxerat. Quod illi spem victoriæ non exignam injecit. Nepos Didymotichi in hibernis erat, cum Syrgiannes Heraclea Byzantium excurrens, et quidquid ibi inveniret militum assumens, Thraciæ oppida, quæ se juniore subdiderant, invasit. Ac primum quidem Apros et Carellam (veritus ne illius amicitiam sequerentur) equitatum pediatumque misit, qui excursionibus e Didymotichio resisterent. Postea Kixædestum adortus, corrupto præsidio (ut erat harum artium callidus) eam occupavit. Hinc Bizyensem agram depopulatus, Sergentium contendit, oppidumque per deditionem recepit. Post Byzantium abiit: ubi diebus aliquot exactis, Selybriam infestum agmen deduxit. Selybrianis portas cludentibus, vicinam urbi oppidum, Saccos appellatum, et ab aratoribus habitatum, ipsis deditibus accepit: rebetaque ibi manu, quæ Selybrianos incursando premeret [(quod illi maxime, iam occulte quam aperte, fecerunt), Byzantium rediit. Interim hiems exivit, indictione quinta. Vero jam incipiente [A. 1322], principio Martii a juniore imperatore per ditionis ejus provincias litteræ mittuntur, quibus milites ad diem decimum quintum Didymotichum evocantur. Omnes die præfinita adfuero.

περὶ αὐτήν, ἦλθεν εἰς Σεργέντιον, καὶ κατέσχε καὶ

A τοῦ Μουσῶν βασιλέως ἀδελφῆς, τοῦ νέου βασιλέως ἀποστάς πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἡγετομόλησεν. Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς μετὰ τὴν εἰς Διδυμοτείχων ἀφίξιν, ἐνόησε βῆχος καθημερινὸν ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα ἐφεξῆς· τοῦτου δὲ πεπαυμένου αἵματος ἀπιστόν τι χρῆμα διὰ τῶν μυκτῆρων ἐβρύθη ἐν ἡμέραις δυοκαίδεκα συνεχῶς. Λοιφίσαντες δὲ καὶ τοῦτου τοῦ κακοῦ, αὐθις ἐβρίγωσε τεταρταῖον ἐν ἐνὶ καὶ δέκα μηρίν. Ἀπὸ δὲ τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, τὰ τε σπλάγγνα καὶ ὁ σπλὴν κακῶς διατεθέντα, ἄχρι καὶ τελευτῆς αὐτοῦ τῆς κακώτερος οὐκ ἴσχυσαν ἀπαλλαγῆναι. Ἀλλὰ πόνους καὶ καθημερινοὺς γυμνασίοις μεθώδους τὸ κακὸν ἔπιω· ἀναπνεῖν ἐβίη. Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος βασιλεὺς, καίτοι θαυμαζόμενος ἐπὶ συνέσει, καὶ δεινῆς δοκῶν ἐκ τῶν πραγμάτων συναίνει τὸ δέον, ὁρῶν τὸν ἐγγονὸν πλήθει τε στρατιᾶς καὶ προθυμίᾳ καὶ ἀνδρίᾳ τῇ πρὸς τὰς μάχας ὑπερέχοντα πολλῶ τῶν αὐτοῦ, καὶ δίκαιος ὢν προσδέξασθαι τὴν εἰρήνην (ἐπεὶ καὶ μετὰ καλοῦ τοῦ σχήματος ἐγένετο δεομένων ἐκείνῳ), ὁ δὲ ἐπιπολὺ μὲν ἠξίωσεν ἀποκρίσεως οὐδεμιᾶς τοῦς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀφιγμένους πρέσβεις, χρόνου δὲ παροχρηκῶτος πολλοῦ ἀπέπειμφεν ἀπράκτους. Ἐνῆγε δὲ αὐτὸν πρὸς τὸ μέλλον τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι· μάλιστα μὲν καὶ ἡ τοῦ Συργιάννης ἀφίξις πρὸς αὐτὸν, μέγα τι καὶ ἀξιόλογον ἔντος προσδοκίμου πράττειν· οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὰ νεωτερισθέντα ἐν τῇ Ῥοδόπῃ. Ὁ γὰρ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης παρὰ βασιλέως τοῦ νέου τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπην ἐπαρχιῶν **C** Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης πόλεων καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων οὐκ ὀλίγων ὄντων, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς στρατιᾶς πολλῆς τε καὶ μαχιμωτάτης εὐσης ἡγεμῶν ἀποσταλῆς, τοῦς μὲν δώροις καὶ ὑποσχέσεσι πείσας, ἔστι δ' οὐς καὶ βιασάμενος, τῷ πρεσβυτέρῳ προσεποίησε βασιλεῖ. Ὁ δὲ οὐ φρούρας ἀνεποίησεν αὐτῷ ἐλπίδας τοῦ περιγενήσεσθαι ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ νέος βασιλεὺς ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ διῆγε, τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος ὁ Συργιάννης ἐξ Ἡρακλείας εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, καὶ τὴν στρατικὴν πᾶσαν παραλυθῶν, εἰς τὰς ἐπὶ Θράκης ὑπηκόους τῷ νέῳ βασιλεῖ πόλεις ἐξῆλθε. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς Ἄπριον καὶ τὴν Γαρέλλαν, μὴ ἀποστῶσι θεδοικῶς πρὸς βασιλέα τὸν νέον, φρουρὰν ἀπέστειλε πεζὴν ἄρα καὶ ἱππικὴν, ὡς ἂν ἀντέσχεν πρὸς τὰς ἐκ Διδυμοτείχου ἐφόδους. **D** Ἔπειτα εἰς Ῥαιδεστόν ἐλθὼν, κατέσχεν αὐτὴν πείσας τοῦς φρουροὺς (ἦν γὰρ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινός)· ἐκεῖθεν δὲ Βιζύτην καταδραμόν καὶ ληϊτάμενος τὰ αὐτὸ προσχωρῆσεν. Εἶτα εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, καὶ

Jacobi Pontani notæ.

modus, sanguinis incredibilis quaedam res. Id est, multum, seu magna copia sanguinis. Euripid. Phœnixis:

Φιλόψυγον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ.

Res mulierum, id est, mulieres, natura sunt querula. Herodotus, lib. iii. Ἠλλῶν τε χρῆμα τῶν οφίων ἐκλέπονσι, multas serpentes excludunt. Mitto Xenophontem, et Aristophanem ita loquentes. Imitatus est Plautus in Amphitruone, cum dixit

Satin' parva est res volupiatum in vita atque estate
[ugunda

Præ quod molestum est?

Græci dicerent τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Hæc a Mureto, lib. vi Variarum, cap. 9.

(88) Thracia in certas regiones, provincias, præfecturas distributa fuit, ex quibus a monte Rhodope nomen una sortita est, quæ novem complexa urbes in duas rursum præfecturas divisa fuit; earum Stenimachi, et Zepænes, a duabus videlicet urbibus de illo numero appellantur sæpius.

διατρέψας ἡμέρας τινάς, ἐξελθὼν αὖθις ἄρα τῇ στρατιᾷ, ἀπῆλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Μὴ προσδεῖξιμῶν δὲ τῶν Σηλυβριανῶν, φρούριόν τι Σηλυβρίας ἐγγύς, Σάκκους ἄνομαζόμενον, τῶν κατοικοῦντων γεωργῶν παραδόντων, κατέσχε. Στρατιάν δὲ ἐκείσε καταλιπὼν ὥστε τὰ Σηλυβριανῶν ἐπεκδρομαῖς κακοῦν, εἰς Βυζάντιον ἐπανῆλθεν. Ἐκάκωσε δὲ Σηλυβριανούς ὁ ἐκ τῶν Σάκκων πόλεμος ἐς τὰ μάλιστα, λαθραῖαις τε καὶ φανεραῖς ἐφόδοις. Καὶ ὁ χειμῶν ἐν τούτοις ἐτελεύτα πέμπτης Ἰνδικτιῶνος. Ἄρτι δὲ ἕκτος ἀρχομένου περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου μηνός, γράμματα παρὰ τοῦ νέου πέμπονται βασιλέως πρὸς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίας καλεῦντα τὴν στρατιάν εἰς Διδυμότειχον ἄχρι πεντεκαίδεκάτης αὐτοῦ παρεῖναι. Καὶ πάντας ἐν ἧ παρεῖσαν ἐπιτάχθησαν ἡμέρα.

CAPUT XXVIII.

Sollicitudo Andronici minoris. Magni domestici et matris ejus in eundem beneficentia præclara omnino et singularis. Ejusdem matronæ prudens et festiva oratio.

Ἄπορῶν δὲ χρημάτων οἷς ἂν θεραπεύσεις τὸ μισθοφορικὸν ὁ βασιλεὺς (τὰ γὰρ δημόσια οὐκ ἐπράχθησαν, ἄρα μὲν διὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου παραχῆν, ἄρα δ' ὅτι καὶ οἱ γεωργοί, ἐξ ὧν μάλιστα οἱ φόροι πράττονται, τῶν ἰδίων ἀνέστησαν κωμῶν, τῶν τε παρὰ τοῦ προσκυτέρου βασιλέως στρατιωτῶν ληϊζομένων, καὶ τῶν παρὰ τοῦ νέου πρὸς φυλακὴν ἐκπεμπομένων ἀγόντων τὰ αὐτῶν καὶ φερόντων πλεονεξία στρατιωτικῇ, καὶ οὐδὲν ἄμεινον διατιθέντων τῶν πολυτέρων), ἤνιωτο καὶ κατετρίβετο φροντίσιν, ὅθεν ἂν εὐπορήσειε χρημάτων σκοπῶν. Ὅρων δὲ αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος σύννοον, τὴν δὲ αἰτίαν ἀγνοῶν, ἤρετο ἀνθ' ὅπου φροντίζοι. Τοῦ δὲ τὴν ἀπορίαν τῶν χρημάτων εἰπόντος, διὰ τὸ μὴ τὰ δημόσια εἰσπαραχθῆναι, καὶ τὴν εἰς τὴν στρατιάν ἀπαραίτητον τῶν ἀναλωμάτων χρεῖαν, Ἄλλ' ἔγωγε, ὁ μέγας δομέστικος εἶπε, τὴν τοιαύτην ἀπορίαν τῶν χρημάτων σαφῶς εἶδώς, ἄρα τῷ σὲ τὰ γράμματα ἐκπεπομφέναι, ἀθροίζεσθαι καλεῦντα τὴν στρατιάν, καὶ χρήματα ἐκ τῶν ἰδίων συνεπορισάμην ἀρκέσοντα πρὸς τὴν χρεῖαν· καὶ οὐδὲν ἔστιν ἐνδέον ἔτι, ἢ τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον τὸν ἀποτεταγμένον ἀριθμὸν τῆς μισθοφορᾶς ἐρχόμενον λαμβάνειν. Ὁ δὲ καὶ γενήσεται εἰς δευτέραν ἢ καὶ τρίτην ἡμέραν, καὶ τούτου γε ἔνεκα φροντίζε μηδὲν. Ὁ βασιλεὺς δὲ, τῆς μὲν εἰς ἐμέ σου, εἶρηκεν, ἀγάπης ἔνεκα, οὐδὲν χρὴ λέγειν ὅσα τις ἂν εἶποι πάντων ἐλαττόνων ἐσομένων. Δυσχεραίνω δ' οὐ μετρίως καὶ πρὸς τούτο, ὅσα τε τῶν ἰδίων ἐξ ἔου πρὸς Ἀδριανούπολιν ἤλθομεν, εἰς τὰς κοινὰς χρεῖας ἐξανάλωσας, σκοπῶν, καὶ ἂ νῦν ἐξ ἀναιώτερος οὐκ ὀλίγας ἐσόμενα χρυσίου μυριάδας, ὡς καὶ αὐτὸς εἶδα σαφῶς. Διὸ καὶ τῆς ἀπορίας οὐχ ἦσαν τῶν χρημάτων, τὸ ἐν τοσοῦτοις σε χρήμασι ζημιώσθαι καθικνεῖται μοι τῆς ψυχῆς. Παρούσα δὲ αὐτοῖς διαλεγόμενοι καὶ ἡ τοῦ μεγάλου δομεστίκου μήτηρ ἡ Παλαιολογίνα Θεοδώρα, Ἄλλ' ἔγωγε, εἶπεν, οὐ ζημίαν ἤγημαι τὸ ἀναλίσκεν ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλὰ πάντων καρδῶν λυσιτελέστατόν τε ἄρα καὶ σωφρονέστατον. Εἰ γὰρ ἴσπρον ψυχῆς ἀνδρός ὁ

Cum desicereur argento imperator quo conductitium militem demereretur (pensiones enim publicæ exactæ non erant, partim propter tumultus bellicos, partim quia et agrestium, qui plurimum pendere consueverunt, alii suis sedibus pulsati a militibus senioris direpti erant : et quos junior ad custodiam miserat, militari avaritia res eorum sequebantur agebantque (89), a quibus nihilo mitius, quam ab hostibus tractabantur), mœrorem capiebat, et sollicitudine exedebatur, circumspiciens unde sumptum nancisceretur. Meditandum ac triste intuens magnus domesticus, et causæ nescius, quid eum angat seiscitatur. Inopia pecuniæ, inquit, propterea quod vectigalia coacta non sunt, et quam deprecari non licet, stipendiorum persolvendorum necessitas. Atqui ego (excipit magnus 86 domesticus) hujus inopiæ probe conscius, simul ac litteras ad evocandum exercitum misisti, pecuniam necessariam de meis comparavi (90), et amplius nihil opus est, quam ut miles unusquisque veniat, destinataque mercedem tollat : id quod vel cras, vel perendie fieri poterit. Quare hac de causa ne te exerceas. Tum imperator : Quid tandem satis de tuo in me amore dici potest ? Aigre autem mihi est valde ob hoc quoque, quod quantum de facultatibus tuis inde ab adventu nostro Adrianopolin ad communem usum impenderis, et quas nunc impendes multas aureorum myriadas, considero. Idcirco non secus quam ipsa pecuniæ difficultas, pungit ac vellicat animum meum, te tantum rei nummariæ dispendium mea causa perpeti. Huic colloquio Theodora Palæologina, magni domestici mater, præsens intererat, quæ sic orsa est : Equidem ego talibus in rebus sumptum impendere nullum dispendium, imo vero omnium questuum questuosissimum atque prudentissimum judico. Si enim pretium redemptionis animæ hominis sunt ipsius divitiæ (91), sive quis pro peccatis suis, sive pro vita sua quid-

Jacobi Pontani notæ.

(89) II Æneid. :

... alii rapiunt incensa scrutantque Pergama.

Vide quæ in eum locum habeant nostræ symbolæ. Similia sunt illa in Manilianâ : Atque hoc etiam magis, quam cæteros, quod ejusmodi in provinciam homines cum imperio misimus, ut, etiamsi ab hoste defendant, tamen ipsorum adventus in urbes socio-

rum non multum ab hostili expugnatione differat.

(90) Fuit enim ditissimus, et pecuniosissimus, ut patebit lib. III, et nos id ipsum ex eodem libro in Vita ejus jam docuimus; fecitque in ista beneficentia veri amici officium.

(91) Locus est Proverb. XIII : Redemptio animæ viri divitiæ suæ. Hoc ad animam Theodoræ byzantinæ accommodat, ut vides.

pium erogaverit, haud in damnis sua erogatio, sed in Ineris deputanda est. Adhoc, cum divinae Scripturae doceant¹, ubi thesaurus noster sit, ibi cor nostrum esse, apud te, imperator, quoniam tu thesaurus magni domestici es, etiam cor ejus erit. Quod cum ita sit, caeteram pecuniam ut rem nihili contemnet. Sed haec mittamus. Si nummis parcentes, in vitae discrimen incidatis, an non clarum est, vobis cum dedecore mortuis vestras ad alios, et forsitan ad inimicissimos translaturum iri pecunias? Proinde ne vel corporibus, vel pecuniis parcitote, quoad bellum hoc ad emolumentum vestrum accommodaveritis.

CAPUT XXIX.

Apri obsidentur et expugnantur. Ad captivos milites admonitoria imperatoris oratio, et in eosdem humanitas. Rursum ad suos, de moderanda victoria et misericordia in victos, Christianam concinnacula.

Gratjis matronae actis, egreditur imperator, et cum primoribus in consilium venit, priusne Apras, et Garrellam, an exercitum ad ultiores civitates desertrices adducat: quod hic minus nocerent, et capi facilius possent, illae et plus nocerent, et cum structura mœnium, tum militarijntus praesidio essent validissimae. Stetit sententia, prius Apras aggrediendos. Paratis omnibus, et pecunia in stipendia numerata, Didymoticho illuc movent: ubi castris communitis, caduceatorem mittit imperator, qui pro iauris stantes salutes, et ad urbem sine dimicatione dedendam impellat, dicatque, non eos deliquisse quidquam, nec imperatorem ipsis irasci: sed culpam defectionis penes eum esse, qui deficere coegisset, non penes illos, qui coacti fuissent. Quamobrem si positis armis ad fidem officiumque redirent, multa beneficia promerituros. At enim qui in muris erant, ne totum quidem quod dicebatur audire sustinentes, maligne ipsam venire sueclamabant, et cantilenam istanc non sibi, qui omni essent expertes metu, nec dolis deludi facile possent, sed aliis potius debere occinere: se creditori suo fidem, et oppidum tuto servaturos. Iterato mittuntur alii, qui suadeant, ne consilio malo pravoque maleficia quam beneficiis, cum possint, experiri malint. Quibus contumeliose respondentibus, lapidibusque et jaculis caduceatores appetentibus, ac de caetero quemquam ad se mitti votantibus, nisi eum occisum vellent, quia se verbis nihil proficere videbat imperator, scias ad mœnia postridie conscendenda parari jussit. Quod cum cernerent, qui in mœnibus stabant, hostium conatum ut inanem irridebant, murorum excelsitate ac firmitate, propugnatorumque multitudine se inexpugnabiles fore confidentes. Nam auxiliares Byzantio equites erant ducenti et viceni, pedites sagittarii ducenti, lique peritissimi: gravis armaturae, qui e machinis tela torquebant triginta: e quibus manus a dexteritate destinata ferendi praeter aliis celebrabatur. Equites indigenae estaphracti centum, sagittarii non

ἴδιος πλοῦτος, ἀν' ὃ ὑπὲρ τῶν ἰδίων τις ἀμαρτημάτων, ἀν' ὃ ὑπὲρ τοῦ ζῆν ἀναλώσῃ, οὐ ζημίαν τὴν δαπάνην, ἀλλὰ κέρδος ἤγασθαι χρῆ. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἱερῶν διδασκόντων λογίων, ὡς Ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν· παρὰ σοί, βασιλεῦ, ἐπειδὴ σὺ θησαυρὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία τοῦ μεγάλου ἡμεσετίκου ἔσται. Τοῦτου δὲ ὄντος ἀληθοῦς, τῶν ἄλλων πάντων χρημάτων ὡς οὐδενῶν καταφρονήσει. Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, ἀν φαιδόμενοι τῶν χρημάτων κινδυνεύσητε περὶ τὸ ζῆν, οὐκ εὐδὸλον ὅτι θανόντων ὑμῶν ἀτίμως παρ' ἄλλοις ἔσται τὰ χρήματα, ἴσως δὲ καὶ πολεμιωτάτοις ψεύσεσθε τοιγαροῦν μήτε σωμάτων μήτε χρημάτων, ἄχρις ἂν τὸν κινηθέντα πόλεμον ἤ λυσιτελεῖ διαθήσθε ὑμῖν.

Ἐπὶ τούτοις αὐτῇ χάριτας ἐρολογήσας ὁ βασιλεὺς, ἐξελθὼν ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει, εἰ χρῆ πρότερον ἐπὶ Ἄπριω καὶ Γαρέλλαν, ἢ ἐπὶ τὰς ἀφροστηκυίας πορρωτέρω τῶν πόλεων ἐλθεῖν· ὡς τῶν μὲν ἀπωτέρω τὴν μὲν βλάβην ἤτσονα παρεχομένον, εὐαιωτοτέρων δὲ· τῶν δὲ μετὰ τοῦ μᾶλλον βλέπειν καὶ καρτερωτάτων ἀπὸ τῆς τῶν τειχῶν κατασκευῆς καὶ τῆς ἐγκαθιδρυμένης δυνάμεως οὐσῶν. Ἐδόκει δὲ ἐπὶ Ἄπριω ἐλθεῖν πρῶτον. Καὶ ἄραντες ἐκ Διδυμοτείχου, ἐπεὶ πάντα παρσκευάστο, καὶ πρὸς τὸ μισθοφορικὸν τὸ χρυσίον διανεμήθη, ἦλθον ἐπὶ Ἄπριω. Στρατοπεδευσαμένων δὲ ἐκεῖ, πέμψας ὁ βασιλεὺς, ἠσπάζετο τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν· καὶ πρὸς τὸ μάχης χωρὶς αὐτῶν ἐπεχείρει παραδιδόναι τὸ πόλισμα πείθειν, οὔτε ἡμαρτηκένας φάσκων αὐτοὺς οὐδὲν, οὔτε αὐτὸν ὀργίζεσθαι πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστασίας ἐπὶ τὸν βίβ κατασχόντα, οὐκ ἐπ' αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἠναγκασμένους, διότι καὶ εἰ προσχωρήσαιεν ἀμαχεῖ, πολλὰς εὐεργετίας ἀμφέσθαι εἶναι δίκαιος. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ τείχους εὐθὺς εὐδ' ἄλλους ἀναμείναντες ἀκούσαι τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, κακῶς τε ἐφασκον ἦκειν αὐτὸν· καὶ τοὺς ἀπάτης γέροντας τούτους λόγους οὐκ ἐκείνοις, οὔτε δεδοικῶσιν, οὔτε πρὸς ἀπάτην οὐσιν εὐκόλοισ, ἀλλ' ἑτέροις μᾶλλον προσήκειν λέγειν. Αὐτοὶ δὲ τῷ τε πεπιστευκότι τὴν πίστιν τηρήσειν, καὶ τὸ φρούριον φυλάξειν ἀσφαλῶς. Ὁ βασιλεὺς δ' αὖθις πέμψας ἑτέρους, μὴ τὸ κακῶς παθεῖν συνεβούλευεν ἐλέσθαι μᾶλλον ἐξ ἀβουλίας, ἐνδὸν ἔξω τε κινδύνων εἶναι καὶ παθεῖν εὐ. Τῶν δὲ ὑβριστικῶς ἀποκριναμένων, καὶ λίθοις καὶ βέλεσι τοὺς ἀπεσταλμένους βαλόντων, ἑτερόν τε μηδένα πρὸς αὐτοὺς ἦκειν παραγγεῖλάντων ὡς αὐτὸν ἀποκτενούντων, ἐπεὶ μὴ λόγοις ἑώρα πείθειν δυνατὸς ἦν ὁ βασιλεὺς, κλίμακας ἐκέλευσεν ἐτοιμασθῆναι, ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐσομένης τειχομαχίας. Ὁρῶντες δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους τῆς κλίμακας κατασκευαζομένας, ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειροῦντων κατεγέλων, οὐ μόνον τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει τῶν στρατιωτῶν οἰόμενοι περιγενήσθαι τοῦ πολέμου. Ἦσαν γὰρ οἱ τε

¹ Matth. vi. 21.

Εκ Βυζαντίου κατὰ συμμαχίαν ἀφίγμένοι, ἵππεῖς μὲν εἴκοσι καὶ διακόσιοι, καὶ πεζοὶ τοξόται τούτων εἴκοσιν ἐλάσσους ἀγαθοὶ τοξεύειν, ὀπλιταὶ τε οἱ ἐκ μηχανῶν ἀφίεντες βέλη, τριακοντα. Ἐξ ὧν εἰς ἐπὶ τῷ εὐστόχως τῶν ἄλλων μᾶλλον διαθεσθῆτο βάλλειν. Ἐγγώριοι τε ἵππεῖς ἑκατὸν ὀπλισμένοι· τοξόται τε οὐκ ὀλίγοι καὶ σφενδονῆται, οὐ μόνον ἐγγώριοι, ἀλλὰ καὶ τῶν περιείκων πλείστοι διὰ τὴν πόλεμον συναλθόντες, καὶ γυμνητεία πολλή· οἷς ἐθάβρουν εἰ μήτι ἄλλο, τὸ γοῦν ἀλῶναι βραδίως διαφυγεῖν. Ἄμα δὲ πρῶτ' εἰς τὴν ὑστεραίαν, οἳ τε ἔξωθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν τειχῶν παρετάττοντο πρὸς μάχην· καὶ γενομένης καρτερωτάτης τειχομαχίας, μέχρι μὲν ἐβδόμης ὥρας ἀντάσxon οἱ ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀμυνόμενοι προθύμως. Ἐπειτα οἱ τοῦ νέου βασιλέως ἀνδρῖα τε καὶ τόλμη τῶν ἀντειταγμένων ὑπερσχόντες, καὶ τὰς κλίμακας τοῖς τείχεσι προσεβρίσαντες, τὸ πόλισμα εἶλον καὶ διήρπασαν αὐτό. Δείσας δὲ ὁ βασιλεὺς, μὴ πάντων χρημάτων διαφθαρέντων, ἀνάστατος γένηται ὁ Ἄπριος, ἐκέλευσε τοὺς καρπούς μὴ διαφθεῖραιν, ὕψω ἔχοντες ἀφορμὰς οἱ Ἄπριοι τοῦ ζῆν, μὴ ἐκλίπωσι τὸ ἄστυ. Ἀπέθανον μὲντοι ἐν τῇ τειχομαχίᾳ πλὴν ἑνὸς ὀπλίτου τῶν ἐκ Βυζαντίου ἐξ ἑκατέρων μερῶν οὐδεὶς (καὶ τούτου μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ Ἀκτίνου τινὸς ἀποκτανθέντος, οὗ αὐτὸς τε καὶ πλείους ἕτεροι ἐτραυματίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ), τραυματῖαι δ' ἐγένοντο καὶ ἑκατέρωθεν οὐκ ὀλίγοι. Τοὺς τε ἐκ Βυζαντίου ἵππεας τε καὶ πεζοὺς δῆσαντες οἱ στρατιῶται εἶχον. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν τοῦς αἰχμαλώτους στρατιώτας ὁ βασιλεὺς καλεῦσας αὐτῷ παραστῆναι, διείλενται οὕτως· Οὔτε συνέτῳς οὔτε συμφερόντως πεπράχατε ὑμῖν αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν προσαγορευόμενοι φιλίως, εἰς λοιδορίας αὐτοὶ τραπέμενοι καὶ ὕβρεις. Τὸ μὲν γὰρ μὴ καταπλήττεσθαι τοὺς ἐπιόντας, ἀλλ' ἐγκαρτερεῖν ἀμυνομένους, ἀνδρίας ἀντις τιθεῖν· τὸ δὲ ὑβρίζειν τε καὶ κομπάζειν ἀπὸ τῶν τειχῶν, καὶ θράσους καὶ παρανοίας. Διὸ καὶ συμβουλεύομαι ἂν ὑμῖν εἰ γε παύθησθε, ἀνδρῖα μὲν καὶ τόλμη καὶ χεῖρὸς ἔργοις ἀνθίστασθαι τοῖς πολεμοῦσι, λόγοις δὲ σωφρονεῖν. Οὐ γὰρ ἡ ἀπὸ τῶν λόγων ἀκολασία, ἡ διὰ τῶν ἔργων δὲ ἐμπειρία καταπλήττει τοὺς ἐπιόντας. Δορταλώτους μὲν οὖν γενομένους ὑμᾶς, ἧ βουλοίμεθα ἔξεσσι χρῆσθαι νόμῳ πολέμου. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπὶ κακῷ τῶν Ῥωμαίων στρατεύων, ἀφίημι ἐλευθέρους. Εἰ μὲν οὖν ὑπ' ἐμοὶ στρατεύεσθαι βούλεσθε, προνοίας τε ἀξιῶσθε τῆς προσηκούσης καὶ τοῖς οἰκειοτάτοις ἐντάξω· εἰ δ' οἰκαδὲ ἀπελθεῖν, καὶ οὕτως εὖ ποιήσας ἀποπέμψω. Προσκυνήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ τῆς εὐεργεσίας χάριν εὐφημήσαντες πολλὰ, καιρὸν ἐξήτησαν εἰς διάσκηψιν. Διςχεψόμενοι δὲ, τῶν ἵππέων μὲν

Jacobi Pontani notæ.

(92) Timidi homines, et imbelles, cum longe absunt a periculo, aut se tutos vident, audacissimi fiunt, et martem crepant. Notavit hos ille sapiens Æsopus. Nam de superiore loco hædus lupum prætereuntem conspiciens, eum conviciis liberrime insectabatur. Tum lupus, Non tu, inquit, mihi conviciaris, sed loc...

(93) Eadem sententia Dido apud Maronem,

A pauci, et funditores non indigenæ modo, sed etiam e finitimis locis quamplurimi, quos bellum exciverat, et levis armaturæ multi, quibus omnibus, si nihil aliud, certe ne caperentur se facile consecuturos sperabant. Postridie albente cælo quique foris, quique intus in mœnibus erant, ad pugnam instruebantur. Et cum usque ad horam septimam acerrima fieret oppugnatione, oppidani se strenue tuebantur. Ad extremum imperatorii fortitudinis et audacia adversariis superiores, scalis applicitis oppidulum capient ac diripiunt. Ibi timens imperator, ne rebus omnibus disperditis, Aprus ad solitudinem redigeretur, frugibus cavuit: ut habentes vitæ subsidium Aprii, ne diffugerent. In ea oppugnatione ex neutra acie quisquam, præter unum, **SS** Byzantinum armaturæ gravis desideratus est (et eum a Latino quodam secundum pugnam inieremptum, quippe a quo ipse cum aliis multis esset vulneratus), utrinque tamen vulnerati non pauci. Victores Byzantinis equitibus juxta ac pedibus vincula iniecerunt. Tertio die captivis militibus in medium produci jussis, imperator ad eos hujuscemodi verba locutus est: Neque prudenter, neque e re vestra factum, quod a nobis amice appellati, convicia et injurias reposuistis: Nam hoste instante non percelli, sed constanti animo se defendere, hoc virtuti: alios autem maledictis incessero, et crepare magniloqua de mœnibus, confidentiæ et amentię ascribitur (92). Quare si me audialis, fortiter audendo et manu prompta hostem reprimetis, verbis moderabimini: quando non verborum petulantia, sed ipse factorum et impressionis sensus invadentem terificat. Jam in vos captivos statuere lege bellica licet. Verum ego, qui meis armis officere Romanis minime quæro, vos libertate dono. Si sub signis meis militare vultis, mihi, ut decet, curæ eritis, et vos inter familiarissimos recipiam. Sin domum redire, etiam sic benigne dimittam (93). Milites imperatorem venerati, ejusque meritum laudibus prosecuti, spatium ad deliberandum petiverunt. Re deliberata, pauci equites manserunt: pedites ferme omnes sub eo iacere instituerunt: quos annuo decreto stipendio, in album suorum retulit, et discedentibus aliis aurum in visticam contulit. Cum autem conspiceret Apriorum turbam, viros simul ac mulieres, item pueros pene nudos, omnium egenos ambulantes, seque bonis suis despoliatos lamentantes, ducibus et nobiles advocatis, Justum est, inquit, cum hodierno die tot et tam insignibus a Deo beneficiis ornati simus, ut iisdem

I Æneid. humanissime ad Trojanos:

Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis fines, regemque optatis Acostem:
Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.
Vultis et his mecum pariter considerare regnis?
Urbem quam statuo, vestra est; subducite naves.
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.

digni videamur. Etenim quod neque tam magna, et nostro Marti conferenda manus iustus, neque tam alta ac tuta mœnia, neque aliud quidquam impedimento nobis fuit, quo minus arrogantes istos et protervos utisceremur, nullius, nisi divini Numinis liberalitati jure tribuendum est. Rursus in tam infesta oppugnatione, et urbis occupatione nostrum neque quemquam (ut consentaneum erat) cecidisse, neque per eadem ullius captivorum civili sanguine pollutum esse, egregiam erga nos Dei providentiam curamque significat. Itaque et nos victores miserorum **89** calamitaribus ad misericordiam inflecti oportet (contra Barbaros sane bello internecino pugnandum: contra populares autem usque dum vincas), et pars de præda captivis a quolibet, quantam voluerit, restituenda est. Tria enim bona maxima hæc vobis lucro apponentur: Deum propitium habebitis, qui in afflictos navatam misericordiam tanquam sibi præstitam reputat: atque in hac vita longe pluribus, et post obitum promissa felicitate remunerabimini. Deinde nostram quoque amicitiam assequemini; quibus nihil est antiquius, quam de captivis bene mereri. Postremo fortitudinis et magnanimitatis gloriam vobis ipsi parietis. Illius quoniam hostes debellastis: hujus, quoniam ingenua et excelsa mente non ut hostes, male multastis, sed tanquam civibus, et cognatis, quam licuit, curam adhibuistis. Hæc cohortatione adeo permotus est miles, ut nemo non aliquid de præda redderet. Qui vero benefacere gloriosum sibi ducebant, inquisitis dominis quidquid adepti fuissent spoliis, nihil sibi retinentes, fideliter restituebant.

τῶν αἰχμαλώτων· καὶ τρίτον ὑμῖν ἑαυτοῖς ἀνδρεία· ἅμα καὶ μεγαλοψυχίας δόξαν περιποιούμενοι, ἀνδρεία νικήσαντες τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἀλευθερία δὲ γνώμης καὶ μεγαλοψυχία, οὐχ ὡς πολεμίοις, ἀλλ' ὡς ὁμοφύλοις καὶ ἀτυχοῦσι τὴν ἰσχυρὰν πρόνοιαν εἰσενεγκόντες. Τοιαῦτα παραινήσαντος τοῦ βασιλέως, οὕτω διετέθησαν ἡ στρατιὰ, ὡς πάντας μὲν ἐκ τῶν λαφύρων μεταδοῦναι τοῖς Ἀπρίοις. Ὅσοι δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν ἐφιλοτιμοῦντο, τοὺς δισκότας ἀνερευνήσαντες, τῶν παρ' αὐτοῖς λαφύρων ἀπέδοσαν πάντα, μηδενὸς ἀποστερήσαντες.

CAPUT XXX.

Carella, Rhædestum, Sergentsium oppida deditioem faciunt. A Succensibus rusticanis maledictis laceratur imperator; ipsum castellum miserabili incendio conflagrat. Insigne exemplum fidelitatis in dominum, et charitatis in hostem cujusdam pastoris, per quod stratopedarcha reus majestatis absolvitur.

Diebus omnino sex ab oppido recepto Apris **D** commemoratus, septimo ad Carellam castra posuit. Cives sive quod cæteroqui imperatorem diligere, sive quod Apriorum malo docti saperent, simul invitati sunt, in ejus fidem pacifice transierunt. Quibus ample gratis relatis, Rhædestum perrexit. Deditibus se perinde Rhædestinis, declarato illis quoque ardenti benefaciendi studio, Sergentium progressus est. Quo etiam se tradente, iter Selybriam convertit, Selybrianis propter fidem erga se, a militibus Byzantinis per hiemem fines eorum incursantibus, detrimentis affectis, gratias acturus, et beneficia remensurus. Ubi appropinquantibus placuit ab equis descendere, et super herba viridi paululum requiescere.

A ἔμειναν ὀλίγοι, τῶν πλείωνων ἀπιθόντων· οἱ πιζοὶ δὲ πλὴν ὀλίγων, ἅπαντες εἶλοντο δουλεύειν τῷ βασιλεῖ. Οἷς καὶ μισθὸν ἐτήσιον τάξας, ἐνέγραψε τοῖς οἰκέταις, τοὺς δ' ἀπιθόντας ἐφωδίασε χρυσίῳ. Ὅρων δὲ τὴν ἄλλον ὄμιλον τῶν Ἀπρίων ἀνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας γυμνοὺς καὶ ἀπόρους περιόντας καὶ ὀλοφυρομένους τὴν ἀποστέρησιν τῶν ὄντων, τοὺς λογάδας τῆς στρατιᾶς πάντας καὶ τοὺς ἐν τέλει συναγαγὼν, Δίκαιόν ἐστιν, ἔφη, πολλοῖς καὶ μεγάλοις σήμερον εὐεργετηκότος ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτοὺς ἀξίους τῆς εὐεργεσίας φανῆναι. Τὸ γὰρ μήτε τὴν ἐγκαθεστῶσαν πολλὴν τε καὶ ἀξιόμαχον οὖσαν στρατιάν, μήτε τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὸ ὕψος τῶν τειχῶν, μήτ' ἄλλο μηδὲν ἐμπόδιον ἡμῖν γενέσθαι πρὸς τὸ μὴ τοὺς αὐθάδεις τουτουοὶ τιμωρῆσασθαι καὶ ὑβριστάς, οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τῆς τοῦ κρείττονος εὐεργεσίας ἂν τις λογιζοίτο δικαίως. Τὸ δ' αὖθις ἐν οὕτω καρτερᾷ τειχομαχίᾳ καὶ ἀλώσει πόλεως· μήτε ἡμῶν τινας, ὅπερ ἦν εἰκὸς, ἀποθανεῖν, μήτε τῶν ἐάλωκότων ἀποκτείναντας ὁμοφύλοις αἵμασι χρανθῆναι, τῆς πολλῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας καὶ κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ. Χρὴ τοιγαροῦν καὶ ἡμᾶς νικήσαντας ἐπικαμφθῆναι ταῖς συμφοραῖς τῶν ἀτυχησάντων (πρὸς μὲν γὰρ τοὺς βιβάρους ἄχρι παντὸς πολεμεῖν δεῖ· πρὸς δὲ τοὺς ὁμοφύλους, ἄχρι τοῦ κρείττονος), καὶ μεταδοῦναι ἕκαστον ἐκ τῶν λαφύρων καθ' ἑσὸν ἂν αἰροῖτο τοῖς αἰχμαλώτοις. Τρία γὰρ τὰ μέγιστα κερδαίνειτε· Θεὸν τε ἴλεων ἑαυτοῖς προπαρασκευασάμενοι, τὸν εἰς τοὺς ἀτυχοῦντας ἔλεον οἰκαιοῦμενον, καὶ τῇ δὲ τε πολλαπλασίῳσι, καὶ ἀπαλλάξαντας τοῦ βίου ἐπαγγελλόμενον ἀμείβεσθαι· καὶ τὴν ἡμετέραν εὐμένειαν προσκτώμενοι, περὶ πλείστου ποιουμένου τὴν εὐεργεσίαν

B ἔξ δὲ ἡμέραις μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐνοστρατοπεδευσάμενοι Ἀπρίων, τῇ ἐβδόμῃ ἄραντες ἐστρατοπέδουσαν ἐν Φαρέλλῃ. Οἱ ταύτην δὲ οἰκοῦντες, εἴτε καὶ εὐνοϊκῶς διακείμενοι πρὸς τὸν νέον βασιλέα, εἴτε καὶ παρὰ τῶν Ἀπρίων διδαχθέντες σωφρονεῖν, ἅμα τῷ προσκλήθηναι προσεχώρησαν τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἀμαχαί. Πολλοῖς δὲ ἀμειψάμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς εὐεργεσίας, ἄρας ἐκαίθειν, ἦλθεν εἰς Φαιδεστόν. Προσχωρησάντων δὲ καὶ Φαιδεστινηῶν, ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτοὺς τὴν εἰς τὸ εὖ ποιεῖν ἐπεδείξατο φιλοτιμίαν, ἦλθεν εἰς Σεργέντζιον προσχωρήσαντος δὲ καὶ αὐτοῦ, τὴν πρὸς Σηλυβρίαν ἔξει, Σηλυβριανούς ὧν ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας παρὰ τῆς ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶς ἐζημιώνται τοῦ χειμῶνος τὴν χώραν κατατρεχόντων, εὐεργεσίας.

καὶ εὐχαριστίαι ἀμειψόμενος. Ἐγγύς δὲ Σηλυδρίας ἄγενομένοις ἴδοξε καταδύντας τῶν ἵππων διαναπαύσασθαι μικρόν. Στρατοπεδεύονται δὴ παρὰ τῷ φρουρίῳ Σάκκων, πολεμίῳ μὲν ὄντι διὰ τὸ Συργιάννη μὲν προαχωρήσαι, καὶ τοὺς ἐκ Βυζαντίου στρατιώτας ἐπὶ τῷ Σηλυδριανῶς ὑπερδέχασθαι κατατρέχειν· καταφρονουμένων δὲ ἄλλως διὰ τὴν ὀλιγότητα καὶ ἀπειρίαν τῶν ἐνοικούντων (ἀγρόται γὰρ ἦσαν πάντες γηρόναι), καὶ τὴν φαυλότητα τῶν τειχῶν. Οἱ δ' ἐν αὐτῷ τῷ φρουρίῳ ἐγκεικλεισμένοι, ὡς περ ἀγνοήσαντες ἑαυτοὺς, καὶ τῶν περικειμένων ὡς οὐδενῶν καταφρονούντες, ὑβρίζον τε ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ πολλὰς κατέχεον λοιδορίας καὶ βασιλείας καὶ τῶν συνόντων. Γαλάτας δὲ ἐφ' οἷς ὑβρίζετο ὁ βασιλεὺς, εἰ οἶνος εἶη πολλὸς παρ' αὐτοῖς ἐπυθάνετο τῶν παρόντων. Ἰῶν δὲ οὐδ' ἀκούσιντες εὐπορεῖν ὕδατος ἀποκρινάμενον, Οὐκοῦν, ἔφη, τῶν μελαγχολῶν ποταμῶν ἐνεπλήσθησαν βοτανῶν. Κελεύσας δὲ αὐτοῖς τινα παραίνεσαι καὶ σωφρονεῖν καὶ σιγῶν, αὐτοῖς ἅμα τοῖς ἀρχαῖσι πρὸς ἐπίσκεψιν ἐξήσαν τῶν σκοπῶν. Οἱ δὲ δυστοχεῖς ἐκαίνοι Σάκκοι οὐδὲν μᾶλλον ὑφίσταν τῶν ὑβρεῶν καὶ τῶν φωνῶν, ἀλλ' ἐχρῶντο πάσῃ δυνάμει. Τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν οἰκονομικόν, πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῶν ὑβρεῶν ἀχθασθέντες, αὐτοῖς ἠξίουσαν τοὺς δεσπότας ἐπιτρέψαι τὸ ἔργον. Ἐπιτραφάντων δὲ αὐτῶν ἐπιθραμόντες εἶλον αὐτοβοαί, πανταχόθεν ὑπερδύντας τὸ τεῖχος· ἦν γὰρ εὐάλωτον· τοῖς προτυχοῦσι χρησάμενοι ξύλοις ἀπὸ κλιμάκων· καὶ πρὸς διωρπαγὴν ἐτρέποντο τῶν ἐνδῶν. Εἶσω δὲ μιᾶς οἰκίας ἀημεροῦσιν πυρὸς, ἀνελθόντων ἐπ' αὐτὴν πολλῶν, κατέπεσε τὸ τεῖχος ἐπὶ τοῦ πυρός. Ἐκ χόρτων δὲ ξηρῶν οὕτως ἐσταγασμένης, φλόξ ἀνήφθη παραχρῆμα λαμπρά. Εὐθὺς δὲ πρὸς ἐπιλάθετο καὶ τῶν ἄλλων· ἦσαν γὰρ ὅμοιος αὐτῇ κατασκευασμένοι· πύλης δὲ οὕσης τῷ φρουρίῳ μιᾶς, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ διὰ τὸν φόβον παρὰ τῶν ἐνοικούντων ἀπρωκοδομήθη, ἄλλως δ' ὅτι καὶ ἡ πρώτη ἀναφθεῖσα οἰκία παρ' αὐτῇ ἦν, οἱ μὲν τῶν εἰσελθόντων, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐποίκων τοῦ χωρίου ὡς εἶχον ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀνελθόντες, ἐξέπιπτον ῥέπτοντες ἑαυτοὺς ἡμιφλεγείς. Οἱ δὲ, ἅμα τοῖς κατοικοῦσι τὸ χωρίον ἀνθρώποις τε καὶ κτήνεσιν ὑπὸ τοῦ πυρός ἐναπειλημένοι, οὐκ ἔχοντας, ὅ τι χρῆσονται, πρὸς

Jacobi Pontani notæ.

(94) Cur non, cum, ut sequitur, pro insanis eos haberet? Etiam Socrates hominem parum sanam sibi conviciantem, non magis in judicium, quam asinum, si calces sibi illisisset, vocandum arbitrabatur. In contemnendis maledictis animi altitudo mire elucet. Unum hoc, quod laudari possit de Nerone apud Suetonium legi, cap. 39: *Mirum, inquit, et vel præcipue memorabile, nihil eum patientius quam maledicta et convicia hominum tulisse, neque in ullos leniorem, quam qui se dictis aut carminibus lacessissent, existitisse.*

(95) Τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλιον, vinum non habere clavum dicebatur proverbio, ut refert Athenæus, lib. x. Ebrietas namque nihil consulte, nec moderate vel dicere, vel lacere consuevit, cum per eam ratio, quæ sobrios regere tanquam clavus debet, obruatur. Ibidem hoc profertur:

ὄνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει.

A Juxta castellum igitur Saccos castrametantur, hostile quidem (nam a Syrgianne stabat, Byzantinumque militem ad Selybrianos per eruptionem vexandos susceperat), 90 cætera contemnendum, quod ipsum per se exiguum, quod incolæ rudes ac imperiti (omnes siquidem erant rustici, cum terra rationem habentes), quod muri humilis ac demissi. Qui igitur intus se incluserant, uti semel ignorantes, inimicentes sibi ut nullius prelii mortales in contemptum vocabant, ac de muro cum insolentia voces contumeliosas identidem contra imperatorem, ejusque copias effundebant. Qui revidens ad convicia (94), ab astantibus querebat, multumne apud eos vini esset (95). Illis respondentibus: Ne aquæ quidem satis: Itaque, subjecit, herbis insaniam generantibus se ingurgitarunt. Tum eos admoneri jubet, uti se modeste gerant, et linguas contineant; et cum principibus exercitus ad metas spectandas digreditur (96) At infelices illi Saccii nihilo magis de pretervitate et maledictis remittere: sed quasi id palmarium foret, omnem in eo facultatem suam experiri. Injuriarum magnitudine offensa graves militum servitia (97) [ut sunt calones et lixæ] dominos rogant, uti ipsis negotium vindicandi committant. Impetrant, et primo impetu, luncis ac tralibus obvius loco scalarum usi, muros, quod facile fuit, occupant, et ad diripiendos indigenas discurrunt. Forte in casa quadam ignis luculentus ardebat: quam cum multi conscendissent, tectum ex cespite arefacto contextum in focum decidit: quo casu de subito exsuperantibus flammis, ad contiguas aedes similem in modum edificatas incendium pervasit. Unica erat oppidulo porta, qua propter metum obstructa, et quia domus primo incensa prope erat, nonnulli qui irruerant, et quidam de colonis ipsis, cum murum fugiendi causa, ut poterant, ascendissent, inde se semiustulati præcipientes foras dabant. Alii simul cum incolis et jumentis ab ignibus intercepti, nescientes quo se converterent, in gemitus et lamentabiles voces prorumpabant. Et erat profecto res digna lacrymis, acerbitate ustionis hominibus et pecudibus

Insanire facit senos quoque copia vini.

Plato lib. i *De legibus*, non solum senem, sed etiam teulentum his puerum fieri affirmat.

(96) In Græco est *εξοπός*, quod quid illic sit, non satis liquet, etiam si metas transferas. Fortasse *speculas* appellare debui.

(97) Adjecimus de nostro per parenthesis (ut sunt calones et lixæ) explicationis causa videlicet. Habuisse autem milites suos servos, etiam ex hac historia pluribus locis cognoscitur. Et erant servi, ut equi saginarii, ferendis armis, annonæ, et sarcinis, quos ad restituendam disciplinam militarem removerant P. Scipio Africanus apud Numantiam, Metellus in Africa. Valerius, lib. vii, cap. 7. Frontinus, lib. iv, cap. 4. Vide Joan. Antonii Valtrini, *De militia veterum Romanorum*, lib. iii, cap. 8, quod est de generibus hominum, qui castra sequerentur.

confuse vociferantibus. Totus exercitus, huiusque imperator cum ducibus, cæteris posthabitis, oppidulum circumstabant, ad succurrendum parati. Quod cum nequirent (jam siquidem ignis omnia ædificia depascebatur), ipsi quoque præ commiseratione fletum non tenebant. Flammas absumpti sunt de iis qui deforis per murum se ingesserant, sex; ex habitatoribus autem feminae, pueri, et grandiores natu tres et viginti supra centum; insuper animantes, et reliqua res familiaris **91** quantacunque.

Non mediocriter hoc alieno infortunio mœstus imperator, Selybriam ire institit, ubi transactis quorum causa venerat, Chariopolin remeavit, missionemque dedit exercitui, mille apud se retentis: mandans uti præfinitis diebus, quanquam non accessit, rursus adessent. Verum magnus strategarcha Palæologus, Rhodopes præfecturarum dux, creditas sibi urbes omnes exercitumque, ut supra demonstravimus, a juniore ad seniore imperatorem avertere, animosque subigere, et ad hujus obsequium inclinare potuit: unum autem quemdam genere Dacum, pecuarium (98), Sympyanum vocabulo, fortunis exutum, quod nepoti faveret, postquam sæpe illum fustuario multavit, duos etiam dentes radicibus excussit, maxillamque ferro cadenti inurendam curavit, nec eum tamen a fide transversum agere valuit, cum manibus in custodiam dedit. Inde cum aliquando effugisset, aliosque pastores armis militaribus nudos (99), magno sibi numero ascivisset, et copiis ad Palæologum coercendum eo missis se immiscuisset, in Rhodopeis ferebatur. Qui erant in oppidis, cernentes agrestes universos contra se conspiratos, et instantem ac prementem imperatoris exercitum, timentesque ne intestina seditione excitata pessumirent, communita sententia ad eum se contulerunt, vincitumque ducem in custodia tam diu habuerunt, quoad re intellecta imperator de eo certum statueret: ipsi cum Sympyano ad illum profecti sunt; pars ut præstitæ benevolentiae premium adipisceretur: pars (quotquot nimirum a seniore prius steterant) ut delicti gratiam impetraret. Quos imperator ut adversus se bene meritum ingratos verbis mollibus castigavit: et præcipiens, ne de cætero ad defectionem et sacramentum violandum faciles essent, offensivumque oblivionem promittens, venia est imperti-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Νομάδα. Vox Numida Latinis non eos tantum populos, qui certam Africæ partem, Numidiam vocatam, tenuerunt, significat, qui quod initio pastoritiam vitam colebant, hoc nomen obtinuerunt: verum etiam alios populos, qui pecuarii erant. Ac Numidæ vocabulum Græco deflexum est, hi enim populi Νομάδες dicuntur. Sic etiam Vitruvius Arabes vocat, his verbis: *Item Joppæ in Syria, Arabiaque Numidarum, lacus sunt immani magnitudine.* Nicander:

Τῶ μὲν Γεβραῖοι Νομάδες χαλκῆρας ἀίχμας.

ὄλοφυρμούς ἐτράποντο καὶ εἰμωγὰς· καὶ ἦν θακρῶν ἔξιον τὸ γινόμενον, ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ βοσκημάτων ἐπὶ τῇ καύσει βοώντων τε καὶ ὄλοφυρομένων. Ἡ στρατιὰ δὲ πᾶσα καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἅμα τοῖς ἐν τέλει τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, περιέστησαν τὸ φρούριον προθυμούμενοι βοηθεῖν, μὴ δυνάμενοι δὲ (πάντων γὰρ ἤδη ἐπελάθετο τὸ πῦρ), εἰς θρήνουσ ὑπὸ συμπαθείας ἐτράπησαν καὶ αὐτοί. Ἀνάκωνται δὲ ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀπὸ μὲν τῶν ἐξωθεν εἰσελθόντων, ἕξ· γυναῖκες δὲ καὶ παῖδας καὶ οἱ ἔξωροι τῶν τὸ χωρίον κατοικοῦντων, τρεῖς καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, καὶ βοσκήματα καὶ ἡ ἄλλη περιουσία, ὅσα ἦν.

Ἐλύπησε μὲν οὖν οὐ μετρίως τὸ τοιαῦτον πάθημα τὸν βασιλέα. Ἀναστὰς δὲ ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Σηλυβρίαν· καὶ ὧν ἕνεκα ἦλθε διαπραξάμενος ἐκεῖ, ἐπανέστρεψεν εἰς Χαριούπολιν, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν πλὴν χιλίων οὓς ἐπέταξεν αὐτῷ συνεῖναι, ἐν ἡμέραις ῥηταῖς κελεύσας πάλιν ἀκλήτους πρὸς αὐτὸν ἐπανελθεῖν. Ὁ μέντοι τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπην ἐπαρχιῶν στρατηγὸς Παλαιολόγος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης, τὰς ὑπ' αὐτὸν πάσας πόλεις καὶ τὴν στρατιάν, ὡσπερ ἔφημεν, ἀπὸ τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀποστήσας, πάντων μὲν ἰσχυρὰ καὶ τὰς γνώμας παραστήσασθαι, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ παῖσαι προσέχειν. Ἔνα δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ Δακικοῦ γένους νομάδα Συρμπάνον ὠνομασμένον, τῶν ὄντων ἀποστέρησας ὅτι τῷ νέῳ προσέκειτο βασιλεῖ, πολλὰς τε αἰχμαῖς ὑποθαλῶν, δύο τε τῶν ὀδόντων ἐκρίζώσας, καὶ τὴν παρεῖν κατακαύσας σιδήρῳ, ὡς οὐκ ἴσχυσεν ἀποστῆσαι τοῦ νέου βασιλέως, καθείρξας εἶχεν ὑπὸ κλοιοῖς. Οὗτος δὲ τοῦ δεσποτηρίου τότε διαδράς, καὶ πολλοὺς ἐτέρους προσεταιρισάμενος νομάδας ψιλούς, καὶ τῇ παρὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐνταυθεὶ πεμφθείσῃ τῷ Παλαιολόγῳ πολεμῆν συμμίξας στρατιᾷ, ἐπέθετο τοῖς ἐν τῇ Ῥοδόπῃ. Ὁρῶντες δὲ οἱ ἐν ταῖς πόλσι τοῦς τε ἀγρότας ἐκπολεμιωθέντας αὐτοῖς ὁμοῦ πάντας, καὶ τὴν στρατιάν ἐπικαιμένην, καὶ δεῖσαντες μὴ καὶ τῶν ἐνδον ἀπόλωνται στασιάζαντων, μεταθαλόντες προσέθεντο τῷ νέῳ βασιλεῖ. Καὶ δῆσαντες τὸν στρατηγὸν εἶχον ἐν φρουρᾷ, ἕχρισ ἂν ὁ βασιλεὺς πυθόμενος περὶ αὐτοῦ φῆρον ἐνέγκῃ. Αὐτοὶ δ' ἅμα Συρμπάνῳ ἤκον ὡς βασιλέα, οἱ μὲν ἀποληψόμενοι γέρα τῆς εἰς αὐτὸν ἐννοίας, ὅσοι δ' ἦσαν πρότερον τῷ πρεσβυτέρῳ προσεθειμένοι βασιλεῖ, ἐξαιτήσαντες συγγνώμην. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν μὲν ἀφρασηκότων καταφάμενος μετρίως ὡς ἀγνωμόνων περὶ αὐτὸν εἶδρασαντα φανέντων, παραγγείλας τε μὴ εὐχεραῖς εἶναι πρὸς τὰς ἀποστασίας καὶ τὰς παραβά-

Hæc Turnebus, lib. 1, cap. 27. Jam igitur qua notione hunc Dacum Νομάδα nominet intellexisti. Nomadum sæpius faciet mentionem.

(99) Ψιλούς qui scilicet præter gladium, aut arcum nihil haberent armorum; hoc enim valet vox Græca, et ὀπλίταις ψιλοὶ opponuntur. Puto autem hos nec leviter quidem fuisse armatos, sed rem gessisse stipitibus duris, sudibusve præustis, ut in ix *Æneid.* pastores Latini contra Trojanos advenas.

σεις τῶν ὄρκων εἶναι· αὐτὸς τε ἀμνηστῆσαι ὧν αὐ-
τοῖς ἠμάρτητα εἰπὼν, τῆξίωσι συγγνώμης, μετὰ
μικρὸν δὲ καὶ εἰς κοιήσας, οἰκαθε ἐπέταξεν ἀπι-
ναί. Τοὺς δὲ τῆ εἰς αὐτὸν ἐμμεῖναντας πίστει ἐπαι-
νέσας τε ἅμα καὶ δωρεαῖς ἀμειψόμενος ἀξίως,
ἐξαπέστειλε μὲν αὐτοὺς, στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστή-
σας τὴν Ταρχανειώτην δομέστικον, ᾧ ἐπετέτραπτο
τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην δεσμώτην ὡς βασιλέα
ἀποστεῖλαι. Εἰς τὴν ὑστέραιαν δὲ ὁ Συρμπάνος ἐπὶ
τοῦ βασιλέως ἐστηκώς, ἐδόκει βούλεσθαι τι πρὸς
βασιλέα εἰπεῖν· συνεῖς δὲ ὁ βασιλεὺς, εἴ τι βούλοιο
ἐκέλευε λέγειν. Ὁ δ' ἅμα τῷ προσταχθῆναι πρὸς
τοῦδεαφος ἑαυτὴν καταβαλὼν, συγγνώμης ἦτοι τυ-
χεῖν, εἰ συνώτης ὢν καὶ βάρβαρος καὶ ἀγροῖκος,
ἐτόλμησε φθέγγεσθαι τι πρὸς βασιλέα. Τοῦ βασι-
λέως δὲ προσταξάντος λέγειν δεδεικότεν μὲν,
ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἐδείξε στρατοπεδάρχην, ὥστε καὶ
αὐτὸν ἐφ' οἷς εἰς βασιλέα ἠμαρτε τοὺς κατὰ τὴν
Ῥοδάτην ἀποστήσας, τυχεῖν συγγνώμης. Τοῦ βασι-
λέως δὲ ἐρομένου εἰ πρὸς εἰρωνεῖαν ἢ πρὸς ἀλή-
θειαν τυχεῖν δεῖται· ὁ δ' ἔφασκε, Πρὸς ἀλήθειαν
καὶ ὄρκον προσετίθει πίστει χάριν· ὄρκον δ' εἶναι,
εἴ τι καὶ ἠμαρτε, προσήκοντα πρὸς γένους ἀξίως
συγγνώμης. Ἐπιλέλησται δ', εἰρηκάν αὐθις ὁ βασι-
λεὺς, ὅσα σε εἰργασται κακὰ, ἀποστερήσας μὲν
τῶν ὄντων, καὶ παίδων καὶ γυναικῶς, ἔτι δὲ καὶ
ἐδούτων αὐτῶν, πολλὰς τε αἰκίας καταξάνας τὸ
σῶμα, καὶ τέλος ὡσπερ τινὰ τῶν ἐπὶ δεινότητος
ἐαλωκότων τὴν παρεῖαν κατακαύσας σιδήρῳ ὡς
μηδὲ τὰς οὐλάς· ἐξαλειφθῆναι δύνασθαι; ὅλως δὲ
τί σε τὸ πείσαν ἐστίν, ὑπὲρ ἐκείνου δεῖσθαι; Τί δ'
ἂν εἴη μαῖζον, ἔφασκεν, ὦ βασιλεῦ, ἢ τὸν οὐπω
χθὲς καὶ πρόην ἐν τοῖς δουλεύουσιν ἐκείνῳ τεταγ-
μένον, νῦν εἰς τοσοῦτον ἦκειν περιφανεῖας, Θεοῦ
καὶ σοῦ, βασιλεῦ, εὐηργετηκότος, ὡς καὶ τοὺς βα-
σιλεῖ προσήκοντας κατὰ γένος ἐξατεῖσθαι δύνα-
σθαι, καὶ τῶν προσδοκωμένων ἀπαλλάττειν κακῶν;
θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τοῖς κακοῖς ἀμνη-
στῆσαν τοῦ βαρβάρου, εἰ σὺ γὰρ, ἔφη, τοσαῦτα ὑπ'
αὐτοῦ ἀδικηθεὶς καὶ κακῶς παθὼν, βάρβαρος ὢν
καὶ φαῦλος τὴν τύχην, τοῖς ἐναντίοις ἀμείβῃ ὅσον
ἔβισσι ποιῶν εἴ, οὐδ' ἐμὲ δίκαιον μετριώτερα ἀδι-
κηθέντα, βασιλέα τε ὄντα, ἀπαραίτητον ὑφθῆναι
πρὸς ὀργήν. Τοῦτον καὶ τῆς σῆς ἰκετείας ἕνεκα
τὰ ἠμαρτημένα παρορῶν, ἀξίῳ συγγνώμης. Εὐχα-
ριστήσας δὲ ὁ βάρβαρος ἐπὶ τούτοις, καὶ πολλάκις
ἐπευφημήσας τὸν βασιλέα, καὶ δευτέραν δέησιν
προσετίθει, τὸ τὸν αὐτὸν μήτε τῆς ἀξίας ἀποστε-
ρηθῆναι μήτε τῶν προσόδων καὶ τῶν δωρεῶν τῶν βασιλικῶν.

Ἐπι δὲ μᾶλλον τὴν ὑπὲρ τοῦ τῆδικηκότος
σπουδὴν θαυμάσας ὁ βασιλεὺς καὶ ταύτην τὴν δέησιν ἐπλήρου. Ἐτι δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πύδας βασιλέως
κειμένου, τὰ τῆς συγγνώμης γράμματα διαχαραχθέντα, καὶ τῆ βασιλικῆ πιστωθέντα χαίρει ἐπεδύ-
θησαν αὐτῷ· ὁ δὲ λαβὼν, καὶ τὴν γῆν κατασπασάμενος ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς εἰστήκει, χείρων ἀπήλθε.

93 CAPUT XXVI.

*De Thessalonica et Constantino despota felices nuntii. Ad imperatorem monachi habitu indutus perducitur;
in carcerem datur. Qui Xenam imperatricem violaverant, puniuntur publice. Lemnus ad juniorem deficit.
Persa seniori auxilio venientes, metu junioris perculti, domum tarpiter revertuntur. Fugiant etiam
Byzantii.*

Ἰῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας ἐκ Θεσσαλονικῆς ἀγγελίως
ἐλθὼν ἀπήγγειλε βασιλεῖ, ὡς στάσιως ἐν αὐτῇ γε-

lus, et paulo post humaniter domum abire jussit.
Qui autem in fide perstitissent, eos quoque pro
dignitate collaudatos et donis donatos dimisit,
duce illis præfecto Tarchaniota domestico, cui
mandatum erat, ut magnum stratopedarcham im-
peratori vincitum mitteret, coram quo altero die
astans Syripanus, quidpiam illum velle videba-
tur. Quo animadverso, Dic, ait, si quid habes.
Syripanus statim se humi abiciens petere, ut sibi
ignosceretur, **92** si subulcus, et barbarus, et
rusticus imperatorem verbo appellare auderet.
Jussus ut omni timore deposito loqueretur, pro
magno stratopedarcha orare coepit, ut ei ipsi,
quod Rhodopelos a fide in dominum suum ab-
duxisset, ignosceretur. Percunctante imperatore,
simulante, an vere et ex animo ita rogaret,
Vere, inquit; et ad confirmationem juramentum
adjecit; addiditque, ex officio esse, quauquam
peccasset, tamen ut cognato veniam non negare.
Rursum imperator: An tu oblitus es, quibus, et
quot malis ille te mactaverit? Bona tibi, liberos,
et uxorem eripuit, dentes excussit, plagis multis
corpus tuum dilaceravit, ad extremum maxillam
ferro, ut atrocissimorum scelerum dampnato,ustu-
lavit, ac perpetua cicatrice deformem reliquit. In
summa, cedo, quid te movit, ut ejus causam ag-
res? Quid vero majus, inquit, quam qui paulo
ante in servis illius censebatur, eum nunc Dei
concessu, ac tuo munere in tantam claritatem
venire, ut deprecatione sua etiam cognatos impe-
ratoris formidato supplicio eximat? Admirans im-
perator, sic eum delesse injuriarum memoriam:
Si tu, ait, tam iniqua et infanda ab illo passus,
homo barbarus, sorte infimus, nihilo minus quan-
tum in te est, mala bonis compensas, me minora
passum, et imperatorem, inexorabilem iram fovere
non decet. Igitur vel te deprecatore in me com-
missa negligens, ecco veniam illi tribuo. Actis
gratis, et iterum iterumque dietis imperatori lau-
dibus, barbarus denuo petit: nempe eundem stra-
topedarcha nec honore, nec redditibus, nec bonis
imperatoris excedat. Tantum studium erga noxium
amplius suspiciens imperator, etiam hoc annuit;
et adhuc ad pedes ejus jacenti, testimonium da-
te venie in pittacio exaratum, et ut mos est, fi-
dei ergo imperatoris manu addita præbetur: quo
accepto, vestigia imperatoris exosculatus, cum læ-
vittia recessit.

Ἐπι δὲ μᾶλλον τὴν ὑπὲρ τοῦ τῆδικηκότος
σπουδὴν θαυμάσας ὁ βασιλεὺς καὶ ταύτην τὴν δέησιν ἐπλήρου. Ἐτι δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πύδας βασιλέως
κειμένου, τὰ τῆς συγγνώμης γράμματα διαχαραχθέντα, καὶ τῆ βασιλικῆ πιστωθέντα χαίρει ἐπεδύ-
θησαν αὐτῷ· ὁ δὲ λαβὼν, καὶ τὴν γῆν κατασπασάμενος ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς εἰστήκει, χείρων ἀπήλθε.

Eodem die Thessalonica veniunt nuntii, fa-
ctionibus ibidem natis, ab eo stantes vicisse, ut

benique illi subjecisso. Constantinum despotam in A monasterium Chortæum, civitati vicinum confu-
gisse, comprehensum custodia detineri. Imperator
confestim Thessalonicam mittit, qui hominem ad-
ducant; prius jurejurando astrictos, neque se de-
spotam occisuros, neque aliis occidendum permis-
suros. Præfecti, in schemate monastico, quo se
mortis metu velaverat, antequam illi Thessaloni-
cam aspirarent, Didymotichum perducunt (1). Pro-
quecebantur cum Thessalonicensium et de senatu,
et de militibus complures, atque etiam ecclesie il-
lius antistes Jeremias, item Gerasimus lauræ (2),
quæ est in Atho sancto monte (3) præfectus. Pa-
rum vero abfuit, quin stipatores imperatoris audacia
ac furore militari despotam in frustra concidissent, nisi
illum præsentia sua imperator conservasset. Præcepit
autem in carcerem tradi. Præteritis diebus aliquot,
despota hominem certam ad imperatorem allegans
gratias agit, quod se e faucibus fati eripuerit: et simul
rogat, quoniam modo quodam et occasione mona-
chi habitum cepisset, etiam legitima monastice
instituta sibi exsequi liceret, ne coactus, sed libens
eum cepisse videretur. Imperator suspicione ta-
ctus, non desiderio vite commutandæ, sed carceris
evadendi hoc ab se peti, metropolitanum et lau-
ræ præfectum Gerasimum mittit, qui dicant, illum
in præsens laud convenientia petere. Nam, ne a
custodibus habeatur male, sed quiete potiatur, hoc
illi concessum iri: dimitti nunc e carcere neuti-
quam posse. Proinde id rogare pareat. At despota
viro illos sacros prehensans, idem caixius
orare, ut qui non hypocrisi, aut necessitate, sed
sincero potius animo hoc vite genus delegisset.
Quæ cum ad imperatorem referrent, ipsorum arbi-
trio eum permisit. Eodem tempore Thessaloni-
ca 94 adducti sunt in vinculis, qui Xenam, impe-

νομένης, οἱ τῆς νέης βασιλεῖ προσκείμενοι ὑπερ-
σχόντες, Θεσσαλονίκην περιεποίησαν αὐτῷ, τὸν
δεσπότην δὲ Κωνσταντῖνον εἰς τὸ περὶ αὐτὴν
φροντιστήριον τὸ Χορταίτου διαδράντα κατασχόντες
ἔχουσιν ἐν φρουρᾷ. Ὁ βασιλεὺς δὲ εὐθύς τοὺς
ἄξοντες αὐτὸν ἐπεμψεν εἰς Θεσσαλονίκην, ὄρκους
πρότερον αὐτοῦς κατασχών, ὡς οὐτ' αὐτοὶ ἔχοντες,
οὐθ' ἑτέροις παραχωρήσουσι τὸν δεσπότην ἀποκτεί-
ναι· οἱ καὶ ἀπελθόντες ἤγαγον αὐτὸν εἰς Διδυμότι-
χον μοναχῶν ἡμφισμένον σχῆμα. Περιεβάλετο δὲ
αὐτὸ καὶ πρὶν αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν δεῖν
τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. Συνήλθον δὲ αὐτοῖς πρὸς τὸν
νέον βασιλεῖ τῶν Θεσσαλονικέων καὶ τῆς συγκλήτου
καὶ τῆς στρατιᾶς πολλοὶ, καὶ ὁ τῆς κατ' αὐτὴν Ἐκ-
κλησίας πρίεδρος Ἱερεμίας, καὶ Γεράσιμος ὁ τῆς
κατὰ τὸ ἱερὸν ὄρος τὸν Ἄθω ἐξηγούμενος λαύρας.
Ἡ μὲν τοι περὶ τὸν νέον ἔθροισμένη βασιλεία στρα-
τικῆ, ὀταξία στρατιωτικῇ χρῆσάμενοι, ὀλίγου δεῖν
κατίκοψαν ἂν τὸν δεσπότην, εἰ μὴ αὐτὸς ἐβρόύσατο
παρὸν ὁ βασιλεὺς· ἐκέλευσε δὲ εἰρχθῆναι. Ἦσθ' ὅτι
ὑστερον ἡμέραις ὁ δεσπότης διὰ τινος ἐδαίτο τοῦ
νέου βασιλέως, ἅμα καὶ πολλὰς χάριτας ὁμολογῶν,
ὅτι ἰδοὺ αὐτὸν οὐκ ἐτεθνήκει, ὡς ἐπα' καθ' ὁποῖον-
δήποτε τρόπον τὸ τῶν μοναστῶν περιεβάλετο σχῆμα,
καὶ τὰ νενομισμένα ἐπ' αὐτῷ τελεσθῆναι πάντα,
ὡς ἂν μὴ δοκοῖη βία, ἀλλ' ἐκὼν περιεβλήσθαι.
Ὁ βασιλεὺς δὲ ὑποπέυσας μὴ βίῃ μεταβολῆς ἐπι-
θυμῆ, ἀλλ' ὕπῳ ἀπολυθεῖν μὴ εἰργασθαι, τοιαῦτα
αἰτεῖν, τὸν Θεσσαλονίκης πέμψας μητροπλίτην,
καὶ τὸν τῆς λαύρας ἐξηγούμενον Γεράσιμον, οὐχ
ἀρμόζοντα αἰτεῖν αὐτὸν μεμήνηκεν ἐν τῷ παρόντι.
Τὸ μὲν γὰρ μὴ κακῶς ὑπὸ τῶν φρουρούντων πά-
σχειν, ἀλλ' ἀναπαύλης ἀπολαύειν, ἐξέσται· τὸ δὲ
ἀπολυθῆναι τῆς εἰρκτῆς, ἀδύνατον τὸ νῦν εἶναι.
Διὸ μηδὲ τοιαῦτα δεῖσθαι. Ὁ δ' ἔτι μᾶλλον ἐδαίτο
περὶ τῶν αὐτῶν, τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἐπιλαβόμενος

Jacobi Pontani notæ.

(1) De perductione ista Constantini despotæ
Thessalonica Didymotichum, et causa ejus, mili-
tum in eum frenitum, et carcere, de quibus prin-
cipio hujus capituli fusius agit Gregoras, lib. viii:
His, inquit, sub hiemis exitum actis, veris initio a
seniore imperatore triemis, cum arcanis litteris ad
Constantinum despotam mittitur, quibus jubebat, ut
eadem navi viginti quinque seditiosos, qui Thessalo-
nicensem populum ad res novas molientes incita-
rent, vinctos mitteret. At illi, priusquam hoc fieret,
periculo suo cogito, clam populo concitato, et tur-
ribus conscensis, sacra intinnabula pulsant, in-
choandæ seditionis signum. Statim igitur concurrunt
ad ades despotæ facti, ipsam quidem non repperunt
(præmonitus enim in arcem se receperat), sed obvios
quosque partim occiderunt, partim bonis creptis in
carcerem conjecerunt, dejectisque donibus, et omni-
bus spibus direptis, arcis portas incendunt. Leges
quæ sequuntur.

(2) Omissis lauræ significatis quæ in vitio po-
nuntur, e quibus unum illo in proverbio, Saniorum
Lauræ, Suidas in hac voce Lauræ, docet signifi-
care quoque στενωπὸν et angustiam. Videtur ergo
idem nomen ad monachorum habitacula, seu mo-
nasteria translatum fuisse ob vilitatem, et angustias
ædificii, et cellularum. Hinc subdit Suidas, καὶ
λαύρα ἢ στενὴ κατοικία τῶν μοναχῶν. Et apparet
nomen hoc monasteriis tributum, cum SS. Sabbas

et Euthymius floruerunt, crebro enim in illorum
historiis occurrit: nec satis scio an antea usurpa-
tum sit. Vocat quidem Metaphrast s monasteria
lauras in Vita Andronici tomæ primo, qui sub
Theodosio Magno, vel paulo post vixit; sed id facit
Memphrastes ex more sui sæculi, non ejus
de quo scribit. Sicut autem ex modestia et submis-
sione modestia sua vocarunt mandras a cavernis
et stabulis armentorum, ita fortasse humilitatis
causa hoc vocabulum angustam habitationem de-
notans, ad suas sedes transtulerunt: et forte ipsa
appellatione revocare sibi in memoriam voluerunt
illud, εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πόλης: Intrate per
angustam portam. Est enim via in cælum laura,
hoc est, στενωπός. Hæc noster Jacobus Gretserus.

(3) Mons hic Macedoniæ notissimus e scriptoribus
non semel in hac historia nominatur. Etiam hodie
ἔρος ἄγιον dicitur, ubi 25 supersunt monasteria, sin-
gula quondam ducentis aut trecentis calogeris habi-
tata (calogeros, id est, bonos senes, monachos illos
nominat Græcum vulgus) contraque vim prædo-
num ac piratarum munita. Nunc diminuto licet
numero, adhuc eorum est magna ibi copia. A Tur-
cis vocatur Monastir, ut refert Leunclavius. Et
quicumque alio venirent hujus montis monachi,
propter ætiores disciplinam, majoremque opi-
nionem sanctimonie, majori erant in honore ac
pretio.

ἀλλοῦν, ὡς τὸ πρὸς ὑπόκρισιν, οὐδὲ πρὸς ἀνάγκην, ἀλλ' ἀληθείᾳ μᾶλλον τὴν πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον αἰρούμενος μεταβολήν. Ἄ δὴ καὶ πυθόμενος πρὸς αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, ἐπέτρεψεν & βούλοισι ποιεῖν περὶ αὐτοῦ. Ἠχθησαν δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν καιρῶν ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς βασιλέα δεσμῶται καὶ οἱ τὴν βασιλίσσα Σένην τὴν τούτου μητέρα, ἔπερ ἔφθηνεν εἰπόντες, ἐλύσαντες βία, ὃ τε Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης ὁ Ζαφίδης, καὶ ὁ πρωταλλαγάτωρ Συναχηρεῖμ· ὧν τοὺς μὲν δύο βασιλέως προστεταχότος, ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐθαύρισαν ἀγορᾶς ἀφηρημένους τὸ γένειον, καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς. Τὸν Παλαιολόγον δὲ ὁ πρωτοστράτωρ ἐξητήσατο, ἀναψῆν αὐτοῦ ὑπάρχοντα, μὴ ταῦτον παθεῖν εἰς δεσμωτήριον δὲ ἀναβλήθη· ὀλίγῃ δὲ ὕστερον αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἄλλους ὁ βασιλεὺς ἠξίωσε συγγνώμης. Ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ καιροῖς καὶ οἱ Λήμνιοι τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἀποστάσαντες, ἤκον ἐπὶ τὸν νέον, ἅμα τε τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν ἀπαγγελοῦντες, καὶ τὸν ἄρξοντα αἰτήσαντες τῆς Λήμνου. Ἐυεργετηθέντες δὲ παρὰ βασιλέως καὶ ἡγεμόνα λαβόντες ὡσπερ ἠτοῦντο, οἴκαδε ἐπανῆλθον. Τούτων γινομένων, ἐκ Σηλυθρίας ἠγγέλθη τῷ βασιλεὶ ὡς Περσικῆ στρατιᾷ κατὰ συμμαχίαν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐκ τῆς ἑω διαβάσα, ἅμα τῇ ἐκ Βυζαντίου στρατιᾷ ὅσον εὐπω ἐλεύπονται κατ' αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐπύθετο τὴν μὲν κατὰ τῶν ὁμοφύλων τῶν Περσῶν ἐπαγωγὴν, ἐθαύμασε τῶν ἀντιτεταγμένων. Αὐτὸς δὲ ὀρμῇ τινι ἀσχετῶ κατὰ τάχος ἄρας ἐκ Διδυμοτείχου, εὐθὺς τῆς ἐπερχομένης ἦει στρατιᾶς, ὡς μαχόμενος ἦ ἂν συντύχοι. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν ἦ τε ἐκ Βυζαντίου στρατιᾷ ἅμα τοῖς Πέρσαις, καὶ βασιλεὺς ὁ νέος μεταξὺ Τζουρρούλης καὶ Σηλυθρίας συνήλθον. Συνιδόντες δὲ οἱ Πέρσαι, καὶ οἱ ἐκ Βυζαντίου Ῥωμαῖοι ὡς οὐδὲ ἀντιθέψαι δυνήσονται πρὸς τὴν μετὰ βασιλέως στρατιάν, οὐδὲ παρατάξασθαι ὑπομείναντες οὐδὲ πλῆσιον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἔτι πορρωτέρω ὄντες, μεταστραφέντες, ἔφυγον κατὰ κράτος· ἰδίᾳ μὲν οἱ Πέρσαι, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ βασιλεὺς δὲ φεύγοντας ἰδὼν, καὶ αὐτὸς εἰς δύο τὸ στράτευμα διελὼν, ἐκέλευε διώκειν. Ἐπιπολὺ δὲ τῆς διώξεως

A ratoris matrem, ut supra diximus, per vim a Deiparæ statua temploque abstraxerant, Constantinus Palæologus, Joannes Zaridas, et Sennacherim protallagator: quorum duo, imperatoris mandatu abra-sa barba et capillis (4), publice in foro, velut in theatro ad spectandum omnibus ignominie causa sunt propositi: Palæologum protostrator ut conso-brinum precibus suis dedecore prohibuit: sed in carcerem datus est, cui post breve tempus, ut duobus aliis, imperator ignovit. Paulo post et Lemni ad juniorem desciscentes, venerunt, simul ut eam rem illi nuntiarent, simul ut insulæ præ-fectum ab eo poscerent; qui benefice tractati, et præsidem, nisi rogaverant, adepti, domum reverte-runt. Dum hæc aguntur, Selybria nuntiatur, Per-sas ex oriente ad avum adjuvandum trajecisse (5), et cum Byzantinis conjunctos, mox contra junio-rem venturos. Audito Persas, alioqui inimicos, ad subsidium adversus homophylos a seve ascitos, in-citatissimo impetu, et celeriter Didymotiche mo-vens, adventantibus recta obviam procedit, manus conserturus, ubicunque occurrissent. Tertio die By-zantini cum Persis Zurulum inter et Selybriam in eum incidunt. Cum scirent autem se ne intueri quidem imperatoris exercitum ausuros, nec aciem contra instituere, nec propius ferre gradum susti-nuerunt: sed procul adhuc distantes, totis viribus in pedes hæc Persæ, illac Romani se conjecerunt. Con-specta fuga, imperator ipse quoque divisis copiis fugientibus instare jussit. Quod cum diu esset factum, et nihil tamen effectum (fugitores enim illi alas in pedibus habebant [6]), hi cum tribus Persis, illi cum quinque Romanis, quos vivos ceperant, regrediebantur. Equis vectariis, qui agmen fugiens sequi non poterant, impedimentis, atque etiam servis militum magno numero potiti sunt. Pro-gressus imperator prope Selybriam tentoria fixit. Persæ et Romani fugæ beneficio servati, Byzan-tium cum venissent, sese victos imperatori sese victos narrabant, ac Persæ naves simul ad trajiciendum petebant: quos ille ut Byzantii manerent flectere non poterat, opponentibus, se frustra contritum

Jacobi Pontani notæ.

(4) Verbis Græcis puto rasuram, non amissionem, seu detensionem significari. Alibi tamen bis, ter verbo περιχέειν utilis, et semel περιελείν. Quare licet fortasse transferre detonsa barba, et capillis. Genus ignominie, Græcis, ut apparet, usitatum, Romanis minime, quos non delectabat καρηκομῶντας, aut πωγωνιάτας esse: nisi sordidatos et reos, tum enim barbam impexam, et squalentem, capillumque submittebant. At Græcis id honori fuit; quapropter magni apud eos dede-coris loco habitum, ita deformatum in foro spe-ctandum, et irridendum exhiberi. Videtur autem mos admodum antiquus decalvari ludibrii causa. Nam I Paratip. cum David legatos misisset ad con-solandum Hananem filium Naas, regis Ammonita-rum, ille suorum suasu pueros David decalvavit, et rasit. Hinc David præcepit, ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum. Quin id apud Hebræos in luctu fieret, contra quam apud

D Romanos, multis e locis sacre Scripturæ constat.

(5) Observa, pro Turcis, qui jam tum Asiam minorem obtinebant, et in fines Romanos sæpe grassabantur, id quod in progressu disces, semper a nostro Persas, nunquam Turcas appellari, ut facit Gregoras. Idque vel propter odium Turcici nominis, vel propter religionis communionem: ambæ siquidem gentes, Turcæ et Persæ, sectæ Mahometane.

(6) Non erat, ut fugientes possent assequi. Cur? quia nimis celeriter fugiebant. Cur tam celeriter? quia multum timebant: timor autem pedibus addit alas, ut magnus vates ait, Ergo sensum com-mode, ut reor, expressimus, tametsi a verbis dis-cessimus, quod bono et laudabili interpreti sæpe faciendum est. Nos si id rarius fecimus, timori nostro, qui primum in hoc curriculum ingredimur, aliquid condonetur.

iri, et cum aliis Byzantiis obsessos, nihil ei profu-
turos; nam extra mœnia non sese tantum, 95 ve-
rum nec ipsum eorum archisatrapam cum toto
exercitu suo in acie adversus juniorem imperato-
rem consistere posse. Romanis qui aderant verè
eos dicere attestantibus, conscensis navibus in Orien-
tem transmiserunt.

Σηλυθρίας. Οἱ μέντοι διασωθέντες τῇ φυγῇ Ῥωμαῖοι καὶ Πέρσαι, εἰς Βυζάντιον πρὸς τὸν πρεσβύ-
τερον βασιλέα ἐλθόντες, ἀπήγγελλον τὴν ἤτταν. Ἄμα δὲ καὶ ναῦς οἱ Πέρσαι πρὸς τὴν διάβασιν
ἤτοῦντο· βασιλεὺς δὲ ἐπαχίρει πείθειν αὐτοὺς μένειν ἐν Βυζαντίῳ· ὡς δὲ οὐκ ἐπέθοντο, αὐτοὶ τε
φάσκοντες κατατριβήσεσθαι μάτην, καὶ βασιλεῖ μηδὲν λυσιτελήσειν ἅμα τοῖς ἄλλοις πολιορκούμενοι
Βυζαντίοις· μηδὲ γὰρ ἂν εἴω τειχῶν μὴ ἔτι γε αὐτοὺς, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴν ἂν τὸν ἀρχισατράπην αὐτῶν
ἅμα τῇ ὀπ' αὐτὸν πάσῃ δυνάμει πρὸς τὸν νέον ἀντιτάξασθαι δυνήσεσθαι βασιλέα, καὶ τῶν παρα-
τοχόντων ὡς ἀληθῆ λέγουσιν ἅμα συνειπόντων Ῥωμαίων, ναῦς λαθόντες, ἐπεραιώθησαν πρὸς τὴν εἰω.

CAPUT XXXII.

*Legatio senioris ad nepotem. Dolet se delusum; ad pacem inclinatur. Persuadetur, pacem cordi futuram. Cum magno domestico discernitur ad obviandum os sycophantis omnia in manus sui tradenda. Quia de re cum principibus totoque exercitu agit imperator, magno domestico et protostratore palam approbati-
bus ejus sententiam; in quam tamen nobilitas et duces agre concedunt.*

Postquam Persici auxilii spes decollavit, et in-
sularum auditi motus, Lemno jam aperte alium do-
minum colente, reliquis in fide labascentibus, et
prope diem defectionem minitantibus: urbibus
item continentis pluribus simul ad junioris impe-
rium aggregatis, omni ex parte anxius animi se-
nior, rursus legationem mittendam judicavit. Huic
muneri Isaacium sacri montis Atho præpositum, vi-
rum alioqui intelligentem, et virtutis multo studio-
sissimum deligit, illique in legatione dicenda hæc
injunxit: Si homines aut ab initio ad malum in-
flexibiles a Deo fabricati essent, aut cum voluntate
libera fabricati, in innocentia, quemadmodum oportebat,
perseverassent, nulla fuissent, quæ postea
plurima in vita hominum perperam commissa sunt.
Quia vero propter primam transgressionem natura
humana in deterius labilis evasit, ex eo usque ad
hoc momentum temporis, illo, qui fuit ab orbis
primordio noster adversarius, admitente, omnia
sursum ac deorsum feruntur permisceturque:
quale quiddam nunc et in nobis experimur. Cum
enim debuissim tuum in me propensum animum
quæque filium decet erga patrem reverentiam, ac
venerationem ex ipsis factis tuis didicisse, calu-
mniatores apud me tuos, quasi adversum me dolos
et fraudes machin角度, ut inimicos repellere, ego
circumscriptus, quemadmodum rebus ipsis te mihi
probare conarere, non attendi: sed fictis eorum
sermonibus præoccupatus, in pace bellum exci-
tavi. Jam rerum experientia temeritatem, et de-
mentiam meam cognoscens, memet jure inculpato. Tibi
ut bene morato, meique ut antea cupido, et obser-
vanti, quinam ab armis ad otium redeamus, curæ
erit. Hactenus senior. At nepos in hunc mo-
dum: Gratias iugentes 96 ago regum regi Deo,
quod bonitate sua etiam in me usus, neque sivit
ut ipse quidpiam contra dominum meum et im-
peratorem vel cogitatione, vel actione molirer;
neque obtrectatores meos non tandem redarguit,

ὡς ὁ ἦ τε ἐκ τῆς Περσικῆς συμμαχίας τοῦ
πρεσβυτέρου βασιλέως περιηρέθη ἐλπίς, τὰ τε
κατὰ τὰς νήσους πανήρως εἶχε, τῆς μὲν Λήμνου
ἤδη καὶ φανερῶς ἀφροστηκυίας, τῶν ἄλλων δὲ κλο-
νομένων, καὶ ὅσαν οὕτω τὴν ἀποστασίαν καὶ αὐ-
τῶν ἀπειλοῦσων, καὶ αἱ κατὰ τὴν ἡπειρον πρὶν
ὀπήκοοι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ πλείους τῶν πό-
λεων ἤδη συναπέστησαν πρὸς τὸν νέον, ἀπορίᾳ
πάντεθεν περισχεθεῖς, πρεσβείαν δεῖν ἔγνω πρὸς
βασιλέα αὐθις τὸν ἔγγονον πέμπειν. Πέμπει δὲ τὸν
κατὰ τὸν Ἄθω τοῦ ἱεροῦ ὄρους πρῶτον τὸν Ἰσαάκ,
καὶ ἄλλως μὲν ὄντα συνετόν, οὐχ ἦκιστα δὲ ἀντι-
ποιούμενον καὶ ἀρετῆς, τοιαῦτα πρὸς βασιλέα τὸν
ἔγγονον πρεσβευόμενος δι' αὐτοῦ· Εἰ μὲν ἦ κατ'
ἀρχὰς ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν οἱ ἄνθρωποι ἔδη
μιουργοῦντο παρὰ Θεοῦ, ἢ ὡς περ ἦν θέον αὐτεξού-
σιοι γεγονότες ἔμειναν ἐν τῇ ἀγαθῇ, οὐδὲν ἂν τῶν
μετὰ ταῦτα παραβθέντων ἐτοίμηθη. Ἐπιπὶ δὲ διὰ
τὴν παράβασιν εὐόλισθος πρὸς τὸ χεῖρον ἢ τῶν
ἀνθρώπων γεγίνηται φύσις, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ
νῦν πάντ' ἄνω καὶ κάτω καὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀντικει-
μένου γίνεται συναρροῦντος, ἀποῖον δὲ τι νῦν συμ-
βέβηκε καὶ ἡμῖν. Θεὸν γὰρ ἐμὲ τὴν πρὸς ἐμὲ σου
εὐνοίαν καὶ πρὸς πατέρα παιδὶ πρέπουσαν, αἰδῶ
τε καὶ τιμὴν αὐτοῖς ἔργοις καταμαθόντα, τοῖς σὲ
διαβάλλειν ἐπιχειροῦντας ὡς κατ' ἐμοῦ συσκευαζό-
μενον θόλους, ὡς ἐχθραίνοντας ἀπωθεῖσθαι, ἐγὼ δὲ
ἀπατηθεῖς, ταῖς μὲν διὰ τῶν σῶν ἔργων ἀποδείξεις
οὐ προσίσχον, λέγοις δὲ παπλασμένοις παρὰ τῶν
σοχοφαντῶν πεισθεῖς, ἤγειρα πόλεμον οὕσης εἰρή-
νης· νυνὶ δὲ αὐτοῖς ἔργοις τὴν ἀθευλίαν καταμαθὼν,
ἐμαυτὸν μὲν ὡς περ δίκαιον καταμείφομαι· σοὶ δὲ
τοῖς τε τρόποις ἀγαθῷ ὄντι, καὶ τὴν εἰς ἐμὲ αἰδῶ
καὶ εὐνοίαν ἴσῃ διατηροῦντι, ὅπως εἰς εἰρήνην ἐκ
πολέμου πάλιν τὰ πράγματα ἡμῖν ἤξει μελήσει. Ὁ
μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος, Χάριτας,
εἶπεν, ἐμολογῶ πολλάς τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόν-
των θεῶν, ὅτι τῇ αὐτοῦ χρησιμότητι χρησάμενος καὶ
περὶ ἐμὲ, οὐτ' αὐτὸν τι κατὰ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ

βασιλέως ἢ βουλευσασθαι συνεχώρησαν ἢ πρᾶξαι, οὐτα τοὺς συκοφάντας ἐνυλέγκτους ἀχρι τέλους διατελεῖν· ἀλλ' αὐτὸν βασιλέα μάρτυρα ἔχειν παρέσχεν, ὡς οὐτ' αὐτὸς ἀδικῶ, οὐδ' οἱ συκοφαντοῦντες ἀδικίας ἐνέλιπον οὐδεμίαν ὑπερβολήν. Εἰ δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ὑπὸ διεφθαρμένων ἀνθρώπων ἀπατηθεὶς εἰργασται ἢ μὴ δέον, ἀλλ' ἡμεῖς γε γονέας τε εἰδότες τιμῶν, καὶ ἂν τι καὶ ἀδικώμεθα ἀνάχυσθαι, ὅσον ἂν παράσχοι Θεὸς βουλευσάμενοι ἑράσομεν περὶ τῶν προκειμένων. Ὁ μὲν οὖν πρέσβις, τοιαύτης ἀποκρίσεως παρὰ βασιλέως τυχὼν, ἀπῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὡς ἐκεῖ περιμεῖων, ἀχρις ἂν ὁ βασιλεὺς βουλευσάμενος ἀπεκρίνηται περὶ τῆς εἰρήνης. Ὁ βασιλεὺς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, ὅτι χρὴ ἐβουλευόντο πρίττειν περὶ τῶν προκειμένων, ὅπως ἢ εἰρήνη γένοιτο τοιαύτη, σκοποῦντες ὡς μηδαμῶν προφασιν ἔχειν τοὺς συκοφάντας πρὸς ἀλλήλους διαβάλλειν τοὺς βασιλέας, καὶ πόλεμον ἐπὶ λύμῃ τῶν κοινῶν πραγμάτων κινεῖν. Ἐδόκει δὴ λυσitelεῖν αὐτοῖς τε ὁμοῦ καὶ τὴν στρατιάν καὶ πόλεις πάσας καὶ τὴν διαίτησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων τῷ βασιλεῖ ἐπιτρέψαντας, αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνον ἀγασθαι, καὶ εἰς ὑπάρχουσ τελεῖν τὰ προσταττόμενα ἐκτελεροῦντας. Οὕτω γάρ τοὺς διαβάλλοντας χώραν εὐδαίμων ἂν σχεῖν, πάντων ὁμοῦ χρημάτων ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως διοικουμένων. Εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ ὁ νέος βασιλεὺς τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ ἡγεμόνας καὶ τοὺς λογάδας τῆς στρατιᾶς εἰς ἐκκλησίαν συναγαγὼν, εἶπε τοιαῦτα· Τὰ ἐκ τοῦ πολέμου φύμενα κακὰ καὶ μάλιστα τοῦ ἐμφυλίου, καὶ πολλαχόθεν μὲν ἄλλοθεν ἔξασσι καταμαθεῖν· μάλιστα δ' ἂν τις αὐτὰ κατέδοι καὶ ἀπὸ τοῦ νυνὶ ἐμοῦ τε μεταξὺ καὶ βασιλέως κινήθέντος πολέμου. Ἐν γὰρ ὀλίγῳ χρόνῳ τοσοῦτον αὐτοὶ ὑφ' ἑαυτῶν διεφθείραμεν τῆς δυνάμεως ἡμῶν, ὅσον οὐδ' ὁμοῦ πάντες οἱ πρόσαικοι ἡμῖν βάρβαροι ἐπιστρατεύσαντες ὁμονοῦσαι καταργάσασθαι ἴσχυσαν ἔν. Ὁ δὲ καὶ αὐτοὶ καλῶς συνιδόντες ἐν ἀρχαῖς μάλιστα τοῦδε τοῦ πολέμου, πρεσβείαν ἀποσταλείαντες πρὸς βασιλέα περὶ εἰρήνης, ἐδείξατε κάμου συνειδότες. Ὡς δ' ἡνύστε ἡμεῖς εὐδὲν, ἐπρεσβεύομεν καὶ αὐτὸς περὶ τῶν ἴσων, πολλὰ θέσμενος βασιλέως μὴ περιιδεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους πολέμῳ διαφθαρέντας, καὶ τὴν εἰρήνην ὡσπερ τι μέγιστον τῶν εὐεργετημάτων ἦτουν. Ἰάτε μὲν οὖν ἡμῶν θεομένων ἐκείνος οὐ προσεδέξατο τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης λόγους· νυνὶ δὲ εἰς ταῦτα Θεὸς περιστάτησε τὰ πράγματα, ὥστε αὐτοὺς τοὺς μὴ προσδεχομένους τότε τὴν εἰρήνην, ἦκειν παρ' ἡμᾶς θεομένους περὶ τῶν ὁμοίων. Οὐ δὲ ἕνεκα πρώτων μὲν ἡγοῦμαι προσῆκειν ἡμᾶς πολλὰς τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογεῖν Θεῷ κρείττους ἀπὸ τῶν ἀντιτεταγμένων ἀποδεικνύοντι· ἔπειτα δὲ ἀσμένως προσδέχεσθαι καὶ τὴν εἰρήνην· καὶ μὴ διὰ τὴν μικρὰν ταύτην εὐτυχίαν αὐθάρδεις φαίνασθαι καὶ θρασεῖ· ἀλλ' ἐκείνον εἶναι νομίζοντας τὸν καιρὸν, ἡνίκα βουλομένοις ἡμῖν ἀναγκαῖα ἰδοῦμαι ἢ εἰρήνην, οὕτω πάλιν καὶ βουλευσῆσαι καὶ ψηφίζεσθαι περὶ αὐτῆς. Οὕτω τοῦ βασιλέως εἰρηκότος, ὁ μέγας δομέ-

A quando ipsum imperatorem mihi testem apposuit, nec me ullam illi irrogasse injuriam, et criminatores ad me injuriis onerandum nihil fecisse reliqui. Et quamvis ille a perditis hominibus deceptus ab officio discessit, tamen nos, qui parentes honorare, et licet ab iis etiam inuicem habeamur, sufferre ac perpeti novimus, rem perpendemus, et quantum Deus concesserit, faciemus. Legatus adempto hoc responso in castra abiit, expectaturus ibi, dum post consultationem certi aliquid acciperet. Imperator cum magno domestico, quid in re presenti agere conveniat exquirat, et considerat quamnam ratione ejusmodi pax constituatur, qua imperatoribus de altero apud alterum detrahendi, bellumque cum perniciē reipublice commovendi sy-cophantis omnis occasio præcidatur. Statutum, conducere, si simul seipsos, exercitum, urbes universas, totius imperii gubernacula seni committant, a qua pro subjectis regantur, et cujus jussa faciant. Sic, illo solo rerum domino, materiam obrectandi nullam fore. Die postero imperator coactis in concionem optimatibus ac ducibus universis, cum flore exercitus, hoc maxime modo disseruit: Quæ incommoda bello, ac præsertim civili, importentur, cum aliunde multis exemplis, tum præsertim ex eo perspicere datur, quod nunc inter me avumque meum flagrat. Brevi enim tempore tantum ipsi potentiam nostram attrivimus, quantum nec omnes simul circumfusi barbari, nobis concordibus atterere et imminuere potuissent. Quod cum vos haud fugeret, exordio statim belli hujus legatione ad imperatorem, me non in scio missa, pacem petivistis. Quia vos nihil impetrabatis, ego legationem iteravi, impense avum orans, ne nos ejusdem gentis homines mutuis armis deleri pateretur, et pacem pro munere summo exposcens. Tum igitur nos rogantes ille audire noluit: nunc, divino nutu, qui pacem tum repudiabant, eandem a nobis impetrare satagunt. Quare primum par esse duco, nos de tanto beneficio grates Deo persolvere, qui hactenus semper inimicis nos superiores reddidit. 97 Deinde etiam: non invito pacem admittere, nec propter hoc nescio quid felicitatis in superbiam et confidentiam delabi, sed existimare, nunc illud esse tempus, quo consultantibus nobis pax necessaria apparebat; proindeque similiter in presentia de ea deliberare atque statuere. Mox ut finem loquendi fecit imperator, magnus domesticus his verbis secutus est: Quid officium a nobis postularet, imperator perfecte docuit: nec est quod quisquam addere dictis possit. Nam rebus prosperis non efferi atque inflari, modestorum ac fortium virorum: et parentes revereri, ac honorare, jussum pariter ac necessarium esse ostendit. Præterea ejusdem gentis societate nobis devictorum curam gerendam, eorumque salutem in primis diligendam, ut ea non solum propter amulationem non contemnatur, sed ejus tuendæ causa, si ita necesse sit, etiā de propriis aliquid libenter amit-

tatur, idque bonorum ac prudentium manus videri. Quibus enim incommodis quispiam necessarios suos et homophylos conflictari patitur, iisdem ipse nescius conflictatur: et solum cives suos vixisse, non vicisse, sed turpissime victum esse arbitremur licet. Caput ac summa horum est, Deum universorum inspectorem, quia nos oblata prosperitate probe, atque, ut convenit, ac sine fastu uti, nec inde sævos et immanes evasisse videt, multis hujuscemodi ac majoribus etiam beneficiis prosecuturum. Si igitur justa et necessaria, si cum salute et gloria vestra consociata sunt quæ consuluntur, hoc unum superest, ut nos quoque assentiamini. Ego ipse quæ dicta sunt approbo, idemque sentio: pacem accipiendam pronuntio, et pro mea parte ratam habeo. Hæc illo prolocuto protostrator censuit, quod imperator de pace accipienda verba fecisset, et magnus domesticus ei suffragatus esset, recte factum, et cæteri omnes, ingratis quidem, statim tamen manus dederunt. Pace omnium sententiis decreta, rursus quesivit imperator, ecquid pacem componi talem oporteret, quæ firma ac certa semper maneret, et posthac suspicione prætextuque belli careret omnimodis. Tuam magnus domesticus, ut qui antea cum eo commentatus esset, de genere pacis talia dixit, e quibus non de industria venire, sed necessitate quadam ad pacta et conditiones, pacis causa subeundas compelli videretur. Sic ergo fatus est: Pacificatio, imperator, non amplius ejusmodi suscipienda est, ut calumniatoribus speciosis occasionibus facultas suppetat, vestrum utrumvis apud alterum insimulandi, et bellum incendendi: quod non solum vobis cum ignominia vestra maximas opportunitates corrumpat, sed etiam universis, qui in ditione vestra, ac potestate sunt, genus omne malorum inferat. Quod enim duabus animantibus robore et magnitudine corporum insignibus acciderit (7), hoc vobis usuvenit. Nam quomodo illis in se mutuo irruentibus, ac præliantibus, quæ intra pedes sunt, omnia conteri ac disperdi consentaneum est, cum tamen illa nihil quemquam læserint: sic vobis invicem bel-
lantibus, subjecti innocentes pereant oportet. Quocirca non modo uti pax componatur, sed ut composita ne vacillet ac dissolvatur videndum est. Etenim si, quemadmodum antehac, non pacem stabilem, sed tanquam inducias facturi sumus, omnino nullam fieri satius est. Quid namque aliud expectandum, quam ut qui foedus priores perfidiose ruperunt, scelere se obstringant? Hæc ubi principes ac milites auribus hauserunt, talia eum

Jacobi Pontani notæ.

(7) *Eixōν et parabola festiva, qua nocentia subjectorum ex discordiis et bellis principum ac dominorum breviter depinguntur. Animantia magna et robusta accipe, verbi gratia duos taures, qualium pugnam Virgilius describit lib. xi.

Ac velut ingenti Sylva, summove Taburno,
Cum duo conversis inimica in prælia tauri
Fœntibus incurrunt, pavidi cessere magistri:

A στικός ἐφοξῆς, οὐδὲν ἐνέλιπεν ὁ βασιλεὺς, ἔφη, τοῦ μὴ διδῆξαι τῶν δεόντων ἡμᾶς ὡσθ' ἑτερόν τινα ἔχειν τοῖς εἰρημένοις προσθῆναι. Τό τε γὰρ ἐν ταῖς εὐτυχίαις μὴ φουσῆσθαι, σωφρόνων καὶ ἀνδρείων ἀπέδειξεν ὄν ἀνδρῶν· καὶ τὸ τοῦ γεγενηκότας αἰδέσθαι τε καὶ τιμᾶν, καὶ δίκαιον ἅμα καὶ ἀναγκαῖον. Καὶ τὸ τῶν ὁμοφύλων κήδεσθαι καὶ περὶ πλείστον τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ποιεῖσθαι, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν φθειρομένοις περιτρεῖν, ἀλλ', εἰ δεῖ, τὴν καὶ τῶν νικητῶν προῖσθαι τοῦ σώζεσθαι ἕνεκα αὐταῖς, οὐ μόνον ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ συνέσει κεχρημένων ἀνθρώπων εἶναι. Οἷς γὰρ ἂν τις τοὺς οἰκείους καὶ ὁμοφύλους φθειρομένοις περιορῆ, τοῖς αὐτοῖς τοῦτοις αὐτὸν ἐστὶ φθείρασθαι ἀγνοοῦντα· καὶ μόνην τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων νίκην, ἤτταν αἰσχίστην ἀλλ' οὐ νίκην νομίζειν χρή. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τούτοις ὡς ὁ πάντα ἐφορῶν θεὸς τῆ περιούση εὐτυχίᾳ ὀρθῶς καὶ ὡς προσῆκε καὶ μετὰ ἀτυφίας ὀρθῶν χροισμένοις ἡμᾶς, καὶ μὴ ὀμούς τινας, καὶ ἀπανθρώπους γεγενημένους καὶ τὴν φύσιν ἀγνοήσαντας, ἐτέρων πολλῶν τοιούτων, ἢ καὶ πλείονων καὶ θαυμασιωτέρων εὐεργετημάτων ἀξιώσειν ἂν. Εἰ οὖν δίκαιά τε ἔμοῦ καὶ ἀναγκαῖα τὰ βεβουλευμένα, καὶ πρὸς τὸ εὐδοξεῖν καὶ τὸ σώζεσθαι λυσιστελοῦντα, οὐδὲν ἐτι λέειπον ἢ ἐπιψηφίζεσθαι καὶ ὑμᾶς. Αὐτὸς γὰρ ὀρθῶς τε εὐδοξέμενος ἔχειν τὰ εἰρημένα καὶ ὁμοίως περὶ τῶν αὐτῶν φρονῶν, γνώμην δίδωμι δεχέσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ ἔμὸν μέρος ἐπιχυρῶ. Τοιαῦτα καὶ τοῦ μεγάλου δομestικού εἰρηκότος, ὃ τε πρωτοστράτωρ ἐπιψηφίζετο δεχέσθαι τὴν εἰρήνην, ὀρθῶς τὸν τε βασιλέα εἰρηκέναι, τὸν τε μέγαν δομestικὸν συνειπεῖν αὐτῷ, εἰπῶν. Καὶ οἱ λοιποὶ πάντες εὐθύς, ἀκόντες μὲν, ἐπιψηφίζοντο δ' οὖν ὅμως· πάντων δὲ ἐπιψηφισαμένων τὴν εἰρήνην, ἐπυνοῦντο αὐθις ὁ βασιλεὺς, εἰ τοιαύτην θέοι τὴν εἰρήνην γενέσθαι ὡσθι βεβαίαν εἶναι καὶ μηδεμίαν ὑποψίαν ὑστερον ἢ πρόφασιν τινα πολέμου ἔχειν. Ὁ δὲ γε μέγας δομestικός, οἷς ὃ ἢ πρότερον ἅμα βασιλεὶ ὑποίαν τινα δεῖ εἰρήνην γενέσθαι βεβουλευμένος, τοιοῦτους ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς δοκεῖν οὐκ ἐξεπίτηδες, ἀλλ' ἀνάγκη τινὲ πρὸς τὰς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ὁμολογίας συνισθῆσθαι. Δεῖν γὰρ, εἰλεγεν, εἶναι, ὦ βασιλεῦ, μὴ πάλιν ἡμῖν τὰς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ συμβάσεις τοιαύτας γενέσθαι, ὡσθι τοὺς συκοφάντας ἐγχωρεῖν προφάσεων εὐπροσώπων εὐποροῦντας ὑμᾶς τοὺς βασιλέας πρὸς ἀλλήλους διαβάλλειν καὶ τὸν πόλεμον κινεῖν, οὐ μόνον ὑμῖν ἀδοξίαν ἅμα καὶ εἰς τὰ καιριώτατα ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὑπηκόῳ παντὶ παντοίων προξενοῦντα φράν κακῶν. Παρακλήσιον γὰρ συμβαίνει καὶ ἐφ' ἡμῖν, ὅποσον ἂν καὶ ἐπιδυσὶ τῶν ἐπὶ ῥώμῃ καὶ μεγέθει θαυματομένων συμβαίῃ ζώων.

Stat pecus omne metu mutum, mussantque juvencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequuntur.
Illi inter sese multa vi vulnera miscunt,
Cornuaque obvixi insigunt, et sanguine large
Colla, armosque lavant: gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Troas Aeneas, et Daunius heros
Concurrunt clipeis: ingens fragor æthera complet.

Ἐκείνων τε γὰρ ἀλλήλοις ἐντεπιόντων καὶ συρρή-
 γνυμένων, τὰ ἐν ποσὶ πάντα συντριβέσθαι καὶ δια-
 φθείρεσθαι εἰκός, ἀδικουόμενα μὴδὲν καὶ ἡμῶν ἀπόλ-
 λυθῆναι τοὺς ὑπηκόους γαχομένους. Οὐδὲ ἕνεκα οὐ-
 μόνον δεῖ εἰρήνην γενέσθαι δεῖ σκοπεῖν, ἀλλ' ὅπως
 καὶ βεβαία καὶ ἀκατάλυτος μανεί. Ὡς εἰ γὰρ μάλιστα
 ὡσπερ καὶ πρότερον, οὐκ εἰρήνην, βεβαίαν,
 ἀλλ' ὡσπερ ἀναχωχῆς τοῦ πολέμου ποιεῖν βέλτιον
 μὴδὲ γενέσθαι τὴν ἀρχὴν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ ἐπιση-
 κίας ἐγκλήμασι τοὺς πρότερος παρασπονθήσαντας
 ἐνέχεσθαι περιέεται. Τῶν τοιούτων δὲ λόγων οἱ τε
 τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς ἀκούσαντες, δεῖ
 μὲν κατασκευάζων τοιαῦτα ὁ μέγας δομέστικος
 ἐδημηγόρει, ἤσθοντο οὐδ' ἐπὶ μικρὸν. Νομίσαντες
 δὲ οὐκ ἔλλοβὲν πισθῆναι οὐτὸν αἰνιττέσθαι βεβαίαν
 ἔσεσθαι τὴν εἰρήνην, ἢ ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὸν νόον ἦν
 τε κατέχευε πρότερον μοῖραν τῆς ἀρχῆς καὶ ὧν προσ-
 εἴληφεν ἐν τῷ νῦν πολέμῳ τὰ πλείω κατασχόντα ἐς
 τὰ μάλιστα γενέσθαι δυνατόν, τὸν δὲ πρεσβύτερον
 ἤσθενηκότα διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἀφηρηθῆναι πολλὰ, ἀτολ-
 μότερον πρὸς τὸ κενωτέρεισθαι ἀν γενέσθαι, καὶ δίκαια
 καὶ συμφέροντα πάντας εἶπον τὸν μέγαν δομέστικον
 εἰρηκίαν, καὶ τοιαύτην δεῖν ἐθορύθησαν τὴν εἰρή-
 νην εἶναι. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἤδη τοῖς οἰκείοις λό-
 γοις πάντας πρὸς κτελλήμηνους συναρῶν, Κάροιο τὰ
 ἴσα, εἶπε, συνόμιε· τὸ, τε γὰρ πρὸς ἀλλήλους ἡμῶς
 πολεμεῖν, καὶ αὐτοῖς ἡμῶν καὶ τοῖς ὑπηκόοις ἀλυσί-
 τελέες· καὶ τὸ παράδειγμα οἰκίον μάλιστα ὅ προσ-
 εἶκασεν ὁ μέγας δομέστικος τὸν πρὸς ἀλλήλους
 πόλεμον ἡμῶν. Ἀνάγκη γὰρ ἡμῶς τε τοὺς ὑπ'
 ἀμφοτέροις στρατευομένους ἐν ταῖς μάχαις ὑπ' ἀλ-
 λήλων ἀποθνήσκειν, καὶ τὰς κτήσεις ἐξ ὧν αἱ τε
 ἰδιωτικαὶ καὶ αἱ δημόσιοι διαφθείρεσθαι πρόσδοιοι.
 Καὶ τὸ μὴ βεβαίαν αἰετῆς, ἀλλ' ὑπ' ὀρεουσῶν διαλυθή-
 σεσθαι πρόσδοικωμένην γενέσθαι τὴν εἰρήνην, μάλι-
 στα ἀσύμφορον ἡμῶν. Διὸ δεῖ σκοπεσθῆναι αὐτοῦς,
 πᾶσαν πρότερον πολέμου πρόφασιν περιελθεῖν· πολέ-
 μου δὲ πρόφασιν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἢ αἰόμενον ἀδι-
 καίτησι ἀμύνεσθαι ἐθέλειν, ἢ πολέμου ἄρχεῖν αἰρού-
 μενον ἀδικεῖν· ἐάν δέ τις ἀγαγὼν ἑαυτὸν ἐγχειρίσῃ
 τῆς πολεμοῦναι, πᾶσαν πρόφασιν πολέμου περιελθεῖν.
 Εἴτε γὰρ ὄρετο ἀδικεῖσθαι, τὸν ἀδικουόμενα ἔχων ἡσυ-
 χάσει, εἴτε προύθυμειτο κλεονεκεῖν, πλείον ἔχων οὐ
 προσεθόλησε καὶ οὕτω παύσεται τοῦ πολεμεῖν. Διὸ
 δεῖ καὶ ἡμῶς βεβαίως εἰρήνης ἐπιθυμοῦντας θεῶν τε
 θιρόρηστικας, καὶ τῆς σφετέρᾳ αὐτῶν πράξει ὡς
 ἀγαθῆς, πᾶσαν τὴν ἀρχὴν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ πόλεων
 καὶ προσόδων, ἐγχειρίσθαι τῷ βασιλεῖ· οὕτω δὲ πρά-
 ξαντες, πᾶσαν πρόφασιν τῶν συκοφαντῶν διαβολῆς
 περιελθόμεν· ἐκείνων δὲ παπαυμένων κακούργων,

Jacobi Pontani notæ.

(8) Causas belli duas ponit, ultionem injuriæ, et avaritiam, sive cupiditatem bonorum alienorum. Multos etiam bella exire propter gloriæ cupiditatem quaesivisse dicit i. Offic. M. Tullius: *Atque id in magnis animis ingentisque plerumque contingit; coque magis, si sunt ad rem militarem u. h. et cupiditate bellorum gerendarum.* Verumtamen cum idem Tullius in hoc ordine eos numeret, qui de imperio decernunt, ut Carthaginenses, et Romani, potest dici, eos

A moliri non parum gavisī sunt. Cumque opinaren-
 tur, verborum quodam involuero indicare voluisse,
 plane non aliter pacem perpetuam constare posse,
 quam si junior, retenta quam obtinebat parte im-
 perii, illis quæ hoc bello acquisierat adjunctis, pos-
 sessionem amplificaret, atque ita potentia summa
 polleret, senior contra imperio suo magnopere di-
 minuto enervatas, res novas minus auderet, cum
 ita, inquam, cogitarent, justam et utilem dome-
 stici oratio cum fuisse omnes autamarunt, et istius-
 modi pacem incundam succlamarunt. Imperator
 familiari oratione jam præoccupatos omnium ani-
 mos intelligens: Et nihil eadem sententia est, in-
 quit, quæ magno domestico. Nam helligerare ma-
 cum avo, ipsis nobis populisque nostris incommo-
 dat; et parabola e medio sumpta, qua ille bellum
 nostrum expressit, rem maxime ante oculos ponit.
 Necesse est siquidem et vos alterutri militantes, in
 pugna mutuum interficere: et agros, ac prædia
 unde publica privataque vectigalia, devastari, et
 pacem de novo nec constantem et validam, sed qua-
 libet occasione frangendam, ac nobis prorsus inu-
 tilē fieri. Idcirco rem nos discutere, ac prius
 omnem belli fomitem, ac materiam amputare
 fas est. Materiam porro, et causas belli hasce
 omnes mortales habent, vel cum se laesos pu-
 tant, (8) 99 ut injurias ulciscantur, vel, ut quibus
 avaritia stimulati injurias inferre constituerunt,
 eosdem armis priores lacescant. Quod si quis bel-
 lum moventi se ultro tradiderit, jam bellum omne
 sustulerit. Sive enim ille se ladi arbitratur, le-
 dentem habens in potestate, quiescet, sive rei
 suæ cum injuria augendæ studeat, plus adeptus
 quam sperabat, etiam sic arma deponet. Quare et
 nos opus est, pacem inconcusam expectentes, et
 Deo, et æquitati causæ innitentes, omne imperium
 et in nosipros, et in urbes et in vectigalia avo tran-
 scribere. Si ita fecerimus, criminatōribus as obtu-
 rabitur, quibus malitia supersedentibus, nihil im-
 pediet, quin omnes firmissima pace perfruemur.
 Sin rursus ad partiendum imperium aggrediemur,
 primum isthuc ipsum, totis duobus et sexaginta
 annis imperitasse omnibus, et nunc imperii hujus
 imminutionem pati, ad tumultum sufficit, et avum,
 ut obrectatoribus nos sibi insidias struere men-
 tientibus credat, impellere potest. Deinde his
 ipsis hominibus ad consuendas sycophantias ansam
 multam prebebimus: qui si nequitia exercendi
 facultatem nacti fuerint, non multum intercedet
 temporis, cum arma repetere cogemur: nullam

quippe partem quietis capient, donec pluribus et variis criminationibus imperatori bellum persuaserim. Ne autem miremini, si cum ab istis rerum novarum cupidis ac pestiferis mortalibus avum in fraudem inductum iri dicam, me hinc eximo, quasi non idem mihi queat contingere: tametsi ita paratus, et animatus sum, ut neque si quid vere fieret, nedum ob calumniam, ne si vera, inquam, ad me deferrentur, ad bellum ante prosilire velim, quam re ipsa cogar arma capessere, bellumque mihi illatum defendere. Hoc enim ideo a me dicitur, quod obtrectatio multa veluti pignora apud eum habet. Qui enim imperat, cum imperii amittendi metum conceperit, huic etiam, sibi insidias tendi, fides fieri poterit: qui vero paret, ei isthuc persuaderi non facile poterit. Ob hæc ipsa igitur quæ commemoravi, mihi diu multumque cogitanti, non iterum ad divisionem imperii veniendum; sed nobisipsis cum rebus omnibus in imperatoris auctoritatem imperiumque concedendum visum est: sic enim desideratam pacem, eamque immutabilem prorsus adipisci licebit. His a juniore imperatore super pace disputatis, diu altum fuit in concilio silentium, cunctis ea oratione attonitis: **100** nunquam enim in mentem illis venisset, tali modo pacem compositum iri. Cum nihil responderetur, conversus ad magnum domesticum: Non jam silendi tempus, inquit, tibi ipsi, si quid potes, et aliis ad verba mea respondendum est. Tum ille sic inquit: Siquidem, imperator, contra barbaros natura hostes bellum nobis susceptum esset, nihil erat considerandum aliud, nisi quomodo victores loca omnia populabundi, et jugulabundi percursaremus, usque dum omnes cadibus e medio tolleremus, aut saltem in servitutem redactos, tributarios nostros faceremus. Sin æquo Marte paria rerum momenta essent, quomodo ad eorum usum ipsi quoque nos accommodaremus. Quoniam vero neque adversum tales pugnamus, neque adversum eos, qui sacrorum socii, cætera hostes suum principatum tenent, quos fortasse potentioribus opprimendos condones: sed contra homophylos, et conjunctissimos, quis prudens, obsecro, et vel tantillum sollicitus, ne apud inferos inter damnatos referatur, bellum hoc paci anteponat? Atqui ne sic quidem vobis imperatoribus distributum est imperium, ut alter vestrum exercitu ex oriente, alter ex occidente collecto militet: esset enim id tolerabilius, Romanis etiam sic concurrentibus, et inter se perimentibus. Qui tamen illa consolatione mulcerentur, quod perempti nulla eos cogitatione attingerent. Nunc in communi Romanorum calamitate ita se res habet, ut ipsæ domus, nedum urbes in se divisæ sint, et fratres cum fratribus, et filii cum parentibus, et amici cum amicis germanissimis non suo ipsorum, sed imperatorum inter se odio depræsententur. Verisimile porro est, quosdam interfectorum a se patrum

οὐδὲν ἐτι ἐμποδῶν ἔσται βαθείας ἀπολαύειν πάντας εἰρήνης. Εἰ δ' αὖθις χωρήσομεν εἰς μερισμούς, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο τὸ δυσὶν ἔτεσι καὶ ἐξίχοντα ἄμοῦ πάντων ἄρχοντα αὐτὸν νῦν τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας ἀποστερεῖσθαι, ἱκανὸν πρὸς ταραχὴν καὶ δυνατὴν τοῖς συκοφάνταις παῖσαι προτέχειν ὡς ἐπιβουλεύεται παρ' ἡμῶν καταψευδομένοις. Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦτοις αὐτοῖς ὡστ' ἔχειν ῥάπτειν τὰς διαβολὰς, ὄλην ἂν παράσχοιμεν πολλὴν, ἐχόντων δὲ ἐκείνων δύναμιν κακουργεῖν, οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ ἀναγκασθησόμεθα αὖθις πολεμεῖν· οὐκ ἤρεμήσουσι γὰρ ἄρχις ἂν ποικίλαι, καὶ πολλαῖς διαβολαῖς ἐξορμήσονται πρὸς πῖλεμον τὸν βασιλέα. Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ παρὰ τῶν νεωτεροκοιῶν τοῦτων καὶ φθόρων ἐξαπατήσασθαι τὸν βασιλέα λέγων, ἐμμετὴν ἐξαίρω τοῦ λόγου ὡς μὴ τὰ ἴσα δυνάμενον παθεῖν. Καίτοιγε οὕτως ἔχω παρασκευῆς καὶ γνώμης, ὡς οὐδ' ἂν εἰ τι γένοιτο, μήτοιγε ἐκ διαβολῆς, ἀλλ' οὐδ' εἰ ἀληθὴ τὰ λεγόμενα εἴη, πρὸς πόλεμον πρότερος αὐτὸς ἐξορμήσων πρὶν ἂν αὐτοῖς ἔργοις ἀναγκασθῶ ὡς ἐπιάντα ἀπωσόμενος τὸν πόλεμον, τὰ ὄπλα ἀναλαμβάνειν, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρα ἱκανὰ πρὸς ἐκείνου τῆς διαβολῆς ἐχούσης. Ὁ γὰρ ἄρχων μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεθεῖη δεδοικῶς, κἂν ἐπιβουλεύεσθαι πισθῆι· ὁ δουλεύων δὲ, οὐκ ἂν παῖθοιτο ῥαδίως. Τούτων δὲ ἕνεκα ὧν εἶπον, μὴ πάλιν πρὸς μερισμούς τῆς ἀρχῆς ἐπὶ πολὺ σκεψαμένῳ ἔδοξε δεῖν χωρεῖν· ἀλλ' ἡμᾶς τε αὐτούς καὶ πάντα χρίματα ἀγαθόντας, ἐγχειρίσαι βασιλεῖ· οὕτω γὰρ ἦν ποθεύμεν εἰρήνην βαθαία περιέσται. Τοιαῦτα περὶ τῆς εἰρήνης διελεγμένου τοῦ βασιλέως, ἐπὶ πολὺ μὲν τὸ βουλευτήριον σιωπῆ κατέσχε βαθεῖα, πάντων πρὸς τοὺς λόγους ἐκπεπληγμένων. Οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοιούτοις ᾤθησάν ποτε γενέσθαι τὴν εἰρήνην. Ἀποκριναμένον δὲ οὐδὲν, ἐπιστραφεὶς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον, Οὐ σιωπᾶν, ἔφη, χρεῶν· ἀλλ' αὐτὸν τε ὡς ἔχεις περὶ τῶν εἰρημένων καὶ τοὺς ἄλλους λέγειν. Ἐπὶ τοῦτοις ὁ μέγας δομέστικος εἶπε τοιάδε· Εἰ μὲν πρὸς βαρβάρους, ὦ βασιλεῦ, τοὺς φύσει πολεμίους ὁ πόλεμος ἡμῖν ἦν, οὐδὲν ἕτερον ἔδει σκοπεῖν, ἢ ὅπως ἦν μὲν περιγενώμεθα τῷ πολέμῳ, ἐπεξιέναι καὶ διαφθεῖρειν, ἄρχις ἂν ἢ ἐκτρίψαντες ποιήσωμεν ἐκπαθῶν, ἢ τόγε δεύτερον δουλωσάμενοι ποιήσωμεν ὑποφθόρους. Εἰ δὲ ἰσθόρροπα ἡμῖν τὰ πράγματα ἦν, πρὸς τὴν αὐτῶν χρεῖαν μεθαρμόζεσθαι καὶ αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν οὐτε πρὸς φύσει πολεμίους βαρβάρους, οὐτε πρὸς τὴν αὐτῆν μὲν ἡρημένους θρησκίαν ἡμῖν, ἄλλως δὲ πολεμίους καὶ ὑπὸ ἰδίαν τεταγμένους ἡγεμονίαν, οὐδ' ἂν τις ἴσως καὶ βιάζεσθαι συγχωρήσεια δυναμένοις, ἀλλὰ πρὸς ὁμοφύλους καὶ οἰκιστάτους, τίς ἂν νοῦν ἔχων, καὶ μικρὰν τινα ποιούμενος φροντίδα τοῖς ἐν ἄλλου καταδίκαις μὴ συνεῖναι, μᾶλλον ἂν ἀνυέλαιτο τὸν πόλεμον τῆς εἰρήνης; καίτοιγε οὐδ' οὕτω συμμεμέρισται ὑμῖν τοῖς βασιλεῦσι τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς τὸν μὲν τῆς ἐκ τῆς ἐξοστρατιᾶς, τῆς ἐσπερίου δὲ τὸν ἕτερον στρατηγεῖν (ἦν γὰρ οὕτω τι μετριώτερον). Ῥωμαῖοις μὲν καὶ οὕτω Ῥωμαίων συμπαπόντων καὶ κτενομένων. Ὅμως δ' οὐδ' ἂν τινα παραμυθίαν τὸ μὴ προσ-

ἔχειν αὐτοῖς καθ' αἶμα τοὺς ἀποφαττομένους ὁμομένων· νυνὶ δ' οὕτως ἢ κοινῇ τῶν Ῥωμαίων συνισκείας δυστυχία, ὡς αὐτὰς τὰς οἰκίας πρὸς ἀλλήλας μερισθείσας, μήτοιγε πόλεις, καὶ ἀδελφοὺς ἀλλήλοις καὶ παῖδας πατράσι, καὶ φίλους γνησιωτάτοις φίλοις οὐ τῷ σφετέρῳ αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ τῶν βασιλέων ἔχθαι πολεμεῖν. Εἰκόσ δὲ καὶ παρ' αὐτὰς τὰς μάχας τὸν πατέρα τὸν οἰκεῖον ἢ τὸν ἀδελφὸν ἀποκτείναντά τινα ἢ τὸν φίλον, ἐν τῷ σκυλεύειν τὴν δυστυχιστάτην ἐπιγνώσθαι νίκην, οὐ τί σχετικώτερον γένοιτ' ἂν; Ἰὼν δὲ ἕνεκα, αὐτὸς τε ἠγοῦμαι τὴν εἰρήνην λυπιτελεῖν, καὶ οἱ ἄλλοι συνεπιψηφίζονται πάντες. Ἐπειδὴ δὲ νῦν καὶ ἐφ' ὁποίοις δὴ τισι τὴν εἰρήνην γενέσθαι δεῖ πρόκειται σκοπεῖν ὥστε μέγιστον βεβαίαν, καὶ μὴ πάλιν προφάσεων πρὸς πόλεμον εὐπορεῖν, εἰ μὲν ἕτερόν ἄττα ἢ αὐτὸς εἰρηκας, ὡς βασιλεῦ, λυπιτελεῖν ἐλογιζόμεν, εἶπον ἂν ἐνδοιάσας μηδὲν· ἐπειδὴ δὲ ἅμα τε δίκαια καὶ τῷ κοινῷ συμφέροντα Ῥωμαίων, καὶ πρὸς εὐδοξίαν οὐδενδὸς δευτέρα σαυτῷ τε εἰρηκας καὶ ἡμῖν, θιῶ τῷ τῶν ἀγαθῶν θαρσύναντες ἐφόρη, εἰς ἔργα προάξωμεν τοὺς λόγους. Τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ μέγας δομestικός εἶπεν· ἐπιτραπίς δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτορ, ἃ δοκεῖ συμφέροντα εἶπεῖν, τὴν μὲν εἰρήνην ὡς ἀγαθὴν καὶ λυσιτελεῖς ἡμῖν τε καὶ τῷ κοινῷ Ῥωμαίων παντὶ, οὐδ' ἂν αὐτὸς ἀρνηθεῖν· μὴ καὶ αἰεσθαι καὶ πεπεισθαι, εἶπε, παρ' ὑμῶν. Τοιαύτην μέντοι οἶαν αὐτὸς εἰρηκας γενέσθαι, βασιλεῦ, οὐδὲ ὑποναῆσαι ποτε ὁμολογῶ. Ἐλογιζόμεν γὰρ ὅτι πρὸς οἷς κατείχομεν πρότερον καὶ ἐκ τῶν νῦν προσχωρητάντων οὐκ ὀλίγα κατασχόντας, τὰς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ποιήσομεν σπουδὰς. Διὸ καὶ προθυμῆς σὺν πολλῇ τῶν περὶ τῆς εἰρήνης εἰχόμεν λόγων· ἐπειδὴ δὲ σοι οὕτω βέλτιον δοκεῖ, κάμοι πάντα συνδοκεῖν ἀνάγκη. Ἐξ ὅτου γὰρ σοι φέρων ὑπέταξα ἑμαυτὸν, οὕτω πέπεισμαι, ὡς ὅμα σοι καὶ ἀποθανούμενος καὶ βιώσων. Διόπερ εἰ καὶ αὐτὸς ἐτέρως ἐλογιζόμεν ἔσσεσθαι τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ἐπειδὴ νυνὶ σοι τοῦτον τὸν τρόπον δοκεῖ, ὡς ἂν αὐτὸς βέλτιον ἠγῆ τελείσθαι. Τοιαῦτα καὶ πρωτοστράτορος εἰπόντος· εὐχαριστήσας ὁ βασιλεῦς, ἐπυθάνετο τῶν ἄλλων. Ἐπισχόντες δὲ μικρὸν, Παρὰ σοὶ τὴν ἐξουσίαν, ἔφασαν, εἶναι τοῦ πράττειν· ὁσπότερ δὲ ὄν, ἃ βούλει πράττει· τὴν τοιαύτην δὲ ἀπολογία, οὐ πεισθέντες τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' ὀρθῶς μάλλον εἶπον διατεθέντες. Ὁ μὲντοι βασιλεῦς, τὴν ἀπολογία ὅτι νοεῖ ὑποκρινόμενος ἀγνοεῖν, εὐχαριστήσας καὶ αὐτοῖς, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. Ἐξ ἐκείνης δὲ καὶ εἰς ἰεβδόμην ἡμέραν ὁ βασιλεῦς τῷ μεγάλῳ δομestικῷ ἅμα καὶ πρωτοστράτορι τοὺς τε ἐν τέλει καὶ τοὺς λογάδας πείθοντας τῆς στρατιᾶς, καὶ δι' αὐτῶν ἅπαν τὸ πλῆθος, ἰσχυσαν μάλιστα εὐπαράδοκτον πᾶσι τὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις εἰρήνην καταστήσαι. Ἐξῆν μὲν οὖν καὶ βασιλεῖ σὺν ὀλίγοις τῶν ἐπιφανῶν τισι τὴν εἰρήνην κυροῦν. Ἐδόκει δὲ βέλτιον γενέσθαι ψῆφῳ κοινῇ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοιαῦτα ἕκαστον νομαίτο.

Jacobi Pontani notæ.

(9) Imo recusavit, et defectit turpiter, ut videre est libro tertio, quemadmodum et Syrgiannes, de quo supra. Solus ex tribus amicissimis Cantac-

tes, infelicissimam victoriam agituros: quo quid tandem miserabilius? Ob has res ego; cæterique omnes omnino pacem conducere sentimus. Quia ergo nunc certas ob causas eam constituere oportet, dispiciendum, quo pacto inviolabilis permaneat: ne rursus occasiones armorum renovandorum exoriantur. Si aliud quam abs te dictum est, utile arbitrarer, non dubitassem, id in medium afferre. Sed quoniam et justa et Romanorum communi frugifera, et tibi, nobisque gloriosissima disseruisti, Deo honorum præside freti, ad opera verba conferemus. Hæc magnus domesticus; secundum quem et protostrator quod putaret fore e re publica eloquendi copia facta: Pacem, inquit, **IOI** nobis, totique imperio Romano bonam ac salutarem me judicare, et ita a vobis persuasum esse haud inficiabor: talem autem conficiendam esse, qualem tu, imperator, descripsisti, nunquam me suspicatum confiteor. Mecum enim cogitabam, nos ad ea quæ prius tenebamus recenti accessione facta, non parva auctos potentia, pacis foedus icturos. Unde aliis de ea disserentibus, cupidissime auscultabam. Cæterum quia hæc via tibi magis probatur, mihi quoque ut probetur, prorsus necesse est. Ex quo namque ad auctoritatem tuam me contuli, sic me insitui, ut tecum vivere juxta ac mori non recusem (9). Quare etsi aliter pacem confectum iri ratiocinabar, nihilo minus cum hæc tua mens sit hodie, quod rectius censes, id fiat sane. Imperator protostratori hæc prolocuto gratias egit, et alios interrogavit. Qui se colligentes responderunt: Cum dominus sit, in manu ejus esse facere quæ vellet. Responsum hocce perturbato ac tristi animo reddiderunt; non enim illos orationes antegressas commoverant. Nihilo minus imperator, quod sciebat nescire simulans, eis similiter gratias egit, conventumque solvit. Inde usque ad diem septimum ipse, magnus domesticus, et protostrator optimates ac selectos, perque illos totam multitudinem ut pacem propter rationes ante dictas amplecti vellent, ægre induxerunt. Et imperatori quidem cum paucis quibusdam de nobilibus pacem ratam facere licebat; verum id communis suffragio fieri consultius visum est; quæ causa fuit, ut res ad hunc modum administraretur.

zenus in fide persistit usque ad extremum. Ὁ φίλοι, οὐδεὶς φίλος, αἰεθαι Socrates.

CAPUT XXXIII.

Restitutio nepotis ad avum de pace admissa, et deditioe in ejus potestatem, sui, rerumque omnium. De agro militibus assignato. De stipendio illis perfolvendo. De domo sua. De patris vespera. Admiratio senis, et communis letitia Constantinopoli, de legationis eventu felicissimo.

Pace omnium consensu et approbatione ac-
cepta, prefecto Sacri Montis, qui tum apud se
legati munere fungebatur, accersito, imperator :
Quomodo exercitus paci repugnaverit, inquit,
et quantumque studium, quos modos, et commenta
nos adhibuerimus, quibus omnes ad eam com-
pensationem adducere, ut tunc coram videri,
de domo meo, et imperatori renantia. Ex me vero
non illi dicenti, me divinos oculos omnia pervi-
deret. **102** Incerruptumque conscientiae meae
judicium testari, neque alias, neque modo quid-
quam tunc designasse, quod illum dominum ac
patrem meum tam hostili in me odio imbuere
mentis debuerit. Quamobrem et antea ut primum
paci desinerit, me nihil contradicentem, ne-
que minus perscrutantem, sed beneficium id
beneficentem, ejus jussa peregisse; et nunc quo-
modo ad hanc exercitu multum aversante concilia-
tionem quod tu illi accurate declarabis) quae voluerit,
tunc bene juvante, exitum esse consecuta. In
deserere haque, propter bellum quod antecessit,
promissum quod inter Christopolim et Selybriam
terram oppidorumque interjacet, non quia egerit,
sed ob rationes necessarias, quas tunc
aperit mihi in principatum asserui. Hoc autem
Lazarus, dum perspicio pacem illis conditionibus
concessam, bello novo dedisse initium (calumnias enim,
et communes inimici, occultaeque
Ravennae fortasse pestes occasionem nacti, multis
conspicuas consuetis, illum contra me inflama-
rent, et ad arma citra ullam causam manifestam
instigarent) timere me, ne si iterum pristinam
partem imperii, aut ea plus etiam mihi ut pro-
prietam vindicarem, rursus dem sermonem criminis
volutibus, et illi mendaciis suis ad bellum
in nos de integro ipsum proritent, quod quidem
morte ipsa amarius foret : ideo sub ejus potesta-
tem supplicare me omnia, non urbes duntaxat, et
regiones, et vectigalia (9) sed me ipsum insuper
cum toto quem ducio exercitu : et ex hoc tempore
illu singulis exploratis, universorum administra-
tionem cura futuram. Veruntamen stipendia
mercedumque militum (10) auxisse me, et assi-
gnasse quilibet agri modum, unde aurei capiantur
decem. Verum de aucto stipendio quid fieri de-
beat, ipsum scitarum : agri et sine injuria mili-

A 'Επει δ' ἐκακώτατο παρὰ πάντων, τὸν τοῦ Ἁγίου
Ὁρους πρῶτον, ὅστις καὶ ἐπρόσθευε τότε μετακα-
λεσάμενος ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν πρὸς τὴν εἰρήνην
ἐνστασιν, εἶπε, Τῆς στρατιᾶς, τὴν τε ἡμετέραν
πρὸς τοῦτο σπουδὴν καὶ τοὺς τρόπους, καὶ τὰς πα-
ρινοίας δι' ἧν αὐτὴν εὐπαράδεικτον καὶσι πεπελά-
μεν γενέσθαι, αὐτὸς ἰδὼν ἀπαγγελεῖς τῷ ἐμῷ κυρίῳ
καὶ βασιλεῖ· ἐξ ἐμοῦ δὲ πρὸς αὐτὸν, τοιαῦτα ἐρεῖ·
ὡς μάρτυρα τῶν ἐμῶν ποιούμεαι λόγων τὸν παντὶ
ἐφωρῶντα ὀφθαλμὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκ τοῦ συνει-
δύτος ἀδίκιστον κρίσιν, ὡς οὔτε πρότερον οὔτε νῦν
ἐμαυτῷ τι σύνοδα εἰργασμένῳ ὄντι δίκιον εἶναι σε
τὸν ἐμὸν κύριον καὶ πατέρα οὕτως ἐκπολεμωθῆναι
ποιῆσαι πρὸς ἐμέ. Διοπερ πρότερον τε ἄρα τε ἐμνη-
σθης εἰρήνης, καὶ αὐτὸς μηδὲν ἀντεπίκον μηδὲ κα-
B λυπραγμονήσας, ἀλλὰ καὶ νομίζων εὐεργετῆσαι,
τὸ ἐπίταγμα ἐπλήρουν τὸ σὸν· καὶ νῦν, κλιτοίγε
τῆς στρατιᾶς πολλὰ δυσχεραίνοντων, ἐφ' οἷς ἐπιχεί-
ρουν πείθειν, ὡς ἀκριβῶς παρὰ τοῦ πρόσθεου μα-
θήσῃ, δὲ προστάτῃς, καὶ Θεοῦ συναϊρομένου ἦγασον
πρὸς πέρας. Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἐπὶ τῆ τοῦ προτέρου
πολέμου καταθεσσι σπονδαῖς, τὸ ἀπὸ Χριστοῦπόλεως
ἄχρι Σηλυβρίας εἰς ἰδίαν ἀρχὴν περιποιησάμενη,
οὐ ἐσόμενος αὐτῶς, ἀλλὰ δι' ἧς εἶπον αἰτίας τότε
οὔσας ἀναγκαίας. Νῦν δὲ συνιδὼν ὡς ἡ ἐπὶ τοῖς
τοιούτοις εἰρήνη, ἀρχὴ κατεστή δευτέρου πολέμου
(οἱ γὰρ συκοφανταὶ καὶ κοινὸι πολέμιοι, καὶ τὸς
Ἰωμαίων τύχης ἀφανεῖς λυμεῖνες, ὅλης εὐπερή-
σαντες, καὶ πολλὰς αἰτίας πλασάμενοι καὶ διαβολᾶς,
C ἐξώργισαν κατ' ἐμοῦ καὶ πρὸς πόλεμον ἐξώρμησαν
ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας ἐμφανοῦσι, δεύσας μὴ καὶ αὐθι-
τὴν προτέραν μοῖραν τῆς ἀρχῆς ἢ καὶ πλείον τε
ἰδιοποιησάμενος, ἀφορμὰς πάλιν τοῖς συκοφανταῖν
ἐθέλουσι παράσχω, καὶ πλασάμενοι διαβολᾶς, πρὸς
ἐμὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον σὲ ἐριθίσωσιν αὐθις (ἵπερ
ἐπαχθέστερον ἐμοὶ θανάτου), φέρων ὑπὸ τὴν σὴν
ἐξουσίαν παραδίδωμι πάντα, οὐ πόλεις μόνον καὶ
χώραν καὶ δημοσίους φόρους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐμὲ
μετὰ παντῶν ὧν ἄγω· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε σοὶ περὶ
τῆς διοικήσεως πάντων μελήσει ἕκαστα σκεψάμενος.
Τοῦ μέντοι μισθοφορικῷ τῆς στρατιᾶς τὸν μισθὸν
αὐξήσας, παρέσχον καὶ γῆς ἑκάστη πλεθρα χρυσῶν
δέκα. Περὶ μὲν οὖν τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ αὐτῶς
ἂν εἰδείης ἢ χρὴ γενέσθαι. Τῆς μέντοι γῆς τοῦδε
D στρατιώτας δέουμαι μὴ ἀφαιρηθῆναι· τοῦτο μὲν, ἔτι
στέρησις οὐδεμία ταῖς δημοσίαις προσόδαις ἀπο τῆς

Jacobi Pontani notae.

(9) duplex genus militum ; quidam mercena-
rii, qui non suis stipendiis vivebant ; alii agros
habebant sibi assignatos, in quorum numerum aut
se autem mercenarios retulisse, quamvis eis ten-
tum agri modum non assignaret ; sed ad stipen-
dium tantum augendum. Apud Romanos veteranis
militibus, et ducibus, ne senectute viribus exha-
ustis, et corpore debilitato cum uxoribus, et libe-
ris agere cogerentur, capta ab hostibus agri dis-

tribuebantur, vel aliquot jugera, vel quantum quis
uno die circumcarare posset. Cum igitur Cremo-
nensium, qui a Cassio et Bruto steterant, agri non
sufficerent, Augustus victor, Mantuanorum, tan-
quam vicinorum addi jussit, in quibus et agellus
Mantuanus erat. Hinc illa querimonia Tityri i, Ecloga,
et illud Ecloga 9.

Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae.

Εὐνομῆς γαγένηται ταύτης· τοῦτο δ' ὅτι καὶ διὰ τὴν ἄλιγότητα, οὐδεμίαν ἀσχολίαν παρέχουσα τοῖς στρατιώταις πρὸς τὸ εἰς τὰς ἐκστρατείας εὐκόλους εἶναι ὠφέλειν τινα δοκεῖ παρέχειν. Πρὸς τοῦτοις, καὶ τὸ ἀποτεταγμένον εἰς τὴν αὐτῶν μισθοφορὴν χρυσίον πρὸς ἐμὲ πρότερον ἀποκαθιστάμενον, παρ' ἐμοῦ διανέμεσθαι τοῖς στρατιώταις· οὕτω γὰρ ἐπηγγελάμην αὐτοῖς ὅτε τοῖς περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς αὐτοὺς ἐπιουμένην λόγου· οὐ βραδίως περὶθόμενοις. Περὶ γομὴν τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ὅπως διοικηθήσεται, ὡς ἂν αὐτὸς κρίναις εὐ ἔχειν, ἐμοὶ περὶθεσθαι ἀνάγκη. Ὁ δὲ γε θεῖος ὁ ἐμὸς ὁ δεσπότης, νῦν μὲν οὐκ ἀπολυθήσεται τῆς εἰρακτῆς, οὕτως ἐμοῦ λυσιτελεῖν δι' αἰτίας οἰομένου τινὰς· μετὰ δὲ χρόνον τινὰ μικρὸν, ἀπολυθήσεται τε, καὶ σὺν ἐμοῦ διάξει Θεραπέυόμενος. Διὸ καὶ θέομαι τοῦτου χάριν τυχεῖν συγγνώμης. Τοιαῦτα πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον ὁ νέος βασιλεὺς τὸν πρεσβεύοντα πρῶτον Ἰσαὰκ καλεῦσας εἰπέειν, ἀπέστειλεν εἰς Βυζάντιον. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο, τὴν τε εἰρήνην ὅτι κεκόρωτα, καὶ ἐφ' ὅποιοις τισὶν ἀπήγγειλε, τὴν τε εὐστασίαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τῆς στρατιᾶς, καὶ τὴν τοῦ νέου βασιλέως σπουδὴν, καὶ τὴν οἰκονομίαν ὅς ἰσχυσε πάντα πείσσει τὴν εἰρήνην ἐπιψηφισασθαι. Ἀκούων δὲ ὁ βασιλεὺς, πρῶτον μὲν ἐξεπέταλκτο καὶ ἤπισται διὰ τὸ μέγεθος τοῖς ἀπαγγελλομένοις. Μὴ γὰρ ὅτι τῆς ἀπάσης ἀρχῆς, τὸν νέον ὄντα αὐτῷ ἐκστήσεσθαι βασιλέα, ἀλλ' εἶγε καὶ ἐκ Β. ῥοαίας ἢ καὶ πορρωτέρω ἄχρι Σηλυβρίας αὐτῆς καταρχὸν παρεχώρησεν αὐτῷ τῶν Ἑλλων, ἠγάπησεν ἂν· καὶ αὐτὸ δὲ ἄλλως τὸ παραδέξασθαι τὴν εἰρήνην, οὐ τῇ τοῦ πράγματος φύσει, ἀλλὰ τοῖς ἀγαθοῖς τρόποις τοῦ βασιλέως καὶ ἐγγόνου θαρρόν, διεπρεσβεύετο πρὸς αὐτὸν ἀγαπητὸν ἠγούμενος ἂν ὁπωσποτε πεισθεῖη μόνον, τὸν πόλεμον καταθέσθαι. Ἐπειτα δὲ ἠδονῆς ἦν καὶ θυρηδίας μεστὴς αὐτὸς τε καὶ οἱ προσέχοντες αὐτῷ τῶν ἐπιφανῶν, καὶ οἱ ἄλλοι Ἰωραῖοι ἐορτήν ἤγον τὴν χαριστικτὴν πασῶν.

CAPUT XXXIV.

Xena mater ad filium Andronicum gratias actura, et iuramentum debitura, mittitur. Jurat in conditiones etiam senex. Neros ad avum salutandum Constantinopolin progreditur. Occurrit avus. Indicatur consuetudo salutandi inter imperatores obvios. Ad visendum juvenem undique concursus fit.

Εἰς τάχος τε ἐκέλευε τριήρεις δύο πλήροῦν· ἐπεὶ δὲ ἐπεπλήρωοντο, σὺν τάχει καὶ προθυμίᾳ πολλῇ τὴν βασιλίδι Ξένῃ τὴν Ἀνδρονίκου μητέρα τοῦ νέου καὶ περὶ πρὸς τὸν υἱὸν ἄμα μὲν τῆς εἰς αὐτὸν καλοκαγαθίας καὶ τῆς τιμῆς καὶ εὐπειθείας προσέουσας ἀποδώσουσαν εὐχαριστίας, ἄμα δὲ καὶ τὴν κυριωθεῖσαν εἰρήνην ἐγγράφοις βεβαιώσουσαν ὅρκους. Ἐλθούσαν δὲ εἰς τὸ περὶ Σηλυβρίαν Ἐπιδαταε προταγορευόμενον χωρίον ἐπὶ τότε ἀπέλιττον ὄν, βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτῆς ἑλλῶν, προσεκύνησέ τε ὄμοῦ τὴν μητέρα· καὶ ἐθρήνησαν ἐφ' ἰκανόν. ἢ μὲν, τὴν χειρῖαν, ὁ δὲ, τὴν ὄφρανίαν ὀδυρόμενος τοῦ πατρὸς· (οὕτω γὰρ ἄχρι τότε μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν εἰς τὸν βασιλέως ὁ νέος τῇ μητρὶ καὶ βασιλίδι συνήλθον)· ἐπειτα ἢ βασιλεὺς τῷ βασιλεὶ καὶ υἱῷ τὰς τε τοῦ βασιλέως καὶ πάππου ἀπαγγεῖλαιτα εὐχαριστίας, καὶ ἕτερ' ἅττα ὁμιλήσασα ὅσα ἦν αὐτῇ βουλομένη, τα ὁμωροσμένα παρὰ βασιλέως τοῦ υἱοῦ ἐγγράφως

libus conserventur, me orare, tum quia pensiones publicas ista distributione non minuerim, tum quia propter curis angustiam unius scilicet jugeri, milites parum occupatos habens, hac ratione ad expeditiones faciles illos expeditosque reddiderim. Ad hæc, aurum in eorum stipendia sepositum, mihi prius restitutum, cupere a me illis numerari: quemadmodum cum de pace ad eos concionans, et difficulter inflectens, me facturum receperim. Domus vero mea, ut ad illius arbitrium procederetur, mihi ferendum necessario. Patruus despotæ ut quibusdam de causis diutius in custodia retineatur, utile videri; **103** brevi tamen emissum iri, et cum dignitate ac honore necesse victurum, et hanc veniam me ab eo petere. Hæc legatum Isaacium referre ad avum Constantinopolin voluit. Quo cum venisset, de pace confirmata, et causis confirmationis, de exercitus pertinacia, de junioris imperatoris diligentia, et invento, quoad pacem comprobandam omnes adhaerisset, narravit. Quæ audiens senex imperator primam admiratione obstupefactus, fidem dictis adjungere ob rei magnitudinem non potuit. Non enim nepotem totum imperium sibi cessurum opinabatur, sed si vel a Berrhoeæ, aut ultra, usque Selybriam ipse retineret omnia, cætera sibi relinqueret, æqui bonique facturus erat. Et sane hoc ipsam, quod de pace legationem misit, non id fecit, quod honestati suæ causæ, sed quod probitati nepotis consideret: satis habiturus, si quoquo modo, ut bello parceret, eum componisset. Deinde ubi fides habita, ipse cum precibus suis et aliis Romanis exsultare lætitia, diemque festum agere, omnium festorum jucundissimum.

καὶ οἱ προσέχοντες αὐτῷ τῶν ἐπιφανῶν, καὶ οἱ ἄλλοι

Porro senior imperator quamprimum triremes binas, ornari præcipiens magna cum libentia imperatricem Xenam, junioris Andronici matrem, ad filium mittere properat. Primum ut ei de ista integritate, deque honore et prompta obedientia sibi exhibitis debitas gratias agat. Post, ut pacem jam ratam scripto iuramento constabiliendam curet. Progressam ad castellum, cui Epitate vocabulum est, non longe a Selybria dissitam, quodque tum muris adhuc carebat, filius occurrens, proclinato corpore veneratus est; fluxeruntque ambobus lacrymæ, illa viduitatem, hoc orbitationem suam deflentibus (nam ab ebitu Michaelis imperatoris nondum convenerant). Postquam verbis avi filio gratias egit, et alia quæ libuit cum eo collocata est, sacramentumque scripto comprehensum accepit, ad socerum rediit. Qui ut vicissim juravit. **104** se pacem insolubilem constantiter servaturum, in

has conditiones factam, uti omne imperium, et gubernatio universa ad se pertineret, nepoti stipendiorum duntaxat solutio daretur, prout in pactis scriptum esset: et uti iisdem mercenariis militibus propter agros distributos a magistratibus nihil molestiarum exhiberetur, sed intacti illis servarentur: item uti pro familia ejus et conjuge (11) triginta sex aut eorum millia ex aerario Imperatoris præberentur. Cum jurasset hæc, inquam, scripto mandata ad nepotem misit. Is noctis castris Byzantium viam tenuit, ut avum saluaret; qui se quoque obviam ei tulit. Cum mutuo appropinquassent, nepos ab equo desiluit, ut humi stans, tanquam servus imperatorem salutaret (12). Ille conversis habenis retrocedere. Qua ambage insinuabat, decere imperatorem (uti nepos erat) non humi stantem, sed in equo sublimem salutatione fungi. Vetus enim consuetudo apud Romanos imperatores vigeat, ut cum alter alteri obviam lieret, qui utrumque sequerentur, a jumentis descendentes, pedibus ambularent; ipsi in equis manentes congregerentur, et junior aperto prius capite, eoquo inclinato, senioris dexteram cum osculo arripere, indeque suspicientem pater vicissim oscularetur (13). Tum itaque non inscitia moris hujus, sed ut avo maximum, et plusquam debitum consuetumque obsequium ac reverentiam tribueret, nepos imperator ab equo descendit. Cumque pedibus obfirmatus sequeretur, senior coactus substitit, et prope accedens junior, pedem illius in omnium conspectu complexus osculo contingit. Quo facto gaudium, et ex gaudio lacrymæ (ut in summa et inexpectata felicitate) æqualiter per exercitum ciebantur; aut etiam tam ab omni fastu alienum, modestumque juvenem imperatorem aspicientes, ad hunc fletum movebantur. Igitur equo denuo conscenso, ad urbis portas pervenerunt. Ibi, permittente seniore, uti ad castra rediret, junior recensavit, et sequentibus suis manu innuens, ut extra muros manerent, ipse cum aliquot nobilibus civitatem ingressus, et usque ad medium viæ in palatium avum comitatus, vale-

παράλαβουσα, ἐπαυχέν αὐθις ὡς βασιλέα τὸν κηδεστήν. Ὁμοιωκότος δὲ καὶ αὐτοῦ τὴν εἰρήνην ἀκατάλυτον καὶ βεβαίαν τηρήσειν ἐπὶ τούτοις γεγενημένην, ὥστε τὴν μὲν ἀρχὴν πῖσαν καὶ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων αὐτῷ προσήκειν· πρὸς δὲ βασιλέα τὸν ἔγγονον τὴν μισθοφορὴν τῆς στρατιᾶς, δίδωσθαι μόνον, ὥστε ἦν αὐτοῖς ἐν ταῖς συνθήκαις γεγραμμένον, ὡς ἂν παρ' αὐτοῦ χορηγοῖτο τοῖς στρατιώταις. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς διανομηθείσης γῆς τοῖς αὐτοῖς τούτοις μισθοφόροις παρὰ τῶν τὰ δημόσια διοικούντων ἐνοχλεῖσθαι μηδὲν· ἀλλ' αὐτοῖς ἐναπηρέαστον διατηρεῖσθαι, καὶ τῆς ἰδίας οἰκίας ἕνεκα καὶ βασιλίδος τῆς αὐτοῦ γυναικὸς παρὰ τοῦ βασιλικῆς ταμείου ἑξακισχιλίους ἐπὶ τρισυρτοῖς χορηγεῖσθαι χρυσοῦς. Καὶ τῶν τοιούτων ἐγγράφων ὄρκων πρὸς βασιλέα τὸν νέον ἀπεσταλμένων, ἄρας ἐξ οὗπερ ἐστρατοπεδεύετο τόπου, εἰς Βυζάντιον ἦκε τὴν βασιλέα προσκυνήσων. Ἐξήλθε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως. Πλησίον δὲ ἀλλήλων γενομένων, βασιλεὺς ὁ νέος ἀπεπήδησε τοῦ ἵππου, ὡς ἀπὸ γῆς ὄλα δοῦλος τὸν βασιλέα προσαγορεύσων. Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος τὰς ἡνίας ἀναστρέψας, ἤλαυνεν ὀπίσω· ἐβούλετο δὲ αὐτῷ τὸ τοιοῦτο, μὴ πεζῆ τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἑφιππον εἶναι δίκαιον τὴν προσαγόρευσιν ποιῆσθαι. Ἔθος γὰρ ἐπεκράτησεν ἀρχαῖον παρὰ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν, ὅταν μέλλωσιν ἀλλήλοις συντυγχάνειν, τοὺς μὲν ἐπομένους ἑκατέρους, τῶν ἵππων καταβάνας ἐπεσθαι πεζῆ· αὐτοὺς δὲ συμριζάντας ἐφιππου, τὸν μὲν νεώτερον κύψαντα, τοῦ πρεσβύτερου βασιλέως περιπτύσσασθαι τὴν χεῖρα, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρότερον περιελόμενον πῖλον· ἀνακύψαντα δὲ ἐκλίθων, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸν τὸν πατέρα ἀντιφιλεῖν. Τότε δὲ οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἔθος ὁ νέος βασιλεὺς κατέβη τοῦ ἵππου· ἀλλ' ὡς ἂν μάλιστα καὶ πλεον τοῦ δίκαιου καὶ συνήθους αἰδῶ καὶ εὐπειθεῖν τῷ πάππῳ ἀποδῶ. Ἐπομένου δὲ αὐτοῦ πεζῆ καὶ μὴ ἐνδιδόντος, ἀνγκασθεὶς περιμένειν ὁ βασιλεὺς· πλησίον δὲ γενομένου ὁ νέος, περιπτύξατο τὸν πῖδα τοῦ βασιλέως πάντων ὁρώντων. Τούτου δὲ γενομένου, ὁρῆνος ἐφ' ἱκανὸν ὀμαλῶς ἤρατο διὰ πάσης τῆς στρατιᾶς, ἅμα καὶ χαρὰ, ὅπερ ἐπὶ ταῖς παρ' ἐλπίδα μεγίσταις εὐ-

Jacobi Pontani notæ.

(11) Cur separat conjugem? an quia regiæ in mundum, et ornamenta, et pedissequarum greges peculiari sumptu egent? Unde etiam his oppida in hunc usum attributa fuisse legimus. Cic. in Frumentaria: Solere aiunt Barbaros reges Persarum ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus civitates attribuere, hoc modo; hæc civitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines, etc.

(12) Hanc historiam lego apud Gregoram his verbis: Intra paucos vero dies, et ipse cum avo imperatore ante urbis mœnia congregitur, sene inidente equo: cum ipse amplius uno stadio ex equo descendisset, ne, quamvis avo multum refrugante, et vetante, tamen pedes accessit, ejusque equo insidentis, et manum, et pedem osculatus est. Deinde equo rursus conscenso, cum amplexus est, et osculantem parum osculatus; statimque pauca, atque obiter collocuti, discesserunt, sene in urbem reverso, adolescentis vero juxta sedem sævæ sanctæ Dei Genitricis

D *Pegæ castrametato. Ubi dies plures commoratus, interdum etiam Constantinopolim ingrediebatur, et rursus egrediebatur. Tum enim etiam mater ejus, partim ob infirmitatem quamdam, partim propter charissimæ filii consuetudinem ad eandem eodem commorabatur. Ibi cum illa etiam Simonis agebat Crulena, imperatoris filia, modo e Servia defuncto marito reversa, quæ patri ea quæ hinc inde susurrabantur, planius exponeret. Conferat nostra cum his lectur, videbit Gregoram tacuisse, quæ ad junioris Andronici honorem faciebant.*

(13) Ergo filius, seu junior prior osculabatur. Vel pro eo quod dexteram junior complecteretur, senior ejus faciem deosculabatur. Ita enim sonant Græca, etsi Gregoras dicat, ambos inter se osculari solitos, idemque de osculo pedis meminisse ubi tamen Noster, sicut de dextera, habet περιπτύσσασθαι, Sed osentium subaudiendum puto utrobique. Itaque addidi, quo res fieret clarior.

τυχαίς γίνεσθαι φιλεῖ· ἢ καὶ τὸ ἄτυχον καὶ μέτριον A τοῦ νέου βασιλέως ὀρώντες ἐπεκάμπτοντο πρὸς οἰμωγὰς. Ἐπειτα ἐφίππου καὶ τοῦ νέου βασιλέως γενομένου ἦλθον ἄχρι πυλῶν. Ἀναστρέφειν δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἐπιτρέποντος τῷ νέῳ, οὐκ εἶξεν· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἐξω τειχῶν περιμένειν σημήνας τῇ χειρὶ, αὐτὸς ἄμα τισὶ τῶν εὐπατριδῶν, ἐντὸς γενόμενος τῶν τειχῶν, καὶ συνοδεύσας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ μέχρι μέσης ὁδοῦ, συνταξάμενος ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Εἰς τὴν ὕστεράν δὲ εἰσελθὼν, πρῶτα μὲν εἰς τὸ τῆς Θεομήτορος τέμενος τῆς Ὁδηγητρίας ἐλθὼν, εὐχαριστίας ἀπεδίδου πολλάς τῷ χορηγῷ τῆς εἰρήνης Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ πανάγνῳ μητρὶ. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βασιλεια, καὶ συνδιήγε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ. Ἐκ μέντοι τῶν πέριξ χωρῶν τε καὶ πόλεων καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, εἰς τὰ βασιλεια ἐφοιτῶν πανδημεῖ, ἄμα μὲν συνορτάσαντες καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην, ἄμα δὲ ὀφόμενοι καὶ βασιλεῖ τὴν νέον, ὅς αἰτιώτατος ἐδόκει τῆς ἐν τῷ παρόντι εὐτυχίας εἶναι. Θαυμάζοντες δὲ αὐτοῦ τὴν τε εὐπειθειαν πρὸς βασιλεῖα, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον καὶ κατεσταλμένον, οἴκαδε χαίροντες ἐπανήσαν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἄμα τῷ πρεσβυτέρῳ πέντε πρὸς τριῖς δέκα τῷ Βυζαντίῳ ἐνδιατρίψας ἡμέρας, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῷ τελούσας ἐπαρχίας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ παραδεδωκώς, αὐτὸς, ἐπιτρέψαντος βασιλέως, εἰς Διδυμότειχον ἐπανῆλθεν, ἐνθα καὶ ἡ σύνευνος αὐτῷ βασιλεῖ ἦν, Αὐγούστου μηνὸς Ἰσταμένου τῆς αὐτῆς πέμπτης ἰνδικτιῶνος.

CAPUT XXXV.

Senioris imperatoris providentia ac diligentia in constituendis magistratibus. Sphentisthlabo Mæsurum regi Terteres filius succedens, Philippopolin capit; oppida quædam incursat. Andronicus junior Mæsiæ fines deprædatur. Judicium Syrgiaknis, ut rei majestatis.

Βασιλεὺς δὲ ὁ πρεσβύτερος πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν C Ῥωμαίων ποιησάμενος ὑπ' αὐτῷ, τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως παρακεχωρηκότος, ἐπιτρόπους τε ἀπέστειλε κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ὡς ἂν αὐτῷ ἐδόκει βέλτιστα ἔχειν· καὶ ταῖς τῶν δημοσίων προσόδων πράξει τοῦ; ἐπιμελησομένους ἐφίστη· καὶ ἀπογραφὰς δὲ ἀποστείλας, τὸ στρατιωτικὴν ἅπαν ὅσον ἦν ἐκ χωρίων ἀποτεταγμένον τὰς προσόδους ἔχειν. Ἐτι δὲ, καὶ τοὺς συγκλητικὸς ἐξέταξε (15) καὶ διώκει δι' αὐτῶν τὴν ἡγεμονίαν· ὑπὸ δὲ τοῦ; αὐτοῦ; χρόνου; Σφεντισθλάδος ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς, ὃς ἦν τὴν βασιλέως τοῦ νέου ἀδελφὴν γεγαμηκώς, ἐτεθνήκει νοσήσας· διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Μυσῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος ὁ Τερτερῆς. Ἐτι δὲ τῶν πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων συνεσιῶτος πολέμου, ὅτε καὶ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπην D τοῖς Ῥωμαίοις ὑπηκόων ἀρχῶν ἐπαρχιῶν ἀπέστησε

dixit; deinde ad exercitum se recepit. Altero die primum ingressus Deiparæ Hodegetriæ templum (14), amplissimas Deo pacis auctori, et castissimæ ejus Matri gratias egit. **105** Hinc palatium petens, cum avo versabatur. Ex locis porro, et oppidis circumjacentibus, atque ex ipsa Constantinopoli ingenti frequentia populi in aulam, communem de pace lætitiā demonstraturi, juvenemque imperatorem visuri venitabant; quem istam præsentem felicitatem sibi unum longe ante alios peperisse judicabant: et promptam ad avijussa voluntatem, moderatūque, et frenis parentem ejus animum admirantes, domos lætabundi revertebantur. Dies quindenos apud avum commoratus, traditis quas obtinebat provinciis, ejus bona venia Didymotichum regressus est, ubi et conjux degebat, mense Augusto incunte, ipsa indictione quinta videlicet.

Imperator senior concessu junioris totius Romani imperii dominus, in omnes provincias, ut maxime opportunum censebat, prætores mittere, quæstores diligentes constituere, et notarios legare, qui in indices referrent, quantum militum indigenarum ad reditus capiundos destinatum esset. Insuper et consiliarios indagare, quorum opera in principatu administrando uteretur. Sub idem tempus Sphentisthlabus Mæsurum rex, qui cum nupta erat Andronici minoris soror, morbo interit; quem filius ejus Georgius Terteres excepit. Porro etiamnum bello inter imperatores durante, cum Andronicus Palæologus, provinciarum Rhodopes, Romanis subditarum præfectus, a nepote ad avum descivisset, Terteres urbes illas invadens, alias ferro ignique vastarat, Philippopolin amplam et populosam (16), equite pediteque mu-

Jacobi Pontani notæ.

(14) Fuit Constantinopoli monasterium quod appellabatur μονὴ Ὁδηγῶν, *Via ducum*, seu *monistorum*, et in templo ejus Deiparæ imago celeberrima, quæ Deipara idcirco dicta Ὁδηγήτρια, non quod viarum dux esset, seu viatoribus præesset, sed a loco, in quo ejus hæc imago servabatur. Ad ædem ergo Θεομήτορος τῆς Ὁδηγητρίας ito, nihil aliud fuit, quam ad templum se conferre, ubi illa quam diximus Mæriæ imago manebat, quæ ab illo monasterio Ὁδηγῶν dicto, nomen hoc accepit (a). Vide Notas Jacobi Gretseri in orationem

Germani patriarchæ in primam Jejuniorum Dominicam. Templum hoc Pulcheria Augusta Arcadii filia ædificavit, et in eo imaginem Verbi matris Antiochia missam dedicavit, quam D. Lucas tuis ipse manibus depinxit, illa adhuc vivente, et tabulam ipsam vidente, gratiamque a deo illi formæ suæ immittente, etc. Nicephorus, lib. xv, cap. 46.

(15) Interpres legit ἐξίχνιαζε; istud αὐταῖς ἐξίσταζε in forte non spectat eos quos Latini *καταπραΰναι* dicunt.

(16) Urbs hæc a nostro describitur, lib. x

(a) Hodegorum monasterium, Deiparæ sacrum, ita dicebatur quod imperatores Græci, expeditionem suscepturi in hostes, Deiparam prius deprecari consueverant,

ut esset illis *vix comes* vel potius dux. Vide De *Ca* gliam in *Copli Christiana*, lib. iv, sect. 2. *luna 3*.

nitam, idoneo regionis loco sitam, ei seu paci seu bello inter omnes continentis urbes oppositam ceperat. Cepit vero isto modo : A quodam studio-
 borum sui, quos habebat Byzantii, ex odio in imperatorem juniorem occulte certior erat factus, Philippopolitanis quibusdam illi militantibus, aliis in frugibus colligendis, comportandisque occupatis, **106** si ex inopinato superveniat, facile in tanta virorum paucitate urbem subacturum. Hac suggestione allectus, improvisus advenit, et ob solitudinem a defensoribus nullo eam negotio subegit. Profecto post pacem factam Didymotichum juniore imperatore Terteres oppidulis circa Adrianopolim depopulationem intulit. Persecutus depopulatores imperator et in finibus Mœsia: assensus, insperato irruit, aliisque trucidatis, alios vivos comprehendit : paucis fugientibus nox saluti fuit; castra quoque miles diripuit, et prædam redavit. Post hanc pugnam imperator Mœsos non incursantes modo repellendos, sed etiam armis ultro appetendas existimavit. Quare justo exercitu conscripto, secundum diem tricesimum in Mœsiam incubuit, et complura loca deprædatus, captivum nullum fecit (nec enim vel Mœsis, vel Romanis in more fuit, incursionibus mutuum capere) præcra, allamque prædæ multam abstulit. Inde Byzantium, victoriam avo gratulaturus revenit : hanc enim, in barbaros ducens, primam impressionem fecerat. Syrgiannem autem ab eo in carcerem conjectum invenit (17), paucisque diebus interjectis, iudicio iustitio, et una secum pro tribunali sedente nepote, in præsentia omnium procerum Romanorum, illum ad criminibus respondendum prodire jussit. Accusabatur, quod eum aliquot Romanis conjunctionem fecisset, ut imperatore interfecto, ipse imperator Romanus crearetur. Accusatores premebant vehementer, vera se

Α τοῦ νέου πρὸς τὴν πρεσβύτερον βασιλέα, ὁ Τερτερῆς ταῖς πόλεις ἐκεῖναις ἐπιστρατεύσας, τὰς μὲν ἄλλας ἐδῆλωσε· Φιλίππου πόλιν δὲ εἶλε, μεγάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν, καὶ πεζῶ καὶ ἰππικῶ στρατευμάτων ἐπλοκμένην, καὶ ἐν ἐπιχαίρω μάλιστα χωρίου κειμένην ὡς αὐτάρκη εἶναι καὶ πρὸς πόλεμον καὶ εἰρήνην τῶν ἄλλων μάλιστα ἡπειρωσίτων. Εἶλε δὲ τριπλῶ τοιῶδες· παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ τινὸς αὐτῶ τῶν ἐπιτηδείων, ἔχει τῷ πρὸς βασιλέα τὸν νέον κρύφα ἐμνησθῆ ὡς τῶν Φιλιππουπολιτικῶν τῷ νέῳ βασιλεῖ συστρατευμένων, τῶν τε ἄλλων ἐγγωρίων περὶ τὴν τοῦ αἵτου συγκομιδὴν ἀσχολουμένων, ἐπελθὼν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου βῆρον ἂν κερτήσειεν ὀλιγάνδρουσης. Κατὰ δὲ τὴν τοιαύτην ὑφήγησιν ἐπελθὼν, ἀπορία τῶν ἀμυνομένων, παρεστήσατο βραδίως· ἀφικόμενος δὲ μετὰ τὴν εἰρήνην εἰς Διδυμότειχον τοῦ νέου βασιλέως, ὁ Τερτερῆς ἀποστειλάσας στρατιάν, τὰ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν κατέδραμε πολίχνια καὶ ἐλητίτατο· ἐπιδιώξας δὲ ὁ βασιλεὺς, κατέλαβεν ἐν τοῖς ὄρεισι τῆς Μυσίας. Καὶ ἀπροσδοκῆτος ἐμπεσὼν, τοὺς μὲν διέφθειρεν αὐτῶν, τοὺς δὲ εἶλε ζῶντας, πλὴν ὀλίγων ὅσοι διεσώθησαν ἐπιγεομένης νυκτός· καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διήρπασαν οἱ στρατιῶται, καὶ τὴν λεῖαν ἐπνῆγαγον. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν μάχην, ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς, μὴ ἀμύνεσθαι μόνον ἐπαρχομένους τοὺς Μυσούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν αὐτοῖς ἐπιστρατεύειν. Καὶ συναγωγὸν ἀξιόμαχον στρατιάν, μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν καὶ ἐδρόμωσε τὰ πολλὰ αὐτῆς. Ἦνδραποδίσματα δὲ οὐδένα· οὐδὲ γὰρ ἔθος οὔτε Μυσοῖς οὔτε Ῥωμαίοις ἐν ταῖς καταδρομαῖς ἀνδραποδίζεσθαι ἀλλήλους· βοσκήματα δὲ καὶ ἄλλαν ἀποσκευὴν εἶλον ἀίχμαλτον πολλήν. Ἐκείθεν δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπνῆχε τῷ βασιλεῖ καὶ πάμπαν συνηρησόμενος ἐπὶ τῇ νίκῃ (ταύτην γὰρ ἐποίησατο πρώτην εἰσοβολὴν βαρβάρους ἐπιστρατεύσας)· εὖρε δὲ ἐλθὼν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως τὸν Συργιάννην εἰς

Jacobi Pontani notæ.

cap. 45. Hodie e Turcis dicitur Philibe : quam qui a Philippo Macedone Alexandri patre conditam eum vulgo existimant, falluntur. Nam Philippi Caesaris opus est, ut aliæ complures Thraciæ civitates ab imperatoribus fuere conditæ, quod ipsa quoque nomina testantur, ut Trajanopolis montis Rhodopæ, Adrianopolis Hæmi montis, ut Arcadiopolis, ut Anastasiopolis. Ad expressè scriptum reperi in quodam Historiæ Græcæ libro, cujus et principium et nomen auctoris perierat, cum ceteroqui multa scitu digna contineret : *Philippus imperator urbem in Europa condidit, quam Philippopolim appellavit.* Leunclavius.

(17) De scelere ob quod in vincula traditus fuerit Syrgiannes, Gregoras ad hunc modum : *Syrgiannes imperatorum concordia minime lætus, animo æger, et tristi vultu obambulabat : maxime quod tranquillis rebus nullus ejus usus in republica esse videbatur. Quare in consessibus, et circulis, et vils libenter cum illis loquebatur, quibus communia negotia incommodarant : et imperatoribus convitiabatur, ut a quibus summis affectas esset injuriis, cum adversissimis temporibus nunc huic, nunc illi maximo usui fuisset. Cum autem Asanem Andronicam misere plenum obambulantem conspexisset, qui tempore disensionis, Peloponnesium Romanorum*

prætura mandata fuerat : deinde vero per ignominiam a juniore imperatore depulsus, et ad seniores profectus, nihil ejusmodi impetravit, quo dolor ejus levaretur, quamvis magnis honoribus dignus esset, ut Sebastocratoris, et majoribus etiam, cum ob rei militaris usum, quo tum alios superabat, tum ob illustre genus. Quibus de causis ad illius amicitiam, quæ simili incere excitabatur, sese adjungit, ut amico fretus, omnia quæ dolor fert, sine ulla dissimulatione eloquitur. Asan vero singulari prudentia tractans virum, verbis haud dissimilibus ut ipse imperatoribus maledicebat scilicet : omnia vero quæ a Syrgianne dicebantur animo recondebat. Ejus enim ambitionem prius etiam oderat : tum vero male se ferebat, eum geneto suo Cantacuzeno magno domestico, qui apud juniorem imperatorem potentissimus erat, et spe subinde bona ipsum solabatur, inimicum esse. Cum autem tota fabula instructa esset, Asan imperatorem avunculum etiam adit, et, Nisi Syrgiannem, inquit, imperium affectantem primo quoque tempore in vincula conjeceris, primo quoque tempore ab eo occideris. Statim igitur Syrgiannes in vincula conjicitur, domum ejus cum omnibus opibus plebs evertit, ac diripit : solum ædium cum vineis in ovium pastura convertitur.

δεσποτήριον ἐχθροθέντα. Ὑστερον δὲ ὀλίγαις ἡμέ-
ραις ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς δικαστήριον καθίσκει,
συνδικάζοντος αὐτῷ καὶ τοῦ νέου βασιλέως, καὶ
τῶν ἐν τέλει πάντων Ῥωμαίων παρόντων, ἐκίλευσε
τὸν Συργιάννην εἰς μέσους ἔλθειν, ὡς ὢν κατηγορεῖτο
τῆς αἰτίας ἀπολυσόμενον. Κατηγοροῦντο δὲ αὐτοῦ,
ὡς εἴη συνωμοσίας ἅμα Ῥωμαίων οὐ πολλοῖς πα-
ποιημένος ἐπὶ τῷ τὸν πρεσβύτερον βασιλέα ἀποκτείνον-
τας, αὐτὸν ἀποδειχθῆναι βασιλεύοντα Ῥωμαίων.
Οἱ μὲν οὖν διώκοντες ἐπέκειντο σφοδρῶς ἀληθῆ ἢ
αὐτοῦ κατηγοροῦντο διίσχυριζόμενοι εἶναι. Ἐλέγχον
μέντοι ἐναργῆ τῶν κατηγορουμένων οὐκ ἔδύναντο
παρέχειν· αὐτὸς τε ἐκ τοῦ ὁμοίου, ἢ μὲν κατηγο-
ρεῖτο, συκοφαντίας διστάειναι εἶναι. Οὐ μόντοι καὶ
ἀποδείξεις παρεῖχεν ἰσχυρὰ, ἐξ ὧν ἂν τὴν δίκην
διεφύγει· ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτοῦ τε καὶ τῶν διωκόντων
πρὸς ἀλλήλους ἀντικαθισταμένων, ὡς Ἰσοπαλεῖς ἦσαν αἱ δίκαι, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ἐπέτραπε
τῷ νέῳ ψῆφον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἐξαναγκεῖν. Τοῦ δὲ ἀπαγορεύσαντος δέει τοῦ μὴ διὰ τὴν ἀποστασίαν
κικροῦ παρασχόντος θικεῖν ἀμύνεσθαι αὐτὸν, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς πολλὰ αὐτοῦ κατηγορήσας, καὶ
τοὺς διώκοντας ἀποφηνάμενος ἀληθεύειν, τὸ δεσποτήριον κατέκρινεν οἰκεῖν ὑπὸ κλισίαις ἐνὶ κίονι συ-
νηροσμένοις φρουρεῖσθαι καλεῦσας· ἐλέγεται μόντοι ὡς ἐπὶ ταῖς τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν αὐτοῦ συμ-
θάσει πάππον, καὶ τοῦτο εἴη συντεθειμένον, τὸ ἐκ παντὸς τρόπου τὸν Συργιάννην εἰργθῆναι τοῦ νέου
βασιλέως ἠτηκίτος· ἦν δὲ σαφῆς καὶ ἀναντιρρήτος συκοφαντία.

107 CAPUT XXXVI.

Terteres Mæсорum rex moritur. Multa oppida Mæsiæ se Romano dedunt; quædam Boesilas sibi vindicat. Philippopolis frustra obsidetur. Cujusdam machinæ oppugnatoris descriptio. Mæсорum principes Michaelum dymanstæ cujusdam filium regem creant. Boesilæ dynastæ Mæsi et Romanorum amici mors falso nuntiata. Causæ cur conflictu cum Michaelo abstinendum.

Ἐτι δὲ βασιλέως τοῦ νέου διατρέθοντος ἐν Βυ-
ζαντίῳ, Τερτερῆς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς ἐτελεύ-
τησε τὸν βίον. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, αἱ ἀπὸ
Μεσημβρίας ἄχρι Στίλβου τοῖς Μυσαῖς ὑπήκοοι
πόλεις, ἔκοντι τοῖς Ῥωμαίων προσεχώρησαν βασι-
λεῦσαι· καὶ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ταῖς προσχω-
ρησάσαις πόλεσιν ἀπέστειλεν ἐπιτρόπους οὓς ἐκρι-
ναν αὐτόν. Βησίλας δὲ ὁ τοῦ πρεσβερασιλευκότος
Μυσῶν ἀδελφός, αὐτόμολος ὢν ἐν Ῥωμαίοις τότε,
ὡς ἐπύθετο τὴν τελευταίην τοῦ βασιλέως Μυσῶν,
ἀπελυθὼν καὶ αὐτὸς προσεποιήσατο ἑαυτῷ τῆς ἀπὸ
Στίλβου μέχρι Κόψεως ἐπιλοίπου· τῆς Μυσίας πό-
λεις προσχωρησάσας ἅμα καὶ διὰ τὴν οἰκειότητα τοῦ
γένους. Πέμψας δὲ ὡς βασιλέα, καὶ ἐπαγγελάμε-
νος ὑπ' αὐτὸν τελεῖν, αὐτόν τε καὶ πόλεις καὶ τὴν
συνεπομένην στρατιάν, δεσπότης Μυσίας ὑπὸ βασι-
λέως ἐπιτέτραπται ὀνομάζεσθαι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος
ἅμα καὶ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐπιτετραφότος
τὴν ἐκ Βυζαντίου καὶ τὴν Θρακίαν στρατιάν ἀθροί-
σας, εἰς Φιλιππούπολιν ὡς ἐκκαλορηκῆσων ἦλθε.
Γενομένου δὲ ἐκεῖ, ὁ Βησίλας ἅμα τῇ ὑπ' αὐτὸν
στρατιᾷ τοῦ πολέμου συνεφαπόμενος συνῆλθε· καὶ
περιστρατοπεδευσάμενοι, ἐπολιόρκουν· οὕσης δὲ
ἐντὸς ἀξιωμαχοῦ στρατιᾶς ἦρουν οὐδὲν, ἀλλὰ ἐκακο-
πάθον. Ὁ γὰρ Τερτερῆς ἅμα τῷ τὴν Φιλιππούπο-

A objicere asseverantes : nec tamen evidentibus ar-
gumentis id probare poterunt. Similiter ipse ac-
cusationem iuras esse calumnias contendebat :
quæquam firmam probationem, quæ pœnas effu-
geret, non afferet. Post longam partium altercatio-
nem, quod paria casusarum momenta erant, senior
juniori ferendæ sententiæ arbitrium detulit. Quo
recusante, ne propter defectionem hominis ulcisci
so videretur, senior in Syrgiannem asperius inve-
hens, et accusatores vera dicere pronuntians, car-
cere damnatum, vinculisque ad columnam aptatis
constrictum custodiri mandat. Rumor fuit, pro-
pter pacificationem cum avo rogasse nepotem, ut
quam arctissime in custodia haberetur, et ex com-
posito ita factum : sed erat manifesta, et refuta-
B lione indigna calumnia.

C Adhuc Byzantii morabatur junior imperator,
cum Terteres Mæсорum rex supremum diem vidit.
Quo extincto urbes Mæсорum a Mesembria Stilb-
num usque ad Romanos imperatores sponte acces-
serunt; quibus senior delectos a se præfectos de-
signavit. Boesilas demortui regis patruus, qui tum
ad Romanos transfugerat, audito regis obitu, refi-
qua Mæsiæ oppida a Stilbno ad Copsin, citra pu-
gnam, propter generis propinquitatem se dedentia
recepit, mittensque ad imperatorem, ac se cum
oppidis et exercitu in ejus arbitrio fore pollicens
despotam Mæsiæ se appellandi auctoritatem accep-
pit. Nepos avi commissu, Byzantia, et e Thracia
contractis copiis, ad Philippopolin obsidione pre-
mendam abiit. Eodem cum suo milite Boesilas,
D operam Romanis navaturus se contulit. Cincta, et
obsessa jam urbe, non solum nihil efficiebant, sed
male multabantur etiam quod multi erant intus,
et pari virtute milites Terteres namque, simul ac
Philippopoli positus est, timens, ne vicissim inopi-
nato adorientes Romani, ob penuriam propugnato-
rum eam occuparent, quemadmodum ipse occu-
parat : et quia in consiliis erat sui, Romanorum-
que imperii, selectos ex Alanis et Mæsis equites
mille, et duo peditum cetratorum millia (18), qui

Jacobi Pontani notæ.

(18) Πελταστάς vocal Græcus : cetratos magis
novi latinitas, quod tamen senti genus rotundum
fuit, ut ex Varrone apud Nonium discimus, cum
pelte dimidiatam lunam referret. Verum hæc, et
similia confundi apud auctores, nemo tam parum

litteratus est, qui nesciat. Imo enimvero Livius
lib. 1, *De bello Macedon.* idem esse dicit cetrum
quod pelitum : *Nocte cetratos, quos peltastas vocant,*
loco opportuno, intra biua castra in insidiis abdi-
derat.

ipsos habentur bellicosissimi, custodiae, seu praesidii causa eo miserat. Eorum duces Iules et Tomeres ex Alanis oriundi, et Inas ex Hungaris, summus imperator Ibanes (19) Rossus, manu promptus, et artis imperatoriae scientissimus Hi post fata regis nihilominus urbem tuebantur. Caeterum tunc circumsessi, instructis velut ad praedium ordinibus nequaquam egrediebantur: obstructis autem portis, de mœnibus se fortiter defensabant, nec parum obsessores vexabant. Obsedit eos imperator mensibus continuis quatuor, quotidie muris oppugnationem admovens. **IOB** Sed cum expugnationem desperaret, Germanos quidam machinarum muralium egregius artifex, quae urbs ad aggressionem commode sita videbatur, spe magna illum complevit; ejus jussu machinationem fabricatus est, domum ligneam, suppositis rotis sedecim, capacem hominum centuum, qui intus eam propellerent. Supra domum turrim ligneam addidit, habentem tabulata quinque: in quorum singulis octo starent, qui e Latinis arcibus (tzangra vocant [20]) sagittis jaciendis propugnatores a muro fugarent. Qua absoluta, et sagittariis, quique ad eam protrudendam delicti erant, ingressis, sublatis signis, et clangente tuba, totus exercitus mœnia oppugnabat, turris sensim, et instar animalis cujusdam procedebat: nemo enim intus delitentium ulla ex parte appareret: ita nec tangi de loco superiore poterant. Ut intra telli factum venit, qui in turri erant, oppidanos sagittis appetere. Si nescientes quid contra inciperent, ac tot tela propter summam vim atque impetum arma quævis penetrantia, in mediumque corpus subcunctis excipientes, partim moribundi concidere, partim vulnerati restare. Nec diu restantes, stationibus decedere, ac mœnia deserere; quibus cum turris jamjam admoventia esset, res interim miranda contigit. Ante urbem antiquitus cisterna aquae recipiendae condita, et lignis tabulisque cooperta, paulatim eo terra accumulata apparere desierat; et jam pridem incolarum nemo ejus ullam notitiam habebat. Asseres illi, seu tabulae, currus, et quidquid onerum transportaretur, sustentabant. At vero turris cum desuper impelleretur, contractis tabulis in cisternam decidens, pene obruta est; eorum lumen qui intus erant nemo perit. Ac Philippopolis quidem quamquam huc redacta, nihilominus servata est. Praesidarii namque redeunte virtute in praecordia, rursum muros ascendere, ac propugnare, et hostis oppugnationem intermittere.

Α λιν κατασχεῖν, δαίσας μὴ αἴθεις οἱ Ῥωμαῖοι ἐπελθόντες, διὰ τὴν δολιχανδρίαν ὡσπερ καὶ αὐτὸς ἔλωσιν αὐτήν, ἅμα δ' ὅτι καὶ ἐν ὄρειοις ἦν τῆς ἐκείνου καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας, χιλίους μὲν ἰππέας λογάδας ἐξ Ἀλανῶν καὶ Μουσῶν. Καὶ δις τοσοῦτους πεζοὺς πολταστὰς, οἱ δοκοῦσι μαχιμώτατοι εἶναι παρ' αὐτοῖς, τὴν πόλιν ἐπεμψε φρουραεῖν. Ἀρχοντες δὲ ἦσαν αὐτῶν, ὃ τε Ἰτίλης καὶ ὁ Τεμήρης τὸ γένος Ἀλιανοί· καὶ Ἰνᾶς ὁ ἐξ Οὐγκριων, στρατηγὸς δὲ ἐπὶ πᾶσιν Ἰθάνης ὁ Ῥῶς κατὰ τε γέγραφα γενναῖος καὶ ἐμπειρότατος στρατηγὸν· οἱ καὶ τετελευτηκότος τοῦ βασιλέως αὐτῶν, οὗ κατέλιπον τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐφρούρουν μένοντες. Τότε δὲ πολιορκούμενοι ὑπὸ βασιλέως, ἔξω μὲν πυλῶν ὡς ἐς μάχην παραταξόμενοι προήεσαν οὐδαμῶς. Τὰς πύλας δὲ ἀποικοδομήσαντες, ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠμύνοντο καρτερῶς, καὶ ἐκάκουον πολλὰ τὴν βασιλέως στρατιάν. Ἐπολιόρητε μὲν οὖν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τέσσαρσι μηνῶσιν συνεχῶς ἡσημέραι τειχομαχῶν. Ἀπαγορεύοντος δὲ τὴν παράλιψιν ἤδη, ἐκ Γερμανῶν τις περὶ τειχομαχικὰς μηχανὰς ἐξησκημένος, ὡς ἐν βιβλίῳ τῆς ἐπιτομῆς εἰρητικῆς ἐδόκει ἢ πάλιν καίεσθαι, ἐλπιδας τῆς ἀλώσεως οὐ φύλας ὑπετίθει τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐδημιούργει τὸ μηχανήμα προστάξαντος βασιλέως. Ἦν δὲ τοιοῦτος· ἐπὶ τροχαῖς ἐκκαίθεκα οἰκίαν κατασκευάσει ξυλίνην, δυναμένην ὑποδέξασθαι ἀνδράς ἑκατὸν, οἱ ἐμελλὼν τὴν μηχανὴν κινεῖν ἐνδοθεν ὠθοῦντες ὑπεράνω δὲ τοῦ οἰκῆματος, ξυλινὸν πύργον κατασπρώματα ἔχοντα πέντε, ὡς ἐν ἐκάστῳ δὴ καταστρώματι τῶν ἐκτόξων λατινικῶν τῶν λεγομένων τζαγγρῶν, ἀφιέντων βέλη ἐσομένων ὀκτώ, οἱ ἐμελλὼν τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους βαλλόντας ἀπώπεσθαι. Τελεσθείσης δὲ ἤδη τῆς μηχανῆς, κατεβῆν τε ἀπλιτῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῇ κινεῖν τὸν πύργον τεταγμένων, ἡ μὲν ἄλλη πᾶσα στρατιὰ τῶν σημαίων ἀρθέντων, καὶ τῆς σάλπιγγος σημηνάσης ἐτειχομάχουν· πύργος δὲ ὑπὸ τῶν ἐνδοθεν ὠθούτων κινούμενος, ἦει βάδην, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐμπροσθέντα κινεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐωρᾶτό τις τῶν ἐνδοθεν οὐδαμῶσιν. Δὲ οὐδὲ βάλ्लεσθαι δυνατὸς ἦν. Ὡς δὲ ἐν ἐφικτῶ ἐγίνοντο τοῦ τοξεύειν, οἱ μὲν ἀποτοῦ ξυλίνου πύργου, ἔβαλλον τοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν. Αὐτοὶ δὲ μήτε τι ἀντιδρᾶν ἔχοντες, καὶ τῶν ἀπὸ τῶν τζαγγρῶν ἀφιέντων βελῶν διὰ κραταιότητα καὶ βύμην διὰ παντὸς ὄπλου χωροῦντων καὶ διαδυσόμενων, τραυματιζόμενοι ὑπ' αὐτῶν. Οἱ δὲ καὶ ἀποθνήσκοντες, μικρὸν μὲν ἐκαρτέρησαν, ἔπειτα ἀπέστισαν, τὸ τεῖχος ἔρημον καταλιπόντες. Μείλλοντος δὲ ὅσον οὐπω τοῦ ξυλίνου πύργου τοῖς τείχεσι τῆς πόλεως συμμίνυσθαι, τοιοῦτόν τι συνέβη. Πρὸ τῶν τῆς πόλεως τειχῶν ἦν ἐκ παλαιοῦ κατασκευασμένη, στοὰ

Jacobi Pontani notæ.

(19) *Ibanes* nomen Scythicum pro *Joannes*; Blachi autem Ἰβυχῶν dicebant, ut auctor Niceias.

(20) Nomine Latinorum intellige non Græcos, hoc est Italos, sed Gallos, Germanos; et quicumque nimirum Ecclesiam Romanam audiunt. Quæramus ergo ab his, utrum genus quoddam arcus sic appellitent. Τζαγγάτορες genus militum persæbium, quod confectum possunt, quamvis justo agmine procedere, a verbo orientali *saga*, quod est

copiosum, densum, confertum, quasi dicas spissigrados. Facit hos spatharios scholiastes Ciropalatae, et a tzaconibus, id est, sagittariis distinguit; qui tamen, si tzaagri sunt arcus, videntur etiam ipsi fuisse sagittarii, indeque potius, quam ab orientali verbo *saga* nominati. — Α *tzangra* tzaagratores, arcubalistarii fuerunt, quorum usus in bellis tunc temporis plurimus.

πρὸς ὑποδοχὴν ὕδατος· ξύλοις δὲ καὶ σάνισι στε-
 γασθεῖσσι, ἐπιθεθείσης ἀνωθεν καὶ γῆς, ἣν ἐν τῷ
 ἀφανεί, καὶ οὐδαίς οὔτε τῶν ἐγγυρῶν ἐκ χρόνων
 ἤδει παλαιῶν κατακεκρυμμένην. Ἀμάξας μὲν οὖν
 καὶ ἑσα δι' αὐτῆς διήρχετο βάρη, ἔστεγον τὰ ξύλα·
 ὡς δὲ ὁ πύργος ἐγένετο κατ' αὐτῆς, διαθραυσθέντων
 τῷ βάρει, κατεχώσθη ἐν τῇ πτοῦ. Τῶν μὲν οὖν ἔν-
 δον ὄντων, ἀπέθανεν οὐδαίς, ἀλλὰ διεσώθησαν πάν-
 τες. Πέντε Φιλιππούπολις, παρὰ τοσοῦτον ἐλ-
 θούσα διέφυγεν ἀλῶναι. Οἱ γὰρ ἔνδον ἀναθαρσῆσαι-
 τες, ἀναθίντες ἠμύοντο ἐπὶ τῷ τείχεσσι, καὶ ἡλοιπὴ
 στρατιὰ ἐπαύσαντο τειχομαχοῦντες. Ὑπὸ δὲ τοῦς
 αὐτοῦς καιροῦς οἱ τῶν Μυσῶν δυνατοὶ τοῦ βασιλεύ-
 σαντος αὐτῶν Τερτερῆ ἀδιαδόχου ἀποθανόντος, τὴν
 τῆς Βιδύνης ἀρχόντα Μιχαὴλ τοῦ παρ' αὐτοῖς δε-
 σπότη τοῦ Στρεαντζιμήρου υἱὸν ἐκ Μυσῶν καὶ Β
 Κομάνων τὰς τοῦ γένους ἔλκοντα σειρὰς προσα-
 λεσάμενοι ἀπέδειξαν βιαιότητα ἐαυτῶν, καὶ τὴν Τίρ-
 νοβον (ἐν ᾗ καὶ τὰ βασίλεια αὐτῶν ἐστί) παρέδο-
 σαν, καὶ τὴν ἄλλην ἀρχήν. Ὁ δὲ τὴν τε ἰδίαν στρα-
 τιάν συναγαγὼν καὶ ἐξ Ὀγκροβλάχων κατὰ συρμα-
 χίαν οὐκ ὀλίγην, ἔτι δὲ καὶ Σκυθικὴν παραλαβὼν,
 βασιλεὺς μὲν τῷ Ῥωμαίων Φιλιππούπολιν πολιορ-
 κοῦντι ἐπιέναι οὐκ ἔγνω δεῖν. Ἦδει γὰρ ἀξιόμοχος
 οὐκ ὦν· κατὰ δὲ τῶν μετὰ τὴν Τερτερῆ τελευτήν
 τοῖς Ῥωμαίοις προσθεμένων πόλεων ἐχώρει ἐν τοῖς
 ὄρειοις κειμένων ἀσφάλειαν παρέχουσι τοῖς συστρα-
 τευομένοις αὐτῷ Σκύθαις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμά-
 χοις οὐσι τοξόταις, καὶ καθήμενος ἐδήου τὴν γῆν
 καὶ τὰς πόλεις ἐπολιόρχει. Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα
 τῷ βασιλεῖ, μετὰ τῶν ἐν τέλει βουλευσαμένων ἐδόκει
 τὴν μὲν πολιορκίαν Φιλιππουπόλεως καταλιπεῖν.
 Κατὰ δὲ Μιχαὴλ, ὡς αὐτῷ μαχεσομένοις χωρεῖν.
 Οὕτω δὲ βουλευσαμένοις, τὴν μὲν τῶν Μυσῶν δεσ-
 πότην Βησίλαν οἰκασθε ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς ἀπελ-
 θόντα, ἐπεὶ πλησίον ἦν, καὶ αὐτὸν καὶ τὴν ὑπ' αὐ-
 τὸν στρατιάν, ὧν ἐν θέοιτο πρὸς τὴν μάχην πικρα-
 σκευασάμενον, εἰς τρίτην ἡμέραν εἰς Ποτούκαν
 ἐλθεῖν· (ἡ πόλις μὲν ἦν κατασκευασμένη ἐκ τινος ὡς
 ἔσκε πόλεως). Ἀπέχε δὲ τοῦ τόπου οὗ ἐστρατοπε-
 δεύετο Μιχαὴλ, μιᾶς ἡμέρας ὄδον) ὡς ἐκεῖ τοῦ βα-
 σιλέως οὐκ ἐπιμενοῦντος. Ὁ μὲν οὖν οἰκασθε εἰς
 Κόψιν ἀπῆλθεν ἐξαρτυσόμενος τὰ πρὸς μάχην.
 Βασιλεὺς δὲ, Στανιμάχου καὶ Τζεπαίνης Βρυένιον
 τὸν Γεώργιον στρατηγὸν καταστήσας, στρατιάν τε
 ὄρουσαν πρὸς φυλακὴν καταλιπὼν ὥστε μὴ κικῶς
 ὑπὸ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ὑπεκθεσθέντων τὴν χώραν
 πάσχειν, αὐτῷ ἄρας πάντῃ τῷ στρατεύματι, ἦλθεν
 εἰς Ποτούκαν, ὡς ἐκεῖ τὸν Βησίλαν κατὰ τὸ συν-
 ὄημα περιμενῶν· στρατοπεδευομένου δὲ ἐκεῖ ἀπίγ-
 γαιλέ τις ἐλθὼν, ὡς ἐπεθῆκε Βησίλας· ἐξαπίνης·
 τότε μὲν οὖν ἐδόκει ψεύδισθαι ὁ ἀνθρώπος, καὶ οὐ-
 δὲν λέγειν ὕγιες· μετὰ μικρὸν δὲ καὶ δεύτερος ἐλ-
 θὼν ἀπήγγελε τα ἴσα, καὶ οὐδ' αὐτὸς ἀξιόμοχος

A Sub idem tempus Mæсорum principes rege Ter-
 tere sine herede mortuo, Michaelē Streantzimeri
 apud eos dynastæ cujusdam filium, Bidynæ præfo-
 ctum, e Mæsis, et Romanis (21) per avos trahentem
 genus advocant, regemque suum declarant, Tri-
 nobo sede regia (22), cum reliquo principatu ei
 tradito. Ille coplis suis in unum conductis, cum
 non spernendis Ungroblachorum Scytharumque
 auxiliis Romanorum imperatorem **109** Philippo-
 polin obsidentem, lacesendum, quod se illi im-
 parem sciebat, non putavit. Urbes autem quæ post
 obitum Terteris se Romanis dediderant, in montanis
 sitas (quæ loca Scythas aliosque socios sagittarios
 tuebantur) obsidebat, et earum agros devastabat.
 Quæ cum imperatori nuntiarentur, adhibitis in
 consilium optimatibus, Philippopolis obsidionem
 solvendam, Michaeli occurrendum, et bello cum eo
 experiendum constituit. Deinde Boesilæ Mæсорum
 despote, cum manu quam ducebat domum abire
 (haud enim procul distabat), comparatisque ad
 pugnam necessariis, tertio die ad Potucam adesse
 mandavit (id erat oppidulum bello, ut apparebat,
 eversum, et a castris Michaelis unius diei itinere
 distabat); se enim illic eum expectaturum. Boe-
 silas ita facturus, domum, Copsin videlicet, dis-
 ccessit. Imperator Georgio Bryennio Stenimachi, et
 Zepænes urbium duce instituto, et quod satis esset
 militum ad præsidium relicto, ne a Philippopolita-
 nis furtim excurrentibus regio infesta haberetur,
 ipse cum toto exercitu Potucam, Boesilam ibi ex
 condito expectaturus, proficiscitur. Castris ibi-
 dem locatis, Boes iam repentino mortuum intelligit.
 Visus mentiri nuntius, se nihil pro sano dicere.
 Paulo post alter advolat. Sed neque hic fide di-
 gnus existimatus. Accessit tertius, qui et revera
 mortuum, et se e prærupto loco corpus exanime
 Copsin ad exsequiarum honores reportari con-
 spexisse affirmavit. Hic, quia Romanus, quia oculo
 (qua nulla est indubitatio probatio) testes
 adhibebat, fidem meruit. Placuit igitur conflictu
 cum Michaelē abstinendum; quandoquidem id
 temporis non erat cum hostibus conferendus Ro-
 manorum exercitus; et quia illi montuosis locis
 tendebant, et altis cingebantur vallibus, habebant-
 que sagittariorum magnam vim, quæ in locorum
 illis difficultatibus et angustiis nocere quampluri-
 mum posset. Præterea, quia non parvum agmen
 Romani exercitus ad pugnam desiderabatur. Nam
 qui sub Boesila merebant circiter tria millia, pro-
 pter ejus mortem redituri desperabantur; et in
 oppugnatione Philippopolitana vulcerati multi
 (amplius enim tres non occubuerunt), domum
 quisque suam ad curationem petiverant; et apud
 Bryennium ad Stenimachi aliorumque oppidorum

Jacobi Pontani notæ.

(21) Male ante Romanis. Fuerunt autem origine
 Scythæ ad Istri ostia. Gregoras lib. II.

(22) Trisphociter hujus urbis nomen scriptum re-
 perio, Trinobus, Ternobus, Tornobus. Nicetas omi-

nium Hæmi orbium munitissimam et præstantis-
 simam, firmis circumdatam mœnibus, amœ in-
 terceptam, in vertice montis ædificatam scribit
 lib. I; Gregoras lib. 3, Bulgarorum regiam facit.

IIo præsidium non pauci relicti erant. His omnibus de causis prælio temperare ac reverti imperator conducibilis judicavit. Reversus est itaque Adrianopolin, ægre ferens, quod sibi hostes ulcisci non licuisset. Post diem octavam litteræ ad eum perferuntur, in quibus scriptum erat, Boesitam vivere. Fungos comederat: exinde præcordiis frigore niwio obstupefactis, veterans cum sensibus oppressis adeo occupat toto triduo, ut pro mortuo duceretur. Tandem amicis theriacam, et quæ medicis antidota dicuntur, exhibentibus, tandem sensum recepit.

καὶ τῆς παρῆναι πρὸς τὴν μάχην στρατιᾶς Ῥωμαίων ὀφειλοῦσης, ἀπελείπετο οὐκ ὀλίγη. Οἷτε γὰρ ἀπὸ Βοηθίαν τεταγμένοι περὶ τρισχιλίους ἕκαστες, διὰ τὴν Βοηθίαν τελευταίην οὐκ ἦσαν προσδόκιμοι παραγενῆσθαι, καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν τειχομαχίαις πολλοὶ γινόμενοι τραυματίαι, (ἀπέθανον γὰρ οὐ πλείους τῶν τριῶν,) εἰκαδὲ ἕκαπτος ἀπῆλθον θεραπευθησόμενοι: καὶ παρὰ Βρυέννιον διὰ τὴν Στενιμάχου καὶ τῶν ἄλλων πύλων φυλακὴν κατελείπαντο ἱκανοί. Δι' ἃ δὲ πάντα λυσιπέσειν μᾶλλον ἔδοκει τῷ βασιλεῖ μὴ μαχεσάμενον ἀματρεῖν: ἐπαύθησαν οὖν εἰς Ἀδριανούπολιν βαρύτερος ἐκείνων, ἵνα οὐκ ἐξεργάσθαι αὐτῷ τιμωρήσασθαι τοὺς πολεμίους. Μετὰ δὲ ὄγδην ἡμέραν ἀφίκετο πρὸς βασιλίαν γράμματα Βοηθίαν λέγοντα ὅτι ζῆ. Μήνητας δὲ φαγῶν, τῶν περὶ τὴν καρδίαν μορίων νεκρωθέντων, κάρῳ κατασχέσθαι καὶ ἀναισθησίᾳ βαθεῖα ἐφ' ἡμέραις τρισίν, ὡς δοκεῖν ἔδει ἀπῆλλασθαι τοῦ ζῆν. Μετὰ δὲ ταύτας, τῶν περὶ αὐτὸν Θηριακῆ καὶ ταῖς παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγομένοις ἀντιδόταις χρησαμένων, μέλις εἰς αἴσθησιν ἐπαναγαγεῖν.

CAPUT XXXVII.

Philippopolis casu recuperatur. Michael Boesitam obsidet, qui a suis proditor. Michael Romanorum fines depopulatur; ei imperator duellum offert, quod facere abnuvit. Veniens Constantinopolin imperator, quam ad bellum Barbaris inferendum sollicitat, cujus consilium magnus domesticus confirmat, et contra Mæcos omnia sua pollicetur.

Atque hæc juniorem imperatorem impediverunt, ut dixi, quo minus cum Michaelē et auxiliaribus ejus congregaretur. Ipse autem Michael quas obsidebat urbes, subsidia Romanorum desperantes, ad deditiōnem adigebat, et Philippopolin præsidium recens cum novo duce transmittens, Ibanem cæterosque duces ac milites ad præmia pro laboribus in obsidione toleratis, et virtute ostentata revocabat. Dux novi præsidii, jam urbi vicinus, ad Ibanem super adventu suo mittit, et cur veniat, adjungit. Ibanes cum ducibus sibi subservientibus militibusque univērsis, venientibus obviam foras prodiit, et una pernoctat postridie urbem illis traditurus. Sub eandem noctem etiam Bryennius Philippopolin veniens, in insidiis subsedit, die nimirum illucescente, prædām pecoris abæturns. Is ut Ibanem cum ducibus, et præsidio ad successores excipiendos oppido egressum inaudivit, ad uacillā gradum fert. Urbani tempus venisse rati, quo Mæcorum iugum excuterent, portis reclusis ibum cum Romanis introducunt. Sic quod imperator diuturna obsidione, multisque et assiduis oppugnationibus non potuit, id Bryennius, Deo opitulante, citra laborem transactum **III** reddidit, ac Philippopolin Romanis restituit. Ibanes diluculo urbem captam cognoscens, cum reliquis suis domum repedavit. Postea Michael Boesitam, Copsin, et alia quatuor oppida possidentem vehementer ursit, missaque milite obsedit, qui plus annum, imperatore, et pecunia, et equitibus ac peditibus ferente supplicias, viriliter restitit. Tandem cum

εἰς πίστιν ἔδωκε, τρίτος δὲ μετ' ἐκείνους ἔλθων, ὅτι τε ἐτεθνήκει: ἔλεγαν ὅντως καὶ ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἴδω ἀπὸ τοῦ κρηνοῦ εἰς Κόψιν ἀναγόμενον ἐπὶ κλίβωις τεθνηκότα ἐπὶ τῷ τυχεῖν ὅστας: καὶ ἐπιπίστευτο οὗτος ὅτι τε Ῥωμαῖος ἦν, καὶ ἀπόδειξεν ἐναργῆ παρῆναι τὴν ἔψιν. Ἐδόκει δὲ οὖν διὰ ταῦτα τῷ βασιλεῖ οὐ μαχητέα εἶναι πρὸς Μιχαήλ. Οὐ γὰρ ἦν ἀξιόμαχος τοῖς πολεμίους τότε ἢ τῶν Ῥωμαίων στρατιᾶ, ἅμα μὲν διὰ τὸ τοῖς ὀρεινοῖς ἐνστρατοπεδεύειν αὐτοὺς, καὶ φάραγγας βαθείας περιεβλήσθαι τοξείων ἔχοντας πολλὴν μέγιστα βλάβην ἐν ταῖς δυσχωρίαις δυναμένην. Ἄμα δ' ὅτι

καὶ τῆς παρῆναι πρὸς τὴν μάχην στρατιᾶς Ῥωμαίων ὀφειλοῦσης, ἀπελείπετο οὐκ ὀλίγη. Οἷτε γὰρ ἀπὸ Βοηθίαν τεταγμένοι περὶ τρισχιλίους ἕκαστες, διὰ τὴν Βοηθίαν τελευταίην οὐκ ἦσαν προσδόκιμοι παραγενῆσθαι, καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν τειχομαχίαις πολλοὶ γινόμενοι τραυματίαι, (ἀπέθανον γὰρ οὐ πλείους τῶν τριῶν,) εἰκαδὲ ἕκαπτος ἀπῆλθον θεραπευθησόμενοι: καὶ παρὰ Βρυέννιον διὰ τὴν Στενιμάχου καὶ τῶν ἄλλων πύλων φυλακὴν κατελείπαντο ἱκανοί. Δι' ἃ δὲ πάντα λυσιπέσειν μᾶλλον ἔδοκει τῷ βασιλεῖ μὴ μαχεσάμενον ἀματρεῖν: ἐπαύθησαν οὖν εἰς Ἀδριανούπολιν βαρύτερος ἐκείνων, ἵνα οὐκ ἐξεργάσθαι αὐτῷ τιμωρήσασθαι τοὺς πολεμίους. Μετὰ δὲ ὄγδην ἡμέραν ἀφίκετο πρὸς βασιλίαν γράμματα Βοηθίαν λέγοντα ὅτι ζῆ. Μήνητας δὲ φαγῶν, τῶν περὶ τὴν καρδίαν μορίων νεκρωθέντων, κάρῳ κατασχέσθαι καὶ ἀναισθησίᾳ βαθεῖα ἐφ' ἡμέραις τρισίν, ὡς δοκεῖν ἔδει ἀπῆλλασθαι τοῦ ζῆν. Μετὰ δὲ ταύτας, τῶν περὶ αὐτὸν Θηριακῆ καὶ ταῖς παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγομένοις ἀντιδόταις χρησαμένων, μέλις εἰς αἴσθησιν ἐπαναγαγεῖν.

CAPUT XXXVII.

Philippopolis casu recuperatur. Michael Boesitam obsidet, qui a suis proditor. Michael Romanorum fines depopulatur; ei imperator duellum offert, quod facere abnuvit. Veniens Constantinopolin imperator, quam ad bellum Barbaris inferendum sollicitat, cujus consilium magnus domesticus confirmat, et contra Mæcos omnia sua pollicetur.

Atque hæc juniorem imperatorem impediverunt, ut dixi, quo minus cum Michaelē et auxiliaribus ejus congregaretur. Ipse autem Michael quas obsidebat urbes, subsidia Romanorum desperantes, ad deditiōnem adigebat, et Philippopolin præsidium recens cum novo duce transmittens, Ibanem cæterosque duces ac milites ad præmia pro laboribus in obsidione toleratis, et virtute ostentata revocabat. Dux novi præsidii, jam urbi vicinus, ad Ibanem super adventu suo mittit, et cur veniat, adjungit. Ibanes cum ducibus sibi subservientibus militibusque univērsis, venientibus obviam foras prodiit, et una pernoctat postridie urbem illis traditurus. Sub eandem noctem etiam Bryennius Philippopolin veniens, in insidiis subsedit, die nimirum illucescente, prædām pecoris abæturns. Is ut Ibanem cum ducibus, et præsidio ad successores excipiendos oppido egressum inaudivit, ad uacillā gradum fert. Urbani tempus venisse rati, quo Mæcorum iugum excuterent, portis reclusis ibum cum Romanis introducunt. Sic quod imperator diuturna obsidione, multisque et assiduis oppugnationibus non potuit, id Bryennius, Deo opitulante, citra laborem transactum **III** reddidit, ac Philippopolin Romanis restituit. Ibanes diluculo urbem captam cognoscens, cum reliquis suis domum repedavit. Postea Michael Boesitam, Copsin, et alia quatuor oppida possidentem vehementer ursit, missaque milite obsedit, qui plus annum, imperatore, et pecunia, et equitibus ac peditibus ferente supplicias, viriliter restitit. Tandem cum

Τοιαῦτα μὲν ἐγένετο καλῶματα τῷ νέῳ βασιλεῖ τοῦ μὴ πρὸς Μιχαήλ τὸν Μυσῶν βασιλέα διαγωνίσασθαι καὶ τοὺς συμμάχους. Αὐτὸς δὲ Μιχαήλ, τῆς μὲν πολιορκουμένης πόλεως παρεστήσατο ὀρολογία τὴν ἐκ βασιλέως Ῥωμαίων ἀπηγορευτικῆς ἐπικουρίαν. Πρὸς δὲ τὴν Φιλιππούπολιν, στρατιάν τε ἀκμάζουσαν ἑτέραν ὡς τε φρουρεῖν αὐτὴν ἀπέπειθε καὶ στρατηγόν. Τὸν δὲ Ἰβάνην καὶ τοῦ πολιορκηθέντος στρατιώτας ἅμα τοῖς σφετέρους στρατηγούς, μετεκαλεῖτο ὡς ἀμειψόμενος τῶν πόνων ἕνεκα καὶ τῆς ἀνδρείας, ἦν ἐν τῷ πολιορκεῖσθαι ἐπεδείξοντο. Οὐ δὲ τῆς πεμπεύσης στρατιᾶς στρατηγός, ἐπειθεῖ ἄλλως Φιλιππουπόλεως ἦν, πέμψας πρὸς Ἰβάνην, τὴν τε ἀφίξιν αὐτῶν καὶ ἐφ' ἧ, τι ἔχοιεν ἐξήκου. Ἰβάνης δὲ ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄρχουσι τῆς στρατιᾶς, καὶ τοὺς φρουροὺς ὅσοι ἦσαν περὶ αὐτὴν, εἰς ὑπάντησιν ἐξῆλθε τῶν ἐρχομένων, καὶ διενουκτέρευσεν ἔξω μετ' αὐτῶν ὡς ἐς τὴν ὑστερίαν αὐτοῖς τὴν πόλιν παραδώσων. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ὁ Βρυέννιος εἰς Φιλιππούπολιν ἐνδύσασθαι ἔλθων: ὃ ἅμα ἐφ' τὰς πόλεως βοσκήματα διαρκάτων. Πυθόμενος δὲ ὡς ὁ Ἰβάνης καὶ ἡ φρουρούσα στρατιᾶ ἅμα τοῖς σφετέρους στρατηγούς εἰς ὑπάντησιν ἐξῆσαν τῶν διαδεχομένων, ἀναστὰς ἦλθεν ἐγγὺς τειχῶν. Οἱ δὲ κατοικοῦντες τὴν πόλιν νομίσαντες καιρὸν εἶναι τῶν Μυσῶν αὐτοὺς ἐλευθερεῖν, ἀσπίξαντες τῆς πόλεως, τὸν Βρυέννιον ἅμα τῇ Ῥωμαίων εἰσεδίξαντο στρατιᾶ. Καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς χρονίου πολιορκίας καὶ τῶν πολλῶν καὶ συνεχῶν οὐκ ἔδουλόθη καταπολέσθαι τειχομαχίαν, τοῦτο Βρυέννιος Θεοῦ συναγομένου κατώρυσεν ἀπόνως καὶ

τὴν Φιλίππου πόλιν ἀνεσώσατο Ῥωμαῖοις. Ὁ δὲ Ἰβάνης ἄρα ἐφ' τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως πύθμενος καὶ οἱ ἄλλοι, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Μετὰ δὲ τοῦτο Μιχαὴλ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς τῷ Βοησίλῳ, τῆς το Κόφρου καὶ Φείρων τεττάρου κρατῶντι φρουρίῳ, ἐπέκειτο σφοδρῶς καὶ ἐπολιόρχει πέμπων στρατιάν. Μέχρι μὲν οὖν ἐνιαυτοῦ καὶ περαιτέρω ὁ Βοησίλας πρὸς τὸν πόλεμον ἀντειχεν ἰσχυρῶς, καὶ τοῦ βασιλέως βοηθῶντος, καὶ χρήμασι καὶ ἵππο καὶ πεζῇ στρατιᾷ. Μετὰ δὲ τοῦτο διὰ τῆς συνεχεῖς ἐφόδου καὶ τὸ πανταχόθεν ἀποκεκλεισθαι τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς, τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὄρων τῷ Μιχαὴλ ταῖς γνώμαις προστιθεμένους, καταλιπὼν αὐτοὺς, ἀφίκετο πρὸς βασιλέα. Οἱ δὲ, ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ φρούρια παρέδοσαν Μιχαὴλ. Μετὰ δὲ τὸ ταύτην κατασχεῖν, πανστρατιᾷ εἰσέβαλεν ἐς τὴν Ῥωμαιοῦν καὶ τὰ ἀνωταρικὰ μέρη τῆς Θράκης ἐλήισατο πάντα ἄχρι Πήρας ἐπελθὼν ἐν ἡμερῶσι μάλιστα δορακιδεῖα: ἐκράτησε δὲ λαίας οὐ πολλῆς οἷα το τρυγεργούς ἐκ προνοίας τοῖς φρουρίοις καὶ ταῖς ποταμῶν ἐγκαταλεισθῆναι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νεός ἐν Διουμοτείῳ διατρίβων, οὐκ ἀντεπεξῆλθε Μυσίοις διὰ το μὴ στρατιάν ἰθροισμένην ἀξιόμαχον ἔχειν. Αὐτῇ δὲ συνεχετο χάλειπῃ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀδύνασθαι τοῖς πολεμίοις. Σφαδάζων δὲ καὶ ἐκκαίμενος τῷ θυμῷ, ἐπανόμιε μηνύει τῷ Μιχαὴλ, ὅτι σὺ μὲν ἐκ παρασκευῆς τὴν ὑπὲρ σὲ ἀφροῖσα στρατιάν, εἰσέδουλες εἰς τὴν ἡμετέραν, καὶ ἐκἀκώσας ὅσον ἐξῆν. Ἐμοὶ δὲ τὸ νῦν ἔχον ἀδυνάτως ἔχοντι ἐκ παρατάξεως διαγωνίσασθαι, ἥδιον δὲ ἐν μόνῳ γένοιτο διαγωνίσασθαι πρὸς μόνον. Αὐτῷ δὲ ἀπεκρίνατο, μήτε ἐγκέφαλον ἀνσχεῖν χάλειπα, εἰ ἐνδὸν τοῦ πεπυρακτωμένου τῆ πυράγρα ἀπεισθαι σιδήρου, ὃ δ' ἀντὶ ταύτης τῆ χειρὶ χρῆται· αὐτὸν τε γέλωτα πολλὸν ἐφλήσειν, εἰ μὴ τῇ στρατιᾷ πολλῇ τε καὶ ἀγαθῇ οὖση, ἀλλὰ ἑαυτῷ ἰδίῳ σώματι διακινδυνεύσει. Διὸ οὐδὲ πράξειν ἔπειτα καλεῖται παρ' αὐτοῦ. Αὐτὸν δὲ τῷ ὑπερβῆλλοντι πρὸς τοιαῦτα ἐξάγεσθαι τοῦ θυμοῦσθαι· μετὰ μικρὸν δὲ φιλίας αὐτοῖς γενησομένης ἰσχυρῶς, ἄρα ἀλλήλοισ ἐτέροις μαχῶνται πολεμίοις. Τοιαῦτα ἀποκρινόμενος ὁ Μιχαὴλ, ἐπανέκευξεν εἰς Μυσίαν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νεός ἐκ Διουμοτείου εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, λυπῆς ἀνάπλευς ὢν διὰ τὴν εἰσβολήν, Οὐ δίκαιόν ἐστιν, ἔλεγε, πρὸς τὴν πάμπαν πολλήν τε καὶ ἀγαθὴν ἔχοντας στρατιάν, καὶ δυναμένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐσβαλλόντας ἐκ τοῦ ομοίου τὴν

A suos propter assiduos impetus, et undique praeclusa vitae subsidia in Michaelen animis propendere cerneret, iis relictis ad imperatorem perfugit: tum oppidula illa se statim Michaeli dediderunt. Qua regionecula auctus, toto cum exercitu in provinciam Romanam incubuit, superioremque Thraciam ad Beram usque universam diebus duodenis depopulatus est: tametsi praedas ita opimas non egit, quod agricolae id praesentientes, in urbes et castella se receperant. Imperator Didymotichi se tenens, propter copias non sufficientes, exire contra Moesos non audebat: dolensque vehementius, quod hostibus paria reponere non posset, et pede terram feriens (23), atque ira succensus, Michaeli revertenti significat, ipsum quidem data opera coequis copiis in Romanorum provinciam irrupisse, eique in incursionibus quantum potuerit: sibi vero periculi fore, quando aequo campo adversa acie conueniat, singulari certamine cum eo depugnare. Respondit Moesus, cerebro carere fabrum, qui cum ferrum ignitum forcipe fas sit contingere, ipse id nuda manu contrectet. Similiter se ludos, ac jocum loturam, si non per exercitum, et praesertim genere, ac numero iam firmum, sed per suum ipsius corpus periculum subierit. Quare nec se facturum, quo ab illo provocetur, et illum huc immoderata ira prochi, brevi arcta consociatos amicitia, junctum cum hostibus praesertim. Hoc responso dato Michael in Moesiam perrexit. Imperator Didymoticho Byzantium veniens, propter eam incursionem mœroris plenus sic avum empellavit, ut diceret, iniquum esse, cum in promptu haberent copias non modicas, et virtute egregias, possintque hostium fines aequo incursare cum maleficio, aut desides, et otiosos prorsus sedere (24): aut missu legatorum foedera petere: atque ita re ipsa confiteri, ad injurias tantummodo accipiendas idoneos, ad remediendas autem debiles, et impotentes esse. Rogare igitur avum. **112** uti expeditionem sibi in illos committeret: de quibus ubi ob illata detrimenta poenas sumpsisset, tum denique, si fructuosum videatur, foedus posse cum illis percuti: edoctis jam satis, non sibi expedire, Romanos invadendo antevertere. His verbis junior seniore ad bellum barbaris faciendum exstimulabat, quorum sermoni praesens magnus domesticus:

Jacobi Pontani notæ.

(23) Indignantium genus. Cic. *Tuscul.* II, de Cleanthe Stoico, qui Heracleoten Dionysium pique Stoicum a disciplina Zenonis idcirco deseruisse audiens, quia malus esset dolor, contra quata Zeno docuisset: malus autem, quia ipsa, qui plurimos annos in philosophia consumpsisset, eam ferre non potuisset, pede terram percutiens, verbum ex Epigonia protulit. *Audiste hæc Amphiaras sub terram abdite? Zenonem significabat, a quo illum degenerare dolebat.* Idem in *De div.* Quid multa? Pedem nemo in illo iudicio supposit. Laudat r = Coratlicio, nr. III, rara suppositio pedis in oratore. Quintil., lib. II, cap. 3, pedis suppositio, ut loco est opportuna, ut ait Cicero (in Bruto) in contentionebus incipiendis, aut finiendis; ita cre-

bra et inepti est hominis, et desinit iudicem in se convertere.

(24) Καθῆσθαι: idem est Graecis, quod nobis est sedere, vel potius idem nobis est sedere, quod illic καθῆσθαι, pro. negligentem, pigram, cunctantem, remissum esse in aliquo negotio, nihil agere. Demosthenes, I, Olympiaca oburgans Athenienses de segnitie, qui se a Philippo cingi undique non viderent, nec tanto malo remedium quaerent. Καὶ κόκλῳ τε πανταγὸς μέλλοντας ὕμῳ, καὶ καθήμενοι περιπτοχίζεσθαι. Cic. in Pisonem, an potest ulla esse excusatio, non dicam male sentienti: sed sedenti, sed cunctanti, dormienti in maximo republicae motu consuli? Virgilius III, Georg.

...et meliora d. os sedet cuncta potens.

Injurias. inquit, accipere, et incommoda injuste perpeti a quocunque, cum æque malum sit in omnibus, pro ledentis persona tamen plus minusve cruciat (25). Hinc est quod mortales præstantioribus haud gravate se subjiciunt, illisque servant: æque paribus autem, si nocuerint, vindicare se postulant maluntque etiam discrimen gloriæ incurrere, ne servant, quam in præsentia florentem statum, dum horribiliora pertimescunt. Jam qui nos lacessunt Mæsi, non solum non majores, sed multis etiam partibus inferiores nobis sunt. Nam et vos principes nostri illorum reges prudentia, virtute, bellicis artibus longe antecellit, melioresque ac plures quam illi duces habetis: et ei regioni imperatis, quæ et frequentia copiarum, et amplitudine, ac numero civitatum, et annuis vectigalibus, et omni genere apparatus illorum regionem longo intervallo superat. Nefas est igitur eos, quamquam infirmiores, spiritus nihilo minus concipere ut nobis nocent, vos autem potentia vestra uti nolle, sed impune eos vagari sinere. Hoc ergo, imperatores, munus vestrum esse arbitror, eos compescere. Quod ad me attinet, fateor, alioqui non invitum (et merito) voluntati vestræ inservire: ad hoc autem bellum quod instat, non solum manus, sed etiam impensam, et quidquid mihi servorum est, et quantum maximum queo studium, alacritatemque, pro tuendis civium commodis, et pro gloria nominis vestri conferre paratus sum. Quem animum item reliquis genere illustrioribus inesse mihi persuadeo. Ac si vobis videtur, jubeatis licet, et nos qui de consilio sumus, conventum agentes, inter nos de isto bello deliberationem habebimus.

Βασιλεῦσιν. Ἐγὼ δὲ, καὶ ἄλλως μὲν πρόθυμος πρὸς τὸ τοῖς προτάγμασιν ὑμῶν ἐξυπηρετεῖν δίκαιος εἶναι ὁμολογῶ· πρὸς δὲ τὸν ἐνεστῶτα νυνὶ πόλεμον ταυτοῦ οὐκ αὐτοχαιρία μόνον, ἀλλὰ καὶ χρήμασιν ἰσίοις καὶ οἰκείαις ὑπὲρ τε τῆς τῶν ὁμοφύλων ὠφελείας, καὶ τῆς εὐδοξίας τῶν βασιλείων ὑμῶν, τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν εἶμι εἰσφέρειν καὶ σπονδὴν καὶ προθυμίαν. Οἴομαι δὲ οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ὁμολῶς ἡμῶν τῶν ἐπιφανεστέρων διακείσθαι. Εἰ δ' ὑμῖν δοκεῖ καὶ προστάττετε τοῦτο, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς οἱ τῆς συγκλήτου ποιήσαντες ἐκκλησίαν ἢ, τι χρὴ πράττειν βουλευσόμεθα περὶ τούτου τοῦ πολέμου.

113 CAPUT XXXVIII.

Consultatio de bello in barbaros suscipiendo. Præclara magni domesticæ oratio, qua bellum a necessario, ab honesto et facili suadet. Additur pro epilogo liberalissima promissio. Protostrator, et comites junioris imperatoris idem sentiunt. Consiliarii senioris dissentiant, privatam utilitatem præ communi spectantes. Laudat alteram partem, et magnum domesticum senior; suos vituperat, et cum nepote porro deliberat.

Laudata viri sententia, senior imperator habendi senatus dat negotium. Tum et qui cum nepote advenerant, et qui penes avum Byzantii erant, homines nobiles, jussu imperatorum in aula medio ad consulta dum considunt; silentioque paulisper facto, Byzantii hortabantur junioris comites,

Jacobi Pontani notæ.

(25) Honori est quodammodo a potentioribus, et illustrioribus accipere injuriam, sicut interfici quoque a viris fortibus et inclivis: videmur enim tunc nos quoque in aliquo pretio esse, sine quibus majores nobis quæ velint, consequi non possint.

Α ἐκείνων κακοῦν, ἢ ἀργούσας καὶ ἀπράκτους καθίσθαι παντελῶς, ἢ πρὸς σπονδᾶς χωρεῖν κέμψαντας πρὸς σβει· αὐτοῖς ἔργοις ὁμολογούντας ὡς πάσχειν μόνον ἐπιτήδευτοι κακίαι, οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἀντιπρῶν ἐς μὲν πρὸς πολέμους δυνατοί. Οὗ δὲ ἐνακὸν δέσμαί σου, βασιλεῦ, τὴν ἐπ' ἐκείνοις καὶ ἡμῖν ἐκστρατείαν ἐπιτρέψαι· τιμωρησαμένοις δὲ τοὺς πολέμους τῆς ἀδικίας τῆς εἰς ἡμᾶς, τότε ἤδη εἶγε φαίνονται λυσικελεῖν, τὰς πρὸς αὐτοὺς ποιήσομεν σπονδᾶς ἰγνωκώτας ἀκριθῶς ὡς ἀλυσικελεῖς αὐτοῖς τὸ προεπιχειρεῖν ἡμῖν. Ταυταῦτα μὲν ὁ νέος εἰρηκε βασιλεὺς τὸν πρεσβύτερον πρὸς τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον ἐξορμῶν. Παρών δὲ καὶ ὁ μέγας δομέστικος αὐτοῖς διαλεγόμενος, τὸ ἀδικεῖσθαι, εἶπε, καὶ κακῶς πάσχειν ὑφ' οὐτοῦν ἐν πᾶσιν ἴσον ὄν, μείζω ἢ ἐλάσσω τὴν ὀδύνην παρὰ τὸ ἀξίωμα τῶν ἀδικούντων φέρει. Διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι τοῖς κρείττοσι μὲν δουλεύουσιν ἀνεπαχθῶς· ἀμύνεσθαι δὲ ἀξιοῦσι τοὺς ἴσους ἂν ἀδικῶνται· καὶ μᾶλλον τοὶ αἰρουῦνται τὸν κίνδυνον ὑπὲρ τοῦ μὴ δουλεύειν, καὶ τῆς εὐκλείας ἢ τὴν ἐν τῷ οὐτίκα βρασιτώνην δέσει τῶν μὴ φοβερῶτερα παθεῖν. Οἱ γὰρ δὲ πολέμου ἡμῖν Μυστοί, οὐκ ὅπως μείζους, ἀλλὰ καὶ ἐλάσσους ἡμῶν εἶσι πολλῶ τῷ μέτρῳ. Οἱ τε γὰρ βασιλεύοντες ἡμῶν ὑμεῖς, τῶν ἐκείνων βασιλείων καὶ φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ καὶ ἐμπειρίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους ὑπερέχετε πολλῶ· καὶ στρατιῶν ἔχετε χρῆσθαι καὶ πλεῖστοι καὶ βελτίστοι ἐκείνων· χώρας τε ἄρχετε κατὰ πάντα ὑπερχώστως, καὶ πλήθει στρατιᾶς καὶ μεγάλῃ πύλων καὶ ἀριθμῶ, καὶ προσόδου ἐτησίαις, καὶ τῇ ἄλλῃ κατασκευῇ. Ἄτοπον οὖν ἐκείνους μὲν ἐκ τοῦ ἐλάττους ἰρρομένους ἡμᾶς κακοῦν, ὑμᾶς δὲ μὴ χρῆσθαι τῇ σφετέρᾳ αὐτῶν δυνάμει, ἀλλ' ἐὰν αὐτοὺς ἀτιμωρήτου· τοῦτο μὲν οὖν ὑμῖν προσήκειν ἡγοῦμαι τοῖς

Δ Ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως καὶ ἐπιτρέψαντος τὴν βουλήν, οἱ τε μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐλθόντες καὶ οἱ τῷ πρεσβυτέρῳ συνόντες ἐν Βυζαντίῳ τῶν ἐπιφανῶν, προστεταχάτων τῶν βασιλέων, ἐν μέσαις ταῖς βασιλείαις ἐκαθέσθισαν αὐλαῖς, βουλευσόμενοι περὶ τοῦ πολέμου. Σιγῆς δὲ

Sed lædi a contemptis, et abjectis ideo dolet amplius, quia cum injuria ad nos quoque contemptus pervenit, utpote qui despecti fuerimus a validis inimis.

γενομένης ἐπὶ μικρὸν, οἱ ἐν Βυζαντίῳ τοὺς μετὰ Α
 τοῦ νέου προὔκαλοῦντο βασιλείῳ ἐλθόντας ἐφ' οἷς
 συνήγαγον τὴν ἐκκλησίαν λέγειν, ὡς αὐτῶν ἅττα ἂν
 λέγωσιν ἀκουσόμενοι. Ἐκείνῳ δὲ τὸν μέγαν δομέ-
 στικὸν προτρεπομένων λέγειν ὡς καὶ αὐτῶν τὰ ἴσα
 καὶ βουλευμένων καὶ φρονούντων, ὁ μέγας δομέστι-
 κος εἶπε τοιούτῃ· Ἄνδρες συστρατιῶται, ἐν ἴσῃ
 πάντες ἄνθρωποι δικαιοῦσι, τῷ τε τῆς ὑπαρχούσης
 δόξης ὑφιεμένῳ μέμφεσθαι διὰ μαλακίαν, καὶ τὸν
 τῆς μὴ προσηκούσης θρασύτητι ἐφιεμένον μισεῖν.
 Διὸ καὶ αὐτὸς, οὐ τῆς μὴ προσηκούσης ἡμῖν δόξης
 ἀντέχεσθαι παρελήλυθα συμβουλευσάντων, ἀλλὰ τὴν
 ὑπὸ τῶν προγόνων εἰς ἡμᾶς ἀγῶσι καὶ πόνοις δια-
 σωθεῖσάντων, ἀτολμία τῇ πρὸς τὰ θειὰ ἐλάσσω μὴ
 ποιεῖν. Μὴ θυμάτητε δὲ εἰ βασιλεῦσι περὶ τῶν τοι-
 ούτων βουλευέσθαι προσῆκον, αὐτὸς ὑμῖν προὔθηκα
 τὴν βουλήν. Ἦγοῦμαι γάρ καὶ πόλιν αὐτονομουμέ-
 νην καὶ βασιλείαν πλείω τοὺς ἰδιώτας ὠφελεῖν σύμ-
 πασαν ἄρθουμένην, ἢ κακῶς πάσχουσαν ἀθρόαν,
 καθ' ἕκαστον δὲ εὐπραγοῦσαν τῶν πολιτῶν. Δυστυ-
 χῶν μὲν γὰρ ἐν εὐπραγοῦσῃ τῇ πατρίδι μάλιστα ἂν
 τις διασώζοιτο· εὐ δὲ φερόμενος ἐν ἀτυχοῦσῃ, οἷδ' ἂν
 ἦτον συναπόλλυται. Ὅποτε οὖν καὶ πόλις καὶ βα-
 σιλεία πρὸς μὲν τὰς ἰδίας συμφορὰς οἶαται ἀντέχειν,
 εἰς δὲ ἕκαστος ἀδύνατος πρὸς τὰς ἐκείνης, πῶς οὐ
 χρή παντὶ τρόπῳ πάντας ἀμύνειν αὐτῇ; ἃ μὲν οὖν
 εἰς ἡμᾶς ὁ τῶν Μυσῶν ἐξυθρίσας βασιλεὺς, πάντες
 ἀκηκάτε καὶ αὐτοί. Τῶν ἄλλων γὰρ ληστείας χρω-
 μένων, ἢ εἴποτε καὶ εὐάλλοιεν στρατιᾷ, ἄχρι τῆς
 ἄκρα; ἀφικνουμένον, καὶ ἅμα τῷ αἰσθησὶν παρα-
 σχεῖν, ἀπιδιδρασκόντων εἰς τὴν ἰδίαν, αὐτῆς ὡσπερ
 οὐκ εἰς πολεμίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν ποιούμενος τὰς
 στρατοπεδείας, ἀσφαλῶς καθήμενος ἐδῆου τὴν γῆν
 ἡμῶν ἐπὶ δυσκαίδεκα ἡμέραις. Καὶ προήλθέ γε ἄχρι
 Βήρας καὶ Τριανουπόλεως, τέμων αὐτῆν. Εἰ τῷ
 δὲ δοκεῖ διὰ τὸ ἐκ προνοίας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς
 φρουρίοις τὰ τε βροσκήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους
 ἐγκατακλεισθέντας ἐλάσσω ἢ ἐχρῆν γενέσθαι τὴν
 ζημίαν ἀνεκτὸν εἶναι, ἴστω ἑξαπατῶν ἑαυτὸν. Ἐὰν
 γὰρ μὴ νῦν τιμωρησώμεθα αὐτοὺς ἀξίως, καὶ δευ-
 τέραν ἐσβολὴν ποιήσονται καὶ τρίτην· καὶ οὐ μόνον
 τοὺς τῶν πόλεων δῆμους ἀπ' ἐλασσόνων ὀρμωμένους
 ἀποστερήσουσι καὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς τοὺς δυ-
 νατοῦς πολλὰ καλὰ κτήματα ἔχοντας κατὰ τὴν χώ-
 ραν ζημιώσουσι πολλά. Διὸ δὴ καὶ παραινῶ ὑμῖν,
 ὁρῶσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, μὴ φρονήματι μόνον
 τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ καταφρονήματι χρωμένους.
 Ἐκείνοι τε γὰρ ἐκ τοῦ ἀεὶ νικᾶν τοὺς Μυσούς, ἐχυ-
 ρωτέρων ἔχοντες τὴν ἐλπίαν, καταφρονητικῶς ἐπή-
 εσιν αὐτοῖς, καὶ ἡμῖν ἐὰν τῆς ἐκείνων ἀρειῆς καὶ
 προθυμίας φανῶμεν ζηλωταί, τὸ αὐτὸ ἐξέσται. Ἔχου-
 μεν δὲ καὶ πολλὰ ἐνέχυρα ἀσφαλῆ τοῦ περιγενέσθαι
 ἂν αὐτῶν ἐν τῷ πολέμῳ· ἢ τε γὰρ ἡμετέρα στρατιὰ
 πλείων, καὶ τὰ πολέμια κραταιότερα· ὁμῶν τε τῆς
 συγκλήτου πολλοὶ τῶν ἐκείνων βασιλέων, οὐ φρονή-
 σαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρεία καὶ πείρα τῇ πρὸς στρα-
 τιγίᾳ ὑπερέχετε πολὺ· χρήμασί τε οὐκ ἐκ τῶν
 κοινῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐρρώμεθα
 μᾶλλον ἐκείνων. Οἷς εἰ μὴ χρησαίμεθα ἰνῶν, ὁπότε

ut de iis quorum causa convenissent, dicerent, se
 quaecumque dixerint audituros. Cum illi has partes
 ad magnum domesticum deferrent, quicum eadem
 vellent ac sentirent, exorsus est ille hunc in modum:
 Omnes homines, viri commilitones, adæque ju-
 stum rentur, et de presentī gloria sua propter in-
 fractionem animi decedentem reprehendere, et
 laudem sibi minime congruam confidenter appe-
 tentem aversari. Quocirca non ego in medium pro-
 deo, ut vobis gloriae non debite asserendae auctor
 sim; sed ut ejus, quam majores vestri magnis
 contentionibus laboribusque partam ad vos trans-
 miserunt, per ignaviam ad res duras et periculosas
 non obscurandæ consilium impertiam. Ne vero mi-
 rum accidat, si cum talis deliberatio imperatores
 deceat, ego eam vobis proponam. Sic enim statuo,
 et civitatem liberam, et regnum plus privatis com-
 modaturum, si universum felix sit ac beatum,
 quam si civibus interea singulis felicibus, ipsum
 totum simul affligatur. Nam infortunatus quis-
 piam in patria fortunata servari facillime quest:
 fortunato autem in patria misera nihilominus cum
 aliis percundum est. Quando igitur civitas, aut
 regnum suas ab se calamitates prohibere potest,
 et per se unusquisque proprias non potest, qui
 tandem ei non omni ratione ab omnibus succur-
 rendum est? Jam quæ Mæсорum rex insolenter in
 nos admiserit, nec vos utique latent. Nam cum
 prædones alii, quamvis nonnunquam etiam turma-
 tum irruperint, simul ad fines pervenerunt, et adesse
 adversi sunt, in sedes suas refugere solent; iste
 perinde quasi non in hostium, sed in suis ter-
 ris haberet sub signis exercitum, nullo metu fines
 nostros insedit diebus duodecim agris usque
 Beram, **114** et Trajanopolin depopulationem ho-
 stiliter intulit. Quod si quis putat, quia re provisā
 agrestes se cum pecoribus, castellis atque urbibus
 incluserint, minus detrimenti acceptum esse quam
 potuisset, et idcirco tolerabile videri, nec ille vehe-
 menter errat. Nisi nunc eos pro eo ac merentur
 puniverimus, iterum ac tertium irrumperunt: neque
 solum tenuiores cives suis facultatibus spoliabunt;
 sed nos quoque opulentos, qui multas ac nobiles
 tota regione possessiones habemus, damnis non
 qualibuscunque afficient. Quamobrem hortor vos,
 ut non modo qua altitudinē animi, verum etiam
 qua illorum despicientia majores vestri consueve-
 runt, in hostes feramini. Nam illi quod Mæsos
 semper vincerent, intius audentes, contemptim in
 eos invadebant: et nobis, si eorum virtutem alacri-
 tatemque æmulabimur, idem licebit. Multa porro
 ac non dubia victoriae pignora suppeditant. Pri-
 ma enim copiae nostrae majores sunt. Deinde ap-
 paratus bellicus validior; multique de hoc consensu
 nostro regibus ipsorum et prudentia, et fortitudine,
 et rei militaris usu præstant. Adde, quod pecunia
 qua publica, qua privata plus illis possumus: ea si
 hoc tempore non utimur, num quando cum emo-
 lumento nostro usuri simas, equidem dubito. Quo-

niam ergo rebus omnibus antesumus, doceamus illos, non in alienam provinciam irruere fructuosum, sed sua secure perfrai, jucundum esse: et in hoc bello imperatores nostros et sumptu, et servis, et laterum nostrorum oppositu adjuvemus, honoremque et decus Romani principatus, quo gaudemus, a contemptu Barbarorum omnes, nullum laborem detrectantes, conservemus. Quæ igitur de bello impigre capessendo a me dicta sunt, ea nec hostes ipsos (si justis rerum aestimatores esse volent), reprehensuros puto. Me vero eodem ardore alacriter adjuvandi incensum esse, facta ipsa documento erunt. Fortitudine enim, intelligentia, et bellandi scientia plerosque vestrum priores ferre, haud ægre concesserim: verum alseri ad opus voluntate, et conferendis insuper ad utilitatem civium, ad imperatorum dignitatem, ad nostram ipsorum celebritatem sumptibus, et servis domesticis, et hoc ipso corpore meo, nemini me secundum numerari volo. Ergo quasi non de gloria solum, verum etiam de futura securitate consulamus, ita sententias dicamus, et ad bellum accingamur: neve a majoribus nostris **115** degeneremus, quorum opera periculisque effectum est, ne ab istis contemni possemus: sed multo formidabilius arbitramur, partam claritudinem per desidiam posse amittere, quam in ea retinenda casus adversos experiri. Hactenus magnus domesticus, quem excipias protostyator: Nolim cogitatis, inquit, vos, qui præses vos estis, hæc tantummodo magnum domesticum consulere, et ad eo promptum afferre studium: nobis quoque universis idem videri scitote; nec unquam res nostras feliciter ituras, nisi diligentiam et animos majoribus nostris, nostroque et ipsorum nomine dignos susceperimus. His junioris imperatoris comitatus ad unum assensit. At senioris optimates non duxerunt pro necessariis quæ dicebantur, tametsi ea palam ut inutilia coarguere non auderint: sed multa deinceps acervantes, quibus etiam, et quietem potius eligendam astruerent, discordes surrexerunt; non quod in tam perplexo negotio certum consilium, ut apparebat, reperire nequirent, sed revera, quod communi posthabito sua ipsorum compendia se tarentur. Non procul inde ex occulto imperatores hos sermones auscultabant; tacenteque juniore, senior suos valde effeminatos atque inconsultos judicabat: nepotis contra ut consilio bonos, publicorumque commodorum cupidos suscipiebat atque commendabat. In primis vero magnam domesticam prudenter admodum, et ad tempus accommodatè, studiosoque consultasse pronuntiabat: et se in illo avi materni expressam intueri imaginem, qui tam celeriter accipisset, et tam idonee explicasset, et promptissime confederasset, quæ res postulasset: ut decreverit, si absque successore ex se nato de vita exiret, Romanis suadere, illum potissimum sibi imperatorem præficerent. Hunc in modum senior illos damnabat, hos laudibus extollebat, et cum nepote

A ἂν ἀπολαύσαιμεν τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας ἀποριῶ. Ὡς οὖν ἐν πᾶσιν ὑπερέχοντες σὺτῶν διδάξομεν αὐτοὺς οὐ τὸ ἐς τὴν ἡμετέραν εἰσβάλλειν ὄν λυσitteλές, ἀλλὰ τὸ τὴν ἰδίαν ἀσινὴ κερποῦσθαι ἀγαπητόν· καὶ προθύμως συναγωνισώμεθα κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον τοῖς ἡμετέροις βασιλεῦσι καὶ χρήμασι καὶ οἰκέταις, καὶ τοῖς σώμασιν αὐτοῖς, τῇ τε τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας τιμῇ ἀπὸ τοῦ μὴ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταφρονεῖσθαι, ἢ ἀγαλλόμεθα πάντες, βοηθῶμεν καὶ μὴ φεύγωμεν τοὺς πόρους. Ἄ μὲν οὖν εἶπον, προθύμως ἀπτεσθαι τοῦ πολέμου παραινῶν ἡμῖν, οὐδὲ αὐτὸ, ἂν λογισαμένους ὡς οὐ καλῶς ἔχουσιν ἀντειπεῖν ἑαυτοῖς. Ὅτι δὲ πρὸς τὴν ἑσπὴν παρεσκευάσμεθα καὶ κούτος καὶ σπουδὴν καὶ προθυμίαν, ἐξ αὐτῶν ἔσται [ἀδ σταν ms. ἐξέσται] τῶν ἔργων τὴν ἀπόδειξιν παραλαθεῖν. Ἀνδρία μὲν γὰρ καὶ συνέσει καὶ ἐμπειρία τῇ πρὸς τοὺς πολέμους, πολλοῖς ἂν ὁμῶν συχωρησάμεν τὸ πλεον ἔχειν· τῇ προθυμίᾳ δὲ τῇ κατὰ τὰ ἔργα, καὶ τῷ ὑπὲρ τῆς τῶν ἡμοφύλων ὠφελείας καὶ τῆς βασιλείων τῶν ἡμετέρων τιμῆς καὶ ἡμῶν αὐτῶν εὐδοξίας, καὶ χρήματα καὶ οἰκέτας καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἐπιδοῦναι, οὐδένος εἶναι δεύτερος ἀξιώ. Ὡς οὖν οὐχ ὅπερ εὐδοξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέπειτα ἀσφαλείας βουλευόμενοι, οὕτω καὶ φημισώμεθα καὶ ἀξιώμεθα τοῦ πολέμου· καὶ μὴ χείρους φαινώμεθα τῶν προγόνων, οἳ μετὰ πόνων καὶ κινδύνων τὸ μὴ ὑπὸ τῶν τοιούτων περιφρονεῖσθαι παρέδωσαν ἡμῖν· ἀλλὰ πολὺ φοβερώτερον νομίζομεν τὴν αὖσαν εὐδοξίαν ἀπραγμοσύνη ἂν ἀφαιρηθῆναι, ἢ κτώμενοι ἀτυχεῖσθαι. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δομέστικος εἶπεν. Ὁ πρωτοστράτηγος δὲ μετ' αὐτὸν, Μὴ νομίζετε, εἶπεν, ὧ παρόντες, ἂν μέγαν δομέστικον μόνον το αὐτὰ καὶ βουλευέσθαι καὶ περθευέσθαι· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἀπασι ταῦτα συνδοκεῖν. Καὶ μὴ ἂν τὰ ἡμέτερα ἐρθῶθηναι εἰ μὴ καὶ σπουδὴν καὶ τόλμαν ἀξίαν καὶ τῆς τῶν προγόνων καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀναλάθωμεν εὐδοξίας. Τὰ ἴσα δὲ καὶ οἱ τῆ νύχθ βασιλεῖ συνόντες συνεπιψηφίσαντο πάντες. Τοῖς δ' ἐν Βυζαντίῳ τῷ πρεσβυτέρῳ συνοῦσι βασιλεῖ, ἀναγκαῖα μὲν οὐκ ἔδοκαι τὰ εἰρημένα, οὐ μόντοι καὶ ὡς ὀλυσιτελεῖ, ἐτόλμησαν φανερώς ἀντειπεῖν. Ἀλλὰ πολλὰ ἐφεξῆς συνεείραντες ἐξ ὧν κατασκευάζον ἐδῆλως, ὡς οὐ τὴν ἀπραγμοσύνην μᾶλλον αἰρεῖσθαι, ἀνίστησαν ἁσύνφωνοι ταῖς γνώμας· τὸ μὲν δοκεῖν ἐξ ἀποριῶν τι ὡν εἰς ἀμηχανίαν καθιστάμενοι, τὸ δ' ἀληθές, οὐχ ἂν τῷ κοινῷ λυσitteλεῖ, ἀλλ' ἂν αὐτοῖς ἰδίῳ διαφέρει σκοποῦντας. Ἐπεκροῦντο δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐνδοθεν τῶν λεγομένων, ὄντες οὐ μακρὰν. Ἡ σιλεύς μὲν οὖν ὁ νέος ἐφθόγγατο οὐδέν· ὁ δὲ γὰρ πρεσβύτερος τῶν μὲν αὐτῷ συνόντων ἀνανδρίαν τε πολλὴν κατεγίνωσκε καὶ ἀδουλίαν· τοὺς δὲ τῷ ἐγγόνῳ συνόντας ἐθαύμαζε τῆς εὐβουλίας, καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος σπουδῆς ἐπήναι. Μάλιστα δὲ τὸν μέγαν δομέστικον συνετῶς ἄγαν καὶ καιρίως βεβουλεύμενον, καὶ ἀκριθεῖς ἔλεγεν αὐτῷ τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου χαρακτήρας ἐνορᾶν, ὡς οὕτως ἦν τὰ τε θέοντα συνεῖναι ὀξύ, καὶ ἀρηγεῦσθαι ταῦτα ἱκανός, καὶ καταπράξασθαι ἄραστηριώτατος, ὡς παρ' ἐμοὶ κριτῆ, εἶγε ἐτελεύτων ἐξ ὀσφύος οὐκ ἔχων διαδοχὴν τῆς

μαίσις προσθήσασθαι ἑαυτῶν. Οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς ἁ
τῶν μὲν κατέγνω, τοὺς ἑτέρους δὲ ἤξιωσεν ἐπαίνοιν.
Αὐτὸς δ' ὅ τι χρὴ πράττειν ἅμα τῷ νέῳ βασιλεὶ
περὶ τοῦ προκειμένου ἐβουλεύοντο πολέμου. Ἐξε-
τάζοντες δὲ τὸν λόγον ἄν πρὸς βασιλέα τὸν νέον ὁ
βασιλεὺς Μυσῶν μαρτύνηε Μιχαήλ (ὡς εἴπω ὀλίγου
χρόνου διὰ τὴν ἐσθμὴν αὐτοῖς φιλίαν συστρατεύ-
μενοι πρὸς τοὺς ἑτέρωθεν που μαχοῦνται πολέμους),
καὶ μηδὲν ἕτερον στοχάζεσθαι δυνάμενοι, ἦ ὅτι
Μιχαήλ τὴν βασιλέως ἀδελφήν, ἣ τῷ προβεβασιλευ-
κότι Μυσῶν συνῶχει, βούλεται γυναῖκα ἀγαγέσθαι,
ἐπαψηφίζοντο τὸν μὲν βασιλέα τὸν νέον ἐξελεθόντα
Βυζαντίου, στρατιάν συναθροίζειν ὡς ἐς τὴν Μυ-
σίαν ἐσβαλοῦντα. Εἰ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς
παρασκευῆς ὁ τῶν Μυσῶν πρεσβείαν πέμψας βασι-
λεὺς χωρεῖη πρὸς σπονδὰς ἐπὶ τῷ τῆν βασιλέως γῆ-
μαι ἀδελφῆν, τὴν στρατιάν πάλιν κατὰ πόλεις διαλυθῆναι· εἰ δὲ μὴ ἐπικηρυκεύοιτο, εἰς τὴν Μυσίαν
ἐσβαλεῖν. Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν ὁ νέος βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἀνέθροισεν τὴν στρα-
τιάν.

CAPUT XXXIX.

*Legatio Mæсорum regis ad Andronicum juniorem de amicitia ob ductam ejus sororem institutanda. Mit-
tuntur vicissim legati, qui pacem confirment. Mos imperatorum, quo Scytharum satrapas sibi devincerent.
De aliquot eorum incursionibus in Thraciam, et felici cum iisdem conflictu. Alios persequitur imperator;
et flumine intercedente ab utraque ripa fit colloquium.*

Μεταξὺ δὲ συναθροισμένου, ἐκ Μυσῶν βασιλέως
ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα τὸν νέον πρεσβείαι, ὁ Ἰρί-
θιος καὶ ὁ Πάντζος, λέγοντες ὡς ὁ βασιλεὺς αὐ-
τῶν βασιλεῦσι Ῥωμαίων ἐθίλων εἶναι φίλος, τὴν
βασιλέως ἐτήμεν ἀδελφήν, ἣ τῷ πρὸ αὐτοῦ βε-
βασιλευκότι Μυσῶν συνῶχει, καὶ τὰ νενομισμένα
ἐτελέσθησαν ἐπὶ τοῖς γάμοις. Προσήκειν οὖν τὰς μὲν
διαφορὰς ἀπάσας καὶ προφάσεις τοῦ πολέμου ἐκ-
ποδῶν γενέσθαι· αὐτοὺς δὲ εἰρηνικὰς θεμένους
σπονδὰς, τὸν ἐς αἰὶ χρόνον ἀναμίγνυσθαι Ῥωμαίους
Μυσσῆς καὶ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν, ἀλλ' ὡσπερ
ὑπὸ μίαν ἡγεμονίαν πάντα τελεῖν. Ἀσμένως δὲ
αὐτὸς δεξιόμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ δῶροις ἀμειψάμε-
νος βασιλικῶς, καὶ τὴν γεγενημένην ἐπιγαμίαν κατὰ
γνώμην αὐτῷ γεγενῆσθαι εἰπὼν, εἶτα καὶ αὐτὸς
πρὸς τὸν Μυσῶν βασιλέα καὶ κηδεστήν, τὸν Παλαιολόγον
Ἀνδρόνικον τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην, καὶ
Ἰωάννην τὸν Ἀπλησφάρην πρεσβείαι ἅμα συνεξέ-
πεμψεν αὐτοῖς βεβαιώσοντάς τὴν εἰρήνην, καὶ διη-
γῶν ἑσποῦδοι οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αἱ Μυσσὲς μέχρι πολ-
λοῦ. Τὴν τε στρατιάν ἐκέλευσεν ἐπ' οἴκου ἑκάστην
διαλυθῆναι, καὶ τῷ πάππῳ καὶ βασιλεὶ διὰ γραμμά-
των τὰ γεγενημένα ἐδήλου. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῦτον
συνήνεχθη τὸν τρόπον. Τὸ δὲ ἐξ Ὑπερβορέων Σκυ-
θικῶν, πλήθει τε ἀναριθμητῶν σχεδὸν ἄν, καὶ δυνα-
τώτατον τῶν ἑκασταχοῦ ἔθνῶν, ἐν μὲν τοῖς παλαιο-
τέροις χρόνοις ἐτησίως εἰς τὴν Ῥωμαίων εἰσβάλλον,
τὰ μέγιστα ἑκάστου, τὸ προστυχὸν ἐξανδραποδίζόμε-
νον ἅπαν. Συνιδόντες δὲ οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων, ὡς
μάχη πρὸς αὐτοὺς διαγωνίζεσθαι ἀδύνατοι εἶεν,
δῶροις καὶ φιλοφροσύναις τοὺς αὐτῶν θεραπεύοντες

A de bello suscipiendo cogitationes suas communica-
bat. Cum autem verba perpenderent, quæ Michael
Mæсорum rex imperatori juniori renuntiari jus-
serat (propter futuram inter eos amicitiam sociatis
armis alicubi cum hostibus bellifigeraturos), quoniam
aliud divinare nihil poterant, quam eundem Mi-
chaelem Andronici minoris germanam sororem
Theodoram Sphentistbaho regi defuncto antea nup-
tam statuisset uxorem ducere, convenit ut junior
extra Byzantium copias colligeret, **116** in Mæ-
siam irrupturus. Si interea dum id molirentur,
Mæsus per legatos ob sororem ejus ducendam ad
foedus se offerret, milites oppidatim dimitterentur;
si id non faceret, in incepto pergeretur. Posthæc
junior imperator Byzantiæ exiens militem eo-
gebat.

ei δὲ μὴ ἐπικηρυκεύοιτο, εἰς τὴν Μυσίαν
ἐσβαλεῖν.

Dum exercitus conquiritur, adsunt oratores e
Mæsia, Gridus et Pantzus, quorum oratio hæc con-
tinebat: Regem ipsorum expetentem imperatorum
Romanorum amicitiam, sororem imperatoris in
matrimonium accepisse, solemnique nuptiarum
consummata esse. Decere igitur discordias omnes
et belli prætextus tolli o medio; Romanosque Mæ-
sis percusso pacis foedere in perpetuum conjungi,
et mutuam temperare ab omni injuria, et omnes
velut sub uno principatu censeri. Excepit eos li-
benter imperator, donavitque regaliter, et affinita-
tem istam sibi optabilem accidisse testificatus est.
Deinde ad eundem regem jam sororis maritum
cum iisdem oratoribus Andronicum Palæologum
magnum stratopedarcham, et Joannem Aplespha-
rem ad pacem sanciendam misit: persistenterque
Romani et Mæsi in foederis communionem diu. Mi-
litibus item domum redire jussis, de tota re ad
augurum perscripsit. Et hæc quidem isto modo eve-
nerunt. Scythæ autem ad montes Hyperboreos in-
colentes, infinita propemodum gens, et omnium
ubique gentium potentissima, prisca memoria an-
niversarie fines Romanorum incursantes, plurimam
cladem dabant, quidquid occurrisset in servitutem
abripientes. Imperatores Romani ad certamina cum
illis miscenda parum se posse animadvertentes,
muneribus et humanitate quadam eorum satrapas
demulcendo, vastitatem ab iis redimebant: quos
præcipue emolliebat, et Romanis conciliabat, quod
ex imperatoria familia uxores nanciscerentur: hoc
enim etiam **117** decertatione dignum ducunt (26).

Jacobi Pontiani notæ.

(26) Apud Cynopolitam ita scriptum est: Καὶ ἐ-
πειδὴ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος τῶν Μακεδόνων Βασιλεὺς ἦν, ἣ
δὲ Μακεδονία ὑπὸ τὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων χεῖρα

εὐρίσκειται, τὰ μὲν ἑῶν ἔθνη ὁμοῦ δάσαι μεγάλην τιμὴν
τῷ βασιλεὶ, ὡς διαδόχῳ πατρικῷ ὀπτητίου τοῦ Ἀλε-
ξάνδρου· τὰ δ' αὖ ἑσπέρια ὡς τοῦ μεγάλου Κων-

propterea quod imperatorem Romanum Alexandri Macedonum et Persarum regis successorem esse arbitrantur. Scientes id Romani imperatores eximia pulchritudine virgines, non generosas tantum, sed plebeias quoque in palatio alebant, et plenis jam annis nubiles Scytharum satrapis collocabant: qui hujuscemodi commento et tali ratione delinuti, perditim quieverunt. Sed quo anno Michael imperator Palæologorum secundus e rebus humanis excessit, partem Mœsiæ et Odryeos usque Adrianopolin incursarunt, haud magna cum pernicio, quod numero pauci erant. Anno sequenti, juniore imperatore causa belli adversus avum juxta Constantinopolin considente, ingens eorum multitudo Thraciam populabunda pervasit. Sed ideo parum nocuit, quod præfecti rem subodorati, per agros sparsim habitantes in oppida coegerant. Septima demum in dictione [a. 1324] inchoata, duodenæ myriades [id est, centum viginti millia] se intulerunt, cum myriarchis et chiliarchis suis Tatalach et Toglu Torgan, duobus summis imperatoribus. Et hanc depopulationem, castris in media Thracia positâ, diu, nempe ad quadraginta dies exereuerunt, multisque mortalibus servitute multatis, et immani præda captâ, eam quammaxime attriverunt. Imperator nepos universum exercitum congregare non potuit, quod ejus bona pars in diversis urbibus præsidarios agebat: congregato autem quantum licuit, circummeundo manipulos hostium investigabat, ut injurias pro viribus persequeretur. Quod cum diebus quinisdenis continenter frustra fecisset, Adrianopolin concessit; ubi, quoniam ea urbs comœntu abundabat, militem multum reliquit, paucisque et magno domestico assumptis, Didymotichum se convertit, Inter quam urbem et Adrianopolin, apud Promusulum castellum, in Scytharum globum, cum captis mancipiis et ingenti præda venientem inciderunt; quos pro natura loci videbant ipsi quidem, sed ab illis minime videbantur. Consulto prius magno domestico, visum in eos impetum dare, tametsi amplius triplo plures apparebant: erant autem plures decies. Nam et alii juxta tendebant, qui prope Hebrum latitabant (27), et pugna cœpta eos

Jacobi Pontani notæ.

στάντινω διαδύχῳ, id est, Quoniam Alexander Macedonum rex fuit, et Macedonia in potestate imperatoris Romanorum est, gentes Orientales magnum ei honorem tribuunt, tanquam successori videlicet ac hæredi patris Alexandri. Eundem populi Occidentis ut magni Constantinii successorem venerantur. Ex his puto huic loco lucem factam. Pro formosis quidem uxoribus certatum esse constat. Et Assyrii conspecto Judithæ adeo præstanti corpore, aiunt Holoferni, cui eam sistebant: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus? Judith, c. x. Quod ad filias, sive neptes imperatorum Constantinopolitanorum barbaris principibus desponsas attinet, potest id multis exemplis probari. Pauca apponam. Theophilus Alexiæ Masoli Armenio filiam nuptam dedit. Michael Paphlago Paneratæ Abasgiæ principi neptem.

σατράπας, τὸ μὴ ὑπ' αὐτῶν διαφθεῖσθαι ἐκαρπουντο. Μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐξημέρου καὶ φιλίως διετίθει πρὸς Ῥωμαίους τὸ ἐκ τῶν βασιλικῶν οἴκων γυναικάς ἀγεσθαι ἐζυτοῖς· περιμάχητον γὰρ αὐτοῖς τὸ τοιοῦτο, διὰ τὸ τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνων καὶ Περσῶν βασιλέως εἶσθαι διάδοχον εἶναι. Ὁ δὲ καὶ οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς εἰδότες, παρθένους τὴν ὄψιν διαπρεπείς, οὐκ εὖ γεγυνοῦσας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσήμεων γενῶν, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐκτρέφοντες, ὡς θυγατέρας ἑαυτῶν ὁπότε δέοι τοῖς Σκυθῶν σατράπαις κατηγγύων. Καὶ διὰ τοιούτων ἐπινοιῶν καὶ τρόπων θεραπευόμενοι ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν οὐκ ἐσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμαίων. Τοῦ δὲ ἔτους οὗ Μιχαὴλ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς, τῶν Παλαιολόγων ὁ δεῦτερος, ἐκβηθήκει, τὴν Μυσίαν Σκυθικὴν καταδραμόντες στρατιὰ, μέρος τι αὐτῆς καὶ τὴν Ὀδρυσσῶν ἄχρι Ἀδριανουπόλεως ἐπήλθε, καὶ ἐξημίωσεν οὐ πολὺ, ἅτε καὶ τῆς στρατιᾶς εὐαριθμήτου ὕψους. Τοῦ δὲ ἐπιόντος ἔτους, τοῦ νέου βασιλέως διὰ τὸν πρὸς τὸν πάππον πόλεμον περὶ Βυζάντιον ἐστρατοπεδευμένου, Σκυθικὴ στρατιὰ οὐκ ὀλίγη ἐς τὴν Ῥωμαίων ἐσβαλοῦσα, πᾶσαν μὲν ἐπέδραμε τὴν Θράκην, ἐξημίωσε δὲ οὐ πολλὰ διὰ τὸ τοὺς ἄρχοντας τῶν κατὰ Θράκην πόλεων τὴν ἐφοδὸν προγόνοντας, τοὺς κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδασμένους ἀνθρώπους συστῆλαι εἰς τὰς πόλεις. Ἐβδόμη δὲ ἰνδικτιῶνος Ἰσταμένης, ἐκ τῶν Σκυθῶν δυοκαίδεκα μυριάδας ἐσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμαίων. Ἐστρατήγουν δὲ αὐτῶν μυρίαρχοὶ τε καὶ χιλίαρχοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν· καὶ αὐτοκράτορες στρατηγὸι δύο, Ταϊτάχ καὶ Τογλοῦ Τοργάν. Ἐχρόνισαν μὲν οὖν οἱ Σκύθαι μάλιστα ἐν τῇ ἐσβολῇ ταύτῃ· τεσσαρακοστῇ γὰρ ἡμέρᾳ μετ' αὐτὴν ἐν μέσῃ καθήμενοι τῇ Θράκῃ αὐτὴν ἐδῆσαν· καὶ πλῆθος τε ἀνδραπόδων εἶλον καὶ λεῖαν ἐτέραν οὐκ ἀριθμητὴν, καὶ τὰ μέγιστα ἐκάκωσαν τὴν βασιλέως γῆν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος τὴν μὲν ὑπὸ Ῥωμαίους ἄπασαν οὐκ ἠδυνήθη συναθροῖσαι στρατιάν (δισκεδασμένοι γὰρ κατὰ πόλεις ἐφύλαττον ἕκαστος τὴν αὐτῶν)· ὅσους δὲ ἐνῆν μάλιστα συναθροῖσας ὀλιχνεύων περιήει, εἴ που μέρει τινὶ τῆς Σκυθικῆς στρατιᾶς ἐντοχῶν, ὅσον ἂν ἐξῆ ἀμύναιτο αὐτοῦ;. Ἐπὶ πεντεκαίδεκα μὲν οὖν ἡμέραις τὸ αὐτὸ ἐποίησεν συνεχῶς· μηδὲν δὲ ὧν ἠδουλέτο ἀνύων, εἰς Ἀδριανούπολιν ἐλθὼν, τὸ μὲν πολὺ

D Zonaras in *Annal.* Similiter neptem Alexius Comnenus Imano Barbaro, Nicetas lib. III, cap. 2. Idem in Balduino testatur Rudociam Alexii filiam Stephano Triballorum principi nupsisse. De Simonide Andronici senioris filia a Stephano Crate Triballorum principē ducta jam audisti. Ipsemet Andronicus minor filiam Mariam dabit regi Mœsorum, ut lib. II narrabitur. Hujus allinitatis conjugendæ causa metus fuit, quod nec Cantacuzenus dissimulat, quam ob causam et ipse Theodoram filiam Orhani Turcarum principi conjunxit.

(27) Apud Romanos præter milites alia multa hominum genera legebantur, qui vel militiam honestarent, vel militibus ministrarent, ut armorum machinarumque opifices et fabri, accensi, cornicines, tubicines, etc., sequebantur item agasones, muliones, calones, lixæ, et reliqui militum ministri.

κατέλιπεν ἐκεῖ τῆς στρατιᾶς διὰ τὸ τῶν ἐπιτηδαιῶν τὴν πόλιν εὐπορεῖν. Αὐτὸς δὲ τῆς στρατιᾶς ὀλίγους ἄμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ παραλαβὼν τὴν ἐς Διδυμότειχον ἦει. Μεταξὺ δὲ τῆς τε Ἀδριανοῦ καὶ αὐτοῦ, ἐν χωρίῳ τινὶ Προμουσοῦλου προσαγορευομένῳ, στρατιᾶ περιέτυχον Σκυθικῆ, ἀνδράποδά τε καὶ λοιπὴν λαίαν ἀγούσῃ πολλήν. Οὕτω δὲ τοῦ τόπου παρασχόντες, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἢ τῶν Σκυθῶν στρατιὰ ἦν καταφανής· οὐκέτι δὲ καὶ ἡ Ῥωμαίων αὐτοῖς. Βιουλευσαμένῳ δὲ τῷ βασιλεῖ ἄμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ ἐδόκει ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς, εἰ καὶ τριπλασίους ἢ καὶ κλείους τῶν σφετέρων ἐνομίζοντο στρατιωτῶν. Ἦσαν δὲ οὐ τρις, ἀλλὰ καὶ δεκάκις τόσοι· ἦσαν γὰρ ἑγγύς αὐτῶν καὶ ἕτεροι ἐστρατοπεδευμένοι· οὗς ἀφανεῖς ὁ Ἔθρος ἐποίησε κειμένους παρ' αὐτῷ, οἱ προσεβοήθουν γενομένης τῆς συμβολῆς. Οὕτω δὲ δόξαν, καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν γνώμην ἐκοινοῦντο. Ὡς δὲ καὶ αὐτοῖς ἰδοῦναι μαχητέα εἶναι, καὶ μᾶλλον ἦσαν προθυμότεροι τοῦ βασιλέως, τῶν ἔκπων ἀποβάντες, καὶ Θεὸν ἐπικαλεσάμενοι, τοὺς μὲν ἀδίκως ἐπιστρατεύσαντας κολάσασθαι τῆς ἀδικίας, αὐτοῖς δὲ τιμωρῆσαι δικαίως ἀμυνομένους. Σταυρῷ τε καθοπλίσαντες ἑαυτοὺς, ἔφιπποι γενομένοι ἐπήρσαν τοῖς βαρβάροις ἀτρέπτῳ καὶ παραβόλῳ φρονήματι· καὶ οἱ Σκυθαὶ ἰδόντες, ἀντεπήρσαν καὶ αὐτοί. Προσεβοήθουν δὲ καὶ οἱ ἑγγύς ἐστρατοπεδευμένοι. Καὶ γενομένης μάχης καρτερᾶς, Θεοῦ συμμαχοῦντος τοῖς Ῥωμαίοις, ἐτρέψαντό τε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐνίκησαν κατὰ κράτος· καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέπνιξαν εἰς τὸν Ἔθρον ἐμβαλόντες· διεσώθησαν δὲ οὐ πλείους ὀκτὼ καὶ εἴκοσι αὐτῶν, οἵτινες ἰσχυσαν διανήξασθαι τὸν ποταμόν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς τε νεκροὺς σκυλεύσαντες τῶν πολεμίων, καὶ τὴν ἄλλην διαρπάσαντες ἀποσκευὴν, καὶ τὴν λαίαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες, ἦγον εἰς Διδυμότειχον ἄμα τῷ βασιλεῖ. Τῶν δὲ διασωθέντων βαρβάρων εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον ἐλθόντων, ὡς τοῖς στρατηγοῖς ἠγγέλθη τὸ συμβᾶν, στρατιὰν ἐκ τῶν ἀρίστων οὐκ ὀλίγην ἐπιλεξάμενοι, ἀπέστειλαν καθ' ἑν ἢ μάχη τόπον ἐγεγόνει, ὡς ἂν εἰ μὲν ἐντύχοιεν τοῖς νικήσασιν Ῥωμαίων, ἀναμαχέσωνται τὴν ἦρταν· εἰ δ' οὐ, ἀλλὰ τοὺς τε σφετέρους θάψαι νεκροὺς, καὶ εἰ τινες ἐν αὐτοῖς εὐρεθῶσιν ἐμπνέοντες τραυμασίαι, ἀνελόμενοι ἀξιόσωσιν ἐπιμελείας. Ἐλθόντες δὲ καὶ ταφῆς ἰξικώτερος τοὺς νεκροὺς (ζῶντα γὰρ οὐδένα εὗρον), πρὸς μὲν τὸ στρατόπεδον ὑπέστρεψαν οὐκέτι, τὴν δὲ πρὸς τὰ οἰκίαια φέρουσαν ἦρταν ὄρον. Ὡς δὲ ἠγγέλθη βασιλεῖ περὶ Μάρβαν εἶναι Σκυθικὴν στρατιάν, Διδυμοστειχου ἐξελθὼν, ἔλκυνεν ὡς εἶχε τάχους ἐπ' αὐτούς. Διαθάντων δὲ αὐτῶν τὸν Ἔθρον κατὰ τὴν Τζερνομιάνου λεγομένην πόλιν, ἐπεὶ καὶ ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸν αὐτὸν διεβίβασε πόρον ἦν ἦγε στρατιάν, ἢ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καταλειφθεῖσα παρὰ βασιλέως στρατιὰ ἄμα τοῖς σφετέροις ἀρχουσιν ἐνταῦθα προσέμι-

A adjuvabant. Consilio **118** militibus patefacto, cum congrueret illorum voluntas et sententia, sequere imperatore ipso pugnandi cupidiores ostenderent, de equis descenderunt, Deum suppliciter orantes, ut tam iniquos prædatores punire, et injurias juste se defendentium ulcisci vellet. Tum signo crucis communiti, rursus equos ascenderunt, constantique ac fidenti animo in barbaros se incitarunt. Scythæ cum his qui una veniebant, viso Romano contra gradum inferebant. Pugna atrox conseritur; Romani, Deo auxiliante, vi et virtute victores evadunt, partimque hostium mactant, partim in fugam vertunt, partim in flumen Hebrum compellunt ac submergunt: quorum octo et viginti tantum tranando vitam retinuerunt. Romani cadaveribus spoliatis, vasisque et sarcinis direptis, cum præda et captivis, ipsoque imperatore Didymotichum ingressi sunt. Barbari superstites ad exercitum reversi, infortunium suum ducibus narrarunt. Ii fortissimorum delectam manum in eundem locum, ubi prælium erat factum, miserunt: ut si Romanos reperirent, pugnam instaurarent, victoresque vincerent; sin minus, certe corpora suorum exanimata tumulis mandarent, et si quos inter eos adhuc spirantes offenderent, relevatos cura diligenti tractarent. Illi sociis sepultura donatis (vivum enim nullum invenerunt) ad exercitum non redierunt, domum suam quisque abeuntes. Imperator, ut Scytharum copias juxta Morrham consistere didicit, Didymoticho quam potuit festinato in eos duxit. Qui cum Hebrum prope urbem Tzernomianum transjecissent, et imperator suos eodem loco transjiceret, relicti ab eo Adrianopoli una cum ducibus suis hic se cum illo conjunxerunt, reportatam de Barbaris victoriam gratulantes; verumtamen dolentes, non se in tempore pugnae huic affuisse, cum commilitonibus fugientes persecuti sunt. Ubi ad Tuntzam fluvium pervenerunt (28), Scythas modò transiisse significatum est. Ibi ob situm loci idem quod ante contigit. Quippe cum ipsi totum agmen Scythicum intuerentur, ab illis tamen (exceptis paulo minus centum primanis, in quibus ipse imperator) non conspiciabantur. Visis Romanis etiam ipsi pedem represserunt, sed ad certamen non processerunt, tum quod fluvius vere jam procedente restagnaret, tum **119** quod hostibus nondum omnibus conspectis metuerent, ne, si numero superati essent, parùm honeste prælio defungerentur. Romani similiter cladem timebant, si plures decem partibus et amplius aggredierentur. Cæterum imperator cum primis illis Romanis, et Taspugas unus e Scytharum ducibus cum totidem Barbaris ex altera ripa fluminis brevem quemdam dialogum habuerunt. Interrogante Scythæ, quinam mortales essent, imperator per quemdam Græcæ

Jacobi Pontani notæ.

(28) In Græco est, Ντζάν, corrupte utique, προτουντζάν, et is fluvius Maritzam, sive Mariscam, olim Hebrum, illabitur. In Romanicæ sive Thra-

cæ tabula tertii additamenti Theatri Orteliani describitur.

et Scythicæ linguæ gnarum respondit, homines esse, qui quærerent, quemadmodum et ipsi, quod caperent. Eos autem non recto, neque viriliter facere, sed latrones imitari, qui adventu suo celato, hostilem in modum grossarentur, et agricolis belli insuetis servitutem imponerent. Oportuisse impressionem suam denuntiare, et cum militibus pugnare, assuetis pedem conferre; quos si vincerent, tum mirum non esse si et hos imbelles præmiium virtutis abducerent. Tum Taspugas, nihil hoc ad ipsos, qui sub aliena essent potestate, ut proinde jussi vel incursarent, vel abirent, vel manerent etiam. Percunctabatur deinde, ipsine nuperrime Scythicam manum congressi devicissent ac delivissent. Ad hæc imperator, neque ipsos esse, neque hac de re quidquam audivisse (29). Fieri tamen potuisse ut in alios incidentes, pugna victi perierint: quod idem anne ipsi paterentur, nisi fluvius in medio vetaret. Assensit Barbarus, ut verisimili, crudeles nihilo minus fuisse, qui neminis viserati, alios undis præfocarint, alios jaculis nullo discrimine confixerint. Hæc locutus abscessit, nescius Romanum imperatorem verba secum fecisse. Pars autem magna Scytharum multis insuper diebus Thraciæ immorata, tandem suis sedibus se reddidit. Fama communis percrebuit, seniore[m] imperatorem prius quoque illos contra juniorem in provinciam induxisse, et nunc occulta legatione idem ausum, quo Thraciam, utpote illius studiosam, vastitati subiceret. Sed ea fama nihil probabile continebat, et quamvis a multis jaectata, purum putum mendacium erat: nec antea enim, nec postea in causa fuit, ut Scythæ irrumperent.

ἄθλον τῆς ἀρατῆς. Τασπουγάς δὲ οὐδὲν ἔφασκε τούτων εἶναι πρὸς αὐτούς· ὅπ' ἐξουσίαν γὰρ ὄντες, προσπατόμενοι ἐπέρχεσθαι καὶ ἀπιέναι ἢ μένειν· ἡρώτα δὲ εἰ αὐτοὶ εἶεν οἱ χθῆς καὶ πρώην τῆς Σκυθικῆς στρατιᾶς μάχη κρατήσαντες καὶ ἀνελόντες. Ὁ βασιλεὺς δὲ μήτ' αὐτοὶ εἶναι, μήτ' ἀκηκόεναι ἔφασκε περὶ τούτων· ἐνδέχεσθαι γὰρ μὴν ὥσπερ νῦν αὐτοῖς ἔν, εἰ μὴ κώλυμα ἦν ὁ ποταμὸς, συνέδη, ἐτέρους περιτυχόντας τοῖς κρατηθέντας μάχη διαφθαρήναι. Οὕτως εἶρηκεν ὁ βάρβαρος εἰκός· ἀδικίαν μέντοι τοῖς στρατιώταις ἐκείνοισ, οὐδενὸς φειταμένου, εἰργάσθαι, ἀλλὰ τοῖς μὲν, ἀποπνίξαντας ἐν τῷ βελθῶν, τοῖς δὲ, κατακοντίσαντας ἀφειδῶς. Τοιαῦτα διαλεχθεὶς ἀπῆλθεν, ὅτι Ῥωμαίων εἶη βασιλεὺς ὁ διαλεγόμενος αὐτοῖς ἡγνοηκώς. Τὸ δὲ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἔτι τῇ Ῥωμαίων ἰκανῶς ἐνδιατρίψαντες ἡμέρας, ἐπανέξευξαν καὶ αὐτοί. Φήμη μέντοι τις ἤρετο διὰ πάντων ὁμαλῶς, ὡς πρότερόν τε βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος ἔχθει τῷ πρὸς τὸν ἔγγονον Σκύθα; ἐπάξει Ῥωμαίοις· καὶ νῦν οὐδὲν ἦττον, κρύφα διαπρεσβευσάμενος πρὸς αὐτούς, βουλόμενος ἀναστῆσαι θράκην, ὅτι προσέκειτο τῷ νέῳ βασιλεῖ· εἶχε δὲ ὑγιᾶς οὐδέν· ἀλλὰ καίτοι ὑπὸ πολλῶν φημισθεῖσα, τὸ ψεῦδος ἄκρατον εἶχεν· αὐτὸ γὰρ πρότερον οὐθ' ὕστερον τῆς Σκυθικῆς αἰτίας ἐφόδου ἐγεγόνει.

120 CAPUT XL.

Obitus Irenæ imperatricis, conjugis Andronici minoris. Consultatio avi cum nepote de altera ducenda. Legatio ad Sabaudia comitem pro Anna sorore ejus, quam frater, præterito rege Franciæ, imperatori despondet, et desponsam honorificentissime tractat.

Imperator nepos Didymotichi et Adrianopoli agebat, cum sub messem ejus conjugem moribus nvasit; quam quod et ipse Byzantium cogitaret,

ἔσαν τῷ βασιλεῖ, συγκαίροντες μὲν αὐτῷ τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων νίκης, ἀνιώμενοι δ' ὅτι καὶ αὐτοὶ μὴ παρήσαν, ἀλλ' ὑπέρησαν τῆς μάχης, καὶ ἐπεδύκον ἐνωθέντες. Γενόμενοι δὲ κατὰ τὸν Τοῦντζαν λεγόμενον ποταμὸν, τὴν μὲν Σκυθικὴν ἀρτί διαβάσαν εὖρον στρατιάν. Ὅσπερ δὲ καὶ πρότερον τοῦ τόπου παρασχόντος αὐτοῖς μὲν ἡ τῶν Σκυθῶν ἐωρᾶτο πᾶσα στρατιὰ, αὐτοὶ δὲ ἀθέατοι ἦσαν, πλὴν ὀλίγων ἐλασσόνων τῶν προτάκτων ἑκατὸν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ἦν ὁ βασιλεὺς. Οὓς ἰδόντες οἱ Σκύθαι, τῆς πορείας μὲν ἔστησαν καὶ αὐτοὶ, οὐ μέντοι καὶ ἐχώρησαν πρὸς μάχην. Τοῦτο μὲν, ὅτι καὶ ὁ ποταμὸς πλημμυρῶν ἦν ἤδη ἕαρος ἀρχομένου· τοῦτο δ', ὅτι καὶ τῶν πολεμίων ἀφανῶν ὄντων ἐδοδοίκεσαν τὴν συμπλοκὴν, μὴ οὐκ ἀπαλλάξουσι καλῶς πλειόνων ἢ κατὰ σφᾶς ὄντων. Τοῖς Ῥωμαίοις τε ὁμοίως ἀλυσίτελές τὸ κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐφαίνετο χωρεῖν, οὐ δεκάκις ἀλλὰ περαιτέρω ὑπερέχοντας αὐτῶν τῷ ἀριθμῷ· ἡμῶς δὲ βασιλεὺς ἅμα τοῖς φαίνομένοις Ῥωμαίων, καὶ Τασπουγάς εἰς τῶν παρὰ Σκύθαις στρατηγούντων, καὶ αὐτὸς ἅμα τοσοῦτοις βαρβάρους, ἐν ἑκατέροις μέρεσι γενόμενοι τοῦ ποταμοῦ, διάλογόν τινα ἐποιήσαντο βραχύν. Ἐρομένου γὰρ αὐτοῦ; οἷτινες εἶεν τοῦ βαρβάρου, διὰ τίνος ἀπεκρίνατο τῶν διγλώσσων ὁ βασιλεὺς, ἀνθρωποεῖναι· καὶ αὐτοὶ θηρεῦσαι τι ζητοῦντες, ὥσπερ καὶ αὐτοὶ ποιούσιν. Οὐ καλῶς δὲ ἔφασκεν αὐτοῦς ὁ βασιλεὺς, οὐδὲ ἀνδρείων, ἀλλὰ ληστῶν ἔργον ποιεῖν, ἀκήρυκτοὶ τε ἐπερχόμενοι, καὶ γεωργοῦς ἐξηνδραποδιζόμενοι ἀνθρώπους οὐκ εἰδότας πολεμεῖν. Ἔδει γὰρ αὐτοῦς μᾶλλον τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν προκαταγγέλλοντας, στρατιώταις ἐντυγχάνειν εἰθισμένοις πολεμεῖν· καὶ αὐτῶν ἦτε κρείττους, οὐδὲν ἦν θαυμαστὸν εἰ καὶ τούτους τοὺς ἀπολέμους ἐξηνδραποδιζέσθε.

Ὁ βασιλεὺς δὲ ὁ νέος κατὰ τὸ Διδυμότειχον καὶ τὴν Ἀδριανοῦ διέτριβε πάλιν· περὶ δὲ τὴν τοῦ αἵτου μάλιστα συγκομιδὴν ἡ αὐτοῦ γαρμτὴ νόσῳ κατεσχέθη.

Jacobi Pontani notæ.

(29) Quid? mentiturne imperator? Sed quia Adrianopoli milites novi accesserant, ex parte verum est; illi enim pugnae haud affuerunt. Tamen audierunt. Quo igitur artificio imperatorem a mendacii culpa excusabimus? An Barbaris non

est servanda fides, nec dicenda veritas? *Dolus an virtus, quis in hoste requirat?* Vide quid in eundem locum in symbolis Virgilianis attulerimus, in *Aeneid.*

Διανοούμενος δὲ καὶ αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἀπελθεῖν, ἀ
 προέπαρξεν οὕτην, ἅμα καὶ διὰ τὴν νόσον· γενο-
 μένη δὲ ἐν Γαυθεστώ, ἐπεὶ μὴ ἰδύνατο ἀντέχειν,
 ἐταθνήκει ἐκκαιδεκάτῃ κατὰ Αὐγούστου μῆνα ἐβδό-
 μης Ἰνδικτιῶνος, οὐδένα ἔχουσα ἐκ βασιλέως παῖδα.
 Τὸν μὲν οὖν νεκρὸν αὐτῆς κομίσαντες εἰς Βυζάντιον,
 ἐν τῇ τοῦ Λιθῆς ἐθαψαν μονῇ μεγαλοπρεπῶς καὶ
 βασιλικῶς. Βασιλεὺς δὲ ὁ ταύτης ἀνὴρ τὴν ἐς Βυ-
 ζάντιον βαδίζων, ἐνόησε καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς αὐτὰς
 ἡμέρας γενόμενος ἐν Βιζύῃ, καὶ προσέμεινεν ἡμέ-
 ρας τινὰς ἐκεῖ διὰ τὴν νόσον. Ἐπεὶ δὲ ἐβρόάσεν, εἴ-
 χετο τῆς ὁδοῦ· καὶ γεγονῶς κατὰ τὴν Ἡράκλειαν
 τῆς Θράκης, συμβάν οὕτω, τὴν τῆς βασιλίδος ἐπέ-
 θετο τελευτήν, καὶ ἐπέμθησεν ἐκεῖ ἐπὶ πεντεκαί-
 δεκα ἡμέραις. Ἐπειτα ἦκεν εἰς τὴν Κωνσταντινού, B
 καὶ συνδήγειν αὐτόθι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἄκρι
 Νοερθρίου τῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος. Τῷ δὲ πρεσβυ-
 τέρῳ βασιλεῖ ἐδόκει δεῖν εἶναι γυναῖκα μνηστεύσα-
 σθαι τῷ ἀγγόνῳ· ταῦτο μὲν, ὅτι καὶ κατ' αὐτὸ τὸ
 τῆς ἡλικίας ἀκραιότατον ἦν (ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τοῖς εἴ-
 κοσι μέχρι τότε γέγονεν ἔτη). Ἄλλως ὁ ὅτι οὐδὲ παι-
 δὸς ἦν πατήρ, ὁ τοῖς βασιλευσι τῶν ἀναγκαιοτάτων
 ἐπὶ τῷ διάδοχον τῆς ἀρχῆς ἔχειν δοκεῖ. Ἐκοινοῦτο
 δὲ καὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ τὴν γνώμην, καὶ ἐπαχείρει
 παῖθαι, ἅμα μὲν τὴν ἐπὶ τῇ τετελευτηκυῖα λύπην
 ὑφαίρων, ἅμα δὲ καὶ τῆς αἰτίας ὡς ἀναγκίας τοῦ
 δευτέρου γάμου προτιθείς. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐπὶ
 πᾶσιν ἐπέστρεψε τὴν κρίσιν τῷ πάπῳ, ὡς ἐφ' οἷς
 ἂν αὐτῷ δόξῃ λυσιτελεῖν αὐτοῦ πεισθησαμένου πάν-
 τως. Σκοπούμενοις δὲ αὐτοῖς ἔθεν ἂν ἀγάγοντο τὴν C
 βασιλίδα, ἐπύθοντο ὡς τοῦ τῆς Σαβωίας ἀρχόντος,
 ὃν κίντου ἢ Λατίνων γλῶττα καλεῖ, ἐπὶ υἱῷ τελευ-
 τήσαντος καὶ θυγατρὶ, ὁ μὲν υἱὸς αὐτῷ τὴν ἀρχὴν
 διεδέξατο τοῦ πατρὸς, ἡ θυγάτηρ δὲ ἀμνήστευτος
 ἐπιθαλαμύεται παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Αὐτίκα γοῦν ἐπι-
 λεξάμενοι πρέσβεις, τὸν τε παρακοιμώμενον Ἀνδρό-
 νικον τὸν Τορνίχην, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ Ἰζουιάν
 [Ντζουιάν] τε Τζεπλῆτ, Κύπριον μὲν ὄντα τὸ γένος,

etiam ob invaletudinem præmisit. Cum Rhæde-
 stum venisset, defecta viribus, xvi Kalendas Se-
 ptembris, indictione septima [a. 1324], nulla re-
 licta sobole (30), in fata concessit. Corpus Byzan-
 tium deportatum in Libis monasterio magnifice
 et regia pompa funeratum est. Maritus in itinere
 per eosdem dies Bizice minus belle habuit, ut ex-
 propter aliquandiu ibi subsisteret. Refectus in
 viam se rursus dedit, et Heracleæ præter opinio-
 nem de obitu uxoris certior factus, ad dies quindecim
 illie luctui vacavit. Post, Constantinopoli cum
 avo ad Novembrem usque indictionis octavæ
 [a. 1325] mansit; qui secundam uxorem ei com-
 mittendam censuit, et quia ipsum ætatis ver agi-
 tabat (septimum supra vicesimum natus annum),
 et præsertim quia liberos adhuc nullos susceperat,
 id quod imperatoribus propter successionem con-
 tinuandam etiam atque etiam necessarium videri
 solet. Aperiebat igitur illi quod mente volutabat,
 et cum rationibus probabilibus mœrorem ob de-
 functam uxorem ei detrahere, tum necessariis al-
 terum matrimonium persuadere conabatur. Nepos
 totam rem ejus iudicio permittebat, obtemperatu-
 rus per omnia, quæ ille profutura stauisset. Cir-
 cumspectantes unde imperatricem sortirentur,
 comperiunt principem Sabaudie (quem Latinorum
 lingua *canton* (31) [hoc est comitem] vocat) filia
 filiaque superstibus e vita migrasse (32), et filium
 quidem parenti in principatu successisse, filiam
 autem a viro integram domi adhuc apud fratrem
 diversari. Mox lecti legati, Andronicus Tornicos
 magnus cubicularius, et dux militaris Joannes de
 Tzeplet (33) Cypriota, qui regio sanguine oriundus,
 tum imperatoribus in obsequio erat, in Sabaudiam
 mittuntur (34), qui puellam, nisi alteri pacta sit,
 et si frater approbet, juniori imperatori nupturam
 adducant. **121** Nulli etiamnum promissam inve-
 niunt. Ac tametsi paulo ante alii e Francia legati

Jacobi Pontani notæ.

(30) Peperit tamen, sed ὀκταμηναῖον, qui statim
 obiit. supra cap. 24.

(31) Latinam linguam hic intellige Italianam,
 sicut Itales et alios populos præter Græcos, Lati-
 nos. Nam Latinos vocabant populos omnes ad im-
 perium et Ecclesiam Romæ veteris pertinentes,
 quod et antea monui, cum sibi appellationem Ro-
 manorum tanquam propriam peculiaremque vin-
 dicarent. Canto ex comes, vox Italicorum est. Prin-
 cipes autem Sabaudie tum comites dicti sunt.
 Vide Lamberii Vanderburghii Sabaudorum ducum
 principumque gentilitiam historiam. — *Canton*. Ita
 et in Græco legitur, et in cod. Florentino animad-
 verti; quippe sic Græci plerumque nomina μετα-
 σχηματίζουσιν, et pro suo jure faciunt; sed mi-
 rum unde Meursius, Gretserus et Pontanus acce-
 perint comitem dici *canto* apud Italos.

(32) Hic fuit Amadeus IV, qui ex secunda
 uxore, Maria Brabantia, Joannis Brabantie ducis
 ejus nominis primi filia, sustulit feminas quinque,
 Mariam, Catharinam, Joannam, seu Janam (quam
 Andronicus junior duxit, et Annam appellavit,
 teste Gregora), Beatricem, Blancam. Ex priorē au-
 tem, Sibylla Bressana, præter quatuor filias, Eleo-
 noram, Margaretam, Agnem, Bonam, filios tres,

Eduardum, Amadeum, Joannem. Mirum vero e tot
 liberis omnes tum præter matrem unam, et unam
 feminam fuisse mortuos. Certe infra in nuptiis
 Joannæ nullus sit mentio.

(33) Ntzuian ex Italico *Giouan*, corruptum ex
 corrupto mutavi in *Joannes*, hoc enim verum ejus
 nomen fuit. Invenio et alia similiter ex Italicis jam
 e Latino depravatis, a recentioribus Græcis magis
 depravata, quæ qualia primum fuerint, conijcere
 non semper potui. Tzeplet loci nomen est, fortas-
 sis in Cypro. Exempla propriorum, ut apparet,
 corruptorum sunt, Mpenetus, pro quo scribo Bene-
 dictus. Nam recentes Græci *b* mutant in *p* et
 præponunt *m*; ex *Benedetto* igitur Italico faciunt
Mpenetus. Quid sint Mpoqdamus, Mpelaoxus, Mpra-
 tilus, Mpozices, Mpoii, nescio. Sic amant et in
 aliis consonantes *n*, *t*, *z*, proponere. *Ntzuian*, *Ntuar-
 ius* (puto rectum esse *Eduardus*) *Tzephretis*, etc.
 — *Tzeplet*. Legitur etiam apud scriptores Italos
Ziblet.

(34) Hoc tempore, inquit Gregoras, cum *Ab-
 manna Irene*, junioris imperatoris uxor, absque libe-
 ris decessisset, alteram e *Lombardia* accersit. Quam
 falsum! *Lombardia* et *Sabaudia* differunt.

venerant, qui eam regi suo in connubium posce-
rent, nibilo minus Sabaudiae comes sororem im-
peratori despondere maluit. Quare humanissime
et honorificentissime acceptis legatis, eam se mis-
surum pollicetur: simulque cum nomine, impera-
trix Romanorum, quo illam indigitat, totam vitae
rationem ad illustriorem ei magnificentiam insti-
tuit; nec de caetero, ut antea se erga ipsam gerit.
Etenim ante id tempus, quod aetate antecederet,
essetque princeps ipse, credebatur etiam sorori suae
his de causis imperare debere: verum ubi eam
imperatori despondit, tum dominam suam et
agnoscere et appellare coepit; legatisque gloria-
bundus dixit, et aetatis et principatus praerogativa
spectata, decere quidem ipsum primas vindicare;

quia tamen soror Dei nutu et decus splendidius, et
imperium majus adepti sit, ex officio esse, in di-
vina voluntate conquiescere, Romanorumque im-
peratricem dominam suam ducere. Sane non Bar-
bari tantum, sed Itali quoque, et alii, quibus impe-
ria sunt, Romanorum imperium et suis, et alio-
rum imperiis majus longeque clarius existimant.

Α καὶ καθ' αἶμα προσήκοντα τῷ ταύτης ῥηγί. Ὑπε-
ταταγμένον δὲ αὐτοῖς ἀπέστειλαν εἰς Σαβωίαν, εἰ μὴ
τινι ἐτέρῳ ἐμεμνήστευτο ἡ κόρη, εἰ γὰρ καὶ τῷ ἀδελ-
φῷ κατὰ γνώμην εἶη, ἀξιοῦντες συνοικησούσαν τῷ
νέῳ βασιλεῖ. Ἀφικόμενοι δὲ οἱ πρέσβεις ἐκεῖ, εἶτε
μὲν ἀμνήστευτον εὖρον περὶ ἧς ἤκον. Ἐκ μόντοι
Φράντζας καὶ ἕτεροι μικρὸν πρὸ αὐτῶν τῆς αὐτῆς
ἐνεκα ἤκον πρεσβείας ὡς τῷ σφιτέρῳ μνηστευσά-
μενοι ῥηγί. Ὁ δὲ τῆς μνηστευσμένης ἀδελφός, Σα-
βωίας κόντος, μᾶλλον εἶλπε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων
κατεγγυῆσαι τὴν ἀδελφὴν· καὶ μετὰ φιλοφροσύνης
πολλῆς καὶ τιμῆς προσδεξάμενος τοὺς πρέσβεις
Ῥωμαίων, συνέθετο τὴν ἀδελφὴν ὡς βασίλισσα πέμπειν.
Ἄμα δὲ τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων αὐτὴν ὀνομασθῆναι,
τὴν τε δίαίταν αὐτῆς πᾶσαν πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέ-
στερον ἐνήλλαξεν ὁ ἀδελφός, καὶ αὐτὸς οὐχ ἢ καὶ πρό-
τερον αὐτῇ προσεφέρετο ἁμοίως. Πρότερον γὰρ τῇ τε
ἡλικίᾳ προσέχων καὶ τῷ ἄρχων αὐτὸς εἶναι καὶ τῆς
ἀδελφῆς διὰ ταῦτα ᾤετο δεῖν κρατεῖν. Ἐπεὶ δὲ
κατηγγύηται τῷ βασιλεῖ, κυρίαν ἑαυτοῦ τὴν ἀδελ-
φὴν καὶ ᾤετο καὶ ἰσχυρῶς· καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίων
πρέσβεις τοιαῦτα φιλοτιμούμενος διεξῆκει, ὡς αὐτῷ

B

μὲν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἑλλην ἀρχὴν προσῆκε τῶν πρωτείων ἀντιποιεῖσθαι· ἐπεὶ δὲ βου-
λομένου Θεοῦ, καὶ μείζονος δόξης καὶ ἀρχῆς ἐπιλάθετο ἡ ἀδελφὴ, δεόν εἶναι καὶ αὐτὸν στέργειν τὰ ἐψη-
φισμένα παρὰ Θεοῦ, καὶ κυρίαν ἑαυτοῦ τὴν βασιλίδαν Ῥωμαίων ἡγεῖσθαι· καὶ γὰρ οὐ βάρβαροι
μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἴταλοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἄρχουσι τινῶν, τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν καὶ ἐκυτῶν καὶ τῶν
ἄλλων ἕκαστος καὶ μείζονα καὶ περιφανετέραν φῶνται.

CAPUT XLI.

*Hoc capite coronatio junioris Andronici describitur, et tota illa caeremonia, Constantinopoli in coronandis
imperatoribus servari solita, diligentissime explicatur; estque res ad cognoscendum perjucunda, nec
infrugifera.*

Per idem tempus, eadem indictione octava, C
quarto Nonis Februarias, nepos imperator ab avo
in aede Sophiae (35), Isaia patriarchatum obtinente,
coronatus est, quae quidem imperatoria initiatio
tali modo peragitur (36). Instante die praefinita,
qua constitutum est sacro unguento imperatorem
inungere, omnes qui aliqua dignitate funguntur,
et proceres, et milites, quin etiam ad sacra Ec-
clesiae hujus Novae Romae gubernacula sedentem,
populum insuper universum oriente luce ad pala-
tium convenire oportet. Sub horam porro dici
maxime secundam, imperatore inungendo super
scutum elevato (37), imperator parens renuntiali

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, δευτέρῳ Ἰσταμένου
Φεβρουάριου τῆς αὐτῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος, ὁ νέος βι-
σιλεύς παρὰ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐν τῷ τῆς
τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐστέρῃη ναφ, Ἡαζίου πατριάρχων-
τος. Ἡ τοιαύτη δὲ βασιλικὴ τελετὴ τοῦτον γίνεται
τὸν τρόπον. Τῆς προθεσμίας ἐνοστάσης καθ' ἣν ἤδη
τάταται τῷ θεῷ μύρω χρίειν τὸν βασιλέα, τοῦ ἐν
ἀξιωμασι πάντες, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ τὴν στρα-
τιάν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Νέας ταυτησῆ Ῥώμης οἰάκων ἐπειλημμένον, εἶτε
δὲ καὶ πανδημεὶ τὴν πόλιν τοῖς βασιλείοις ἅμα ἐν
πάντας πικρῶς δεῖ. Περὶ δὲ δευτέραν ὥραν μάλι-
στα τῆς αὐτῆς ἡμέρας τοῦ μᾶλλοντος χρισθῆσθαι

Jacobi Pontani notæ.

(35) Accidit autem ut utroque imperatore ea de
causa (ob coronationem) in magnum divini Verbi
Sapientiae templum abeunti, senior lapsa equo in caeno
ex aqua pluvia collecto concideret in via: qui casus
ei ominosus esse videbatur. Gregoras.

(36) Scripsit etiam Curopalata de coronatione
imperatoris, sumpsitque ad verbum pleraque ex
Cantacuzeno. Vixit enim illo posterior, nempe sub
Manuele Andronici junioris nepote. Ex quo non-
nulla ad haec nostra illustranda et declaranda
petemus.

(37) Quomodo exercitus Romanus quempiam
imperatorem salutans, ei supra scutum sublato
fauste acclamaret, aliquot e locis historicorum
est discere. Carolus Sigonius, lib. vi De imperio
Occident., ubi de Juliano agit: Inde clamantibus

universis (proceribus militum) ut Augustus esset,
assentire coactus est: impositusque scuto pede-
stri, et in altum sublatus, populo silente. Augustus
renuntiat, etc. Zonaras in Annal. in Justiniano,
ubi agit de seditione populari, orta Constantino-
poli: Deinde in foro discursantes, de alio impera-
tore creando deliberarunt. Et quidam imperatoris
Anastasio cognatum Hypatium nacti, partim invi-
tum, partim etiam persuasum, in M. Constantini
forum adducunt, atque elypeo in sublime elatum,
imperatorem consalutant, et occupato curricula
equestris theatro, faustis omnibus prosequuntur.
Satis hinc patet, morem fuisse hae caeremoniae
creandi imperatores, in quo populus hic exercitus
est imitatus.

βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθεσθέντος, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου, εἴ γε παρίσται, καὶ ὁ πατριάρχης, τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαμβανόμενοι τῆς ἀσπίδος, τῶν δ' ἐπιλοίπων οἱ ἐν ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες δεσπότες τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἴπερ εἶσιν, ἢ οἱ ἐπιφανέτατοι μάλιστα τῶν συγκλητικῶν, καὶ μεταωρίσαντες ὡς ἐνὶ μάλιστα αὐτὸν ἄμα τῇ ἀσπίδι, τοῖς πλήθεσιν ἐπιδικυνοῦσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περισταμένοις. Ἐπευφημησάντων δὲ αὐτῶν, καταθέντες, ἄγουσιν εἰς τὸν ναόν. Ἐνθα δεῖ τὴν τελετὴν γενέσθαι. Οἰκίσκου δ' ἐν αὐτῷ ξύλινου τῆς τοικυότης ἕνεκα χρεῖας προκατασκευασμένου, τὸν νέον εἰσάγουσι βασιλέα, καὶ τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα ἑδιδύσκουσι, πρότερον τῶν ἀρχιερέων εὐλογοῦντων αὐτά. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐ νομισμένον περιτίθεται τι, ἀλλ' ἢ στέφανος, ἢ ὁ τι ἕν ἄλλο ἑοικῆ. Τούτων δὲ γινομένων, ἡ θεία τελεῖται μυσταγωγία. Ἐχόμενα δὲ τοῦ εἰρημένου οἰκίσκου, καὶ ἀναβάθρα ἐκ ξύλων προκατασκευάζεται καὶ αὐτῇ, καὶ περιαιλοῦσιν αὐτὴν πάντοθεν πέπλοις σηρικοῖς ἐρυθροῖς· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων τίθενται θρόνοι χρυσοὶ οὐ κατὰ τοὺς εἰωθότας, ἀλλ' ἐπηρμένοι μάλιστα τῷ ὕψει, τέτταρας ἢ καὶ πέντε ἔχοντες ἀναβασμούς, ἐφ' οὓς ἐξιόντες τοῦ οἰκίσκου, ἀναβαίνοντες καθίζουσιν οἱ βασιλεῖς, ἢν γε μὴ εἶς, ἀλλὰ πλείους ᾧσι. Συναναβαίνουσαι δὲ αὐτοῖς καὶ αἱ βασιλίδες, καθίζουσιν ἐπὶ θρόνων, αἱ μὲν προσητεμμένοι, τὰ στέμματα περικείμεναι, ἢ μέλλουσα δὲ στεφανηφοροῦσα. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ τρισαχίου θείας ὑμνολογίας, ἀνεισιν ἐπὶ τὸν ἀμβώνα ὁ πατριάρχης τῶν ἀδύτων ἐξῆς. Συνανέρ-

A imperatoris, si superest, et patriarcha anteriora scuti apprehedentes. latera autem et posteriora, qui dignitate antistant despotæ et sebastocratores, **122** si sunt, alioqui principum nobilissimi, ipsiunque cum scuto in altum quantum possunt tollentes, undique circumfuso populo ostentant. Post faustam ac letam acclamationem (38) cum deponunt, atque in templum, in quo solemnâ rita coronandus est, deducunt, ubi parvula domus, ad hunc usum e ligno præparata, in quam introducitur novus imperator: ibi eum purpura et diademate (39) prius per episcopos consecratis induunt. Capiti mos non est quidquam nisi coronam imponi, aut aliud quod videtur. Dum hæc fiunt, sacrosancta mystagogia [seu missa] habetur (40). Proxime domunculam jam dictam anabathra [id est ascensus, seu tabulatum, seu pulpium] æque e ligno paratur, quod undique velis, seu tapetibus sericis rubris (41) circumdatur et consternitur. Super illo throni collocantur aurei pro imperatorum numero, non quales alii eorum throni sunt, sed excelsi admodum, cum quatuor aut quinque gradibus, quos domicilio egressi imperatores, si plures fuerint, conscendunt, et in iis considunt. Ascendant tabulatum simul imperatrices, et suos item thronos occupant; quæ prius coronatæ fuerant, insigne suum in capite gestantes (42), coronanda autem aliam quatuoriam coronam [sive sertum] ferens. Jam vero antequam divinus trisagii hymnus (43) decantetur, ex adytis egrediens patriarcha (44), ambonem [sive sacrum suggestum]

Jacobi Pontani notæ.

(38) Ponam exemplum acclamationum militarium in creando imperatore. Capitolinus postquam narravit, quemadmodum Macrinus imperator senex filium Diadumenum militibus commendasset, ei sibi successorem nominasset, acclamatum, inquit: *Macrine, imperator, dii te servant. Antonine Diadumene, dii te servant. Jupiter optimus maximus Antonino vitam. Antoninum habemus, omnia habemus. Antoninum nobis dii dederunt. Antoninus dignus imperio.* Monet autem Brissonius lib. *Formula- rum*, hanc acclamationem, *dii te servant*, militibus eum populo et senatu communem fuisse, lib. xii Cod. leg. I *De veteran.* Imperator Constantinus cum introisset principia, et salutatus esset a præfectis, et tribunis, et viris eminentissimis, acclamatum est: *Auguste Constantine, Deus te nobis servet; vestra salus, nostra salus; vere dicimus, jurati dicimus.*

(39) Curopalata, ἐνδύουσι τὸν σάκκον, induitur sago.

(40) Græci sacrificium Missæ vocant μυσταγωγίαν, λειτουργίαν, τελετὴν, ἱεροτελεστείαν, προσφορὴν, θυσίαν, et cum adjuncto, ἀναμνακτον θυσίαν, ἱερὸν, καὶ φρικῶδες μυστήριον, ἀγάπην, σύναξιν, εὐχαριστίαν. Unde autem Missæ vocabulum fluxerit, plurimi adhuc ignorant. Post lectum Evangelium, Levita catechumenos exire e templo jubebat clara voce. Testis Isidorus, *Etymolog.* lib. vi. cap. 16: *Missæ, inquit, tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: et inde Missæ, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur.* Dionysius quoque libro *De eccles. hierarch.* post Psalmos

rum cantus et sacre Scripturæ lectionem ait, ἐξογιγεσθαι τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοὺς κατηχομένους. Ergo a missione catechumenorum Missa dici cœpta est.

(41) Curopalata, καὶ ἐνδύουσι ταύτην πάντοθεν διὰ βλαπτῶν ἐρυθρῶν, quam undequaque induunt bracteis rubris. Quid sibi nomine bractearum velit, haud assequor.

(42) Imperatoris mater fert τὸ ἑαυτῆς στέμμα, suam coronam imperatoriam, nova autem regina nondum coronata sertum gestat, φοροῦσα στέφανον, ut habet Curopalata. Cogit quippe sententia ipsa, hic inter στέμμα et στέφανον discrimen facere. Nam quæ corona insignienda erat, eam antequam coronaretur, ferre ulique non poterat.

(43) Quem nos in Missâ nostra sanctus appellamus: quod cum tertio recitetur, canteturve (quemadmodum ab angelis in celo factum propheta Isaias audivit) in honorem trium sanctissimarum Divinitatis personarum, merito ὕμνος τρισαχίου, *hymnus ter sancti* dicitur. In Liturgiis divorum Basilli et Chrysostomi τὸ χειροδικὸν et ὕμνος χειροδικῆς vocatur. Est et aliud τρισάγιον sive alius hymnus τρισάγιος, nempe hic ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, de quo Nicephorus, lib. xiv. cap. 46, ac de hoc forsitan verba auctoris accipienda sunt.

(44) Curopalata, ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης τοῦ βήματος. Interpretes, *Exiens patriarcha e solio suo.* Refutat hunc Cantacuzenus, qui adyta appellat. Ecclesia Græcorum in quinque partes dividitur. Prima pars dicitur ἅγιον βῆμα, *sanctum tabernaculum*, quod gradibus in eam scandatur, ubi duo sunt altaria: majus in medio, quod appellatur

ascendit (45), cum illustrioribus Ecclesiarum principibus, qui et ipsi sacris stolis cooperiti sunt, quos ad imperatores accersendos mittit. Illi confestim e solis surgentes, ad ambonem vadunt; populus universus altum quietissime silet. Patriarcha preces ad imperatorum unctionem compositas, alias submissa, alias clara voce, omnibus audientibus ordine recitat, ac Deum ei qui unguendus est, propitiat. Tum novus imperator regnum capitis quodcumque fuerit, deponit, et quotquot in templo adsunt, solemniter nudatis verticibus astant. Patriarcha in formam crucis verticem imperatoris sacro unguento perlinat, et clara voce addit, « Sanctus. » Quam excipientes qui in ambone stant, ter pronuntiant; quod deinde populus similiter facit. Postea coronam quam in adytis tenent (nec enim, ut quidam alunt, super mensam sacram (46) reponitur) ad ambonem portant. Quod si adest imperator antea coronatus, cum patriarcha novo imperatori coronam imponit, **123** et exclamat patriarcha, « Dignus. » Idem tertium exclamant qui in ambone sunt, et post eos populus, perinde ut post unctionem nebat. Tum rursus patriarcha preces recitat, descenditque ex ambone imperator, non qua parte ascenderat, sed versus soleam (47). Si forte illo tempore caruerit uxore, recta conscenso throno, iterum sedet; si habet, omnino et illam coronam insigniri necesse est. E throno itaque surgentem, duo e propinquis sinis dextra levaque eam prensantes, aut si illi desint, eunuchi de snabathra [seu ascensu] deducunt, et ante soleam constituunt. Tum descendit de ambone imperator, et paratam illi coronam (48) a propinquis, aut eunuchis, eam similiter tenentibus accipiens, uxoris capiti imponit: quæ maritum imperatorem adorans, ita se

χονται δὲ αὐτῷ καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων οἱ ἐπιφανέστεροι, τὰς ἱερὰς καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι στολὰς· οὗς ἀπαγγέλλον προσκαλεῖται τοὺς βασιλέας. Οἱ δ' εὐθὺς ἐξανισταμένοι τῶν θρόνων, ἐπὶ τὸν ἄμβωνα χωροῦσι· σιωπῇ δὲ βαθεῖα καὶ ἀταραξία τὸ πλῆθος κατέχει πᾶν. Ὁ δὲ πατριάρχης τὰς ἐπὶ χρίσει τῶν βασιλέων συντεθειμένας διείσιν εὐχὰς· τὰς μὲν ἡσυχῇ καθ' ἑαυτὸν, ἔστι δ' ἄς καὶ εἰς ἐπίσκοπον πάντων, καὶ τῷ χρισθησομένῳ ἐξιλάσεται τὸ θεῖον. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ μέλλων χρισθῆσθαι βασιλεὺς τὸ ἐπιχείμενον, ὅ τι ἂν ᾖ, τῇ κεφαλῇ ἀφαιρεῖ. Νενομίσταί δ' αὐτικὰ πάντα ὅσοι πάρεσιν ἐνοῦς τοῦ ναοῦ, γυμναῖς καὶ αὐτοὺς ἐστάναι κεφαλαῖς. Ὁ πατριάρχης δὲ τῷ θεῷ μύρον σταυροειδῶς χρίει τὴν βασιλέως κεφαλὴν, ἐπιλέγων μεγάλη φωνῇ· « Ἄγιος. » Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἱστάμενοι τὴν φωνὴν, ἐκ τρίτου καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, « Ἄγιος. » Ἐφεξῆς δὲ καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τὸ αὐτὸ ἐπιφωνοῦσι τοσαυτάκις. Μετὰ τοῦτο, τῶν ἀδούτων ἐντὸς παρὰ διακόνων τὰς ἱερὰς ἐνδεδυμένων στολὰς κατεχόμενον τὸ στέμμα (οὗ γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς, ὡς τινὲς φασί, τραπέζης κεῖται), ἄγουσιν ἐπὶ τὴν ἄμβωνα. Καὶ εἰ γὰρ πάρεστι προσεταμμένῳ βασιλεῦς, ἅμα τῷ πατριάρχῃ τὸ στέμμα λαβόντες, ἐπιτιθέσθαι τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασιλέως· καὶ ἐκφωνεῖ ὁ πατριάρχης, « Ἄγιος. » Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἐκ τρίτου λέγουσιν αὐτοὶ τε καὶ πᾶν τὸ πλῆθος, ὃν τρόπον ἐπὶ τοῦ μύρου. Ἔπειτα ἐπιλέγει πάλιν ὁ πατριάρχης εὐχὰς, καὶ κατέρχεται τοῦ ἄμβωνος ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἐξ ὑπερᾶνῆθε μέρους, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρὸς τὴν σωλείαν τετραμμένον. Εἰ μὲν οὖν συμβῆ μὴ κατ' ἐκαίνον τὸν καιρὸν ἔχειν γυναῖκα τὴν βασιλεία, εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνιῶν, ἐπὶ τοῦ θρόνου καθίζει πάλιν. Εἰ δ' ἔχει, τότε καὶ αὐτὴν ἀνάγκη στεφθῆναι πᾶσα. Διὸ καὶ ἐξανισταμένην τοῦ θρόνου ὅτε τῶν γνησιωτάτων ἐκατέρωθεν λαβόμενοι συγγενῶν, ἢ εἰ μὴ γνησίους

Jacobi Pontani notæ.

Θουσιαστήριον, sacra mensa, sancta sanctorum, locus Dei quietis, cathedra, propitiatorium, magni sacrificii officina, Christi monumentum, et ejus gloriæ tabernaculum. Minus altare, in quo sacerdos sacra preparat, dicitur πρόθεσις, quasi propositio, quod panis consecrandus in eo primum ponatur. Secunda pars templi dicitur ἱερῶν, chorus, locus clero et cantoribus deputatus. Ubi tabulatum, duo habens ostia, et vela utrique ostio oppansa. Tertia pars ἄμβων, pulpitum, ubi recitantur Evangelia et Epistolæ, et verba fiunt ad populum. Unde εὐχὴ δὲ παρὰ μῦρον, oratio post ambonem, seu suggestum. Quarta pars ναὸς, templum seu navis ecclesiarum, ubi populus orat, in qua viri a mulieribus sejuncti sunt per tabulata. Quinta est baptisterium, prope πρόναον, prope vestibulum templi, ubi hærent prænitentes. Hæc Genebrardus in Liturgiis.

(45) Ambonem quidam eruditus putat fuisse porkirchen, id est, templi partem editam, quales columnis suffultæ, aut parietibus allixæ, vel in adytorum vestibulo in altum exstructæ, hominibus recipiendis in templis videntur. Majus igitur, longius et latius quiddam erit, quam suggestus. Verum optime describitur ab Onuphrio, libello, quo voces quasdam ecclesiasticas obscuras interpretatus est: *Ambon*, inquit, dicitur suggestus, seu pulpitum marmoreum, ex quo lector seu diaconus

lectionem, seu Evangelium recitabat: quos multos, et magnos, et pulcherrimis tabulis marmoreis ornatos per urbis ecclesias, et præsertim apud Sanctum Paulum videmus; quem locum Cyprianus libro III, epist. 5, honeris causa tribunal quoddam ecclesiarum appellavit. Ab ambiendo dictum volunt, quod locus ille utriusque gradibus ambiatur. Nam in quibusdam ecclesiis duo graduum ordines videntur, unus a sinistris, quo fit ascensus versus orientem, alter a dextris, occidentem spectans, quo fit descensus. In quibusdam vero aliis ecclesiis diaconus una, subdiaconus altera in pulpitum seu ambonem conscendit. Est ergo vox Græca ἄμβων ἄμβωνος, quæ inter cætera significat ascensum et locum editum, a verbo ἀναβαίνω, quod est ascendo. Cap. 15 concilii Laodicensis, quod Græce est τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαίνόντων, Latine legitur, qui pulpitum ascendunt.

(46) Super Θουσιαστήριον, ut supra.

(47) Seu, versus soleum. Latina vox partem interiori templi, quæ solem orientem spectat, significans, inquit scholiastes Ciropalata.

(48) Ciropalata: Ὅχι ὁμοίον τῷ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἕτερον τι σχῆμα προετοιμασμένον ὑπάρχον. Non eam quidem similem coronam imperatoris, sed alia quadam forma arte comparatam.

ἔργοι, ἔκτορμαί τούτοις τῆς ἀναδάθρας τε κατέγουσι, καὶ φέροντες ἱστῶσι πρὸ τοῦ σιωλείου. Καταρχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ δὲ αὐτὴν ἠύτροπισμένον στέμμα λαμβάνων ὑπὸ γνησίων τινῶν ἢ ἔκτορμιῶν καταχόμενον, καὶ αὐτὸ ἐπιτίθει τῇ κεφαλῇ τῆς γυναικός. Ἡ δὲ τὸν ἄνδρα καὶ βασιλέα προσκυνεῖ, δουλείαν ὁμολογοῦσα. Ὁ πατριάρχης δὲ παρὰ τὸν σιωλεὺν ἱστάμενος καὶ αὐτὸς ἐπιλέγει εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ βασιλίσσης, καὶ τοῦ ὑπάρχου παντός. Οὕτως γὰρ οὐ καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν γυναῖκα στέφει. Ἡ δὲ σύμβῃ προεστερμένον εἶναι τὸν βασιλέα, ἐπὶ τῇ τῶν γάμων τελετῇ ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν ἑστῆτος στέφει γυναῖκα. Αὐτῆς δὲ ἀμφοτέροί ἐπὶ τῇ ἀναδάθραν ἀνερχόμενοι, κάθονται ἐπὶ τῶν θρόνων, τῆς ἄλλης μυσταγωγίας τελουμένης· ἀδομένου μὲν τοῦ τρισαγίου, ἢ τῶν ἀποστολικῶν γραφῶν, ἢ τῶν θεῶν Λογίων ἀναγινωσκομένων, ἀνίστανται καὶ αὐτοί. Ἐξ ἑκατέρων δὲ τῶν τοῦ ναοῦ μερῶν ἐπὶ ξυλίων ἀναβαθρῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων, οἱ πρωτοβάλλται ἱστάμενοι καὶ δομέτιχοι λεγόμενοι, καὶ ἕτεροι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἄδειν εἰδότες, οὗς ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς κράκτας ἔθος ὀνομάζειν ἐστὶ, μέλη τινὰ ἄδουσιν ἐξεπίτηδες συντεθειμένα, ἀρμόζοντα τῇ ἑορτῇ· τῆς μεγάλης δὲ εἰσοδοῦ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας λεγομένης, ἥδη ἀρχομένης, οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιφανέστεροι τῶν διακόνων ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ εἰς τὴν λεγομένην πρόθεσιν, ἔνθα τὰ ἅγια κεῖται, ἔρχεται μετ' αὐτῶν. Ἐξω δὲ ἱστάμενος τῆς πρόθεσεως, περιβάλλεται μανδύαν χρυσοῦν ἐπὶ τὸ διάδημα καὶ τὴν κόρυμβαν. Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κατέχει σταυρὸν ὃν ἔθος κατέχειν, ὅσον ἂν χρόνον τὸ στέμμα φορῇ. Τῇ δὲ λαίᾳ ἀκρότητα φέροντες ἐγχειρίζουσιν, ὥστε τάξις ἐκκλησιαστικὴ τὴν τοῦ δεσποτάτου [αἰ. διποτάτου, εἰ δαιποτάτου] λεγομένου ἐπέχειν· ἃ ἀμφοτέραις ἔχων, τῆς εἰσοδοῦ πάσης ἡγείται τῆς ἱερᾶς. Ἐξ ἑκα-

illi subjectam proficitur. Patriarcha vero ad aleam consistens, pro imperatore, imperatrice, et eorum populis, preces pronuntiat. Hoc igitur modo imperator conjugem suam coronat. Si abtea corona ipse indutus fuit, inter sacra nuptiarum id facit. Coronati ambo, quia dictum est ceremonia, deuo anabathram ascendentes, in thronis resident. Dum reliquum missæ absolvitur, et trisagion cantatur, aut de apostolicis litteris sacrive Scripturis aliquid recitatur, et ipsi assurgunt. Ex utraque vero templi parte, super ligneis anabathris [seu poniculis], ad hoc ipsum comparatis, stantes protopsaltæ, et qui domestici (49) vocantur. Et ceteri ordinis ecclesiastici, qui cantare norunt (quos in talibus sacris κράκτας [id est clamatores] appellari mos est), cantica quædam de industria ad hujus diei festi celebritatem confecta modulantur. Quando autem in sacra mystagogia jam tempus est ut instituat in templum supplicatio (50), sive processio, quæ μεγάλη εἰσοδος appellatur, qua panis et vinum consecranda in Sancta sanctorum [sive in tabernaculum], ad altare primum inferantur, honoratioris Ecclesiæ diaconi accedentes, imperatorem, vocant, et is cum illis ad propositionem, quæ dicitur, ubi sancta sunt posita, accedit. Stans autem adhuc foris, mandyam auream (51) supra diadema, et purpuram induitur; ac dextra quidem gestat crucem, quam gestare solet, quandiu coronam gestat; sinistrae ferulam tradunt, ut ordinem seu locum ecclesiasticum teneat ejus, qui deputatus (52) appellatur. Hæc manibus tenens, toto incessu seu pompa sacra præcedit. Ad utrumque latus barangi (53) cum securibus, 124 et claro sanguine juvenes armati, aut etiam inermes, circiter centum compositæ sequuntur, rectaque post ipsum linea diaconi et sacer-

Jacobi Pontani notæ.

(49) Dicebantur isti domestici cantorum.

(50) Totum hoc, et quæ sequuntur, περιφραστικῶς declarant, quid sit, quæ in Missa Græcorum dicebatur μεγάλη εἰσοδος, quod ad verbum, *magnus ingressus* interpretari nolui, ne lector hæretet, et tamen quod tot verbis per circuitionem explicatur, in contextu apponendum duxi. Hæc autem supplicatio, seu iste circuitus *der Umgang*, in ipso templo in quavis liturgia lecto Evangelio, et dimissis catechumenis peragebatur, ut ex Nicolao Cabasila in exposit. Liturgiæ cap. 23 et 24 liquet. A prothesi initium procedendi erat. Omnia enim circa sacra mysteria peragunt Græci in prothesi. Sic altare minus vocant, ex quo panem ad consecrationem destinatum et alia sacerdos et diaconus accipientes, templum circumcunt, adjuncto toto ministerio ecclesiastico, cui etiam adjungebatur imperator coronandus, tenens locum τοῦ δεσποτάτου, ut inquit Cantacuzenus. Et hæc processio vocabatur μεγάλη εἰσοδος, eo quod dona in sacrificio offerenda (panis scilicet et vinum) inferrentur ad sancta sanctorum, seu ad altare summum et principale, in quo sacrificium Missæ peragebatur, et Eucharistia conficiebatur. Itaque μεγάλη dicitur respectu altaris, ad quod dona perferabantur, quia erat μέγξ, *primarium*, et ipsi sacrificio proprie destinatum. Et fortassis habetur

etiam respectus ad εἰσοδὸν πρὸς τὴν πρόθεσιν, quæ minor dici poterat, ob altare minus augustum et religione venerandum. Etsi hæc εἰσοδος non fiebat templo prius undequaque obito. Et videtur hæc appellatio talis, qualis apud nos appellatio canonis minoris et majoris. Hæc Gretserus noster, quæ tecum communico.

(51) Genus Persicum vestis, non solum militaris, verum etiam in foro et pace usitata, ex eo dictum, quod corpori conjunctam, pressam, non autem laxam et ei admensum esset. A Latinis *penulam* appellari putat Turneb. lib. xxv, cap. 17. Nam quod Dio scribit in Commodò, καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θέατρον εἰσελθεῖν, Lampridius scribit, *penulatos jussit spectatores, non togatos ad munus convenire*. Quanquam a Græcis etiam *φινδόξ* usurpatur.

(52) *Europalata* in ecclesiasticis hunc ordinem ponit, apud quem scriptum est *διποτάτος*, apud nostrum autem *δαιποτάτος*. Scholiastes, quoniam Chartulario adjungatur, ἀντιγραφέξ, et ex Budæo contrarotulatore interpretatur, quem vide. *Δεποτάτος* et *δαιποτάτος* in militia quid sint, habes in Glossario Rigaltii.

(53) *Barangi*, milites prætoriani ex Angliâ, ut patet ex libro *De officiis aulae Cypolitaneæ*.

doles ordine incedunt, sacra vasa et instrumenta cum reliquiis, et omnium sanctissima [eucharistiam] inferentes. Templo de more circuito, ubi ad soleam veniunt (54), alii quidem omnes foris manent, imperator solus ingressus, patriarcham ad sanctas fores stantem (55) invenit. Postquam consalutarunt, patriarcha intus, imperator foris inclinatis capitibus, stantes expectant. Protinus qui pone imperatorem alios diaconos antecedit, dextra tenens thuribulum, sinistra humerale patriarchæ (56), quod dicitur, accedens imperatorem thure vaporat. Quo caput inclinante, diaconus sublata voce inquit, « Memor sit Dominus Deus potentiae imperii vestri, in regno suo ubique, nunc et semper, et in sæcula sæculorum, » addens, « Amen. » Deinceps et reliqui diaconi, ac sacerdotes, advenites, idem comprecantur. Hoc perfecto, imperator rursus salutato patriarcha, mandyam [seu penulam] deponit (quam, pro consuetudine, ecclesie referendarius aufert); de quoque anabathram ascendens, in throno considit, sub symbolo fidei, oratione Dominica, et elevatione Dominici et sacri corporis exurgens. Facta elevatione, imperator si ad sacram communionem paratus non est, usque ad finem sacræ mystagogiæ in throno sedet. Si paratus, venientes diaconi eum rursus acersunt: quibuscum statim in adyta ingreditur, traditoque sibi thuribulo, sacræ mensæ suffitum facit, primum quidem ad orientem, tum ad septentrionem, post ad occidentem, et tandem ad meridiam respiciens. Dumque iterum ad orientem thuris fumum spargit, in ipsum quoque patriarcham id facit, qui imperatorem salutans, deque ejus manu thuribulum capiens, illum vicissim suffitu honorat. Post hæc coronam de capite suo auferens imperator, diaconis tradit: cui patriarcha in manum dat partem corporis Dominici; factusque ejus particeps, etiam de sanguine vivifico (a) commu-

τέρων δὲ αὐτοῦ μερῶν κατὰ τὰ πλάγια, οἱ τε τοὺς πελέκαις ἔχοντες βάραγγοι προσαγορευόμενοι, καὶ νέοι τῶν εὐπατριδῶν περὶ ἑκατὸν ὠπλισμένοι διαπρεπῶς παρέπονται ἢ καὶ ἀνοπλοὶ· κατ' εὐθείαν δὲ μετ' αὐτὸν, οἱ τε διάκονοι ἐφεξῆς ἔπονται καὶ οἱ ἱερεῖς, ἐπισπλά τε καὶ σκεύη τῶν ἱερῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἀγιώτατα ἐπιφερόμενοι. Ἰὸν δὲ ναὸν περιελθόντες κατὰ τὸ ἔθος, ἐπειδὴν γένοιτο ἐν τῷ σωλέῳ, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐστᾶσιν ἔκτος, αὐτὸς δὲ μόνος εἰσερχόμενος τὸν σωλέαν, τὸν πατριάρχην ἐπὶ ταῖς ἱεραῖς κυγκλίαιν [κιγκλίαιν] ἐστηκότα εὕρισκει. Προσαγορεύσαντες δὲ ἀλλήλους, ὁ πατριάρχης μὲν ἐσωτέρω, ἔξω δ' ὁ βασιλεὺς, περιμένουσιν ἐστῶτες· εὐθὺς δὲ ὁ μετὰ τὸν βασιλέα τῶν ἄλλων ἡγούμενος διάκονος, τῇ δεξιᾷ μὲν κατέχων θυμιατὸν, τῇ δ' ἑτέρᾳ τὸ τοῦ πατριάρχου λεγόμενον μαφόριον, τὸν βασιλέα παριὼν θυμιατῶν κλίναντος δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ὁ διάκονος εἰς ἐπήκοον πάντων, « Μνησθεὶ Κύριος ὁ Θεός, » λέγειν, « τοῦ κράτους τῆς βασιλείας ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. » ἐπιλέγων καὶ τὸ, « Ἀμήν. » Ἐφεξῆς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ διάκονοι παριόντες καὶ ἱερεῖς λέγουσι τὸ αὐτό. Τούτου δὲ τελεσθέντος, ὁ βασιλεὺς τὴν πατριάρχην προσαγορεύσας, ἀποδύεται τὸν μανδύαν. Καὶ τὸν μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας ραιφερενδάριος ἀποφέρει· εὐτὼ γὰρ ἔθος. Ὁ βασιλεὺς δ' ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται πάλιν, τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῆς τε προσευχῆς τοῦ, « Πάτερ ἡμῶν, » λεγομένων· καὶ τῆς ὑψώσεως γινομένης τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ ἁγίου σώματος ἀνιστάμενος, τῆς ὑψώσεως δὲ τελεσθείσης, εἰ μὲν ἀνεπιτηδείως πρὸς τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν ὁ βασιλεὺς ἔχει, μέχρι συμπληρώσεως τῆς θείας μυσταγωγίας κάθηται ἐπὶ τοῦ θρόνου. Εἰ δὲ παρεσκευάσται πρὸς τοῦτο, πάλιν αὐτὸν οἱ διάκονοι ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται. Καὶ μετ' αὐτῶν εὐθὺς εἰσεῖσιν εἰς τὰ ἄδυτα· καὶ θυμιατοῦ αὐτῷ δίδομένου, τὴν ἱερὰν τράπεζαν πρῶτα μὲν κατὰ ἀνατολὰς θυμιατῶν· εἶτα πρὸς ἄρκτον, καὶ

Jacobi Pontani notæ.

(54) Nomine soleæ hic videtur chorus accipiendus, qui proxime cum tabernaculo jungitur.

(55) Quæ nimirum ad tabernaculum, et ad præcipuam templi partem ducunt.

(56) Scribendum utique ὠμοφόριον, de quo ita est in libro, qui Ἄρθος inscribitur, et Græco vulgari compositus est: Τὸ ὠμόφορον ὄπερ βασιτᾶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸν ὦμον οὗ, δηλοῖ τὸ πρόβατον τὸ πεπλανημένον, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐκέρδησεν, καὶ ἐθά-

λετο ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ, καὶ ὑπῆρτο εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Καὶ διὰ τοῦτο ἔναι τὸ ὠμόφορον ἀπὸ τοῦ μαλλοῦ τοῦ προβάτου γινόμενον, εἰς τύπον τοῦ προβάτου τοῦ πεπλανημένου· *Vestis quam gestat pontifex in humero suo, significat illam aberrantem ovem, quam Christus repertam imposuit humero suo, et in vitam æternam portavit. Ideo confecta est ex lana ovis, ut figura sit illius erraticæ ovis.* — Μαφόριον. Nihil mutandum.

Jacobi Gretseri notæ.

(a) Apud Græcos populus sub utraque specie eucharistiam percipit æque ac sacerdotes cum sacris operantur, diverso tamen modo: nam sacerdotes et clerici etiam extra liturgiam sanguinem Christi hauriunt ipso sacro calice ad os admoto, eo modo, quo in nostris ecclesiis a sacerdotibus sacrificantibus id fieri consuevit; at plebs tubulo in calicem immisso sanguinem eductum bibit, ut docent cum alii, tum Meletius Protosyngelus Alexandrinus quæst. II, de Eucharistiæ sacramento; nec intra βῆμα seu ἀδυτα, sed extra. Hunc ritum hoc loco exprimit Cantacuzenus: Ὁ δὲ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας αὐτῷ τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος ἐπιδίδωσι μερίδα. Μετασχὼν δὲ αὐτῆς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵ-

ματος κοινωνεῖ, οὗ λαβίδι, καθάπερ οἱ πολλοὶ, ἀλλ' αὐτῷ κρατῆρι, τὸν τῶν ἱερομένων τρόπον. Quibus verbis indicat, imperatorem sacerdotibus clericisque hac in re exæquatam fuisse, idque ob imperatoriam majestatem. Quod totidem ferme verbis testatur Europalaia: Ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τὸ κοινωνῆσαι τοῦ τιμίου σώματος δίδωσι καὶ τῷ βασιλεὶ εἰς τὰς χεῖρας μερίδα τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος, οὗ καὶ μετασχὼν κοινωνεῖ ὁμοίως· καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος, κοινωνεῖ δὲ τοῦ μὲν πατριάρχου τὸν ἅγιον κρατῆρα κατέχοντος, αὐτὸς δὲ προσάγων τῷ κρατῆρι τὸ στόμα, ὡσπερ καὶ οἱ ἱερεῖς. Circa quæ duo monenda duximus, quæ forsitan imperitiori scrupulum moveant: alterum est de consue-

ματὰ τοῦτο πρὸς ἑσπέραν, καὶ τέταρτον πρὸς μεσημέριαν βλέπων· πάλιν δὲ πρὸς ἀνατολὰς θυμιάσας. A nicat, non quomodo vulgus e vasculo, sed ipso cratere seu calice, sacerdotum more. Corona in

Jacobi Gretseri notæ.

indine tradendi Eucharistiam, sumpturo in manus; alterum de more præhendi sub utraque specie. Prius non est a recentioris Græciæ abusu, sed a prisco ævo, quod duplici argumento liquet. Nam sub ipsa quasi Ecclesiæ inenabula, dabatur Eucharistia fidelibus domum ferenda, ut cum opportunum judicarent, privatim sumerent. Tangebant ergo Eucharistiam, et in manus sumebant. Ritus hujus testes habemus Tertullianum, lib. II *Ad uxorem*, cap. 5; sanctum Cyprianum libro *De spectaculis*, et libro *De lapsis*; Gregorium Nazianzenum oratione in funere Gorgoniæ sororis; sanctum Basilium, Epistola ad Cæsariam patriciam; Anastasium Nicænum, sanctum Hieronymum in Apologia pro libris adversus Jovinianum; sanctum Ambrosium Oratione in fun. fratris; sanctum Gregorium, lib. III *Dialog.*, cap. 36, et alios. Secundo, multa etiam exstant veterum testimonia, quæ Eucharistiam, in ipso quoque templo percipiendam, non in os communicantis a sacerdote insertam, sed in manus datam demonstrant, ut ipse postea sacram hostiam ori admoveret. Quare sanctus Cyrillus *Cateches. mystagog.* 5: *Accedens ad communionem non expansis manuum volis accede, neque disjunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quamdam subjicias dextræ, quæ tantum regem susceptura est, et concava manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen. Sanctificatis ergo oculis tam sancti corporis contactu communica: cave, ne quid excidat tibi.* Sexta synodus, can. 102: *Antequam fiat communio, Eucharistiam percepturus manus in crucis formam figurans, sic accedat, et gratiæ communionem accipiat. Hos enim, qui ex auro vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt ad divini muneris susceptionem, minime admittimus, ut qui inanissimam subjectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehensus fuerit, immaculatam communionem eis impartiens, et ipse segregetur, et is qui affert. Quem canonem Balsamon scholiis illustrans eundem morem firmat. Etsi indicat, sua ætate aliquibus Ecclesiis (Græcanicis videlicet, de his enim loqui videtur) alium usum fuisse in usu. Nec satis mihi compertum, an et hodie eadem consuetudo in Græcia perseveret. Apud Latinos certe desit proscripta circa tempora Hormisdæ papæ hoc concilii Cæsaraugustani decreto: *Eucharistiæ gratiam, si quis probatur acceptum non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum.* Quod postea approbatione omnium receptum, vim roburque legis generalis acquisivit. Nec minus exolevit mos alter ob reverentiam tanto sacramento debitam; par enim est, ut res omnium sacratissima non nisi consecratis manibus attingatur, licet Latina Ecclesia nullam litem Græciæ ob contrariam consuetudinem moverit, ut nec Græca Latinæ. Huc enim vel maxime spectat præclara illa divi Augustini admonitio, epist. 118, ad Januarium: *Faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonoret corpus et sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt; neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus et ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum; alter dicit: Non sum dignus, ut intres sub tectum meum,ambo Salvatorem honorificantes, diverso et quasi contrario modo.**

Quod attinet ad communionem sub utraque specie, illud constat, nec Græcos a Latinis ob duplicem, nec Latinis a Græcis ob simplicem speciem damnatos esse, sed quamlibet Ecclesiam suas rationes secutam, salva pace et charitate, id egisse, quod optimum factu existimabat. Quapropter caput

hoc Græcis et Latinis, tametsi sæpius, præsertim in Florentina synodo congressis, nunquam ut dubium aut controversum in disceptationem venit: quæ res certum argumentum suppeditat, Græcos non ea mente utramque speciem usurpasse, quasi id simpliciter ex præcepto et præscripto Christi facere oporteat, sitque absolute et ad integritatem sacramenti, et ad salutem hominum necessarium; quo consilio illi, qui a Romana et catholica Ecclesia desciverunt, hodie calicem urgent; nunquam enim id Græci in omnem occasionem Latinos carpenti nimis quam intenti dissimulassent. Et quis vel obiter in antiquitatis memoria versatus ignorat, morem sumendi unam speciem vetustissimum esse: et variis locis modo hunc, modo alium, nunc utrumque viguisse, licet ab octingentis annis occidentis orbis magis ad unam speciem propenderit, novisque postea hæreticis Wiclephi et Hussi schola exortis, et magno clamore calicem, tanquam ad salutem necessarium, deposcentibus, decreverit ut laicis species duntaxat panis præbeatur. Quæ novatorum malesana contentio illud etiam effecit, ut ministris, qui pontifici rem divinam, solemnæ apparatus facienti inserviunt, panis tantum species data sit, licet longa temporis diuturnitate inveteratus usus obtinuisset, ut utraque species diacono et subdiacono porrigeretur: imò, ut videtur, etiam imperatori, si Roman venisset, inaugurationis gratia. Quare Augustinus Patricius in libello de Frederici tertii imperatoris in urbem adventu (quem citat Franciscus Turrianus libro octavo apostolicæ Constitutionum Clementis Romani) tanquam insolitum quid referens: *Communicavit, inquit, summus pontifex altaris sacramentum cum imperatore, diacono et subdiacono de pane tantum. De calice autem etsi consuetudo est, communicantes eum pontifice participare, propter insurgentem tamen Hussitarum et Boemorum damnatam hæresin, quæ calicis potum ad salutem necessarium putat, præter pontificem bibit nemo.* Hæc Patricius, qui dicit se communioni pontificis interfuisse. Nec plura de his. Cui hæc satis non sunt, is illustrissimum cardinalem Bellarminum adeat, qui antiquitatem unius speciei, et jus Ecclesiæ, summamque æquitatem, qua dum calicem vetat utitur, copiose omni argumentorum genere demonstrat, tom. quarto, libro quarto *De Eucharistia*, capite vicesimo et sequentibus. Illud tantum adjecerim, hodiernos Græcos si non omnes, certe aliquos, ut ætate ita et eruditione majoribus suis inferiores, videri transitionem fecisse ad castra Hussitarum et confæderatorum. Id adeo ut mihi persuadeam, facit Jeremias patriarcha Constantinopolitanus in censura ad Tubingenses, quos ita affatur: *Ἐπεὶ οὖν πρῶτον ἐστὶ μεταλαμβάνειν θεῖ καὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, καὶ καλῶς λέγετε. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων. Dicitis igitur primum utraque species accipiendas esse. Et recte dicitis. Id enim et nos agimus, cum tremenda mysteria sumimus. Clarius Protosyngelus, cujus supra mentio facta: *Non defraudatur, inquit, apud nos populus Dei, hereditas Christi altissimi semisse sacramenti: utraque enim species ex æquo omnibus offertur ad participandum, etc. Filius enim Dei, qui hoc fieri jussit, ita jussit fieri, etc. Utraque species ad communionem necessario pertinet.* Hæc et id genus alia Græcus ille Hussitarum et similium spiritu afflatus, quem Bellarminus vero, hoc est Dei spiritu distillat, perspicue demonstrans, usu unius speciei nihil adversus ullum præceptum divinum committi. Quod, ut prius dictum, superioris ævi Græcis, et illis ipsis, qui Cantacuzeni ætate vivebant, minime*

caput reposita, ex adytis progreditur. Mystagogia finita, distributæ populo sanctificationis rursus particeps effectus, et a patriarcha presentibusque episcopis benedictione **125** imperitus, et dextras eorum apprehensas osculatus, in locum, qui catechumena vocatur, ascendit, ut ab omnibus repente conspectus, faustis acclamationibus excipitur. Hoc etiam consummato, descendit, ipseque et Augusta soli equis insidentes, ceteri omnibus pone ambulantes, in palatium portantur. Ibi instructa mensa, magno domestico, aut si ille non est, despota ministrante, coronati epulantur. Per dies item consequentes, plus minus decem (neque enim numerus dierum festorum lege præscribitur, sed in arbitrio imperatoris est), diademate, corona et purpura in regio vestiario depositis, pretioso nihilo minus et regali cultu (57) splendide ferias agunt. Prandiis sumptuose apparatus, proceres omnes coram imperatoribus convitantur, ipsis quoque separatim, præfecto regie mensæ ministrante, accumbentibus. Magnus domesticus locum sibi convenientem tenens, cum iisdem inquit epulas. Sed memorabile est in hac cerimonia, quod omisimus. Die quo imperator unctus e templo exit, ab aliquo ejus optimatum, quem ad hoc delegerit, in populum jaciuntur quæ vocantur epicombia (58). Sunt autem fasciculi, segmenti: linteis illigata habentes numismata aurea imperatoria tria, totidem argentea aut plura, et obolos æreos totidem. Sparguntur hujusmodi fasciculi circiter decies mille, in vestibulo templi præcipue. Sub ipsum vero diem in palatio populo toto congregato, ab eodem ex optimatibus tot pluresve jaciuntur fasciculi. Postero die de populo adest nemo; adest autem quidquid est militum et famulorum, seu ministrorum amicorum imperatoris. Tum in atrium palatii descendens, astante quæstore suo, gerenteque laciniam vestis plenam imperatoria pecunia eaque aurea, manu plena sumens, in orbem dispergit. Qua tota dispersa, quæstor laciniam iterum, et tertium, et quartum, et sæpius implet. Causa hujus distributionis auri hæc est, quod imperator de suo sumptum faciens, omnes secum lætari unaque festum diem celebrare cupit. Ritus igitur in coronatione imperatorum servari solitus talis est, et servatus est etiam in Andronico juniore imperatore, indictione octava, ineunte mense Februarii.

ἀπόδοσμοι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ τῶν δημοτικῶν μὲν πάρεισιν οὐδένος· τοῦ στρατιωτικοῦ δὲ καὶ τοῦ περὶ τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν τεταγμένου παρόντος παντός, ἐν ταῖς τῶν βασιλείων αὐλαῖς ἐξερχόμενος ὁ

Jacobi Pontani notæ.

(57) Coropalata, τὰς συνήθεις καθημερινὰς στολάς λαμπράς, καὶ πολυτελεῖς οὖσας φέροντες, κομίστας, et quotidianas vestes, easque splendidas, et sumptuosas gestantes.

(58) Quid sit hoc verbis statim sequentibus ex-

Jacobi Gretseri notæ.

Ignotum erat. Verum justo Dei judicio contingere solet, ut qui se ab Ecclesiæ concordia segregarunt,

θυμῆ καὶ τὸν πατριάρχην, προσαγορεύσας δὲ αὐτὸν ὁ πατριάρχης, καὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ λαθὼν τὸν θυμιατὸν, ἀντιθυμῆ καὶ αὐτὸν αὐτός. Μετὰ δὲ τούτο τὸ στέμμα τῆς κεφαλῆς περιελάμβανος ὁ βασιλεὺς, ἐγχειρίζει τοῖς διακόνοις· ὁ δὲ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ἐπιδίδωσι μερίδα. Μετασχὼν δὲ αὐτῆς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος κοινωνεῖ οὐ λαθίδι, καθάπερ οἱ πολλοί, ἀλλ' αὐτῶ κρατῆρι τὸν τῶν ἱερομένων τρόπον. Τὸ τε στέμμα περιελάμβανος αὐτῆς, ἐξεῖσι τῶν ἀδύτων· τελεσθείσης δὲ τῆς μυσταγωγίας, τοῦ διαδομένου τοῖς πλήθεσιν ἀγιάσματος αὐθις μετασχὼν, καὶ παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν παρόντων ἀρχιερέων εὐλογηθεὶς, καὶ περιπτυσσόμενος αὐτῶν τὰς χεῖρας, ἀνεισιν εἰς τὰ λεγόμενα κατηχούμενα, ὡς ἂν ἐξ ἀπόπτου παρὰ πάντων ὀρώμενος εὐφημηθεῖη. Τελεσθέντος δὲ καὶ τούτου, καταλθὼν ἐκείθεν αὐτῆς καὶ ἡ βασιλὺς μόνος, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπομένων περὶ, ἐπιποι χωροῦσαι πρὸς τὰ βασιλεία. Τραπεζῆς δὲ ἡτοιμασμένης ἐκεῖ σταφροφοροῦντες καθήμενοι εὐωχοῦνται. Διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ μέγας δομέστικος τὰ πρὸς χρυσίαν, ἂν δὲ μὴ ἦ μέγας δομέστικος, ὁ δισπότης. Τὰς δ' ἐφεξῆς ἡμέρας δέκα, κλειούς ἢ ἐλάττους (οὐ γὰρ ἀριθμὸς νενόμισται τῶν τῆς ἑορτῆς ἡμερῶν, ἀλλ' ὅπως ἂν βασιλεὺς δοκῆ), τὸ μὲν διάδημα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν ἐν τοῖς βασιλικαῖς ἀποτιθέντα: ταπισίαις· ἐοθηταῖς δὲ ἐτέρας περιβεβλημένοι λαμπράς· καὶ βασιλικὰς ἐορτάζουσι λαμπρῶς, ἀριστων τε παρασκευαζομένων πολυτελῶν, οἱ συγκλητικὸι πάντες καθήμενοι ἀριστῶσιν, ἐρώντων τῶν βασιλέων καὶ εὐωχομένων καὶ αὐτῶν ἐν ἰδίᾳ τραπέζῃ· διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τεταγμένος τραπέζης· ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἐν τῶ προσήκοντι τόπῳ τοῖς ἄλλοις συναναπέκλιται συγκλητικοῖς. Ἄξιον δὲ καὶ ὁ παρελίπομεν τῆς τελευτῆς ταύτης ἐπιμνησθῆναι· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς χρυσθεὶς ἐξεῖσι τοῦ ναοῦ, παρὰ τινος τῶν συγκλητικῶν, ἂν ἂν ὁ βασιλεὺς ἐθέλη, εἰς τὸν δῆμον ρίπτονται ἃ λέγουσιν ἐπικόμδια. Δύναται δὲ τοῦτο, ἀποδέσμους τινὰς εἶναι ἐν ὀθονίων τμήμασι δεδεμένους ἔνθον ἔχοντας νομίσματα χρυσᾶ τῶν βασιλικῶν τρία καὶ ἐξ ἀργύρου τοσαῦτα, ἢ καὶ πλείω· καὶ ἰσολοῦς ἀπὸ χαλκοῦ τοσοῦτους· ρίπτονται δὲ ἀπόδοσμοι τοιοῦτοι χιλιάδων ἑλαττων ἢ πλείων δέκα ἐν ταῖς προαυλαῖς μάλιστα τοῦ ναοῦ. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐν ταῖς βασιλείαις τοῦ δήμου συνηθροισμένου παντός παρὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν συγκλητικοῦ, τῶν προτέρων ἴσοι ἢ καὶ πλείους ρίπτονται

planantur. Vides originem moris spargendæ pecuniæ in nostrorum imperatorum seu electionibus, seu coronationibus? Infra etiam causa adducitur, quam et nostros propositam habuisse certum est.

in plures et graviore errores semper delabantur, nisi eo, unde exierunt, revertantur.

βασιλεύς, τοῦ τῶν βασιλικῶν τιμίου παρεστῶτος χρημάτων· καὶ τὴν ἄκραν τῆς ἐσθῆτος πλήρη φέροντος νομισμάτων χρυσῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν, ὁρατῶμενος ὁ βασιλεὺς κύκλῳ διασκεδάζει· κενωθέντων δὲ, ὁ ταμίης αὐτῆς τὴν ἐσθῆτα ἀναπληροῖ. Καὶ τοῦτο γίνεται οὐ τοῖς καὶ τειράκις μόνον, ἀλλὰ καὶ πλεονάκις. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης διαδόσεως τοῦ χρυσοῦ, τὸ πάντα βούλεσθαι τὴν βασιλέα ἐκ τῶν αὐτοῦ δαπανῶντας αὐτῷ συνευφραίνεσθαι καὶ συμπανηγυρίζειν. Τοιαύτη μὲν ἡ ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσι στεφάνοις γινομένη τελετὴ· ἡ δὲ γέγονεν ὁμοία καὶ ἐπ' Ἀνδρονίκῳ τῷ νέῳ βασιλεῖ, Φεβρουαρίου Ἰσταμένου τῆς ὀγδόης ἰνδικτιῶνος.

126 CAPUT XLII.

Cum magno et nobili comitatu Anna imperatrix adducitur Byzantium. Nuptiæ fiunt; ipsa coronatur. Sabaudi nobiles commendantur; imperatorem ludicras artes docent. Cum Persis prædonibus dimicatur cum victoria. Imperator in pede vulneratur. Cum Michaelis Mæsurum rege colloquium. Senioris imperatoris ira et alienatio a nepote recrudescit.

Τοῦ δὲ ἐπιόντος ἔτους κατὰ μῆνα Φεβρουάριον Ἀ ἰννάτης ἰνδικτιῶνος, ἐκ τῆς Σαβωίας εἰς Βυζάντιον ἦκεν Ἄννα ἡ βασιλῆς, πολλὴν ἐπαγομένη καὶ βασιλικὴν θεραπείαν, ἐκ τε ἀνδρῶν ὁμοίως καὶ γυναικῶν. Ἐκ τε γὰρ τῶν παρὰ Λατίνοις καθιλλαρίων καὶ σκουερῶν λεγομένων ἦγε πολλοὺς, καὶ τῶν ἄλλως παρ' αὐτοῖς εὐπατριδῶν· καὶ τὰς ἐν ἑτέροις χρόνοις εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐξ ἀλλοδαπῶν ἀφικνουμένας βασιλίδας ὑπερεῖχε πολυτελεῖς. Προσεδέχθη τε ὁμοίως παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ κηδεστοῦ βασιλικῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς, καὶ ὥσπερ ἦν εἰκὸς τὴν βασιλέως καὶ υἱοῦ γαμητήν. Συμδέθηκε δὲ καὶ βασιλέα τὸν νέον τῷ Βυζαντίῳ κατὰ τὴν αὐτὴν καιρὸν ἐνδικτιῶναι. Ἡ δὲ βασιλῆς Ἄννα τῆ τε κατὰ τὸν πλοῦν ταλαιπωρία, καὶ τῆ τῶν ἀέριων ἐναλλαγῆ τὸ σῶμα πεπονηκυῖα, ἐνόσησεν ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῆς ἀφίξεως αὐτῆς. Ὁ τε νέος Ἀνδρόνικος, τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὴν τῆς βασιλίδος νόσον, τοῦτο δ' ὅτι καὶ χρεῖα τις ἀπαραίτητος ἐχάλει, πρὸς τὰς ἐπὶ Θράκης ἐξῆει πόλεις, καὶ διέτριψεν ἄχρι φθινοπώρου ἐν ἐκείναις. Ὀκτωβρίου δὲ Ἰσταμένου τῆς δεκάτης ἰνδικτιῶνος, εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκε. Καὶ ἡ γαμήλιος ἐτελεῖτο ἑορτὴ λαμπρὰ καὶ περιφανής· ὥσπερ δὲ ἔθος τοῖς βασιλεῦσι μετὰ τὸ ἐπὶ τοῖς γάμοις τὰ νενομισμένα τελεσθῆναι, καὶ Ἄνναν τὴν βασιλῆδα βασιλεὺς ἔστεφεν ὁ ταύτης ἀνὴρ. Μετὰ δὲ τὸ τὴν τῶν γαμηλίων ἑορτὴν παραδραμεῖν, τῶν μετὰ τῆς βασιλίδος ἐκ Σαβωίας ἐλθόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, οἱ πολλοὶ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθον· ἔμειναν δὲ μετ' αὐτῆς ὀλίγον C τινές, καὶ Ζαμπέα μία τῶν γυναικῶν ἅμα τοῖς υἱέσι φρονήσει τε ὑπερέχουσα τὰς ἄλλας, καὶ βασιλικοῖς οἴκοις διὰ τε παιδείαν καὶ τὴν ἄλλην ἐπιτηδειότητα πρέπουσα ἐνδικτιῶναι. Ἐκ μόνου Σαβωίας· οὐκ ὀλίγοι τῶν εὐπατριδῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων

Anni sequentis [1326] mense item Februario, indictione nona, e Sabaudia Byzantium venit Anna imperatrix, frequenti et regio virorum feminarumque comitatu. Nam et ex caballariis et scutariis (ut apud Latinos dicuntur) (59) multi sequebantur: luxuque et magnificentia domi suæ nobilium, ipsas quoque e locis externis aliquando in Romanum solum adductas præptum imperatoribus reginas superabat. A socero imperatore perinde, et ut imperatoris ac filii sponsam conveniebat, regali apparatu accepta est. Belle autem cecidit, ut is eodem tempore Byzantii moraretur. Anna ex insolentia navigationis et cæli mutatione afflictata, paucis ab adventu diebus ægrotavit. Junior Andronicus partim propter ejus mortem, B partim propter quoddam negotium prorsus necessarium ad urbes Thraciæ excurrit, in quibus usque ad autumnum hæsit, et initio Octobris, indictione decima, Byzantium revertit. Nuptiis secundum omnia, et quidem singulari et illustri apparatu peractis, Annam conjux ejus ex more coronavit. Post serias nuptiales multi qui cum illa e Sabaudia venerant, utriusque sexus, in patriam redierunt, paucis remanentibus, et Zampea cum filiis, femina omnium prudentissima, et ob eruditionem liberalem, cæteramque habilitatem imperatorum idonea contubernio. Ex nobilitate Sabaudica complures quoadiu voluerunt, apud imperatorem vixerunt, ab eoque perhumaniter habiti sunt. Erant quippe non solum viri fortes, et bello intrepidi, sed præterea ad jucunde colludendam natura accommodati. Proinde et cum imperatore venationes celebrabant, et izustriani [ludi genus (60)] et torneamenta ipsi Romanos, ante id temporis penitus ignaros, primi docuerunt, his domum revertenti-

Jacobi Pontani nota.

(59) Si quando Latinas voces adducit, plerumque eas corrumpit hic noster; aut jam ante a populo corruptas ponit. Quis dubitet, quin a scuto facta sit vox, legendum σκουαρῶν, scutariorum? Scutarii autem sunt armigeri.— In Græco σκουερῶν, et ita etiam legebatur in codice; interp. corrigit autem σκουαρῶν, sed nihil opus, cum potuerit elidit ex scudieri Italorum, aut escuyer Gallorum; nam utriusque, ut etiam Alamani, Latini promiscue dicuntur apud Græcos inferiores.

(60) Ludi genus, addidi de meo: Ciztzustra appellat Gregoras, lib. x, alterum torne, quidam torneamenta, unde noster depravate τερνεμέντα. De-

scribuntur ab eodem Gregora non longe ab initio illius libri. Deinde duo etiam certamina celebravit, Olympicorum ludorum imitatione, quæ cum antea quoque sæpe edidisset, nunc tamen majore apparatu exornavit, etc. Torneamentum a Turnier credo factum, quod equestrem decursionem nolis significat, seu bastiludium. Italicæ linguæ periti aiunt, izustriam esse vocem Italorum, quam illi tamen aliter scribunt, nimirum giostra, et corruptius, zostra. Nam ei gi sibilum apud Italos habet ζ affinem. Et significat ludos equestres, quibus adversis bastis concurretur, ut torneamentum illius explicatio videatur.

bus, alii veluti successores indidem adveniebant; ac fere semper Sabaudi aliqui in imperatoris commercio erant. **127** Sic porro honoris quodam desiderio plurimi Romanorum in his ludis excellere laborarunt (supraque omnes imperator, qui et magistris palmam præripiebat [61]) ut non Sabaudi modo, sed et Franci, Alemanni, Burgundi, apud quas gentes potissimum harum rerum studia vigent, hi, inquam, omnes, qui tum debebant Constantinopoli, victos sese faterentur, imperatoremque, aequalam quamdam in iis dexteritatem ejus admirati, apud suos vel laudatissimis superiorem evasisse non negarent. Cæterum non multo post nuptias valedicens avo, cum Augusta Didymotichum profectus est. Cum venisset ad locum Magna Carya dictum, ad montem Lipecis appellatum, didicit Persas pedites viciniter hostiliter diripere. Milites igitur imperatorem sequentes, prima luce viam capessendo, ut poterant, pergebant, eo (quoniam cum magno domestico paucisque aliis ad foras simul ex itinere captandas declinaverat) a tergo relicto. Verum ubi de irruptione cognovit, ad pugnam cum Barbaris ineundam eos revocavit, statueruntque ipse et magnus domesticus, oportere cum globo quem haberent, eo ubi Persas esse audiebant, occurrere, rati, utrovis modo se tutos fore. Sive namque invasu faciles reperirentur, opus nullo labore confectum iri, sive Romanis multo numerosiores viderentur, ut ad manus cum iis venire haud tutum esset, ipsos in equis impune Persis peditibus elabi posse. Itaque præmissis speculatoribus armati sequebantur. At enim Barbari trita itinera omnimodis fugientes, per inviaque gradientes, ut in illorum locorum incolas involarent, et ab exploratoribus præteriti, subito ac præter opinionem suam in imperatorem incidunt. Pugnatur summa vi; Barbari temere et confuse dimicantes ad unum omnes cadunt; imperatorii ipsique et equi, paucis demptis, vulnerantur omnes, nullas occumbit, equos multos amittunt. Imperator quoque in pede sagitta icitur (62): cujus equus septenis confossus vulneribus secundum pugnam interiit. Magnus domesticus parum absuit, quin eodem prælio oppeteret. Barbari enim cum frequentes eum circumdedissent, sic ejus equum consueciarant, ut movere se amplius nequiret; sessorem vero telis, contis et lapidibus crebris seriebant, sed armis omnia sustinentibus nihil eorum, **128** quamvis et femora et brachia nudum, læsit; acinacem modo a cingulo

Jacobi Pontani notæ.

(61) Satis ad ludicra propensus fuit Andronicus; quia tamen imperator, parcior esse debuit in hoc genere. Philippus Macedo filio Alexandro cithara cauenti, *Non te pudet, inquit, cum tam bene cithara ludis? M. Tull. Offic. 1. Neque enim ita generati a natura sumus, ut ad ludum et jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, et ad quædam studia graviora atque majora. Sed Græcorum levitati ignoscamus, tum hic, tum alibi.*

ἀφικνούμενοι, ἐφ' ὅσον ἐβούλοντο συνῆσαν τῷ βασιλεῖ, πολλῆς ἀξιούμενοι φιλοφροσύνης. Ἦσαν γὰρ δὴ οὐκ ἀνδρείοι μόνον καὶ τολμηταί· κατὰ τὰς μάχας, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐν ταῖς παιδιαῖς εὐφρεῖς συνεῖναι. Κυνηγεσίων καὶ γὰρ συμμετείχον τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν λεγομένην τζούστριαν καὶ τὰ τεργεμένα αὐτοὶ πρῶτοι ἐδίδαξαν Ῥωμαίους, οὐπω πρότερον περὶ τῶν τοιούτων εἰδότες οὐδέν. Αὐτῶν δὲ ἀπερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν, ἕτεροι ὡσπερ ἐκ διαδοχῆς ἐφοίτων ὡς βασιλεῖα· καὶ σχεδὸν ἐκ Σαβωίας ἀεὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ συνῆσαν τινες. Οὕτω δὲ ὑπὸ φιλοτιμίας περὶ τὰ τοιαῦτα ἐξησκῆθησαν οὐκ ὀλίγοι Ῥωμαίων, μάλιστα δὲ πάντων ὁ βασιλεὺς, καὶ τοὺς διδάξαντας ὑπερέσχεν, ὡς μὴ τοὺς ἐκ Σαβωίας μόνον τὴν ἥτταν ὁμολογεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ Φράντζας καὶ Ἀλαμανίας καὶ Μπουργουνίας, ἐν οἷς μάλιστα σπουδάζεται τὰ τοιαῦτα, τὴν τε τοῦ βασιλέως θαυμάζειν εὐφρεῖαν, καὶ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παρ' αὐτοῖς εὐδοκιομένων κρεῖττω ὁμολογεῖν. Ματὰ μέντοι τοὺς γάμους ὀλίγον τινα χρόνον τῇ Κωνσταντίνου ἐνδιατρίψας ὁ νέος βασιλεὺς, τῷ βασιλεῖ συνταξάμενος καὶ πάμπαν, ἅμα τῇ βασιλίδι ἐξῆλθον Βυζαντίου, ὡς εἰς Διδυμότειχον ἀφ' ἑξέμενος· γενομένῳ δὲ ἐν χωρίῳ, Μεγάλῃν προσαγορευομένῳ Κάρυαν, κατὰ τὸ τοῦ Λίπηκος λεγόμενον ὄρος, Πέρσας ἠγγέλλθη πεζοὺς τὰ ἐκεῖ κατατρέχοντας χωρία δηρῶν. Οἱ μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ συνόντες στρατιῶται, ἅμα ἐφ' τῆς ὁδοῦ ἐχόμενοι, ὡς εἶχον ἤνυσον αὐτήν. Βασιλεὺς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ τισὶν εὐαριθμητοῖς ἑτέροις, ὑπελίπετο κατὰ πῖν θηραύων ἅμα μεταξὺ τῆς ὁδοικορίας. Ὡς δὲ ἡ ἐφοδος ἠγγέλλθη τῶν βαρβάρων, πρὸς μὲν τοὺς στρατιώτας ἐπεμψε τὸν ἐρούοντα ἀναστρέφειν ὡς μαχομένους τοῖς βαρβάροις. Αὐτὸς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ δεῖν ἐγνώσαν μετὰ τῶν συνόντων ἐν οἷς ἐπόθεντο τοὺς Πέρσας εἶναι χωρίοις γενέσθαι· ἐκατέρωθεν λογισάμενοι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἔσεσθαι, ἐὰν αὐτοὺς συμβῇ τοῖς βαρβάροις συντυχεῖν. Ἐὰν τε γὰρ εὐεπιχείρητοι φανῶσι, ῥῆθον ἂν κατεργάσασθαι τὰ ἔργον· ἐὰν τε ὑπερέχοντες φαίνονται πολὺ αὐτῶν ὡς μὴ ἀσφαλὲς εἶναι καθίστασθαι εἰς μάχην, μετὰ ἀδείας ἀπαλλάξεσθαι αὐτῶν ἐριπποὶ ὄντες πεζῶν. Προπέμφαντες δὲ αὐτῶν τινὰς ὥστε τὰ ἐμπροσθεν σκοπεῖν, ἐθάδιζον αὐτοὶ κατὰ πῖν ὀπλισμένοι. Οἱ Βάρβαροι δὲ τὰς μὲν τατριμμένας παντάπασι ἐξέκλιναν ὁδοὺς· δι' ἀθάτων δὲ χωρίων ἰόντες ὡς ἐπιθησόμεναί τισι τῶν αὐτόθι κατοικούντων, τοὺς μὲν σκοποῦσι, ἔλαθον παρελθόντας. Ἐξαίφνης δὲ μετ' αὐτοὺς προῖδόντες συνέμειξαν βασιλεῖ· γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς,

(62) Cum aliquando in Chersoneso venationibus vacaret, ait Gregoras, accidit ut septuaginta Turci naufragio facto in littus ejicerentur; qui satellitibus imperatoris longo tempore fortiter resisterunt, adeo, ut priusquam ibi occiderentur, non Romanos modo multos, sed imperatoris etiam pedem vulnerarent, cujus ictus dolore diu est affectus. Vides, lector, quemadmodum in loco discrepet? et ait in venatione vulneratum, quod æque falsum est.

οἱ μὲν βάρβαροι μαχόμενοι παραδόλως ἔπεσον πάντες· οἱ βασιλικοὶ δὲ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι πλὴν ὀλίγων ἐτραυματίσθησαν πάντες· ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς. Ἴππους δὲ ἀπέβαλον πολλοὺς· ἐτρώθη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν πόδα ὀπισθῶ, ὃ τε ἵππος αὐτοῦ πληγῆς ἐπτάκις, μετὰ μικρὸν ἀπέθανε τῆς μάχης. Ὁ δὲ μέγας δομestικός ὀλίγον ἐδέησε μαχόμενος πεσαιν. Πέρισχόντες γὰρ αὐτὸν πολλοὶ τῶν βαρβάρων, τὸν μὲν ἵππον κατετραυμάτισαν ἐπὶ τοσαῦτον, ὥς μηκέτι δύνασθαι κινεῖσθαι. Αὐτὸν δὲ ὀπισθῶς τε καὶ κοντοῖς καὶ λίθοις ἐπληξάν πολλάκις· οὐδὲν δὲ αὐτῶν ἰδυνήθη καθικέσθαι, τῶν ὀπλῶν ἀντισχόντων, καίτοιγε τῶν μηρῶν καὶ βραχιόνων ὄντων γυμνῶν· τὸν τε παρὰ τὴν ζώνην ἀκινδύην ἤρπασαν αὐτοῦ, καὶ τὰ τῶν ἱματίων ἄκρα διέβρηξαν τοῖς ἔλκυσμοῖς. Αὐτὸς δὲ παραδόξως ἀμυνόμενος διεσώθη μὴδὲ τραυματισθεὶς. Μετὰ τε τὴν νίκην πολλοὺς ἔλεγεν ἀγῶνας καὶ μεγάλους ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διηγουμένους, οὐδὲ ἄπαξ δὲ ἐν χροῖ κινδύνου παρὰ τοσαῦτον γεγενῆσθαι. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Βάρβαροι πάντες ἔπεσον παρὰ τὴν μάχην. Ὁ βασιλεὺς δὲ εἰς Διδυμότειχον ἔλθων, πονήρως ἀπὸ τοῦ τραύματος ἐπὶ πολὺν διατέθη χρόνον. Περὶ δὲ συγκομιδὴν τοῦ οἴτου μάλιστα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς Μιχαὴλ τῷ νέῳ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ ἠθέλησε συγγενέσθαι· τῷ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἦν καθ' ἡδονὴν διὰ τὸ τὸν πόδα ἔτι ἀπὸ τοῦ τραύματος ἀλγεῖν· ὁμῶς μάλιστα τῷ βασιλεῖ καὶ πάμπαν τὰ τοῦ πράγματος ἀναθεῖς, ἐπεὶ ἐπέτρεπεν ἑκαίνοσ, εἰς Τζερνομιάνους ἅμα γυναικὶ ἔλθόντι τῷ Μιχαὴλ, συναγένετό τε καὶ συνδιέτριψεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἡμέραις ὀκτώ· συνησθέντες δὲ ἀλλήλοις οἱ βασιλεῖς, μετὰ τοῦτο διελύθησαν· ἑκάτερος ἐπ' εἰκου. Εἰς Διδυμότειχον δὲ Ἀνδρόνικος ὁ βασιλεὺς ἔλθων, παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ φίλων εὖρεν ἄγγελον ἀφειγμένον, ὅτι βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος ἀπὸ τινῶν τεκμηρίων καὶ λόγων εὐδηλὸς ἐστὶ πολεμῆσειων, ἀπαγγέλλοντα πρὸς αὐτόν. Ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεπέπληκτο μὲν εὐθὺς τὴν ἀτοπίαν τῆς ἀγγελίας· τοῖς δὲ φίλοις ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν ὡς αὐτὸς μὲν πολλὴν ἂν αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας εἰδείη χάριν, διὰ δὲ τὸ σφόδρα μὴ βούλεσθαι τὰ τοιαῦτα, τοῖς λεγομένοις ἀπιττεῖν. Δέον δὲ αὐτοὺς πάνυ φιλοῦντας ἀκριβεστάτῃ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὃ τι ἂν φανῆ σαφὲς ἀπαγγέλλειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ φίλοις ὁ βασιλεὺς ἐπέσκηπτε τοιαῦτα. Ἀμα δὲ δομestικῶ τῷ μεγάλῳ καὶ πρωτοστράτορι συνελθόντες, ἀνηρεύων εἰ τι συνειδέεν ἑαυτοῖς ἄξιον πολέμου εἰργασμένοις, ὃ καὶ τὸν βασιλέα τὴν εἰρήνην ἂν πείσεις καταλύσαι· πολλὰ τε καὶ πολλάκις τὸν ἄχρι τότε χρόνον ἐξετάσαντες ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ βασιλεῖ μὴ, οὐτ' ἐκ προφανοῦς, οὐτ' ἐξ ἀδήλου προφάσεως εὕρισκον προσηκροῦμέναι. ἤθησαν δὲ ὁμῶς ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἐνδέχεσθαι πρόφασιν τὸν πόλεμον ἂν σχεῖν.

129 CAPUT XLIII.

Joannes Palæologus panhypersebastus tyrannidem affectat. Litteræ filiorum magni logothetæ ad eundem panhypersebastum interceptæ, Andronico juniore redduntur, a quo logotheta officii admonetur; ejus responsum arrogans refertur. Protovestiarii minis in logothetam a juniore imperatore coercentur; quem apud fratrem avum excusat, et pœnam ejus deprecatur. Utriusque in benemeritum ingratissimus animus. Bellum se aperit. Andronicus et socii ex innocentia sua spem vincendi concipiunt.

Τῷ πρώτῳ βεδασιλευκῷ τῷ Ῥωμαίων Παλαιολόγῳ τῷ Μιχαὴλ ἄρρενες τρεῖς γεγέννηται παῖδες, αὐτὸς τε ὁ μετ' αὐτὸν βεδασιλευκῶς Ἀνδρόνικος, καὶ

A pendentem ei abstulerunt, vestiumque oras huc illuc raptando dilacerarunt; ipse dum se strenue defendit, absque ullō vulnere admirabiliter servatus est. Parta victoria, multis et magnis inde usque ab adolescentulo certaminibus se perfunctum narravit, verumtamen nec semel tam prope ab exitio abfuisse. Sic ergo Barbari omnes illo conflictu occisione occisi sunt. Imperator Didymotichi ex vulnere diu laboravit. Eodem anno, quo tempore frumenta horieis conduntur, Michael, Mœsorum rex, Andronicum imperatorem convenire voluit: cui adhuc pedem propter vulnus dolenti id parum amicum accidit, et avum super ea re certiore fecit. Avus id ad ejus arbitrium rejecit. Michael cum conjuge Tzernomianum venit; ibi dies octo cum ipsis Imperator versatus est. Inde, post mutam hilaritatem lætitiâque digressis, imperator Didymotichi nuntium ab amicis Byzantio missum invenit, avum (quod e quibusdam indicis et sermonibus ejus liceret colligere) bellum ei moturam. Qua rei novitate statim obstupescens, credere distulit, amicisque renuntiari jussit, se illis de benevolentia magnas habere gratias: dictis ideo fidem non tribuere, quod ea quæ dicerentur, vehementer nollet (63); decere ipsos, ut amicissimos rem accuratissime indagare, quodque haud dubie verum comperissent, super eo monere. Hæc ille amicis Byzantium. Congressi deinde ipsi, magnus domesticus et protostrator, scrutabantur, si culpam eommeruissent aliquam, quæ avum rupta pace ad bellum jure provocaret. Post longam et crebram inquisitionem, usque a fœdere composito ad illum diem, nec aperta nec occulta occasione se ejus iram meruisse inveniebant. Existimabant nihil omnino a tali causa bellum nasci posse.

Ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεπέπληκτο μὲν εὐθὺς τὴν ἀτοπίαν τῆς ἀγγελίας· τοῖς δὲ φίλοις ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν ὡς αὐτὸς μὲν πολλὴν ἂν αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας εἰδείη χάριν, διὰ δὲ τὸ σφόδρα μὴ βούλεσθαι τὰ τοιαῦτα, τοῖς λεγομένοις ἀπιττεῖν. Δέον δὲ αὐτοὺς πάνυ φιλοῦντας ἀκριβεστάτῃ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὃ τι ἂν φανῆ σαφὲς ἀπαγγέλλειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ φίλοις ὁ βασιλεὺς ἐπέσκηπτε τοιαῦτα. Ἀμα δὲ δομestικῶ τῷ μεγάλῳ καὶ πρωτοστράτορι συνελθόντες, ἀνηρεύων εἰ τι συνειδέεν ἑαυτοῖς ἄξιον πολέμου εἰργασμένοις, ὃ καὶ τὸν βασιλέα τὴν εἰρήνην ἂν πείσεις καταλύσαι· πολλὰ τε καὶ πολλάκις τὸν ἄχρι τότε χρόνον ἐξετάσαντες ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ βασιλεῖ μὴ, οὐτ' ἐκ προφανοῦς, οὐτ' ἐξ ἀδήλου προφάσεως εὕρισκον προσηκροῦμέναι. ἤθησαν δὲ ὁμῶς ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἐνδέχεσθαι πρόφασιν τὸν πόλεμον ἂν σχεῖν.

Jacobi Pontani notæ.

(63) Vere Cæsar, lib. iii Civil. Quæ volumus, et credimus libenter: et quæ sentimus ipsi, reliquos sentire speramus. Ergo contra, quæ volumus, et

credimus illibenter; et quæ ipsi non sentimus, nec reliquos sentire speramus.

tas, et Theodorus, ac filiae item tres. Aliis igitur A alii fuere liberi, id quod in vestibulo hujus historiae demonstratum est (64). Porphyrogenitus Joannem habuit unigenam, cui Metochites magnus Iogotheta Irenen filiam matrimonio conjunxit: eundem imperator patruus panhypersebasti dignitate cohonestaverat. Hic panhypersebastus etiam tertium Thessalonicae aliarumque urbium Occidentalium praefecturam gerens, tum alia constituit, ut unumquodque rectissimum censuit, tum Stephano Crata, Triballorum principi, Mariam filiam uxorem dedit. Quo facto ad generum se adungere decrevit (65), cujus viribus adjutus, quotquot posset urbibus ad suam praefecturam pertinentibus praesidia imponeret, et illis sub potestatem subjectis, ab imperatore desciscens, peculiarem sibi dominatum compararet. Talia meditabatur, et jam ad rem conferre occipiebat, cum tota quippe domo ad Triballos transierat: sed eventus spem destituit. Nam omnes urbes, quibus praerat, defectione ejus intellecta, hostis eum loco habuerunt. Ex hujuscemodi igitur causa Occidentis oppida non medioeriter perturbata sunt. Sub idem tempus e filiis magni Iogothetae Demetrius, cognomento Angelus, Strumbitzae, Michael vero Lascaris Melenico Macedoniae civitatibus praesidebant. Ili fratres uxoris panhypersebasti, litteras ad eum sororemque mittunt, quibus illorum defectio non quidem aperte arguebatur, occasio tamen suspicandi non levis praebatur. Erant siquidem reseratae verbis ambiguas, veterisque amicitiae et consuetudinis memoriam reficabant; ac de mutua benevolentia praestanda admonebant, cum aliis pluribus de causis, tum ob vinculum affinitatis videlicet. **130** Milites, propter bellum cum panhypersebasto, viis custodiendis praepositi, tabellarios intercipiunt, litteras auferunt: nec tamen ad imperatorem senem perferre audent, quod a magno Iogotheta, qui apud eum plurimum valebat, metuerent. Ergo Didymotichi juniori eas reddunt. Quos ille, ut debuit, tanquam prudentes et consultos laudavit ac dimisit. Epistolam vero Byzantium ad magnum Iogothetam transmittens, amice movuit ac suavit ut quoniam filii ejus has litteras suspiciosissimas ad athenam portandas dedissent, ipse tanquam eorum parens, omniaque summa officia rei publicae Romanae debens (quando per eum ejus res administrarentur) et illis a malo caveret, et imminenti huic detrimento mature obviam iret. Id effici

Κωνσταντίνος ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθεὶς, καὶ Θεόδωρος τρίτος, καὶ θυγατέρες τρεῖς αὐτοῦ. Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἄλλοι γεγέννηται παῖδες, καθάπερ ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας εἰδήλωσε φθάσας ὁ λόγος: τῷ Πορφυρογεννήτῳ δὲ Κωνσταντίνῳ ὁ Παλαιολόγος Ἰωάννης μονογενῆς γεγέννηται παῖς, ᾧ Μετοχίτης ὁ μέγας λογοθέτης ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα Κιρήνην πρὸς γάμον, τῇ τοῦ πανυπερσεβάστου πρὸς τοῦ θεοῦ καὶ βασιλέως ἀξία τετιμημένῳ. Οὗτος δὲ ὁ πανυπερσεβάστος οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς Θεσσαλονίκης τε καὶ τῶν ἄλλων ἐσπερίων πόλεων ἐπιτροπεύσας, τὰ τε ἄλλα διήκει ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἄριστα εἶναι, καὶ τῷ τῶν Τριβαλῶν ἀρχόντι Στεφάνῳ τῷ Κράτῃ Μαρίαν τὴν αὐτοῦ κατηγγύησε θυγατέρα: οὗ δὲ γενομένου, νοῦν ἔσχε τῷ τῶν Τριβαλῶν ἀρχόντι προσχωρῆσαι ὄντι κηδεστῇ, ὡς ἂν τῇ ἐκείνου δυνάμει χριόμενος συμμαχοῦντος, ὧν ἐπιτρόπουε πόλεων ὅσας ἂν οἶόν τε ἢ φρουραῖς κατασχῶν καὶ ἰδιοποιησάμενος, ἰδίαν ἑαυτῷ καταστήτη δυναστείαν, ἀποστήσας βασιλείας. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτά τε διενεεῖτο καὶ εἰς ἔργον ἐξῆγε, καὶ πανοικεσία μὲν ἐχώρησε πρὸς Τριβαλοὺς, καταπράξασθαι δὲ ἰσχυρῶν ὧν ἠλπίσασκε οὐδέν. Αἱ γὰρ ὑπὸ αὐτῶν πάσαι πόλεις τὴν ἀποστασίαν συνεῖσαι, οἷα δὲ ἐχρῶντο πολέμῳ. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ αἰτίας, παραχῆς οὐ φαύλης τινὸς αἱ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐνεπλήθησαν πόλεις. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου υἱῶν, Δημήτριος μὲν ὁ Ἄγγελος, Στρομβιτζῆς ἐπιτροπὸς ἦν, Μιχαὴλ δὲ ὁ Λάσκαρις, Μελενίκου, πόλεων Μακεδονικῶν: οἳ δὲ γυναικῶς ἀδελφοὶ ὄντες τοῦ πανυπερσεβάστου, γράμματα πέμπουσι πρὸς τε ἐκεῖνον καὶ τὴν ἀδελφὴν, προφανῶς μὲν αὐτῶν ἀποστασίαν οὐ κατηγοροῦντα, πρόφασιν μὲντοι οὐκ ἀγεννῆ τινα παρεχόμενα ὑποφίας. Λέξεων τε γὰρ εὐπόρου ἀμφιβολῶν, καὶ φιλίας ἀνεμίμητονον ἀρχαίας καὶ συνδιατριβῆς, καὶ τοῦ θεῖν ἁλλήλοισ ἐννοεῖν, ἄλλων τε ἕνεκα πλειόνων, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τῆς συγγενείας ἐνεχούρων. Τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦν γράμματα κομίζοντα: στρατιῶται συλλαθόντες κατὰ τὴν ὁδὸν (οἳ ἦσαν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τεταγμένοι φυλάττειν τῆς ὁδοῦ τοῦ πρὸς τὸν πανυπερσεβάστον ἕνεκα πολέμου), καὶ τὰ γράμματα ἀφελόμενοι, πρὸς μὲν Βυζάντιον ὡς βασιλεῖ τὸν προσκυτέρον τὰ γράμματα κομίσαι οὐκ ἔγνωσαν δεῖν, τὸν μέγαν λογοθέτην τὰ μέγιστα παρὰ βασιλεῖ δυνάμενον δεδαικότες, εἰς Διδυμότειχον δὲ ἦλθον φέροντες τῷ νέῳ βασιλεῖ. Ἐπαιύεσας δὲ αὐτοῦς τῆς συνέσεως καὶ εὐθουλίας,

Jacobi Pontani notæ.

(64) Hinc patet historiae hujus primum caput assignari debuisse ad haec verba epistola: Christoduli pag. 4: Ὁ βασιλεὺς τοίνυν Ἀλέξιος, ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Ἄγγελος, etc.

(65) Hac de re Gregoras in hunc modum: Sequenti anno panhypersebasti filia Cratae Serviae principis nuptura abibat; paulo post et mater, ejus visendae gratia, eodem se contulit; quam mox et panhypersebastus est consecutus, nolens imperatori viatus obnoxius esse, sed sibi ipsi quærere imperium, quod hæreditario jure ad se pertineret. Re-

lieta igitur Thessalonicae cura et administratione, et ipse ad Cratam generum suum abiit, a quo ad exsequenda destinata adjuvaretur. Ab eo igitur susceptus, et una cum eo egressus, omnem regionem usque ad Strymonem et Serras populatur. Quamobrem senior imperator majorum malorum metu, legatos ad eum cum Caesaris insignibus misit. Quae cum ille Scopiis oppidulo accepisset, gestavit, seque deinceps quieturam esse promisit, neque quidquam amplius petiturum. Sed jam Thessalicam rediturus, gravissimo morbo affectus, intra paucos dies decessit.

ἀπέλυσεν εἰς παύσασ; ὁ βασιλεὺς. Τὰ μὲντοι γράμματα εἰς Βυζάντιον τῷ μεγάλῳ πέμφξας λογοθέτῃ, παρήνει τε καὶ συνεβουλεύετο αὐτῷ φιλικῶς, ὡς τὰ μὲν γράμματα ταυτὶ τῷ κηθεστῇ πέμφξαιαν οἱ υἱοὶ γέμοντα πολλῆς ὑπεψίας. Αὐτὸν δὲ ἐκείνων τε ὄντα πατέρα καὶ τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ τὴν δυνατὴν ὠφέλειαν ὀφείλοντα εἰσφέρειν, οἷα τῶν κατ' αὐτὴν πράγματα δι' αὐτοῦ διοικουμένων, χρεῶν ἐκείνους τε ἀπαθεῖς κακῶν τηρεῖν, καὶ τὴν προσδοκωμένην ἀπ' αὐτῶν προαναπέλλειν βλάβην. Τοῦτο δὲ γένοιτο ἂν, εἰ αὐτοὺς μὲν τοῦ τῶν πόλεων ἐκείνων ἀρχεῖν ἀποστήσας, ἐτέρους ἀνυπόπτους ἐπιστήσαι, αὐτοῖς δὲ ἐτέρας ἀρχὰς ἢ ἂν αὐτῷ δοκῇ λυσιτελεῖν ἐγχειρίσαι. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐκ ἀγαθὸν ἔδοξεν, εἶπε, τῷ βασιλεῖ τὰ τοιαῦτα γράμματα ποιῆσαι ὀηλα, ἀλλὰ μόνῳ σοι ὡς ἂν συνετὸς ὢν, τὰ τε δέοντα ὑπὲρ τῶν κινῶν οἰκονομήτης πραγμάτων, καὶ τοῖς παισὶ τὰ λυσιτελοῦντα. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα τῷ μεγάλῳ συνεβούλευε λογοθέτῃ ὁ δὲ, πείθεσθαι τε δέον, καὶ χάριτας τῆς τῶν υἱῶν κηδεμονίας ὁμολογεῖν, τούναντίον ἐποίησε πᾶν. Τραχέως γάρ ἀποκρινάμενος καὶ σκληρῶς, ἐπὶ τέλει προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τοῖς ὄντοισ; ἡ παροιμία δίδωσι τὸν ξέοντι ἀντιξέειν. Ταύτην μὲν οὖν ἑαυτοῦς ἀνερευνῶντες ὑπενόουν αἰτίαν εἰς τὸ πολεμεῖσθαι παρεσχημένους, τὴν μέγαν ὑπολογιζόμενοι παροξυνθέντα διὰ ταῦτα λογοθέτην εἰς τὸ πολεμεῖν παρακαλέσαι τὸν βασιλέα σαφῶς μὲντοι εἶχον οὐδὲν εἰδέναι. Ἄξιον δὲ καὶ οἷας εὐεργεσίας πρὸς τε λογοθέτην τὸν μέγαν, καὶ πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον τοῦ τοῦ τρίτου τουτουῖ πολέμου μάλιστα αἰτιωτάτους γεγεννημένου; βασιλεὺς ὁ νέος ὑπῆρξε, διηγῆσθαι διὰ βραχίων, ὡς ἂν πρὸς οἶον ἔγνωμόνου εἰδσίημεν εὐεργέτην. Ὁ γάρ πρωτοβεστιάριος οὗτος Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, τῆς τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως Ἀνδρονίκου παῖς ὢν ἀδελφῆς τῆς Ἄννης, ἡ συνῶκει Μιχαὴλ τῷ δευτέρῳ τῶν Πατρῶν ἀρχόντων ἐνὶ καὶ τῆς κατ' αὐτὴν Θεσσαλίας, ἐκ τινος διαφορᾶς πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην ἀπειχθῶς διατεθείς, πρὸς τὸν νέον βασιλέα ἐλθὼν, πολλά τε καὶ ἄκοσμα διεξῆκε κατ' αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον προσετίθει, ὡς ἤδη πρὸς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπέχθειαν ἀπειρηκῶς, βαύλοιτο ἂν αὐτὸν συγχόπτειν πολλαῖς ταῖς πληγαῖς, καὶ δέη διὰ τοῦτο καὶ ἀποθνήσκειν. Δι' ὃ καὶ ὁ μύνην αὐτῷ, εἴτι μετὰ ταῦτα διὰ τὸ τόλμημα ἐπίοι θεινόν, εἶδειτο. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς, λόγοις τε πολλοῖς καὶ παραινέσασ; τὸν πρωτοβεστιάριον ἀπάγειν τοῦ τολμήματος ἐπαχείρει, ὡς δὲ οὐκ ἐπειθε, καὶ διαθήσειν ἠπειλήσε τὰ χαλεπώτατα, εἰ μὴ παύσοιτο τοιούτοις ἐπιχειρῶν. Ἐφη γάρ· Εἰ μὲν, πρὶν μηδὲν πρὸς αὐτὸν τοιοῦτον εἰπεῖν, τί εἰργάζετο τῶν ἀτόπων, θεινόν μὲν ἂν ἦν, οὐδὲν δὲ αὐτῷ διαφέρειν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτῷ φανερὰν κατέστησε τὴν γνώμην, ἀδύνατον εἰς ἔργον τὴν βουλήν προαγαγεῖν. Τὴν γάρ εἰς τὸν μέγαν λογοθέτην παροινίαν, διοικητὴν τῶν βασιλέως ὄντα πραγμάτων, εἰς ἐκεῖνον ἀγειν τὴν ὕβριν, ἃ μὴ δέον αὐτὸν συγχωρεῖν. Τοῦτοις μὲν οὖν ὁ πρωτοβεστιάριος ἐπαίθετο δαίσεως,

A posse, si iis ab earum urbium procuratore avocatis, alias praefecturas ut expedire videbitur, committat, et nunc alios non suspectos surroget. Sibi visum, has litteras imperatori exhiberi non expedire : sed ipsi patri duntaxat, ut cum prudentia praestet, quae reipublicae rationes postulent, ea provideat atque administret, et filiorum saluti det operam. Istae imperator junior magno logotheta suavit; quem cum auscultare ac pro filiorum sollicitudine gratias agere oportuisset, omnino secus egit; asperere enim, et acerbè respondens, in extremo adiecit etiam hoc : Juxta proverbium, licere et asellis mutuum scabere. Hanc itaque, in semet inquirentes, causam bello renovando se attulisse suspicabantur, reputantes hinc irritatum magnum logothetam, imperatorem ad arma sollicitasse : nihil tamen certum scire poterant. Operae pretium est porro paucis attingere, quae beneficia junior imperator in Andronicum Palaeologum protovestiarius, et in magnum logothetam longe praecipuos hujus tertii belli auctores ultro contulerit : ut in qualem quantumque bene merentem ingrati exstiterint, cognoscere possimus. Protovestiarius matrem habuit Annam, sororem Andronici senioris, quae Michaeli duci, uni ex principibus Patrae et Thessaliae circumjectae nupsit; qui nescio ob quam controversiam magnum logothetam exosus, apud imperatorem juniores multa adversus illum confusus effudit, cum hac clausula, se jam ejus odio fessum, velle hominem plagis multis concidere, etiamsi **131** propterea sibi moriendum sit. Quare eum rogabat, ut si propter tam audax facinus quidpiam gravius sibi impenderet, opem afferret. Imperator longo sermone admonitum a tam praecipiti consilio abducere nitentur. Cum surdo loqueretur, inclementissime illum se accepturum minatus est, nisi tali conatu desisteret; et addebat : Si me celasses, et interim vetitum aliquid in ipsum designasses, grave id quidem fuisset, mea autem nihil retulisset : at jam quia mentem tuam mihi aperuisti, quae vis opere compleri neutiquam possunt. Quod enim in magnum logothetam imperatoris avi vicarium petulantius committetur, id quasi a me commissum homines interpretabuntur; quod quidem mihi patiendum non est. His commotus protovestiarius timuit, et in magnum logothetam exemplum pessimum moliri cessavit. Paucis diebus intermissis, senior imperator, an calumnia, an alia ratione inductus, sic in protovestiarius exarsit, ut eum in carcerem commingere cogitaret. Mittit igitur magnum logothetam ad nepotem, et hominem eum de aliis criminibus multis accusat, tum quod sibi maledica lingua obtrectare non desinat : ob quae sola extremum supplicium mereatur. Praeterea quod ab ipsis delictis meditatur. Ob haec existimare se illum conjiciendum in custodiam : et hanc sententiam suam ipsi indicare voluisse, ut pariter sciret seque ad eum comprimendum adjuvaret. Nepos ita respondit, se quoque protovestiarius magne amicitiae suae fi-

hum (66) intemperanti lingua et ad convicia facilem esse, libenter confiteri : quocirca et suo iudicio pœnæ committere subjiciendum. Etenim ceteris illustriores, et imperatoribus cognatione devinctos, inquit, etiam prudentes ac modestos, et ad omne genus virtutis habiles, et lingua præ aliis bene ominata esse condecet, inferioribus velut communia quædam exemplaria formasque propositos, in quas plebei inucentes, vitam ac mores suos quasi ad certos numeros componant. Verumtamen defectionem illum agitare animo, neque ego unquam iudicavi, neque ab alio, cui id constaret audivi. Non itaque justum est, qui verbis duntaxat peccavit, eum rebus pœnam luere (67), imo potius erratorum veniam adipisci, et sermonibus suis de cætero moderari. Minæ quoque intentandæ, nisi talibus modum fecerit, simul omnium, etiam quæ nunc illi dimittuntur, in futuro sæculo supplicia subiturum. Sic protovestiarium **132** probiorem fore, et virum nobilitate conspicuum, ac sanguine imperatori conjunctum, haud male multatum iri. Hoc consilium nepos dabit, et ut audiretur iraque poneretur, rogabat. Sin ad veniam inexorabilis maneret, ipsi ut rerum omnium domino licere facere quod liberet (68). Se quoque ad injuriosum ac protervum illum puniendum adiutorem esse voluisse, si videret deesse facultatem ei, cui voluntas non deesset (69). Nunc quia quæcumque vellet præstare posset, faceret quod vellet.

τὴν κόλασιν ὑποχεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐφ' ὧς ἤμαρτι καὶ ἀπειθεῖν εἰ μὴ παύοιτο τοιαῦτα ἀμαρτάνων, ὡς καὶ ὧν ἀφιέται νῦν, ὁμοῦ πάντων ἐν τῷ τότε ὑφείζοντα τὰς δίκας. Οὕτω γὰρ πρωτοβεστιάριόν τε ἂν σωφρονέστερον γενέσθαι, αὐτόν τε οὐ ζημιώσασθαι ἀνδρα τῶν ἐπιφανῶν καὶ καθ' αἶμα προσήκόντων. Τοιαῦτα συμβουλευῶν ἐδίδοτο παύσασθαι, καὶ τὴν ἐργὴν πρωτοβεστιάριῳ ὑφαίνειν. Εἰ δ' ἄρα ἀνεκδότως ἔχει, καὶ μὴ βούλοιο συγγνώμης ἀξιῶν, κύριον ἔστω πάντων, ὃ τι ἂν ἐθέλῃ, ἱεῖναι ἔλεγε ποιεῖν. Συνίρατο δ' ἂν καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν τιμωρήσασθαι τὸν ὑδριστὴν, εἴ γε ἐνδεῶς τῆς βουλῆσεως ἑώρα τὴν δύναμιν κακτῆμένον. Ἐπεὶ δὲ ὅσα ἂν ἢ βουλομένη καὶ δυνατὸς ἐστὶ καταπράξασθαι, παραινέτω τὴν βουλήν.

Hæc postquam magnus logotheta seni renuntiavit, ille sive eo consilio tanquam utili persuasus,

καὶ ἀπέσχετο τοῦ τὸν μέγαν λογοθέτην τὰ αἰσχίστα διαθεῖναι. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις, βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος, εἴτ' ἐκ διαβολῆς, εἴτε καὶ ἄλλως, τοσοῦτον ἐξόργιστο κατὰ πρωτοβεστιάριου, ὡς καὶ εἶρξαι θελήσει. Πέμψας τοιγαροῦν πρὸς βασιλέα τὸν νέον τὸν μέγαν λογοθέτην, ἀλλὰ τε πολλὰ τοῦ πρωτοβεστιάριου κατηγορεῖ, καὶ ὅτι λοιδορούμενος αὐτόν οὐ παύεται καὶ διασύρειν δι' ἃ δὴ καὶ μόνον δίκαιος εἶναι τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀποστασίαν ἀπ' αὐτῶν ἐννοεῖ· τοῦτον οὖν ἐνεκα πάντων, εἰς δεσποτήριον αὐτὸν ἐμβαλεῖν θέον εἶναι οἰηθεῖς, καὶ αὐτῷ τὴν γνώμην δηλοῦν, ὡς ἂν εἰδείη τε καὶ αὐτὸς ἅμα καὶ συνεπιλαμβάνοιτο πρὸς τὸ ἔργον. Πρὸς ταῦθ' ὁ νέος ἀπεκρίνατο βασιλεὺς τοιαῦτα· θεϊότατε βασιλεῦ, τὸ μὲν πρωτοβεστιάριον τὸν ἐμὸν θεῖον ἀκόλαστον τε εἶναι περὶ τὴν γλώσσαν καὶ πρὸς λοιδορίας εὐχερῆ, καὶ αὐτὸς συνομολογήσαιμι ἂν. Δὲ καὶ αὐτὸς συνεπιγίγνομαι τιμωρίας ἀξιῶν εἶναι τῆς προσήκουσης. Τοὺς γὰρ ἐπιφανέστερους μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν καὶ προσήκοντας βασιλεῦσαι, τὰ τε ἄλλα συνετοὺς καὶ κοπιόους εἶναι δεῖ, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν ἐπιτηδεύουσ, καὶ τὴν γλώσσαν πρὸ γε τῶν ἄλλων εὐφρόμους, οἷα δὴ τοῖς ὑποδεεστέροις ὡς τινα παραδείγματα κοινὰ καὶ τύπους κειμένους, πρὸς οὓς ἔρωντες οἱ πολλοὶ βυθίζονται· ἂν πρὸς τὸ βέλτιον. Ἀποστασίαν μέντοι οὗτ' αὐτὸς κατέγνων αὐτοῦ ποτε, οὔτε παρ' ἄλλου σαφῶς ἀκήκοα εἰδότες. Οὐ δὲ δίκαιον λόγοις ἀμαρτόντα, ἔργῳ τυχόντα συγγνώμης, λόγοις σωφρονίζειν τοῦ λοιποῦ ὡς καὶ ὧν ἀφιέται νῦν, ὁμοῦ πάντων ἐν τῷ τότε πρεσβύτερον ἀπαγγεῖλαντος, εἴτε τοῖς βεβουλευμέ-

Jacobi Pontani notæ.

(66) Τὸν ἐμὸν θεῖον. Jam ante monui, auctorem κατὰ χρηστικῶς ponere verba θεῖος, et ἀνεψιός. Est enim θεῖος proprie matris, aut patris frater, id est, avunculus, aut patruus. Protovestiarius autem fuit filius sororis avi. Quemadmodum porro patris soror vocatur ἀνιτα, sic avi soror magna matertera. Quocirca ἀνιταῖς magnæ filium recte vocabit protovestiarium junior Andronicus.

(67) Nonne paulo ante dicebat, suo quoque iudicio puniendum videri? Verum illi ex justitia locutus est, quæ etiam verba mala punit: hic autem, dum negat defectionem mediatam, quavis lingua peccaverit, vult illum rebus ipsis pœnam non suscipere, quia re non peccaverit, et id ipsum quod verbis commisit, ignoscendum censet, officio clementiæ fungitur.

(68) Usque ad aras tamen. Nam illud impudicæ novæ ad Caracallam non est verum, Si libet licet. An nescis te imperatorem esse, et leges non accipere, sed dare? Et si quis est, cui fas sit dicere, Omnia mihi licent, is meminerit semper ejus quod adjungitur: sed non omnia expediunt. Nicetas in Joanne Batatzæ imperatore, ubi narravit

sacrilegia et nefanda ejus scelera, hæc subjicit: Et graviter succensebat iis a quibus monebatur, ea facta non expedire religioso imperatori, qui pietatem a majoribus accepisset, nec aliud esse quam sacrilegium, eosque ut manifeste deliros et honestatis ignaros arguebat. Licere enim imperatoribus omnia: et inter Deum et regem, quod ad terrenarum rerum gubernationem attineret, non eam esse repugnantiam, quæ inter negationem et affirmationem, contendebat.

(69) Librarium fugit ratio, ut patet, cum ita scripsit, εἴ γε ἐνδεῶς τῆς βουλῆσεως ἑώρα τὴν δύναμιν κακτῆμένον. Sic enim debuit, mutato verborum ordine: Εἴ γε ἐνδεῶς τῆς δυνάμειος ἑώρα τὴν βούλησιν κακτῆμένον. Quomodo enim juvaret avum nepos, si ille voluntate puniendi protovestiarii careret? Et supra requisivit opem nepotis, cum diceret, ut pariter sciret, et se ad eam (protovestiarium puta) compescendum adjuvaret, ubi Græce est, καὶ συνεπιλαμβάνοιτο πρὸς τὸ ἔργον. Convenit etiam nostra emendatio cum sequentibus. Nunc, quia quæcumque vellet, præstare posset, etc.

νοῖς ὡς λυσιτελέειν ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς, εἴτε τὴν τοῦ νέου καλοκαγαθίαν αἰδεσθεὶς, τοῦ κακῶς ποιεῖν τὴν πρωτοβασίλειον ἀπέστη. Οὕτω μὲν ἀμφοτέρως ὁ νέος βασιλεὺς, τῷ μὲν τοῦ μὴ πληγαῖς πρὸς τῷ ἀτιμασθῆναι συγκοπῆναι, τῷ δὲ τοῦ μὴ διὰ βίου δεσποτῆριον οἰκεῖν, αἰτιώτατος ἐγεγόναι. Αὐτοὶ δὲ μετὰ μικρὸν ἐκ τοῦ ἀκρῶς ἐκπεπολεμῶσθαι εἰς φιλίαν συνελθόντες, καὶ ὅρκους ἐμπειδῶσαντες ἀλλήλους ἢ μὴν φρονήσειν ταῦτά τρὸς τὸν κατὰ τοῦ νέου βασιλέως πόλεμον, αὐτοὶ τε ἐξηρτῶντο, καὶ τὸν βασιλέα παρεκάλουν, ἀπάταις χρώμενοι καὶ διαβολαῖς· καὶ τῆς εὐεργεσίας ἀπεδίδοσαν χάριν τὸ μέχρι θανάτου πολεμῆν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν οὕτω βασιλεὺς δὲ ὁ πρεσβύτερος τὸν πρωτοβασίλειον ἀρχόντα καταστήσας Βαλαγγράδων, προσηνώ· τε καὶ ἡμέρως ἐμίλησας, καὶ πολλὰ ἐπαγγεῖλάμενος εὖ ποιήσειν, ἐξέπεμψαν, ὅσων ἂν θέοι πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι παρεσκευασμένον παραγγεῖλας· ὡς ἅμα τῷ δεῖξασθαι γράμματα παρ' αὐτοῦ, βασιλεὶ τῷ νέῳ τὴν ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐπάξιον στρατιάν. Ἀπὸ δὲ Βυζαντίου πρὸς τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἦγον γράμματα παρὰ τῶν φίλων σαφῶς ἀπαγγέλλοντα τῷ πρεσβύτερον βασιλέα πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευάζεσθαι. Διὲ καὶ ἐδόκει ἤεῖν αὐτῷ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτορι βουλευτέα εἶναι περὶ τοῦ πολέμου. Βουλευσαμένοις δὲ μεγαλοψυχίᾳ ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων πολέμων ἐδόκει χρῆσθαι, καὶ μὴ προσεξανίστασθαι, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῶν πρῆγματων ἐλεγχον περιμένειν· ἅμα καὶ ἐλπίζοντες περιγενήσεσθαι τοῦ πολέμου, ἀμύνοντες αὐτοῖς καὶ τοῦ Θεοῦ παρασπονδουμένοις. Αὐτοὶ γὰρ οὕτε λόγῳ αἰτίαν παρασχεῖν τοῦ λελῦσθαι τὰς σπονδὰς. Πείραξ δὲ χάριν ἐδόκει πρὸς Βυζάντιον ἀπελθεῖν ὡς ἢ φανεροῦ γενησομένου ἅμα τῷ αὐτοῖς ἀφικέσθαι τοῦ πολέμου, ἢ διαλυθησομένου, τῶν κινούντων καταπληξάντων. Βασιλεὶ μὲν οὖν τῷ νέῳ καὶ τοῖς φίλοις οὕτως ἐδόκει.

133 CAPUT XLIV.

Per legatos avus nepotem monet, ne Byzantium ingrediatur. Ille dolens ea denuntiatione, Deum testem innocentiae suae appellat; nec recusat, si legitime accusatus se defendere nequiverit, quin poenas det. Ejus memoriam e sacris per omnia templa tolli vult avus; patriarcha diverte nepoti patrocinatus, refragatur.

Καὶ ὕστερον οὖ πολλὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τῆς δεκάτης Ἰνδικτιώνος, ἐκ Διδυμοτείχου ἦλθον εἰς Σηλυβρίαν, στρατιάν μὲν οὐκ ἐπαγόμενοι, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐξεπίτηδες πρὸς πόλεμον χωρεῖν· ἅμα δὲ οἰκέταις καὶ τῶν φίλων οὐκ ὀλίγοις. Ὡς δὲ ἐπέθετο ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, τὸν τε δικαιοφύλακα Γρηγόριον τὸν Κλειδῶν, καὶ Νίφωνα τὸν ἐπίσκοπον Μογλαίνων πρὸς τὸν ἐγγονον ἀπίστα· ἰεν εἰς Σηλυβρίαν, εἰς Βυζάντιον καλεῶν μὴ ἔλθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂν αὐτῷ τὴν εἰσοδὸν παραχωρήσειν, ὅτι τὰς πρὸς αὐτὸν σπονδὰς παραλύσει καὶ τοὺς ὅρκους· κἂν τι περὶ αὐτὸν συμβῇ τῶν ἀβουλήτων, οὐκ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἐαυτῷ τὴν αἰτίαν λογιζεσθαι παροσπονδηκότι. Τούτων ἀκούσας ὁ νέος

Jacobi Pontani notæ.

(70) Σπονδὰς, καὶ τοὺς ὅρκους. Cum foedere sæpe jungit ὅρκους. Sed quia foedus sine juramento nullum est, aut certe perfectum non est, non habeo necesse, semper vocem *juramentum* addere, quoties nomen foederis occurrat, ut dicam, *foedus et*

sive nepotis probitatem reveritus, in protovestiarium animadvertere supersedit. Ita junior imperator uni maxime profuit, ne cum infamia et dedecore verberibus contunderetur; alteri, ne æternis vinculis mandaretur: qui non diu post ex infestissimis odiis in gratiam mutuam redierunt. Cumque iater se ad idem sentiendum jusjurandum confirmationis ergo adhibuissent, ipsi bellum instruxerunt, dolisque et calumniis senem adversus nepotem incenderunt, et beneficia bene meritum usque ad mortem oppugnando pensaverunt. Atque hi quidem ita se gesserunt. Imperator avus protovestiarium Balagradorum præsidem creavit, benigneque ac mansuete tractatum, cum multorum beneficiorum pollicitatione emisit: cum præcepisset ut quibuscunque ad bellum opus esset, parata haberet, quo statim atque a se litteras accepisset, ex Occidente copias in nepotem duceret. Cui scriptum est ab amicis Byzantio, avum propalam bellum adornare. Quamobrem ei, et magno domestico, nec non prolostratori de bello in consilium ire placuit, visumque adhibendam, ut prioribus bellis, animi magnitudinem: nec prius insurgendum, sed quid tempus moneat, exspectandum. Spes etiam victoriæ præclara illos sustentabat, quod Deum sibi fracto foedere læsis succursurum considerent: ad quod frangendum ipsi nec re, nec verbo in causa ullo modo fuissent. Experiri tamen gratia, Constantinopolin procedendum, quod belli molitio, simul ac eo accessissent, clare apparitura, aut perierrefactis qui illud suscitarent, in nihilum recasura esset. Hæc consiliantium sententia fuit.

Dies pauci intercesserunt, cum ineunte Octobri, indictione decima, Didymoticho Selybriam sine exercitu (ne dedita opera in bellum viderentur proficisci), servorum amicorumque stipati catervis venerunt. Quod ut comperit senior, Gregorium Clidam diocophylacem, et Niphonem Moglænorum episcopum Selybriam mittit, suis verbis nepoti mandatam, ne Byzantium adeat: non enim ingredi permissurum, quandoquidem foedus in postremis habuisset (70). Proinde si quid ei obveniret mali, non illi, sed sibi culpam ascriberet, qui foedus violasset. Doluit magnopere hæc denuntiatione nepos, paulumque cupetatus, Voluissem, inquit, dominum meum et imperatorem obedientis et sub-

juramentum, seu jusjurandum. Græca copia, seu loquacitas crebro sine causa verba multiplicat. Latini severiores sunt, et quæ ex dictis satis intelliguntur, aut necessario conjuncta sunt, tacent.

jectionis mee, quam erga eum factis ostendi, non usque adeo deposuisse memoriam. Sed quia peccatis meis factum est, ut huc prolaberetur, neque perjurum et pactorum conventorumque contemptorem judicaret ac diceret, eum probum potius, patris amantem, sibi que subjectissimum reputare debuisset, primum quidem opportuna vos huc venisse arbitror, viros prudentes, quique facillime ex oratione mea veritatem et officium intellecturi sint. Deinde interrogo, cequid ab avo meo in mandatis acceperitis, ut de injuriis illi a me illatis mecum expostuletis, meamque contra defensionem audiatis. Etenim ad objecta depellenda quod dicam, superfuturum, nedum defuturum spero. Respondentibus, non plus sibi præceptum, quam ut ei denuntiarent, ne Byzantium ingrederetur, statimque reverterentur: Renuntiate igitur, ait, domino meo et imperatori, me Deum veritatis vindicem, atque adeo ipsam veritatem (ipse enim et est, et nominatur veritas) testari, me nequeant ea, neque modo bello tam inique appetitum, mihi alicujus in ipsum criminis, seu re, seu verbo admissi conscium esse, aut fuisse. Quare illumper Deum immortalē obsecro, ut iram deponat, **134** seque ad lenitatem det, ac ne quid præter æquum et bonum attentet. Quod si cacodæmonis malignitas, propter quam multas toties ærumnas pertuli, paratam ad ejus nutum voluntatem meam (quam, quotiescunque occasio fuit, præ me tuli) ex animo illi excussit, obtrektoribus autem et sycophantibus aures dare, et armis me persequi persuasit, iterum oro, ne indicta causa me condemnet, sed crimina proferat, defendendi locum relinquat. Si refutatis illis damnationem effugero, bene habet: sin perfidus et foedifragus inventus fuero, ne veniam consequar, et vel me iudice, quantumvis magno supplicio mulctet. Hæc nepos avo. Quarentibus adhuc legatis, cequid juramentum, quod avo jurarit, nullam partem violarit: rati, non difficile reconciliatum iri senem, si jurisjurandi tenacem esse audierit; confirmanteque illo, se ad id tempus usque nihil foederi contrarium egisse, lætantes ac bene sperantes, bellum sopitum iri, Byzantium repetivere. Verum aliter accidit quam sperabant. Expositis namque quibus junior rupti foederis culpam ab se amolitus esset, nihilo magis senior iram posuit. Et legatis quidem nihil respondit, patriarchæ vero Esaiæ præcepit, ut inter sacrorum solemnità, neque in Sophiæ, neque in aliis templis ejus nomen edi sineret; nam et in palatio ejus memoriam e sacris ejectam esse. Patriarcha hujus rei causam sciscitari. Nam si vel in dogma aliquod ab Ecclesiæ placitis diversum præcipitasset, ne sic quidem, citra admonitionem et conatum ejus sanandi, e sacris ejectum illius nomen oportuisse. Quin seipsum, a Deo sacrorum Ecclesiæ dogmatum antistitem animarumque procuratorem institutum, non Rhegium modo, ubi junior esset, sed ad ultimas terras etiam pro anima in

βασιλεύς. ἤλασσε μὲν οὐχ ἥκιστα ἐπὶ τοῖς ἀγγελιαῖς· μικρὸν δὲ ἐπισχῶν, Ἐβουλόμην, εἶπε, μὴ τοσοῦτον ἀμνήμονα τὸν ἐμὸν κύριον καὶ βασιλέα τῆς ἔργου αὐτοῦ εὐπειθείας καὶ δουλείας πρὸς αὐτὸν ἐνεδειξάμην ὀφθῆναι νῦν· ἐπεὶ δ' ἡ τῶν ἐμῶν ἀμαρτημάτων πληθὺς ἐπίσρκον καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν συμβάσεων ἀθετητὴν καὶ οἴεσθαι ἀνέπεισε καὶ λέγειν, δέον εὐγνώμονα καὶ φίλοπάτορα καὶ αὐτῷ ὑπαίχοντα λογιζέσθαι πάντα. πρῶτον μὲν ἐν καιρίῳ οἶομαι τὴν πρὸς ἐμὲ ὑμῶν σφιζὴν γεγενῆσθαι συνετῶν ὄντιον καὶ δυναμένον μάλιστα ἀπὸ τῶν λεγομένων τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ δέοντα συνεῖναι· ἔπειτα, ἔρωτῶ εἰ καὶ παρὰ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐπιτέτραπται ὑμῖν, ἅτε ἡδίκηκα ἐγκαλεῖν, καὶ τούτων τὴν ἀπολογία δέχεσθαι διεξιόντος. Ἐλπίζω γάρ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀποδύεσθαι τὰ ἐγκλήματα. Τῶν δὲ εἰπόντων μηδὲν πλέον ἐπιτετραφῆαι ἢ ἕσον μὴ εἰς Βυζάντιον ἀπαγγεῖλαντες ἦκειν, αὐθις ἀναστρέφειν, Ἀπαγγεῖλατε τοῖσιν, ἔφη, τῷ ἐμῷ κυρίῳ καὶ βασιλεῖ, ὅτι τὸν ἔφορον τῆς ἀληθείας ἐπιμαρτύρομαι θεῶν, καὶ αὐτὸν ἀλήθειαν καλούμενον καὶ ὄντα, ὡς αὐτὸ πρότερον, οὐτ' ἐν τῷ νῦν ἀδίκως κατ' ἐμοῦ κινουμένῳ πολέμῳ, οὐτ' ἔργοις οὐτε μὴν ἐν ῥήμασιν ἐμαυτῷ τι σύνοδα παπραγμένον κατὰ σοῦ. Διὸ καὶ ἰκέτης γίνομαι σοῦ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, τὸ ἐργίξεσθαι ἀποθέμενον, συμπαθείᾳ χρήσασθαι καὶ πραότητι, καὶ τοῦ δικαίου καὶ λυσιτελοῦντος ἔξω ποιεῖν μηδέν. Εἰ δ' ἄρα τοῦ δαίμονος ἢ δυσμένεια, δι' ἣν πολλάκις ἐν κακοῖς τεταλαιπώρηκα, τῆς μὲν δουλείας καὶ εὐπειθείας ἣν ἔργοις αὐτοῖς ἐπεδειξάμην ἐν παντὶ τῷ παρασχόντι παρσκευάσεν ἐπιλελῆσθαι, τοῖς διαβάλλουσι δὲ καὶ συκοφαντοῦσιν ἀνέπεισε προσέχειν, καὶ τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον κινεῖν, δέομαι αὐθις μὴ ἐρήμην οὕτω καταψηφίσασθαι· ἀλλὰ τὰ τε ἐγκλήματα δηλώσαι, καὶ τόπον ἀπολογίας παρκαχεῖν. Εἰ μὲν οὖν διαφύγω τὴν δίκην, τὰ ἐγκλήματα ἀπολυσάμενος, εὖ ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἐπίσρκων ἀλῶ καὶ παρασπονδῶν, οὐδεμιᾶς ἀξιῶ τυχεῖν συγγνώμης, ἀλλὰ πᾶν ὅτι οὖν πάσχειν αὐτῷ τιμῶμαι. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ νέος τοῖς πρίσθεσι τῷ πάππῳ τοιαῦτα ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν· οἱ δ' ἐπονθάνοντο αὐθις εἰ μηδὲν ἑαυτῷ σύνοδα τοῖς πρὸς βασιλέα τὸν πάππον γεγεννημένους ὄρκους παραβιδηκῶς, οἴμενοι πείσαι ἂν βασιλέα βραδίως διαλύσασθαι πρὸς τὸν ἔγγονον, εἰ μηδὲν ἐπίσρκοντα πύθοντο αὐτόν. Τοῦ δὲ ἰσχυρισμένου ἄχρι τότε παρσπονδικῆναι μηδαμῶς, χαίροντες εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκον, ἐλπίζοντες τὸν πόλεμον τῶν βασιλείων καταλύσειν· τὸ δ' ἐναντίως ἀπέθῃ ἢ προσεδόκων. Ἀπαγγεῖλάντων γάρ ἕσα βασιλεὺς ὁ νέος πρὸς τὸ μὴ παρσπονδικῆναι παραιτεῖται, οὐδὲν μᾶλλον ὁ πρεσβύτερος ὑφῆκε τῆς ὀργῆς. Ἀλλ' ἐκείνοισι μὲν ἀπεκρίνατο οὐδέν, τῷ πατριάρχῃ δὲ Ἠσαΐα τὸ μνημονεύειν ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις τοῦ ἐγγότου, μήτ' ἐν τῷ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεῦ, μήτ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς· ἐκέλευε συγχωρεῖν. Καὶ αὐτῶν γάρ τῶν ἐν βασιλείαις ἱερῶν ἀπεληλακῆναι τὴν τούτου μνήμην. Ὁ πατριάρχης δὲ τὴν αἰτίαν ἡρώτα δι' ἣν ἂν ἐκβάλλοιτο τῶν ἱερῶν

ἡ μνήμη τοῦ βασιλέως. Εἰ μὲν γὰρ εἴς τι τῶν ἄλλοτριῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐξώκειλε θόγμα, οὐδ' οὕτω πρὸ πάσης παραινέσεως καὶ πείρας τῶν ἱερῶν ἐκθάλλειν χρῆ, ἀλλ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας προστάτην ἀποδείχθέντα δογμάτων καὶ κηδεμόνα ψυχῶν, οὐκ ἄχρι Ῥηγίου μόνον, ὅπου βασιλεὺς ὁ νέος διατρέθει, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑσχατίας γῆς ὑπὲρ ψυχῆς κινδυνευούσης ὑφείλειν τε καὶ προθυμεῖσθαι βαδίζειν Διὰ τοῦτο θεὸν εἶναι πρῶτον πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν. Κἂν μὲν θεοῦ συναυρομένου, πολλὰ διδαχθεὶς καὶ νοουθετηθεὶς, τὴν κακοδοξίαν ἀπόθηται, τὴν ἀλήθειαν ἀσπασάμενος καὶ τὸ ὑγιαῖνον τῶν δογμάτων ἐπειγνοκῶς, πανταχόθεν ἂν ἔχει καλῶς, τῇ τε Ἐκκλησίᾳ τοῦ κατὰ πνεῦμα, καὶ σοὶ τοῦ σωματικοῦ παιδός, τοῖς τε Ῥωμαίοις, τοῦ βασιλέως σεσωσμένου. Ἄν δ' ἐθελουσίαν φωνῇ, καὶ πρὸς τὰς αὐγὰς τῆς ἀληθείας καρμύων ἔκοντι τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ οὐδὲ μικρὰν τινα παρέχων ἐλπίδα τοῦ ἱστρουθῆναι ἂν ποτε, οὐ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἱερῶν μόνον αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐκθάλλῃ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποιοδήποτε γῆς Χριστιανοῖς ἐκκήρυκτον αὐτὸν ποιήσω. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ βασιλέως· οὐ διαστροφὴν τῆς πίστεως τῷ ἐγγόνῳ ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ τῶν εἰς αὐτὸν ἔρχων ἀθέτησιν καὶ τῶν συνθηκῶν, εἰ τε αὐθάδειαν καὶ ἀπειθείαν, καὶ διὰ τοῦτο νοουθεσίας καὶ παιδείας χάριν τὸ τοιοῦτον ἐπινεννοηθέναι, πάλιν δὲ αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν ἀξίαν ἐπιδειξαμένου τῶν ἡμαρτημένων αὐτὸν τὰ δέοντα ποιῆσαι. Οὐκοῦν, εἶπεν ὁ πατριάρχης, θέσπι σου, κράτιστε βασιλεῦ, μίαν ἐμοὶ χάριν ταύτην καταθεῖναι μαγίστην, τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιτρέψαι ἀπελθεῖν. Ἐλπίζεις γὰρ βασιλέα τὸν νέον πείσαι, εἴτε τε ἡμάρτηται πρότερον, ἐπανορθώσασθαι, καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἐξῆς τὰ δέοντα ποιεῖν· τὰ τε μεταξὺ προσκόμματα καὶ τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου ποιῆσαι ἐκποδοῖν. Ἀηδῶς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις διατεθεὶς, Ἐχρήν, εἶπε, τοῖς ἐμοῖς ἀπολυπραγμόνως πείθεσθαι λόγοις, καὶ τὸ κελυόμενον, ἀντιλέγοντα μηδὲν, ποιεῖν· ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅστις χρόνιος λογισμῶς τάναντία καὶ λέγειν καὶ πράττειν προήρησαι, ἐμοὶ θεὸν συνεργεῖν, αὐτὸς ἂν εἰδείης ἃ θεὸν ποιεῖν. Οὕτω μὲν οἷον βασιλεὺς τε καὶ πατριάρχης, ἀσύμφωνοι ταῖς γνώμασις ἦσαν. Διὸ καὶ ἐν μὲν βασιλείαις τὴν τοῦ νέου βασιλείως ἀπείρητο ποιεῖσθαι μνήμην· ἐν δὲ τοῖς κατὰ Βυζάντιον λοιποῖς ἱεροῖς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τεμένει τῷ ἱερῷ, ὡς ἔθος ἦν τῇ μνήμῃ τῶν βασιλέων ἐτελεῖτο.

CAPUT XLV.

Rogat avuni nepos, ne novo isto bello imperium Romanum cladibus cumulet, iterumque se ad dicendam causam offert. Magnus domesiticus per litteras idem contendit, nepotem tuetur, ab audiendis sycophantis dehortatur. Terrorem in extremo adjungit, si secus fecerit.

Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐν τῷ περὶ τὸ Ῥηγίον Ἐν-
μαχόσια προταγορευομένῳ χωρίῳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς
μάλιστα Ὀκτωβρίου ἄχρι καὶ Δεκεμβρίου διατρέ-
θει μηνός, ἐδεῖτο τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως, μὴ
αὐθις τὰ Ῥωμαίων πράγματα εἰς φθορὰν καὶ τα-
ραχὴν ἐμβαλεῖν· ἀλλ' ἔλεον τῶν ὑπηκόων σχόντα,
μὴ ἐπὶ πλεόν τὸν πόλεμον ἐξάγειν. Ὡς ἂν δὲ
αὐτὸν τὴν εἰρήμην πείσῃ μᾶλλον ἐλέσθαι, καὶ
τοιούτῃ πρὸς αὐτὸν διὰ πρέσβειων ἐχρήτη λόγους·

A salutis periculo versante et debere, et velle ala-
criter proficisci. Quare faciendum ut primum adea-
tur; et si quidem, Deo favente, longa disputatione
ac monitis victus, dogmatum nostrorum sinceritate
perspecta, pravam opinionem deseruerit, veritatemque
amplexatus fuerit, quid melius optari
posse? Cum et Ecclesia secundum spiritum, et is
secundum carnem filium, et Romani imperatorem
suum recuperaverint. Sin se **135** in improbitate
obfirmaverit, atque ad radios veritatis oculos
clauserit, nec qualemqualem spem futuræ sani-
tatis fecerit, non solum e sacris Byzantinis ejus
nomen expuncturum, sed Christianis per orbem
universis etiam, ut palam piorum communione se-
clusum, promulgaturum. Tum imperator, non
se pravitatem in fidei capitibus nepoti objicere,
sed jurisjurandi fœderumque contemptum, su-
perbiam insuper et contumaciam. Atque idcirco
illius commonefaciendi et castigandi causa istuc
excogitasse. Si rursus emendationem pro portione
peccatorum ostenderit, se quod sui muneris sit,
non neglecturum. Ergo, subjicit patriarcha, oro
te, imperator optime, uti hoc maximum apud me
beneficium ponas, meque ad illum abire sinas.
Etenim effecturum me divinat animus, et ut ne-
pos, si quid antehac peccavit, id corrigat, atque
in posterum quod suatum est partium fideliter
præstet, et offendicula bellique irritamenta e me-
dio auferantur. Illic sermo imperatorem pupugit.
Atqui oportebat, inquit, omissa hac supervacanea
in negotio alieno sollicitudine verbis meis obtem-
perare, et jussa non repugnanter exsequi. Sed
quoniam nescio quomodo ratiocinatus, contra et
dicere et facere maluisti, necesse est me tibi non
reluctari; tu noveris quid conveniat. Hoc itaque
modo imperator et patriarcha sententiis disside-
bant. Unde in palatio quidem interdicta erat ne-
potis mentio; in reliquis autem per urbem By-
zantinam sacris, etiam in ipsa æde Sophiæ, sacro-
rum tempore solemnī more uterque imperator no-
minabatur.

D Junior imperator in castello Eunnacosia, non
procul Rhegio, a principio Octobris usque ad De-
cembrem sedens, avum precabatur ne rem Ro-
manam rursus in tumultum perniciemque conjiceret,
sed misericordia suorum civium motus,
bellum inhiberet. Quo autem illum ad pacem de-
cteret, **136** sic per legatos egit: Sedulitatis et
incitatae voluntatis meæ, imperator, ad providenda
ac tuenda Romani imperii commoda, præter te

idoneum testem laudare alium non queo. Manet enim in memoria tibi, quo pacto, cum Pruseni a Persis obsidione vallarentur, et jam iuibi esset, ut penitus defecti cibariis, in hostium manus venirent, ego, re comperta, Byzantium non vocatus advolarem, teque rogando et hortando impulerim, ut qua posset providentia victus importaretur. Poterat autem sic, ut ego cum militibus Trigliam Prusæ vicinam trajicerem, Barbaros, si liceret, invaderem, et Prusenis alimenta inferrem. Quo quidem modo obsidionem diu toleraturam sperabatur, quando undequaque firmiter communita est. Cum igitur ego Prusenis, quamvis cum capitis mei discrimine, succurrendi desiderio arderem, tu me invitum cohibuisti: id quod potissimum videtur in causa fuisse, cur Prusenorum Barbari poterentur. Hæc narraui, non ut gloriarer tantummodo, sed ut ex ea quæ mihi suppeditat copia, quod volo, uno argumento demonstrarem. Si enim propter unicam urbem tantum cruciabar, eique aut ferendum auxilium, aut cum ea omnes casus mihi subeundos existimabam, quanto magis nunc cruciarer, si universum Imperium Romanum simul in discrimen vocatum aspicerem? Nam quod nos, qui pro eo adversum externos propugnare summo jure debeamus, bello concurrimus, hoc profecto non aliud, quam ultimum illius exitium par est arbitrari. Quare te magnopere quaeso, imperator, si potes, inimicitias deponere, et pacem bello antepone. Sin calumniatorum vocante apud te tantum valuerunt, ut quam sæpius petivi pacem, nondum obtinuerim, saltem hoc mihi largire, precor, ut duobus, aut tribus comitatus, apud te causam dicam (71). Si crimina refellero, bene habebit; si perjurii injustitiæque damnatus fuero, tu diuturna molestia liberaberis, reum manibus tenens: cui ut ne parcas, sed pro eo ac scelera ejus merentur illum punias, per Deum te oro. Sin autem non placet, ut ipse præsens abs te presente judicet, at magno domestico sit fas se loco meo sistere. Qui si et ipse damnabitur, atrocissimam pœnam exsolvat; qua plane non minus dolebit, quam si corpore meo illam excepissem (72). Hæc imperator junior ad avum scripsit, quibus germana etiam magnus domesticus **137** his verbis: Utrumque tibi, imperator optime, persuasissimum credo, et benevolo atque amico esse me erga te animo, ad obsequia tua paratum, ut nullum magis (quod rebus sæpenumero clare demonstravi) et pro communi Romanorum felicitate non facultates dimittat meas, verum et ipsam animam perlibenter impensurum. Nunc quia cerno te sine causa lædus

Jacobi Pontani notæ.

(71) Audiamus Gregoram libro nono: Cum autem res ita se haberent, ad Rhegium pervenit imperator, atque inde legatos ad seniore[m] mittit, ut alterutrum sibi concedatur, aut per inducias ingressus in urbem, aut ut aliquibus e senatu, ex Ecclesiæ principibus, et e populo eruditissimis ad se egredi liceret, qui suam orationem imperatori, et toti Byzantio renuntiare pos-

sent. Tης ἐμῆς ὁ βασιλεῦ, σπουδῆς τε καὶ προθυμίας ὑπὲρ τῶν κοινῆ τῆ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ συμφερόντων, οὐχ ἑτερόν τινα ἀξιόχρων ἢ σε μάρτυρα ἐξέστι παρασχέιν. Οἴσθα γὰρ ὅπως Προυσηῶν ὑπὸ Περσῶν πολιορκουμένων, καὶ ὅσον εὖπω ἀλώσεσθαι προδοκωμένων διὰ τὸ τὸν σίτον παντάπασι ἐπιλειοιπένας, πυθόμενος αὐτὸς, αὐτόκλητος εἰς Βυζάντιον ἦκον, δεόμενός τε ἅμα καὶ συμβουλευῶν τοῖς πολιορκουμένοις τὴν θυγατρὴν πρόνοιαν εἰσενεγκαῖν· αὐτὴ δ' ἦν τὸ ἐμὲ ἅμα τῆ στρατιᾷ, ναυσὶ πρὸς τὴν Τρίγλειαν περαιωθέντα (ἐπεὶ οὐ πολὺ Προύσης διέχει), τοῖς τε βαρβάροις ἦν δύνωμαι ἐπιθέσθαι, καὶ Προυσηοῖς τὰ ἐπιτήδεια ἐσχομίσαι. Τοῦτου δὲ γενομένου, ἔλπις αὐτοῖς χρόνον πολὺν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιχρῆσαι· τὰλλα γὰρ ἡ πόλις ἅπαντα κατεσκευάσται καρτερώς. Ἐγὼ μὲν εὖν αὐτῷ προθυμίας εἶχον πρὸς τὸ Προυσηοῖς βοηθεῖν αὐτὸς διακινδυνεύων· σοῦ δὲ μὴ ἐπιέντοί, ἄκων κατεσχέθη· ὁ καὶ μάλιστα αἰτίου ἔδοξε γενεῖσθαι τοῦ Προύσαν ὑπὸ τοῖς πολιορκουῖσι βαρβάροις γεγενῆσθαι. Ταῦτα δὲ δὴλθον, οὐχ ἴν' ἀπλῶς οὕτω φιλοτιμησώμαι, ἀλλ' ἴν' ἐπιδείξαιμι ἐκ πολλοῦ τοῦ περιμένοντος, ὅτι εἰ μίᾳς ἕνεκα πόλεως κινδυνεύουσης αὐτῷ περικαίωμην, καὶ δεῖν ἐνόμιζον ἢ βοηθεῖν αὐτῇ, ἢ καὶ αὐτὸς συγκινδυνεύειν, πολὺ μᾶλλον ἢ ἀλγοῖην νῦν, ἁμοῦ Ῥωμαίων σύμπασαν τὴν ἡγεμονίαν κινδυνεύουσαν ὁρῶν. Τὸ γὰρ ἡμᾶς τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐξω πολεμίους πολεμῖν δικαίως ὄντας, συρρήγνυσθαι ἀλλήλους, οὐκ ἄλλο τι ἢ καταστροφὴν αὐτῆς τελειωτάτην εἶσεσθαι χρῆ. Διὸ δὴ καὶ σφύδρα σου δέομαι, βασιλεῦ, εἰ μὲν οἶόν σε καταλύσαι τὴν Ἐχθραν, καὶ τὴν εἰρήνην μᾶλλον ἢ τὸν πόλεμον εἶσεσθαι. Εἰ δ' ἐπὶ τούτου οἱ τῶν συκοφαντῶν Ἰαγυσαν λόγοι, ὥστ' ἐμὲ πολλὰ περὶ εἰρήνης δεόμενον ἀνίσιν μηδέν, τόγε δεύτερον ἰκισταῶ, ἐπὶ σοῦ ἅμα δύο ἢ καὶ τρισὶν ἐλθόντα δικασθῆναι· κἂν μὲν ἀπολύσωμαι τὰς αἰτίας, καλῶς ἀνέχοι· ἂν δ' ἀδικῶν ἀλῶ καὶ ἐπιτορκῶν, τῶν μακρῶν ἀπαλλαγῆσθαι πόνων, ἔχων ἐν χερσὶ τὸν ἀδικούντα, καὶ μὴ φείσῃ πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κόλασον ἀξίως τῶν ἀμαρτημάτων. Εἰ δὲ μὴ τοῦτό σοι ἀρεστὸν, τὸ αὐτὸν ἐμὲ ἐπὶ σοῦ ἐλθόντα δικασθῆναι, ἀλλ' ὁ μέγας δομῆστικος γούν ἐλθὼν δικαζέσθω ὑπὲρ ἐμοῦ. Κἂν καὶ αὐτὸς ἀλῶ, τὰ ἔσχατα ὑπομενέτω· πάντως δὲ οὐδὲν ἦττον ἀλγῆσαι ἢ εἰ αὐτὸς ἐν τῷ σώματι ὑφιστάμην τὰ δεινά. Τοιαῦτα μὲν βασιλεῦς ὁ νέος ἐπέστειλε πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα· καὶ ὁ μέγας δὲ δομῆστικος τοιαῦτα ἔγραψε, δεόμενος περὶ τῶν αὐτῶν· Κράτιστε βασιλεῦ, ἀμφότερά σε εἶμαι σαφῶς πεπεισθαι περὶ ἐμοῦ, ὅτι τε εὐνοϊκῶς διάκειμαι καὶ φιλίως περὶ σέ, καὶ οὐδενός σοι δουλεύειν ἦττον αἰρούμαι· τούτων ἀποδείξαις

sent. Senior vero, cum ea postulata plena doli esse judicaret, diu siluit, etc.

(72) Atqui supra per legatos egisse dixit. Sed in hac historia legati mittuntur, qui simul litteras afferant, et consciis eorum quæ scribuntur, ea postea suis verbis prosequantur. Non igitur sunt hic pugnantia.

σαφῶς τῶν πραγμάτων ἐν πολλοῖς παρασχομένων· **A** solvere, et ad arma prorumpere, incredibilis me dolor propemodum exanimat, considerantem calamitates ac miseras, quæ Romanos propter bellum vestrum oppressuræ sunt. Ego vero te obsecro, ne populos tuos tantis cladibus mactari sinas, malumque imminens reprimas, cum nepote antiquam redactus in concordiam: qui, quantum mihi constat, nec facto, nec verbo, neque pridem, neque recens te offendit. Nec tu ignoras, eum me in scio nihil vel dicere solere vel facere. Noli obirectatorum in communi peste exsulantium sermenculos communi saluti incolumitati que anteferre. Noli ad arma incitantibus illis aures accommodare; siquidem experiundo probe didicisti eos conari quæ fieri nequeunt, et onustollere quod eorum humeri sustinere haud possunt. Itaque si bellum valere jusseris, tibi nobisque consulueris. Si secus faxis, de te, an de nobis pejus mereare, equidem nescio. Nepos igitur tuus ad iudicium provocat, tuumque tribunal appellat: cujus petitionem esse justam nemo negabit. Quod si ipsum per se in iudicium venire non vis, ut a me rationes illius reposcas, rogat. Si eum per se sisti volueris, solo aspectu calumnias aranearum telis invalidiores ostendendum, nihil penitus dubito. Sin, quod huic proximum optat, saltem me, spero, non solum nihil sceleris fecisse, sed etiam tui ut parentis semper amantem fuisse, debitam tibi reverentiam obedientiamque præstitisse in omnibus, me patefacturum. Si tu utramque conditionem, a criminatoribus præoccupatus videlicet contempnis, Deus tamen nos indigne habitos non contemnet. Quo porro res vestra evasura sit, silere præstat; experientia manifeste docebit. Caterum has litteras meas tuto asservari rogo, donec ex eventis constiterit, ecquid bonus consiliarius fuerim.

καὶ ὅτι τὴν κοινὴν τῶν Ῥωμαίων εὐδαιμονίαν, οὐ τῶν ἑνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ζωῆς προθύμως ἀλλάξαιμην ἄν. Νυνὶ δὲ σε ὄρων ἐξ οὐδαιμιᾶς αἰτίας λύοντα μὲν τὰς σπονδὰς, ὑρμημένον δὲ πολεμεῖν, σφόδρα μὲν ἀλγῶ, καὶ παραπλήσιον θανάτου τὰς συμφορὰς, οἷ περιστήσονται Ῥωμαίους ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους ἐννοσῶν πολέμου. Δέομαι δὲ σου μὴ τοιοῦτοις κικκοῖς τοὺς ὑπηκόους περιπεσόντας περιθεῖν, ἀλλὰ στήσαι τὴν συμφορὰν, βασιλεῖ τῷ ἐγγόνῳ διαλλαγέντα, οὐδὲν, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, οὔτε ἐν πράγμασιν οὔτε ἐν λόγοις, οὔτε πρότερον προσκεκρουκῆτι, οὔτε νῦν. Οἴσθια δὲ σαφῶς ὡς οὐδὲν οὔτε φθέγγεται οὔτε πράττει, μὴ συνειδότης ἐμοῦ, μὴ δὴ τὰς συκοφαντίας τῶν ἐπ' ὀλίθρου ἡδομένων τῷ κοινῷ τῆς κοινῆς προσθεῖναι σωτηρίας· μηδ' αὐτοῖς πεισθῆναι πρὸς τὸ πολεμεῖν **B** ἐνάγουσιν, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἀκριθῶς δεδιδαγμένος ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι, καὶ ἄχθος ἔραι τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐθέλουσιν ὑπερβαῖνον. Καταλύων μὲν οὖν τὸν πόλεμον, τὰ δέοντα βουλεύσῃ καὶ σαυτῷ καὶ ἡμῖν· τοῦναντίον δὲ ποιῶν, οὐκ οἶδα ὁποτέρως μᾶλλον ἀνυσιτελίστερον βουλεύσῃ. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ σὸς ἐγγονός, δίκη διαλύεσθαι τὰ ἐγκλήματα προκαλεῖται καὶ παρὰ σοὶ δικαστῆ· ὃ πάντες ἄν αὐτῷ συμφαῖεν, ὡς δικαῖα ἢ ἀξίως. Ἡ τὸ γε δεύτερον, εἰ μὴ αὐτὸν σοὶ κατὰ γνώμην πρὸς τὴν δίκην ἀπαντῆσαι, ἀλλ' αὐτὸν ἐμὲ ὑπὲρ τῶν αὐτῷ διαφερόντων τὰς εὐθύνας παρασχεῖν. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸν ἐλθεῖν κελεύσεις, πέπεισμαι σαφῶς ὡς ὀφθαλμοῖς μόνον, ἀραχνίων ἰστίων ἀδρανεστέρως ἀποδείξει τὰς συκοφαντίας. Εἰ δὲ τὸ γε δεύτερον, ἐμὲ, ἐλπίζω καὶ αὐτὸς οὐ μόνον οὐδὲν ἡδὲ **C** κηκότα, ἀλλὰ καὶ φιλοπάτορα, καὶ τὴν προσήκουσαν αἰδῶ καὶ εὐπειθειαν μέχρι παντὸς ἐπιδοδειγμένον ἀποδείξειν. Εἰ δ' ἀμφοτέρων τούτων καταφρονήσεις, πεισθεις τοῖς συκοφαντοῦσιν, ἡμᾶς μὲν ὁ θεὸς οὐ περιόφεται ἀδικουμένους. Ὑμῖν δὲ ὅποι τὰ πράγματα τελευτήσῃ, ἐμοὶ μὲν ἄμεινον σιωπᾶν, ἢ πείρα δὲ διδάξει σαφῶς. Πλὴν τὰ παρόντα μοι γράμματα τρηπίσθαι δέομαι ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅπως ἐκ τῶν ἀποθησομένων, εἰ ἀγαθὸς σύμβουλος ἐγὼ, φανῆ.

138 CAPUT XLVI.

Responso avi contristatur nepos. Patriarchæ calamitatem suam per litteras exponit; ejus et episcoporum oroni ad conciliandam pacem implorat. Faciunt illi quod rogantur. Quatuor et viginti diversorum ordinum ad eum mittuntur, a quibus quid ei objiciatur intelligat, quique controversiam dijudicent. Archiepiscopus quo fine advenierint edictat.

Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα τῷ πρεσβυτέρῳ ἐπέστελλον **D** βασιλεῖ, ὃ δὲ, τὰ γράμματα ἀναγνοὺς, οὐδὲν ἀπεκρίνατο πλέον, ἢ ὡς οὐ βῆδιον ἐπὶ δίκῃ οὔτε τὸν ἐγγονον, οὔτε τὸν Καντακουζηνὸν ἐν Βυζαντίῳ δέχεσθαι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἀκούσας τὴν βασιλέως ἀπόκρισιν, ἤλγησε μὲν σφοδρῶς ἐφ' οἷς οὔτω παρὰ πάντα δικαίου λόγον καὶ αὐτῆς εἶργετο ἀπολογίας, ἀπαγορεύσας δὲ τὸ βασιλέα πείθειν ἐπιχειρεῖν, τῷ πατριάρχῃ γράφει τοιαῦτα· Δέσποτα πατριάρχα, καὶ ἡ περὶ αὐτὸν θεία σύνοδος καὶ ἱερά, ἴσται σαφῶς ὅσα βασιλέως μεταξὺ καὶ ἐμοῦ πρὸ χρόνου συμβέβηκε

Hæc ambo ad imperatorem seniore scripserunt, quibus ille perfectis, aliud non respondit, quam, difficile esse vel nepotem, vel Cantacuzenum ad causam dicendam Constantinopolim admittere (73). Ex quo responso junior magnum dolorem accepit, cum se præter omne jus fasque defensione excludi cerneret: fessusque conatibus ad persuadendum irritis, patriarchæ scribit hoc exemplo: Non sunt inaudita vobis, domine patriarcha, et qui cum eo esis sacrosancti episcopi, quæcunque inter me avumque meum, haud ita pridem, peccatis meis

Jacobi Pontani notæ.

(73) Causam offert Gregoras: Senior cum ea postulata plena esse doli judicaret, diu siluit, secum deliberans, utrum præstaret. Nam nepotis in urbem ingressum perniciosum, nec incrementum fore; para-

tos enim Byzantios, ut ad illum deficiant, statim intra portas conspectum, et se per cruciatum e vita tollant. Et Byzantium ad illum egressum non sine seditione fore, etc.

tortasse id exigentibus, contigerunt. Quæ omnium rerum sapiens moderator Deus facile dissipavit, concordiamque summam largitus est. Cum jam remotis e medio obstaculis impedimentisque omnibus tranquillissima quiete fruere, belli civilis obliti funditus, derepente vastus quidam fluctus et turbulenta tempestas exstitit, quæ Romanum imperium velut navim (74) cum ipsis vectoribus summersuram se minaretur. Ac nobis idem quod ægrotis usuvenit. Illi namque in primo morbi accessu, quantumvis rapido, potenter resistunt. Sin recreatos iterum forte ac tertium occupavit, viribus jam debilitatos inveniens, cito interficit. Sic nos superioribus bellis civilibus, et externis, quæ Barbari intulerunt, propemodum confecti, adversus surgentia mala ne oculos quidem tollere poterimus, sed mutuis cædibus peribimus. Quæ omnia cum et ipse animadvertam, et periculum non privatam (esset enim id ferendum), verum publicum considerem, jam sexagesimum omnino diem, ut nostis, prope Rhegium sedeo, quotidianis precibus, qua par est reverentia, modestia, et subiectione, veniam ab imperatore flagitans, tametsi nihil mali facinoris in me reperio, quod ejus ira dignum sit. Postquam vero multum laborem frustra consumpsi, alia expertus sum via, rogans, ut mihi cum paucissimis in ejus conspectum venire, **139** ibidemque criminibus respondere liceret: aut si id non placeret, magnus domesticus meo nomine idem facturus veniret. Rejecta utraque conditio, atque ita contra omnium legum jura, quasi deserto vadimonio, et indicta causa damnationem subeo. Atqui si avus pœnas certas pro arbitrato suo pendere me jussisset, pro his quæ mihi obijerantur, non æquo tantum, sed etiam promptissimo animo pependissem. Nunc cum ejus in me furorem Romanis universis pestiferum fore prævideam, angor vehementissime. Quocirca ad sanctitatem vestram scribo, rogoque, si ex Deo estis, ut paci redintegrandæ navetis operam. Ne permittite nos cognatorum sanguine incestari: sed imperatorem eo permovete, ut aut me illic ad vos proficisci, et in præsentia vestra pro me causam orare, aut vobis huc profectis, id ipsum hic facere concedatur. Sic patriarcham et pontifices per epistolam de pace obtestatus est junior imperator. Qua a tabellario patriarchæ in manus reddita, et in consessu episcoporum recitata, ut visa est æqua petitio, omnes protinus ad seniores adeunt, eam monstrant, et ut justa cupienti suffragantur. Nam hoc

Α τινος, διὰ τὰς ἀμαρτίας φαίην ἂν ἔγωγε τὸς ἐνά: Ταῦτα μὲν οὖν ἅ πάντα σαφῶς οἰκονομῶν, Θεὸς δι- ελύσατέ τε βραδίως, καὶ βαθείαν ἐχαρήγησεν εἰρήνην. Ὅτι δὲ πάντα τὰ ἐν μέσῳ σκῶλα καὶ προσκόμματε περι- ηρέθη, καὶ βαθείας ἀπελαύομεν γαλήνης, οὐδ' ἄχρι λογιζοῦ ἐμφυλίου πέρι μιᾶν πολέμου ἐννοοῦντες, αἰφνίδιον ἀνεβράγη κλύδων βαρῶς, καὶ χαλεπὴ τρι- κυμῖα τὴν Ῥωμαίων ἀντανδρον ἡγεμονίαν ἀπειλοῦσα καταδύειν, καὶ συμβέβηκέ τι παραπλήσιον ἡμῖν ὡσπερ καὶ τοῖς νοσοῦσιν. Ἐκεῖνοί τε γὰρ κατὰ μὲν τὴν πρώτην μάλιστα τῆς νόσου προσβολῆν, καὶν σφο- δρὰ τύχη οὔσα χαλεπὴ, ἀντέχουσιν ἰσχυρῶς· ἂν δὲ βροῦσασι δεύτερον αὐθις ἢ καὶ τρίτον ἐπιθῆται, εἰ τύχοι, ἀσθενεστέροις περιτυχοῦσα, κατεργάζεται βραδίως τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἡμῖν τὸ αὐτὸ συμβέβηκε νῦν. Ὑπὸ τε γὰρ τῶν πρότερον ἐμφυλίων γεγεννημέ- νων πολέμων, καὶ τῶν ἐξωθεν ἡμῖν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπενεχθέντων τῷ πλείονι κατεργασμένοι μέρει, οὐδὲ ἂν τι βλέψαι δυνασόμεθα πρὸς τὰ ἀναφυόμενα κακὰ, ἀλλὰ διαφθαρησόμεθα αὐτοὶ ὑφ' ἑαυτῶν. Ἄπειρ ἅπαντα ἰσχυρῶν καὶ αὐτῶς, καὶ τὴν κίνδυνον οὐκ ἔξιον (ἦν γὰρ ἂν ἀνεκτὸν), ἀλλὰ κοινὸν τῶν Ῥωμαίων ἀπάντων ὄντα σαφῶς ὄρων, ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις ἤδη μάλιστα περὶ Ῥήγιον κάθημαι, καθάπερ ἴστα καὶ αὐτοὶ, βασιλέως δεόμενος ὁσημέραι μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς ἐμοὶ καὶ μετριότητος καὶ δου- λείας, συγγνώμης τυχεῖν, καίτοιγε μηδὲν ἑαυτῶ συν- ειδῶς ὀργῆς ἀξιὸν πεπραγμένον. Ὡς δὲ πολλὰ μοχθή- σας, εὕρισκον οὐδεμίαν ὄνησιν ἀπὸ τῶν πόνων, ἐτραπόμην ἑτέραν· μετὰ κομιδῆ τινῶν εὐαριθμήτων ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐλθεῖν αἰτῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦ- μαι εὐθύνας ταύτη παρασχεῖν· ἢ εἰ μηδὲ τοῦτο κατὰ γνώμην εἴη βασιλεῖ, τὸν μέγαν δομέστικον ἐλ- θόντα, ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπολογισθῆναι. Καὶ ἐπ' οὐδενίᾳ προκλήσει εἰσπηκούσθην, ἀλλ' αὐτως ἐρήμην πρὸς πάντα τοῦ δικαίου νόμον καταδικάζομαι. Ἐγὼ δὲ, εἴ γε βασιλεὺς αὐτῶς ῥητὴν τινα δίκην ὀποιῶν ἂν αὐτῷ ἐδόκει ἐκέλευεν ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι δοῦναι, ἡγά- πησα ἂν, καὶ σὺν προθυμίᾳ πολλῇ παρέσχον· νυνὶ δὲ ὄρων τὴν εἰς ἐμὲ ὀργὴν κατὰ πάντων Ῥωμαίων ἐξάγουσαν τὴν βλάβην, οὐκ ἀνεκτῶς ἀλγῶ. Διὰ τοῦτο καὶ δεόμενος τῆς ὑμῶν ἀγιότητος, γράφω, εἴγε τοῦ Θεοῦ ἔστε ὑμεῖς, σπουδάσαι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, καὶ μὴ περιθεῖν ἡμᾶς τοῖς ὁμοφύλοις αἵμασι καταχραν- θέντας· ἀλλ' ἢ πείσαι βασιλέα πρὸς ὑμᾶς ἐμὲ γενό- μενον ὑπὸ ὧν ἐγκαλοῦμαι λόγον ὑπόσχεσθαι, ἢ ἐνταῦθα γενομένων ὑμῶν ὑπὲρ τῶν ἔσων τὴν ἀπολογίαν θέσθαι. Τοσαῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος, πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων δὲ δεόμενος ἀρχιερέων, ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς εἰρή- νης· ἃ καὶ φέρων ὁ διακομιστῆς, ἐνεχείρισσε τῷ πα-

Jacobi Pontani notæ.

(74) Non est vox navis in Græco; sententia tamen exigit, cum belli tumultu tempestati et fluctui comparet, et imperio summersionem minari affirmet. Sane cum navī sapius respublica confertur. Horat.

O navis, referent in mare te novi fluctus, etc.

Ode 14, lib. 1. Cicero quoque in perturbationibus respublicæ ante oculos ponenda, tempestati-

bus et fluctibus, his, inquam, vocibus translate eleganter est usus lib. 1, De Orat. Et hoc tempus omne post consulatum objecimus iis fluctibus, qui per nos a communi peste depulsi, in nosmetipsos redundarunt. Pro Milone: Equidem cæteras tempestates et procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper putavi Miloni esse subeundas, quod semper pro bonis contra improbos senserat.

τριάρχη. Καὶ τῶν ἀρχιερέων συνεδριαζόντων, ἀνα-
γνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων, ὡς ἐδόκει ἡ ἀξίωσις
δικαία τοῦ νέου βασιλέως, πάντες εὐθύς πρὸς βασιλέα
τὸν πρεσβύτερον ἐλθόντες, τὰ τε γράμματα ἐδείκνυσαν
τοῦ ἐγγόνου, καὶ συνηγόρου αὐτῷ ὡς δίκαια ἀξιούντι.
Καὶ αὐτὴ γὰρ ἔφασαν εὖ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, ἢ
αὐτὸν ἐνταῦθα ἐλθόντα, ὑπὲρ ὧν ἐγκλιεῖται παρῆχειν
ἐθέλειν εὐθύνας, ἢ τοῦ πατριάρχου ἐκεῖ γενομένου τὸ
αὐτὸ ποιεῖν, τεκμήριον ἂν εἴη μέγιστον ἢ τοῦ μηδὲν
ἡμαρτηκέναι. ἢ εἰ καὶ ἡμαρτε, τοῦ βούλεσθαι ἂν
διορθωθῆναι. Τοῦτου δὲ οὕτως ἐξ αὐτῶν πραγμάτων
ἀποδεικνυμένου, δίκαιον ἂν εἴη καὶ ἅμα λυσitelῶς
καὶ ἀναγκαῖον, ἐκ δύο τῶν ζητουμένων γενέσθαι θά-
τερον. Ὅρων οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς, τὸ τε ἀναντιρρό-
τον τῆς ἀξιώσεως, καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν
ἀρχιερέων πρὸς τοῦτο σπουδὴν, τὸ μὲν τὸν νέον βα-
σιλέα πρὸς ἐκεῖνον ἦκειν ἀπηγόρευον, ὥσπερ καὶ τὸ
τὴν πατριάρχην ἐκεῖ γενέσθαι, οὐδὲν εἶναι προύργου
φάρμακος ἐκάτερον. Ἐπένευσε δὲ τῶν τε ἀρχιερέων
καὶ τῶν τῆς συγκλήτου τινάς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν
τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιμανδριτῶν πρὸς
τὸν ἐγγόνου παραγενομένους, τὰ τε ἐγκλήματα κρι-
μίζειν, καὶ ἀπολογία ζητεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. Πέμπου-
ται τοίνυν ἀπὸ μὲν τῶν ἀρχιερέων, ἑξ· καὶ τοσοῦτοι
συγκλητικαί· ἐκ τε τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων καὶ
τῶν ἀρχιμανδριτῶν λεγομένων ἀνδρῶν εὐλαβῶν, ἴσαι
τὴν ἀριθμὸν ἑξ ἑκατέρων. Σὺν τούτοις καὶ οἱ παρὰ
βασιλέως πρότερον ἀποσταλέντες, ὅ τε τῶν Μογλαί-
νων ἐπίσκοπος Νίφων, καὶ Κλειδᾶς ὁ δικαιοφύλαξ.
Οἷς δὴ καὶ τὰ κατὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐγκλήματα ὁ
πρεσβύτερος ἀναχείρισσε βασιλεὺς. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι
καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Γρηγόριος, ἀνὴρ
σοφὸς τε εἰς λόγους, καὶ θαυμάσιος ἐν συνέσει, καὶ
τῆς ἁγίας σοφίας ἀκρῶς ἐπαιτημένος. Καὶ οὖν αὐτῷ
θεόδωρος ὁ Ξανθοπούλος, καὶ αὐτὸς ἀρετῆ τε καὶ
συνέσει καὶ παιδείᾳ κεκοσμημένος. Οὗτοι μὲν οὖν
εἶ· Ῥήγιον πάντες ἦλθον, τὰς τοῖν βασιλέων ἐξετά-
σοντες διαφοράς. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς βασιλεὺς ὁ νέος,
εὐθύς μὲν ἡδονῆς ἀνάπλευς καὶ θυμηδίας ἦν, ἅτε δὴ
μέλιων ὑπὲρ ὧν κατηγρεῖτο εἰδόναι λόγον. Προσ-
αγορευτάς δὲ αὐτοὺς, ἐκέλευεν ἀναπαύλτης ἀπολαύειν,
ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτὸ τοῦ συλλόγου γενησο-
μένου. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐποίουν· βασιλεὺς δὲ ἅμα
ἐπὶ τῶν τε ἰδίῳ τοῖς ἐπιφανεστέρους καὶ τοῖς ἐκ
βασιλέως ἀφιγμένους εἰς τὸν σύλλογον ἐκάλεε. Ὡς δὲ

A ipsum siebant firmissimum argumentum, aut nihil
eum deliquisse, aut si quid deliquerit, id velle
corrigere, quod in beneficio numeraret, si aut hic,
aut ibi, patriarcha præsente, posset intentata sibi
scelera depellere. Quoniam igitur res ipsa clamaret,
justum pariter et utile, ad necessarium sibi videri,
ex duobus quæ desiderarentur, alterum concedi.
Imperator postulatum irrefutabile, et patriarchæ
episcoporumque in eo urgendo studium perspicuens,
nepotem ad se venire, aut patriarcham ad illum
abire vetuit; neutrum enim esse opere pretium.
Ut ex episcopis et proceribus, item ex Ecclesiæ
principibus, et archimandritis religiosis, ut fere-
batur, hominibus irent aliquot, qui accusationem
illi proponerent, ab eoque responsionem require-
rent, id annuit. Mittuntur itaque seni de singulis
quos nominavi ordinibus, omnes simul quatuor et
viginti (75). Adduntur, quos imperator ante lega-
verat, Niphon Mogkenorum antistes, et Clidas di-
cæophylax, quibus accusationis capita transdantur.
140 Post hos omnes Gregorius Bulgaricæ archi-
episcopus, vir et disciplinis eruditus, et admirabili
prudencia præditus, et in sapientia divina plane
perfectus (76): cumque eo Theodorus Xanthopu-
lus, ipse quoque virtute, intelligentia et doctrina
ornatissimus. Hi omnes Rhegium, controversias
imperatorum disceptaturi, venerunt: quorum e
conspectu magnam lætitiæ voluptatem persensit,
quod esset tandem ad objecta responsurus. Salu-
tatos igitur quietem capere jussit, et in diem po-
sterum usque a matutino conventum indixit. Illi
ita fecerunt. Initio lucis nobiliores de suis, et eos
qui avi missu advenerant, in cœtum cogit. Ubi
omnes affuerunt, consederunt, paulisperque con-
ticuerunt, et singuli ut novi quippiam audituri,
aures arrexerunt, archiepiscopus his vocibus usus
est: Propter natum inter te avumque dissidium,
imperator optime, rogasti ut tibi Byzantium pate-
ret ingressus, quo illic apud eum causam tuam
ageres: aut saltem ut patriarcha ad te mitteretur,
quo iudice id ipsum præstares. Neutrum erat con-
cessu facile. Auctoritate tamen imperatoris et pa-
triarchæ nos advenimus, defensionem tuam audi-
turi. Te æquum est asserre, si quid habes dicere

D ad ea quæ tibi objectantur. Tum imperator:

παῖτες παρήταν, σιωπὴ μὲν τὸ θέετρον κατέσχευε ἐπὶ μικρὸν· καὶ πάντες ὡς ἐπὶ κινῶν τισι παρῆχον
μετεώρους τῆς ἀκοᾶς. Ἦρξατο δὲ ἀρχιεπίσκοπος οὕτως εἰπόν· Κράτιστε βασιλεῦ, τῶν μεταξὺ τῶν
βασιλέων ὑμῶν κωκινημένων νῦν ἕνεκα διαφορῶν, αὐτῆς μὲν ἤτητας εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν ἐπὶ τοῦ βασι-
λέως τὰς εὐθύνας παρῆχειν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τοῦ πατριάρχου ἐνταυθαῖ γενομένου, δίκην διαλύεσθαι τὰ ἐγκλή-

Jacobi Pontani notæ.

(75) Gregoras hunc locum negligenter tractavit.
Duos, inquit, senatores, duos pontifices, duos selec-
tos sacerdotes, et quatuor selectos e plebe ad eum
misit. Decem homines numerat, cum noster ad
triginta numeret.

(76) Viden Deum nominari τὸν ὄντα; idque aucto-
ritate sanctæ Scripturæ. Nam Exod. cap. 10, cum
quæsisset a Deo Moses ad filios Israël mittendus,
Si dixerint mihi, quod est nomen ejus? quid dicam
eis? audivit responsum, Ego sum qui sum. Et ait,
Sic dicēs filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. In

Septuaginta est, Ἐγὼ εἶμι ὁ ὢν. Καὶ εἶπεν· Οὕτως
ἔρατ· τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὁ ὢν ἀπεσταλέ με πρὸς
ὑμᾶς. Seneca, epist. 58, τὸ ὢν non satis bene reddi
putat, quod est, quia, inquit, cogor verbum pro vo-
cabulo ponere. Idem censendum de voce virili,
nam melius dicitur Deus ὢν Græco, quam, qui est,
Latine. Justinus Martyr, Exhort. ad gentes, docet
erudite, cur Dominus Moysen ad Hebræos mittens, ac
de se loquens, participio usus sit, et Platonis τὸ
ὢν cum Mosis ὁ ὢν confect.

ματα. Τούτων μὲν οὖν ἐκάτερον οὐ βόδιον ἦν ἢ αὐτῆς ἡξίωκας γενέσθαι. Ἐροστάξαντος δὲ βασιλέως καὶ πατριάρχου, ἤκομεν ἡμεῖς, ὑπὲρ ὧν ἐγκαλῆ τὰς ἀπολογίας ἀκουσόμενοι. Σὺ τε δίκαιος ἂν εἴης· εἴ τι περὶ αὐτῶν ἔχεις λέγειν, διεξιέναι. Εἶπεν οὖν ὁ βασιλεὺς·

CAPUT XLVII.

Oratio junioris ad synodum. Adversarium avum rapit in odium; iudices sibi benevolos facit; fiduciam causæ præ se fert; et est hoc velut iudicii præmium. Deinde breviter quædam objecta diluit.

Et summa voluntate mea advenistis, et per- A quam optabile est, ut ego sentio, quomodocunque tandem sui adversus criminationes defendendi tempus adipisci. Porro injustum et a ratione abhorrens duco, cum factis ipsis multa frequenter, et minime dubia observationis et obedientiæ erga avum documenta dederim, me pari benevolentia nec verbis quidem tenus ab ipso dignatum. At enim oportebat facta mea cum obrectatorum sermonibus comparantem, aut eorum improbitatem condignis vindicare suppliciis (ut ne quid et ipsi auderent tale posthac, et alii ex eorum eventu modestiam discerent), aut certe, quod alterum est, iisdem de audacia 141 severe objurgatis ac reprehensis firmam constantemque erga me benevolentiam conservare: ut qui evidentibus exemplis docere possim, me in ipsum affectum esse suavissime, et quemadmodum bono filio pulchrum est, erga patrem reverentiam, obedientiam, subjectionemque retinere. Sed quia hæc secus quam dignum fuit evenerunt, quæque fecimus, ex animo avi penitus effluxerunt: quorum autem industria in eo consumitur, ut alterum nostrum apud alterum in invidiam vocando, communi Romanorum fortunæ ac felicitati perniciem struant, eorum mendaciis prorsus subactus ac irretitus est, quid relinquebatur, nisi ut vel angori me dederem, in miseriam immerito meo præcipitatus, veniamque a patre, quæquam meris calumniis oppugnatus, peterem? aut certe, propter ea quæ mihi falso allinguntur, examen ac iudicium? quod etiam concupivi. Jam plus sexagesimum diem nudo sub ætheris axe cum his omnibus quos duco, hibernis mensibus labores et incommoda parferens, quod nec vos nescitis. Fuisset optimum, imperatore, patriarcha, totoque Romano populo præsentibus defensionem peragere, ut vel absolutus declararem omnibus, me ab istis sycophantis indignissime violari, vel sceleris omnium calculis condemnatus, non ultra ampliacionem quærerem: nec quasi a iudicibus aut ad gratiam, aut ex æmulatione damnatus, provocarem, sed quas commoverissem pœnas sustinerem. Sed quia sic placitum imperatori, magnas universorum imperatori Deo, qui defensionem meam hanc opportunitatem obtulit, nec minus ipsi avo et patriarchæ gratias ago. Huic, quod auctor D fuit ut res in inquisitione poneretur, illi, quod sibi id passus est persuaderi, vobis item, qui huc iter suscepistis, de labore vestro. Velim autem rogatos, ne in hoc iudicio mihi tanquam imperatori assentiamini, neve aliquid eorum quæ damnanda senseritis, propter dignitatis amplitudinem condonatis, sed ad ignoscendum inexorabiles sitis. Si

Καὶ βουλομένων μοι πάντο ἢ πρὸς ἐμὲ ἀφίξεις γένηται ὑμῶν, καὶ εὐχῆς ἔργον ἔγοῦμαι τὸ καὶ ὀπισθοῦν ὑπὲρ ὧν κατηγοροῦμαι καιρὸν τινα εὐρήσειν ἀπολογίας. Οὐ δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, οὕτως μὴν τινα λόγον εὐζών, ἐμὲ μὲν πολλάκις τῆς εἰς τὸν βασιλέα αἰδοῦς καὶ εὐπειθείας αὐτοῖς ἔργοις ἐναργεῖς παρέχεσθαι τὰς ἀποδείξεις, τῆς ἰσῆς δὲ εὐνοίας οὐδὲ λόγοις γοῦν ψιλοῖς ἀξιῶσθαι παρ' αὐτοῦ. Καίτοι γὰρ ἐχρῆν πρὸς τὰς πράξεις τὰς ἐμὰς τοῖς τῶν συκοφαντιῶν παραβάλλοντα λόγους, ἢ κολάζειν αὐτοὺς ἀξίως τῆς κακουργείας ἐαυτῶν (ὡς ἂν αὐτοὶ τε πάυσιντο συκοφαντοῦντες, καὶ τοῖς ἄλλοις εἶεν παράδειγμα σωφροσύνης), ἢ τόγχε δεύτερον, αὐτοῖς μὲν σφοδρῶς ἐπιπλήττειν καὶ ἐπιτιμᾶν τοῦ τοιαῦτα ἕνεκα τολμᾶν· βεβλίαν δὲ καὶ ἡδρασμένην τὴν εἰς ἐμὲ εὐνοίαν τηρεῖν, ὅπερ ἔφην, ἐκ τῶν ἔργων σαφεῖς ἔχοντα τὰς ἀποδείξεις, ὡς εὐνοστάτος ἐγὼ περὶ αὐτῶν, καὶ τὴν παιδί πρίπουσαν ἀγαθῶ πρὸς πατέρα αἰδῶ τε καὶ εὐπειθείαν καὶ δουλείαν ἀποσιῶζων. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν τὴν ἐναντίαν ἢ προσῆκεν εἰληχε τάξιν, καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα ἔργα τῆς βασιλείας ἐξεβρόχηκε μνήμη παντελῶς, οἷς δὲ ἔργον ἐπιμελῆς ἡμᾶς ἀλλήλοις διαβάλλοντας τῆ κοινῆ λυμαίνεσθαι Ῥωμαίων εὐδαιμονίᾳ, τοῖς λόγοις κατάκρυς ἐάλω, τί λοιπὸν ἢ σφόδρα μὲν ἀλλήλας ἐφ' οἷς παρ' ἀξίαν ἀτυχῶ, συγγνώμην δὲ πρὸς πατρός καὶ τῶν διαβολῶν ἕνεκα αἰτεῖν; ἢ τόγχε δεύτερον, βίασανον καὶ δίκην ἐφ' οἷς ἀδίκως ἐγκαλοῦμαι; ὁ δὲ καὶ διατέλεσα ποιῶν εἰς ἐξηκοστὴν τήνδε ἡμέραν ἢ καὶ μᾶλλον, ὑπείθριος ταλαιπωρῶν μετὰ τουτωνῶν πάντων ὧν ἔγω ἐν ὥρᾳ μάλιστα χειμῶνας, καθάπερ δὴ ἴσαστε καὶ αὐτοί. Ἦν μὲν οὖν κρᾶτιστον ἐπὶ βασιλείας αὐτοῦ παρόντος καὶ πατριάρχου, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ῥωμαίων παντός, ποιῆσθαι τὰς ἀπολογίας· ἴν' ἢ διαφυγῶν τὰς αἰτίας, πᾶσι κατατήσω ἐμφανῆς, ὡς βιαιότατος καὶ ἄδικα ὑπὲρ τῶν συκοφαντοῦντων ὑπομένω· ἢ ἀλοῦς ταῖς ἀπάντων ψήφοις ἀδικῶν, μηκέτι εὐνωμαί πρὸς ἀναβολὰς χωρεῖν, μηδ' ἔφρουν ζητεῖν, ὡς ἢ πρὸς χάριν, ἢ πρὸς φιλονεικίαν ὑπὸ τῶν δικασάντων καταψηφισθεῖς, ἀλλὰ τὴν ἀξίαν δίκην εἶναι. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω δεῖν εἶναι κέκρικεν ὁ βασιλεὺς, χάριτας μὲν πολλὰς ἐμολογῶ τῶ πάντων βασιλεύοντι θεῶ, ὅτι καιρὸν παρέσχευ ἀπολογίας· οὐχ ἦρτον δὲ βασιλεὶ τε καὶ πατριάρχῃ, τῶ μὲν πείσαντι τὴν ἐξέτασιν, τῶ δὲ πεισθέντι, καὶ ὑμῖν τοῖς ἀφίγμένοις, ἕνεκα τῶν πόνων. Δέομαι δὲ ὑμῶν, μὴ ὡς βασιλεὶ μοι προσέχειν ἐπὶ τῆς δίκης ταυτησί, μηδὲ τῶν ἂν καταγνώσησθε, διὰ τὸ ἀξίωμα συγχωρεῖν, ἀλλ' ἀπαραιτήτως ἐφ' οἷς ἂν εἴησθε καταψηφισθεῖς ἀδικεῖν. Ἄν μόντοι μεταξύ ἀπολογοῦμενος ἀνάγκη γε (οὐ γὰρ ἔχοντι πρὸς τοιοῦτους ἂν ποτε ἦλθεν λόγους) τὸν βασιλέα καὶ πάππον τὸν ἐμὸν ἀποφαίνω ἀδικεῦντα καὶ ἐπισηκοῦντα, μήτ' ἐμοὶ λογί-

ζῆσθαι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ σοῦ πράγματι δέσμαι φύσει τοῦς λόγους, μήτ' αὐτοῦς φῆφον ἐξάγειν· ἀλλ' ἐμοὶ μὲν κριτὰς καθῆσθαι, ἐκείνῳ δὲ ἀκροατὰς καὶ μόνον. Ἐπεὶ δὲ με ἐκελεύσατε ἀπολογισθαι, ἀναγκαῖον τοῦς κατηγοροῦντας, πρῶτον τὰ ἐγκλήματα εἰς μέσον ἄγειν, ὡς ἂν ἐφεξῆς αὐτοῦς ποιῶμαι τὰς ἀπολογίας. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ δικασταὶ δὲ ἐκαινέσαντες τοῦς λόγους, τὰ ἐγκλήματα ἐκέλευον τοῦς ἐπιτετραμμένους εἰς μέτρον ἄγειν. Καὶ περιλθόντες εἰς μέσους ὁ τε δικαιοφύλαξ καὶ ὁ τῶν Μογλαίνων ἐπίσκοπος, διεξήσαν πάντα καθ' ἑν. Ἀπολογουμένου δὲ βασιλέως, βίβαιον μὲν οὐδὲν ἐδόκουν ἔχειν· οὐδ' ἀπόδειξιν ἐναργῆ αὐτ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, οὔτε μὴν ἐκ μαρτυρίας τινός· ἐδόκουν δὲ ἐξ ὑπόψιας μᾶλλον ἢ ἀληθείας συνειλέχθαι. Τελευταῖον δὲ τοῦς εἶπον· Ἐν τοῖς ὅρκοις τοῖς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ γεγραμμένοις γέγραπται καὶ τοῦτο· τὸ τὸν μὲν βασιλέα τὸν πάππον τὸν ἐν τῇ διοίκειν πᾶσαν ἔχειν καὶ ἡγεμονίαν τῆς ἀρχῆς· σὲ δὲ ὅπ' αὐτὸν τελεῖν, καὶ τὰ προσταττέμενα ἐκπληροῦν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶντα ἐπίορκον καὶ ἀδικον εἶναι. Σὺ δὲ μήτ' ἐπιτρέψντος, μήτε μὴ εἰδότος βασιλέως ἀπὸ τῶν τοῦς δημοσίους πραττόντων φόρου· ἀφείλου βίξ χιλιάδας τέσσαρας χρυσίου. Ὅτι μὲν τὰ χρήματα σφειλόρην, οὐδ' αὐτοῦς ἂν ἐρνηθεῖν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς· οὐκ ἐπιωρικήνεα· δὲ, οὐδ' ἀναίσχυντος καὶ καταφρανητῆς διὰ τοῦτο δίκαιος κρίνεσθαι βασιλέως. Αἰνίγματι λέγεις ὅμοιον, εἰ δικάζοντες εἶπον, εἰ μὴδὲν πράττειν ἐπὶ τῶν ὅρκων παρὰ γνώμην βασιλέως γεγραμμένου, αὐτ' εἰς τὰ χρήματα βασιλέως ἀκόντος λαθῶν, μὴδὲ τοῦς ὅρκους παραθεσθῆκεναι φαίης. Ἡ γὰρ οὐ γέγραπται τὴν διοίκειν πᾶσαν τῶν πραγμάτων βασιλέα ἔχειν, σὲ τε μὴδὲν παρὰ γνώμην ποιεῖν ἐκείνου, ἢ τοῦτου δοθέντος, οὐκ ἂν διαφύγοις τὸ ἐπιωρκεῖν, ἀκόντος βασιλέως τὰ χρήματα εἰληφέναι ἑμολογῶν. Ἐπυθόπουλος δὲ τῶν ἐκ Βυζαντίου ἀφιγμένων εἶς, οὐ δίκαιον, εἶπε, καταψήφισθαι, πρὶν ἂν ὁ βασιλεὺς περὶ τῶν κατηγορουμένων λόγον δῷ. Τότε γὰρ, εἰ δίκαιον ἢ καταψήφισθαι ἐκ τῶν λεγομένων θέσι, γνώη μὲν ἂν. Συνθεμένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων, ὁ βασιλεὺς ἀπελογεῖτο τοιαῦτα·

CAPUT XLVIII.

Culpa omnem calamitatis in avum confert, non sine commendatione sui. Nititur probare se fœdus sanctum habuisse, avum non habuisse; cujus litteræ hujus rei testes ad protovestiarium, et aliæ cujusdam Cocalæ recitantur. Docet etiam, non idcirco fœdus se rupisse, nec perjurium incurrisse, quamvis pecuniam acceperit.

Καὶ δίκαιον εἶναι νομίζω, καὶ κατὰ γνώμην ἣν ἂν ἐμοὶ εἰ τὰ πραττόμενα βασιλεὺς μετὰ τῆς προστα-

tamen interim dum me defendo, avum meum iniquum et perjurum ostendero (quod non nisi necessario faciam, nunquam enim volens aliquid tale dicerem), ne eam orationem mihi, sed conditioni hujus negotii attribuendam putetis: neve ex illa decernatis, verum mihi iudices, illi tantummodo auditores sedeat. Et quia me respondere jussistis, res postulat **142** ut accusatores crimina prius in medium adducant, quo ad singula ordine respondeam. Hactenus imperator. Iudices dicta probaverunt, mandaveruntque Niphoni et Clidæ, accusationis capita sibi a seniore tradita deponerent (77). Illi prodeuntes in medium, sigillatim omnia percensuerunt. Ad quæ cum respondisset imperator, infirma, incerta, non ex rebus ipsis deducia (78), nullo teste nitentia, sed ex inani potius suspitione, quam ex vero collecta apparuerunt omnia. Ad extremum hoc allatum est, in jurejurando, quo pax sancita sit, hoc etiam scriptum fuisse: penes avum imperatorem esse debere totum imperium et rectionem ejus; ipsum ei subiect, et ejus jussa facessere oportere. Qui contra fecerit, perjurum ac injustum fore. Tu autem, inquit, neque sciente avo, a quæstoribus per vim abstulisti quatuor aureorum millia. Ad hoc ille: Abstulisse me pecuniam confitebor: at idcirco me vere astinem esse perjuri, aut impudentiæ, aut avum despexisse, id pernego. Rursum iudices: Quasi ænigmata loqueris, si, cum scriptum sit, ne tu quid præter voluntatem avi perpetras, ipse eo invito pecuniam avertas, et nihilo minus te jurejurandum haud transgressum prædicas. Aut enim scriptum non est, ut avus plenam rerum omnium administrationem habeat, et tu nihil eo nolente audeas: aut, hoc dato, nondum perjuri crimen effugisti, cum avo ignorante pecuniam te intervertisse confiteare. Hic Xanthopolus, qui cum cæteris Byzantio venerat, sibi haud æquum videri reum damnare, antequam ad accusationem respondisset. Tunc enim cognosci posse, albo an atro lapillo dignus esset. Reliquis assentientibus, imperator nepos apologiæ suæ hoc habuit exordium:

D Si imperator avus (79), quod justitia requiritur et ego maxime vellem, convenienti accuratione acta

Jacobi Pontani notæ.

(77) Triâ præcipua recenset Gregoras, quæ tamen non Rhegii a legatis, seu delectis illis, sed in medio itinere ab eis objecta sint, quos senior miserat, ut ei urbis ingressum interdicerent. Ea vocat occasiones rupti fœderis. Una, quod imperatoris quæstoribus omnibus pecuniam eripuisset, cujus nunquam major penuria fuisset: cum ea essent tempora, quæ ob divisionem imperii sumptus maximos postularent. Altera, quod a se missis urbium rectoribus ejectis, alios suo arbitratu ibi collocaret. Tertia,

quod Crætanam amitam suam, et monastico indutam habitu, indignantem et reluctantem, ad incestum coitum compulisset. Hæc a nostra historia, quod vides, plurimum dissentiunt.

(78) Indicat hæc ideam Gregoras: *Accadebant, inquit, et aliæ causæ, propter quas ei urbis ingressum interdiceret, plurimæ illæ quidem, sed non ita firmæ.*

(79) Recitatur etiam a Gregora oratio ad iudices habita, lib. ix, verum longe alia, multumque huic nostræ dissimilis, plena fellis, et plane de-

perpenderet examinaretque, non me. **143** non, inquam, me nunc impudentiæ et projectæ audaciæ, quodque minime tolerandum, perjuriæ reum faceret. Nam judex tum demum vere et incorrupte judicat, cum ejus mentem non obsidet anticipata opinio : atque ut plurimum falli ac decipi necesse est. Itaque si quibus de causis, et unde unde natis factus prioribus bellis compositum, et jurejurando stabilitum sit, meam quoque in bello profigando ac tollendo sedulitatem, contentionem, alicritatem, præterea quam antehac præ me semper tuum ac declaravi erga ipsam sollicitudinem, obsequiam, amorem respiceret, non ego talium criminum modo accusarer, essemque ipse presentibus, Romani futuris ærumnis liberi, imperator extra omnem tumultum viveret, nec infamia conflagraret, cum bellum ad perniciem Romanorum sciens volensque introducere videretur. Nunc horum oblitus omnium, complurium, nec levium me accessit, ut ipsimet audistis. Ego vero quamvis gravia sint omnia, tamen confinnerem me, tum ob reverentiam, tum ne in defensione mea edere cogerer aliquid, quod ei vituperationem afferret. Ast perjuriæ notam nihilmet inurere tacendo, cum abunde absolvi possim, nec fas, nec tolerabile duco. Quod si dum me insontem doceo, ipsum contra egisse probavero, ne id temeritati, neve linguæ incontinentiæ, sed rei ipsius necessitati ut ascribatis, a vobis peto. Hoc itaque primum dico non me solum, sed illum quoque in fœdus juravisse, eandemque ambobus ejus sancte servandi necessitatem impositam : et alterum, si in fœlifragum vindicavit, nullo scelere astringi : id quod etiam ipsemet imperator pro bono approbavit. Etenim si ego fœdus violassem, et is de me perfidiæ pœnas sumeret, nulli ob id culpæ obnoxius haberi vellet ; et vos, ut arbitror, id ei, et recte ac merito, assentiremini. Perjucundum porro mihi accidit, una vobiscum et Cocalam magnam legariastem venisse : qui tametsi protovestiarii proamitini mei socer sit, non parvam defensionis meæ fidem conciliabit, cum moleste feret, quæ sum dicturus. Et quia accusationi responsionique meæ interest, poterit genero, quod res est, integre perscribere. Quod utinam protovestiarius quoque ipse afforet. **144** Dispiciete igitur, uter nostrum prius religionem fœderis exuerit. Utar autem non suavia oratione ad me tuendum, nec testes producam corruptos, quibus fidem negare, et quos exceptione submovere fas sit, sed ipsas avi litteras (80), quæ luculento erunt testimonio, illum jampridem arma contra me studiose diligenterque meditatam esse.

ἠκούσης ἐξήταξεν ἀκριθείας· ἦ γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἐμὰ νῦν ἀναιθείας καὶ ἐφοβίας, καὶ τὸ μέγιστον, ἐδίδουκεν ἐπιτορκίας. Τὸ μὲν γὰρ μὴ προκατελήφθαι τὸν δικαστὴν τὴν γνώμην, ἐξάγειν μάλιστα ὀρθῶς ποιῶν τὰς κρίσεις. Ὁ δὲ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον, σφάλλασθαι ὡς τὰ πολλὰ ἀνάγκη. Ἐὰν γὰρ τὰς τε κατὰ τοὺς προτέρους πολέμους, αἰτίας γεγεννημένας δι' αἷμαί τε ξυνοθήκαι προὐχώρησαν καὶ οἱ ὅρκου, ὅθεν τε κακῆτινος συνείρα καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς τὴν τοῦ πολέμου κατάλυσιν ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν καὶ προθυμίαν, εἴτε τε ἦν ἐνεδειξάμην ἐν τῷ παρασχόντι παντὶ κηδεμονίαν καὶ εὐπαιθείαν καὶ στοργὴν πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἂν νῦν τοιαῦτα ἐφευγον ἐγώ. Ἀλλὰ τῶν τε παρόντων ἂν αὐτὸς ἐγὼ καὶ τῶν προσδοκωμένων οἱ Ῥωμαῖοι κακῶν ἡμεῖς ἀπὸ γλαυμένων, βασιλεὺς τε αὐτὸς θεοῦ τε παντὸς ἐξω, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἐκοντὶ Ῥωμαίοις ἐπὶ φθορᾷ δοκεῖν τὸν πόλεμον ἐπάγειν δυσκλείας γενομένης. Νυνὶ δὲ, ὡς εἴποιεν, ἐκεῖων ἀπάντων ἐπιλελησμένος, ἃ ὑμεῖς πάντες ἀκηκόατε, καταγόρηκέ μου πολλὰ καὶ δευνά. Ἐγὼ δὲ καίτοι δευνῶν ὄντων τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἡνεσχόμην ἂν σιγῇ αἰδοῖ τε τῇ πρὸς βασιλέα, καὶ τοῦ μὴ τῆς ἀπολογίας ἕνεκα τῶν μέμψιν τινὰ αὐτῷ οἰσόντων εἰπεῖν εἰς ἀνάγκην τι ἰλθεῖν. Τὸ δὲ ἐπιτορκίαν ἐμαυτῷ προατρίψασθαι, ἐνδὸν ἀσφαλῶς καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος τὴν δίκην διαφυγεῖν, οὐδ' ὅστις ἦγγμαι, οὐδ' ἀνεκτόν. Διὸ καὶ πειράσομαι ἐμαυτὸν ὡς οἶδόν τε τὰς τε σπονδάς καὶ τοὺς ὅρκους ἀχειρτίους ἄχρι νῦν μάλιστα διατηρηθέντα ἀποδείξαι· ἂν δ' ἐκεῖνον διὰ τούτων ἀποφαίνω καὶ τοὺς ὅρκους λευκότες καὶ τὰς σπονδάς, μηδεμίαν ἐμοῦ καταγινώσκων ἰταμότητα μήτε προπίπειαν ὀξείω, ἀλλὰ τῇ τοῦ πράγματος λογιζέσθαι ἀνάγκη τὴν κατηγορίαν. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο ἂν εἶποιμι ὡς τοὺς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ὅρκους, οὐκ αὐτὸς ὁμώμοκα μόνος, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς, καὶ τὴν αὐτὴν ἀνάγκην ἑκατέρωθεν ἀπαραδάτους τηρεῖν εἶναι· ἂν δὲ ἐξ ἐνδὸς παραδαθῶσι, μηκέτι τὸν ἕτερον ἂν ἀμύνηται ἐνέχεσθαι ταῖς αἰτίαις· ἃ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐδίκασε καλῶς φθάσας. Λευκότες γὰρ ἐμῷ πρὸς ὅρκους καὶ τὰς σπονδάς, οὐδεμίᾳ φησιν αὐτὸς ἐνέχεσθαι αἰτία, ἂν τι βλάβη ἀμυνόμενος· καὶ ὑμεῖς δὲ, ὑπολαβάνω, τὸ αὐτὸ συμφαίητε, ὀρθῶς ἂν ἐγωγε εἶποιμι καὶ δικαίως. Πάνυ δὲ ἡδέως ἐδειξάμην ὅτι καὶ Κωκαλῶς ὁ μέγας λογαριαστὴς συμπάρεστιν ἡμῖν. Συμβαλεῖται γὰρ ἐμοὶ πρὸς τὴν ἀπολογίαν οὐ μικρὰ τινὰ ἐπὶ μαρτυρίαν, ἀχθησόμενος ὢν μέλλω λέγειν. Καίτοι γε αὐτὸς κηδεστὴς ὢν πρωτοβεστιάριου τοῦ θεοῦ τοῦ ἐμοῦ, ὃ τι τε κατηγοροῦμαι, καὶ ὅποιας ποιήσομαι τὰς ἀπολογίας παρεγένετο ἀκοῦσαι, ὡς ἂν εἰδέναι. Ἐχὴ πρὸς τὸν κηδεστὴν γράφων, ἀπαγγέλλειν τάλη-

Jacobi Pontani notæ.

clamatoria, et conficta, sine dubio. Solet enim Gregoras ille ita ludere, et poetam magis agere, quam historicum.

(70) Quo pacto nactus sit hæc litteras, ita docet Gregoras : Cæterum litteræ, quas ad Cralem Serviam, ad despotam, ad alios præfectos scriptas esse diximus, partim ab itinerum custodibus exceptæ

sunt, eæ nimirum, quæ chartæ inscriptæ fuerunt ; partim iis deceptis, perlatae sunt tenui linteo, et albo inscriptæ, tabellariorum vestibis solerter insuetae. Nam imperator junior cum in aliis angustiis, tum circa Christopolim custodes collocarat, qui omnes prætereuntes excutiebant, nunquam litteras Byzantio afferrent, quos fallere veridifficile erat.

θές· ἐγὼ δὲ τὸ καὶ αὐτὸν παρεῖναι μάλιστα ἀπεδεξά-
 μην. Σκέψασθε τοίνυν, ὁπόταν παραδέθηκε τοὺς
 ὄρκους. Παρέξομαι δὲ οὐ λόγους εὐπρεπεῖς πρὸς
 τὴν ἀπολογία. οὐδὲ μάρτυρας ἀνθρώπους διαφθο-
 ρένους, οἷς ἂν τινι καὶ ἀπιστεῖν καὶ παραγράφε-
 σθαι ἐξείναι, ἀλλ' αὐτὰ τὰ βασιλέως γράμματα
 μαρτυρήσιν ἐκ πολλοῦ καὶ μετ' ἐπιμελείας καὶ
 φροντίδος τὴν πρὸς ἐμὲ πόλεμον κακινεχότα. Καὶ
 πρῶτον ἀναγνωσθήτω ἡμῖν τὸ τοῦ βασιλέως πρὸς-
 ταγμα, ὃ πρωτοβεστιάριῳ ἀπέστειλε τῷ ἐμῷ θεῷ,
 Ἰουλίῳ μηνὶ τῆς δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, ἔχον ἐπὶ λέ-
 ξεως οὕτως· Περιπέθῃτε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου
 πρωτοβεστιάριε, κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, ἡ ἀνα-
 φορὰ ἦν ἀνέφερες τῇ βασιλείᾳ μου, ἀπεσώθη, καὶ
 ἐξ αὐτῆς ἐγνώρισται ὅσον ἔγραψες καὶ ἀνέφερες.
 Ἀπεδεξάμην γοῦν πολλὰ τὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμε-
 λειαν καὶ τὴν εἰς τοῦτο ἀγωνίαν σου· καὶ πάλιν εἰς
 τὸ ἐμπροσθεν ἐπιμελήθητι ἵνα τελεσθῇ. Κελεύει γὰρ
 γινώσκεις ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ἀπεστάλης εἰς τὸ αὐτόθι
 κεφαλατικῶν παρ' ὃ διὰ τὴν δουλείαν αὐτῆν. Ἐπεὶ
 γοῦν καὶ πρὸ τῆς σῆς ἀναφορᾶς ἀπέστειλε καὶ ὁ
 Κεράλης ἀποκρισιάριον αὐτοῦ ἐνταῦθα, καὶ ἐδήλωσε
 πρὸς τὴν βασιλείαν μου ὅπως ἦδη κατεστάθη μετὰ
 σοῦ, καὶ εὐρίσκεται ἔτοιμος ἵνα κατὰ πάσαν τὴν
 αὐτοῦ δύναμιν βοηθήσῃ ἡμῖν, μὴ μόνον μετὰ τοῦ
 φισάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς παρῶν, πάλιν ἐπι-
 στῶθη ταῦτο ἡ βασιλεία μου ἔτι πλέον ἀπὸ τῆς σῆς
 ἀναφορᾶς. Ποίει γοῦν τὴν δουλείαν σου μετὰ πολλῆς
 συντομίας, ὅτι καὶ ἡ βασιλεία μου ἐπιμελῶς πράτ-
 τει, καὶ πρόσεξαι μὴ πως προλάβωμεν ἡμεῖς ὑμᾶς. C
 Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Ἐγὼ καὶ δευτέρην παρέξομαι
 μαρτυρίαν, πρὸς τὸν αὐτὸν πρὸς ταγμα βασιλέως
 Σεπτεμβρίου γραφὴν ἑνδεκάτης Ἰνδικτιῶνος· Περι-
 πέθῃτε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου πρωτοβεστιάριε
 κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, οἶδας ὅσον διωριστὸ
 πρὸς σὲ ἡ βασιλεία μου περὶ τῶν δουλειῶν ὧν ἀνε-
 τέθη· καὶ ὅτι δέον σε σπουδάσαι μήπως προλάβῃ
 ὑμᾶς ἡ βασιλεία μου· καὶ ἰδοὺ ὡς βλέπω οὕτω
 μέλλει γίνεσθαι. Ἐγὼ γὰρ ἄλλο οὐδὲν ἐκδέχομαι
 ἢ ἀπὸ τῶν αὐτόθι μήνυμα. Ποῦ γοῦν ἐστὶν ἡ ἐπι-
 μελεία σου; ποῦ ἐστὶν ἡ σὴ ὑπόσχεσις; ἀπὸ γὰρ
 τοῦ Ἰουλίου μηνὸς οὐδὲν ἐγνώρισά τι ἀκριβῶς ἀπὸ
 τῶν αὐτόθι, ἀλλ' ἢ μόνον ἀπὸ τῆς φήμης, καὶ αἱ (81)
 γνωρίσω κατὰ πάσαν συντομίαν, ὅτι, ὡς ἀνωτέρω
 εἴρηται, οὐδὲν ἄλλο ἐκδέχμεθα, ἢ τὸ μήνυμα ὑμῶν. D

A Primam recita Patribus ad verbum, quod mense
 Julio, indictione decima mandatum ad protovesta-
 rium misit : Desideratissime nostræ majestati mi
 nepos, domine Andronice Palæologe, (82) proto-
 vestiario, quam ad nos misisti relationem, tuto per-
 venit, ex qua que voluisti, cognovimus omnia,
 tuumque in hoc studium, diligentiam, contentia-
 nemque vehementer probavimus. Rursam cura se-
 dulo, ut perficiatur. Probe enim intelligis, non alia
 de causa illuc ad gerendam præfecturam te missum
 esse (83). quam ut huic rei inservires. Quoniam
 igitur et ante relationem tuam Crales apocrisia-
 rium suum huic misit, nostræque majestati significa-
 vit, quo sitis jam inter vos animo, et ad nos omni
 qua val-et potentia adjuvandos paratus est, non fos-
 sato tantum, sed sua quoque præsentia, ex rela-
 tione tua denuo major rei fides nobis facta est.
 Præsta igitur officium tuum quam citissime, nam nec
 nos opere parcemus, et cave ne forte a nobis ante-
 vertamini. Et hoc quidem hujusmodi. Exhibebo et
 alterum mandatum loco testimonii, scriptum ad
 eundem mense Septembri, indictione undecima. Re-
 cita : Desideratissime majestati nostræ cognate mi,
 Andronice Palæologe protovestiarie, meministi, quid
 ad te scribentes statuerimus de negotio admini-
 strando, et quomodo monuerimus, dares operam
 sedulo, ne posses a nobis anteverti. Et ecce ita fu-
 turum est, ut video. Ego enim aliud non exspecto,
 quam ab iis qui illic sunt, signum aliquod. Ubi di-
 ligentia tua? Ubi promissa? A mense enim Julio
 nihil expresse cognovimus ab iis qui ibi versantur,
 nisi e fama tantum. Et tibi quam brevissime indi-
 camus, ut supra diximus, non aliud quam signum
 a vobis expectare. Et Coccalas hic protovestiario
 genero suo scribens, eum de magna negligentia et
 inertia accusat, deque promissis non servatis re-
 prehendit; aitque imperatorem ex eo tristitiam
 cepisse, et se erubescere, quia pollicitus sit ipsum
 quam studiosissime celerrimeque promissa con-
 fecturum. Ne autem quæ recitate sunt litteræ, quia
 145 obscuriores sunt, ad alios quosdam pertinere
 videantur, alias offeram, unde et superiores illas de
 me conscriptas, et bellum contra me quasi præconis
 voce promulgatum fuisse constabit. Datæ sunt men-
 se Octobri, indictione undecima. Recita : Deside-

Jacobi Pontani notæ.

(81) Imitamur morem Romanum; ipsi enim ora-
 tores non recitabant leges, edicta, aut similia. Nec
 ipsemet Andronicus hic videtur legisse litteras
 istas; non enim dicit ἀναγνώσει, sed ἀναγνωσθή-
 τω, legantur. Facimus ergo a notario, seu tabel-
 lione legi, id enim decentius est.

(82) Nepos, quia sororis Annæ filius, etsi cum
 adjuncto solemus dicere de fratrum aut sororum
 filii, ex fratre, ex sorore nepos.

(83) Quos a capite capitaneos, et Germani qui-
 dam Hauptmann vocant belli duces, a recentiori-
 bus Græcis κεφαλάται: πρὸς τὴν κεφαλὴν dicuntur;
 unde κεφαλατικῶν capitaneatus, Hauptmannschaft.
 Jam quemadmodum apud Germanos capitanei no-
 men non illis tantum tribuitur, qui habent sub
 se milites, sed præfectis quoque totius regionis,

etiam extra militiam, ut in Austria præfectus Lin-
 censis appellatur Landshauptmann, et in Tyroli
 præfecti multis locis idem nomen habent; sic apud
 Græcos præfecti urbium, seu territoriorum κεφαλά-
 ται: nominabantur, et ditio, cui præerant, κεφα-
 λατικῶν, die Hauptmannschaft. Sicut nos vulgo no-
 men præfecturæ Germanicæ, die Pflège, ad totam
 regionem referimus, cui quis præfectus est. Glos-
 sarium a Rigaltio editum κεφαλατικῶν exponit,
 ἡγεμονία. Hactenus Greiserus.

(84) Quamquam istud ἄ; sit Græcum, si modo
 integer Hesychius, sitque hæc particula in Græco
 vulgari, nil tamen integri sensus facit. Interpres
 autem legisse videtur καὶ σοὶ γνωρίζω κατὰ πάσαν,
 etc.

ratissime majestati nostræ in nepos, domine Andronice Palæologæ protovestiarie, relationes omnium vestrum ad nos perlatæ sunt ac perfectæ, gratissimumque nobis factum est a singulis secundum omnia quæ retulistis. Respondimus et explicavimus mentem nostram et separatim omnibus, per Calergum (85), seu potius per amatissimum cognatum nostrum dominum Michaelē Asanem, consobrinum tuum. Ex eo quisque vestrum latius cognoscet, quid majestas nostra statuerit. Ne fortassis autem a mari in terram bello translato ignoretis quid generalim censuerimus, en censeimus et vobis significamus etiam per aridam, tot et tales illic inveniri, et si vel unus duntaxat vestrum ibidem viseretur, sufficere posset ad prælium cum nepote nostro ineundum: quanto magis cum tam multi, tam pugnares inveniamini, nihil dicendum est amplius? Et nunc periculum nostrum o catenis emittimus. Vos quod prudentia hortabitur facite: nos jam erumpimus. Hæc mandavit avus sororis suæ filio, nihil habens, in quo me accusaret, sed prior ipse a sacramento fœderis desciscens. Ut porro videatis, cum administris usum pluribus ad bellum adversum me adornandum, et jampridem se ad idem comparasse, alia proferretur adhuc epistola, nempe Cecalæ hujus ad protovestiarium generum data. Recita: Graviter molesteque ferebat ante dominus noster imperator, nos, ac te præsertim, nihil litterarum mittere nec referre quid ageremus, et quo in statu versaremur. Nunc, quoniam scripsistis, laudat factum: reprehendit tamen, quod ita improvide relationes vestras miseritis. Nam si ex in manus nepotis forte incidissent, in confesso est, cognosci potuisse, multo ante et sollicita cura hoc bellum inchoatum fuisse. Haud recte vos quidem, sed quemadmodum in præsentī nos mandatum et epistolam in puelum conjecimus (87) (in quo inesse quippiam quis cogitaret?). Sic vos facite, et jam nunc incipite. Nam ecce et imperator (id quod ex mandato discelis) opus aggreditur. Quanquam, ut mihi videtur, vos prius finem videbitis, quam de principio audietis. **146** Omnes enim qui cum nepote sunt duces et præfecti (88) ab imperatore stant,

Jacobi Pontani notæ.

(85) In Gr. *Calergum*. Cæterum Calergotum familia Cretensis fuit.

(86) Locus intricatior, et, ut videtur, corruptus.

(87) Quid ποῦκλος aut ποῦκλον sit divinemus. Gregoras quidem supra quasdam linteas litteras vestibus tabellariorum inantis scribit. Noster Cretserus mallet legere, εἰς τὸν κούκουρον, sive κούκουρον. Est autem κούκουρος; apud recentiores Græcos pharetra, ein *Köcher*. Usurpatur a Cedreno fol. 363, notatque Xylander nostrum illud germanicam aut a Græco hō descendere, aut Græcum a Germanico. Alia conjectura occurrit. Quid si legendum κούκλιον? facilis enim lapsus a x in π. Est autem κούκλιον per syncopen κούκλιον cucullus, cucullio. Utitur Sozomenus lib. iii, cap. 15, Latine editionis, Græce, cap. 14: Σκέπασμα τῆς κεφαλῆς, ὃ κούκλιον καλεῖται: ut proinde voluerit Calcas litteras abdendas fuisse in cucullo, seu cucul-

καὶ Κωκαλῆς δὲ οὗτοι: πρωτοβεστιαρίῳ τῷ γαμβρῷ γράφων, ἀμέλειαν αὐτοῦ πολλὴν καὶ βαθυμίαν καταγινώσκει, καὶ ὡς μὴ τὰς ἐπαγγελίας εκπληροῦντι ἐπιπλήττει, ὡς λυπουμένου μὲν βασιλέως διὰ ταῦτα, αἰσχυνομένου δὲ αὐτοῦ, ὅς ἐπιγγελατά μετὰ πάση ἐπιμελείᾳ αὐτὸν καὶ τάχυτῆτος πληρώσειν τὰ ἐπηγγελμένα. Ἴνα δὲ διὰ τὸ μὴ καθαρῶς τὰ ἀναγνωσθέντα προστάγματα γράφειν περὶ ἐμοῦ περὶ τινῶν ἄλλων τισὶ δόξωσι γεγράφθαι, ἕτερον παρέξομαι, τὰ τε πρότερα ὡς περὶ ἐμοῦ εἴησαν γεγραμμένα βεβαιῶν, καὶ τὸν πρὸς ἐμὲ πόλεμον κηρύττον ἐμφανῶς, γραφὴν Ὀκτωβρίῳ τῆς ἐνδεκάτης ἰνδικτιῶνος· Περιπέθητε ἀνεψιῶ τῆς βασιλείας μου πρωτοβεστιαρία, κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, σὶ ἀναφορὰ ὑμῶν πάντων διεκομίσθησαν εἰς τὴν βασιλείαν μου, καὶ ὑπανεγνώσθησαν, καὶ ὑπεράπεδιξάμην πάντας ὑμᾶς περὶ πάντων ἔν ἀναφέρετε. Ἀπελογήσατο καὶ διαορίσατο καὶ ἡ βασιλεία μου κατὰ μέρος πρὸς πάντας ὑμᾶς μετὰ τοῦ Κατέργον· μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ περιπεθήτου ἀνεψιῶ τῆς βασιλείας μου τοῦ Ἀσάνη κυρίου Μιχαὴλ τοῦ ἐξαδελφοῦ σου· καὶ ἐξ ἐκείνου μέλλετε γνωρίσειν εἰς ἕκαστος ἀφ' ὑμῶν πλατυκώτερον τοῦ ὀρισμὸν τῆς βασιλείας μου. Μήπως δὲ γενομένης (88) τινὸς ἀργίας παρὰ τῆς θαλάσσης εἰς τὸ κάτεργον, ἀγνωστῆς τῷ καθόλου ὀρισμὸν τῆς βασιλείας μου, ἰδοῦ καὶ διὰ ξηρᾶς διορίζεται καὶ δηλοποιεῖ ὑμῖν ἡ βασιλεία μου, ὅτι τόσας καὶ τοιοῦτοι εὐρίσκεσθε αὐτόθι, ὅτι εἴπερ εἰς καὶ μόνος ὑμῶν ἦν εἰς τὰ αὐτόθι μέρη, ἀρκετὸς ἐμελλεν εἶναι εἰς τὴν τοῦ ἐγγόνου μου μάχην· πόσῳ μᾶλλον ὅτι εὐρίσκεσθε τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι ὅσοι εὐρίσκεσθε, λόγος οὐδεὶς; Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν λύω τὸν πάρον μου τὸν δεδεμένον, καὶ ποιεῖτε ἢ ἂν ὑμῖν ἡ αὐταίς ὑφηγήται, ὅτι καὶ ἐγὼ ἤδη ὄρμῳ. Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς ἐπέταττε τῷ ἀνεψιῶ, οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν ἐμοί, ἀλλ' αὐτὸς πρῶτος λύων τὰς σπονδὰς καὶ τὰς ἀρκους. Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι καὶ πολλοὶ ἐχρήστο συνεργοῖς πρὸς τὸν πόλεμον τὸν κατ' ἐμοῦ, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου παρεσκευάζετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐτέραν παρέξομαι γραφὴν τοῦ Κωκαλῆ τούτου πρὸς τὸν γαμβρὸν πρωτοβεστιαρίον ἀπεσταλμίνην ἔχουσαν οὕτως· Πρῶτον μὲν ἐβαρυνέτο κατ' ὑμῶν ὁ ἀδέντης ἡμῶν ὁ βασιλεὺς, μᾶλλον δὲ κατὰ σοῦ,

lione. Fuisse autem cucullus Constantinopolitanis etiam usitatos; liquet ex Europalata, qui nominat κατασία a cappa, eratque proprius habitus Τραπεζοῦν, eundemque tribuit Cortinariis etiam extra aniam, p. 71. Glossarium Rigaltii interpretatur κούκουρον non modo pharetram, sed etiam bulgam, marsupium; quæ notio an huic loco serviat, videndum est. Hæc idem quem paulo ante nominavi, et cujus ope subsidiaria me multis locis adjutum, initio testificatus sum candidè. Cæterum notio illa verbi κούκουρος pro bulga, seu marsupio ideo hic locum habere mihi non videtur, quod maxime in bulgis et marsupis litteræ quæruntur; et superiores notiones tandem amplectar, donec melius ac verius, aut certe probabilius de ποῦκλω invenero.

(88) Ἀρχοντες, καὶ ἀρχοντόπουλα. Sententia cogit discrimen tacere, tametsi alioqui reverentibus

πῶς οὐδὲν γράφετε καὶ ἀναφέρετε τί ποιεῖτε καὶ
 πῶς πράττετε. Τὰ νῦν δὲ ἀπεδέξιστο μὲν ὅτι ἐγρά-
 ψατε· ἐπέμψατο δὲ ὑμῖν ἔπος οὕτως ἀπερισκέπ-
 τως ἐπέμψατε τῆς ἀναφορᾶς ὑμῶν, καὶ εἶπερ συν-
 ἔβαινον ἐμπειεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐγγόνου τοῦ
 βασιλέως, ὁμολογουμένως γνωσθῆναι ἔμελλον ὅτι
 πρὸ καιροῦ καὶ μετὰ μεμεριμητημένου σκοποῦ ἐκι-
 νήθη ἡ παρούσα μάχη. Ὅπερ οὐ γέγονε καλῶς·
 ἀλλὰ ὡςπερ κατὰ τὸ παρὸν ἡμεῖς τὸ πρόσταγμα
 καὶ τὴν παρούσαν γραφὴν ἐβάλομεν ἐντὸς πούκλου,
 (καὶ τίς δύναται ἐνθυμηθῆναι ὅτι ἐστὶ τι ἐντὸς
 τοῦ πούκλου;) οὕτως ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς· καὶ ἀπὸ
 τοῦ νῦν ἀρξασθε· ὅτι καθὼς καὶ ἀπὸ τοῦ προστά-
 γματος μέλλετε μαθεῖν, ἰδοὺ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀρχε-
 ται. Ὅμως δοκεῖ μοι ὅτι πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι τὴν ἀρ-
 χὴν μέλλετε ἰδεῖν τὸ τέλος. Πάντες γάρ οἱ μετὰ
 τοῦ ἐγγόνου τοῦ βασιλέως εὐρισκόμενοι ἄρχοντες
 καὶ τὰ ἀρχοντόπουλα κατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως, καὶ τὰς αὐτοῦ εὐεργεσίας ἔχουσι διὰ τε οἰκο-
 νομιῶν, διὰ τε χρυσοδούλων· καὶ πάντες εἰσὶν ἔτσι-
 μοι καὶ ἐκδέχονται ὀρισμὸν τοῦ αὐθέντου ἡμῶν
 τοῦ βασιλέως τοῦ ἀγίου, ἵνα ἐάνπερ ὄριση αὐ-
 τοῦς (ἰ. αὐτοῖς καὶ αὐτῆς), φέρωσι τὸν ἔγγονον αὐτοῦ
 δεδεμένον εἰς τὰς χεῖρας· καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ νῦν
 ἐπιμελήθητε καὶ σὺ, ἵνα δείξης ἔργον τῆς γνώσεως
 καὶ τῆς πείρας ἧς ἔχετε πρὸς τὸ πράττειν. Ἐκ
 τούτων μὲν οὖν ἀπάντων, ὁπότερος λέλυκε τοὺς
 ὄρκους, αὐτοὶ κρινεῖτε· ὡστ' εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ
 τὴν οὕτω περιφανῆ παράδοσιν τῶν ὁμωσομένων
 ἔξω τι εἰργασματι τῶν συνθηκῶν, οὐ δίκαιον οὐδὲ
 λόγον ἔχον ἐπιτορκίαν ἐγκαλεῖν. Ὡστε εἰ καὶ χρή-
 ματα εἴληφα, ὡς αὐτοὶ φασί, πρὸ τῆς συνθήκας,
 οὐκ ὀφείλειν δίκην λελυμένων τῶν συνθηκῶν. Ἐγὼ
 δὲ καὶ τούτων χωρὶς εὐορκαῖν ἀποδείξω ἑμαυτὸν, τὰ
 χρήματα εἴληψά. Ἐν τοῖς ὄρκοις γὰρ γέγραπται
 ὡς ἂν ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων τῶν τε τῆς
 ἐμῆς οἰκίας ἕνεκα ἀναλωμάτων καὶ βασιλίδος τῆς
 ἐμῆς γυναικὸς, ἐπὶ δὲ καὶ τῆς μισθοφόρου στρατιᾶς
 χρήματα ἐμοὶ χορηγείσθαι ὅσα γέγραπται ἐν ταῖς
 συνθήκαις. Καὶ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δι' ὄρκιου
 ἐγγράφων, ὡς πάρεστιν ὄραν ἐκ χρυσοδούλου βασι-
 λέως τοῦ πρὸς ἐμέ. Ἐκ τῶν τῶν καιρῶν ἐκείνων
 ὅτε ἐγεγένητο οἱ ὄρκοι ἄχρι καὶ νῦν, τέτταρες ἐπὶ
 ἔτεσι τέτταρσι παρήλθον μῆνες, ἐν οἷς ἐκ τῶν γε-
 γραμμένων ὀφείλονταί μοι λογιζόμενον πέντε καὶ
 πρᾶκοντα χρυσίου μυριάδες. Καὶ τοῦτο ἔξεστιν
 ἀποδεικνύειν ἐναρχῶς ἐκ τῶν γραμματείων τῶν
 εἰς ἀπόδειξιν γινομένων παρὰ τῶν τὰ χρήματα
 εἰσχομιζόντων προστάττοντος βασιλέως. Τί τῶν
 ἀδικῶ, εἰ τοσοῦτων ἐμοὶ χρημάτων ὀφειλομένων,
 εἰλίγα ἅττα εἴληφα ἐκ πολλῶν; ἤπου δίκαιον, βασι-
 λέα μὲν ἐμὲ τοσοῦτων ἀποστεροῦντα μήτ' ἀδικεῖν
 οἴεσθαι, μήτε μήν ἐπιτορκαῖν; ἐμὲ δὲ εἴ τι τῶν
 ὀφειλομένων πολλοστὸν ἀπέληφα μέρος, εἰς δικα-
 στήρια ἔλκεσθαι καὶ ἐπιτορκίαν ἐγκαλεῖσθαι καὶ
 ἀπελαύνεσθαι καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένειν; καίτοι, εἴ

A ejusque beneficiis fruuntur, partim in administra-
 tionibus, partim in bullis aureis; paratique sunt,
 et quid dominus noster sanctus imperator decernat
 expectant; ut quando illi placuerit, nepotem vin-
 cium in manus ei tradant. Tu quoque hinc satage,
 cognitionisque et experientiae quam in agendo ha-
 bes, exemplum aliquod prode. Ex his ergo omni-
 bus, uter foedus transgressus sit, vos eritis iudices.
 Quod si ipse post jusjurandum adeo palam viola-
 tum quippiam contra foedus patravi, non potest
 merito et cum ratione in perjurio numerari. Quare
 etiamsi pecuniam contra foedus accepi, ut ipsi
 dicitant, non ideo poenam rupti foederis debet.
 Ego vero et aliter, quamvis pecuniam acceperim,
 me nihilominus secundum jusjurandum pactis stare
 convincam. Perscriptum quippe stat in juramento,
 ut mihi de publico pecunia in sumptum domus, ac
 familiae, et uxoris meae, item ad stipendia militum
 erogetur, quanta ibidem exprimitur: id quod ex
 aurea bulla avi ad me missa perspicui potest. Jam
 ex quo concepta sunt juramenta, ad hunc diem
 quatuor anni cum mensibus totidem interfluxerunt,
 quibus mihi (ut rationem subduco) trecenta et quin-
 quaginta aureorum millia debentur. Et hoc perspi-
 cuum sit ex tabellis, quas ad testificandum vectiga-
 lium exactores conficiunt. Quod igitur nefas admisi,
 si eum tam multa mihi debebantur, de multis paucos
 sumpsi? An vero justum et aequum est, avum, qui
 me tanta summa privavit, neque iniustitiae, neque
 perjurii insimulari? me, quia ex meis debitis que-
 tamcumque partem decerpsi, ad tribunalia rap-
 tari, ut perjurum accusari, in exsilium pelli, et in
 extremas miseras devolvi? Atqui si ea tantum pen-
 sione fraudatus essem, quae domui meae erat
 constituta, parum juste fuisset actum mecum:
 siluisset tamen, cum imperatorem reveritus-
 tum quia existimasset qualescumque tandem a
 patre crearentur molestiae, filio aequa mente affe-
 rendas; neque accusandum, neque turbas illi efien-
 das, sed rogandum duntaxat, ut placido lumine
 filium dignaretur aspicere, malaque moestifica tel-
 lere. Nunc ablatis simul iis quae in annua militum
 stipendia erant conferenda, et ex quibus solis vi-
 tam sustentare habebant, improbum duxi alienas
 calamitates excelso animo velle **147** intueri.
 Perpendite paulum, quanta illis fiat injuria. Primum
 siquidem neque mercatura, neque agricultura, ne-
 que aliarum rerum studiis, de quibus victum sibi
 pararent, a vobis sinuntur occupari: propterea
 quod ad expeditiones et militiam semper parati
 esse coguntur, neque ulla impedimenta praetexere,
 ob quae domi mancant. Deinde ab imperatore de-
 stinata mercede fraudati sunt, quam ille non simpli-
 citer, sed interposito sacramento in annos singulos
 se persoluturum spondit. Accedit tertium, ne-
 glecti sunt a me tandiu, ne avo onerosus ac me-

Jacobi Pontani notae.

Græcis idem sit ἀρχοντόπουλον, quod ἀρχων. Quid autem melius sit, quam, *duces et praefecti*, a nos fecimus, haud video.

lestus viderer : quanquam in causa domestica magnum ei pecuniæ contemptorem animum gerere, omninoque ad paternam voluntatem me conformare debui : horum autem in egestate procurationem suscipere, nec ab eo instituto cujusquam precibus dimoveri, sed cogitare tentareque omnia, ne stipendia sua amitterent : neque dum in avum me æquum ac pium præstare nitor, teterrimis eos calamitatibus involvi sinerem. (Non enim est ita æquanimitas, sed inhumanissima crudelitas, aliis ob extremam invidiam tantam non animam agentibus, ipsum interea in magnis spiritibus acquiescere.) Non tamen destiti imperatorem orare assiduo, ut militibus nomina persolverentur. Sic enim ad incultas plerique redacti erant ut ne fame morerentur, mulieres suas noctu (ne a notis agnoscerentur) circum domos ad paucillum escarum precario conquirendum mitterent. Quos dolore et commiseratione fractus, subducta, de qua nunc accusor, pecunia, qualicumque solatio delinivi. Nunc, an ideo perjurus, improbus, patris contemptor fuerim, judicate. Primum itaque docui me scelus neutiquam violasse, sed cum ille, quod claret, id mihi fecerit, et probationes ipsas ejus perjuriæ apud me habeam, sicut vidistis, nihilominus pacem retineo, et tam diuturnis precibus illum fatigo, uti bellum non moveat. Si quis me juramento priorem defecisse potest ostendere, age, procedat, ostendat. Tum deinde vos, si de trecentis quinquaginta nummum aureorum millibus quæ debentur, tantillum accipiens, peculatus me alligavi, ut peculatorem damnatote. (C

ἀπολείσθαι, μεγαλοφυχεῖν αὐτόν.) Οὐ μὴν παρέλιπον τὸ μὴ βασιλέως δεῖσθαι ἀλλ' ἐπὶ τῆ στρατιᾷ χορηγεῖσθαι τὴν μισθὸν ἕως τοσοῦτον γὰρ ἀπορίας ἤλασαν πολλοὶ αὐτῶν, ὡς ἀποκαρτήσαι τὰς γυναῖκας αὐτῶν νυκτὸς ἐπιγενομένης, ὡς ἂν μὴ κατάδηλοι ὦσι τοῖς γνωρίμοις, τὰς ἐτέρων οἰκίας περιλούσα, ἐκταταῖς καὶ ἀνδράσι τροφῆς τινος αἰτούσας γλίσχυρος ἐκπορίζειν. Οἷς ἐπικλασθεῖς καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν, τὰ χρήματα ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι ἀφελόμενος, μικρὰν τινα παρέσχην παραφυγὴν. Εἰ τοίνυν διὰ τοῦτο ἐπίορκος ἐγὼ καὶ ἄδικος καὶ τοῦ πατρὸς καταφρονητής, κρίνατε ὑμεῖς. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέδειξεν ἑμαυτὸν μηδὲν μηδαμῶς παραβεβηκότα τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ φανερῶς παρασπονδῆθεις· καὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ λευκένι βασιλέα πρῶτον τοὺς ὄρκους, ἔχων παρ' ἑμαυτῷ καθάπερ εἶδατε, αὐτὸς μὲν τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος, καὶ θεόμενος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον βασιλέως, μὴ τὸν πόλεμον κινεῖν. Εἰ δὲ τις ἔχει με ἀποδεικνύειν παραβεβηκότα πρότερον τοὺς ὄρκους, παρίτω καὶ δεικνύτω. Ἐπειτα καὶ περὶ τῶν χρημάτων, εἰ ἐκ πάντε καὶ τριάκοντα μυριάδων τῶν ὑφεικομένων τοσαῦτα λαβὼν ὀδίκῳ, καταψηφίζεσθε ὑμεῖς.

148 CAPUT XLIX.

Cocalas impudens calumniator aperte coarguitur. Jocus amarior in eundem. Episcopi imperatorem juniorem damnare non audent, rempublicam ei commendant. Is avi pertinaciam accusans, medicinam quamdam malorum proponit, ac de jure suo multum remittit. Ejus ad senem responsum officii sui commemorationem, senis molestam reprehensionem, pacis petitionem, subjectionem humilem plane, et terrorem, ni cedat, complectitur.

Hactenus causam pro se dixit junior imperator; D cui Cocalas, antequam ejus ad protovestiarium epistola recitaretur, importune iustabat, abigebatque ab ipso belli profectum initium, qui sycophantis, avum, protovestiarium, cæterosque principes de agitato inter se belli consilio apud se criminantibus credidisset. Ubi vero litteris palam lectis patuit, non minus ipsum, quam cæteros pacem labefactare, cum tam evidenter convictus, contra

Α γὰρ τῶν τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἕνεκα μόνον ἀποτεταγμένων ἀπεστερούμεν, δίκαιον μὲν οὐκ ἂν ἦν· ἐγὼ δὲ ἤνεγκα ἂν σιγῇ, αἰδοῦν τε τῆ πρὸς βασιλέα, καὶ τῷ νομίζειν τὰ παρὰ πατρὸς ἐπαγόμενα ἀλγεῖν ἀποδοῦν ἅττα ἂν ἦ, δίκαιον εἶναι τὸν παῖδα φέρειν, καὶ μῆτε ἐγκαλεῖν, μῆτε θορυβεῖσθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι μόνον ἡπιώτερον ἐμοὶ καὶ ἡμερον ἐπιβλέψαι τὸν πατέρα, καὶ τὰ λυπούμενα λῦσαι δαιμό. Νυνὶ δὲ καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπεστερημένων τῆς ἐτησίου μισθοφορίας, ἢ μόνον ἔχουσι τοῦ βίου ἀφορμὴν, οὐκ ἀνεκτὴν ἡγησάμεν μεγαλοφυχῶς τὰς ἀλλοτριὰς φέρειν συμφορίας. Καίτοι σκέψασθε ὡς ἄδικοῦνται. Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτ' ἐμπορίαις οὔτε γεωργίαις οὔθ' ἐτέροις ἐπιτηδεύμασι τισιν, ἐξ ὧν ἂν πορίζοντο τὰ ἐπιτήδεια, παρ' ἡμῶν συγχωροῦνται χρῆσθαι ἕνεκα τοῦ πρὸς τὰς ἐκστρατείας ἀεὶ ἕτοιμοι εἶναι, καὶ μὴ κωλύματα τινα ἔχειν ὥστε ἀναγκάζεσθαι οἴκοι μένειν. Ἐπειτα δὲ παρὰ βασιλέως, καὶ αὐτοῦ τοῦ τεταγμένου ἀπεστέρηται μισθοῦ, ἂν οὐκ ἀπλῶς, ἀλλ' ὄρκους ἐπηγγεῖλατο ἀποδιδόναι ἐτησίως. Καὶ τρίτον, ἡμελῆνται παρ' ἐμοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἕνεκα τοῦ μὴ βασιλεῖ δοκεῖν φερτικὸς καὶ ἐπαχθής. Καίτοι γε ἐχρῆν ἐμὲ πρὸς μὲν τὰ οἰκία φαίνεσθαι μεγαλόφρονα καὶ καταφρονητὴν χρημάτων, καὶ πάντα τῆ τοῦ πατρὸς ἐξακολουθοῦντα γνώμῃ. Πρὸς δὲ τὰ τούτων κηδεμονικὸν καὶ ἀπαραίτητον, καὶ πάντα καὶ ἐπινοοῦντα καὶ πράττοντα ὥστε μὴ ἀποστρεφίσθαι τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ; μὴδὲ εὐγνωμοσύνη τῆ πρὸς τὸν βασιλέα, κακοῖς τοῖς ἐσχάτοις περιβάλλειν. (Οὐ γὰρ εὐγνωμοσύνη τοῦτόγε, ἀλλ' ὀμότης καὶ ἀπανθρωπία ἐσχάτη, τὸ ἐτέρων ὑπὸ τοῦ λεμοῦ κινδυνεύοντων

Κωκαλᾶς δὲ μετὰ βασιλέως ἀπολογουμένου, πρὶν μὲν τὰ πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον γράμματα ἀναγνωσθῆναι, πολὺς ἦν ἐγκαίμενος αὐτῷ, αὐτὸν τοῦ πολέμου φάσκων αἴτιον εἶναι, ἀνθρώποις πειθόμενον συκαφάνταις, τὸν τε βασιλέα διαβάλλουσι πρὸς αὐτόν, καὶ πρωτοβεστιάριον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τέλει ὡς βεβουλευμένους πόλεμον κινεῖν. Ἐπει δὲ τὰ τε γράμματα ἀναγνώσθη, καὶ ἀπεδείχθη καὶ

αὐτὸς ἢ τῶν ἄλλων οὐχ ἦττον τὴν εἰρήνην καταλύων, αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἔχων ἀντειπεῖν οὕτως ἐξηλεγμένος φανερώς, καθῆστο σιωπῶν. Βασιλεὺς δὲ ἐπιτραφεὶς πρὸς αὐτὸν, Ὁ μέγα λογαριαστὰ, εἶπε. πρὸ μὲν ἀμαρτάνειν τινὰ καὶ τὸν πλησίον ἀδικεῖν καὶ πλεονεκτεῖν, θαυμαστὸν οὐδὲν· ἄνθρωποι γὰρ ἅπαντες τοῖς ὁμοίοις ὑποκείμεθα πάθεσι· καὶ πρὸς κακίαν πρόχειροι μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴν ἐσμεν· τὸ δ' ἀδικοῦντα καὶ ἐπαρκοῦντα καὶ ψευδόμενον, ἔπειτα δόλους ῥύπτειν καὶ συγκοφαντίας, καὶ παντὶ σθένει πειρᾶσθαι τὰς αἰτίας εἰς τοὺς ἀθώους περιτρέπειν, ὡς ἂν πρὸς τῷ ἀποκτεῖναι, καὶ δίκαια δοκῆ ποιεῖν, οὐχ ἀνθρώπου πάντως, ἀλλὰ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἔργον ἀνθρωποκτόνου. Παρῶν δὲ καὶ ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ Θεόδωρος ὁ Καβασιλας, συνειρμένος μὲν ὢν καὶ σοφός, καὶ παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ πολλῆς ἀπολαύων εὐμενείας καὶ οἰκειότητος (οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ παρὰ τῷ νέῳ), ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων παρὰ βασιλέως ὢν, καὶ φίλος ἐς τὰ μάλιστα Κωκαλῆ, τὸν νέον βασιλέα ἰδὼν πρὸς τοὺς διαβάλλοντας διαταραχθέντα, καὶ βουλευθεὶς εὐτραπέλῃ λόγων τὸ βασιλέως ἦθος εἰς ἡμερότητα μεταβαλεῖν, Οὐ θαυμάζειν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, χρεῶν· τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ πλάνου ἐνεδρα καὶ σκάμματα. Ἦν γὰρ δὴ ὁ Κωκαλῆς ἐν ταῖς παιδείαις ὑπὸ τῶν ἡλικιωτῶν πλάνος ὠνομασμένος. Καὶ ἔδοξε καιρῶς εἰρησθεῖ· μετέβαλε γὰρ τὸ τοῦ βασιλέως ἦθος ἐκ τοῦ ἐμβροθίου πρὸς μειδίαμα σερμνόν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Τοῖς δ' ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ ἀδικῶν αὐτὸς καὶ ἐπιπορκῶν φαίνοιτο, καταψηφίζεσθαι. Οἱ δ' ἔφασαν, ἔχειν μὲν αὐτοῦ καταψηφίζεσθαι μηδὲν, δεῖσθαι δὲ μόνον αὐτοῦ, τρόπον τινὰ καὶ ἐπιτοκίας ὡσπερ καὶ πρότερον, ἐξευρεῖν, ἐξ ὧν ἂν τὰ προσδοκώμενα κακὰ διαλυθῆναι. Καὶ σφόδρα γε, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐβουλόμην τὸν πόλεμον κεινηθῆναι ἢ κινηθέντα, τάχιστα καταλυθῆναι· ὅτι θεὸς οὐχ ὑπόκρισις οὐδ' εἰρωνεία τὰ τοιαῦτα, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐναργῆ πάρεστι τὴν ἀπόδειξιν λαθεῖν. Τρίτον γὰρ ἤδη μῆνα καθῆμαι ἐνταῦθα δεόμενος βασιλέως τὸν πόλεμον καταθέσθαι, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίαν περιδεῖν ἀνηκέστοις κακοῖς περιπεσούσαν· ἀλλ' οὐδεὶς ὁ εἰσακτῶν· καὶ ταῦτα πεπεισμένος φανερώς, ὡς ἐκτεθειμένος, μηδὲν ἀδικῶν. Οὐ γὰρ πάνυ ἀγνοῶ ὅτι μὴ ταῦτα μόνον, ἀπερ ἀκηκόατε, γράμματα ἐπέμφθησαν κατ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τῶν διασωθέντων ἐάλωσαν ὀλίγοι. Τῷ σφόδρα δὲ βούλεσθαι τὴν εἰρήνην, τὴν τε ἐμαυτοῦ καὶ τῶν συνόντων ἀσφάλειαν τιθέμενος ἐν δευτέρῳ, Θεῷ δὲ μόνῳ τὰς ἐλπίδας ἀναθεῖς, ὃν εὐορχῶ, κατὰ τὸ ἐγὼν ἐμοὶ τὰ προσδοκώμενα κακὰ ἐκ μέσου ποιεῖν πειρῶμαι. Ἦγοῦμαι

Afferre nihil posset, resedit, et obmutuit. Ad quem conversus imperator: Nihil mirum, magne logariastes, inquit, peccare quemquam, et alium laedere, potioraque affectare; homines enim iisdem perturbationibus subiecti, ad vitia quam ad virtutem omnes propensiores sumus. Caeterum injuriam inferre, pejerare, mentiri, ac deinde dolos consuere, et sycophantias comminisci, conarique remis et velis innocentium candorem falsozrum criminum maculis aspergere, ut videre, quantum in te est, homines occidere, id non cujusvis, sed ejus est qui fuit homicida ab initio. Aderat in consessu judicum Theodorus Cabasilas logotheta militaris, vir cordatus et sapiens, seniori imperatori in primis charus ac familiaris (nec minus nepoti) et praeterea Coccae amicissimus. Is cum imperatorem juniorem ubi calumnias commotiozem cerneret, velletque urbanitatis quodam sale eum mitigare: Noli mirari, inquit, imperator, haec enim sunt plani hujus insidiae atque fossae (nam inter Indiera pericula Coccalas a coevis planus [hoc est, impostor] appellabatur). Visum tempestive dictum: nam imperator nonnihil remissa gravitate, modeste risit (89). Sed de his satis. Deinde hortatus est episcopus, si injustus ac perfidiosus appareret, uti sententiam ferrent. Illi responderunt non habere secur eum condemnarent: 149 solum rogare, ut quemadmodum antehac, modos et vias inveniret, quibus imminenti mala in irritum caderent. Ad haec imperator: Vellem ego omnino hoc bellum non esse natum, aut certe priusquam convalesceret, restinctum fuisse. Hoc me nulla simulatione, aut dissimulatione dicere, ipsae res evidenti argumento suat. Tertium siquidem mensem hic desideo, neque avum pacem poscendi finem facio, ne ob postram discordiam Romanorum imperium incommodis longe gravissimis concutiat. Sed surdo fabulam, ut aiunt. Certus interim sum, ejus insidiis me peti (90), quanquam in eum nil molitus sim. Nec enim ignoro, non has modo quas audistis, sed plures insuper contra me missilasse litteras, e quibus haec perpaucas interceptae sunt. Quia tamen pacis sum cupidissimus, meam meorumque securitatem in posterioribus duceus, solique Deo spes meas committens, quem sancte juravi, quantum in me est, ingruentes clades avertere annitar. Opinor autem, si et avus dimidium debita pecuniae militibus numerare velit, boni consulentes, nihil deinceps molestiarum exhibituros, et vos casibus, quos e bello metuitis ereptum iri. Occurrentibus episcopis: Difficile futurum, hoc tempore, exhausto

Jacobi Pontani notae.

(89) *Fatuus in isu exaltat vocem suam; vir autem sapiens vix tacite ridebit.* Ecclesiast. xxi. *Alqui principem oportet esse e virum sapientem.* Virg. de Jove, i. *Aeneid.*

Ulli subridens hominum sator atque deorum.
(90) Gregoras quidem affirmat, principio lib. ix, quia viam remis in longissima spacia extendi cer-

neret junior imperator, et totum imperium in se quamprimum translatum vellet, inde decrevisse et dolis quibusdam, et technis aut imperum aut eum, eorumque viam auferre. Verum haec Constantenicis narrationibus dissimillima sunt, et meae uacua mera videri possunt.

ærario tantum res dissolvere : proinde pro copia nunc acciperent, reliquum ad diem præfinitam accepturi. Si hoc difficile putatis, excipit imperator, etiam dimidio remisso, quarta parte, pacis et concordie causa, contenti erimus. Quo audito, episcopi eum ut a pecunia invictum commendarunt, sponderuntque citra controversiam partem dictam solutum iri. Imperator, ut in hoc secum facientes vidit, volens constare omnibus, se libenter belli tollendi causa de jure suo etiam in iis quæ essent omnium confessione moderatissima, decedere : Oportet, inquit, et vobis, Patres, de via fessis et totius diei inedia vexatis, gratiam aliquam rependere. Itaque et quartam partem debite pecunie in gratiam vestram remitto ; et ab avo nihil exigo, nisi quod questores confictis quibusdam causis imperatore defraudato sibi retinent, id quod probari perspicue potest, ut hanc summam ad quaecunque solatium in militem disperdiam. Ne tamen vos admiratio capiat, quomodo, eum ante affirmari, non oportere in alienis miseriis magnanimitatem ostentare. **150** nunc adeo non repugnanter debita militibus stipendia condonem. Si namque de cætero ex foedere constituta stipendia persolventur, quæ ex antegresso tempore illis debentur, pro eximio amore quo me diligunt, mihi remittent. Præterea timeo, ne propter hæc pax differatur, videamurque consulto bellum trahere. Quare etiam idcirco questionem et ambiguitatem omnem rescindendam putavi, potiusque meis gravis et incommodus videri, quam bello ansam dare volui. His dictis missi a seniore episcopi, ac proceres tantam animi altitudinem admirati, et ob tam præclarum pacis desiderium gratis actis singularibus, hilares domum redeundi veniam petiverunt; rati, simul acia avo renuntiassent, pacem nihil remoraturum. Ergo reditum illis permittit, et ad avum hæc ferenda committit : Quam studiose atque impigre elaborem ut in principatum Romanum teneas, Deus novit, quem nihil latet ; et tu ipse, si voles, testaberis. Nam cum potuissem, si libuisset, bellis superioribus aut toto imperio, aut majore illius parte potiundo, tibi mærorem dare nolui, justumque existimavi, tibi eo ut parenti, quandiu in vita maneres, cedere. Neque vero sine laboribus periculisque cessi. Cum enim commilitones mei omnes belli aleam ac labores subissent, præmiis autem et honoribus carerent (quod ego tua jussa secutus, pacem libens complecterer, tibi que relinquere omnia, quæ ipsi armis acquisierant), utriusque conturbabar. Nam adducere illos ad arma deponenda difficile erat, cum se justa prædicare asseverarent, et in hostem ire lege bellica semper postularent. Invisis autem illis quidpiam facere, metu non vacabat. Ex amicitia etenim pluribus mihi militantibus, et spe, principem beneficio responsurum, si quemadmodum ipsi volebant pax facta non esset, consentaneum erat eos, malis cedentes, ad adversarios pro sociis accessuros : quæ

A δὲ ἂν καὶ βασιλεὺς ἐθέλησῃ τῶν ὀφειλομένων χρημάτων τὰ ἡμίση ἀποδοῦναι τῇ στρατιᾷ, ἐκείνους τε μηδὲν πλέον πολυπραγμαθήσειν, ἀγαπήσαντας, καὶ ὑμᾶς τῶν ἐκ τοῦ πολέμου προσδοκωμένων ἀπαλλάξεσθαι κακῶν. Εἰπόντων δὲ τῶν ἀρχιερέων ὡς νῦν μὲν οὐκ ἂν εἴη βραδίων ἀπορία χρημάτων τσαῦτα ὄντα ἀποδοθῆναι, ὅσα δ' ἂν ἐξῆ λαθόντας νῦν, τὰ λοιπόματα κομίσασθαι χρόνῳ βητῶν· οὐκοῦν, ὁ βασιλεὺς ἔφη, εἰ τοῦτο δυσχερὲς δοκεῖ, καὶ τὰ ἡμίση καταλιπόντες τούτων, τῷ τετάρτῳ μορίῳ τοῦ ὅλου ἀρκησθυσόμεθα, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας χάριν. Οἱ δὲ ἀκούσαντας ἐπήνεσάν τε ὡς κρείττω χρημάτων τὸν βασιλέα, καὶ ἀναμφιδόλως ἔφασκον ἀποδοθῆσεσθαι τὰ εἰρημένα· ὡς δὲ εἶδεν ἐπὶ τούτοις συθεμένους, βουλόμενος ὁ βασιλεὺς, οἷς καὶ τῶν πᾶσι δοκούντων μετριωτάτων διὰ τὸ τὸν πόλεμον καταλυθῆναι, ἐξίσταται ἐκῶν, ποιῆσαι φανερόν. Δέον, ἔφη, καὶ ὑμῖν κατὰ τε τὴν ἑθὺν πεπονηκόσι καὶ ἀσυνεχῆ προταλαιπωρήσασιν ὄλην τὴν ἡμέραν χάριν καταθεῖναι· τίνα· οὐκοῦν καὶ τὸ τετάρτον τῶν ὀφειλομένων χρημάτων ἀφήμι ὑμῶν χάριν, καὶ οὐδὲν παρὰ βασιλείῳσ ἀπαιτῶ πλὴν ὅσα εἰ τὰ δημόσια δίκαιον αἰτίας τινὲς πλασάμενοι ψευδεῖς, ἀποστέρησαντες βασιλείῳσ ἔχουσιν αὐτοῖ, ἀποδείξεως γενομένης ἐναργούς, ταῦτα λαθόντα διανεῖμαι τῇ στρατιᾷ μικρὰς ἕνακά τινος παραμυθίας. Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπὶ ταῖς ἑτέρων κακοπραγίαις ἕτερον μεγαλοφυχεῖν καὶ φιλοτιμείσθαι, πολλὰ πρότερον εἰπῶν, νῦν αὖτω βραδύως τὰ τοῖς στρατιώταις ὀφειλόμενα χρήματα πρόειμαι. Ἐὰν γὰρ εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον κατὰ τοὺς ἔρχους καὶ τὰς συνθήκας ἡ τετραχμῆνη μισθοφορὰ παρέχεται αὐτοῖς, τὰ ὀφειλόμενα ἐπὶ τῷ προτοῦ, πάνυ φιλοῦντες ἐμοὶ χροῖονται χρόνῳ. Ἄλλως τε ἔδειξα μὴ τίς καὶ διὰ ταῦτα γένηται ἀναβολὴ πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ δόξωμεν μᾶλλον ἐξεπίτηδες τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖν φήθη, πᾶν ζήτημα καὶ ἀμφισβόλιαν ποιῆσαι ἐκποδῶν, καὶ μᾶλλον τοῖς ἡμετέροις φανῆναι φορτικὸς καὶ ἐπαχθῆς, ἢ πρὸς τὸν πόλεμον αἰτίαν παρασχεῖν. Τοιαῦτα βασιλείῳσ εἰπόντος τοῦ νέου, οἱ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀπεσταλμένοι ἀρχιερεῖς καὶ συγκλητικαί, θαυμάσαντες τῆς μεγαλοφυχίας τὸν βασιλέα, καὶ τοῦ σφόδρα οὕτω τὴν εἰρήνην αἰρεῖσθαι, χάριν ἐμολογήσαντες πολλήν, χαίροντες ἤτοῦντο τὴν ἐπάνοδον ἐπιτραπῆναι, νομίζοντες ὡς ἅμα τῷ τὰ πεπραγμένα ἀπαγγεῖλαι βασιλεῖ, κάλυμα οὐδὲν ἔσται τῇ εἰρήνῃ ὥστε εἶναι. Ἐκείνοις μὲν οὖν ὡσπερ ἤτοῦντο ἐπέερεπεν ἐπανελεῖν· οἱ αὐτῶν δὲ πρὸς βασιλέα τὴν πάππον ἐπρεσβεύετο τοιάδε· Τὴν μὲν ἐμὴν πρὸς τὸ σὲ τὴν Ῥωμαίων ἔχειν ἡγεμονίαν σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν, θεὸς τε εἶδε καλῶς ὁ πάντα εἰδώς, καὶ αὐτὸς ἂν ἐπιμαρτυρήσῃς. Ἐνὸν γὰρ, εἴγε ἐβουλόμην, σὲ λυπεῖν καὶ κατὰ τοῦς προτέρους πολέμου, ἢ συμπάσης ἢ τῆς πλειονοῦς ἀρχῆς κρατεῖν, οὐκ ἠθέλησα ἐκῶν· ἀλλὰ σοὶ νομίζων εἶναι, δίκαιον ἐξίστασθαι ταύτης ἔντι πατρὶ ἕως ἂν περιῆς, δυναμὸς κατασχεῖν, παρεχώρησα ἐκῶν εἶναι καὶ τοῦτό γε οὐκ ἄνευ πόνων καὶ κινδύνων. Τῶν γὰρ σὺν ἐμοὶ πολεμουμένων πάντων τοὺς μὲν πόνους καὶ τοὺς

κινδύνους ἐν τῷ πολεμεῖν ὑφισταμένων, τῶν ἀθλῶν ἂν
 δὲ καὶ τῶν γερῶν ἀποσταρουμένων (διὰ τὸ ἐμὲ σοῦ
 προσταττόντος εὐθὺς ἀσμένον χωρεῖν πρὸς τὴν εἰ-
 ρήνην, καὶ πάντων σοι παραχωρεῖν ὧν ἐκτήσαντο
 αὐτοὶ κρατοῦντες ἐν τῷ πολέμῳ), ἀμφοτέρωθεν ἐμοὶ
 συνέβαινε τὸ θορυβεῖσθαι. Τὸ τε γὰρ πείθειν κατα-
 θέσθαι τὸν πόλεμον, ἐπίπονον ἦν, αὐτῶν δίκαια λέ-
 γειν ἰσχυριζομένων, καὶ μέχρι παντὸς ἐπιξέναι
 τοὺς πολεμοῦντας ἀξιούτων πολέμου νόμῳ· τὸ τε
 ἀκόντων αὐτῶν τι ποιεῖν, οὐκ ἀδύνατον. Φιλίᾳ γὰρ ξυ-
 στρατευόντων τῶν πλειόνων, καὶ ἐλπίδι τοῦ ἀρξάν-
 τα ἀνταυποῖσθαι, εἰ μὴ γνώμη αὐτῶν ἐπράττετο τὰ
 τῆς εἰρήνης, εἰκὸς ἦν αὐτοὺς περικακήσαντας χω-
 ρεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὑπερ ἀκινδύνως οὐκ ἂν
 ἐπράττετο ἐμοί. Ἐγὼ δὲ τοῦ τὰ φίλα ἕνεκα πράτ-
 τεῖν σοι, τοὺς τε πόρους ὑφιστάμην ἐν τῷ πείθειν
 ἐνός τινος ἢ καὶ δύο συναιρομένων, καὶ τῶν ὑφορω-
 μένων κινδύνων κατεφρόνου, νομίζων ἂν αὐτοῖς
 ἔργοις ἀποδειχθῶ εὐνοῦς ἐς τὰ μάλιστα σοι καὶ ἐν
 τοῖς καταπαίγουσι καιροῖς οὐ πελεμῶς, ἀλλὰ φιλῶς
 διακείμενος, θάρσῃσαι ἂν ἐμοὶ καὶ τὴν ἔχθραν κατα-
 λῦσαι τὸ δ' ἐναντίως ἔχον νῦν ἢ προσιδόντων αὐτῶν
 ὄρεται. Πάντα γὰρ ἐκείνα, καὶ τὸ μέγιστον, αὐτὴν
 ἀλήθειαν θέμενος ἐν οὐδενί, ἀνθρώποις δὲ διεφθορήσι
 καὶ ψευδομένοις καὶ μηδὲν ἐξ ὧν ἂν τὰ κοινὰ βέλτιον
 σχοίη, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν ἰδίᾳ τι ὠφελήθειεν αὐτοί, ἀκο-
 ποῦσι πεισθῆαι, εἴλου μᾶλλον πολεμεῖν ἐμοί· ἐγὼ
 δὲ καίτοι δίκαιος ὢν, οἷα προεπιβουλεύομαι καὶ
 παρασπονδούμενος, ἴτοιμότερον πρὸς τὸν πόλεμον
 χωρεῖν, αἰδοί τε τῆ περὶ σὲ καὶ πόθῳ ἀσπίτω τῷ
 πρὸς τὴν εἰρήνην, τρίτον ἤδη μῆνα κέθημαι ἐν-
 τυῦθα, ἰκετεύων καὶ παραιτούμενος τὴν σὴν ὀργήν.
 Νυνὶ δὲ τῶν ὑπὸ σοῦ ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων συγκλη-
 τικῶν ἀπεισταλμένων, ἐπὶ τὸ τὰ ἐγκλήματα τὰ ἐμὰ
 ἐξετάσαι ἠκόντων, αὐτῶν μὲν πολλῆς ἐνεπλήσθη
 ἰδούσης, ὡς καιρὸν ἀπολογίας εὐρηκώς· ἐκκλησίας
 δὲ γενομένης, τὴν ἀπολογίαν ἐφ' οἷς ἐνεκαλούμην,
 ἀληθῆ καὶ δικαίαν ἐποιησάμην. Ἄ μὲν οὖν εἶπον
 πρὸς τὰ ἐγκλήματα, αὐτοὶ ἐλθόντες ἀπαγγελοῦσιν·
 ἐγὼ δ' αὐθις σοῦ δεῖσθαι, βασιλεῦ, μήθ' ἡμᾶς, μήτε
 τοὺς ἄλλους περιδεῖν Ῥωμαίους διὰ τὸν πρὸς ἀλλή-
 λους ἡμῶν πόλεμον φθειρομένους· ἀλλ' ἐν ἡμέραις
 ὀκτώ, τὰ τε δεόντα σκέψασθαι, καὶ ἡμῖν ὡς ἔχεις
 γνώμης δηλώσαι. Ἄν μὲν οὖν καὶ Θεοῦ τοῦ χορηγοῦ
 τῆς εἰρήνης συνευδοκούντος πραύτερον ἡμῖν διατε-
 θῆς, καὶ μᾶλλον ἔλοιε τὴν εἰρήνην, πανταχόθεν ἂν
 ἔχοι καλῶς. Ἄν δ' ἡ τῶν ἡμετέρων ἀμρτημάτων
 πληθὺς, καὶ τὸ μάλιστα βούλεσθαι διαφθαρέντας
 ἡμᾶς ἰδεῖν, πρὸς τὸ πολεμεῖν μᾶλλον παρασκευάσω-
 σιν ὀρμησαι, καὶ οὕτως ἐγὼ σοι τρόπον ὑφηγήσομαι
 ἰσχυρότατον τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου· ὡς ἂν τάχιστα
 τε καὶ χωρὶς κινδύνων πραγμάτων ἀπαλλαγῆς. Θεὸς
 ὁ χορηγὸς πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὁ Πατὴρ πάντων,
 καὶ Κύριος τῶν βασιλέων, ἀμαχόν τινα καὶ θαυμασίαν
 παρέσχετο δυνάμιν σοι· πρὸς ἣν οὐχ ὅτι γε ἀντιστή-

res discrimen mihi periculumque attulisset. Ego
 vero ut tibi gratificarer, persuadere illis enisus
 sum, uno aut duobus adjuvantibus (91), et quae
 timebam contempsi, arbitratus, si factis tibi me
 benevolentissimum, perturbatissimisque tempori-
 bus non hostilem, sed amicum in te animum osten-
 dissem, confidere posse etiam odium in me tuum
 sanaturum. **151** Quod nunc secus, quam rebar,
 videtur evenisse. Omnia siquidem illa, quodque
 summum est, veritatem ipsam pro nihilo du-
 cens, hominibus autem perversis, et mendaci-
 loquis, non reipublicae emolumenta, sed sua ipso-
 rum compendia sectantibus fidem habens, bello
 me tentare voluisti. Ast ego quamvis jure optimo,
 tanquam prior insidijs appetitus, temeratoque
 foedere violatus, promptius ac prius arma capessere
 poteram; tamen pudore erga te, et pacis desiderio
 incredibili, tertium jam mensem hic contero, sup-
 plicans, et iram tuam deprecans. Nunc cum venis-
 sent, quos ad exercendam de me quaestionem mi-
 sisti, gaudio exsilui, quod tempus mei defendendi
 nactus essem. In conventu porro ad capita accu-
 sationis vero ac juste respondi; de quo ipsi apud
 te memorabunt. Rursum te oro, Imperator, ut neve
 nos, neve Romanos alios, nostri causa acerba perpe-
 ti ac perdi sinas; sed diebus octo quid opus sit consi-
 deres, tuamque nobis sententiam declares. Si Deo,
 pacis auctore, approbante placidam in nos mentem
 indueris, pacemque susceperis, bene facies modis
 omnibus. Sin peccatorum nostrorum multitudo, et
 incensa videndi interitus nostri cupiditas potius in
 bellum te praecipitem agent, etiam sic modum te
 docebo validissimum me armis oppugnandi, ut
 citissime, citraque periculum molestiis absolvare.
 Deus bonorum omnium suppeditor, Pater et
 Dominus regum omnium, admirabilem tibi et in-
 expugnabilem potentiam dedit, cui non solum re-
 sistere, sed contra quam ne intueri quidem me
 posse fateor. Est autem haec, quod tu dominus et
 pater, ego filius, et servus omnino. Hac usus po-
 tentia, brevi quae volueris omnia feliciter efficiens.
 Si enim jusseris, ut pater, me boia, seu [collaria]
 in collum injecta venire, et illic carcerem habitare,
 imperata promptissime exsequar. Quid autem dico
 de carcere, et collaria? si quid aliud etiam vel
 ignominiosissimum mandaveris, perferam hilariter.
 Si hac potentia omissa, ad alteram te converteres,
 quam pridem tibi, credens te latere, et sperans
 bello me confecturum, paravisti, vereor dicere,
 sed dicam tamen, vereor, ne ut alias, sic modo
 male tibi consuluisse ipso eventu deprehendere.
 Tunc igitur et Deo in primis, et his amicissimis
 meis adjuvantibus, **152** multis sudoribus ac labo-
 ribus, non quod tu singulare, et ad perficiendum
 difficillimum opus existimabas, sed quod in cogi-

Jacobi Pontani notæ.

(91) Magno domestico, et prolostratore. Vide supra cap. 52. Sed eos propter invidiam avo no-
 minare non audeo.

tationem tuam nunquam ceciderat, mihi que in A desiderii erat, prospere perfectum est. Nunc metuo, si aliter quam confidis, res ceciderint, ne spes tuas fallaces et inanes fuisse appareat. Quocirca iterum te hortor, atque rogo, pacem ne aspernere; aut si belli cupidius adeo serves, utare iis et magnis viribus quibus vales ut pater, et quæ tibi totum hoc quod cupis, facili felicique successu præstabunt (Deum testor, vera me proloqui), et ne siculneo nitare auxilio, nempe ducibus illis, quos in Occidentem ad bellum contra me apparandum emisisti. Multis enim illis et insignibus (ut quidem tu opinaris) longo intervallo scias velim me, quique mecum sunt, antecellere. Quare si monitis meis locum relinquens pacem decreveris, Deum ipsum et bonos angelos ejus exhilarabis, nosque a bellicis istis incommodis tutos concillabis. Si in diversum abis, Deum, cujus oculus intuetur omnia, et cælestes illas virtutes, rerum nostrarum administratrices invocæ testes, me quanquam affectum injuria, et perfidioso violatum, nihilo minus pacem servare: quam tu quoque servares, si ei cogitare, et facere nosses, quod ad tuam Romanorumque utilitatem pertinet. Hæc junior ad seniore per legatos.

ισχύι, ἣν ἔχεις ὡς πατήρ, δι' ἧς ῥαδίως ἅπαν ἂν σοι τὸ βουλούμενον κατορθωθείη (ἴστω δὲ Θεὸς ὡς ἀληθῆ λέγω), καὶ μὴ τῇ συκίνῃ θάρρειν ἐπιχειρῆσαι τοῖς ἐκπεμφθεῖσιν ἐπὶ τὴν ἑσπέραν ἄρχουσιν ἐπὶ τὸ τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον ἐξαρτύσασθαι. Πολλῶν γὰρ ὄντων, ὡς αὐτὸς εἶπαι, καὶ θαυμασίων στρατηγῶν, πολλῶ τῷ μέτρῳ διαφέροντας ἴσθαι ἐμὲ καὶ τοὺς μετ' ἐμοῦ. Ἄν μὲν οὖν ἐμοὶ πεισθεῖς, ἐπιψηφίσῃ τὴν εἰρήνην, Θεὸν τε εὐφρανεῖς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἡμᾶς πολέμων καὶ κινδύνων ἀπαλλάξεις. Ἄν δ' ἐτέρως βουλευσῇ, ἐγὼ μὲν ἐπιμαρτύρομαι τὸν πάντα ἐφορῶντα ὀφθαλμῶν, καὶ τὰς διοικούσας τὰ ἡμέτερα πράγματα δυνάμεις οὐρανίους, ὡς καὶ ἀδικούμενος καὶ παρασπονδούμενος, ὁμῶς ἀσπάξομαι τὴν εἰρήνην· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅτι καὶ σεαυτῷ συμφέρον καὶ τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις καὶ βουλευσασθαι καὶ πράξαι. Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος διαπρεσβεύσατο πρὸ βασιλέα τὸν πάππον.

CAPUT L.

Cocaias narrat seniori omnia; episcopi, et cæteri tacere jubentur. Patriarchæ urgenti audientiam, durius respondetur. Sequitur ejus oratio, qua cum summa libertate de nepotis patronum contra avi iniquitatem fore pollicetur. Internuntii patriarchæ in carcerem traduntur; ipse in monasterio, episcopi in ædibus suis includuntur. Magnus domesticus pace desperata, non ultra desidendum suadet. Item sentit prolostrator. Junioris imperatoris consilium a domestico improbat.

Iis Byzantium reversis, antevertens alios Coca- C las omnia particulatim imperatori edisserit, quæcumque nimirum nepoti objecissent, et quomodo ille singulis occurrisset, et tandem quæ avo renuntianda commisisset; visumque, haud utiliter episcopos, cæterosque illuc profectos fuisse, quandoquidem necesse jam sit, aut pacem admittere, aut ad arma prosiliendo, palam malefaciendi voluntatem prodere. Paulo post, accedentes reliquit, imperatoremque adorantes, de legatione quam haberent 153 a nepote, tacere, domum quisque suam redire, et quiescere jussi sunt, donec illius mandatum eam exponerent. Hoc nihil aliud, quam honestum quoddam velamentum erat. Commodius enim stantebat, rem silentio dissimulare, cum timeret ne si publice narrarent quæ debebant, aut cogere ab omnibus pacem accipere, utpote jam persuasis, nepotem imperatorem justa ei utilia petere: aut si recusaret, aperte contra æquum et bonum agere censeretur. Jam dicit seni

ναί. ἀλλ' οὐδ' ἀντιδέλφαι δυνατός εἶναι ὁμολογῶ· Ἔστι δ' αὕτη τις, τὸ σὲ μὲν εἶναι κύριον καὶ πατέρα, ἐμὲ δὲ υἱὸν καὶ δούλον ἀκριβῶς. Ταύτη δὲ χρησάμενος τῇ δυνάμει, ἐν ὀλίγῳ πᾶν ὃ βούλει ῥαδίως ἔσθ' κατορθωκώς. Ἐάν γὰρ κελεύσῃς ὡς πατήρ κλοιά περιθέμενον αὐτόθι δεσμωτήριον οἰκεῖν ἐλθόντα, ἐτοιμάζατα τὸ κελεύόμενον ποιήσω· καὶ τί λέγω δεσμωτήριον καὶ κλοιά; καὶ εἰ τι βούλει τῶν αἰσχροτάτων ἕτερον, προθύμως σοῦ κελεύοντος ὑπομενῶ· ἂν δὲ ταύτην ἀφίσις τὴν δύναμιν ἐπὶ τὴν ἑτέραν ἦν ἐκ πολλοῦ λανθάνειν οἰόμενος παρεσκευάσας σεαυτῷ τραπήης, ἐλπίζων ἐμὲ κατεργάσεσθαι πολέμῳ, ὁκνῶ μὲν εἰπεῖν, εἰρήσεται δὲ ὁμῶς. Δέδ' ἰκαμὴ ὡσπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀλυσιτελῶς σεαυτῷ βεβουλευμένος φανῆς. Τότε μὲν οὖν Θεοῦ τε σπλαγχνισμένου, καὶ τῶν ἐμὲ πάνυ φιλοῦντων τουτωνῶν συμπραττόντων, ἰδρῶσι πολλοῖς καὶ πόνοις, οὐχ ὅπερ αὐτὸς ἔργον εὐχῆς ἡγοῦ τελεσθῆναι· ἀλλ' ὅπερ σοῦ μὲν οὐδὲ ἐνεθυμήθης, ἐμοὶ δὲ ἦν διὰ σπουδῆς, κατορθώθη. Νῦν δὲ δέδοικα ἂν τὰ πράγματα ἐτέρως ἢ αὐτὸς ἐλπίζης ἀποθῆ, μὴ καὶ αὕτη ἡ ἐλπίς περισσευθῆ. Διὸ καὶ δέδοικα αὐθις καὶ συμβουλεύω, ἢ τὴν εἰρήνην ἐλέσθαι, ἢ εἰ γε πάντως ὤρμησαι πρὸς τὸ πολεμεῖν, τῇ μεγάλῃ χρῆσεσθαι

ἔτι; Βυζάντιον δὲ τῶν πρέσβειων ἀφικομένων, πρότερος ἐλθὼν ὁ Κωκαλᾶς, πάντα κατὰ μέρος διεξῆει πρὸς βασιλέα, ὅσα τε αὐτοὶ ἐγκαλοῦντες εἶποιεν τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ οἷα αὐτὸς πρὸς ἕκαστα χρῆσαιτο ταῖς ἀπολογίαις, καὶ τελευταῖον ὅσα διαπρεσβεύσαιτο πρὸς αὐτόν. Καὶ ἔδοξεν οὐ κατὰ καιρὸν τὴν ἐκεῖσε τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων ἀφίξιν γεγενῆσθαι, ὡς ἀνάγκης ἦδη οὐσης ἢ πρὸς τὴν εἰρήνην χωρεῖν, ἢ ὤρμημένους πολεμεῖν, προδήλως ἦδη πᾶσιν ἀδικεῖν δοκεῖν. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐλθόντες καὶ προσκυνήσαντες, τὸν βασιλέα, οὐδὲν ἐπετρέπησαν εἰπεῖν τῶν κατὰ τὴν πρεσβείαν, ἀλλ' ἕκαστον οἰκάδε ἀπελθόντας ἠρεμεῖν, ἄχρις ἂν βασιλέως προστάξαντος ἀπαγγεῖλαι τὰ τῆς πρεσβείας. Ταῦτο δὲ ἦν σκηψίς εὐπρεπῆς. Ἐδοξε γὰρ βασιλεῖ μᾶλλον λυσαιτεῖν σιωπῇ τὸ πρᾶγμα παρελθεῖν, δεδοικῶτι μὴ δημοσίᾳ ἀπαγγελλομένης τῆς πρεσβείας, ἢ ἀναγκαζοῖτο κατὰ πάντων εἰρηνεύειν, πεπεισμένων ἦδη τὸν νέον βασιλέα καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα ἀξιοῦν, ἢ εἰ μὴ πείθοιτο, δοκοῖη φανερώς ἀδικεῖν. Ἐξ μὲν

οὖν ἡμέραι παρήλθον, καὶ τῆς πρεσβείας λόγος ἦν οὐδεὶς. Ἀχθόμενος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει, μεμήνυκε πρὸς βασιλέα, ὡς Ἐξ ἡμερῶν παρελθουσῶν, οὐδὲν παρὰ τῶν πρὸς βασιλέα τὸν ἔγγονον τὸν σὸν ἀπεσταλμένων ἀρχιερέων ἐπέθου. Δέον οὖν, ἐπεὶ καὶ ὁ χρόνος πρὸς διάσχεψιν ἰκανὸς. πυθέσθαι αὐτῶν ὃ τι λέγουσιν. Ὁ δὲ ἐπηγγεῖλατα ποιήσειν. Ὡς δ' ἕτεροι τοσαῦται διεληλύθασιν ἡμέραι, καὶ λόγος οὐδεὶς ἐγένετο αὐτῶν, πάλιν πέμψας ὁ πατριάρχης, ἐδεῖτο τοῦ βασιλέως μὴ οὕτω τρίβεσθαι τὸν καιρὸν· ἀλλὰ τὸν τε ἀρχιεπίσκοπον μετακαλεσάμενον καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς ὃ τι τὸ ἔγγονος ἀπολογεῖται ἀκοῦσαι, καὶ αὐτὸν σκεψάμενον ἐξ αὐτῶν τὰ λυσιτελοῦντα Ῥωμαίοις ποιεῖν. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπεκρίνατο, μηδενὶ αὐτὸν ἐξεῖναι ἀνερευνῆν, ὅπως τὰ κατ' οἶκον πράγματα διεξάγει· αὐτῷ γὰρ μελήσειν ὅποτε καὶ ὅπως αὐτὰ θεοὶ οἰκονομεῖν. Αὐτὸν δὲ πατριάρχην ἔντα, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκέλευεν ἔχεσθαι φροντῖδων, τῶν κοινῶν δὲ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀπέχεσθαι πραγμάτων. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς εἶρηκεν, εἰδόμενος τὸν πατριάρχην καταπτήξαντα τοὺς λόγους, μᾶλλον ἂν ἀσπασασθαι τὴν σιωπὴν. Ὁ δὲ, εἰς τὴν ἕστεραίαν τοιαῦτα καὶ αὐτὸς μεμήνυκε πρὸς βασιλέα· Κράτιστε βασιλεῦ, τὰ τὰ ὄσοντα παραινεῖν καὶ συμβουλεύειν καὶ ἔτι προαναγκάζειν πράττειν, οὐθ' ἐκὼν προήσομαι αὐτὸς, οὐθ' ἄκων, δεῖε ληφθεῖς. Εἰ δ' αὐτὸς τοιαύτη συζῆν ἐμὲ ἀπραγμοσύνη ἀξιοῖς, ὥστε μὴ φθέγγασθαι μήτ' ἀκούειν μήτε ὁρᾶν, ἐχρῆν πρὶν τῆς Ἐκκλησίας προστατήν προβαλέσθαι, εἰπεῖν· κἂν μὲν καὶ αὐτῷ μοι κα' δίκαια ταῦτά καὶ λυσιτελοῦντα ἐδόκει, στέργειν ἦν ἀνάγκη νῦν· ἂν δ' ἕτερα ἐνόμιζον προσήκειν πατριάρχῃ, παρεχόμενον ἂν ἐτέρῳ τῶν θρόνων, οὕτω ζῆν προηρημένῳ. Ἐπεὶ δὲ Θεοῦ χάριτι οὐ τῶν ὁρθῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων προέβλημαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄδικουμένων προσηλασθαι καὶ ὑπερμαχεῖν ἀνάγκην ἔχω, τοῖς ἀδικεῖν ἐθέλουσι καὶ πλεονεκτεῖν οὐ παύσομαι διαφερόμενος καὶ ἀντιλέγων, ἂν τε τῶν φαυλοτάτων τινὲς ᾖσιν, ἂν τε τῶν ὑπερλάμπρων καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἀκρότατον ἀφειγμένων τῆς εὐτυχίας, καὶ μᾶλλον πρὸς ἐκείνους, ὅσα καὶ τὰ ἀδικήματα μείζω, καὶ πρὸς πλείονας ἐξάγοντα τὴν βλάβην. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν τοῖς μὲν μικροῖς μικρὰ τινα ἀδικουσι μόνον ἐγκαλεῖν καὶ τὴν ἀδικίαν ὀνειδίζειν, πρὸς δὲ τοὺς μεγίστους καὶ τὰ μέγιστα βλάπτοντας ἐκόντες ὄντες διὰ τὸ ἀξίωμα σιωπᾶν καὶ μηδὲ γρύζειν τολμᾶν, οὐδὲν διοίσομεν ἰατρῶν τῶν περὶ τρίχας μὲν καὶ ὄνυχας ἡσχολημένων, καὶ τὴν τέχνην ἐν αὐτοῖς ἐπιδεικνυμένων, εἰ δὲ τι νόσημα παρεμπέση τῷ ζώῳ λυμαινόμενον ὄλω, τοῦτου δὲ μηδεμίαν πρόνοιαν ποιουμένων, ἀλλ' ἡγουμένων ἀρκεῖν εἶγε καὶ αὐτοὶ καθήμενοι μετὰ τῶν ἄλλων ἀπολλόμενον ὁρῶεν. Ἐγὼ δὲ καὶ πάνυ θαυμάζω μεμνημένος ὡς ἐκέλευσας ἐμὲ μὲν τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράττειν καὶ περὶ τὰ ἡσχολησθαι

effuxerant, nulla interim legationis mentione facta) cum patriarcha diem proferri agere ferens, admonet, diem sextum jam præterisse, nec adhuc quidquam ab episcopis ad nepotem missis eum audivisse. Oportere igitur, quando satis diu doliberasset, audire quid dicerent. Facturum se promittit. Totidem diebus elapsis, rursum mittit patriarcha, rogans ne ita tempus tereret: sed archiepiscopo et episcopis accersitis, quo pacto se nepos defendisset, cognosceret, indeque videret quid in rem Romanam esset. Respondet, nulli eorum licere inquirere quonam modo ipse domum suam, seu res domesticas moderetur; sibi enim curæ fore, quando, quave ratione illas administret: ipsum, ut patriarcham, ecclesiasticas curas versare, et a politicis imperatorumque negotiis abstinere debere. Talia denuntiavit imperator, quod patriarcham ea denuntiatione terrafactum, libentius taciturnum consideret, qui sequenti luce per internuntium sic respondit: Ego, imperator optime (92), hortari, suadere, et cogere insuper ad officium neque volens, neque invitus (nimirum si comprehendar) prætermittam. Quod si tu in tali otio mihi degendum opinare, ut nec lingua utar, nec auribus, nec oculis, id mihi antequam Ecclesiæ hujus antistes legerer, significare debuisti. Si tum ego quoque id pro æquo et bono probavisset, nunc necesse haberem boni consulere: sin aliud patriarcham decere judicasset, alteri, cui talis vita proposita fuisset, thronum cecissem. Quoniam autem divino munere non solum germanam Ecclesiæ doctrinam defendo, sed etiam injuriam patris patrocinari, eorumque tutelam gerere debeo, adversari et contradicere his non cessabo, qui deserta æquitate, plus nimio sibi arrogant, sive illi infirmi, sive **154** summi ordinis et beatissimi fuerint. Atque istis quidem vehementius, quanto videlicet eorum injuriæ majores, et pluribus detrimentosæ sunt. Si enim obscuros tantummodo et modice injuriosos in jus vocabimus, et injustitiam illis exprobrabimus, adversum summos autem summe nocentes, eorum splendorem dignitatemque reveriti, mutire non audebimus, nihil a medicis differemus, qui in capillis et unguibus occupati, suam ibi scientiam ostentant. Sin morbus arripuerit, qui totum animal perdat, ei depellendo nihil faciunt; sed, si una cum aliis sedentes, ejus interitum aspiciant, sufficere arbitrantur. Nec mediocre miror, dum recordor, jussisse te, ut res Ecclesiæ curem, illisque solis vacem, te pro libidine imperium regere sinam. Simile enim est, ut si corpus animæ diceret: Communionem et conjunctionem tuam non indigeo, neque in rebus agendis administram et adjutricem sustineo, verum per me, ut poterō et voluero, negotia mea pro-

Jacobi Pontani notæ.

(92) Oratio patriarchæ libertatis ecclesiasticæ rhenisima est, mihiq̄e illam divi Ambrosii adversus Theodosiam libertatem in mentem revo-

cat, qua illum tot exadibus innocentium apud Thessalonicam contaminatum, aditu templi ausus est prohibere. Nicephor., lib. xi, cap. 41.

curabo; tu tibi tua curato. Omnibus itaque peccantibus commune remedium dolor de peccatis praescribitur, sive in Deum, sive in homines offensum sit. Atqui nemo resipiscet, nisi prius culpa agnita seipso moderatior evaserit, illi se submitteus, qui se ab ipso laesum putat. Hoc est, quod nepotem tuum et prius plus aequo, et nunc cumulatissime fecisse constat. Nam cum potuisset tunc parem principatus Romani partem tibi ablatam possidere, tamen noluit, sed tibi se subiecit, idque cum bello ulciscendum nihil peccavisset: quodque caput est, pace conciliata ad te veniens, in equo, ut erat, propius adequitare, ut imperatores solent, pepercit: pedester autem te adoravit, tuumque pedem, expresso subjectionis indicio, osculatus est. Et nunc post bellum hoc excitatum tandiu sedet, suppliciter orans, ne pacem velis irritam. Episcopis et primoribus abs te missis primum quidem copiose ostendit, nihil se injuriarum intulisse, quin potius accepisse, et obtreccionibus exagitatam fuisse. Deinde pacis conservandae multa dixit fecitque memorabilia, et multa ad te perferenda commisit; quibus auditis, et Deo gratias egi, qui tali eum prudentia ornasset, et de probitate eundem commendavi: ac te iisdem auditis Deo gratias egisse opinabar, **155** missisque certis hominibus, illum ad te quamprimum adducendum curavisse, mala imminentia profligasse, omnes luctitia et jucunditate propter futuram inter vos concordiam complevisse. At tu non modo horum nihil praestitisti; sed insuper frugifera me consulentem repulisti, et tacere, alienisque negotiis non immiscere jussisti. Cum autem muneris ac officii mei sit oppressos tueri atque adjuvare quantum queam, idipsum pro nepote tuo imperatore praestabo, tantoque magis praestabo, quanto abs te iniquus tractatus est: quam iniquitatem non ille modo, sed Romanorum universitas sentit. Quem ego (minus istuc quam caetera silere possum) tuo mandato paulo ante meis manibus imperatorem, adeo legitime et juste, te libentissimo unxi et consecravi, eum nunc abs te sic nulla sua culpa expelli, quomodo justum est? aut quomodo non multis perdendus essem fulminibus, si in tanto scelere linguam oclusum gererem? Quare denuo te per ipsam veritatem obsecro, ut in viam, unde perversorum mortalium opera detortus es, cito redeas: neve mendacium veritati praepondere sinas. Hec patriarcha imperatori, internuntiis Gregorio Cutala chartophylace, et monasteriorum praeside Cyberiota. Quae cum audisset, intolerabili ira effervuit, praecipitque illos in carcerem statim abduci, Macarium Serrarum metropolitam in palatio sub custodia teneri, patriarcham patriarchio ejectum, in Manganensi monasterio manere (95), et ad eum neminem prorsus admit-

A μόνα, σὲ δὲ ἔξω ὅπως ἂν δοκῆ τὰ τῆς βασιλείας διοικεῖν. Παραπλήσιον γάρ ἐστιν ὡσπερ ἂν πρὸς τὴν ψυχὴν εἶποι τὸ σῶμα, Οὐ θέλωμαι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς συναφείας τῆς σῆς, οὐδὲ συνεργὸν πρὸς τὰ πραττόμενα βούλωμαι ἔχειν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ὡς οἶόν τε ἦ καὶ βούλωμαι, διοικήσω τὰ μέρη· σὺ δὲ φρόντιζε περὶ τῶν ἰδίων. Πᾶσι μὲν οὖν ἀμαρτάνουσι ὡσπερ τι κοινὸν φάρμακον τὸ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις ἐδόθη, ἂν τε πρὸς Θεὸν ἂν τε πρὸς ἀνθρώπους ἢ πλημμέλεια ἦ. Οὐκ ἂν δὲ μεταγνοίῃ τις ἂν μὴ πρότερον ὑπεύθυνον νομίσας ἑαυτὸν μετριώτερός τε γένηται ἑαυτοῦ, καὶ φέρων ἑαυτὸν τῷ πρὸ αὐτοῦ δοκοῦντι ἡδικῆσθαι ὑποχείριον ποιήσῃ. Τοῦτο τοίνυν βασιλεὺς ὁ σὲ ἔγγονος πρότερόν τε φαίνεται ποιήσας, καὶ μᾶλλον ἢ προσήκε, καὶ νῦν οὐκ ἤκιστα. **B** Καὶ γὰρ τότε δυνάμενος εἴπερ ἠθεύλετο τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας οὐκ ἔλαττον μέρος παρασπάσας ἔχειν, οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλὰ φέρων ἑαυτὸν ἐπέταξέ σοι, καὶ ταῦτα μηδεμίαν αἰτίαν πρὸς τὸν πόλεμον ἑκείνον παρασχών. Καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι τῆς εἰρήνης γενομένης, πρὸς σὲ ἐλθὼν, οὐκ ἠθέλησεν ἐριπτόσ σοι προσελθεῖν, ὡσπερ νόμος τῆς βασιλευσίν, ἀλλὰ πεζῇ τε προσεκύνησεν καὶ ἠσπίσατό σου τὸν πόδα, ὅπερ δουλείας ἀκριβοῦς τεκμήριον ἦν. Καὶ νῦν τοῦ πολέμου κινουμένου τουτουῖ, τοσοῦτον χρόνον καθήμενος δεῖται σου μὴ τὴν εἰρήνην καταλύσαι. Ἐλθόντων δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ συγκλητικῶν οὐς ἐπεμψας πρὸς αὐτὸν, πρῶτον μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτὸν μηδὲν ἀδικοῦντα μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ἀλλ' ἀδικούμενον καὶ συκοφαντούμενον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ μὴ λυθῆναι τὴν εἰρήνην εἰπέ τε πολλά καὶ ἔπραξεν ἄξια λόγου· καὶ πρὸς σὲ μεμήνυκε πολλὰ, ὅπερ αὐτός τε ἀκούσας Θεῷ τε εὐχαρίστησα τῇ τοιαύτῃ αὐτῷ σύνεσιν χαρισαμένῳ, καὶ ἑκείνον ἐπήνεσα τῆς καλοκαγαθίας, καὶ σὲ ἐλογιζόμενον ταῦτα πυθόμενον. Θεῷ τε χάριν ἀμολογήσαι καὶ τὸν υἱὸν πέμψαντα διὰ τάχους ἀγαγεῖν πρὸς σεαυτὸν, καὶ τὰ προσδοκώμενα δυσχερῆ λύσαι, καὶ εὐφροσύνης ἀπαντας καὶ θυμηδίας ἐμπλήσαι τῆς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν βασιλέων ἡμῶν γενησομένης. Σὺ δ' οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ τὰ δέοντα συμβουλευόντα ἀπώσω, καὶ σιωπᾶν ἐκέλευσας, καὶ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ μὴ προσήκοντα. Ἐμοὶ δὲ ἀνάγκη ἔχοντι τῶν ἀδικουμένων προϊτασθαι καὶ **D** βοηθεῖν αὐτοῖς ὅση δύναμις, καὶ ὑπὲρ βασιλείας τὸ αὐτὸ ποιήσω· καὶ μᾶλλον ὑπὲρ τούτου, ὅσω καὶ τὰ μέγιστα ἀδικεῖται· καὶ οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον, ἀλλ' εἰς πάντας Ῥωμαίους τῆς εἰς αὐτὸν ἀδικίας διαβασινοῦσης· ὃ δὲ με τῶν ἄλλων μᾶλλον οὐκ ἔξω σιωπᾶν, ἅτι σου προστάξαντος ἐλίγω πρότερον αὐτὸς αὐτὸν ἔχρισεν βασιλεῖα. Τὸν οὖν οὕτω νομίμως καὶ δικαίως καὶ κατὰ γνώμην σὴν γεγεννημένον βασιλεῖα νῦν ἀπελαύνεσθαι, καὶ ταῦτα ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει, ποῦ δίκαιον; ἢ πῶς οὐκ ἂν νομισθείην ἄξιος πολλῶν κεραυνῶν, ἐπὶ τοιαύτῃ παρανομίᾳ σιωπῶν αὐτός; Διὰ τοῦτο σοῦ καὶ αὐθις θέλωμαι πρὸς τῆς

Jacobi Pontani notæ.

(95) Hoc ipsum narrans Gregoras lib. ix, conjugationem patriarchæ et episcoporum in senio-

rem imperatorem præmittit, in quam etiam nobiles adduxerint. Præterea patriarcham sacris inter-

ἀληθείας αὐτῆς, εἴ τι καὶ παρεσύρης πεισθεὶς ἀνθρώποις διεφθοράσι, ταχέϊαν ποιήσασθαι τὴν διόρθωσιν, καὶ μὴ τῷ ψεύδει κατὰ τῆς ἀληθείας ἰσχύσαι δοῦναι βροχήν. Τοιαῦτα μὲν ὁ πατριάρχης μεμήνυκε πρὸς βασιλέα, μηνυταὶς χρησάμενός τῷ τε χαρτοφύλακι Γρηγορίῳ τῷ Κουτάλη, καὶ τῷ τῶν μοναστηρίων ἀρχοντι τῷ Κυβεριώτῃ. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς, θυμῷ τε ἐλήφθη οὐκ ἐτι ἀνασχετῶς, καὶ προσέταξεν εὐθύς τοὺς μὲν μηνύσαντας τοὺς λόγους εἰς δεσμοκτήριον ἐμβληθῆναι· Μακάριον δὲ τὸν μητροπολίτην Σερβῶν ἐν τοῖς βασιλείοις καὶ αὐτὸν ὑπὸ φρουρᾷ εἶναι. Τὴν μὲντοι πατριάρχην, τοῦ πατριαρχείου ἐκβληθῆντα, ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγκάων ἀπρόβιτον μένειν. Τοὺς δὲ πρὸς τὸν νέον βασιλέα παραγενομένους ἀρχιεράς, μήτ' αὐτοὺς προῖέναι τῶν οἰκίων αὐτῶν, μήθ' ἑτέρους παρ' αὐτοὺς φοιτᾶν. Ταῦτα μὲν οὖν ἡ προσέταξεν ἐγένετο ὁ βασιλεὺς. Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ νέου βασιλέως τῶν πρέσβειων ἀναχώρησιν, πέντε πρὸς ταῖς δέκα ἡμερῶν διηνησμένων, ἐπεὶ μήτε παρὰ βασιλέως τοῦ πρεσβυτέρου, μήτε τοῦ πατριάρχου ἀπολογία τις ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τεκμαιρόμενος εἶναι τὴν σιγήν, ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ καὶ πρωτοστράτορι ἐβουλεύοντο τί δεοὶ ποιεῖν. Εἶπεν οὖν ὁ μέγας δομestικός, Οὐκ ἐτι δεόν, ὧ βασιλεῦ, ἀπράκτους καθῆσθαι, ἀλλ' ἔργου ἔχειν. Οὐδὲ γάρ ἐτι τευδὸς ἐνδεῖν, ὃ πρᾶξαντας ἐλπὶς τὸν πόλεμον καταλύσει. Ὅ τε γὰρ χρόνος ἔν τε αὐθὰ καθήμενοὶ δεόμεθα βασιλέως, τοσοῦτον ὑπερήλασε καὶ τὸ ἔξεν, ὥστ' ἤδη οὐ μεγαλοφύχια καὶ καρτερία ἢ ἐπιπλέον παράτασις, ἀλλ' ἐκπληξίς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἀτολμία δοῦναι ἂν τισι δικαίως· πρὸς τε βασιλέα οὐδὲν ὃ τι παραλέλοιπας τῶν δεόντων. Ἀλλὰ πρότερόν τε πολλάκις ἐπρεσβεύσω πρὸς αὐτὸν δεόμενος, μὴ καταλύσει τὴν εἰρήνην, καὶ νῦν πρὸς τοὺς ἐκεῖθεν ἀφειγμένους πρέσβεις ὅσα ἦν ἐπιθυμοῦντας τὴν εἰρήνην, ἐν τε αὐθὰ τε εἶπας, καὶ πρὸς ἐκεῖνον διεπρεσβεύσω. Ὅ τε παρελθὼν χρόνος μετὰ τὸ τοὺς πρέσβεις ἐν τε αὐθὰ ἀπελθεῖν, ἱκανὸς καὶ περὶ τοῦ πράγματος βασιλέα διασκέψασθαι καὶ ἀπολογίαν δοῦναι, εἴ τι μετριώτερον διεννοεῖτο. Τὸ δ' ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ παρὰ βασιλέως τινὰ ἀπολογίαν μὴ ἔλθειν, τεκμήριον ἐναργεῖς τοῦ μὴ προσδέξασθαι τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἤδη φανερώς χωρεῖν. Καὶ τοῦτο ἂν τις καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος στοχασαίτο ἀσφαλῶς. Ὅ γὰρ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτυόμενος, καὶ τοσοῦτους ἐς αὐτὸ τοῦτο πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκπέμψας ὡς ἂν ἔχη χρῆσθαι μεγάλῃ παρασκευῇ πρὸς αὐτὸν καταστῆς, οὐκ ἂν ῥαδίως τὰς ἐκεῖθεν πρόηται ἐλπίδας. Διὸ οὐδὲ ἡμᾶς ἀπράκτους δεῖ καθῆσθαι, ἀλλὰ πανταχόθεν ἀπεγνωκότας τὴν εἰρήνην, πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι παρασκευάζεσθαι τοὺς ἐπίδοτας. Τοιαῦτα τοῦ με-

Jacobi Pontani notæ.

dixisse omnibus, qui junioris Imperatoris nomen tacerent, ac debitum Imperatori honorem habere recusarent. Excommunicasse etiam adversæ partis sacerdotes, a quibus vicissim cum factione sua excommunicatus sit. Ibidem querimonia senioris

A li (94): profectos vero ad nepotem episcopos, neque ipsos adibus suis pedem efferre, neque ad illos quemquam ventitare. Facta ad ejus arbitrium omnia. Diebus quindecim a recessu legatorum transactis, cum neque ab avo, neque a patriarcha responsum afferretur, nihil boni ex hoc silentio conjiciens junior, cum magno domestico et protostratore quid agendum esset, deliberationem instituit. Ibi magnus domesticus, non ultra sedendum, sed manus operi admoliendas; nihil enim restare amplius, quo ab ipsis præstito, bellum quieturum spes sit. Nam et tempus quo hic morarentur, imperatorem avum rogantes, usque eo terminant excessisse, ut jam longior expectatio non magnanimitati ac tolerantia. **156** sed consternationi in rebus arduis, et ignavia merito tribuenda videatur; et omnes officii partes erga illum explicitas esse, cum et antea toties per legatos, ut pacis conventis staret, ab eo petiverit, et nunc cum iis qui illinc venerant legatis, quæcunque potuit quispiam pacis cupidus et hic coram locutus sit, et per eosdem cum ipso adhuc egerit. Tempus elapsum post illorum discessum, ad capiendum in hoc negotio consilium, dandamque responsum (si quid moderatum cogitaret) sufficere potuisse. Sed tanto intervallo tacere, argumento esse manifesto, pacem repudiari, bellum apertum cogitari: id quod etiam ex re ipsa non dubia conjectura quispiam assequatur. Qui enim tantum temporis in apparatu militari consumpserit, tam multos ea gratia in occidentem emisit, ut cum venisset, omnia affatim suppeditarent, spes sibi inde injectas haud facile projecturum. Quare nec ipsis bonum tempus inertis otio transigendum, sed pace jam desperata, ad propulsandam adversariorum vim undique subsidia comparanda. Excipiens magnum domesticum protostrator eadem hortatus est. Si, inquit, imperatorem contra nos bellum pridem machinatum, et undique copias in illud contrahere ignorarem, circumspiciendum fuisset diligenter, ne ipso pacem capessente, nos stulte bellum inceptarem. Sed quoniam multa nobis liquidum faciunt, nec ipsemet inficari possit, se armis istis causam et caput esse, nos quoque undecunque utilitas aliqua affulserit, ea uti convenit. Ipsi quoque Imperatori juniori de cætero non cunctandum, sed e loco abeundum videbatur, belloque gerendo insistendum. Admonebat tamen, spem pacis non funditus abjiciendam, sed ipsi per semet, cum Byzantium pervenissent, eam peterent. Ac siquidem eos reveriti adversarii ab armis discederent, inventum esse quod quærebatur: sin minus, testati Deum ipsosque Byzantios, se enixe

de patriarcha.

(94) Interpreter legit ἀπρόβιτον, sed hic et apud Gregoram est ἀπρόβιτον, id est, foras predeundi licentiam non habentem.

pacem poscentes, ob ipsis repulsam tulisse, recederent. Hic magnus domesticus: Byzantium quidem, imperator, ibimus, ut iubes: miror autem summo opere, cum tot et tanta pacis iugendæ conati simus, nihilque promoverimus, quid ita tu pudorem et reverentiam solam hoc tibi confectorum speres. Ignosco porro huic sermoni tuo, quando idem tibi accidit, quod ardentissimum fœderi correptis solet. **157** Illi enim perpetuo fontes et flumina somniantes, vellent omnia sibi aquas scaturire; et hoc non fieri, moleste patiuntur, tametsi certo norint, cupere se quæ fieri nequeant. Sic tibi tam valde desperateque cum pace consistanti, nihil mitum si ad quæ pertingi prorsus nequit, ad ea perveniri posse existimas, et viam per invia, quod dicitur, excogitas. Equidem ego cum ob alias causas pacem in perditis habeo, tum quod spatium tot dierum nihil tibi a patriarcha significatum video. Suspiciari licet, quoniam portæ urbis sedulo custodiantur, nec ipsi concessum, quæquam fors ad nos transmittere. Veruntamen arbitror eum non magis ob hoc silere, quam ne malorum nuntius fiat. Sermones consultantium hi erant.

ὄν, τὴν αἰδῶ ἡλιπίσας μόνην τοῦτο ἂν ποτε δυναθῆναι. Συγγνώμη δ' ὅμως τοῦ λόγου, τοῖς ὑπὸ πυρρῶ λαόρου κατεχομένοις πάσχοντι ταῦτόν. Ἐκεῖνοί τε γὰρ δεῖ κρήνας διᾶσαι καὶ ποταμούς τῷ νῶ καὶ ὅ ἀντὰ χρῆμάτῃ ὕδωρ ἀναβλύζειν αὐτοῖς ἀξιούσι, καὶ δυσχεραίνουσι τοῦτου μὴ γενόμενου. Καίτοι γε εἰδότες σαφῶς ὡς ἀδύνατα ἀξιούσιν, καὶ σοὶ τῆς εἰρήνης σφόδρα περικαῶς ἐχομένῳ, οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τὰ πάντα ἀνεφοικτὰ ἡγεῖσθαι δυνατὰ, καὶ ἐξ ἀπόρων, τὰ λεγόμενα, πόρους ἐπινοεῖν. Ἐγὼ δὲ ἄλλοις τε πολλοῖς ἀπηγγέρευκα τὴν εἰρήνην καὶ τῷ ἐπὶ τούτοις ἡμέραις μηδὲν τὸν περικράχην σου μερηνοχέου. Ἔστι μὲν γὰρ ὑπέροχον διὰ τὸ τὰς τῆς πόλεως πύλας ἀσφαλῶς φρουρεῖσθαι, μηδ' αὐτῷ ἐξελθεῖν τινα πέμψαι πρὸς ἡμᾶς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ οὐ διὰ τοῦτο μάλλον, ἢ διὰ τὸ μὴ κακῶν ἄγγελος γενέσθαι, ἀσπάσασθαι τὴν σιωπὴν. Οἱ μὲν ὄν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους βουλευόμενοι εἶπον.

CAPUT IJ.

Rhegio Byzantium iter intendunt. Litteræ amicorum, acta nuntiantes, imperator paucis comitibus ad pacem procedens, avum ad colloquium invitat: si nolit, marchionem Montisferrati, patrum ad se mitti rogat. Jubetur ab urbe discedere. Marci Caballarii de muro in imperatorem convicia. Rursum de officio suo, cum insectatione inexpressibilis avi pertinaciæ. Selgriæ rebus constitutis Apocauchum relinquit. Copiæ ad Didymotichum convenire iussæ. Andronicus Tornices, et Manuel Lascaris de prodicione insimulati, Thracia in exilium pulsæ.

Ut primam statuerunt Byzantium petere motis **C** Rhegio castris eo intenderunt, cum mille trecentis, quos ducebant, selectis militibus. Ponte transito, ab amicis ex urbe veniunt litteræ, specialim omnia recensentes, quomodo avus legatos reversos ne interrogare quidem dignatus fuisset, et quænam patriarcha ob id succensens ei dixerit, quid responsum sit, ac postremo ut ipse et socii responders imperatori juniori prohibiti sint. Ei igitur a quo litteras acceperat, per illum ipsum qui attulerat de benevolentia declarata gratias ingentes egit, suos arma induere iussit, ratus nec tutum nec usui militari consentaneum per hostilia loca inermes incedere (95). Ut muri Byzantii in

Jacobi Pontani notæ.

(95) Iphicrates, Atheniensium dux, si bene memini, aiebat, etiam per amicorum regionem transeunt, castra communienda; quia videlicet semper est incerta securitas, propterea quod nulla est amicis certa fides. Huc item pertinet præce-

A γάλου δημοστικῶν εἰπόντες, καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἔργου ἄπεισθαι πρήναι. Εἰ μὲν γὰρ ἠγνοοῦμεν, εἰπέν, οἱ βασιλεὺς ἐκ πολλοῦ κεκίνηται πρὸς ἐδ πολέμῳ ἡμῶν, καὶ παντοῦθεν ἐκαστῶ δυνάμιν συναθροίζει καθ' ἡμῶν, Ἑλλην δασακίναςθαι ἐπιπάλυ, μὴ αὐτοῦ τῆς εἰρήνης ἐχομένου. ἤμαξ: ὀξῶμεν ἐξ ἀβουλίας πολέμου ἤρχθαι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐκ πολλῶν ἡμῶν γεγνηται καταφανές, καὶ οὗδ' αὐτὸς ἂν ἀρῶσαιτο βασιλεὺς μὴ οὐκ αὐτὸς αἴτιος γεγενῆσθαι τοῦ νῦν πολέμου, ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ὄθεν ἂν τις ὑφέλιτα ἔξει πράττειν. Βασίλει δὲ καὶ αὐτῷ μὲν οὐκ ἐπὶ πλέον ἐπιδοκεῖ μέλλειν, ἀλλ' ἀπελθόντας παρασκευάζεσθαι πρὸς τὸν πόλεμον. Καρῆναι δὲ μηδὲ τὴν τελευταίαν ἐπιβουλήν τῆς εἰρήνης ἀπολιπεῖν· ἀλλ' αὐτοῦς πρὸς Βυζαντίου ἐλθόντας, δι' αὐτῶν τὴν εἰρήνην αἰτεῖν. Κἂν μὲν αἰδεσθέντες καταλάβωσι τὸν πόλεμον, τὸ ζητούμενον ἠυῖσθαι· ἐὰν δὲ μὴ, θεῶν ἐπιμαρτυραμένους, καὶ αὐτοῦς Βυζαντίους ὡς παντὶ τρόπῳ τὴν εἰρήνην αἰτοῦντες ἀπειθοῦνται ὑπ' αὐτῶν, ἀναχωρεῖν. Ὁ μέγιστος μέγας δομέστικος, πρὸς μὲν Βυζαντίου, εἶπεν, ἐλευσόμεθα, καθάπερ ἐκέλευσα, βασιλεῦ· πάντο δὲ θαυμάζω οἱ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα πρὸς τὸ μὴ καταλυθῆναι τὴν εἰρήνην προσηματεύσαμένων ἡμῶν, καὶ πλέον ἠνυκότεον μη-

B

ὡς δὲ ἐδόκει πρῶτον εἰς Βυζαντίον ἐλθεῖν, ἄραντες ἐκ Ἐγγύου ἄμα τριακοσίους καὶ χιλίους λογάσινοδὸς ἦγον, τὴν ἐς Βυζαντίον ἐπορεύοντο. Ματὰ δὲ τὸ τὴν αὐτόθι γέφυραν διελθεῖν, παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ βασιλέως φίλων ἤκε γράμματα πρὸς βασιλέα, πάντα κατὰ μέρος διεξιόντα, ὅπως τε οἱ ἐπίγυμνοι πρέσβεις αὐδ' ἐρωτήσεως πρὸς βασιλέως ἀξιωθεῖεν τοῦ πρεσβυτέρου, ὅσα τε δυσχεράνας ὁ πατριάρχης τούτου ἐνεκα εἶποι πρὸς βασιλέα, καὶ ὡν τύχοι τῶν ἀποκρισέων, καὶ τελευταίων, ὡς αὐτὸς τε καὶ οἱ συμετασχόντες αὐτῷ τῆς πρὸς βασιλέα ἀπολογίας εἰρχθεῖεν. Τῷ μὲν οὖν πέμψαντι τὰ γράμματα βασιλεὺς διὰ τοῦ κεκομικότος τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀντέπεμπε χάριτας πολλάς, τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν ἐκέλευε τὰ

ptum Onosandri lib 1, cap. 8, Strategici. Imperator si in hostili solo castra ponat, statim vallo fossaque cingat, licet ibi ad breve tempus considere voluerit. Hæc enim castrens ratio nunquam pœnitenda, semperque tuta adversus repentinas et

διπλα περιθάλπει, κινδύνων οὐκ ἀσφαλές εἶναι οὐδ' ἐμπερίαις στρατιωτικῆς διὰ πολέμιας ἰόντας ἀφράκτους χωρεῖν· καὶ ἐπιβίζοντο πάντες ἢ προστάθησαν. Ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῶν Βυζαντίου τειχῶν, τὴν στρατιάν μὲν ἔστησε βασιλεὺς ἀποκτείνω· αὐτὸς δ' ἄμα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ καὶ πρωτοστράταρι καὶ στρατηγικῶς ἑτέρους τριάκοντα παραλαβὼν ἦλθεν ἐγγύς τειχῶν παρὰ τὴν τῆς Ἰουρολίμνης προσαγορευομένην πύλην. Ἐστὼν ἄλλοι τε ἦσαν ἀπλισμένοι πολλοὶ, καὶ ἀρχῶν αὐτῶν ὁ τῆς βασιλικῆς τραπέζης δομestικός Φωκάς ὁ Μαρούλης, ὃν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσηγόρευεν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο μὲν οὐδὲν, προσκύνει δὲ μόνον σιγῇ. Τό τε γὰρ ὡς βασιλέα καὶ δεσπότην ἑαυτοῦ θέας οὐ μικρὸν ἐνεποιεῖ προσαγορευταί, τὴν ἐκ βασιλέως τοῦ πρεσβυτέρου βλάβην ὑφορωμένῳ· καὶ τὸ ὡς ἰδιούτη προσενεχθῆναι, οὐ μόνον ἰταμὸν θένῳς, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μηθαμῶς προσηκεν, ὅτε πεπαιδευμένῳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἱκανῶς. Βασιλεὺς δὲ ἐκέλευεν αὐτὸν πρὸς βασιλέα τὸν πάππαν ἐλθόντα ἀπαγγεῖλαι· Ὡς δεῖται σοῦ, βασιλεὺς, ὁ σὸς ἔγγονος, ἢ αὐτὸν κελεῦσαι πρὸς σὲ ἐλθεῖν, ἢ εἰ τοῦτο δυσχερές, ἀλλὰ τό γε δεύτερον, ἐν εὐεργεσίᾳ μεγάλῃ μέρει ταύτην αὐτῷ χάριν καταθεῖναι, τὸ ἐλθόντα αὐτὸν ἐπι τοῦ πύργου τουτουῦ, μικρὰ ἄλλα διαλεχθῆναι πρὸς σὲ· ἢ εἰ μηδὲ τοῦτο δυνατόν, τό γε τρίτον, τὸν θεῖον αὐτῷ [αὐτοῦ, ut supra] μαρκέσην πρὸς αὐτὸν ἀποστεῖλαι ἀρτίως ἔχοντα ἐκ Λουμπάρδιας, ἄμα μὲν ἐπιθυμίαν ἔχοντα αὐτῷ συγγενέσθαι χρόνον ἤδη συχνὸν ἀποδημοῦντι, ἄμα δ' ἵνα χρήσῃται αὐτῷ καὶ πρεσβευτῇ πρὸς αὐτόν. Ὁ μὲν οὖν Μαρούλης εἰπὼν ὡς ποιήσει τὰ κελευσθέν, ἀπῆλθεν. Ἐ μὲντοι μαρκέσης Θεόδωρος υἱὸς βασιλέως ἦν τοῦ πρεσβυτέρου ἐκ βασιλίδος Εἰρήνης τῆς θυγατρὸς Μαρκέση Μουντες Φαράντες (97) τοῦ Λουμπάρδιας ἀρχόντος μέρους γεγενημένος. Κατὰ δὲ μητρῶον κληρὸν εἰς Λουμπάρδιαν ἀπελθὼν, ἦρχεν ἐκεῖ τὴν μητρόθεον αὐτῷ προσήκουσαν ἀρχὴν. Τότε δὲ εἰς Βυζάντιον ἔτυχεν ἐλθὼν, ἄμα μὲν ὀφόμενος τοῖς συγγενεῖς, ἄμα δ' ἵνα καὶ παρὰ βασιλέως τοῦ πατρὸς εὐεργετηθῇ. Τούτο δ' ἦν αὐτῷ ποιεῖν ἐξ ἑθους κατὰ τινὰς περιόδους ἐτῶν. Ὁ δὲ Μαρούλης μετὰ μικρὸν ἐκ βασιλέως ἐλθὼν, ἀπήγγειλε τῷ νέῳ βασιλεῖ ὡς εἶη μεμνηυκῶς αὐτῷ βασιλεὺς ὁ πάππος τῶν ἐνθένδε ἀναχωρεῖν, μηδ' ἰστάμενον αὐτοῦ, τὴν

A conspectu fuerunt, exercitum imperator ultra procedere vetuit; ipse, magno domestico et protostrotatore comitibus, praeterea triginta militibus, quam proxime juxta portam Gyrolimniam acce sit. In muris cum alii multi conspiciebantur, tum dux eorum Phocas Marules, mensae imperatoriae domesticus, quem ore suo salutavit imperator. **158** Ille nihil respondens, capite tantummodo inclinatio honorem habuit. Etenim ut imperatorem ac dominum suum salutare, ne seniori poenas daret, admodum reformidabat: et gerere se velut erga privatam, non solum impudens factum erat, sed etiam ut in hujusmodi morum civilitate egregie instituto, nequaquam conveniebat. Jubet igitur nepos, ad avum abiens, ei suis verbis haec dicat: Orat te nepos tuus, imperator, ut aut ipsum ad te accersas, aut si hoc difficile, ipse progressus, de turri hac paucis te alloquentem audias; et hoc beneficium, quod illi pro magno erit, ne deneges. Quod si neque hoc fieri potest, saltem patruum ejus marchionem, recens ex Insubria praesentem ad eum mittas, quicum post longam absentiam sermonem conferre desiderat, et quo etiam legato ad te utatur. Marules se rem curaturum recipiens, abiit. Marchio hic Theodorus senioris imperatoris filius erat, ex Irene marchionis Montisferrati, qui partem [Insubriae, seu] Lombardiae tenebat, filia procreatus. Qui in Lombardiam profectus, illic materna sorte (96) ad se devolutum principatum regebat. Per id vero tempus (uti post aliquot annorum curriculum semper solebat) Byzantium venerat, simul ut consanguineos viseret, simul ut a patre munus beneficiumque acciperet. Paulo post Marules ab imperatore regressus nuntiat avum mandare inde abscedat, neve nitatur ejus urbem sibi assuerere, dum obvium quemque decipit, et fallaci persuasione deludit. Neque enim fieri posse ut ipse in moenia procedat, inde illum auditurus, neque ut ingressum illi concedat, sed neque patrum missurum. Stabat propter Marulem Marcus quidam, cognomento Caballarius (98), Bardae Caballarii filius, unus de imperatoris domesticis, qui stolidè et imperite imperatori juniore: Recederet, priusquam suum

Jacobi Pontani notae.

Improvisas irruptiones. Collocet etiam custodias ac speculatores, quasi prope adsint hostes, etsi longius ahesse putet.

(96) Si placet, audi hac de re scribentem Gregoram lib. vi, in hunc modum: Sed ea spe frustrata (Irene) Theodorum alterum filium cum pecunia maxima in patriam suam Lombardiam mittit; maluit enim ut Latinorum ibi religionem coleret, et peregre minore dignitate esset, quam ut domi illustris, in viso privigno (Andronico juniore, qui avi sui filius toties appellatur), ejusque posteritas illius posteritati serviret. Atque ita incitata suam cupiditatem in uno saltem filio, Theodoro marchione, explevit. Paulo ante, Spinulae cujusdam Gennensis filiam cepisse uxorem dicit, non magnae auctoritatis, aut nobilitatis viri. Latinis enim nobilibus hunc fere studio est cum Romanis, imo ne cum ipsis qui-

dem imperatoribus affinitates jungere. Nam nec ipsa si illustri nata genere fuisset, Romano facile nupsisset. Sed refutant Gregoram ducis Braunsuicensis, et Sabaudiae comitis filiae, quae ambae cum Andronico juniore nuptae fuerunt. Et cap. 40, ostenditur, quantopere frater Annae de hoc matrimonio gaudens sit, quantopereque sororem idcirco honoravit.

(97) Superius vocaverat Μουμφαρά. Nicetas autem, μαρκέσιον Μόντης Φαράντις.

(98) Multo inhumanius habitum dicit Gregoras: Sed neque ipse, neque verba ejus ulla ex parte admittebantur; sed et lapidibus supernis ab his qui propugnacula manium tuebantur, fugabatur; qui ne vocem quidem ejus ferebant, eumque contumeliosis dictis impune incessebant; et ignominiose dimittebant, dolo planam esse et cegitationem et orationem ejus dictitantes.

ipse caput devoraret. Ad hoc verbum subridens ille : Aique, Marco, inquit, non est ut hoc possit. Nam vivus meum ipsius caput devorare nequeo, et mortuus multo minus quivero, ut te utrumque mentitum appareat. Ac Marco quidem ludens talia respondit : Marulæ autem suo nomine ave hæc referenda dedit : Scire Deum ipsum, scire etiam se, quod res ipsæ testentur, nihil se studii alacritatisque ad ea quæ ille mandasset, sibi que placere ostendisset, exsequenda prætermisisse. **159** Existimasse porro eum quoque hæc præ aliis scire, ut oportebat. Sed quoniam dæmonis alicujus invidia ita comparatum sit, ut amoris atque obedientiæ antehac suæ erga ipsum argumenta ventis tradiderit, sycophantisque ac perditis hominibus auscultans (multa prius adversum se meditata, insidiosaque molitus, ut pateat ex interceptis litteris, quas per episcopos revertentes illi miserit) bellum renovavit; et cum sæpe multumque rogans, uti pacem acciperet, non impetravit, et nunc cum hæc veniens, genua ejus amplexus sit, et ut pax constitueretur, nihil non tentavit, ipse tamen se nondum fregerit, sed supplicem re infecta dimiserit, et tanquam vas inutile abjecerit, spemque suam in pardali collocavit, quam solutam contra se immiserit, ideo pacem et dicta propter illam sacramenta Deo se committere (per quem jurata religiose adhuc servet) et omnes res suas in justum omnium judicem referre, jamque necessitate constrictum bello manum implicare. Considerare se ipsum quoque amentiam suam brevi cogniturum, et ex eventis perspecturum, ea elegisse quæ vitare in primis, ea reliquisse quæ toto pectore consecrari complectique debuisset. Hæc factus de equo descendit, et quamvis absentem avum, ritu consueto veneratus est : ac Marules perinde ut prius, cum silentio de mœnibus caput ei submitit. Aliis deinde in muro stantibus salutatis, discessit; veniensque Selybriam, rempublicam suo judicio formavit, et præfecto ibidem declarato, Didymotichum abiit, relicto Selybriæ Apocaucho magno cubiculario, ut si quid opus esset securitatis causa id constitueret, et ad se veniret; quod eis paucos dies factum est. Exercitus ad Didymotichum congregari jussus. Non ita multis interjectis diebus, qui erant in Thracia affuerunt omnes, extra Comanorum paulo minus duo millia, qui e Dalmatia Michaelis secundi castra secuti fuerant. Edicto imperatoris senioris Andronicus Tornices, et Manuel Lascaris Thracia pulsæ, in insulis Lemno, Thaso et Lesbo se collocaverant. Exsiliij hujus causa manifesta non exstabat. Ferebatur, eos cum Scytharum satrapis clandestina habuisse colloquia, uti in Thraciam copias mitterent, unaque cum cætera præda ipsos cum conjugibus **160** atque liberis se illis dedentes secum abducerent. Hujus criminis nulla erat probatio. Quare junior imperator eos exsilio multatos non parum indignabatur; ferebat tamen tacitus, ne quid ab avi sententia discrepare videretur.

αὐτοῦ πόλιν περιποιεῖν ἑαυτῷ ἑξαπατῶντα καὶ κωραπεῖθοντα τὸν προστυχόντα. Οὕτως γὰρ αὐτὸν δυνατὸν ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐλθεῖν, οὐτ' αὐτῷ τὴν εἰσοδὸν συγχωρῆσαι, ἀλλ' οὐδὲ μὴν τὸν θεῖον αὐτῷ τὸν Μαρκέσσην ἀποστελεῖν πρὸς αὐτόν. Πλησίον δὲ αὐτοῦ Μαρούλη καὶ Μάρκος τῆς Καβαλλάρου ὀνομασμένους, ἡ Καβαλλάρου τοῦ Βάρδα ἐστὼς, ἐκ τῶν οικητῶν τοῦ προσδυτέρου βασιλέως ὦν, σκαιῶς καὶ ἀπαιδεύτως πρὸς βασιλεῖα τὸν νέον εἶπεν, ἀποχωρεῖν τῶν ἐνθῆνης, πρὶν κατεδηδοκίμει τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ. Ἡδὲ δὲ γελάσας ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ λόγῳ, Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν, εἶπεν, ὦ Μάρκε, τοῦτο. Ζῶν τε γὰρ οὐκ ἂν καταφάγοιμι τὴν ἰδίαν κεφαλὴν. Καὶ ἀποθανόντα ὁμοίως ἀδυνατώτερον τοῦτο πράττειν ὥστε σε συμβαλεῖν καὶ ἀμφοτέρωθεν ἐφεῦσθαι. Πρὸς μὲν οὖν Μάρκεν τοιαῦτα παίζων εἶρηκεν ὁ βασιλεὺς, τὸν Μαρούλην δὲ ἐκέλευεν ὡς ἐξ αὐτοῦ τοιαῦτα ἀπαγγέλλειν βασιλεῖ. Ὡς αὐτὸς ἂν εἰδείη θεῖς, οἶδα δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ αὐτῶν ἐμοὶ συνεπιμαρτυρούντων τῶν πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ἐνέλιπον προθυμίας οὐδὲ σπουδῆς εἰς τὸ πράττειν ἅ τε προσέταττες καὶ ἦν σοι κατὰ γνώμην, ἐλογιζόμεν ὅτι καὶ σὺ μᾶλλον ἂν εἰδείης αὐτὰ τῶν ἄλλων, ἐχρῆν γάρ. Ἐπεὶ δ' οὕτω τὰ πράγματα φθονερὸς τις συνεσκεύασε δαίμων, καὶ ὦν μὲν ἐν τοῖς παρεσχούσι κτεροῖς εὐνοίας ἅμα καὶ εὐπειθείας τῆς πρὸς σὲ ἐπιδοξοῦμαι ἔργῳ ἐκελάθου, ἀνθρώποις δὲ συκοφάνταις καὶ φθόροις πεισθεὶς κελίηκας αὐθις τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ἐμὲ (πολλὰ πρότερον καὶ βουλευσάμενος καὶ συσκευάσας κατ' ἐμοῦ, ὡς ἐγένετο καταφανῆς ἐμοὶ ἐκ τῶν ἐλωκῶτων γραμμάτων, ἃ καὶ μετὰ τῶν πρὸς ἐμὲ ἐλθόντων ἀρχιερέων ἐπεμψά σοι), καὶ πολλὰ πολλάκις ἐμοῦ δεηθέντος οὐ προσεδέξω τὴν εἰρήνην, καὶ νῦν ἐλθόντος ἐνταυθοῖ καὶ ἀποτομένου σου τῶν γονάτων, καὶ πάντα πράττοντος ὥστε τὴν εἰρήνην εἶναι, οὐδὲν μᾶλλον ὑφῆκας τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἀπρακτον ἀπεπέμψω, ὥσπερ τι σκεῦος ἀχρηστον ἀπορρίψας. Ἡλικίας δ' ἐπὶ τὴν δεδεμένην πάρδαλιν ἦν ἔλυσας κατ' ἐμοῦ, ἰδοὺ τὴν μὲν εἰρήνην καὶ τοὺς δι' αὐτὴν γεγεννημένους ὄρκους παραδίδωμι Θεῷ, ὃν αὐτὸς εὐορκῶ, πάντα δὲ τῷ πάντα δικαίως κρίνοντι ἀναθεὶς τὰ κατ' ἐμὲ, ἀναγκαίως ἦδη πρὸς τὸν πόλεμον χωρῶ. Πέποιθα δὲ ὡς ὀλίγου παρελθόντος χρόνου, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοήσεις τὴν ἀβουλίαν τὴν νυνί - ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαθήσει σαφῶς, ὡς ὦν μὲν ἀποσχέσθαι ἔδει, ταῦτα προείλου, ἃ δὲ ἔκρινας καταλιπεῖν, τούτων ἦν βέλτιον ἔχεισθαι παντὶ σθένει. Τοιαῦτα βασιλεὺς ὁ νέος εἰπὼν, καταβάς τοῦ ἵππου, προσεκύνη καὶ ἀπόντα τὸν πάππον καὶ βασιλέα. Καὶ ὁ Μαρούλης δὲ ὁμοίως ὥσπερ καὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ τεῖχους αἰγῆ τὴν προσκύνησιν παρῆχε τῷ νέῳ βασιλεῖ. Ἔτα καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπὸ τοῦ τεῖχους ἀσπασάμενος ὁ βασιλεὺς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Καὶ διοικήσας τὰ ἐκεῖ ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἀριστα εἶχειν, καὶ ἔρχοντα ἐπιστήσας Σηλυβριανοῖς, ἦλθεν εἰς Διδυμότειχον, καταλιπὼν ἐν Σηλυβρίᾳ παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκαυχον, ὡς ἂν εἴ τι ἀσφαλείας ἐνέδει Σηλυ-

ερίας ἕνεκα καταστησάμενος, ἀφίκηται πάλιν πρὸς αὐτὸν, ὃ καὶ ἐποίησεν ὀλίγων ἡμερῶν ἔσω. Βασιλεὺς δ' ἐν Αἰδυμοτείχῃ προσέταξεν ἀθροίζεσθαι τὴν στρατιάν· καὶ οὐ πολλὰς ὑστέρων ἡμέρας, οἱ κατὰ Θράκην συνήλθον πάντες πλὴν τῶν Κομάνων, οὓς ὀλίγω ἔλασσον ὄντας διασχίλους τὸν ἀριθμὸν, (ἦσαν δ' οὗτοι οἱ ἐκ Δαλματίας τῷ βασιλεῖ προσελθόντες· Μιχαὴλ τῷ δευτέρῳ) προστάξαντος τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως· ὁ Τορνίκης· Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Λάσκαρις Μανουὴλ ἀνέστησαν τε ἀπὸ Θράκης, καὶ ταῖς νήσοις Λήμνῳ καὶ Θάσω ἐγκατέκτισαν καὶ τῇ Λέσβῳ. Αἰτία δὲ ἦν τῆς ἀναστάσεως αὐτῶν, εὐδηλος μὲν, οὐδεμίαν· ἐλέγετο δὲ ὡς βασιλεὺς πύθοιτο περὶ αὐτῶν ὡς κρύφα διαλεχθεῖεν πρὸς τοὺς σατράπας τῶν Σκυθῶν, ἵνα στρατικὴν πέμψαντες ἐκεῖθεν μετὰ τῆς ἄλλης λαίας ἀπαγάγωσι καὶ αὐτοὺς πρὸς τὴν Σκυθικὴν προσχωρήσαντας ἅμα γυναῖξί καὶ τέκνοις. Ἀπ' οὗτος δὲ ἦν τῆς αἰτίας ταύτης οὐδεμία. Αἰὶ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος ἐδεσχεύειν οὐ μετρίως αὐτῶν ἀνισταμένων. Ἦνευχε δὲ σιγῇ, τῷ μὴ δοκεῖν ἐναντία βούλεσθαι τῇ βασιλείῳ γνώμῃ.

CAPUT LII.

Protostrator Thraciæ prætor creatur. Andronicus nepos cum magno domestico et parte copiarum in Macedonia cum hostibus conficturus abit. Matrem apud Gratianopolin invenit. In hostes illur : qui sementes sibi, Pheras concedunt. Zichnae deditio. Hostes Pheris ad pugnam elici non possunt. De postulatis præstandis se excusant ; Domesticus recedendum suadet. Zichnam redeunt.

Ἐπεί δὲ συνήθροιστο ἡ στρατιὰ, τὸν μὲν πρωτοστράτορα βασιλεὺς τῆς Θράκης ἀπέδειξεν ἐπίτροπον πάσης, καταλιπὼν αὐτῷ καὶ μέρος τῆς στρατιᾶς ὥστε δύνασθαι πρὸς τοὺς ἐκ Βυζαντίου ἀντέχειν. Αὐτὸς δὲ ἅμα τῷ μεγάλῳ δεμωστικῷ τὴν ἐπίλοιπον παραλαβὼν πρὸς Μακεδονίαν ἐχώρει, ὡς ἐκεῖ μαχομένου τοῖς ἐκ τῆς ἑσπέρας τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως στρατηγοῖς. Ἐπύθετο γάρ αὐτοὺς ἐκ τῶν ἑσπερίων πόλεων στρατιάν οὐκ εὐκαταφρόνητον συνηθροικῆτας, ἅμα δὲ καὶ Τριβαλῶν οὐκ ὀλίγην συμμαχίαν ἐπαγομένους χωρεῖν κατ' αὐτοῦ. Βασιλίδα δὲ τὴν αὐτοῦ γαμητὴν ἐν Αἰδυμοτείχῃ καταλέλοιπεν ἅμα τῇ αὐτοῦ θείᾳ Θεοδώρα τῇ Καντακουζηνῇ τῇ τοῦ μεγάλου δεμωστικῆς μητρὶ. Γενόμενος δὲ ἐν Γρατζιάνου πόλει περὶ ἐκβολὰς τῆς Θράκης κειμένη, ἔειπεν αὐτοῦ μητέρα τὴν βασιλίδα τὴν ἐκ Βυζαντίου ἐπάνοδον αὐτοῦ περιμένουσαν εἶρεν. Αὕτη γάρ, εἰ τῶν πρὸς ἀλλήλους τοῖς βασιλεῦσι σπονδῶν εὐσῶν, πρὸς βασιλέως ἤτησατο τοῦ κηδεστοῦ πρὸς Θεσσαλονικίην ἐν ᾧ φροντιστηρίῳ τὸ μοναχικὸν ἠμφιάσατο σχῆμα πάλιν ἐπαγγελθεῖν· καὶ ἐπεστράπη. Ὡς δὲ μετὰ τῆς ὁδοῦ ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων πόλεμος ἀνεβδελίσθη, ἔμεινεν ἐν Γρατζιάνου δεῖσασα τὴν ἀταξίαν τῶν ἑσπερίων. Ὡς γὰρ ἠγγέλθη αὐτοῖς ὅτι διελέλυτο αἱ σπονδαί, τοὺς τῷ νέῳ βασιλεῖ προσκειμένους εἰρξάν τε πάντας καὶ εἶχον ἐν φρουρᾷ· ἡμέρας δὲ ὀλίγας ἅμα τῇ μητρὶ διατρίψας αὐτοῦ, ἔπειτ' ἡ ἐκ τῆς ἑσπέρας στρατιὰ ἠγγέλθη περὶ Δράμαν καὶ τὴν Φιλίππου πόλεις Μακεδονικὰς ἐστρατοπεδευκέναι, Θεῶν καὶ τῇ πανάγῳ αὐτοῦ μητρὶ εὐξάμενος, καὶ θυσίαν αἰνέσειας αὐτοῖς θύσας, τοὺς ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς γεγεννημένους τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἔρχους, οὓς αὐτὸς ἔμετο εὐδοχεῖν, ἐκέλευσεν ἐπὶ πῆς σημαίας ἀναθέντας εὐθὺ χωρεῖν τῶν πολεμίων. Ἐστρατήγουν δὲ αὐτῶν ὁ τε τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἀνεψιὸς Ἀσάνης Μιχαὴλ, καὶ ὁ ὑπαρχος Μονομάχος, καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, καὶ ἐπὶ τούτοις Δημήτριος ὁ δεσπότης ὁ τοῦ βασιλέως υἱός. Τοῦ δὲ ἐκ τῶν Τριβαλῶν συμμαχικοῦ δυσκαίδησα ταγματῶν ὄντων, ὁ Χρέλης ἐστρατήγει, τῶν τε παρὰ Τριβαλοῖς εὐπατριδῶν καὶ ἀνδρίας καὶ ἐμπειρίας στρατηγικῆς τὰ πρῶτα φέρων παρ' αὐτοῖς. Ἄμα δὲ τῷ ἀφασθαι τῆς ἐπ' ἐκείνους ὁδοῦ, ὁ βασιλεὺς πρόσταγμα

A Exercitu jam congregato, imperator protostratorem universæ Thraciæ præfleit ; partem copiarum ad Byzantinis erumpentibus resistendum ei attribuit ; cum altera parte et magno domestico in Macedoniam tendit, ibi cum ducibus senioris ex occidente signa collaturus, quos ex urbibus occidentalibus non contemnendo collecto agraine, et cum Triballorum non modicis auxiliis se oppugnatum venire intellexerat. Uxorem Augustam cum consobrina Theodora Cantacuzena, magai domestici matre, Didymotichi relinquit. Postquam Gratianopolin in sinibus Thraciæ positam attigit, Xenam matrem imperatricem, suam Byzantio reditum præstolantem, invenit. Nam etiamnum durante fœdere, a prosocero imperatore contenderat, ut sibi ad monasterium Thessaloniciæ, in quo monasticum induisset habitum, redire fas esset ; quo voto posita est. Dum autem proficiscitur, bello inter imperatores concitato, Gratianopoli, Occidentalium tumultum et insolentiam metuens substitit. Statim enim atque nuntiatum est, fœdus periisse, quotquot rebus junioris bene cupiebant, in custodiam dati sunt. Paucis porro diebus cum matre consumptis, ubi nuntius allatus est, exercitum occidentalem circa Dramam et Philippos Macedoniae oppida castrametari, Deum ejusque Parentem castissimam comprecatus, et sacrificium laudis iisdem sacrificans, jussit jusjurandum, quod avus in fœdere sanciendo jurarat et servare se putabat, in vexillo suspendi, et recta in hostes procedere, quorum duces, imperatoris senioris ex sorore filius, Michael Asanes, et Monomachus præfectus, **161** et Andronicus Pakeologus protovestiarius, ac post eos Demetrius despota, imperatoris filius ; Triballorum duodecim cohortibus Chreles præerat ; qui inter nobiles sue nationis fortitudine et bellicis laudibus antecellebat omnibus. Simul autem viam ingressi sunt, imperator junior hujusmodi mandatum ad eos mittit : Mi patre despota, et vos cognati mei, reliquique principes exercitus, quantam venerationem, obedientiam, et amorem avo meo hactenus impendertim, et quomodo bellum a me nequaquam ortum

sit, sed omnem potius in eo cogitationem locarim. A
 omnemque machinam meverim, ut id omnino
 nullum esset, Deus, quem nihil fugit, novit, et
 egomet mihi sum conscius. Imperatorem quidem
 ad foedus servandum, quanquam crebris obsecra-
 tionibus flectere non potui, fretum promissis, quæ
 vos ei in caput meum dedistis. Audito autem et
 vos rehus occidentalibus pro somma commoditate
 vestra ordinatis nunc usque Dramam et Philippos
 venire, suspicatus sum id quod est, huc me qua-
 situm adventare. Quia vero ætate sum inferior,
 haud fas judicavi, in Thracia manendo plures la-
 bores vobis creare, sed vexillo meo imperatoris
 sacramentum, quo in foedere mihi se obligavit,
 suspendens, viam ad vos ducentem capessivi, ma-
 num ubi occurrissem consorturus. Id cum sciatis
 modo, ad pugnam vos expedite. Ista in litteris
 Imperator. Illi se infirmiores judicantes, quam ut
 acie decertarent, audientesque imperatorem Xan-
 thiam accessisse, consultum fore decreverunt,
 motis castris alio se transferre. Igitur Pheras pe-
 tunt, et quod urbs ea firmissimis septa mœnibus
 esset, tantoque exercitui commeatum suppeditare
 largiter posset, et quia sperabant, imperatorem,
 ubi intellexisset eos urbem illam pro castris ha-
 bere, annonaque et reliquo commeatu alluere,
 metuentem ne e castris adeo munitis erumperent,
 Christopoli mansurum. Qui ut Christopolim venit,
 et eos Pheris se credidisse accepit, persequi insti-
 tuit, et ad oppidum Zichna appellatum, prope
 Pheras, exercitum adduxit. Zichnii jam ante, im-
 pulsore Alexio Zamplacone magno pappia, qui e
 Christopoli occulte cum ipsis egerat, animis ad
 juniores imperatorem defecerant. Et quia tum
 non spe, sed oculis ipsis certum videbant auxi-
 lium, propalam **162** ad eum dedita urbe transie-
 runt. Transacto ibi biduo ad reficiendum, re-
 creandumque ex itineris labore, ex pluviarum et
 * frigoris injuria militem (quippe mense Januario),
 die tertio bene mane signum ad arma capienda
 dari jussit. Tum instructis velut ad pugnam ordi-
 nis, compositis et cum silentio incedentes, non
 procul Pheris, fluviolo Libobisto transmissis, in
 procieta, tanquam cum hoste jam jam dimicaturi,
 per diem constiterunt. Ut nemo contra exiit, ca-
 stris ibidem positis noctem duxerunt. Qua ipsa
 nocte copiarum Occidentalium duces, adjuncto
 etiam Chrele Triballorum ductore, de pugna com-
 mittenda disceptarunt. Decretum, id neque Ro-
 manis, neque sociis bene casurum. Etenim tam
 ratus ordo, silentium, et tolerantia adversariorum,
 non parvum eis timorem incutiebat; arbitran-
 tibus, non eos tam mirifico impetu ad pugnam
 cum pluribus, et suam ipsorum urbem insidentibus
 ferri potuisse, nisi prius secum plane constituissent,
 in prælio aut vincere, aut occumbere. Placuit
 igitur intra muros se continere, urbem custodire,
 et obsidionem tolerare, ac si Imperator diu illic
 hæsurus non esset. Postridie exorta luce Imperator

A κέπομφε πρὸς αὐτοὺς περιέχον τοιαῦτα· Θεῖέ μου
 δισπότῃ καὶ ὑμεῖς θεῖοί μου καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες
 τῆς στρατιᾶς, ὅποιαν τινα εὐπειθειαν καὶ αἰδῶ καὶ
 φιλίαν πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα ἐν παντὶ
 τῷ παρασχόντι ἐπεδεικνύμην, ὅπως τε οὐδεμίαν
 αὐτῷ παρέσχον ἀφορμὴν πολέμου, ἀλλὰ μᾶλλον πᾶ-
 σαν ἐπίνοιαν ἐκίνησα καὶ μηχανὴν ὥστε μὴδὲ τὴν
 ἀρχὴν κινήθῃαι τὸν πόλεμον τούτον, Θεός τε οἶδεν
 ὁ πάντα εἰδώς, καὶ αὐτὸς συνοῖδα ἐμαυτῷ. Βασιλέα
 μὲν οὖν πείσαι ταῖς συνθήκαις ἐμμένειν οὐκ ἔδυνή-
 θην, πολλὰ δεηθεὶς, ταῖς ἐπαγγελίαις πεποιθότα, ἃς
 αὐτῷ ἐπηγγέλσασθε ὑμεῖς κατ' ἐμοῦ. Προσόμενος δὲ
 καὶ ὑμᾶς τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ὡς ἂν ὑμῖν ἄριστα
 εἶχεν οἰκονομησαμένους νῦν ἔκειν ἄχρι Δράμας καὶ
 τῆς Φιλίππου, ὅπερ ἐστὶν ὑπενόησα, ἐμὲ ζητοῦντας
 B ἄχρι τούτου ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ νεώτερος ὑμῶν ἐγὼ τὴν
 ἡλικίαν οὐ δέον ἐλογισάμην αἰτίος ὑμῖν πλειόνων
 γενέσθαι πόνων ἐπὶ τῆς Θρᾷκης μένων, ἐπὶ τῆς ση-
 μαίας τῆς ἐμῆς τοὺς τοῦ βασιλέως ὄρκους ἀναθεὶς,
 οὓς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ὁμώμοκεν ἐμοί, τῆς πρὸς
 ὑμᾶς φεροῦσης ἡψάμην, ὡς ὅπου περ ἂν ἐντύχῳ μα-
 χούμενος ὑμῖν· ἃ δὲ καὶ ὑμεῖς εἰδότες ἤδη, παρα-
 σκευάσασθε πρὸς μάχην. Τοιαῦτα μὲν ἐδήλου τὰ
 γράμματα. Οἱ δ' ἐπεὶ ἔγνωσαν ἀδύνατοι εἶναι ἀντι-
 παρατάξασθαι πρὸς μάχην, ἐπύθοντο δὲ μέχρι Σαν-
 θείας βασιλέα ἐφθακέναι, οὐκ ἔδοκει λυσitteλεῖν ἐπὶ
 τῆς αὐτῆς μένειν στρατοπεδείας, ἀλλ' ἄραντες ἐκεῖ-
 θεν, ἤλθον εἰς Φεράς· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ τὴν πόλιν
 ὄχυράν εἶναι καρτερωτάτων τειχῶν περιβολαῖς, καὶ
 ἀφθονίαν τῶν ἐπιτηδείων δυναμένην χορηγεῖν τῇ
 C στρατιᾷ τοσαύτῃ οὐσῃ, ἅμα δὲ ἐλπίσαντες καὶ βασι-
 λέα, ἂν αὐτοῖς πύθηται ὡς περ στρατοπέδῳ τῇ Φε-
 ραίων χρωμένους, καὶ ἀφθονίαν ἔχοντας αἰτού. Ὡς περ
 ἀποδειλιάσαντα τὸ ἐξ ὄχυροῦ αὐτοὺς ὁρμᾶσθαι στρα-
 τοπέδου, πρὸς Χριστοπόλιν μενεῖν. Βασιλεὺς δὲ ὡς
 ἐγένετο ἐν Χριστοπόλει, ἐπεὶ ἐπύθετο αὐτοὺς ἀφι-
 γμένους εἰς Φεράς, ἔει καὶ αὐτὸς αὐτῶν κατόπιν.
 Καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν πολυχνίῳ τιῷ Ζίχνα προσα-
 γορευομένῳ ἐγγὺς Φερῶν. Οἱ δὲ Ζίχνιοι, καὶ πρότε-
 ρον μὲν ἀφαστηκότες ἤδη ταῖς γνώμαις πρὸς βασι-
 λέα τὸν νέον, Ἀλεξίου Τζαμπλάκωνος τοῦ μεγάλου
 παπίου ἐνάγοντος πρὸς τοῦτο, ἐκ Χριστοπόλειως
 κρύφα πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενου, τότε δὲ οὐκ ἐν ἐλ-
 πίσιν, ἀλλ' ἐν βεβαίῳ ἤδη τὴν βοήθειαν ὀρώντες,
 D ἀπέσπῃσαν ἀναφανδόν, καὶ βασιλεῖ προσεχώρησαν
 τῷ νέῳ, καὶ τὸ πόλισμα ἐνεχείρισαν. Στρατοπεδεύ-
 σας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν Ζίχνα ἡμέρας δύο, ὡς ἂν ἔκ τε
 τῶν τῆς ὁδοπορίας πόνων καὶ τῶν ὑετῶν καὶ τῶν
 χειμῶνων ἡ στρατιὰ ἀνακτήσῃται ἑαυτὴν· ἦν γὰρ
 δὴ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα· τῆ
 τρίτῃ ἅμα ἔφ' ὀπλιζέσθαι τὴν στρατιάν τῇ σάλπιγγι
 ἐκέλευσε σημῆναι. Ἐπεὶ δὲ περιέθεντο τὰ ὄπλα,
 ταξάμενοι ὡς ἐς μάχην, ἤσαν εὐχόσμως ἅμα καὶ
 μετὰ σιγῆς. Ὡς δὲ ἐγένοντο ἐγγὺς Φερῶν, διαβάντες
 ποτάμιόν τι λεγόμενον Αἰθιοβιστὸν, ἔστησαν παρατε-
 ταχμένοι ὡς τοῖς ἐναντίοις συμβαλοῦντες. Καὶ διη-
 μερεύσαντες ἐκεῖ, ἐπεὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀνταπεξῆλθεν,
 ἐστρατοπεδεύσαντό τε καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ. Οἱ
 δὲ τῆς ἐσπερίου στρατιᾶς ἡγεμόνες ἐκκλησιασάντες

τῆς αὐτῆς νυκτός ἄμα Χρέλη τῷ τῶν συμμάχων Τρι-
θαλῶν στρατηγῷ, ἐβουλεύοντο εἰ δεῖ μάχεσθαι βα-
σιλεῖ. Καὶ ἔδοξεν ἄλυστελὲς καὶ Ῥωμαίοις καὶ τοῖς
συμμάχοις. Ἡ γὰρ εὐταξία καὶ ἡ σιωπὴ καὶ ἡ καρ-
τερία τῆς βασιλέως στρατιᾶς, δεῖος αὐτοῖς οὐ μετρίως
ἐνεποιεῖ, ὡς οὐκ ἂν αὐτοῖς οὕτως ἔρημῃ παρέστη θαι-
μανία πλεῖστοί τε μάχεσθαι ἑαυτῶν, καὶ παρὰ πόλει
στῆ σφετέρᾳ στρατοπέδευομένοις, εἰ μὴ πρότερον
οὕτω παρεσκεύασαν ἑαυτοῦς, ὡς ἢ νικήσαντες μαχό-
μενοι, ἢ πεσόντες παρὰ τὴν μάχην. Ἐδοξε δὲ αὐ-
τοῖς λυσιτελεῖν, τειχῆρη κατέχοντας τὴν στρατιάν,
φρουρεῖν τὴν πόλιν, καὶ ὑπομένειν τὴν πολιορκίαν
ὡς τοῦ βασιλέως οὐ περιμενουτος ἐνταυθαί, ἀλλ'
ἐπαναστρέψιντος ταχέως. Ἄμα δὲ ἔφ' εἰς τὴν ὑστε-
ραίαν ὁ βασιλεὺς τὴν στρατιάν ὀπλισμένην παρατά-
ξας ὡς ἐς μάχην, ἄχρι μεσημβρίας ἔρεινε πρὸ τῶν
τειχῶν, ἐλπίζων ἐς μάχην προκαλέσασθαι τοὺς ἐν-
δοῦν. Ὡς δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντεπεξίει, τὸν Λουκᾶν
Γεώργιον πέποιθε πρὸς αὐτοῦς ὁ βασιλεὺς, ἐκ τῶν
οἰκετῶν μὲν ὄντα τῶν αὐτοῦ, συντόν δὲ ἄλλως καὶ
πρὸς πρεσβείας ἔχοντα ἐπιτηδεῖως. Ὅν γενομένου
πρὸς ταῖς πύλαις, οἱ μὲν δεῖν ἔφασαν δεχέσθαι εἰς
τὴν πόλιν, οἱ δὲ ἀντέλεγον. Ἐπει δὲ καὶ ὁ τῶν Τρι-
θαλῶν στρατηγὸς ὁ Χρέλης τῶν ἀξιούτων ἦν δεχέ-
σθαι τὸν βασιλέως πρεσβευτὴν, εἰσαδέξαντο αὐτὸν,
τοῦ μὴ δοκεῖν ἐξεπίτηδες τὸν σύμμαχον ἀνίστηναι. Γενο-
μενος δὲ πρὸς αὐτοῦς ὁ Λουκᾶς, πάντας προσηγό-
ρευεν ἐκ βασιλέως ἔλεγέ τε πρὸς αὐτοῦς. Ὡς βασι-
λεὺς ὁ ἐμὸς δεσπότης πολλὴν ὑμῶν ἀναληγσίαν
κατεγνώκως, ὅτι χειμῶνος ὥρα ἐν ἡμέρῃς ἤδη δυαί
πρὸς ταῖς πύλαις ἐστηκὼς ὑμῶν, καὶ πολλὴν ὡς εἰ-
κὸς ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ ταλαιπωρίαν ὑπὸ κρύου ὑπομέ-
νων, οὐδεμιᾶς ἔξωται προνοίας κερ' ὑμῶν, ἐπεμψεν
ἐμὲ τὴν μικρολογίαν ὑμῖν ὄνειδιοῦντα· καὶ ἄμα ἀξιό-
σοιτα, ἢ βασιλέα τὸν ἐμὸν δεσπότην ἐνδοῦς τειχῶν αὐ-
τοῦς φιλοφροσύνης ἕνεκα καλεῖν, ἢ αὐτοῦς ἔξω πρὸς
αὐτὸν ἐλθεῖν τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ἐμοὶ καίροντι μᾶλλον, ἔφη, λέλεκται δεσπότης χάριν
βασιλεὺς δὲ ὑμῖν μηνυεῖ, Ὡς ὁ ἐμὸς πάππος καὶ βα-
σιλεὺς ὑπὸ τῶν ἐμῶν πρὸς αὐτὸν διαβαλλόντων ἐνχα-
θεῖς, τὰς μὲν συνθήκας, αἷς πρὸς ἀλλήλους τῆς εἰρή-
νης ἕνεκα ἐθέμεθα, διαλύσας, τὸν πόλεμον τουτονὶ
κακίνηκε κατ' ἐμοῦ, μηδὲν μῆτε ἀδικήσαντος μῆτε
παραβέβηκτος τὰς συνθήκας. Καὶ πολλὰ πολλάκις
ἐμοῦ δεηθῆντος, καὶ πάντα κάλων κινήσαντος ὥστε
μὴ λυθῆναι τὴν εἰρήνην, οὐκ ἠνέσχεται αὐτὸς, ἐμοὶ
δοκεῖν ἀπαλέπων πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐλπίζων φρόνως ἂν
ἐμὲ κατεργάσεσθαι ἐν τῷ πολέμῳ δι' ὑμῶν. Ἐπει δὲ
ὡς ἔρατε οὐκ ἦ αὐτὸς πρεσβόκα τὰ πράγματα ἀπέβη,
ἀλλὰ καὶ ἐν εἰχε πρὸς ὑμᾶς ἤδη βεβαίως περιήρηται
ἐλπίς, δεῖσθαι ὑμῶν, τοῦ κεινοῦ παντὸς τῶν Ῥωμαίων
ἔλεον λαθόντας, οὕτω θεινῶς ὑπ' ἀλλήλων φθειρομέ-
νων διὰ τὸν πόλεμον ὑμῶν τὸν πρὸς ἀλλήλους, πέμ-
ψαι πρὸς βασιλέα τινὰ διδάξοντα περὶ τῶν ἐνταυθαί
πραγμάτων ἀληθῆς. Οἶμαι γὰρ ἂν κύθηται τὰ ἐν-
ταυθα πράγματα οἱ κεχώρηκε, μᾶλλον ὑφῆσαι τῆς
πρὸς ἐμὲ ὀργῆς, καὶ τὸν πόλεμον ἐβλήσειν καταθέ-
σθαι, οὐκέθ' ἄμοιως ὡπαρ καὶ πρότερον τὰς πρὸς
πόλεμον ἐλπίδας ἔχων. Ἐγὼ δὲ, πρῶτον μὲν

armato et dispositio quasi ad pugnam milite, ad
meridiem usque spe hostis eliciendi ante muros
perseverat. Nullo prodeunte, Lucam Georgium de
familiaribus ministris, virum catum et legationi-
bus obeundis idoneum ad eos mittit. Ad portam ut
accessit, pars intronittendam dicere, pars negare.
Tamen auctoritate Clirelæ moti, ne conium de in-
dustria contristare viderentur, Lucam intronise-
runt. Ille omnes imperatoris nomine salute imper-
lit; narrat dominum suum egrum stuporem
admirari; quod eum hiberno tempore ad portas
urbis biduo steterit, multamque, ut tali tempe-
state, molestiam frigoris periculerit, nulla ab
eis cura dignatus sit. Ideo se nunc ad sordes
istas et inhumanitatem illis exprobrandam mis-
sum esse; et simul rogatum ut aut imperato-
rem humaniter intra moenia vocarent, aut ipsi
ad illum eadem de causa exirent. Sed hæc, in-
quit, joco potius ad animum relaxandum dixerim,
163 imperator hæc vobis significat: avum suum
ab obtrectatoribus ad pacis fœdera distuenda in-
ductum, hoc bellum contra se immerentem, nec
fœdus violantem suscepisse. Crebro atque omni-
bus precibus orasse, et rudentem sinnem movisse
ut ne faceret; nihil profecisse; quia is, ut appa-
ret, ad vos respectum habens, illum non difficul-
ter armis vestris vita et fortunæ exituram sese con-
fidat. Quoniam autem conspicerent, rem contra
aique is opinaretur, evenisse, et quam de ipsis
spem firmam concepisset, nunc periisse, obte-
crare ut miserati Romanam rempublicam, quæ
propter mutuum avi et nepotis bellum sic a se-
metipsea dilaceretur, aliquem mittant, senem vere
elocturum, quo pacto se res hic habeant. Spe-
tare enim, si cognoverit quo infelicitalia illæ de-
venerint, parcius irasciturum, amissaque præte-
rita fiducia, bellum valere jussurum. Se interim,
quandiu sibi cum illis convenerit (donc nimirum
nuntius redierit), nihil incepturum. Si imperator
pacem non admiserit, Martem invadendum; si
divino approbante Numine bello abstinere volue-
rit, se fidem illis jurejurando obstricturum, in
neminem, tametsi armurum istorum auctorem
maximum, offensum, injuriarumque memorem
D animum gesturum, sed iis oblivione sepultis,
universis securitatem donaturum. Hæc Lucas:
quem duces paulisper submotum ut sententias
conferrerent, revocant; aiunt, nihil penitus horum,
ad quæ imperator hortetur ac provocet, præstare
posse. Nam ipsam intra moenia recipere, haud
tempestivum esse; ad pugnam vero cum illo mi-
scendam, non exituros; quod si libuisset, heri
statim ac venisset, facturos fuisse. Si oppugnen-
tur, de moenibus necessario se defensuros. Le-
gare autem quempiam Byzantium, qui de his r-
bus imperatorem doceat, indecens videri. Nam
cum subditi sint, et nunc quæ ille imperaverit
sese exsequi, et in posteram quæcumque res
tempusque suaserint, transacturos. Licitum esse

ipsi facere quæ velit, quæque sibi fructuosa putaverit. Hæc duces imperatoris senioria responderunt. Quibus à Luca perceptis, junior procures suos coegit omnes, et quid agendum, in consultatione posuit. **164** Magni domestici consilium fuit, recedendum, et cum nullum operæ pretium consequerentur, non esse temere frustra laborandum; neque enim Pheras expugnatos, et obsessos milites cum ducibus nec ipsos iussuros, nunquam se directa acie nobiscum ausuros congregari. At enim, objiciet quispiam, non est habenda fides verbis hostium, qui semper his conficta loquuntur, quæ facere machinantur. Ego vero ex re ipsa, non ex verbis eorum conjecturam capio, illos obsideri nolle, quam æquò se campo credere. Igitur quando neque vi capi possunt intra muros delitentes, neque ulla machina, aut stratagemate ab illis divelli, et ad prælium cogi, nihil necesse est, tempus bonis rebus efficiendis commodum hic male perdere, exercitumque infrugiferis defatigare molustis: sed hinc eo abducere, ubi victus commoditas. Tum deinde quæ pro tempore utilia videbuntur, ea conficere. Laudavit consilium imperator, et id nobilitas consensu confirmavit. Inde Zichnam duobus diebus reversi sunt.

βασιλέως ἀπεκρίναντο στρατηγοί. Ἐπεὶ δὲ ὁ Λουκάς ἐλθὼν ἀπήγγειλε ταῦτα τῷ νέῳ βασιλεῖ, συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει πάντας, ἐβουλεύετο ὃ τι θεοὶ ποιεῖν αὐτούς. Συνεβούλευε δὲ ὁ μέγας δομestικός ἀναχωρεῖν, καὶ μὴ ποιεῖν εἰκὴ καὶ μάτην, τῶν δεόντων πράττοντας οὐδέν. Οὕτως γὰρ αὐτοὺς φερέας δυνατόν παραστήσασθαι τειχεμαχίᾳ, ἢτε ἐνδὸν ἅμα στρατηγοῖς πολιορκουμένη στρατιὰ οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθεῖεν τὸ μὴ οὐκ ἐκ παρατάξεως τολμήσαι ἂν ποτε εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἵεναι. Καίτοι γε εἶποι τις ἂν, ὡς οὐ χρή πιστεῦσαι τοῖς τῶν πολεμίων λόγοις ἀλλ' ἀναντία λεγόντων ὧν διανοῦνται πράττειν· ἐγὼ δὲ ἐκ τῶν πράξεων αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι λέγουσι στοχάζομαι πολιορκεῖσθαι μάλλον ἢ μάχεσθαι ἡμῖν αἰρουμένους. Ὅτε τοίνυν οὐδέ βία εἶεν αὐτοὺς ἐγχεῖν τειχῆρας ὄντας, οὐτε μηχανῇ τινὶ καὶ στρατηγίᾳ τῶν τειχῶν ἀποστήσαντας ἀναγκάσαι μάχεσθαι ἡμῖν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα τὸν τε χρόνον παραναλίσκειν ἐν ᾧ τῶν δεόντων ἐξέσται τι πράξαι, καὶ τὴν στρατιάν ἀνονήτοις κατατείνειν πόνους. Ἄλλ' ἀπαγαγόντας ἐντεῦθεν ὅπου τῶν ἐπιτηδείων τὴν ἀποκομιδὴν ἔξουσι βραδίαν στρατοπεδεῦσαι· εἴθ' ἐξῆς ἂν δοκεῖ λυσιτελεῖν, ἐκ τῶν παρόντων πράττειν. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestικοῦ βουλευσαμένου, ὃ τε βασιλεὺς τὴν βουλήν ἐπήρκει, καὶ οἱ ἐν τέλει συνεπεφηφίζοντο πάντες. Καὶ ἀναστρέψαντες ἐκεῖθεν, ἀστρατοπεδεύσαντο κάλιν ἐν Ζίχνα, ἐν ἡμέραις δυοῖν.

CAPUT LIII.

Ad occupandam Thessalonicam imperator nepos vocatur. Partium studia et conatus. Partis apertis recipitur. Pherenses subsidium ad arcis propugnationem mutant; sed caduntur, fuganturque subsidiarii. Miraculum de sanato pede imperatoris ope sancti Demetrii martyris. In arce factiones nascuntur, quæ impunitate concessa imperatori transduntur.

In hoc statu res erant, cum Thessalonica adest **C** Philommates, allegati eorum, qui illi partes imperatoris tuebantur. Is et alia bono esse loco, et si modo veniret, urbem nullo labore occupatam nuntiabat. Itaque dossuaria jumenta et impedimenta cum militibus, quibus non essent equi valentes et bellatores, secernit, et Zichnæ cum Zamplacone magno pappia, aliisque præterea paucis relinquit; ipse cum magno domestico, et ducibus reliquis, selectoque milite Dramam, ejus obsidendæ causa visus est proficisci. Sed nocte ipsa viam relegens, per Strymonem Thessalonicam petiit, transitioque humine juxta Marmarium (oppidii nomen

A ἀπρακτος καθεδοῦμαι μηδὲν κινῶν ἕσθαι ἂν συμβῶμεν χρόνον, ἕως ἂν ὁ περιφθεις πρὸς βασιλέα ἐπανήξῃ. Καὶ μὲν αὖθις ὁ βασιλεὺς μὴ προσδέξεται τὴν εἰρήνην, ἀπίστευται τοῦ πολέμου, ἂν δὲ θεοῦ συνοδοχοῦντος τὴν πόλεμον ἐθελήσῃ καταθέσθαι, περιέξομαι ὑμῖν ἐγὼ πίστεισιν ἰσχυρὰς δι' ὄρκων τοῦ μηδενὶ μνησικακήσειν, εἴ τις καὶ τοῦ παρόντος ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι πολέμου, ἀλλὰ πᾶσιν εὐμενῶς διατεθείς, ἀπαράλειαν καὶ ἀμνηστίαν παρέξειν τῶν κακῶν. Τοιαῦτα μὲν πρὸς αὐτοὺς ὁ Λουκάς ἐκ βασιλέως εἶπε τοῦ νέου. Οἱ δὲ μεταστήσαντες αὐτὸν ἐπὶ μικρὸν ὥστε βουλευσασθαι ἐφ' ἑαυτῶν, πάλιν μετακαλεσάμενοι, μὴ δύνασθαι μηδὲν εἶπον ἦν βασιλεὺς προκαλεῖται πράξαι. Τό, τι γὰρ ἐκεῖνον εἰς τὴν πόλιν θέξασθαι, παντελῶς ἔξω καιροῦ, αὐτοὶ τε οὐκ ἐξελύσσονται μάχῃ διακριθῆναι πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ ἐμελλεν, τῇ προτεραίᾳ ἂν ἅμα τῷ αὐτὸν ἐλθεῖν ἢ μάχῃ συνήφθη, ἂν δὲ τις αὐτοῖς ἐπιή, ἀμυνοῦνται ἀναγκασίως ἀπὸ τῶν τειχῶν. Τό γε μὴν εἰς Βουζάντιον πρὸς βασιλέα ἀποσταίλαι τὸν ἀπαγγελοῦντα περὶ τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων, οὐ προσήκειν αὐτοῖς. Ὑποχείριον γὰρ ὄντες βασιλέως, νῦν τε ἂν προσταχθεῖαν ποιεῖν, καὶ εἰς τοῦπιόν, ἅττα ἂν τὰ πράγματα καὶ ὁ καιρὸς ὑφηγεῖται πράξαι, αὐτῷ τε ἐξείναι ἂν βούλοιο καὶ νομίζοι λυσιτελοῦντα ἑαυτῷ, ταῦτα καὶ ποιεῖν. Τοιαῦτα μὲν οἱ τοῦ πρεσβυτέρου

ἔδοξεν ἐπὶ Δράμαν ὡς πολιορκήσεων ἀπιέναι.

Ἐπι δὲ ἐπαγίνετο ἡ νύξ, ἀναστρέφας ἀφ' ἧς ἐπο-
 ρεύετα ὁδοῦ, ἤλαυνεν ἐπὶ Θεσσαλονίκην διὰ Στρο-
 μόνος. Καὶ διαβάς τὸν ποτάμην κατὰ τὸ Μαρμαρίον
 προσαγορευόμενον, μικρὴν ἐκέλευσε τὴν στρατιάν
 τυχεῖν ἀναπαύλης καταβάντας ἀπὸ τῶν ἵππων, ἀνα-
 παυάμενοι δὲ εἶχοντο πάλιν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ
 τὴν εὖ ἐπιούσαν καὶ τὴν νύκτα τὴν μετ' αὐτὴν
 ὁδεύσαντες, ἅμα ἔφω κατὰ τὴν τρίτην ἦσαν ἐν Χορ-
 ταίτου. Τῇ προτεραίᾳ δὲ αὐτῆς, φήμη τις διὰ Θεσ-
 σαλονίκης διήκει, [ὡς βασιλεὺς ὁ νέος, τὸ τε Ζίχνα
 εἶλε προχωρήσαν, καὶ εἰς Φεράς ἐλθὼν τὴν ἐκ τῆς
 ἑσπέρας στρατιάν ἅμα Τριβαλλοῖς τοῖς συμμάχοις
 ἐγκατέκλεισεν ἐντὸς τειχῶν, μηδὲ ἀντοφθαλμῆσαι
 δυναθέντας· ἀναστρέφας δὲ πάλιν εἰς Ζίχνα, τὸν τε
 παρακοιμώμενον Ἀπόκαυχον, καὶ Ἀλέξτον τὸν Πα-
 λαιολόγον πέπομφαν ἐνταῦθα, πρόφασιν μὲν ὡς πρὸς
 τὸν ἐπιτροπεύοντα Θεσσαλονίκης μέγαν στρατοπε-
 δάρχην τὸν Χοῦμνον, καὶ τὸν μητροπολίτην διαπρεσ-
 βευομένους. Τῇ δ' ἀληθείᾳ τοῖς τὰ αὐτῶν πράττουσι
 κρύφα διαλεξιμένοις, καὶ ἅμα κατασκοπεύσαντας εἰ
 Θεσσαλονίκην ὑπάγαγεσθαι ἀγαθόν. Παρὰ μὲν οὖν
 τῆς φήμης τοιαῦτα διεθρυλλεῖτο. Πολλὰ δὲ ἀνερευνη-
 σας ὁ Χοῦμνος, ὥστε τὸν ἀπαγγελλάντα τὰ τοιαῦτα
 ἐξευρεῖν, οὐκ ἠδυνήθη. Ὅμως δὲ ἐδόκει λυσitteλεῖν
 αὐτῷ τε καὶ μητροπολίτῃ, εἰς τὴν ὑστεραίαν εἰς
 Χορταίτου, τὸν μητροπολίτην ἐλθόντα, τὸν τε Παλαιο-
 λόγον Ἀλέξιον καὶ τὸν παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκαυ-
 χον, εἶγε ἀληθῆ τὰ περὶ αὐτῶν διεθρυλληθέντα εἶη,
 ὡς βασιλεὺς ἀναστρέφειν κελεύσειν, ὡς οὐ συγχωρηθη-
 σμένης αὐτοῖς τῆς εἰς Θεσσαλονίκην εἰσόδου. Εἰ
 δ' ἀπειθοῖεν καὶ βιάζοντο τὴν ἀφίξιν, προαναφω-
 νεῖν αὐτοῖς, ὡς εἰρχθήσονται ἐπιβουλεύοντες αὐτοῖς,
 καὶ βουλόμενοι Θεσσαλονίκην ἀποστῆσαι βασιλέως.
 Τοιαῦτα οἱ μὲν περὶ τῶν ἀκουσθέντων ἐβουλεύσαντο
 πράττειν. Ἄμα δὲ ἐφ' εἰς τὴν ἐποῦσαν ὁ μητροπολί-
 τῆς μὲν κατὰ τὸ σύνθημα, τὴν εἰς Χορταίτου ἦει,
 ὁ δὲ γε Χοῦμνος ἅμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, τῆς προσαγο-
 ρευομένης τῶν Ἀσωμάτων πόλης ἐξελθὼν, ὃ τι ἂν
 ἀποβαίη ἴστατο ἀποσκεπῶν, καὶ ἡ πόλις πᾶσα μετέ-
 ωρος πρὸς τὰς φήμας ἦν. Τοῖς μὲντοι δοκοῦσι τὰ
 βασιλέως τοῦ νέου πράττειν, προεῖρητο μήτε ἄπλοισ
 μήτε ἵπποις χρῆσθαι, ἀλλ' ἢ οἴκοις διατρίθειν ἢ περὶ
 καὶ ὀπλων προϊέναι χωρὶς. Τότε δὲ καὶ αὐτοί, ἐπει
 πανταχάθεν τὰ βασιλέως διεθρυλλεῖτο, ἐπὶ τῶν
 τειχῶν τῆς αὐτῆς πόλης ἀναλθόντες ἀνοπλοὶ τὴν ἐκ-
 βασιν περιέμενον τῶν πραγμάτων. Ὁ μὲντοι μη-
 τροπολίτης, ἐπει ἐγγύς ἐγένετο Χορταίτου, ἀπροδο-
 κήτως ἐντυχὼν τῷ νέῳ βασιλεῖ, ἐξεπέπληκτό τε καὶ
 τῆς ἀξίξεως κατεμέμφετο τὴν ἀκαιρίαν. Προσαγορευ-
 οντος δὲ αὐτὸν βασιλέως, αὐτὸς πρὸς τὸν ἐκ τοῦ αἰφ-
 νιδίου κίνδυνον θορυβηθεὶς, μηδὲ ἀντιπροσειπῶν,
 ἤλαυνεν ὡς εἶχε τάχους πρὸς τὴν πόλιν, τὴν ἐφοδὸν
 μινύσων βασιλέως. Εἶπετο δ' αὐτῷ καὶ ὁ βασιλεὺς
 συγτανώτερον βαδίζων· οἱ δὲ τὰ αὐτοῦ πράττε ντες
 τοῖς τείχεσιν ἐφρατώτες, ἐπει ἀπὸ τῶν σημαίων
 ἔγνωσαν βασιλεὺς προσελαύνειν, ἀναθαρσῆσαντες ἐπι-

A est) exercitui ab equis descendere, paulumque
 requiescere praecepit. Ubi requieverunt, rursum
 165 caeplo instantes itinere, sequentique die ac
 nocte pergentes, tertia luce diluculo Chortæti
 fuerunt. Pridie autem rumor per Thessalonicam
 distulerat, imperatorem juniorem et Zichnam se
 dedentem recepisse; et Pheras cum adventasset,
 occidentales copias, cum Triballorum subsidio
 muros conclusisse, quæ nec aspectum ejus susti-
 nuissent; reversum Zichnam, Apocauchum a cu-
 biculis, et Alexium Palæologum eo misisse; in
 speciem quidem, ut ad præfectum Thessalonice
 Chumnum magnum stratopedarcham, et metro-
 politanum legatos, reipsa ut cum suarum partium
 studiosis clandestinum sererent colloquium, si-
 mulque specularentur possetne sub ditionem sub-
 jungi civitas. Hæc quidem fama disseminabatur;
 ejus auctorem Chumnus, tametsi multa inqui-
 sitione adhibita, invenire non potuit. Nihilomi-
 nus ex re sua et metropolitani futurum censuit,
 si ille postero die Chortætum profectus, Alexium
 Palæologum et Apocauchum (si verus esset dissi-
 patus rumor) ad imperatorem retrocedere horta-
 retur; non enim Thessalonicam admissum iri. Si
 refragantes eo summa vi contenderent, prædiceret,
 tanquam insidiatores, et urbem ab imperatore
 avertere studentes, in carcerem contradendos.
 Hæc illi super auditis facere in animum induxe-
 runt. Die altero, sole recenti, metropolitanus ex
 condicto viam Chortætum versus arripuit; Chum-
 nus cum comitatu suo porta quæ Ἀσωμάτων [In-
 corporcorum] vocatur, egressus, rerum eventum
 observabat. Ac tota urbs a fama pendebat. Cete-
 rum iis qui ab imperatore videbantur esse, indi-
 cium erat, nove armis, neve equis uterentur; sed
 aut intra parietes se continerent, aut sine equis,
 ac sine armis in publicum prodirent. Qui et ipsi,
 quandoquidem adventus imperatoris omnium ser-
 monibus celebrabatur, muris portæ jam dictæ
 conscensis, rerum exitum inertes expectabant.
 Metropolita ut Chortæto propinquavit. Improviso in
 imperatorem incidens obstupuit, et intempestivam
 profectionem suam incubavit. Salutatus ab impera-
 tore, ipso repentino periculo exterritus, nihilque
 respondens, quam celeriter potuit, se proripuit,
 ejus ad urbem accessum nuntiaturus. Sequebatur
 166 contentiore gressu imperator: ejus fau-
 tores in muris astantes, postquam e vexillis ipsum
 adequitare didicerunt, sumpta audacia, in eos qui
 extra portam erant, lapidationem faciebant. In
 hostibus foris ingruentibus, et qui intus erant
 aperte inimicis atque infestis, nescientes quid
 agerent, intro se recipiunt, portas occludunt. Et
 quia de muro saxa jacentibus resistere nequibant,
 in fugam conversi, arcem, ut inde se defensuri,
 occupant (99). Arci Georgius Lyzicus præerat,

Jacobi Pontani notæ.

*Ἀχρόπολιν duobus verbis expressit Latinus
 poeta VII Æneid. :

Urbe fuit summa Laurentis regia Pici.

Ἀχρόπολις, inquit Etymologicon, ἀχρόπολις τις

Qui in mœnibus stabant, descendere, portas re-
 cingere, imperatorem recipere, et urbs simul uni-
 versa in ejus potestatem abire, populus turritim
 ad eum salutandum accurrere. Ille veritus ne
 Pheris summissa in arcem manus ejus expugna-
 tionem temeraretur, copiam quantam sufficere
 arbitrabatur, delegit, eamque foris, ne cui intrai-
 tus caretur, custodiri mandavit. Qui Pheris mane-
 bant, cognito imperatorem Thessalonicam pergere,
 timentes, id quod accidit, ne se illi dederet, tre-
 centorum virorum delecta corpora mittunt, qui et
 arcem temant, et civibus in urbe ad resistendum
 imperatori animos faciant. Eos, qui ad arcis adi-
 tus servandos selecti erant, collato pede, vi et
 virtute in fugam compulerunt; et alios quidem
 occiderunt, alios vivos ceperunt. Constitutis quæ
 ad arcis custodiam pertinebant, imperator ad
 sanctum Demetrii martyris et myroblytæ (b) con-

Jacobi Pontani notæ.

ούσα, ἡ κεφαλὴ τῆς πόλεως· ἐστὶ καὶ τόπος ὑψηλὸς
 Ἀθηναῖσι· τὰ δ' ὑπ' αὐτὴν ὑπόπολις ὀνομάζεται.
 Acronalis quasi urbs in vertice, vertex seu caput ur-
 bis; est etiam Athenis locus editus, et quæ sub eo
 sunt, inferior urbs vocantur. Gregoras lib. ix: Con-
 cursu facto a tota fere civitate adoratus et saluta-
 tus, et faustis acclamationibus acceptus. Erant tum

Jacobi Gretseri notæ.

(b) Celebris est apud Græcos pariter et Latinos
 sanctus Demetrius martyr, cujus anniversariam
 memoriam colunt illi 26 Octobris, isti 8 die ejus-
 dem Octobris: de quo Græci multa et præclara in
 Menæo, et Metaphrastes apud Sarium tomo V, Me-
 nologium Græcum a Sirleto cardinale in Latinam
 linguam translatum, et non ita pridem Ingolstadii
 editum, et Manuel imperator, consilium, *De feriis*.
 In honorem ejus conditum est Constantinopoli a
 Palæologis insignis monasterium, in quo die na-
 tali martyris imperatores Constantinopolitani rei
 divinæ, veteri et solempni ritu, operam dabant, ut
 scribit Coropata, *De officiis aulæ Constantinopoli-
 tanæ*. Ex duodecim flamulis, quæ imperatori præ-
 ferebantur, unum effigie sancti Demetrii insig-
 nium erat una cum imaginibus sancti Procopii et
 utriusque Theodori martyrum, ut idem Coropata
 auctor est. Appellatur *μυροβλύτης*, quia ex sacro
 ejus corpore variis languoribus morbisque saluta-
 ris liquor manabat, cujusmodi *μυροβλύται*, divi sunt
 sanctus Andreas apostolus, ut toti orbi notum,
 exemplumque exstat apud Gregorium Turonensem,
 libro *De gloria martyrum*, cap. 51, sanctus Nico-
 laus Myrensis, quem Manuel imperator in sua con-
 stitutione vocal *μυροβλύτην*. Quatuor illi milites
 duodecimæ legionis, de quibus Procopius, lib. i
De ædificiis Justiniani; sancta Catharina, sancta
 Walpurgis, sanctus Bercharius abbas, de quo Sa-
 rius, tomo V, die 16 Octobris, ex *Speculo Vincentii*.
 Plurima edebantur ad sepulcrum sancti Demetrii
 miracula. Quamobrem in Menæo θαυματουργοῦ
 agnomento honestatur. Et certe miraculum, quod
 hoc loco Cantacuzenus commemorat, longe illu-
 strissimum est, dignissimumque quod omnes ima-
 mente reponant. Nec mirandum tam eximium be-
 neficium in hominem a Romana, hoc est vera Ec-
 clesia, alienam collatum esse, cum historiarum
 monumentis proditum sit, ingentia miracula ali-
 quando in ethnicos, et a Christiana religione pror-
 sus alienos a viris sanctis, vel jam in cœlum rece-
 ptis, vel adhuc vitam nobiscum agitantibus patrata
 esse. Imitantur nimirum benignitatem Patris, qui

τίθενται τοῖς ἔξω τῶν πυλῶν, λίθοις βάλλαντες ἀπὸ
 τῶν τειχῶν. Οἱ δὲ, τῶν τε πολεμίων ἔξωθεν ἐπιόν-
 των, τῶν τε ἔνδοθεν φανερώς ἐκπολεμωθέντων, οὐκ
 ἔχοντες ὅ τι χρήσωνται, ἔνδον μὲν εἰσῆλθον τῶν
 τειχῶν, καὶ ἀπέκλεισαν τὰς πύλας· μὴ ἀνήμενοι δὲ
 ἀντέχειν πρὸς τοὺς βάλλοντας ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐκρά-
 πησαν εἰς φυγὴν, καὶ τὴν ἀκρόπολιν κατέσχον ἐλ-
 θόντες ὡς ἀμυνόμενοι ἐκεῖθεν. Ἐρχε δὲ αὐτῆς
 Αυζικὸς Γεώργιος ἐκ Βερροίας. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ τείχους
 κατελθόντες καὶ τὰς πύλας ἀνοίξαντες, εἰσεδέξαντο
 βασιλέα: ἅμα δὲ καὶ ἡ πόλις πᾶσι προσετίθετο τῷ
 νέῳ βασιλεῖ, καὶ ἠσπάζοντο ἐλθόντας πανδημαί. Βα-
 σιλεὺς δὲ μὴ ἀπὸ Φερῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν στρατεύμα
 ἐλθὲν ὀυσάλωτον ἀπεργάσεται δέισας, στρατιᾶν
 ἀπολεξάμενος ὅσην ἤθετο ἀρχέειν πρὸς τὸ ἔργον,
 τὴν ἀκρόπολιν προσέταξεν ἔξωθεν φρουρεῖν, ὅπως
 μηδεὶς εἰσέλθοι ἐς αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν Φεραῖς ὅτι εἰς
 Θεσσαλονίκην ἔρχεται πυθόμενοι ὁ βασιλεὺς, δει-

perauci, qui sum odissent, et teniori imperatori
 vere diuident, qui arcem prope occuparunt et
 munierunt. Unde imperatorem et factiosos fortiter
 propulsabant, multosque saxis et telis vulnerabant,
 quorum multa imperatoris scuto sunt infixæ. Po-
 sitidie vero magno sarmentorum cumulo circumpro-
 sito, portis exuclis, arcem ceperunt,

in cœlis est: Qui solem suum oriri facit super bonos
 et malos, et pluit super jus os et injustos (Matth. v,
 45). Super illos quidem, ut in bonitate et justitia perse-
 verent, in diesque majores progressus faciant; super
 hos autem, ut a malitia et injustitia, et a
 pravīs persuasionibus, quibus circa Christianæ fidei
 dogmata imbuti sunt, revocentur. Neque enim
 miraculum hoc per martyrem Demetrium editum
 est, ut aut Andronicus, aut alii in sua & vera Ec-
 clesia secessionem confirmarentur: sed ut invocatio,
 cultus sanctorum et reliquiarum mortalibus com-
 mendaretur, utque a vero tramite aberrantes, hoc
 velut lumine divinitus misso illustrati, ad Eccle-
 siam illam reverterentur, in qua pro Christi no-
 mine Demetrius sanguinem fuderat. Quid enim aliud
 sunt aut sancti martyris Demetrii miracula, aut illa,
 quæ in templo divæ Virginis Constantinopoli ad Fon-
 tes dicto, aut alibi per res sacras, ut per reliquias,
 oleum benedictum, squam lustralem, signaculum
 sanctæ Crucis, imagines, etc., in schismaticos, hæ-
 reticos, Judæos, et ethnicos facta sunt, quam invita-
 menta quædam et incitamenta ad verum, imo et sta-
 bilimenta veri; neque enim fieri potest, ut Deus ulla
 miracula confirmandæ falsitati aut per se aut per
 alios edat, cum testis falsus et falsi esse nequeat.

Verum multi turbantur, cum audiunt extra Ec-
 clesiam unam, sanctam, catholicam, et apostoli-
 cam miracula fieri; at causæ nihil est, cur aut se
 aut alios turbent. Nam si fiunt extra Ecclesiam,
 fiunt tamen aut ab eis, qui dum viverent Ecclesiæ
 militantis membra erant, aut per res veræ Eccle-
 siæ, aut in confirmationem dogmatum veræ Eccle-
 siæ, etiamsi patrentur in illos qui veræ Ecclesiæ
 non sunt cives; nemo enim unquam dixerit nullum
 miraculum fieri posse, nisi erga illum qui sit veræ
 Ecclesiæ pars. Ergo si quicquam ad alteram vitam
 in catholice Ecclesiæ communione migrarunt, mi-
 racula operentur, sive per ipsam sui corporis,
 sive invocati per preces, sive respectu ad reliquias,
 sive alio modo, non schismaticam, hæreticam, aut
 ethnicam perfidiam et superstitionem, sed eam
 confirmant fidem et Ecclesiam, cujus beneficio ex

σαντες, ὅπερ ἐγένετο, μὴ αὐτῷ προσχωρήσῃ, τρια- A ditorium (1) processit, simul ut precibus eum ve-
κοσίους ἐπεμψαν λογάδας, ὡς τε τὴν τε ἀκρόπολιν neraretur (quippe quem a puero præ aliis mar-

Jacobi Pontani notæ.

(1) Thessalonicensis fuit hic Demetrius, et pro-
consul; qui cum plurimos ad Christi fidem per-
duceret, Maximiani imperatoris jussu lanceis con-
fossus, martyrium consummavit. Ita Romanorum
martyrologium. Leo imperator encomium in eum-
dem scripsit. Ad ejus sepulcrum Thessalonicam
frequens Christianorum concursus fuit, ex quo

unguentum medicum scaturire consuevit, de quo
Glycas in *Annal.*, Cedren. in *Compend. Historiæ.*
et plura Baronius in *Notis.* Meminit etiam Nicetas
hujus unguenti in Andronico Comneno. Breviter
ejus martyrium describit Photius patriarcha in
Bibliotheca sua, quæ nuper Græce Augustæ excusa
est.

Jacobi Gretseri notæ.

fluctibus hujus vitæ ad æternæ beatitudinis tran-
quillissimum portum pervenerunt. Pari modo cum
apud segregatos ab Ecclesia miracula eduntur per
signum sanctæ crucis, per aquam lustralem, per
oleum benedictum, per exorcismos, perque alia
hujus generis mirabilium effectuum organa, non
alienæ, sed nostræ fidei et Ecclesiæ robur et aucto-
ritas accedit. Hæc enim licet ab alienigenis usur-
pentur, Ecclesiæ tamen catholicæ propria sunt, ac
proinde ubicunque vim suam exerunt, eam non
nisi ut catholicæ Ecclesiæ instrumenta, et orna-
menta exerunt, etiam in non catholicos, quia gra-
tia Dei dives in omnes, his quoque, qui extra sep-
a Domini ovilis vagantur, liberalitatis suæ fontes
non occludit. Quapropter quando, ut Socrates scribit
lib. vii, cap. 17, aqua baptismi evanuit, cum Judæus
quidam impostor, jam ante baptismo a catholico
episcopo tinctus, denuo a Novatiano antistite bap-
tizari vellet, miraculum illud non accidit, ut No-
vatianorum hæresis firmaretur, sed ut veritas ca-
tholicæ Ecclesiæ de baptismo non iterando demon-
straretur. Sic cum per signum sanctæ crucis, per
imagines, per ipsa divorum, per aquam precibus
Ecclesiæ consecratam, per exorcismos et per cætera
ejusdem classis, aut cælestis alicujus singulari favore
et patrocinio, apud hæreticos, schismaticos, et
ethnicos opera quædam naturæ vim et facultatem
superantia eveniunt, ea alio sine non eveniunt,
quam ut a catholicæ Ecclesiæ fide et communione
aberrantibus ejusdem integritas, sanctitas et
sinceritas pateant.

Sed quid dicendum, si miracula non modo in
schismaticos, hæreticos, et ethnicos a sanctis in-
culo, per reliquias, imagines, et id genus alia,
verum etiam ab ipsis schismaticis aut hæreticis
patrentur, sine rerum ad Ecclesiam veram proprie
pertinentium ministerio. Equidem non ignoro
multos pietate et doctrina præstantes viros esse,
qui putent, Deum nunquam ullo hæretico, aut
schismatico uti in effectione miraculorum: ac
proinde quidquid in hoc genere jactent, id totum
commentitium, vanum, et frivolum esse. Prædic-
bant Donatistæ varia miracula, sed ea omnia vel
ut inania commenta, vel ut vana ludibria reject-
sanctus Augustinus, verorum miraculorum alioquin
observantissimus, et severissimus vindex, ut ex
lib. xxi *De civitate Dei* liquet. Ab hac sententia
stare videtur experientia; cum enim innumeri
prope hæretici a primo Evangelii ortu exstiterint,
vix tamen ullam reperiemus, quem miraculorum
gratia claruisse veterum annales testentur, aut si
aliqua miracula nonnulli fecisse visi sunt, illi post
diligentem inquisitionem et inspectionem, non mi-
raculorum effectores, sed seductores, et impostores
deprehensi sunt, cum in Ecclesia catholica et
Romana perenni serie nunquam defuerint, qui res
extra omnem naturæ potestatem, Omnipotentis
destra adjuti, efficerent. Nec obstat illud Matth. vii:
*Multi dicent mihi in illa die: Domine, nonne in no-
mine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia
ejecimus, et virtutes multas fecimus?* etc. Quibus di-
cetur: *Nunquam novi vos; non enim intelligitur
de hæreticis et schismaticis, sed de orthodoxis illis,*

qui vita improbe transacta, hinc extra gratiæ sta-
tum migrant. Videat lector cardinalem Bellarmi-
num, libro iv *De Ecclesia*, cap. 14.

Quod si hæc opinio alicui minus arrideat, con-
cedatque Deum aliquando etiam hæreticis, et
schismaticis res supra naturam agendi facultatem
largiri, is ita sentiat licet: auctores enim, quibus
sa defendat, habere videtur sanctum Chrysosto-
mum et Euthymium, in cap. vii Matthæi, Bedam et
Theophylactum, in cap. ix Marci, et sanctum Au-
gustinum, lib. iv *De consensu evangelist.*, cap. 5, qui
arbitrantur illum, qui Marci ix, et Lucæ ix in nomine
Christi demonia eiciebat, et ab apostolis prohibi-
tus fuit, nec fide nec corpore Christi disciplinam
secutum esse. Utcumque sit, hoc fixum ratumque
maneat, eam potestatem non concedi in confirma-
tionem falsitatis, vel in testimonium sanctitatis
hæretici aut schismatici, qui ea opera perficit, cum
nulla sanctitate sit præditus, sed dari a Deo ad
aliquam publicam utilitatem, ut est gratia sanitatis,
nominatim illa curandi strumas, concessa regibus
Franciæ et Angliæ, quæ adhuc, etiam apud non
catholicos Britanniciæ reges durare dicitur, ut scribit
Wilhelmus Toecker in libro cui titulus *Charisma*,
sive *Donum sanationis*, licet Genebrardus in *Chro-
nologia* dicat, donum hoc aliquot duntaxat regum
esse, non omnium. Sed sit omnium: non ideo
falsa religio erit vera, aut vera falsa, cum donum
hoc a Deo non concedatur eo consilio, ut errori
fidem conciliet, quod præcipue inde colligimus,
quia multis sæculis antequam Calvinii, aut Lutheri,
aut Wicleffi secta nasceretur, donum hoc conces-
sum fuit regibus, quos catholicæ, et Romanæ Ec-
clesiæ studiosissimos et observantissimos fuisse,
ne ipsi quidem, qui a vera Ecclesia defecere, infi-
dari possunt. Quo igitur sine Deus olim regibus
catholicis donum hoc concessit, eodem durat ad-
huc. Si durat apud hæreticos, nempe ut in misero-
rum solatium et subsidium cedat; quid si in testi-
monium veræ et catholicæ religionis, ita ut inimici
nostri, licet nolentes et inviti, pro nobis testimo-
nium dicant? Si enim in eum finem olim Deus
donum hoc regibus pietate et catholicæ Ecclesiæ
studio excellentissimis largitus est: utique eodem
sine hoc etiam ævo apud non catholicos, catholico-
rum tamen in solio successores, perseverat; neque
enim finem miraculi mutat Deus, ut quod antea
erat pro stabilienda fide, sit postea pro perfidia,
ut proinde ipsi sua vincula cedant, et adversus se
testimonium ferant, cum talia opera faciunt, quibus
religionem majorum suorum quam aspernantur,
confirmant.

Verum, ut intra lineam nos recipiamus, absimile
vero non est, fieri interdum, tametsi raro, ut a recta
religione alieni, opera quædam supra naturæ vires
edant, vel potestate accepta ab officio, per succes-
sionem aut electionem legitime comparato, cui
Deus gratiam aliquam contulerit; vel peculiari nutu
Dei, dividendi dona sua prout vult, et quibus vult;
qui nunquam tamen ita dividit, ut per ea pravæ
doctrinæ vim roburque addat, aut addi velit; et si
quis hæreticus aut schismaticus diceret, donum
faciendi miracula sibi divinitus obligasse ad hære-

lyricibus honorabat, et plus in eo spei reponerat quam in cæteris, impenseque illum diligebat), simul ut eidem gratias de oblata felicitate rependeret. Peracto utroque, quoniam etiam pedem in conflictu cum Persis vulneratus, quatuordecim mensibus curari non poterat, multa medicis auxilia frustra experientibus: sed eo paulatim tabescente, doloribus intolerandis cruciabatur, soluto calceo, sancti unguento illum parabat perlinere, ita secum volvens, quæ ars humana, et studium nequirent, ea Deum sanctis martyribus posse concedere. Ablatis fasciis, nudatoque pede, linamentum illud carptum, quod vulneribus inditur (o magnam Dei ad martyres suos honorandos curam et providentiam!) extra vulnus apparuit: **167** pes autem adeo sanus, ut nec vulneris, nec cicatricis ullum restaret vestigium, et vulneratusne aliquando fuisset, ignoraretur. Hoc viso miraculo, magis quam de acquisita Thessalonica exsultavit imperator, ferventioresque et majores ob hoc be-

κατασχεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θάρσος παρασχεῖν, ἀντιστῆναι βασιλεῖ. Συμβαλόντες δὲ αὐτοῖς οἱ παρὰ βασιλέως προσεταγμένοι τὴν ἀκρόπολιν φρουρεῖν, ἐτρέψαντο κατὰ κράτος, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ εἶλον ζῶντας. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰ πρὸς φυλακὴν τῆς ἀκροπόλεως ἐξηρτύσατο, ἦκεν εἰς τὴν ἀγίαν σορὴν Δημητρίου τοῦ μάρτυρος καὶ μυροβλύτου, ἅμα μὲν προσκυνήσων αὐτὸν (ἦν γὰρ ἐξ ἡλικίας πρώτης τιμῆν αὐτῷ καὶ πίστιν πλείω ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους μάρτυρας παρέχων, καὶ ὡσπερ ἐραστὴς αὐτοῦ ὢν), ἅμα δὲ καὶ τῆς παρούσης ἕνεκα εὐτυχίας ἀμειψόμενος εὐχαριστίας. Προσκυνήσας δὲ καὶ εὐχαριστήσας, ἐπεὶ καὶ τὸν πόδα ἐκ τῆς πρὸς Πέρτας μάχης τραυματισθεὶς, ἐν τέταρσι καὶ δέκα μηνῶν θεραπευθῆναι οὐκ ἠδυνήθη πολλά τῶν ἰατρῶν πραγματευσαμένων, ἀλλὰ σφακελίζων ἀεὶ οὐ φορητὰς παρεῖχε τὰς ὀδύνας, τὸ ὑπόδημα λύσας, τῷ μύρῳ χρεῖν ἐμελλε τοῦ ἀγίου, ἐνθυμηθεὶς, ὡς ἂ μὴ δύνατο ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ καὶ σπουδῇ, ταῦτα Θεὸς τοῖς ἀγίοις μάρτυσι δύνασθαι παρέσχεν. Ἐπεὶ δὲ τὸν

Jacobi Gretseri notæ.

seos aut schismatis sui confirmationem (quod Calvinianus Toecker de charismate illo curandi strumas ridicule dicit), is nulli, nisi improvido et inconsiderato, erroris discrimen crearet; nam si quis mentem vel paululum advertat, remque accuratius secum perpendat, semper deprehendet hujusmodi miraculorum effectioem ad alium finem, quam talis ferat, referri; aut si mendacium abstrusius est, quam ut facili negotio ad ejus cubilia perveniri queat, ad preces confugiendum erit, petendaque lux a Deo, ne impostorum fallaciis circumveniamur. Quo casu, divinæ Providentiæ munus est, ut recte docet Franciscus Soarez, non permittere, ut qui ad hunc modum se suasque rationes componit, decipiatur. Lege Soareziū, tom. II, in iii part. divi Thomæ, disp. 31, sect. 2, sub finem. Nullum ergo, dicet aliquis, ad probandam veram doctrinam ex veris miraculis argumentum sumi potest. Non sequitur omnino nullum, sed non omnino necessarium sumi posse, inquit Joannes Maldonatus, in cap. viii Matthæi. Probabile fidei argumentum est, quod ex miraculis sumitur, quia per fidem sæpe, sine fide raro admodum fieri solent, et cum fiunt, non ad probandam eorum qui faciunt, sed eorum qui veram fidem habent, fieri solent. Nec enim Balaam futurā prædicendo suam ipsius, sed populi potius Dei, adversus quem conductus fuerat, fidem confirmavit; et fore omnia miracula, quæ per hæreticos facta legitur, quæ paucissima sunt, hujusmodi esse constat, qualia ea, quæ in ecclesiasticis historiis, et apud Anastasium in questionibus Scripturæ recensentur. Est etiam argumentum a miraculis ductum una saltem ex parte necessarium; nam etsi non necessario sequitur, eum qui miracula faciat, veram habere fidem, tamen necessario sequitur, eam, in qua frequentia, et quasi ordinaria miracula fiunt, veram esse Ecclesiam: quia etsi aliquando Deus per privatos extra Ecclesiam suam homines miracula fieri permittat, sicut et asinam fecit Balaam, quæ in Ecclesia certe non erat, tamen nulli generaliter hominum societati, nisi Ecclesiæ suæ ordinariam faciendi miracula concessit potestatem. Hæc Maldonatus.

Hujc sententiæ adstipulari videtur Justinus martyr, seu quis alius, apud quem orthodoxi hanc questionem ponunt, et est questio quinta, Εἰ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν αἰρετικῶν δυνάμεις ἐνεργ

γοῦνται, οἷον νασημάτων ἰάσεις, καὶ πνευμάτων διωγμοὶ ἀκαθάρτων, καρπῶν γῆς φροδ., καὶ ἐλαίου ἀναβλύσεις, πῶς οὐκ ἀνάγκη ἐκ τούτων ἐν τῇ πλάνῃ βεβαιουῖσθαι ἐκείνους; Si in Ecclesiis hæreticorum virtutes seu miracula eduntur, utputa morborum sanationes, et immundorum spirituum expulsionēs, fructuum terræ proventus, et olei scaturigines, quomodo non necesse est per hæc illos in errore confirmari?

Respondet Justinus: Ὅσπερ τὸ ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχειν ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν πονηρῶν καὶ ἀδίκων ἐν τῇ πονηρίᾳ καὶ ἀδικίᾳ, ἀλλὰ παρασκευαστικὸν εἰς δικαίαν τιμωρίαν· οὕτως οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν τῶν αἰρετικῶν ἐν τῇ πλάνῃ τὸ ἐνεργεῖν τινος ἐν αὐτοῖς δυνάμεις. Εἰ γὰρ ἦν ἀπόδειξις καὶ σημεῖον εὐσεβείας τὸ ἐνεργεῖν δυνάμεις, οὐκ ἂν ὁ Κύριος ἀδοκίμου; τε καὶ ἀναξίου τῆς πρὸς αὐτὸν οικειώσεως ἀποφαίνετο τοὺς αἰρηκότας, « Κύριε, οὐ τῷ σὸν δούματι προσεφητεύσαμεν, etc. » Sicut id quod sol oritur super malos et bonos, et id quod pluit super justos et injustos, non eo fit, ut malitia et injustitia sua constabulantur, sed ut via ad justum supplicium præparetur: ita hoc ad hæreticos confirmandos non fit, quod nonnulli inter eos miracula patrant; nam si miraculorum effectio probatio et indicium esset pietatis, minime Dominus eos reprobasset, et indignos familiaritate sua pronuntiasset eos, qui dixerunt: « Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, » etc.

Questione tamen centesima contrarium videtur asseri. Sic enim respondet ad questionem propositam Justinus: Εἰ μὲν διὰ τῶν αἰρετικῶν ζῶντων ἢ ἀποθανόντων ἡ θεία χάρις ἐνεργεῖ τὰ χαρίσματα, εἶχεν ἂν τὸ γινόμενον εὐλογον ἀπορίαν. Εἰ δὲ οἱ τὰ θεῖα θαύματα ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνεργοῦντες ἅγιοι εἰσιν ἀπόστολοι, προφῆται τε καὶ μάρτυρες, ὧν τοῖς θεοῖς ἔργοις διαμαρτύρεται τῷ κόσμῳ ὁ Θεὸς ἐκείνων εἶναι τὰς Ἐκκλησίας, οἱ ὧν θαύματα ἐκτελεῖται, τούτέστι τῶν ὀρθοδόξων. Si divina gratia per hæreticos vivos vel mortuos miracula ederet, justa et probabilis esset dubitatio: si vero qui in Ecclesiis miracula edunt, sancti sunt apostoli, prophetae, et martyres, ipsorum scilicet divinis operibus testimonium mundo perhibet Deus, eorum esse Ecclesias, per quos miracula efficiuntur, hoc est, orthodoxorum.

τε πόδα ἀπεγύμνου, καὶ τὰς ὀσθῆνας, αἷς ἐδεσμεῖτο, περιήρει (ὡ τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ περὶ τοὺς μάρτυρας φιλοτιμίας!), ὁ μὲν μοτὸς ἔξω εὖρητο ἐρῶμιμῆνος· ὑγίης δὲ ὁ πόδες ἐς τοσοῦτον, ὡς μηδὲ ἶχνος οὐλῆς ἢ τραύματος ὑποφαίνειν, ἀλλ' ἀγνοεῖσθαι εἴποτε καὶ ἐτρώθη. Ὅπερ ἰδὼν ὁ βασιλεὺς μᾶλλον τε ἤσθη διὰ τοῦτο, ἢ ὅτι Θεσσαλονίκην ὑπεποιήσατο ἑαυτῷ· καὶ θερμότερας τούτου ἕνεκα καὶ πλείους τὰς εὐχαριστίας ἀπεδίδου. Καὶ ἡ πόλις δὲ πᾶσα τὴν εἰς τὸν βασιλέα πυθόμενοι θαυματουργίαν, πολλοὺς ὕμνους εἰς τε Θεὸν ἡδὸν, καὶ Δημήτριον τὸν ἐκεῖνου θεραπευτὴν. Ἐκεῖθεν δὲ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, κλινούσης ἤδη τῆς ἡμέρας, εἰς τὰ βασιλῆα ἠύλισατο τὴν νύκτα ἐλθὼν. Ἄμα δὲ ἔω εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐτὸς τε ὀπλισάμενος καὶ ἡ στρατιὰ, καὶ τοῦ Θεσσαλονικέων δήμου προθύμως συστρατευομένου, ἤσαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὡς εἰ μὴ προσχωροῖεν ἔκοντι οἱ κατασχόντες, βιάσαιντο τοῖς ὀπλοῖς. Πρῶτα μὲν σὺν πέμψας ὁ βασιλεὺς, προσηγόρευε τε τοὺς ἔνδον, καὶ προῦκαλεῖτε αὐτοὺς ἀμαχεῖ τὴν ἀκρόπολιν παραδίδόναι, ἀμνηστίαν τε παρέχων, καὶ ἐπαγγελόμενος ποιήσειν εὖ. Ὡς δ' οὐκ ἐσήκουον, ἀλλὰ ἐσκληρύνοντα, καταστάντες ἐτειχομάχουν. Καὶ μέχρι μὲν τριῶν ἢ τεττάρων ὥρων καὶ αὐτοὶ ἠμύνοντο καρτερῶς ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἐπειτα οἱ τε τὴν ἀκρόπολιν κατοικοῦντες καὶ ὅσοι τῶν Θεσσαλονικέων ἦσαν μὴ πάνυ προσκείμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ, διεστασίασαν τε ταῖς γνώμαις πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνακοχὴν αἰτήσαντες πρὸς βασιλέως τοῦ πολέμου, εἰς λόγους κατέστησαν τοῖς συμπολιορχουμένοις. Καὶ Λυζικῶ μὲν τῷ τῆς ἀκροπόλεως ἀρχόντι οὐκ ἔφασαν περὶ τῆς σφετέρως πατρίδος βουλαύειν συγχωρήσειν, ἐτέρως δὲ πύλεως πόλιτην, ὃν βασιλεῖ προχωρησάσης Βερόλιας οἱ συγγενεῖς, ἂν τι καὶ προσκρούση, ἐξαιτήσονται. Τοῖς δ' ἄλλοις οὐ οἰκαιὸν εἶναι ἔλεγον οὐδὲ λυσιτελὲς τῆς ἀλλῆς ἀπάσης πύλεως προχωρησάσης βασιλεῖ, αὐτοὺς ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν· οὔτε γὰρ δυνήσονται ἑαυτοὺς τε καὶ τὴν ἀκρὰν περισῶσαι· μόνον ἐναπειλημένοι, τῶν τε ἐκ Φερῶν κατὰ συμμαχίαν ἀφειγμένων ἠττημένων, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρων τολμησόντων ἐλθεῖν· ἢ τε βασιλέως στρατιὰ πολλή τε καὶ ἀξιόμαχος. Καὶ προσέτι πᾶσα ἡ πόλις πανδημεὶ προσκαθήμενοι ἐκπολιορχήσουσιν ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἀντισχεῖν δυνησόμεθα πρὸς ὀλίγον, ἀμφοτέρωθεν ζημιωσόμεθα. Ἄν τε γὰρ νικῶμεν, φίλους καὶ τοὺς οἰκιστάτους ἀποκτενοῦμεν· ἂν τε ἠττώμεθα, ἀνάγκη ἀποθνήσκειν. Ἄ δὲ ἅπαντα οὐ πρὸς ἡμῶν. Εἰ μὲν οὖν καὶ ὁμῶν ταῦτα συνδοκεῖ· εἰ δ' οὐκ οὖν, ἀλλ' ἡμεῖς γε ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐγχειρίσομεν βασιλεῖ. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον. Λυζικὸς δὲ καὶ ὅσοι ἦσαν τῷ πρεσβυτέρῳ προσκείμενοι βασιλεῖ, οὐκ ἔχοντες ὅτι ὀρώσαιεν, ἄμα τοῖς ἄλλοις ἀμνηστίαν αἰτήσαντες, εἴ τι προσκεκρούκασι πρὸς βασιλέα, καὶ τυχόντες, παρέδωκαν τὴν ἀκρόπολιν.

CAPUT LIV.

Queritur quo sit eundem. Magnus domesticus Edessam et Castoriam sugdet. Omnes approbanti consilium. Mutuntur litteræ; promptas inveniunt ad deditioem. Quid senioris ducēs egerint. Ingens Occidentalium ad juniorem defectio. Protovestiarius, et despota, alique ad Triballum confugiunt; sed intercepti ad imperatorem adducuntur. Pecunia omnis uxoribus eorum donatur, ut sit quod in viros exsules impendant.

Καὶ παρελθὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅσοι ἦσαν τῶν τὰ (1) τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως παραλαβὼν, ἐξῆλ-

A neficium gratias egit, ac tota civitas intellecto in cum edito iam admirabili opere, multas Deo, et Demetrio, a quo curatus fuerat, laudes decantavit. Inde egressus, inclinante jam in noctem die, in regia somno se dedit. Ubi diluxit, ipse, et milites armis induti, comitante etiam alacriter in armis Thessalonicensi populo, ad arcem prodierunt, ut nisi sponte eam traderent qui retinebant, vi coadigerentur. Primum igitur imperator eos salutatum, et ad arcem sine cæde et sanguine dedendam invitatum munit, oblivionem offensionum, et beneficentiam pollicitus. Ubi obdurantes oratorem dimiserunt, quibus datum negotium, ad horas tres aut quatuor, muros adversariis intus viriliter se defendentibus, oppugnarunt. Post, tum arcis ipsius incoke, tum quotquot e Thessalonicensibus perfugis seniori imperatori parum bene volebant, sententiis et animis ab aliis per seditionem discrepantes, et inducias a juniore imperatore poscentes, illos alios una secum obsessos allocuti sunt. Et Lyzico quidem arcis præfecto, ut de patria ipsorum statueret, non se permissuros aiebant, cum esset civis alterius civitatis, Berrhæa nimirum, qua ad imperatorem adjuncta, quod putabant, si quid ille offendisset (quia senis scilicet partium fuisset), cognatos ejus pœnam deprecaturus. Alteri factioni dicebant nec justum esse, nec utile, cum reliqua urbs omnis in fidem imperatoris concessisset, ipsos obniti, et belligerare. Non enim cum simus interclusi, soli et nos, et arcem servare possumus; et qui Pheris auxilio venerunt, victi sunt, et alii venire non audebunt. Copiæ imperatoris magnæ et bellicosæ præterea, totus populus assidebunt et expugnabunt nos. Atque ut aliquandiu resistamus, utriusque tamen plectemur. Sive enim vincamus, amicos et propinquissimos interimemus, sive vincamur, moriendum erit necessario; quæ omnes a nobis aliena sunt. Si itaque et vobis probatur; sin minus, at certe nos cum arce nosmet in manus imperatoris dedemus. Hactenus illi. Lyzicus autem, et qui a seniore faciebant, consilii inopes, **168** una cum aliis impunitate petita, si quid imperatorem offendissent, et ea adepta, arcem tradiderunt.

Ingressus imperator, adscriptisque ad suos, quotquot ab eo cupiebant, mox abiit, et in palatio

Jacobi Pontani notæ.

(1) Fortasse metz aut post βασιλέως αὐτὸς πραττόντων

cum primoribus quos secum adduxerat, quique Thessalonicae erant, quo potissimum iret consultavit, quando res egeret non quiescere. Omnes Berrhaeam eundem suadebant. Magnus domesticus Berrhaeam omittendam, Edessam, et inde Castoriam iter dirigendum censebat, causis adjunctis, nempe Demetrium despotam, et Monomachum praefectum, et Raulem Isaacium habere Edessae uxores suas cum liberis, esseque consentaneum ut omni studio conatuque adhibito, et horum causa eam subigerent, et quia, cum sit parvum oppidum, natura et operibus firmum, facile contra hostem defendi posse. Et quamvis eam illi praecipuarint, ne sic quidem effugituram, quin ab ipsis recipiatur; multas tamen in ejus obsidione difficultates, ac labores, et diu, subeundos fore. Si vero nunc advenerimus, inquit, qui illic sunt, opibus, et auctoritate principes, plebeiosque ac tenuiores versant quo lubet, cum jam pridem sint in amicis meis, promptissime oppidulum tradent. Imo vero etiam antequam eo venerimus, si imperatoris mandata cum litteris meis acceperint, omni ratione his parere eritentur: et si quis de praedictis ducibus ad eos accesserit, eum haud introuissent. Castoriam autem et ipsam, propter lacum quo cingitur munitissimam, Angelus, protovestiarii gener, procurat; qui mihi et cognatione propinquissimus est, et ut educatori ac magistro suo in re bellica gratiam, obedientiamque non vulgarem debet: ac propter necessitudinem mutnam protovestiarii, quamvis socerum, facillime descrens, nobis oppidum dedit. Cum ista obtinuerimus, Berrhaeae ultro se dedit; quos etiam **169** priusquam haec peragantur, cras, aut periinde urbem suam transditum venturos existimo. Huic consilio subscripsit statim imperator, aliique id ipsum laudantes approbarunt. Jamque fixum, ac ratum erat Edessam petere, et illuc tam ipsius imperatoris mandata, quam magni domestici litterae per citatissimos equites eo, et simul Castoriam mitterentur. Atque Angelus quidem Castoriae praefectus, mox urbi custodes adhibuit, utpote imperatori adventanti deditorem facturus. Sed qui Edessae potentia eminebant, Angeli Kbadipori cognominati, fratres trigemini, et Lascaris, acceptis mandatis, citra procrastinationem, quod et populus Edessenus ab eorum nutu auctoritateque pendebat, uxores trium eorum quos supra nominavimus ipsarum aedibus circumscripserunt, et excubiis circumdederunt. Paulo post advenientes mariti, cum Edessenos in se insurrexisse, suaque mulieres conclusas invenissent, fugam ad Triballorum principem fecerunt. Nam cum adhuc Pheris audissent, imperatorem Thessalonicam iter suscepisse, non levem in timorem venerant, urbem se illi permissuram: ad arcem tamen tutius retinendam trecentos submiserunt. Deinde ubi Thessalonicam se sub imperatoris potestatem subjecisse, et illos trecentos partim occisos partim captos im-

Α θεν εὐθύς. Καὶ εἰς βασιλεία ἐλθὼν, ἐβουλευέτο μετὰ τῶν ἐν τέλει τῶν τε ἀφιγμένων σὺν αὐτῷ, καὶ οἱ ἦσαν ἐν Θεσσαλονίῃ, ὅποι χρῆ τραπέσθαι, ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἠνάγκαζον μὴ ἡρεμεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες εἰς Βέρροϊαν ἐβουλευόντο ἐλθεῖν, ὁ μέγας δὲ δομέστικος Βέρροϊαν μὲν εἶπεν ἐᾶν, εἰς Ἐδέσσαν δὲ ἐλθεῖν, κάκειθεν εἰς Καστορίαν. Προσετίθει δὲ καὶ τὰς αἰτίας, λέγων ὡς, ὅτε δεσπότης Δημήτριος, καὶ ἑπαρχὸς ὁ Μονομάχος, καὶ ὁ Γαούλ Ἰσαάκιος, τὰς γυναῖκας καὶ παῖδας ἔχοντες ἐν Ἐδεσσηνοῖς, εἰκὸς πάσῃ σπουδῇ χρήσασθαι καὶ μηχανῇ ὥστε κατασχεῖν αὐτά. Ἄμα μὲν καὶ τῶν γυναικῶν ἕνεκα καὶ τέκνων, ἔμα δ' ὅτι μικρὸν τε ἐν τῷ πόλισμα καὶ καρτερόν ἀπὸ τε τειχῶν καὶ τῆς τοῦ τόπου κατασκευῆς, ῥάδιόν ἐστιν εἰς φυλακὴν. Β Κὰν φθάσωσιν αὐτὸ προκατασχεῖν, διαφεύξεται μὲν οὐδ' οὕτω τὸ μὴ ἀλῶναι παρ' ἡμῶν. Παρέξει δὲ πολλὴν τὴν δυσχέρειαν καὶ τὴν τριδὴν καὶ τὸν πόνον ἐν τῷ παλιορκεῖσθαι. Ἐὰν δὲ νῦν παραγενώμεθα ἡμεῖς, οἱ αὐτόθι δυνατώτατοι καὶ τοὺς ἄλλους ἄγοντες καὶ φέροντες οἱ ἂν βούλωνται, ἐκ πολλοῦ προκείμενοι ἐμοὶ ῥᾶστα παραδώσουσι τὸ πόλισμα ἡμῖν. Μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἡμᾶς ἔκειν ἐκεῖ, ἂν βασιλέως τε προστάγματα καὶ γράμματα ἐμὰ πρὸς αὐτοὺς ἦξει, ἐκ παντὸς τρόπου σπουδάσουσι τὰ κελεύμενα ποιεῖν. Κὰν τις καὶ τῶν εἰρημένων ἀφίκηται πρὸς αὐτοὺς, οὐκ ἂν εἰσαδέξωνται. Καστορίας δὲ καὶ αὐτῆς θυρωτάτης οὔσης διὰ τὸ πανταχόθεν περικλύζεσθαι τῇ λίμνῃ, ὁ τοῦ πρωτοθεσπιαρίου γαμβρὸς ὁ Ἄγγελος, ἀρχεῖ· ὅς ἐμοὶ τε Ἐγγιστα προσήκει κατὰ γένος, καὶ πολλὴν ἐμοὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν εὐπίθειαν ὀφείλει, ἐκθρεψαμένῳ τε αὐτὸν, καὶ τὰ πολέμια διδάξαντι· καὶ διὰ τὴν πρὸς ἐμὰ φιλίαν, ῥᾶστα πρωτοθεσπιαρίον ἂν πρόηται τὸν κηδεστήν, καὶ ἡμῖν τὴν πόλιν παραδοῖη. Ταῦτα δὲ ἡμῖν κατασχούσιν, αὐτόκλητοι προσχωρήσουσιν οἱ Βερρόϊῳται· δοκῶ μοι δὲ αὐτοὺς καὶ πρὶν ταῦτα εἰς πέρας ἔκειν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἢ καὶ τρίτην ἡμέραν ἂν ἐλθεῖν παραδώσαντας τὴν πόλιν. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομεστίκου βουλευταμένου, ὁ τε βασιλεὺς συνέθετο εὐθύς, καὶ οἱ ἄλλοι συνεπεψηφίζοντο, ἐπαινέσαντες τὴν βουλήν, καὶ ἐκκύρωτο τὴν ἐπὶ Ἐδέσσαν ἵέναι. Αὐτίκα τε προστάγματα βασιλέως καὶ τοῦ μεγάλου δομεστίκου γράμματα διὰ ταχυδρόμων ἵππέων πρὸς τε Ἐδέσσαν ἐπέμφθησαν καὶ Καστορίαν. Καὶ Ἄγγελος μὲν ὁ Καστορίας ἐπίτροπος εὐθύς τὴν πόλιν εἶχε διὰ φρουρᾶς, ὡς βασιλεὺς τῷ νέῳ, ὅταν ἀφίκηται, παραδώσων. Οἱ δ' ἐν Ἐδέσσει δυνατοί, οἱ τε Ἄγγελοι Γαδίποροι ἐπικεκλημένοι, τρεῖς ὄντες ἀδελφοί, καὶ ὁ Δάσκαρις, ἐπεὶ τὰ προστάγματα ἐδέξαντο βασιλέως, μηδεμίαν ποιησάμενοι ἀναβολὴν, ἐπεὶ καὶ ὁ δῆμος Ἐδεσσηνῶν τῆς αὐτῶν ἐξήρητο γνώμης, τὴν τε βασιλισσαν τὴν Δημητρίου τοῦ δεσπότη γαμετήν, καὶ τὴν ἐπάρχου τοῦ Μονομάχου καὶ τὴν Γαούλ περιώρισαν ἐν οἰκίαις καὶ ἐφύλαττον, περιστήσαντες φρουράν. Μετὰ μικρὸν δὲ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ἐλθόντες, ἐπεὶ εὕρισκον Ἐδεσσηνοὺς τε αὐτῶν ἀφασχότους, καὶ ἠχθίστας τὰς γυναῖκας, τραπέ-

μεν: εφευγον προς τον αρχοντα των Τριβαλων. Ως γάρ επύθοντο, ετι εν Φεραϊς οντες, ως βασιλεύς την προς Θεσσαλονίκην φέρουσαν ετραπή, ηλπισαν μὲν οὐδ' ἐπὶ μικρὸν αὐτῷ τὴν πόλιν προσχωρήσειν· ἀσφαλείας δὲ ἕνεκα, τοὺς τριακοσίους ἐπεμψαν ὡς τὴν ἀκρόπολιν καθέζοντας. Ἐπει δὲ επύθοντο ὡς ἦ τε Θεσσαλονίκη προσεχώρησε βασιλεῖ, καὶ οἱ τριακόσιοι, οἱ μὲν ἀπέθανον, οἱ δ' ἐζωγρήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν, πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἤδη περιαιρηθέντες, πρὶν ἐκπυστα τοῖς πᾶσι γενέσθαι τὰ συμβάντα, τὴν στρατιάν ὅση ἦν ἀναλαβόντες, προσήρατι μὲν ἦσαν ὡς ἐπὶ Θεσσαλονίκην, ὡς οὐπω ἐαλωκυῖαν περιποιήσοντες (ἵνα μὴ δοκοῖεν ἐκλιπόντες Φεράς, καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις φεύγειν)· τῇ δ' ἀληθείᾳ ὡς ἕκαστος χωρήσοντες οἱ ἂν αἰτε γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἦ. Ἐπει δὲ ἐξεληθόντες ἀπὸ Φερῶν εἶχοντο ἰδοῦ, ὅσοι τε ἐκ Θεσσαλονίκης συναστρατεύοντο αὐτοῖς, ἐπει επύθοντο ἐαλωκυῖαν, ἀποστάντες αὐτῶν ἐχώρησαν πρὸς βασιλέα. Καὶ οἱ Βερροιῶται τὰ ἐν Βοδηνοῖς πυθόμενοι συμβάντα, ταῦτά τοῖς ἐκ Θεσσαλονίκης ἐποιοῦν· τότε συστρατεύομενον αὐτοῖς ὕπηκοον Ῥωμαίοις στρατεύμα Μυσῶν, ἤδη καὶ ἐνεωτέρισε φανερώς. Ἐντυχόντες γάρ τοῦ πρωτοβεστιαρίου βεσημάσι πολλοῖς, διήρπασαν αὐτὰ αὐτοῦ παρόντος, καὶ προσεποίησαν ἑαυτοῖς. Ἐπιχειροῦντι δὲ ἀνασιῶζειν τὰ διαρπασθέντα, οὐ μόνον οὐκ ἐπέιθοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν σκευοφόρων αὐτοῦ τινὰ ἀφείλοντο τὸν ἵππον, ἔργῳ διδάσκοντες ὡς εἰ μὴ ἀγαπήνῃ, χωρήσοντες καὶ κατ' αὐτοῦ. Ἡ τε λοιπὴ ἅπασα στρατιὰ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐσπερίων πόλεων παρόντες δυνατοί, τῶν βασιλείως πραγμάτων ἤδη φανερῶν γεγενημένων, ἐκλιπόντες τοὺς στρατηγοὺς πάντες ἦλθον ὡς αὐτόν. Δείσας δὲ ὁ πρωτοβεστιαριος εἰς Ἀχρίδα ἐλθεῖν (ἐκαὶ γὰρ ἦν καταθέμενος τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα), ὅτε κατὰ βασιλείως ἅμα τῷ στρατεύματι ἐχώρει, ἅμα δεσπότη καὶ τοῖς λοιποῖς, εἰς πενήτην καὶ ἑκατὸν ὄντες, ἐχώρησαν πρὸς Κράλην, τὸν ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν. Φεραῖοι δὲ, ὅσοι ἦσαν ἐκ Βυζαντίου δεσπότη καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπόμενοι στρατηγοῖς, ἐπει ἐλείποντο ἐκεῖ ἀναχωρούντων, πάντα συσχόντες τὰ ὄντα μὲν διήρπασαν αὐτοῖς· αὐτοὺς δὲ ὑπὸ δισμοῖς ἤγαγον ὡς βασιλέα. Βασιλεύς, δὲ ἐπει ἐδέδοκτο τὴν ἐπὶ Ἐδεσσαν ἵνασι, ἐξελθὼν Θεσσαλονίκης, δευτεροῦτος ἦλθεν εἰς αὐτά. Οἱ Ἐδεσσαῖοι δὲ, ἐξεληθόντες πανδημει, προσεκύνησαν τε βασιλέα καὶ τὸ πόλισμα παρέδωσαν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἢ αὐτῷ ἐδόκει διώκει ὁ βασιλεύς· ὅσα δὲ ἦν αὐτόθι χρήματα δεσπότη καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς, ἃ μὲν ἂν ἦ ἴδια ταῖς γυναῖξι, ταῦτ' ἔχειν προσέταξεν αὐτάς, καὶ μηδένα ἀδικεῖν· ἃ δ' ἂν ἦ τῶν ἀνδρῶν, αὐτῷ μηνυθῆναι,

Attellexerunt, omni jam spe salutis deplorata, priusquam evulgarentur, quæ omnibus contigissent, copiis quantæ erant assumptis, simularunt quidem se Thessalonicam ire, quasi nondum captam asserturi (ne Pheris, et aliis Macedoniae urbibus relictis, fugam inire putarentur); sed revera quisque, ubi uxor, et liberi erant, abituri. Posteaquam Pheris egressi viam invaserunt, quotquot Thessalonicenses sub iis militabant, urbem occupatam resciscentes, ab eis ad imperatorem transierunt: idemque Berhæitæ, cognitis quæ Edessæ contigerant, facere non dubitarunt; et qui sub illis merebant Mœsi Romanis subjecti, jam libere novas res audebant. Nam cum in magnos protovestiarii greges incidissent, ipso inspectante ad usum suum eos abigebant. Qui cum rapta recuperare contenderet, non modo non cesserunt, sed cuidam præterea ejus caloni equum farcinarium abstulerunt: facto monentes, ni boni consuleret, ac illum quoque invasuros. **170** Reliqua insuper copia, quique ex occidentalibus oppidis opulenti et illustres aderant, fortuna imperatoris jam conspicua, universi desertis ducibus, ad ejus rationes se adjungebant. Protovestiarius, formidans Achridem ire, ubi uxorem cum prolibus deposuerat, quando exercitum adversus imperatorem ducebat, item despota, cæterique ad Cralem, Triballorum principem, discesserunt, numero quinquaginta supra centum. Pheræi porro quicumque Byzantio despotam, aliasque duces secuti fuerant, cum ab aliis ibi abeuntibus desererentur, comprehensis omnibus, ac despoliatis, ad imperatorem eos in vinculis adduxerunt. Qui Thessalonica egressus, postridie, ut decreverat, Edessam venit: cui extra portam obviam procedentes incolæ, eumque adorantes, urbem dederunt. Ac cætera quidem quæ illi ratione collibitum est, instituit; de rebus autem despotæ, et ducum cæterorum, quæ essent uxorum propriæ (2), eas illis citra injuriam dimitti jussit, quæ autem virorum ad se referri, ut de iis ipse decerneret. Aliæ igitur omnia, regina despotæ conjux, verita ne privaretur, pauca de summa indicavit, majore parte apud monachum quemdam deposita. Et latuerunt sane ad tempus. Deinde monacho ab illorum locorum prefectis deprehenso, alio alia direpta sunt. Ubi vero de rebus illorum imperatori significatum est, et suas et maritorum res ipsas feminas sibi habere jussit, ut in viros locis exteris viventes, quod erogarent, ne deesset; ipsas autem Edessa (3) Thessalonicam, inde Didymotichum abduci, illæ cum

Jacobi Pontani notæ.

(2) Χρήματα ait Græcus: quod, quamvis significet pecunias, valet tamen aliquid etiam latius patens, nempe bona, opes, facultates. Et ego malui voce generali, res, quia hoc aptius ad feminas, quibus alia potius, quam pecuniæ in deliciis sunt, ut mundus ipsarum. Movet me, quod paulo post de mundo uxoris protovestiarii dicitur, æstimatum

duobus aureorum millibus, ubi iterum usurpatur χρήματα. Et rursum de ejusdem protovestiarii supellectili aurea et argentea.

(3) In Græco est ἐκ Βοδηνῶν, quippe Edessa ista hoc etiam nomen sortita est; unde et in Græcia Sophiani dicitur Vodona, et in tabulis Georgii Chrysococce Βοδὲνα.

imperatrice victuras. Quod quidem ita factum A ὡς ἂν αὐτὸς διαγνῶ περὶ αὐτῶν. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι
est. τὰ ἴδια μεμνηύκεσαν καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν, βασιλισσα
δὲ, ἡ τοῦ δεσπότητος γαμετὴ, δεῖσασα μὴ τὰ χρήματα ἀφαιρεθῆναι, ὀλίγα μὲν ἐκ τῶν ἐνόμων ἐποίησε
φανερὰ, τὰ πλεῖω δὲ μοναχῶ τινι παρακατέθετο φυλάττειν. Καὶ διέλαθόν γε ἄχρι καιροῦ· ἔπειτα
φωραθέντες τοῦ μοναχοῦ μετὰ χρόνον τινὰ ὑπὸ τῶν ἐπιτροπευόντων ἐν ἐκείνοις τοῖς χωρίοις ἄλλοτε
ἄλλα διηρπάσθη. Ἐπεὶ δὲ ἀνηνέχθη τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν χρημάτων, τὰ τε ἴδια καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν
προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἔχειν τὰς γυναῖκας, ὡς ἂν ἔχοιεν καὶ τοῖς ἀνδράσι χορηγεῖν ἐπὶ τῆς ξέντης·
αὐτὰς δὲ ἐκ Βοθητῶν ἀχθῆναι εἰς Θεσσαλονίκην, κάκειθεν εἰς Διδυμότειχον, ἵν' ἐκεῖ συνδιαγοίεν τῇ
Βασιλίδι. Καὶ ἐπληροῦτο τὰ κεκελευσμένα.

CAPUT LV.

Castoria et Achris se dedunt; protovestiarius et alii Cralem adversus imperatorem ad bellum exstimulant. Dolus uxoris protovestiarii in munda muliebri celando. Proditur protovestiarii suppellex aurea et argentea. Donat eam imperator magno domestico; sed ab eo contempta, in militem distribuitur, quoad nummos aureos; reliqua nobilibus et arario donantur. Agrestes Albani se dedunt ultra. Chreles Triballo pacem suadet. Romani fugitivi tertio Cralem ad arma sollicitant, et a proceribus Triballis increpantur. Variæ rationes, quibus juventur, a Crale eis proponuntur.

Postera luce Edessa excedens, Castoriam inivit, B
cujus præfectus Angelus cum lætitia illum exci-
pit, et 171 urbem tradit. Nam ex quo Thessa-
lonica ejus mandatum cum magni domestici litte-
ris acceperat adventum opperiebatur, oppidumque
ea gratia custodiebat. Castoriam iter agens, Boe-
siam, Mæsorū despotam, et Bryennium magnum
drungarium, et Ἐχοτροχόν, magnum hetariar-
cham, cum duobus selectorum equitum millibus
Achridem mittit, si qua possent protovestiarium
antevertentes eam ingredi. Qui continenter equi-
tantes, quia priores venerant, ab Achrideno po-
pulo portis apertis intronissi sunt; jam enim om-
nes, quanquam nobilius coactu, ad juniorem im-
peratorem desciverant. Protovestiarius serius ad-
veniens, oppidumque receptum audiens, spe qua C
sustentabatur objecta, cum reliquis ad Cralem
profugit: cui bellum contra imperatorem persua-
dere instituit, si forte per ipsum sua damna re-
parare posset. Crales eorum verbis impulsus, ad
confinia sua Romanorumque ingentem exercitum
adducit. Imperator unum diem Castoriæ commo-
ratus, Achridem venit, uxoremque protovestiarii
cum omni re sua Thessalonicam ire, inde cum
cæteris feminis Didymotichum profecturam jus-
sit. Illa suspicata sibi verba dari, et gazæ suæ
metuens, amicis asservendam concedidit, affir-
mavitque, nullam se habere, atque ita Thessalo-
nicam deducta est. Haud diu post, ejus mundus,
et alia nonnulla, vicenis aureorum millibus æsti-
mata, apud nescio quem reperta sunt. Pauci dies
abierant, cum quidam ad magnum domesticum
adiens, veteris cujusdam meriti, quod ille in se
collocasset, memoriam ei renovavit; dixitque
æquum videri ut bene merito beneficium redderet
pro viribus; se nosse ubi protovestiarii magna vis
pecuniæ lateret. Misso de famulis uno et fidelis-
simo, indice illo præmonstrante, allatæ sunt arculæ
duæ, in quibus vas æneum, et in eo aureorum
nommum duodena millia, et zonæ, et pocula au-
rea, argentum præterea non signatum, et orna-
menta muliebria, et alia quedam quorum omnium
pretium ad quadraginta millia ascendebat. Indici
Eiς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἐπάρας ἐξ Ἐδέσσης, ἦλθεν
εἰς Καστορίαν, καὶ εἰσεδέξατο αὐτὸν ὁ ταύτης ἐπι-
τροπεύων Ἄγγελος χαίρων, καὶ παρέδωκε τὴν
πόλιν. Ἦν γὰρ δὴ καὶ πρότερον τὴν ἀφίξιν προσ-
δεχόμενος αὐτοῦ, ἐξ ὅτου πρὸς αὐτὸν ἐκ Θεσσαλονί-
κης προστάγματά τε ἐκείνου καὶ τοῦ μεγάλου δο-
μεστίκου γράμματα ἐπέμφθη, καὶ τὴν πόλιν εἶχεν
ἐν φυλακῇ ἕνεκα αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ τὴν πρὸς Κα-
στορίαν ὁδεύων ὁδόν, τὸν τε Βοησίλαν, τῶν Μουσῶν
δεσπότην, καὶ Βρυέννιον, τὸν μέγαν θρουγγάριον,
καὶ Ἐξώτροχον, τὸν μέγαν ἐταιρειάρχην, ἅμα δισ-
χιλίους ἱππεῦσι στρατιώταις ἀπολεξάμενος, τὴν
πρὸς Ἀχρίδα ἐκέλευσεν ἵέναι, εἰ πως δυνηθεῖεν τὸν
πρωτοβεστιάριον φθάσαντες παρελθεῖν εἰς αὐτήν.
Καὶ βαδίσαντες συντόμως, ἐπεὶ προτεραίᾳ ἦλθον,
εἰσεδέξαντο αὐτοὺς οἱ Ἀχριδινοὶ ἀνοίξαντες τὰς
πύλας. Ἦδη γὰρ ἅπαντα ἀψίσταντο πρὸς βασιλέα
τὸν νέον καὶ ἀναγκάζοντες μηδεὶός. Πρωτοβεστιά-
ριος δὲ ἐπεὶ ὑστέρησεν, πυθόμενος ἐαλωκυῖαν τὴν
Ἀχρίδα, τὰς σωζούσας ἐλπίδας ἀπογνοὺς, ἤτο-
μόλησεν μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Κράλην. Καὶ ἐπιχει-
ρῶν πείθειν αὐτὸν πρότερον ἄρασθαι πρὸς βασιλέα,
εἰ πως δι' αὐτοῦ δυνηθεῖεν ἀνακαλέσασθαι τὴν
ἦτταν. Καὶ πεισθεὶς αὐταῖς, ἦλθεν ἄχρι μεθορίων
τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων γῆς, στρατὸν ἐπαγόμενος
πολὺν. Βασιλεὺς δὲ ἡμέραν μίαν αὐλισάμενος ἐν
Καστορίᾳ, ἄρας ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀχρίδα. Καὶ
ἐκέλευσε τὴν πρωτοβεστιάριου γαμετὴν ὅσα ἔχει
χρήματα λαβοῦσαν εἰς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν, ὡς
ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀφιξομένην εἰς Διδυμότειχον. Ἦ
δὲ, ὑποπιεύσασα μὴ οὐκ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα ἦν, καὶ
δεῖσασα περὶ τοῖς χρήμασι, τοῖς φίλοις παρακατέ-
θετο φυλάττειν, αὐτὴ δὲ ἰσχυρίζετο μηδὲν ἔχειν.
Ἐκείνη μὲν οὖν ὡς εἶχεν ἅμα καὶ ἑτέραις γυναι-
ξιν, ἦχθη εἰς Θεσσαλονίκην. Καὶ μετὰ μικρὸν εὐ-
ρηγνται αὐτῆς παρὰ τινι κεκρυμμένα, κόσμοι τε
γυναικεῖοι, καὶ ἕτερ' ἄλλα, χρυσίων δισμυρίων
ἄξια τιμῆς. Ὀλίγαις δὲ ὑστερον ἡμέραις, προσ-
ελθὼν τις τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ, καὶ ἀναμνήσας
παλαιᾶς τινος εὐεργεσίας, ἦν ὑπ' αὐτοῦ ἦν πεπον-
θῶς, ἔλεγε δίκαιον εἶναι καὶ αὐτὸν ὅτι ἂν δύναιτο
ἀντενποιεῖν καὶ ἐμήνηεν αὐτῷ, ὡς εἰδείη τοῦ πρω-
τοβεστιάριου χρήματα ὅπου κρύπτοιστο πολλά. Ἠμ-

φας δὲ ὁ μέγας δομέστικος τῶν πιστοτάτων οἰκε-
 τῶν τινα, ὑφηγουμένου τοῦ μεμνηυκέτος τὰ χρή-
 ματα, ἤχθη πρὸς αὐτὸν ἐν θυρῶν κισωτίαις, ἐν οἷς
 ἦν ἀγγεῖόν τι ἐκ χαλκοῦ πεποιημένον δισχιλίους
 καὶ μυρίους ἔχον χρυσοῦς καὶ ζῶναι, καὶ ἐκπώ-
 ματα ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα· καὶ ἄργυρος ἄσημος,
 καὶ γυναικεῖοι κόσμοι, καὶ ἕτερ' ἕττα τετρακισμυ-
 ρίων ἄξια χρυσίων. Τῷ μὲν οὖν τὰ χρήματα με-
 μνηυκέτι, λόγους τε ὁ μέγας δομέστικος ὠμολόγει
 χάριτας, καὶ ἔργοις ἐποίησε εὖ. Βασιλεῖ δὲ προσελ-
 θὼν, τὰ τε χρήματα ἐμήνυεν ὡς εὖρηνται, καὶ ἐδή-
 λου καὶ τὸν ἀριθμὸν. Βασιλέως δὲ, οὐκοῦν, εἰπόν-
 τος, σὲ τὸν εὐφρακτά δίκαιον ἔχειν. Ἄλλ' οὐτε
 πρότερον, εἶπεν αὐτῷ, ἐν τοῖς τοῦ πολέμου καιροῖς
 οὐτε πλείω οὐτ' ἐλάττω χρήματα ἀφαιλόμην τινός,
 ὡς περ οἶσθα καὶ αὐτός· οὐτε τούτων ἂν ὀφθαίην
 ἤττων νῦν. Ἄλλ' οὐδὲν, ἔφη, θαυμαστὸν, ὁ βασι-
 λεύς, εἰ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν ἀφηρημένος, καὶ μάλιστα
 πρωτοβουστιαρίου τουτουί, ὀλίγα ἄττα ἐκ τῶν αὐτοῦ
 ὠφελήθησθαι. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μᾶλλον, εἶπε,
 θαυμαστὸν, εἰ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν, καὶ μάλιστα κατὰ
 τὸν δεύτερον πόλεμον ζημιωθεῖς, καιροῦ παρα-
 σχόντος οὐκ ἠθέλησα ἀμύνασθαι τοῖς ἴσοις, νυνὶ
 δὲ ὀλίγων ἕνεκα χρημάτων, τό τε ἐξ ἀρχῆς ἦθος
 διαφθερῶ, καὶ ἤττων ἀδίκου λήμματος καὶ κέρδους
 ἂν φανῶ· ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὰ στρατιώταις καὶ ἄλ-
 λοις οἷς ἂν ἐθέλης κέλευσον διανεμηθῆναι. Βασιλεὺς
 μὲν οὖν ἐπαίθετο εἰπόντι, καὶ τὸν χρυσὸν ἄσος ἦν
 ἐκέλευτε διανεμηθῆναι τῇ στρατιᾷ. Ὅσα δὲ ἦν
 ἐπιπλα, καὶ τινα ἐκ τῶν σκευῶν, τῶν εὐπατριδῶν
 διεδόθη τισί· καὶ τὰ λειπόμενα τῷ βασιλικῷ προσ-
 ἤχθη ταμιεῖω. Ὀκτῶ δὲ ἡμέραις τῇ Ἀχρίδι ἐνδια-
 τρήσαντα βασιλέα, οἱ τε τὰς Δααβόλαις νομόμενοι
 Ἄλθανοὶ νομάδες, καὶ οἱ τὰς Κολωνείας, ἔτι ἐκ
 καὶ οἱ Ἀχρίδος ἐγγύς, προσεχύνθησαν ἐλθόντες, καὶ
 δουλεύειν ἐπηγγείλαντο προθύμως. Τοὺς δὲ πόρρω
 κατοικισμένους πρὸς ἐσχατιαῖς τῆς Ῥωμαίων ἡγε-
 μονίας, γράμματα ἐκάλει βασιλικά πρὸς Θεσσαλο-
 νίκην ἐλθεῖν, ὡς προσκυνήσοντας ἐκεῖ. Καὶ οὐ
 πολλῶν ὕστερον ἦλθον. Ὁ μόντοι Κράλης ἄμα στρα-
 τῷ παντὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν, ἐν μεθορίαις τῆς αὐτοῦ καὶ
 Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὄν, ὑπὸ μὲν τῶν φυγάδων
 Ῥωμαίων ὀσημέραι παρακαλεῖτο κατὰ βασιλέως
 εἰσεῖν, καὶ μάχην συνάπτειν· ὑπήκουε δὲ οὐδαμῶς,
 δεδιώς μὴ οὐ κατὰ γνώμην αὐτῷ τὰ πράγματα
 χωρήσῃ· περιέμενε δὲ τὸν Χρέλην, ὃς ἦν ἐν Φεραῖς,
 Ῥωμαίοις κατὰ τοῦ νέου βασιλέως συμμαχῶν (ἔτι
 γὰρ ἀπῆν), παρ' αὐτοῦ περὶ βασιλέως καὶ τῆς ὑπ'
 αὐτὸν στρατιᾶς βουλόμενος πυθέσθαι εἰ ἐπιχειρη-
 τέα εἴη, ἢ μή. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο, ἐπυνθάνετο αὐτοῦ
 ὁ Κράλης εἰ πρὸς βασιλέα πολεμητέον εἴη. Ὁ δὲ
 συνθεσούλευεν, εἰρήνην μᾶλλον ἄγειν, καὶ μὴ τὸν
 οὐκ ὄντα πόλεμον ἑαυτῷ καὶ ὑπηκόοις ἐπάγειν. Βα-
 σιλέα γὰρ αὐτὸς ἔλεγεν ἐν Φεραῖς ἐωρακέναι ἄγοντα
 μὲν στρατὸν οὐ πάνυ πολὺν, τοσοῦτον δὲ τὰ πολέμια

A igitur magnus domesticus et verbis gratias egit,
 et rebus benefecit. Convento imperatore, de pecu-
 nia, quomodo inventa, et quam grandis esset,
 narravit. Tum imperator : **172** Ergo tu inventor
 ista tibi habeas (§), ut justum est. Atqui, inquit
 domesticus, nec antea belli tempore vel multam,
 vel modicam cujusquam teli pecuniam, quem-
 admodum tute nostri, nec ab ista modo vinci ve-
 lim. Haud mirum ac novum, subjicit Imperator,
 cum multa alii tibi abstulerint, præcipue proto-
 vestiarius, si vicissim pauca quædam ex ejus rebus
 ad tuam utilitatem redeant. Rursum domesticus :
 Hoc vero mirum foret, si tot, præsertimque altero
 bello, detrimentis ab illis affectus, quamvis oblata
 occasione par referre noluisset, nunc pecunie
 causa antiquos mores suos in pejus immutaret,
 et iniquo munere ac lucro minor appareret;
 imo enimvero potius militibus, et aliis, quibus
 placeret, juberet distribui. Morem gessit imperator,
 et nummum aureorum quantum esset in militem
 dispertiri mandavit; supellex, et vasa aliquot no-
 bilibus quibusdam donata, reliqua in fiscum im-
 peratoris illata sunt, quem post octiduum Achri-
 dem adoratum venerunt agrestes Albani, quique
 Deaboles, quique Colonias, et qui juxta Achridem
 habitant, se prompte ei parituros promittentes.
 Longius autem, in ultimis videlicet Romanorum
 finibus incolentes, litteræ imperatoris Thessalo-
 nicam, ibi obsequia sua honorifice delaturos ac-
 cersiverunt, qui brevi adfuerunt. Jam vero Grales
 cum toto agmine suo in confiniis consistens, a lu-
 gitivis Romanis quotidie ad prælium cum impe-
 ratore committendum sollicitabatur; qui, infau-
 stum formidans exitum, nequaquam eos audiebat;
 Chreles illi in expectatione erat, qui Pheris ad-
 versum imperatorem juniorem Romanis auxilium
 ferens, nondum redierat. Ex eo, de imperatore
 ejusque exercitu, invadendus esset nec ne, in-
 telligere cupiebat. Præsentem jam percunctatur,
 ecquid configendum putet. Ille pacem potius
 agitandam, nec bellum, quod adhuc nullum sit,
 sibi, suisque accersendum hortatur : Imperatorem
 ipsum Pheris se vidisse, ducentem copias exiguas,
 verum in arte militari tantopere exercitatas, equis-
 que, et armis tam eximie instructas, ut solo
 aspectu terrorem incuterent. Ad hoc, tam se-
 date, et ordinate duces suos sequentes, ut non
 multos sed unum duntaxat esse credas. Præci-
 pientes item audire, et præcepta conficere.
 Tantum autem fortitudine et audacia excellere,
 ut quamvis numero adversariis multo inferiores,
173 eos ad urbem ipsorum nulla penitus conster-
 natione, aut formidine sequerentur, et prope
 Pheras, quo acie cum illis dimicarent, diem totum
 sub signis starent, plenè Martio spiritu hostem ad

Jacobi Pontani notæ.

(4) Observa præclarum exemplum grati animi
 in imperatore; magni autem in magno domestico,
 qui pecuniam totam repudiat, quam accipere juste

poterat. Non quivis tantum auri acervum irretor-
 tis oculis spectavisset.

certamen provocantes. Quos contra cum efferro A
pedem auderet nemo, declinare paululum, et in
campis pernoctasse. Postridie, orto sole, rursus
armatos et dispositos ad congregiendum hostes per
internuntiam elicere voluisse. Qui cum eorum ne
vultum quidem ferrent, pugnamque præcise de-
trectarent, quanto dici potest ordine, et modestia
Zichnam repetivisse. Itaque cum exercitu sic om-
nimodis composito et instructo, ac duces habento
complures atque egregios, sine necessitate ut de-
pugnetur, nunquam se auctorem futurum. Adde
quod occidentales copiae ipsæ quoque nec parvæ,
et non instrenuæ, cum imperatoris agmen adauxe-
rint, ut ipsi ab hoc bello abhorrere ac refugere
magis debeant, effecerint. Hæc oratio Crali, cæte-
risque ducibus fidem fecit. Et quanquam belli ge-
rendi voluntatem deponeret, in iisdem castris ni-
hilominus permanebant. Imperator Achride post
diem octavum discedens, relicta Castoria in Pela-
goniam venit : et ut oppida illa cæteramque regio-
nem reciperet, et ut ne, quia Cralem in sinibus
imperii sui castrametari acceperat, ejus timore
iter illud devitasse videretur. Romani fugitivi, ut
imperatorem Pelagoniam pergere compererunt,
Crale convento, eum ad conflictum cum illo jam
vicino acuebant. Respondit Crates, nisi ille se ado-
riatur, neque nunc, neque posthac cum eo depugna-
turum. Ipsis quanta potuerit auxilia, duodecim co-
hortes cum tribunis Pherasmisise. Nunc se id etiam
idcirco factum nolle, quod eum armis offendendum
susceperit, a quo ipse nullam senserit injuriam. Ro-
manorum imperatores inter se discordes, scituros
utique per se, quomodo bellum mutuo gerant, et
quatenus consentiant, se a neutro læsum, donec
injustè lædatur, neutrum armis persecuturum. Ro-
mani hoc responso, spe quæ sola supererat cadente,
turbas cedere insolentius, nec desinere multa et acri
contentione urgere atque impellere principem, ob-
testarique, ne inultum relinquerentur. **174** Quibus
Triballi proceres tum præsentibus : Heus, inquit,
quid opus est et vos frustra ac temere defatigari,
quæ fieri nequeunt attentantes ; et nos obtundere,
quæ præstari fas non est, obsecrantes ? Bello inter
imperatores dominos vestros excitato, vos omnem
offensionis occasionem tollere, pacemque vobis, et
aliis omni ratione conciliare oportebat, scientes
id ipsum et imperatoribus, et vobis, et communi
Romanorum conducturum. Atqui contrarium præ-
sus et ipsi designabatis, et alios hortabamini. Om-
nes siquidem civitates obeundo, arma cum seniore
imperatore adversus juniorem conjungentes, cum
mirificis quibusdam promissionibus laudabatis : eos
autem qui pacem præferrent, et alios ad eam alli-
cerent, velut a juniore stantes æquo in hostibus
ducebatis, ac bellum per fas et nefas ascendere
conabamini. Ut igitur tunc studiose sementem fe-
cistis, ita nunc messem gravidam metite. Nos Crali
despotæ nostro denuntiamus, ut imperatorem bello
prior ne offendant, secumque reputet, hominibus

ἐξητηκένον, καὶ ἔπιπυς τε καὶ ὄπλοις διακεκοσμη-
μένον ἐκπρεπῶς, ὡς ἐκπληξῆν καὶ ἀπὸ μόνῃ ὕψιως
παρέχειν. Οὕτω δὲ ἀθροῦθως καὶ εὐτάκτως ἐπάμε-
νον τοῖς ἡγεμόσιν, ὡς δοκεῖν οὐ πολλοὺς, ἀλλ' ἕνα
ὄντα, τῶν τε παραγγελάτων ἀκούειν, καὶ σπουδῆ
τὰ κελευόμενα ποιεῖν. Ἀνδρίας δὲ τοσοῦτον αὐτοῖς
περίεστι καὶ τόλμης, ὡς καίτοι τῶν ἀντιτεταγμέ-
νων ὄντες ἐλάττους πολλῶ, καὶ ἐπιόντες αὐτοῖς
παρὰ πόλιν οἰκίαν στρατοπεδευομένουσ, οὔτε ἐδει-
σαν οὔτε ἐθρουθῆθησαν οὐδαμῶς. Ἀλλὰ ἐγγύς γενό-
μενοι Φερῶν ὅσον συναναμίγνυσθαι αὐτοῖς, ἔστησαν
ἀνάπλειω ἔρμης διὰ πάσης τῆς ἡμέρας προκαλοῦ-
μενοι ἐς μάχην. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντεπεξῆει,
μικρὸν ἐκκλίναντες, ἠύλισαντο τὴν νύκτα. Καὶ ἐς
τὴν ὑστεραίαν πάλιν φραξέμενοι ἅμα ἔφ, ὡς ἐς μά-
χην ἔστησαν παρατεταγμένοι, καὶ πέμφαντες, ἡμᾶς
προκαλοῦντο ἐς τὴν μάχην. Ἡμῶν δὲ οὐδὲ ἀντι-
θέλειν ὀπομενόντων, καὶ φανερώς τὴν συμπλοκὴν
ἀπειπαμένων, ἀναστρέψαντες μεθ' ὅσης ἂν εἴποις
τῆς εὐταξίας, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν Ζίχνα. Τῆ δὲ
οὕτω πανταχόθεν συγκεκροτημένη στρατιᾶ, καὶ ὑπὸ
στρατηγοῖς ἀγομένη πολλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ἀνάγκης
χωρὶς οὐκ ἂν συγχωρήσαιμι συμπλέκεσθαι ἐγώ.
Νυνὶ δὲ καὶ τῆς ἐσπερίου στρατιᾶς ἀπίσης πολλῆς
τε καὶ αὐτῆς καὶ ἀγαθῆς οὐσίας προσκεχωρηκυίας
βασιλεῖ, ἐτι μᾶλλον ἀπερώτερα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον
αὐτῶν καθέστηκε. Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Κράλη,
ὅ τε Κράλης ἐπειθετο καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς
στρατιᾶς, καὶ ἤδη ἀπέσχοντο ταῖς γνώμας τοῦ
πρὸς βασιλέα πολεμεῖν, ἔμενον δὲ ὕμω ἐπὶ τῆς
αὐτῆς στρατοπεδείας. Βασιλεὺς δὲ ἐκ τῆς Ἀχρίδος
μετὰ ὀγδόην ἡμέραν ἄρας, ἤλθεν εἰς Πελαγονίαν,
τὴν εἰς Καστορίαν ἐκλιπὼν ὁδόν, ἅμα μὲν ἵνα καὶ
τὰ ἐκεῖ περιποιήσῃται πολίχνια καὶ τὴν ἄλλην χώ-
ραν, ἅμα δ', ἐπεὶ καὶ τὸν Κράλην ἐν ὄρεισι πύ-
θοιτο τῆς σφετέρας ἀρχῆς εἶναι, ἵνα μὴ δοκοῖ φέ-
θω τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποσχέσθαι τῆς ὁδοῦ. Οἱ μὲν
τοὶ Ῥωμαίων φυγάδες ὡς ἐπύθοντο διὰ Πελαγο-
νίας ἵνα βασιλέα, τῷ Κράλη προσιόντες, ἠνάγκα-
ζον συμπλέκεσθαι βασιλεῖ ἤδη οὐ πολὺ ἀπέχοντι
αὐτῶν. Ὁ Κράλης δὲ ἀπεκρίνατο, μήτε νῦν μήτε
εἰσαῦθις ἐκὼν πολεμήσειν βασιλεῖ, ἐὰν μὴ αὐτὸς
ἐπὶ αὐτοῖς ἐδὲ τὴν δυνατὴν βοήθειαν εἰσηνηχῆται,
δυσκαίδεκα τάγματα ἅμα στρατηγοῖς παρασχόμενος
ἐν Φεραῖς αὐτοῖς ἐπικουρεῖν. Νυνὶ δὲ αὐτῷ καὶ
τούτου ἕνεκα μεταμέλειν, ὅτι πρὸς οὐδὲν ἰδικηκότα
πόλεμον ἤρατο ἐξ αἰτίας οὐδαμιάς. Βασιλέα δὲ
Ῥωμαίων πρὸς ἀλλήλους διαφερομένου, αὐτοῦσ ἂν
εἰδέναι, ὅπως τε πολεμήσουσιν ἀλλήλοισ, καὶ καθ-
ὄτι ξυμθήσονται, ἐμὲ δὲ μηδὲν ὑπ' οὐδενὸς ἠρικη-
μένον, οὐδ' αὐτὸν πολεμήσειν οὐδενί, ἕως ἂν μὴ
ἀδικῶμαι. Οἱ μὲν οὖν τοιαύτης τυχόντες τῆς ἀπολο-
γίας, καὶ τῆς μόνῃς ὑπεκλειπομένης ἐλπίδος σθενυ-
μένης, ἐθρουδοῦντο σφοδρῶς. Οὐ μὴν ἀπέσχοντο
τοῦ μὴ σφόδρα μετὰ σπουδῆς πολλῆς πρὸς τὸν κατὰ
βασιλέως πόλεμον τὸν Κράλην ἐξορῆαν· πεθεῖν δὲ
ἐπιχειροῦσι καὶ δεομένοις μὴ ἔαν αὐτοῦσ ἀτιμω-
ρήτους. Ἐπεὶ καὶ τῶν Τριβαλῶν κερῆσαν οἱ ἐν
τέλει, Οὐ δέον, εἶπεν, ὧ οὗτοι, αὐτοῦσ τε εἰκῆ καὶ

μάτην κατατρίβεσθαι ἐπιχειροῦντας ἀνηνύτοις, καὶ ἡμᾶς ἀποκναίειν, & μὴ προσήκει θεομένους. Πρῶτον γὰρ ἐχρῆν τοῦ πρὸς βασιλέως τοὺς ὑμῶν δεσπότης πολέμου κινουμένου, αὐτοὺς πᾶσαν πρόφασιν σκανδάλου περιαιρεῖν, καὶ τὴν εἰρήνην ἐκ παντὸς τρόπου ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκπορίζειν, εἰδόμενοι ὡς ποῦτε αὐτὸ βασιλεῦσι τε καὶ ὑμῖν καὶ τῷ κοινῷ λυσιτελεῖ Ῥωμαίων. Ὑμεῖς δὲ τὸναντίον ἅπαν αὐτοῖς τε ἐφαίνεσθε ποιῶντες καὶ τοῖς ἄλλοις παραινοῦντες. Τὰς γὰρ πάσεις ἀπάσας περιιόντες, τοὺς μὲν τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ τὸν πρὸς βασιλέα τὸν νέον πόλεμον συναιρουμένους, ἐπηρεῖτέ τε καὶ ἐπηγγέλλεσθε θαυμάσι' ἄττα. Τοὺς δὲ τὴν εἰρήνην ἄγειν αἰρουμένους, καὶ τοὺς ἄλλους πείθοντας ὡς τὰ τοῦ νέου βασιλέως πράττοντας ἐπίσης ἐχρῆσθε πολεμίοις, καὶ τὸν πόλεμον ἐγείρειν ἐσπουδάξετε τῷ παντί. Ἄ οὖν ἐσπουδάξετε τότε, στέργοντ' ἂν παρόντα γὺν δικαίως. Ἡμεῖς δὲ Κράλη τῷ ἡμετέρῳ παραγγέλλομεν δεσπότη, μὴ πρὸς βασιλέα πόλεμον κινεῖν, μηδὲ ἀδικεῖν ἐθέλειν προεπιχειροῦντα, λογιζόμενον ὡς καὶ πρὸς Θεῷ τίσις ἐστὶ τοῖς ἀδίκως πραττομένοις τοῖς ἀνθρώποις. Ἐάν δὲ αὐτὸς ἐπίη, ἀμύνεσθαι παντὶ σθένει· εἰ μὲν οὖν πέθαιτο ἡμῖν βουλευομένοις, καλῶς ἂν ἔχοι' εἰ δ' οὖν, (ἀλλ' αὐτὸς ἀπέλθων διαφερέτω τὸν πόλεμον μόνος συμπαραλαβὼν ὑμᾶς· ἡμῶν γὰρ ἀφίξεταί εὐδαίς. Τοιαῦτα εἰπόντων τῶν Τριεζλῶν, ὁ Κράλης τε ἐπέθετο, καὶ πρὸς Ῥωμαίους φυγάδας εἶπε· Τὴν μὲν διάνοιαν τῶν παρ' ἐμοὶ δυνατῶν ὄρατε οἷαν ἔχουσι περὶ τοῦ πολέμου. Ἐγὼ δὲ καὶ εἰ διὰ σπουδῆς τὸν πόλεμον ἤγον, ἰδίῳν τινῶν ἔνεκα πρὸς βασιλέα διαφορῶν ἀπεσχόμην ἂν, ἄρῶν αὐτοὺς οὕτως ὡσπερ γὺν διαχειμένους. Νυνὶ δὲ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤττον αὐτῶν τὴν ἰσὴν ἔχω γνώμην περὶ τῶν πραγμάτων. Διὸ οὐδὲ ἐλοιμήν ἂν, ἐξὸν ἔξω τε κινδύνων εἶναι, καὶ βεβαίως ἄρχειν τῆς σφετέρας, ἀδικεῖν τε δοκεῖν, καὶ ἐν ἀδήλῳ καθίστασθαι κινδύνῳ, ἄλλως τε, οὐδὲ τοῦ στρατεύματος ἐμοὶ παντὸς συνθηροσμένου. Ὑμῖν δὲ πρὸς τὴν σωτηρίαν βαθεῖαν εἰσενέχομαι ἂν ὅση δυνατὴ, καὶ εἴ γε βούλεισθε, πρὸς βασιλέα πρεσβεῖαν πέμψας παραιτήσομαι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ἐγὼ. Πρῶτος δὲ ὢν, ὡς ἀκούω, καὶ τοῖς προσκεκρευκῶσιν ἔτοιμος πρὸς διαλλαγῆς, συγγνώμην τε ἂν παράσχοι, καὶ τὰς

A injustis etiam apud Deum paratum esse supplicium. Si ab illo vis inferatur, tum se quantum potest defendat. His monitis nostris si obsecundarit, recte faciet. Sin minus, eat, bellum vobis assumptis toleret, de nobis quidem nullus eum sequetur. Motus Graecis, fugitivos in hunc modum compellat: Quæ sit dynastarum meorum mens et sententia de bello, ipsi videtis. Ego quidem, etiam si propter privatas quasdam controversias imperatori arma molirer, tamen eos ita ut nunc affectos cernens, coepto desisterem. Verum idem mihi qui illis super hoc negotio sensus, nec cum abesse a periculo, provinciâque meam tuto possidere liceat, malum injustus videri, et in anceps me discrimen offerre, cum præsertim copias meas conjunctas non habeam. Interea ad salutem vestram tuendam, quantum in me est, auxilium vobis non negabo; et si placet, missa ad imperatorem juniorem legatione, ejus iram a vobis deprecabor; qui cum sit mihi clementique natura præditus, et reconciliatus facilis, ut perhibent, veniam dabit, et onus miseriarum vestrarum magnam partem allevabit. Si hoc displicet, ad Michaelen, Mæsurum regem, affinem meum, vos mittam, ejus ope Byzantium incolumes perducamini. Si nec isthuc arridet, adhuc alia prædiemur via. **175** Nam Venetias profectis, non difficile erit triremibus, aut onerariis Byzantium revenire. Quin et aliam vobis spem salutis suggeram. Cum Prosacum, Prillapum, et Strumbitzam (5) præsiidiis teneatis, distributis inter vos hisce oppidis, propter murorum soliditatem vix expugnabilibus, in iisdem perdurate, quæ ad bello inter imperatores finis aliquis imponatur. Fugitivi quid super his consilii caperent, in incerto habebant, et malorum nusquam se ostendebat exitus. Tamen circumspectis rebus presentibus, prædictis oppidis includi, et obsidionem perferre præoptarunt. Protovestiario cum nonnullis Prillapus cessit; Prosacum Michael Asanes obtinuit; reliqui Strumbitzam iverunt. Sub idem tempus Nicephorus Basilicus Melenici præfectus (6) eam urbem sibi propriam asseruit, cum neutro imperatore se facturum proficens, donec bellum finiretur. **176** Eὐδαίς οὐ μετρίως κουφισί. Εἰ δὲ τοῦτο ὑμῖν οὐκ ἀνεκτὸν, ἀλλ' ἐγὼ πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλέα Μουσῶν κηδεστήν ὄντα ἐμὸν ὑμᾶς πέμψω, ὡς ἂν

Jacobi Pontani notæ.

(5) Vel Strumbitzam. Cedrenus Στρώμπιτζαν. De hoc oppido ita Gregoras: Oppidulum Strumbitzam intravimus, quod pene supra nubes eminet, adeo prærupto et excelso monti impositum, ut homines in propugnaculis sedentes e valle suspicientibus aviculæ viderantur.

(6) Gregoras: Tum autem Melenici castello, et circumjacentibus locis Basilicus Nicephorus præerat, vir nobilis ille quidem; sed qui nullo judicio, simplici ingenio, et ad res gerendas inepto esse crederetur. Is vero tum omnium prudentissimus existit: quorum alii ex desperatione, atque inopia consilii misere mortui, alii inciti capti sunt, et infinita mala perpressi, alii ultro se ipsos prodiderunt. Ille vero solus spe in Deum collocata, ad extremum usque se-

D nioris imperatoris spiritum tantæ verum perturbacioni se opposuit, sincerumque animum, et fidem illi præstitit. Neque enim junioris imperatoris reb magnificis pollicitationibus cessit, vel sævissimas minas et obsidiones pertinuit; sed castellum Seruas sibi commissum munit, in eoque contemptis illis rebus omnibus sedit, donec senioris imperatoris obitum audivisset. Ad eum enim usque contentionem æquam judicavit, ultra vero iniquam, et minime probandam. Quapropter statim pactione cum juniore imperatore facta, ab eoque magnifice donatus, castellum dedit, ac deinde illius voluntate etiam ei præfuit, etc. Hæc nostris neutiquam consentanea sunt.

δ' αὐτοῦ πρὸς Βυζάντιον διασωθῆται. Καὶ τούτου ᾗ ὑμῖν οὐ κατὰ γνώμην ἔντος, καὶ ἑτέραν ἔξεστι τραπίεσθαι· εἰς Βενετίαν γὰρ ἀφίγμενοι, ραδίως ἔξεσται τριήρεσιν ἢ ὀλίκασιν ἐπανόδου πρὸς Βυζάντιον τυχεῖν. Καὶ ἑτέραν δὲ ἐπὶ τούτοις ὑποθήσομαι ὑμῖν ἐλπίδα σωτηρίας. Ἐπεὶ γὰρ Πρόσεκόν (7) τε καὶ Πρίλλαπον καὶ Στρίμβιτζαν κατέχετε φρουραῖς, διανειγμένοι τὰς πόλεις ταύτας δυσαλώτους οὖσας διὰ καρτερότητα τειχῶν, καρτεροῖτε ἐν αὐταῖς, ἄχρις ἂν ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων εἰς τὴν πέρας πόλεμος ἀφίκηται. Ἐπὶ τούτοις ἀμνηστία εἶχε τοὺς φυγάδας, καὶ ἀπαλλαγὴ κακῶν ἐφαίνετο ἐκ τῶν πραγμάτων οὐδεμίαν. Ὅμως δὲ σκεψόμενοι ἐκ τῶν παρόντων εἴλοντο μᾶλλον ταῖς προειρημέναις ἐγκατακλεισθῆναι πόλεις, καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπομένειν. Καὶ πρωτοβαστιάριος μὲν ἅμα τισὶ τὸν Πρίλλαπον κατέσχε, τὸν δὲ Πρόσεκον Ἀσάνης ὁ Μιχαήλ, οἱ δὲ λοιποὶ Στρίμβιτζης ἐκράτουν. Καὶ Βασιλικὸς ὁ Νικηφόρος Μελενίκου ἐπιτροπεύων, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἑαυτῷ περιποίησεν εἰς ἀρχὴν, φάσκων οὐδενὶ προσθήσεσθαι τῶν βασιλέων, ἄχρις ἂν ὁ πόλεμος καταλυθῇ.

CAPUT LVI.

Protovestiarius moritur, Prillapus deditur, Asanes Prosaco spoliatur. Imperator Strumbitza et Melenoci frustra tentatis, Thessalonicam redit. De victoria nuntius a protostratore; quo se parum laetari imperator pro concione testatur; victores remuneratur. Alius nuntius de fœdere a seniore cum Morsorum rege inito. Denuo Byzantium movet; pacem ut antea scripsit, petit; jubetur abscedere. Abscedit, ac rediens eandem petit. Duo Byzantii occasionem urbis capiendæ ostendunt, et suam in id operam pollicentur.

Protovestiarius igitur inopinatâ quadam, ut fore-
batur calamitate oppressus (8) nec miseriam sufferre potis, paucis post diebus e vita migravit. Quo extincto, comites ac socii semet cum Prillapo imperatori permiserunt. Asanem Triballi Prosaco per dolum exuecunt (9). Imperator e Pelagonia Thessalonicam profectus, ob gravia negotia diebus aliquot ibi positus, militem rursus in necessariam, ut visum est, expeditionem ad Strumbitzam eduxit. Cumque civibus deditionem suaderet (cogere enim armis ob murorum firmitudinem non poterat) et illi non flecterentur, affirmarentque se oppidum retenturos, quo ad bellum inter imperatores sedaretur, inde se Melenicum transtulit; ubi Nicophoro Basilico eadem respondente, quia rebus majoris momenti urgentibus obsidere eam non datur, Thessalonicam se recepit. Eo 176 a protostratore Thraciæ prætoræ afferitur, imperatorem avum quam habuisset Byzantii manum, et aliam non spernendam, aliunde collectam, duce Constantino Asane contra ipsum (10) juxta flumen Melanem, ut vocatur, castra habentem misisse. Pugnantium esse diu ancipiti victoria; tandem junioris imperatoris militem superiorem evasisse, hostesque terga dantes usque Byzantium insecutum, alios interfecisse, alios cum ipso duce cepisse, paucos in urbem salvos penetrasse, victores cum triumpho certissimo domum redisse. Ob hunc nuntium im-

A Πρωτοβαστιάριος μὲν οὖν τῷ ἀδοκῆτῳ πληγῆς, ὡς ἐλέγετο, τῆς συμφορᾶς, καὶ μὴ φέρων τὴν κακοπραγίαν ἐτελεύτησεν μετὰ μικρόν. Καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ, οἱ περιλειφθέντες ἑαυτοὺς τε καὶ Πρίλλαπον ἐνεχείρισαν βασιλεῖ. Ἀσάνην δὲ τὸν Πρόσεκον ἀφείλοντο οἱ Τριβαλοὶ κλοπῇ. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλονίκην ἐλθὼν, καὶ ἀναγκαίων τινῶν περὶ ἡμέρας τινὰς αὐτῇ ἐνδιατρίψας, ὡς ἐδόκει ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς Στρίμβιτζαν ἐλθεῖν, ἐξεστράτευσε πάλιν. Καὶ γενόμενος ἐν αὐτῇ, τοὺς κατατχόντας ἐπεχείρει πείθειν (βιάζεσθαι γὰρ οὐκ ἦν πολέμῳ, διὰ καρτερότητα τειχῶν), ἑαυτοῦ παραδιδόναι καὶ τὴν πόλιν. Μὴ πειθομένων δὲ, ἀλλ' ἰσχυριζομένων τὴν πόλιν αὐτοὶ καθέξειν ἄχρις ἂν ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων πόλεμος διαλυθῇ· ἐπεὶ οὐ προσεχώρει, ἄρας ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Μελενίκον. Τὰ ἴσα δὲ καὶ Νικηφόρου ἀποκριναμένου τοῦ Βασιλικοῦ, ἐπεὶ πρὸς πολιορκίαν τρέπεσθαι ἀδύνατος ἦν, ἄλλων ἀναγκαϊοτέρων ἐπειγόντων, ἐπανέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην. Γενομένου δὲ ἐκεῖ, ἠγγέλθη ἐκ πρωτοστράτορος ἐπιτροπεύοντος τῆς Θράκης, ὡς βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος, ἦν τε εἶχε στρατιάν ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ἑτέραν οὐκ ὀλίγην προσεκπορισάμενος, ἐκπέμφσει κατ' αὐτοῦ, ὑπὸ στρατηγῷ Ἀσάνῃ τῷ Κωνσταντίνῳ παρὰ τὸν Μέλανα ποταμὸν στρατοπεδευομένου. Γενομένης δὲ ἐκεῖ τῆς συμβολῆς, καὶ τῆς μάχης ἀγχωμάλου ἐπὶ πολὺ διαμεινάσης, οἱ τοῦ νέου βασιλέως ὅμως

Jacobi Pontani notæ.

(7) Apud Gregoram legitur *Prosiacum*. Nicetas C habet *Prosacum*. Mire in his locorum appellationibus variant inferiores Græci.

(8) Quænam calamitas illa fuerit, et genus mortis ejus, Gregoras his verbis aperit: *Protovestiarius autem Andronicus ad tempus et ipse despotem secutus, non potuit perpetuo parasiti more aliena quadra vivere, ut ille; sed quantas modo opes, jumenta, possessiones, gloriam cum omni spe subito amisisset secum reputans, et illa etiam de uxore suspicatus probra, quibus captivæ mulieres affici ab hostibus solent, præ desperatione, et immenso mœrore, in locis alienis et desertis oberrans exspiravit*. Stuprum ergo uxoris fuit, quod Cantacuzenus ait τῷ ἀπροσδοκῆτῳ πληγῆς τῆς συμφορᾶς, ὡς ἐλέγετο.

(9) Pugnancia his scribit Gregoras: *Michael Asan, inquit, Prosiaci oppidulo festinanter occupato, ejectisque oppidanis firmato, tutum ibi receptum habuit. Panko vero post, proditionem veritus, a Serviæ Crate præsidium accersit: cui oppidulo commisso, et ipse ad Cratem abiit.*

(10) Gregoras: *Sexto die sanctæ hebdomadis Quadragesimæ, prælium commiserunt utriusque imperatoris exercitus, prope Maurum flumen, hinc Constantino Asane, inde protostratore duce. Sed adversarii vicerunt; e nostris autem ecciderunt milites non amplius decem, tribuni plerique una cum duce Asane capti, cæteri spoliati, infeliciter Byzantium pervenerunt. Non plures decem occisos, vix est credibile. Et magis semper seni, quam juveni imperatori favel hic Gregoras.*

ὑπερσχόντες, ἐτρέψαντό τε τοὺς ἀντιτεταγμέ-
 νους, καὶ τὴν δίοξιν ἐποίησαντο ἄχρι Βυζαντίου.
 Καὶ τοῦ μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ εἶλον
 ζῶντας πλὴν ὀλίγων ὅσοι διεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν·
 ἕλω δὲ καὶ ὁ στρατηγός. Καὶ νικήσαντες περι-
 φανῶς, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Τούτων δὲ ἀγγελ-
 θέντων, τῆς μὲν νίκης ἕνεκα ὁ βασιλεὺς εὐχαριστη-
 ρίου, εὐχὰς ἀπεδίδου. Θεῶ· ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς
 τοὺς παρόντας, πολλοὶ δὲ ἦσαν, οὐ μᾶλλον ἔδεισθαι
 ἔφη κρατησάντων τῶν σφετέρων, ἢ ὅσον ἀνιάται
 ἐπὶ τῇ τῶν ἀντιτεταγμένων ἦσση. Οὐ γὰρ μόνον ὅτι
 Ῥωμαῖοι οἱ πεσόντες, οὐς ἔχρην οὐ πρὸς ἀλλήλους,
 ἀλλ' ὑπὲρ ἀλλήλων βαρβάρους μαχομένους ἀποθνή-
 σκειν, δίκαιον ἀλγεῖν, ἀλλ' ὅτι δέος· μή καὶ τῶν
 οἰκειοτάτων τινὲς ἢ τῶν φίλων ἦσαν οἱ ἀποθανόντες,
 καὶ τρίτον, ὅτι οὐχ' ὑπὸ βαρβάρων τῶν φύσει
 πολεμίων, ἀλλ' ὑφ' ἡμῶν ἀνάγωνται τῶν πάνυ
 φιλοῦντων. Καὶ εἰσκήναί· ἡμᾶς νομίζω τοῖς ὑπὸ
 μανίας τῶν ἰδίων σαρκῶν ἐμφορουμένοις, οἳ οὐκ
 ἐπαινέσθαι, ἀλλ' ἐλεεῖσθαι δίκαιοι τῆς ἀτόπου
 τροφῆς. Καὶ τὸ δὴ μείζον, ὅτι οὐχ' ὑπὸ Ἑλλήνων
 μόνον καὶ βαρβάρων τῶν ἀκουόντων δίκαιοι μισεῖσθαι
 τῆς εἰς ἀλλήλους παρανομίας, ἀλλ' ἄδηλον εἴ τι καὶ
 τῶν γινομένων ἀρέσκει Θεῶ, καὶ μὴ ἐπίσης οἱ τε
 ἀμυνόμενοι καὶ οἱ ἐπιόντες ἄξιοι τιμωριῶν παρ'
 αὐτῷ κριτῇ. Ἐβουλόμην μὲν οὖν μὴ ἀπὸ Ῥωμαίων,
 ἀλλ' ἀπὸ βαρβάρων ἐστηκέναι τὸ τρόπιον τοῖς
 ἡμετέροις, ἵνα εἶχον τῆς νίκης καθαρὰν τὴν ἡδονήν.
 Ἐπειδὴ δὲ οὕτω τὰ ἡμέτερα ὑπὸ φθονεροῦ τινος
 δαίμονος συνεσκευάσθη, ὡς καὶ τὴν νίκην ἀλγηδόνος
 αἰτίαν φαίνεσθαι ἡμῖν, χάριτας ὁμολογῶ τῷ
 Κρείττονι πολλάς, οὐ μόνον ὅτι τοῖς ἑμοῖς συνήρατο
 πρὸς τὴν νίκην, ἀλλ' ὅτι καὶ μηδελίαν αἰτίαν αὐτῶς
 ἐν τῷ νυνὶ πολέμῳ οὐ μόνον παρεσχόμην, ἀλλὰ καὶ
 κινουμένου τὴν ἀρχὴν, πολλά καὶ ἐπραξα ἄξια καὶ
 εἶπον λόγου, δεόμενος τὸν πόλεμον καταθέσθαι τοὺς
 κινούντας, εἰ καὶ καθ' ὑδάτων, τὸ τῆς παροιμίας,
 ἐδόκουν γράφειν. Οἱ μὲν οὖν ἀκούσαντες, οὐ μόνον
 τῆς ἀγχινοίας ἐθαύμασαν τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ
 τοῦ μὴ φουσᾶσθαι μηδ' ἐπαίρεσθαι ἐν ταῖς εὐτυ-
 χίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς ἴσον
 καὶ ὅμοιον παρέχειν ἑαυτόν. Βασιλεὺς δὲ τὸν τε
 πρωτοστράτορα γράμμασιν ἡμείθετο εὐχαριστη-
 ρίοις, καὶ τοῦ συνόντας αὐτῷ τῶν συγκλητικῶν,
 τιμαῖς τε καὶ ἄλλαις εὐεργεσίαις, καὶ τοὺς στρα-
 τιώτας, τοὺς μὲν ἐπιδύσει τῆς μισθοφορᾶς, τῶν
 ἐτησίων δὲ προσόδων τοὺς λοιποὺς μᾶλλον ἐπέβρωσε,
 καὶ προθυμότερους πρὸς τὸ πολεμεῖν εἰργάσατο
 ὑπὲρ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπογραφεὶς
 καταστήσας, δι' αὐτῶν διώκει καὶ ἐξίσασα τὴν
 ἐσπέραν, καὶ καταλόγου ἔτασεν ἑτέρους πρὸς τοῖς
 οὔσιν, ὅπως κλείων γίγνοιτο ἡ στρατιὰ. Ἐν τούτοις
 δὲ αὐτοῦ ἀσχολουμένου, πάλιν ἦκε γράμματα ἐκ
 πρωτοστράτορος μηνύοντα ὡς ὁ προσβύτερος βασι-
 λεὺς τῷ τῶν Μυσῶν βασιλεῖ Μιχαῆλ διάφορος πρό-
 τερον ὢν, νῦν πρὸς αὐτὸν τίθεται εἰρηνικὰς σπονδὰς
 καὶ συμμαχίαν· ἀγνοεῖν μέντοι τὰς συμβάσεις ἐφ'
 οἷς γίνονται αὐτοῖς, καὶ διὰ τοῦτο δεῖον ἐγνωκέναι
 τὴν μήνυσιν αὐτῷ ποιήσασθαι τῶν πραττομένων.

perater Deo gratias egit, conversusque ad astan-
 tium frequentiam, non magis se victoria suorum
 exsultare confessus est, quam contristari, adversa-
 rios superatos esse. Non enim ob hoc tantummodo
 justo dolore tangi, quod qui cecidissent Romani
 fuissent, non inter se, sed pro se mutuo adversum
 Barbaros decertando occumbere oportuisset; sed
 quod timendum, ne quidam in eorum numero aut
 amici, necessitudine conjunctissima fuerint. Postre-
 mo, aut quod non a Barbaris natura hostibus, sed ab
 amicissimis deleti sint. Et opinor, inquit, nos eorum
 similes, qui insania ac furore perciti, suas ipso-
 rum carnes commanducant, quos ob alimoniam te-
 terrimam non laudare, sed miserari æquum est.
 Et quod majus profecto, quia non Græcorum so-
 lum, et Barbarorum, ad quos rei fama pervaserit,
 odio, propter mutuum scelus digni erimus; sed
 dubitari potest, an quidquam horum Deo placeat,
 et non æque se tuentes, ut invadentes apud ipsum
 judicem pœnas commernisse videantur. Nostros
 igitur non de Romanis, sed de Barbaris tropæum
 erexisse vellem, ut e victoria sua liquidum sin-
 cerumque gaudium perciperent. Sed quoniam dæ-
 monis alicujus invidentia factum est, ut ipsa etiam
 victoria dolendi materiam nobis porrigeret, Numini
 gratias magnas ago, non modo quod meis ad vin-
 cendum præsto fuit, verum etiam quod bello hunc
 auctor nulla ex parte exstiterim. Exstiterim autem?
 imo et eo a principio conflato multa memoratu
 digna et dixi, et feci, majores obsecrans, ut eo
 temperarent, tametsi in aqua, quod dicitur, vide-
 bar scribere. Qui hæc audiebant, imperatorem
 non de solertia solum, sed de moderatione quoque,
 quod prosperis eventis non inflaretur, neque effe-
 retur, sed in ipsa rerum commutatione eandem
 et æquabilem servaret animi constantiam, admi-
 rabantur. **177** Imperator litteris protostratori
 gratias egit, et qui cum eo erant de nobilitate, ho-
 noribus eos, ac donis remuneratus est: militesque
 alios aucto stipendio, alios annuorum censuum in-
 cremento ad bellum pro se confirmavit, animo-
 sioresque reddidit. Ipse vero Thessalonice ratio-
 cinatores, et scribas instituit, per quos occidentem
 digerebat, et adæquabat: et alios insuper centu-
 rlabat, ut cresceret exercitus. Eo in his versante,
 rursum a protostratore litteræ, indicantes, senio-
 rem imperatorem a Michaele Mæсорum rege prius
 dissidentem, nunc cum eo pacis fœdus et belli
 societatem coivisse, nesciri tamen, ob quem finem,
 et idcirco hoc ad eum perscribendum censuisse.
 Nepos avum cum Mæсо propter bellum adversus
 se societatem istam pepigisse animadvertit. Statuit
 autem non subito ad primam auditionem abducen-
 dum ex occidente exercitum, sed hærendum adhuc,
 illique et rebus aliis providendum, donec certiora
 nuntiarentur. Diebus aliquot præteritis, scripsit
 protostrator, fœdus imperatoris et societatem cum
 Mæсis jam constitutam, ejusque conciliatores, et
 interpretes ex transfugis ad Mæсos, Romanos adhuc

Byzantii degere. Imperatori, concilio cum primoribus habito, visum non diutius Thessalonicae cunctandum, sed antequam novaretur quidpiam, Byzantium properandum. Itaque Syrgentiano (11) Cyprio, qui postea rex Armeniae factus est, consobrinus suo, duce occidentis creato, Thessalonica cum copiis proficiscens, Didymotichum venit; inde post paucos dies Byzantium. Cum ad portam Gyrolimnae esset, et Pepanum quemdam ante palatium in Blahernis sedentem reperisset, qui illic custodem murorum ageret (siquidem ob hostilem nepotis adventum imperator mœnia Byzantina servabat), jussit ire nuntiatum se prope muros esse, ipsumque veniam ac pacem pascere. Propter ea quae in occidente contigissent, non esse malorum desperandum remedium; nam et nunc, si mitigetur, bellum licere omittere, et secum agere pro arbitrio. Plane autem tenere et illum memoria, quantopere nuper ipse eodem veniens pacem flagitasset, eamque bello anteferendam admonisset: **178** nec obsequendum ad arma exstimulantibus, quando nihil utilitatis allaturi sint in rebus, quarum ipse vates inveniri noluisse; nihilo minus evenisse ut praedixerit. Nunc si bona voluntate arma missa fecerit, quae facta sint, pro non factis reputatum iri; et se ita comparatum, ut quae ipse jusserit, exsecuturus sit omnia. Pepanus commissum nuntiatum vadit, parvoque intervallo reversus, refert mandare avum, uti hinc quo libeat se auferat, neve incassum ac frustra tempus terat, cum nihil eorum quae somniet, consecuturus sit. Rogante illo, Nunquid aliud? Nihil, ait Pepanus. Ergo imperatoris jussibus parebo, ait, et quae me duxerit Deus, ibo. Inde regressus, in pratis juxta pontem Cameli pernoctavit. Postridie ad easdem portas rediens, orat, uti pace bellum mutaretur. Non exauditus, ad Nigrum flumen retrocedit, ubi protostator cum caetera parte exercitus castra fixerat. Ibat igitur imperator ducens militem. Domesticus nescio quo negotio praepeditus, sequebatur. Ad quem accedens homo veste lacera (12), ut pauper, habere se ait, quod clam diceret. Progressus igitur a mœnibus tanto spatio, quantum oculi amplius non ferrent, edicere mysterium jussit. Ille alium quemdam consilii participem advocat. Tum insuper nemine praesente incipiunt: Se jam olim inter se amare, ut qui maxime, et contiguus habi-

A Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐπίθετο, συνῆκε μὲν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἕνεκα πολέμου τὴν συμμαχίαν τῷ πάππῳ γεγενῆσθαι πρὸς Μυσοῦς. Ἔγνων δὲ μὴ ἐκ πρώτης ἀκοῆς ἐκ τῆς ἐσπέρας ἀπανίστασθαι, ἀλλὰ μένειν τε ἔτι, καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς στρατιᾶς πρόνοιαν ποιῆσθαι, ἄχρις ἂν τι βεβαιότερον διδαχθῆ. Ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις πάλιν ἐκ πρωτοστράτορος ἀφικνεῖται ἰγράμματα πρὸς βασιλέα, μνηύοντα, ὡς αἱ πρὸς Μυσοῦς βασιλείως σπονδαὶ καὶ ἡ συμμαχία πέρας ἤδη ἔσχον, καὶ οἱ πράξαντες τὴν συμμαχίαν ἐκ τῶν πρὸς Μυσοῦς αὐτομόλων Ἰωμαῖοι ἐν Βυζαντίῳ εἰσὶν ἔτι. Βουλευσαμένῳ δὲ μετὰ τῶν ἐν τέλει τῷ βασιλεῖ, οὐκέτι διαμέλλειν ἔδοκει ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀλλὰ τάχιστα εἰς Βυζάντιον ἀπίναί τι νειωτερισθῆ. Καὶ τῆς ἐσπέρας στρατηγὸν Συργηντελεζιάνον, τὸν Κύπριον, ὃς ὕστερον ῥῆξ Ἀρμενίας ἐγεγόνει ἐξάδελφον αὐτῷ ὄντα μητρόθεν, καταστησάμενος, ἄρας ἐκ Θεσσαλονίκης αὐτὸς ἅμα τῇ στρατιᾷ, ἦλθεν εἰς Διδυμότειχον ὀλίγαις δὲ αὐτῷ ἐνδιατρίψας ἡμέραις, ἐξελθὼν ἐκεῖθεν, ἦκεν εἰς Βυζάντιον. Γενόμενος δὲ πρὸς τὰς πόλιν τῆς προσαγορευομένης Γυρολίμνης, καὶ Πεπανόν τινα τῶν ἐν Βλαχέρναις προκαθήμενον βασιλείων, τῶν τῆδε τειχῶν τὴν φυλακὴν πεπιπτειμένον εὐρών, ἐπεὶ διὰ τὴν ἐκείνου ἐφοδὸν ἐν φυλακῇ εἶχεν ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς τὰ Βυζαντίων τεῖχη, ἐκέλευεν ὡς βασιλέα τὸν πάππον ἐλθόντα, ἀπαγγέλλειν ὅτι τε γένοιτο ἐγγὺς τειχῶν, καὶ δεοῖτο συγγνώμης τυχεῖν τῆς παρ' αὐτῷ. Μὴ δὲ διὰ τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν συμβάντα, ἀθεράπευτα λογίζεσθαι εἶναι τὰ κακά. Ἐξεσι γάρ, εἶπερ καὶ νῦν ἐθελήσεις, τὸν τε πόλεμον καταθέσθαι, καὶ ὃ τι βούλει χρῆσασθαι αὐτῷ. Πάντως δὲ οὐκ ἐπιλεῖσθαι, ὀλίγου τοῦ παρωχηκότος ὄντος χρόνου, ὅσα ἐλθὼν ἔδειτο περὶ τῆς εἰρήνης, ταύτην ἀντὶ τοῦ πολέμου μᾶλλον ἐλέσθαι συμβουλεύων· καὶ μὴ τοῖς ἐνάγουσι πείθεσθαι πολεμεῖν, ὡς οὐδὲν ὀνήσουσιν ἐπὶ τῶν ἔργων, ὧν αὐτὸς μὲν οὐκ ἐβούλετο προφήτης εὐρεθῆναι· ὅμως δὲ ἐξέβη ἢ προεῖρηται αὐτῷ. Ἐάν δὲ νῦν καταθέσθαι τὸν πόλεμον πάλιν ἐθελήσῃ, ἐκεῖνά τε ὡς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν γεγεννημένα λογίζεται, καὶ γνώμης οὕτως ἔχει καὶ παρασκευῆς, ὡς πάντα πράξων, ἅντα ἂν αὐτὸς κελεύῃ. Ὁ μὲν Πεπανὸς τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἀπήγγελλεν ἐλθὼν ὅσα ἦν παρὰ τοῦ νέου προτεταγμένος βασιλέως. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐπαναλθὼν, ἀπήγγελλε τῷ νέῳ βασιλεῖ ὅτι βασιλεὺς κελεύει τῶν τῆδε ὅποι βούλοιο ἀποχωρεῖν

Jacobi Pontani notæ.

(11) In Græco Συργηντελεζιάνον, unde satis infeliciter eduxit suum Syrgentianum interpretes. Restituo lidenter, Σύρ Γυῖ ντὲ Λεζιάνον, id est sive Guy de Lezignan.

(12) De duobus Byzantii proditoribus libro nono scriptum a Gregora in hæc verba: *Quæ cum ita se haberent, duo custodes mœnium urbis ad juniorem imperatorem in eo quem diximus loco castra habentem, transfugiunt, nomine alter Camaris, alter Costellanus, fabrilem artem exercentes: qui seducto imperatore, omnibus arbitris remotis, Cantacuzeno magno domestico excepto, de prodicione verba faciunt, et scriptas pollicitationes pecuniarum, et pos-*

sessionum divitum postulantes. Quibus facile imperatris, et hora, et ratione rei gerendæ indicatis, ipsi quidem veriti, ne vicinis suspecti essent, postridie redeunt. Imperator vero quatuor dies cunctatus ibi, scalas e janibus confecit, qualibus in maximis onerariis utuntur. Cum destinata nox adesset, proditores vespere multo vino empto, vicinis excubitoribus merum ad bibendum dederunt, ut somno gravissimo oppressi, respiratione excepta, nihil differrent a mortuis, etc. Quod dicit, eos ingens pretium postulasse, id prorsus a nostri narratione abhorret. Verum quæ ad laudem junioris pertinent, Gregoras libenter dissimulat, quod jam sæpe dictum est.

καὶ μὴ κατατρίβειν τὸν καιρὸν εἰρήνῃ καὶ μάτῃ, ἀλλ' ἔτι μὲλλοντα οὐδὲν ἀνύειν ὧν διανοεῖται. Ἐρομένου δὲ τοῦ νέου βασιλέως εἰ μηδὲν αὐτῷ πλέον προστάξειε βασιλεὺς, οὐδὲν, εἶπεν ὁ Πεπανός. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ βασιλέως πρόσταγμα πληρῶν, ὅποι ἂν ὁ Θεὸς ἠγοῖτο βαδιοῦμαι. Καὶ ἀναζεύξας ἐκείθεν, ἐν τοῖς λαιμῶσι τοῖς παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Καμήλου ἠύλισατο τὴν νύκτα, καὶ ἐς τὴν ὕστεραιαν πάλιν παρὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἐλθὼν, ἐδεῖτο βασιλέως προσδέξασθαι τὴν εἰρήνην, καὶ τὸν πόλεμον καταλύσαι. Ὡς δ' ἐσήκουεν οὐδεὶς, ἀναστρέψας ἤλαυνε πρὸς τὸν Μέλανα ποταμὸν, ἐνθα πρωτοστράτωρ ἦν μετὰ τῆς ὑπολοίπου στρατιᾶς ἐστρατοπεδευμένος. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἦει ἠγούμενος τῆς στρατιᾶς· ὁ μέγας δὲ ὑπελείπετο δομέστικος, χρείας τινὸς ἕνεκα, ὑπίσω. Προσελθὼν δὲ αὐτῷ τις ἐν ἐνδύμασι διεῖρρωγόςιν, οἷα τὰ τῶν πενήτων, κρύφα τι ἔλεγεν ἔχειν αὐτῷ διαλεχθῆναι. Προελθὼν δὲ ἐφ' ἱκανὸν ὅσον μὴ ὄρασθαι ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἐκέλευεν ὅ τι ἂν βούλοιο φράζειν. Ὁ δὲ καὶ ἕτερόν τινα προσκαλεσάμενος τὸν κοινωνοῦντα αὐτῷ τῶν βουλευμάτων, οὐδενὸς αὐτοῖς ἐτέρου συμπαρόντος, φίλοι μὲν ἔφασαν αὐτοῖς ἐς τὰ μάλιστα ἀλλήλοις εἶναι ἐκ παλαιοῦ, καὶ τὰς οἰκήσεις ἔχειν γειτονοῦσας· ὁρῶντες δὲ ὅσα ἀδικεῖται καὶ ἀπελαμβάνεται ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ προφάσει οὐδεμιᾶ, ἀλγεῖν τε οὐκέτι ἀνεκτῶς, καὶ προθυμίσθαι ἂν ἐξῆ, ἀμύνειν τὰ δυνατὰ ἀδικουμένων. Καὶ μάλιστα ἐξ ὅτου κατὰ τε Ῥήγιον ἀπυλογούμενος ὁ βασιλεὺς, πάσης ἀπέλυσεν αἰτίας ἑαυτὸν, παρῆναι γὰρ τότε καὶ αὐτοῦς, καὶ ἐνταῦθα ἀφικόμενος πολλαῖς ἐχρήσατο δεήσεσι καὶ ἰκεσίαις πρὸς τὸν πάππον, μὴ τὸν πόλεμον κινεῖν. Γνώμης μὲν οὖν οὕτως ἔφασαν ἔχειν καὶ παρασκευῆς. Ἐνδεστέρα δὲ οὐσης τῆς δυνάμεως αὐτῶν ἢ κατὰ τὴν προθυμίαν, καιρὸν ζητεῖν καθ' ὃν ἂν αὐτοῖς ἐγγένοιτο καὶ ἔργῳ ἃ προείλοντο ἐρᾶν, ὃν δὲ καλῶς ποιοῦντα ἦκαιν. Μετὰ γὰρ τὸ βασιλεῖα τὸν νέον πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεῦσαι, τοὺς τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως ἐπιτετραμμένους, οὕτω τοῦ Θεοῦ πόρρωθεν τὰ λυσιτελοῦντα προκατασκευαζομένου, τοῖς ἐπιταῖς πύλαις τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ καλουμέναις τείχεσιν ἐπιστῆσαι, ὥστε νύκτωρ ἔχειν ἀγρυπνοῦντας φυλακὴν ἅμα καὶ ἐτέροις ὀκτῶ ἐκ διαδοχῆς· αὐταῖς μὲν οὖν εὐθύς τούτου γενομένου, ἐννοία εἰσελθεῖν τοῦ δυνήσεσθαι ἂν ποτε βασιλεῖ χρησίμους εἶναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπύθοντο ὅσον οὐδέπω εἰς Βυζάντιον ἀφίξεσθαι αὐτὸν, τοῖς ἐταίροις, ὅ φασι, κύβον ῥίψαντες, διειλέχθαι περὶ τοῦ βασιλεῖ τῷ νέῳ τὴν πόλιν προδιδοῦναι· πεπεικέναι τε δίκαιά τε ἅμα δόξαντας λέγειν, καὶ συμφέροντα πᾶσι Ῥωμαίοις. Καὶ νῦν εἶναι ἐν ἐτοιμῷ κλίμαξι τὸν βασιλεῖα ἀνάγειν εἰς τὸ τεῖχος νύκτα φυλάξαντας καθ' ἣν αὐτοῖς ἡ διαδοχὴ ἐστὶ τῆς φυλακῆς. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, τὸν μὲν ἀπαγγελοῦντα βασιλεῖ περιμένειν ἐπεμψεν εὐθύς· τοὺς δὲ διειλεγμένους ὅ τι τε καλοῖντο ἡρώτα, καὶ εἰ τι παρὰ βασιλέως αἰτοῖεν, ὡς δίκαιοι ὄντες εὐ παθεῖν τῆς εἰς βασιλεῖα ἕνεκα εὐνοίας. Οἱ δ' ἔφασαν, Κάμαρις μὲν καλεῖσθαι καὶ Καστελιάνος, μηδὲν δὲ αἰτεῖν, ἀλλὰ προῖχα τοῦ καλοῦ ἕνεκα καὶ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος τὴν ἐπιχείρησιν ὑπελθεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτῷ ἐπιτρέψαντος ὁ βούλοιντο αἰτεῖν ἰσχυρίσαντο αἰτεῖν μηδὲν, παραλαβὼν αὐτοῦς ἤγεν ὡς βασιλεῖα. Συμμίξας δὲ αὐτῷ, Ὁ Θεός, εἶπεν, ὅ σὺ πρὸ μικροῦ παρέσχης ἃ εἶχες, ἃ βούλεται νῦν αὐτὸς εὐεργεταῖ. Ἀνεμίμησθε δὲ αὐτὸν ἔργου τινός, ὃ ἦν εἰργασμένος πρὸ μικροῦ.

CAPUT LVII.

Illustris exemplum mansuetudinis Andronici junioris. Proditores pene coacti, petunt viginti jugera; majora promittuntur. Mæсорum rex adest cum copiis. Logos abire decernunt. Quæritur quo fine idem rex ter mille equitum Byzantium miserit. Ibanes, dux Mæsus, a finibus jubetur recedere. Ejus responsum fraudulentum. Monetur avus a nepote de periculo a Mæsis vitando; monitionem contemnit.

Ἐτι γὰρ ἐνδιατρίβοντος Θεσσαλονίκῃ, τῶν ἐν

A tate in ædibus. Cernentes autem quam inique immerito suo haberetur, pellereturque junior imperator, dolere incredibiliter, et ad opem sic afflicto pro viribus ferendam, si liceat, paratos esse; potissimum, ex quo apud Rhegium de objectis se purgavit (nam et se tunc adfuisse) et huc profectus, multis precibus, oblationibusque avum operavit, ne bellum ordiretur. Animo igitur, et consilio ita se paratos esse aiebant. Sed quia alacritati par facultas deesset, opportunitatem quærere, qua, qua certo statuissent, facto præstarent; quæ nunc præclara se offerret. Nam postquam imperator junior in Occidentem movisset, præfectos vigilum (ita Deo quæ conducere multo ante præstruente) muro-rum supra portam sancti Romani, custodiam sibi, ad agendas cum aliis ex successione per noctem excubias commendasse 179. Ex quo statim cogitarint, posse se aliquando imperatori utilem navare operam. Ubi vero didicerint mox Byzantii affuturum; et jacta alea, quod aiunt, cum sociis de urbe ei prodenda egisse; et visos æqua, Romanisque omnibus profutura loqui, persuasisse; jamque promptum esse, imperatorem in murum subducere, observata nocte, qua ipsorum forent vigiliæ. Hæc illi. Magnus domesticus extemplo mittit, qui imperatorem moneat, uti subsistat. Eos de nominibus, et si quid ab imperatore petant, interrogat: quandoquidem pro benevolentia in illum aliquo digni munere apparebant. Respondent, unum Camarin, alterum Castellanum appellari; nihil petere, sed gratuito, honestatis, et communis emolumentis causa hoc operis aggressuros. Ubi domestico iterum potestatem petendi quod vellent offerente, se nihil petere autumarunt, ad imperatorem eos adducit; cui propior factus, Deus, inquit, cui tu paulo ante obtulistis quæ habes, quæ vult nunc tibi reppendit: et simul rei cujusdam, quam non ita pridem patraverat, cum eorum monefacit.

Etenim cum adhuc Thessalonica moraretur, ex

optimatibus avi sex, conspirantes, cum ea occulte A egerunt, si placeret occupare Byzantium, ipsis tradentibus, quod poterant, primum se illis iurejurando obstringeret, munero quo nunc fungeretur, magnum logothetam amoturum, atque illi in perpetuum succensurum, neque unquam ignoturum. Deinde alia quaedam quae postularent, praestitutum. Ita si fecisset, sine mora veniret: simul enim venturum, et urbem in potestatem accepturum. Super quibus respondit imperator, neque se huic bello caput fuisse, neque ab aliis potissimum id suscitari voluisse ab initio; et eo suscitato, modum, viamque omnem excogitasse, quibus id posse dissipari arbitraretur; ac Deum nosse, qui norit omnia antequam fiant, **180** resque ipsas tantum non missa voce testificari id ipsum; quin et eos B ipsos, si vera dicere velint, testimonium sibi laturos. Quia vero ea conditio rerum sit, ut avo pacem funditus rejectante, necessario aut alter illorum imperio depelli, aut subjecti dissidiis intestinis ad perniciem vocari debeant, velle se, idque ex necessitate, aut ipsorum aut aliorum ope sub jus suum redigi Byzantium; quod nisi fiat, nunquam bellis civilibus defuturam materiam. Ob ea autem quae rogassent, non Byzantio duntaxat potiri nolle, sed neque tot urbibus, quot sunt Byzantii turres. Magno logothetae dignitatem qua nunc fungeretur, non solum quia illi peterent, sed alioqui etiam ut molestiis liberaretur, abrogaturum fuisse, si penes se summa imperii fuisset. Ut autem iram C inexorabilem in omni vita adversus eum retineret, id esse unum, quod omnium minime fieri posset. Egone ita delirem, inquit, ut per implacabilem iram adversus illum, mihi met divinae bonitatis benigna viscera praeccludam? siquidem qua mensura conservis nostris mensi fuerimus, eadem se nobis remensurum pronuntiavit: idque cum peccata nostra contra Deum infinitis partibus ea superent, quae ab hominibus contra nos peccantur. Proinde Byzantium sibi pro communi utilitate subjectum percipere; haec autem petitione excepta, si qua alia ipsis petenda viderentur, auditurum. Hoc illi magnus domesticus in memoriam revocabat, et plura cum eo disserens, viros producebat, qui eadem apud imperatorem loquebantur, asseverantes se illi urbem tradere posse. Quibus collaudatis quaesivit, num quid ab se peterent. Si nihil petere constituerant; sed cum imperator instaret saepius, viginti iugera petiverunt. Tum rideus ille: At ego, inquit, divino concessu candori probitatique vestrae digna premia persolvam. Medio in sermone advolat Scopelo (13) a praefecto nuntius, Michaellem Moesorum regem in suis et Romanorum confiniis apud urbem suam, nomine Diampolia, castra locasse, Scytharum comitatum auxiliis, qui juxta Rhosocastrum tentoria haberent. Imperator quid faciendum,

Jacobi Pontani notae.

(13) Haec Scopelus Thraciae urbs est.

Βυζαντίω βασιλεὶ τῷ πρεσβυτέρῳ συνόντων συγκλη-
τικῶν ἐξ συμφωνήσαντες ταῖς γνώμας πέμφαντες
εἰς Θεσσαλονίκην, διειλέγοντο κρύφα τῷ βασιλεὶ, ὡς
εἰ βούλοιντο Βυζάντιον κατασχεῖν αὐτῶν παραδει-
δόντων, ἦσαν γὰρ οὐκ ἀδύνατοι ποιεῖν, πρῶτον μὲν
αὐτοῖς πιστώσασθαι δι' ὄρκου, τῆς τε ὑπηρεσίας
ἐφ' ἣν νῦν τελεῖ τὸν μέγαν ἀποστῆσαι λογοθέτην, τὸν
Μετοχίτην, καὶ διὰ βίου παντὸς δι' ἐργῆς ἔχειν, καὶ
συγγνώμην μηδέποτε παρασχεῖν. Ἐπειτα δὲ καὶ
ἕτερον ἄττα, ὅσα αὐτοὶ ἠθέλοντο ἐκπληροῦν. Καὶ
ταῦτα αὐτοῖς πιστώσεται δι' ὄρκων, μηδὲν ἀναβαλ-
λόμενον ἔχειν, ὡς ἅμα τῷ ἐλθεῖν παραληψόμενον
τὴν πόλιν. Ἐφ' οἷς ἀπεκρίνατο ὁ βασιλεὺς· Τοῦ
μὲν μήτε αὐτὸν ἐν τῷ νυνὶ πολέμῳ αἰτίαν παρασχη-
σθαι, μήθ' ὑφ' ἐτέρων μάλιστα ἐθέλειν κινηθῆναι
τὴν ἀρχὴν, καὶ κινηθέντος δὲ, πάντα τρόπον ἐπινε-
νοηκέναι καὶ μηχανῆν δι' ὧν ἦετο αὐτὸν δυνήσεσθαι
κατὰ λυεῖν, Θεὸν τε εἰδέναι, τὸν πάντα καὶ πρὶν
γενέσθαι εἰδῶτα, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα μονοουχί
φωνῆν ἀφιέντα μαρτυρίων, καὶ ὑμεῖς δ' αὐτοὶ συμ-
μαρτυρήσετε ἂν ἐμοί, εἰάν θέλητε λέγειν τὰ ληθῆ.
Ἐπεὶ δ' οὕτω τὰ ἡμέτερα πράγματα συνεσκευάσθη,
ὥστε ἀνάγκην εἶναι μηδ' ὅλις βασιλέως παραδεχο-
μένου τὴν εἰρήνην, ἢ τὸν ἕτερον ἐκπεσεῖσθαι τῆς
ἀρχῆς, ἢ διαφθεῖρεσθαι τὸ ὑπήκουον διιστάμενον
πρὸς ἑκατέρους, βούλομαι ἀναγκαίως ἢ ὑμῶν πρα-
τόντων, ἢ τινῶν ἐτέρων, ὑπ' ἐμαυτὸν ποιήσασθαι
Βυζάντιον, ὡς ἂν μὴ τοῦτο γένηται τῶν ἐμφυλίων
οὐ παυσομένων πολέμων. Ἐπὶ τοιοῦτοις μέντοι
οἷα αὐτοὶ αἰτεῖσθε, οὐ Βυζάντιον μόνον, ἀλλ' οὐδ'
εἰ τόσαι πόλεις ἦσαν ὅσαι πυργοὶ Βυζαντίου, ἐθέ-
λησα ἂν κατασχεῖν. Τὸ μὲν γὰρ τὸν μέγαν λογοθέ-
την ἀποστῆσαι τῆς ὑπηρεσίας ἐφ' ἣν νῦν τελεῖ, οὐ
μόνον διὰ τὸ αἰτεῖν ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄλλως πρὸς τὸ
ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ἐπραξ ἂν ὑπ' ἐμοί γενο-
μένων τῶν πραγμάτων. Τὸ μὲντοι γε αὐτοῦ κατα-
ψηφίσασθαι διὰ βίου ἀπαραίτητον ὄργην, ἀδυνατώ-
τατον τῶν πάντων. Μὴ γὰρ οὕτω μανείην ὥστε διὰ
τῆς εἰς ἐκείνον ἀπαραίτητου ὄργῆς ἐμαυτῷ ἀπο-
κλείσαι τὰ φιλόφθωπα σπλόγγα τῆς ἀγαθότητος
τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ᾧ μέτρῳ μετρήσομεν τοῖς συν-
δούλοις, ἀντιμετρήσειν ἀπεφῆνατο ἡμῖν. Καὶ ταῦτα
οὐκ ἐξίστης τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων ὄντων, ἀλλ' ἀπει-
ροπλασίῳ τινὲ ὑπεροχῇ τῶν ἐμοί πρὸς Θεὸν ἡμαρ-
τημένων διαφερόντων. Τοιγαροῦν τὸ μὲν ὑπ' ἐμαυ-
τῷ ποιήσασθαι Βυζάντιον καὶ πάντο βούλομαι τοῦ
κοινῆ λυσιτελοῦντος ἕνεκα. Τοῦτου δὲ τοῦ αἰτήματος
ἀπόντος, καὶ εἰ γε καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, τότε ἤδη καὶ
περὶ τῶν ἐπιλοίπων ὑμῶν ἀκούσομαι αἰτημάτων.
Τούτων μὲν οὖν ὁ μέγας τότε δομέστικος ἀνεμίμνη-
σκε βασιλεῖα· καὶ ἕτερον ἄττα πρὸς αὐτὸν διαλαχθεὶς,
προσῆγε τοῦς ἀνδρας. Οἱ δὲ καὶ πρὸς βασιλεῖα
διεπέλεχθησαν τὰ ἴσα. Καὶ ἡ μὲν διασχυρίζοντο αὐτοὶ
δυνήσεσθαι τὴν πόλιν παραδώσειν. Ἐπεινέσα; δὲ
αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰ τι ἐπυνοθάνετο αἰτεῖν·
οἱ δ' ἐπέθοντο αἰτεῖν οὐδέν· πολλὰ δὲ πολλάκις

παρὰ βασιλέως ἐκδισαθέντες, ἤτησαντο γῆς εἴκοσι πλείθρα. Γελάσας δὲ πρὸς τὴν αἰτησιν ὁ βασιλεὺς, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπε, Θεοῦ διδόντος, ἀξίαν ὑμῖν ἀποδώσω τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν εὐεργεσίαν. Ἐτι δὲ αὐτῶν περὶ τῶν τριούτων διαλεγομένων, ἐκ Σκοπέλου παρὰ τοῦ ἄρχοντος ἄγγελος ἦκε μηνύων ὡς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Μιχαήλ, ἐν μεθαρίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἐλθὼν παρὰ πόλιν αὐτῶ ὑπὲρ Πύθου, Διάμπολιν προσαγορευομένην, ἐστρατοπέδευσε, καὶ συμμαχίαν ἐπαγόμενος ἐκ Σκυθῶν, οἱ παρὰ Ῥωσοκαστρῶ (15) εἰσὶν ἐστρατοπεδευμένοι. Ὡν ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐβουλεύετο ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ ὅ τι θεοὶ ποιεῖν· καὶ ἐδόκει χρῆναι ἐλθεῖν παρὰ τὴν Λόγους οὖσαν ὄρεινὴν· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι Βυζαντίου, ὅπως τὰ πρὸς τὴν παράληψιν πρῆττεται αὐτοῖς· ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ κύκλωτον παρέχειν τὸ χωρίον δυσπρόσοδον ὄν, ὥστε ἔχειν, ἂν τις ἐπιή, ἀμύνεσθαι τε, ἂν ἐξῆ, καὶ ἡσυχίαν ἄγειν πρὸς τὰ καρτερώτατα ἀποχωρήσαντας. Οἱ μὲν οὖν οὕτω βουλευσάμενοι, τὸν Κάμαριν μὲν ἐκέλευον ἔπεσθαι αὐτοῖς ὡς ἂν εἰδέναι ἔχη τὸ στρατόπεδον βασιλέως ὅπη εἴη, τὸν δ' ἕτερον εἰς Βυζάντιον ὡς καὶ τοῖς ἑτέροις τὰ πεπραγμένα ἀπαγγελοῦντα ἀπιέναι. Ἐλθόντες δὲ παρὰ τὸν Μέλανα ποταμὸν, ἐνθα καὶ ἡ λοιπὴ στρατιὰ ἅμα πρωτοστράτορι ἐστρατοπεδευμένη ἦν, τὰ τε περὶ τῶν πραττόντων τὴν ἀλωσιν αὐτῶ ἐκοινοῦντο Βυζαντίου, καὶ ὅσα πύθοιντο περὶ τῶν Μυσῶν καὶ περὶ τῆς εἰς Λόγους στρατοπεδείας, προστιθέντες καὶ τὰς αἰτίας. Καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτῶ ἐδόκει καλῶς ἔχειν, ἄρξαντες ἐκείθεν ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν Λόγοις. Καὶ ἐς τὴν ὕστεραιάν ἡγγέθη αὐτοῖς ὡς στρατεύμα Μυσῶν περὶ τρισχιλίους ἵππους ἦκεν εἰς Βυζάντιον κατὰ συμμαχίαν τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ· ἡγεῖται δὲ αὐτῶν Ἰθάνης ὁ Ῥῶς· ἐθορύθησε μὲν οὖν οὐ μετρίως τοῦτο τὸν νέον βασιλέα. Ἐξετάζοντι δ' αὐτῶ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτορι ὅ τι τὸ πείσαν τὸν βασιλέα Μυσῶν τὰς μὲν πρὸς αὐτὸν σπονδὰς ἵθετηκάναι καὶ τοὺς ἄρκους, ἀδελφῆς ὄντα σύνοικον, τῷ πρεσβυτέρῳ δὲ βασιλεῖ συμμαχεῖν, ὑπενδύον μὴ ἀληθεῖς εἶναι τὰς γεγενημένας συνθήκας καὶ τὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ συνιδόντα τὸν Μυσῶν ὡς ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ἅμα μὲν ἔχθει τῷ πρὸς τὸν ἐγγονον, ἅμα δὲ καὶ θέει τοῦ μὴ τοὺς συνόντας αὐτῶ Ῥωμαίων διεφθάρθαι ὑπ' ἐκείνου καὶ ἐπιβουλεύειν αὐτῶ ῥῆον ἂν παραδίδεσται ἐν βασιλείῳ φρουρῶν Μυσῶν, οἰόμενος οἷα ξένους καὶ συμμαχοὺς αὐτῶ μᾶλλον εὐνοεῖν, πέμψαι τὸν στρατὸν, πρόφασιν μὲν ὡς μαχουμένους ἦλθιν ὑπὲρ αὐτοῦ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, εἰ δύναιτο τῶν βασιλείων κρατῆσαι κατ' ὀλίγους

A magni domestici consilium exquirat : ad castellum Logos (14), in montanis situm, progrediendum decernunt : **181** tum quod Byzantio propinquum, et ad ejus occupationi paranda necessaria opportunum ; tum quod locus accessu difficilis, hostibus eingendi facultatem eriperet, ut et invadentibus resistere, et in secessu natura munitissimo, tuto possent quiescere. Hoc deliberato, Camarin sequi, ut sciret ubinam imperator se teneret ; alterum Byzantium abire, et sociis acta referre jubent. Cum ad Nigrum flumen venissent, ubi reliquum copiarum cum protostratore manebat, cum eodem de iis qui se Byzantium prodituros pollicentur, et quæ de Mæsis cognovissent, ac de castrametatione in Logos, causis etiam recensitis, communicarunt. Cum et ille assentiretur, eo perrexerunt. Die altera intellectum est, circiter tria millia equitum Mæsurum (16), imperatori avo Byzantium, ducente Ibane Russo auxilio mitti, id quod nepotem non modice perturbavit. Investigantes autem causam ipse, magnus domesticus, et protostrator, qua ad actus Mæsurum rex, quamvis sororis maritus, fœdus secum sancitum violaret, seniorique supplicias adveniret, suspicati sunt non vere illos, et ex animo fœderatos, nec verum esse auxilium, sed cum sciret Mæsus, senioreni partim odio in nepotem, partim metu, ne qui secum essent proceres Romani, ab illo corrumperentur, sibi que insidiæ struerentur, facilius Mæsurum custodiam in palatium admissurum, ratum, se tanquam hospites, atque commilitones perbenevolos experturum, turmas misisse, sub obtentu quidem, ut contra ipsos pugnaturus, re autem vera ut si possent palatium occuparent, pauci ingressi ; deinde ipse toto agmine superveniens, Byzantios subigeret, et sic reliquum quoque Romanorum principatum invaderet. Pro indicio erat, quod Scytharum secum subsidia duceret ; quia timeret, ne, si quid tale fieret, Mæsi adversus Byzantium operam conferre detrectarent. Hæc illi de ista societate probabiliter suspicabantur, veramque fuisse suspicionem postea perspicue patuit. Atque istuc Mæso quidam transuga Romanus suasit, pollicitus se ei rem effectam daturum : quocirca etiam pro interprete societatis hujus delectus est. Periculi porro faciendi imperator junior (17) mittens ad Ihanem, Romanorum finibus ut excederet imperavit. Junxisse enim se fœdus cum rege Mæsurum, quicum sua soror sit, atque ideo ipsum **182** cum exercitu fines Romanorum ingredi non debuisse. Si open-

Jacobi Pontani notæ.

(14) In ms. ad hanc vocem ascriptum erat ; Φρουρίον τι παρὰ τὴν στόμα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, id est, Castellum quoddam ad ostium Ponti Euxini situm.

(15) Gregoræ : Ρουσοκαστρον dicitur.

(16) Gregoræ : Bulgarorum princeps seniori contra juniorem tria equitum millia subsidio ex pacto misit, quibus mandatum, nescio quibus auctoribus, ferebatur, ut data opportunitate, res novas moliren-

tur. Sed cum venissent, urbem ingressi non sunt, duce eorum tantum excepto. Quare in latus declinarunt, castris ad stadia ab urbe v et xc. positis.

(17) Plane diversum Gregoræ. Logis ad Bulgarorum ducem, qui castra in propinquo habebat, legatos cum muneribus mittit, et plura ei pollicetur, si copias suas domum reduceret. Assensum ad epulas invitat cum tribunis, eosque postidie latus demum versus abeuntes prosequitur.

sibi laturus veniat, in Mœsiam recedat, non enim A
ope ejus indigere. Si pugnaturus, se illum ad pug-
nam expectare. Hæc tentandi causa dicebat; non
enim tum expedire putabat cum Mœsis confligere.
Ibanes juramento scripto confirmare, neque do-
minum suum contra fœdus egisse, neque se huc
cum exercitu contra ipsam advenisse. Lecto jura-
mento, Imperator tanto magis de Mœsorum socie-
tate suspicionem suam esse veram credidit, et
confestim Georgio Pergomeno ad avum misso, ro-
gavit ne verba sua veluti hostis suspecta haberet;
quin, ut Romanis, et ipsi utilia suadenti pareret;
et Mœsis quidem ipsi auxilio venientibus adver-
sum se in bello pro arbitrio uteretur; in palatium
vero neque simul plures, neque armatos acciperet,
sed si quando ingrederentur, paucos, et per vices
(ne exclusi probro affici videantur, cum sint socii),
et sine armis ingredi sineret; præcipue tamen
prandii hora majorem diligentiam custodiæ adhi-
beret. Neque hoc solum, sed etiam intra palatium
cohortem Romanorum collocaret, quæ posset se
pugnæ opponere, et omni ratione ipsam, urbem-
que defendere; se ex ipsa re suspicionem ducere,
Mœsis ab rege mandatum, palatium, si queant, dolo
occupent; atque idcirco ipsum quoque cum toto
exercitu, et auxilio Scythico in confinibus sedere,
ut si Ibanis imperata bene procedant, paulo post
cum subsidio superveniant. Avus, his auditis, Pe-
ragomenum nepoti renuntiare jussit, uti suas res
curaret, et ne ambitione quadam captus, aliis ni-
teretur magister fieri; non enim minorem rerum
usum sibi esse, quam ille se adeptum existimaret.
Tum illico custodes palatio apposuit, tutatusque
est diligenter, fecitque omnia quæ nepos consu-
luerat.

μήτε ὀπλισμένους· ἀλλ' εἴ ποτε καὶ ἐσίοιεν, ὀλίγους τε καὶ κατὰ διαδοχάς, ἵνα μὴ δοκοῖεν προσηλακίζε-
σθαι σύμμαχοι ὄντες· καὶ ὅπλων χωρὶς, μάλιστα δὲ ἐν ἀρίστου τῆ ὄρῃ πλείω ποιῆσθαι φυλακὴν. Οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλείων ἐντὸς στρατιᾶν ἐγκαθιδρῦσαι ἀξιόμαχον Ῥωμαίων, καὶ ἐν φυλακῇ πάσῃ
ἐαυτὸν τε καὶ τὴν πόλιν τηρεῖν. Ὑπονέειν γὰρ ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς τῆ στρατιᾶ Μυσοῖς πρὸς τοῦ
σφετέρου βασιλέως εἶη προστεταγμένον τὰ βασιλεία, εἰ δύναιντε, ὅλῳ κατασχεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ
αὐτὸν πανστρατιᾶ καὶ συμμάχοις ἅμα Σκύθαις ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἐστρα-
τοπεδεύομαι, ὡς εἰ κατορθοῖτο ἅ προσετέτακτο Ἰβάνῃ, ἐν ὀλίγῳ ἐπιβοηθοῖται καὶ αὐτός. Ἀκούσας δὲ ὁ
βασιλεὺς ἅ μηνύοιτο παρὰ βασιλέως τοῦ ἑγγόνου, τῷ Παπαγωγμένῳ μὲν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν αὐτῷ τὰ
ἴδια εὖ τίθεσθαι, καὶ μὴ ἑτέροις ὑπὸ φιλοτιμίας εἶναι βούλεσθαι διδάσκαλον. Οὐχ ἦσσαν γὰρ αὐτὸς
εἶναι ἔμπειρος πραγμάτων, ἢ εαυτὸν οἶεται αὐτός. Αὐτίκα δὲ τοῖς βασιλείοις ἐπίστατος φρουρᾶν, καὶ
εἶχε διὰ φυλακῆς ἀσφαλοῦς, καὶ πάντα ἐπραττεν ὅσα ὁ ἑγγονος παρήναι.

CAPUT LVIII.

*Legatio junioris Andronici ad Mæsurum regem, qua queritur, quid veniat; et minæ intentantur. Mæsus
jurat, non se contra illum venisse, et ad confirmandum e sacris reliquiis crucem de collo mittit. Timet ne
suis noceatur; Ibanem revocat. Scythæ et reliqua ad urbem occupandam parantur. Die Pentecostes Logis
abeunt versus Byzantium. Sequitur magni domestici et imperatoris in milite digestio et præcipuū
labor.*

Imperator junior ad Michaelē Mæsurum regem D Βασιλεὺς δὲ ὁ νεός πρὸς Μιχαῆλ τὸν βασιλέα
Joannem Rhuntzerium 183 legat, se comperisse, Μυσοῦν τὴν Ρουντζέρου Ἰωάννην πέμψας πρὸς αὐ-
ipsum in finibus Romanorum habere militem, τὴν, ἀκτινοῦσαι ἔφρασκεν αὐτὸν ἐν ὄρῃ τῆς Ῥω-
nescire tamen quando affuturus sit. Avere igitur μαίων ἡγεμονίας ἀστρατοπεδεύειν, ἀγνοαῖν μὲν οἱ

Jacobi Pontani note.

(18) Videtur ocesse ὑπολαμβάνειν, vel quid ejusmodi.

τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ ὅ τι εἶη. Εἰ μὲν οὖν λύσας τοὺς ἄρκους καὶ τῆς σπονδᾶς τὰς πρὸς αὐτὸν, πόλεμον ἀραθῆαι βούλεται, μαθεῖν ἐθέλειν, ὅπως καὶ αὐτὸς παρασκευάζοιτο ἐκ τοῦ ὁμοίου. Εἰ δὲ του ἐτέρου ἕνεκα ἢ ἐκστρατεία εἶη, μὴ ἀγνοεῖν. Ὅμως μέντοι γε τό τε ἀκλήτεον ἦκαιν τεκμηρίον ποιῆσθαι τοῦ κατ' αὐτοῦ χωρεῖν, καὶ τὸ Βυζαντίοις συμμαχίαν ἄρα Ἰδάνη ἐς τρισχιλίους στρατιώτας πέμψαι οὐσι πολεμίοις, φανερώς αὐτῷ πολεμοῦντος εἶναι. Θαυμάζειν δὲ αὐτοῦ εἰ πυθόμενος περὶ Βυζάντιον διατρέθεντος αὐτοῦ, τοσοῦτους πέμψαι στρατιώτας συμμαχήσοντας τοῖς πολεμίοις ἢ ἀγνοεῖν ὡς οὐ στρατεύματι χρήσεται πρὸς αὐτοὺς εἰδῶσι πολεμεῖν, ἀλλὰ τοῖς γεωργοῖς κελεύσας, ἀδυνατωτέραν θήσουσι τὴν ἐπάνοδον αὐτοῖς ἢ ἐξ ἤδου πυλῶν. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα ἐπρασθεύετο. Μιχαὴλ δὲ ἐπεὶ τὸν τε βασιλέα ἐπύθετο πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀφιγμένον, καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς οὐ μακρὰν ἐστρατοπεδευμένον, ἐθοροδῆθη τε σφοδρῶς, τῶν σφετέρων ἕνεκα στρατιωτῶν, καὶ σωτηρίας αὐτοῖς ἐλπίδα οὐδεμίαν συνεώρα, εἰ μὴ τάχιστα παῖσαι βασιλέα ὅτι τε οὐ λύσειε τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν στρατιάν οὐκ αὐτῷ πολεμησείουσιν, ἀλλ' ἐτέρου του ἕνεκα εἰς Βυζάντιον ἰλθεῖν. Αὐτίκα τε ἃ εἶχεν ἐν τοῖς κόλποις ἅγια ἐξενεγκῶν ἐπὶ τοῦ πρᾶσθευτοῦ, καὶ ὅς ἦν ἐν αὐτοῖς σταυρὸν ἐγχειρίσας, τοῦτ', ἔφη, κομίσας πρὸς βασιλέα, ὁμύσειν ἐμέ εἰς τὸν ἐν αὐτῷ παγέντα σαρκὶ δι' ἡμᾶς εἰπέ, ὡς οὔτε λέλυκα τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, οὔτε κατ' αὐτοῦ πέπομφα τὴν στρατιάν. Διὸ καὶ δέομαι μὴ κακῶς αὐτοὺς παθεῖν. Ὅτι δὲ οὐ τῶν πολυτελῶν ἐγκολπίων πολλῶν ἐμοὶ παρόντων, ὡς ἐρᾶς, ἀλλὰ ταυτονί τὸν σταυρὸν, ἐξ εὐτελοῦς ποποιημένον ὕλης (ἦν γὰρ χαλκοῦς), πέπομφα, μὴ θαυμάση. Ἐπὶ θαύμασι γὰρ παρὰ πᾶσι διαθεβόηται Μυσοῖς, ἃ πολλὰ μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ περιόντος ἔτι πατρὸς, πολλὰ δὲ καὶ ἐπ' ἐμοῦ παρ' αὐτοῦ τελεῖται νομί· ὡς οὖν μέλλον ἀξιόχρεων εἰς πίστιν ἔπεμψα αὐτόν. Κἄν με φωράση ἀπατῶντα ἢ ψευδόμενον, ἐμοὶ τοῦτον λαθῶν ἐπίτω, ὡς αὐτοῦ συμμαχοῦντος νικήσων καὶ διαφθερῶν. Ὅτι δὲ οὐ σκῆψις ταῦτα οὐδὲ πρᾶψαις εὐπρεπῆς, τὸν ἀπάξοντα τὴν στρατιάν ἐκ τῆς Ῥωμαίων, ἐξ αὐτῆς ἀποστελῶ. Καὶ αὐτίκα τῷ μὲν πριαθευτῇ παρεῖχεν ἱππους τῶν τρεφομένων ταχυδρόμων πρὸς αὐτῷ, κελεύσας ὡς τάχιστα ἀνύσειν τὴν ὁδὸν πρὶν φθάση κακῶσας

A nosse, an rupto fœdere bellum sibi intentei, ut similiter se comparet. Sin aliam ob causam suscepta sit expeditio, se id quoque ignorare nolle. Verumtamen cum non vocatus veniat, documento sibi esse contra se venire, et Byzantiis hostibus suis duce Ibane ad ter mille equites misisse, manifesti hostis indicium esse. Mirari autem quomodo, cum audierit se juxta Byzantium versari, interim tantum numerum adversariis suis opitulatum miserit. Nesciase forsitan se non exercitata copia inailum usurum, sed rusticis negotium daturum, qui ei redditum difficiliorem, quam ab inferorum portis efficiant. Hæc imperator. At Michael, ubi eum prope Constantinopolin esse, nec longe ab exercitu suo distare cognovit, suorum causa sane quam conturbatus, nullam aliam spem salutis videbat, nisi quam citissime se fœdus servare, et copias illas non contra eum, sed alium quemdam Byzantium adductas, imperatori persuaderet, statimque e sinu sanctorum reliquias coram legato proferens (19), et ex iis crucem ei in manus tradens : Istuc ad imperatorem portabis, inquit, et me per illum, qui in eo propter nos suffixus est, jurare dices nec fœdas cum ipso percussum solvisse, nec milites contra illum misisse. Quocirca orare me, ne quid illis noceat. Quod autem non de multis ac pretiosis monilibus suis quæ cerneret (20), sed hanc crucem e vili materia confectam (erat enim ex ære fabrefacta) illi mitteret, mirari non debere : esse enim apud Mæsos ob miracula percelebrem, quæ multa adhuc parente suo superstite ediderit, multa se regnante edat. Tanquam igitur fidelissimam testem, se illam mittere. Si ipsum fallacem, mendacemve deprehenderit, ea cruce correpta se invadat, qua adjunctrice victoriam sit consenturus. Ut autem intelligat, non esse hæc prætextum, neque speciosum quoddam velamentum, protinus missarum, qui e sinibus Romanorum suos continuo abducat. Moxque legato imperatoris equos ex cursoribus quos alebat attribuit, jubens celeritate summa iter prius conficere, quam imperator exercitui suo incommodaret. Præterea unum de familiaribus ministris cum eodem mittit ferentem litteras, quibus 184 Ibani præcipiebat uti exercitum reduceret et aliam flammantem, quod apud Mæsos velocitatis signum est (21). Postquam ad imperatorem venerunt, qui

Jacobi Pontani nota.

(19) Ἅγια ἐν κόλποις hujus regis non erant, nisi sanctorum reliquie procul dubio, et iis etiam crucicula ærea, miraculis nobilitata. Itaque illud, qui in eo propter nos suffixus, referendum est ad prototypum. Tu pietatem nota veterum Christianorum, etiam principum, qui de collo gestabant res hujusmodi sacras, sibi que inde cœlesti auxilium, et in periculis tutamen sperabant. Vide Gretseri *De S. Cruce*, tom. I, lib. 1, cap. 77 et cap. 60.

(20) Ἐγκόλπια vocat, quæ præter illam parvam crucem foris fortasse a collo pendentia, eaque auro et gemmis insignia, inclusis sanctorum reliquiis gestabat.

(21) Videtur ala proprium fuisse symbolum

eorum nuntiorum, quos ταχυδρόμους vocabant, eo modo, quo notarios seu scribas quosdam nominabant ταχυγράφους, ob celeritatem scribendi. Hinc etiam statuæ τῶν ταχυδρόμων erant πτερωταί, seu alatae, quales visebantur olim Constantinopoli, teste Codino in sua *Constantinopoli*, fol. 53, ubi tamen Doussa inepte veritit στήλας, columnas, cum vertendum sit, statuas. Manavit autem mos ταχυδρόμους alis instruendi ab ethnico Mercurio, qui et ipse alatus, tanquam celer nuntius. Et flammæ illæ pietæ fuerunt : nam et ignis celeritatis hieroglyphicum est. Ita Jacobus Gretserus. Per hujusmodi alam ardentem et pictam, quam Mæsi traderent nuntius, quos ambulare quam celerrime vel-

crucem ferebant, Michaelis responsum nuntiarunt; qui ad Ibanem et Moesos regis ipsorum litteras cum ala misit. Iis conspectis, domum statim abire coeperunt. Et hæc quidem hunc finem nacta sunt. Imperator autem quibus diebus legatus apud Moesos erat, iis ipsis scalas, et alia ad oppugnandum Byzantium accommodata apparabat. Paratis omnibus, Camaris eo regressus, sociis rem indicavit. Et nocte de compacto observata, qua ipsi excubias in muris erant acturi, prima die hebdomadis, quæ sancti Spiritus descendens memoria celebris est, [hoc est, ipso die Pentecostes], rediens ad imperatorem Camaris, ad opus eum vocat. Absoluta ergo divina mystagogia, præterea hymnis vespertinis, castra Logis moventes, ac per reliquum diei, plurimumque noctis gradientes, et ad locum ab indigenis Clepta nominatum pervenientes, usque ad claram lucem ibi quieverunt. Inde rursus usque ad noctem ambulantes, Amblyopum (loci vocabulum est, haud procul Byzantio) venerunt. Illic morantes, in ordinem exercitum digerebant. Et quidem scalas binas, tum e funibus, tum e ligneis gradibus (22), quarum unis præerat imperator, alteris magnus domesticus, duodenis militibus utramvis imposuerunt: quorum octo Romani, reliqui ex Alemanis Latini. Intelligens porro imperator etiam Alemanos huic labori delectos, advocato magno domestico eos jubet eximi, eorumque loco Romanos suffici, et ex nobilibus nullum inter primos murum ascendere, ut neque hi supra humiliores se extolierent, neque gloria ad Alemanos derivaretur, sed Romanorum duntaxat opus esset. Fiebant jussa. Cum itaque et has, et illas scalas o media conditione Romani duodecim traditas sibi accepissent, præceptum datur illis ut ubi proxime ad murum accessissent ab iis qui intus pro ipsis laborabant, scalis per funem attractis, primi ascenderent, et si quis se contra ferret, eum repellerent, ut reliqui deinceps paulatim ascenderent. Cæterum post illos haud longo spatio centum electos agens, incedebat pedibus imperator, post quem, ne permiscerentur, totidem magnus domesticus. **185** Qui vero ducentorum illorum equos ducebant, quisque unum, ipsi quoque in equis, non pauciores ducentis, consequebantur: quamquam non prope, ne hi qui in incensibus erant, strepitum sentirent, sed ut, si quid improvisum accideret, accurrerent, ac ducentis illis equos

Jacobi Pontani notæ.

lent, dici et hoc forsitan potest, simul ad Mercurium alatum, simul ad ludos alluisse, qui Athenis fiebant, et ἀγῶνες λαμπραδοῦχοι dicebantur. In iis qui currebat, lampadem ardentem tenebat, eamque deinceps cursuro tradebat. Eo cursu, et lampade humane vite brevitatem indicabant. Propius ad altam nostram flammantem accedit Cornificius, libro octavo ad Berennium: Non enim, inquit, quemadmodum in palæstra, qui lædas ardentis accipit, celerior est in cursu continuo, quam ille qui tradit: ita melior imperator novus, qui accipit exer-

α ὁ βασιλεὺς τὴν στρατιάν. Καὶ τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ συνέξεπεμψεν ἓνα τῶ πρεσβευτῆ γράμματα ἔχοντα κελεύοντα Ἰβάνη ἀνάγειν τὴν στρατιάν καὶ πτερὸν πυρὶ περιπεφλεγμένον, (τοῦτο γὰρ παρὰ Μυσοῖς ταχυτῆτος σημεῖον.) Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα, τὸν τε σταυρὸν φέροντες, καὶ ἀπαγγέλλοντες ὅσα ἀπολογῆτοιο ὁ Μιχαήλ, βασιλεὺς μὲν πρὸς Ἰβάνην καὶ τοὺς Μυσοὺς τὰ τοῦ σφετέρων βασιλέως γράμματα πέμπωφι καὶ τὸ πτερὸν. Οἱ δὲ ἰδόντες ἀνεχώρησαν εὐθὺς ἐκ' οἴκου. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοῦτο ἐτελεύτα· βασιλεὺς αἰς ἡμέραις αἱ πρεσβεῖαι ἐγίνοντο πρὸς τοὺς Μυσοὺς, κλίμακός τε καὶ ὅσα ἄλλα ἐπιτίθεια ἦν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν παρεσκευάζετο Βυζαντίου. Καὶ ἐπειδὴ πάντα ἐπεπόριστο εἰς Βυζαντίον ὁ Κάμαρις ἐλθὼν, ἀπήγγειλε τοῖς ἐταίροις. Καὶ νύκτα τηρήσαντες ἀπὸ συνθήματος ἐν ἧ τῶν τειχῶν αὐτοὶ ἐμελλόν ἐσεσθαι ἐν φυλακῇ ἡμέρᾳ πρώτη τῆς ἐβδομάδος καθ' ἣν ἡ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθέδου τελεῖται ἑορτῇ, πρὸς βασιλέα εὐθὺς ὁ Κάμαρις ἐλθὼν, ἐκάλει πρὸς τὸ ἔργον. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας μυσταγωγίας, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὕμνων ἐσπερινῶν, ἄραντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐν Λόγοις, καὶ τὸ τε ἐπίλοιπον βαδίσαντες τῆς ἡμέρας καὶ τὸ πλέον τῆς νυκτὸς, γενόμενοι ἐν χωρίῳ Κλέπτα ἐγχωρικῶς προσαγορευόμενῳ, τὸ τε ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς καὶ ἄχρι δῆλης ἡμέρας, ἠύλισαντο ἐκεῖ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἄραντες ἐκεῖθεν ἕως ἐπεγένετο ἡ νύξ, ἦλθον εἰς τι χωρίον οὐ πολὺ ἀπέχον Βυζαντίου, τοῦ Ἀμβλυώπου προσαγορευόμενον. Καὶ καρτερήσαντες ἐκεῖ, διεκόσμουσαν τὴν στρατιάν· καὶ τὰς μὲν κλίμακας οὖσας δύο, ἐκ τε κάλων καὶ ξυλίνων βαθμίδων πεποιημένας, ὧν τῆς μὲν ἤρχεν ὁ βασιλεὺς, ὁ μέγας δὲ δομέστικος τῆς ἐτέρας, δυοκαίδεκα στρατιώταις ἐπέθηκεν ἑκατέραν. ὧν ἦσαν ἑκτὼ Ῥωμαῖοι· οἱ λοιποὶ δὲ ἐξ Ἀλαμανίας Λατῖνοι. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι καὶ Ἀλαμανοὶ εἰσιν ἐπὶ τῷ ἔργῳ τεταγμένοι, τὸν μέγαν δομέστικον προτκαλεσάμενος, τοὺς τε Ἀλαμανοὺς ἐκέλευεν ἀπὸ τῶν ἐν κλίμαξι τεταγμένων ἐξαλλάττειν, καὶ Ῥωμαίους εἰσάγειν ἀντ' αὐτῶν. Ἀπὸ τε τῶν εὐγενῶν μηδένα εἶναι ἐν τοῖς μέλλουσι πρώτως ἀναθήσεσθαι ἐπὶ τὰ τεῖχη· ὡς ἂν μήτε οὗτοι καταπαίρωνται τῶν ταπεινοτέρων, μήθ' ἡ εὐδοξία πρὸς Ἀλαμανοὺς διαθείνη, ἀλλὰ μόνων ἧ **D** Ῥωμαίων τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ἧ προσετέτακτο ἐτελείτο, καὶ Ῥωμαῖοις τῶν μέσων δυοκαίδεκα ἑκατέρας ἐγγειρισθείσης τῶν κλιμάκων, προσετέτακτο αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἐν χρόνῳ γένοιτο τοῦ τεύχους ὄψ

citum, quam ille qui decedit; propterea quod defatigatus cursor integro facem, hic peritus imperator imperito exercitum tradit. Lege præterea, si libet, epistolam 69 Lipsii, Centuria III, ubi multa disserit de hemerodromis, seu cursoribus diariis, qui uno die pedibus spatium ingens conficiebant.

(22) Lipsius, Poliorceticæ libro 1, dialogo 6, ex Herone reticulatas vocat, e stuppeis funibus, instar retis, contextas, ad quarum summitates hamæ adjecti, ut murorum pinnas apprehenderent.

τῶν ἐνδοθεν πρασσόντων καλωδίσις τῶν κλιμάκων ἀνελκυσθεισῶν, αὐτοὺς ἀναβαίνειν πρῶτους, καὶ ἀμύνεσθαι ἂν τις ἐπίη, ὡς ἂν αἱ μετ' αὐτοὺς ἀναβαίνοιεν κατὰ σχολήν. Μετ' ἐκείνους δὲ οὐ πολὺ ἀπέχων ἑκατὸν λογάδας ἄγων ἐβάδιζεν ὁ βασιλεὺς πεζῇ· καὶ μετ' αὐτὸν ὄσον μὴ συμμίγνυσθαι ἀλλήλοις ἐτέρους τοσοῦτους ὁ μέγας δομέστικος εἶχε.

Τοὺς γὰρ μὴν τῶν διακοσίων ἵππους, ἕτεροι ἑφιπποὶ τοσοῦτοι ἄγοντες, ἕκαστος ἕνα παρείποντο οὐκ ἐγγύθεν, ὡς ἂν μὴ τοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους αἰσθησιν παράσχοιεν τοῦ φόβου, ἀλλ' ἦν τι ἀδόκητον συμβῆ, τοὺς τε ἵππους παράσχοιεν τοῖς διακοσίσις ἐπιβραμόντες, καὶ ἐπιδοηθοῖεν αὐτοὶ τὰ δυνατὰ. Ἐτεροὶ τε πεντακόσιοι ἦσαν ἀπέχοντες οὐ πολὺ αὐτῶν, τῆς αὐτῆς καὶ αὐτοὶ ἕνεκα αἰτίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀμβλυώπου ὁ πρωτοστράτηρ ἦν τὴν ἄλλην ἅπασαν ἔχων στρατιάν ἐν ὄπλοις παρατεταγμένην. Οὕτω δὲ διακοσμήσαντες τὴν στρατιάν, ἦσαν ἡσυχῇ, ὅπως μὴ τοῖς φυλάττουσιν αἰσθησιν παράσχοιεν ἀπὸ τῶν τειχῶν.

CAPUT LIX.

Ostenditur explicate, quo pacto Constantinopolis capta sit. Portis apertis ingreditur imperator, et post eum protostrator cum reliquis copiis. Mira humanitas nepotis in avum. Patriarcha e monasterio tanquam carcere liberatur.

Οἱ μὲν οὖν τὰς κλίμακας ἔχοντες τέτταρες καὶ εἰκοσι λαθόντες τοὺς φύλακας βραδίως τοῖς τείχεσι προσέμειξαν τοῦ Καμάριδος ἡγουμένου, κατὰ τοὺς πρῶτοντας τὴν ἄλωσιν. Καὶ ἐπεὶ αὐτοὺς προσδεκῶντας οὐκ ἦν λαθεῖν, τὰς κλίμακας ἀνελκυσαν, καλωδία καθιέντες, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἐξῆψαν. Καὶ οἱ δυοκαίδεκα πρῶτον ἐφ' ἑκατέρας κλίμακας ἀνῆλθον. Βασιλεὺς δὲ καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἅμα οἷς ἦγον, ἐπεὶ πανσέληνος ἦν, καὶ ἡ σελήνη διέφαινε λαμπρῶς, ὅμως διὰ τὴν ἀπὸ τῆς πληρώσεως μεταβολὴν νεφελῶν οὐ κατὰ τὸ συνεχές, ἀλλὰ διεσπασμένως τὸν ὄρα ὑπερρεχουσῶν, ὅτε μὲν ἦν ἡ νεφέλη κατ' αὐτοὺς, ἐβάδιζον ὑπὸ τῆ σκιᾷ· ἐπειδὴν δὲ παρέλθοι, κατακλινώμενοι εἰς γῆν, ἐτέραν περιέμενον νεφέλην· καὶ οὕτω βαδίζοντες κατὰ μικρὸν ἤλθον ἐγγύς τειχῶν· ἐπεὶ δὲ ὄσον ἐφικέσθαι τόξῳ ἀπειχόν, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τειχῶν αἰσθόμενοι βοῇ τε ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ Βυζαντίους ἐκάλουν ἐπὶ τὰ τείχη, ὡς παρόντων πολεμίων· οἱ δὲ ἔξωθεν ἐπέδραμον ἐπὶ τὰς κλίμακας ἀφειδοῦντες ἤδη τῶν φόβων, ὡς τῶν ἐνδοθῶν ἠσθημένων, καὶ ἐπεὶ ἐγένοντο ἐν αὐταῖς, αὐτοὶ τε ὁ βασιλεὺς προθύμετο πρῶτος ἀναβαίνειν, καὶ τὸν μέγαν δομέστικον ἔπεσθαι οἱ παρεκάλει, οἰόμενος ὡς ἂν αὐτοὶ γένωνται ἐπὶ τὰ τείχη, κἂν τις ἐπίη τῶν πολεμίων, οὐκ ἂν ποτε τολμήσων εἰς χεῖρας αὐταῖς ἔλθειν· ἀλλ' ἀποσχῆσεται γνωρίμων γενομένων. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τοῖς σφετέροις ἔσεσθαι ἀντὶ πολλῶν. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος οὐκ ἐπέτρεπεν, ἀλλ' ἀμαρτάνειν αὐτοὺς ἔφασκε τοῦ δέοντος, ἂν ταῦτα ποιῶσι. Τῶν γὰρ ὑπολειφθέντων ἀναθήσεται οὐδεὶς, οὐκ ἀπολήξῃ τῆ πρὸς τὰ δεινὰ, οὐδὲ κακωνοίᾳ, ἀλλ' ἕκαστος πρῶτος ἀναβαίνειν ἀξιῶν, ὑπὸ φιλονεικίας πάντες ὑπ' ἀλλήλων κωλυθήσονται. Καὶ οὐ μόνον ἀναθήσεται οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ συστραφέντες ἀλλήλοις, συμπεσόνται καὶ διαφθεροῦσιν ἀλλήλους, ἀμελήσαντες τῶν πολεμίων. Οὗ δὲ ἕνεκα ἡμᾶς κάτω μένειν δέον ἀναβιβάζοντας αὐτοὺς ἐν τάξει καὶ τὴν ἔριν διαλύοντας. Τοιαῦτα τῷ μεγάλῳ εἰπόντι δομestικῷ ἐπέθετο ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ἔνδοθον ἐπέτρεπε τοῖς περὶ αὐ-

B. Qui igitur scelas habebant, quatuor et viginti, fallentes custodes, faella ad murum Camaris ductu proxime accesserunt eo ubi ipsorum studiosi excubabant, a quibus agebatur ut urbs caperetur. Et quia ipsos, utpote expectantes, latere non poterant, submissis funibus, quos ex pinnis murorum aptaverant, scelas sursum attrahebant: ita duodecim illi utrinque primi ascenderunt. Imperator autem, et magnus domesticus cum suis centuriis, quamvis luna pleno lumine tum lucret, tamen propter densarum interpositionem nubium, non contiuentur, sed sparsim, ac divulsim caelum permeantium: quando lux occultabatur, sub tenebris incedebant; quando ejus aspectus reddebatur, recubantes humi, aliam nubem quæ lunam tegetet, expectabant. Sic sensim gradientes manibus successerunt: a quibus adhuc spatium quo telum adigi potest, remotos sentientes qui in muro erant, inconditos clamores sustulerunt, civesque ad moenia ut hostibus presentibus advocarunt. Qui foris erant, ad scelas, non jam caventes tumultum, utpote ab oppidanis auditi, accurrebant. Interea imperator ipse alacriter primus ascendebat, magnumque domesticum ad sequendum hortabatur, ratus, si ipsi in muros evasissent, etiamsi quis hostium contra iret, non ausuros manum conserere, sed velut a notis refugiturum, atque hac ratione suis instar multorum fore. Verum magnus domesticus id non permittebat, aiebatque se et illam ab officio discessuros, si hoc facerent; nam ex reliquis neminem ascensurum, non quia ad res arduas periculosasque ignavi essent, **186** neque malignitate aliqua, sed cum unusquisque primus ascendere cupiet; ex emulatione omnes invicem impeditum iri. Neque solum nullum ascensurum, sed ibi condensatos inter se pugnaturos, dissidentesque ac litigantes, hostem neglecturos. Quare nos infra manentes, inquit, ut illi ordine ascendant, facere, et contentionem praecidere oportet. Obtemperavit moenitis imperator, et iis qui circum se erant, ascen-

sum concessit. Cum autem multi adhærescentes simul ascendere conarentur, scalæ imperatoris ponderi impares, ruptis funibus quibus attrahebantur, deciderunt, solæque relictae sunt magni domestici, per quas sigillatim et paulatim ascenderunt, ambobus astantibus, nec minis tantum, sed plagis quoque se impellentes cohibentibus. Ubi paulo minus centum ascenderunt, præfectus vigiliæ Synadenus, Marulæ filius, ad clamorem properare cum ducentis subsidio accurrens, nondum hostes in mœnibus esse, sed foris adhuc oppugnare cum paucis quos ducerent, arbitratus, in murum ascendit, volens noscere quid ageretur. Captus est autem ipse cum sociis, qui simul ascenderunt, ab his qui jam super muro viscebantur. Qui ut didicerunt, ipsum præfectum cohortes ad opem adducere, cœperunt acclamare his qui adhuc infra erant, cederent, nec repugnarent imperatori, qui jam intra muros esset, præsertim duce jam eorum capto; non enim die crastina pœnam vitæ tuos, si quid hostile auderent. Qua voce commoti inferni, statim mutatis animis imperatori faustis acclamationibus gratulati sunt, parati cum adjuvare quantum possent; serpebatque per reliqua mœnia inter milites in imperatorem læta acclamatio. Quod ipse, et magnus domesticus audientes, non jam zealis hærendo laborandum dicebant, et ut qui ascenderant, portas reserarent, succlamabant (23). Quibus apertis, cum reliquo agmine introivit imperator, pauloque post protostrator cum toto qui restabat exercitu. Progressus ad palatium nepos, avum consuetio more venerabundus salutavit (24); et cum aliquandiu consedissent, avus velut propter ea quæ acciderant semet incusans bene se meminisse aiebat verborum ejus (innuens se utilia et necessaria suadenti non obtemperasse). Ab initio autem idem ei simile semper diabolo esse studium nocendi hominibus, semperque eum malefacere. **187** Et cum fallatur decipiaturque sæpius, in quibusdam tamen voto suo potiri, ut in his quæ nunc evenerint. Hæc nepos assensu confirmavit. Tum magnus logotheta Metrochites, qui eorum sermoni intererat: Quousque tandem hæc patiemur? inquit. Nisi enim vos in concordiam redieritis, nihil fiet e republica.

Jacobi Pontani notæ.

(23) Quid imperator senex ad secundum nuntium de ingressu nepotis in urbem fecerit, exponit Gregoras sic: *Imperator solus relictus, nec quenuquam habens, quicum dolorem suum communicaret, in suum lectum et ipse incubuit, nulla veste exuta, sed una cum iis extrema desperatione induta, animo crebris, et diversis cogitationibus æstuante jacebat, corpus huc atque illuc crebro revolvens. Interim magnus ad palatii fores tumultus auditur, junioris imperatoris ingressum nuntians, et plausus armorum magnus. Erant enim milites amplius octingenti cum imperatore ingressi, simul etiam faustis undique acclamationibus junior imperator salutabatur, etc.* Ex nostro historico constat ad noningentos ingressos. Vides igitur hyperbolen Gregoræ.

(24) Antequam id faceret, teste Gregora, omni-

τόν. Πολλῶν δὲ ἐν ταύτῳ προσφύοντων, καὶ ἅμα ἀναβαίνειν πειρωμένων, ἢ τοῦ βασιλέως κλίμαξ τὸ βάρος οὐκ ἐνεγκοῦσα κατέπεσε τῶν κάλων βαγέντων. Καὶ μόνη καταλείπτο ἡ τοῦ μεγάλου δομestίκου· καὶ δι' αὐτῆς ἀνῆσαν καθ' ἓνα καὶ σχολῆ πρὸς τὴν ἀνάβασιν ἀμφοτέρων ἐφεστῶτων, καὶ οὐκ ἀπειλαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πληγαῖς ἐπεχόντων τὸν ἄγαν ὠθιμόν. Ἐπεὶ δ' ὀλίγω δέοντες ἀνῆλθον ἑκατὸν, ὁ τὴν τῶν φυλάκων ἐπιμέλειαν ἐπιτετραμμένος Συνεδηνός, ὁ τοῦ Μαρούλη, πρὸς τὴν βοήν ὀξείως ἅμα διακοσίους ἐπιβοηθήσας, εὐπω νομίζων ἐπὶ τοῦ τείχους εἶναι τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ἐξωθεν ἐπιχειρεῖν, ἅμα ὀλίγοις ὧν ἦγεν, ἀνάβαινεν ἐπὶ τὸ τεῖχος ὅ τι εἴη τὰ δρώμενα βουλόμενος μαθεῖν. Καὶ αὐτὸς τε ἐάλω καὶ οἱ συναναβάντες ὑπὸ τῶν ἐφεστῶτων. Μαθόντες δὲ ὅτι αὐτὸς ἄγει τὴν στρατιάν, τοῖς κάτω ἐπεφώνουν ὑπέκειν καὶ μὴ ἀντίστασθαι τῷ νέῳ βασιλεῖ ἤδη ἐντὸς ὄντι τειχῶν· μάλιστα δ' ὅτι καὶ τοῦ στρατηγῶ αὐτῶν ἐαλωκότος, οὐκ ἂν διαφύγοιεν τὸ δοῦναι δίκην ἐς τὴν ὑστεραίαν, ἐάν τι ἐπιχειρῶσι βλάπτειν. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ κάτωθεν ὅτι αὐτῶν τε ὁ στρατηγὸς ἐάλω, καὶ ὁ νέος βασιλεὺς ἐντὸς εἴη τειχῶν, μεταβαλόντες εὐθύς, εὐφῆμον τε τὸν νέον βασιλέα, καὶ ἔτοιμοι ἦσαν συναίρεσθαι τὰ δυνατὰ. Καὶ κατὰ τὸ ἐπιλοιπὸν τοῦ τείχους ἡρέμα ἤδη διὰ πάντων ἦει ἡ τοῦ νέου βασιλείως εὐφημία. Ὁ δὲ βασιλεὺς τε καὶ ὁ μέγας δομestικός ἀκούοντες, οὐκέτι ἔφασαν δεῖν τῇ κλίμακι προσέχοντας ταλαιπωρεῖσθαι· ἀλλὰ τοῖς ἀναβάσι προσέταττον σφίσι τὰς πύλας ἀνοιγνύναι. Καὶ ἐπεὶ ἀνεώχθησαν ἅμα τοῖς ἐπιλοιποῖς, εἰσήει καὶ ὁ βασιλεὺς, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἅμα εὐν παντὶ εἰσῆλθε τῷ στρατῷ· καὶ πρὸς τὰ βασιλεία· ἐλθὼν ὁ νέος βασιλεὺς, τὸν βασιλέα καὶ πάππον προσκύνησεν, ὡσπερ ἦν ἔθος αὐτῷ· καὶ καθισθέντες μικρὸν, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡσπερ ἐπὶ τοῖς συμβάσι καταμεμφόμενος ἑαυτὸν, μεμνησθαι ἔλαγε καλῶς τῶν λόγων τῶν αὐτοῦ, αἰνιττόμενος ὡς τὰ λυσitteλῆ καὶ δέοντα συμβουλεύοντι οὐκ ἐπιθέτο αὐτῷ. Ἐξ ἀρχῆς μέντοι ἴσῃν καὶ ἁμοίαν τῷ διαβόλῳ εἶναι τὴν σπυδῆν περὶ τὸ βλάπτειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αἰεὶ κακῶς ποιεῖν ἐπιχειρεῖν. Καὶ σφάλεσθαι μὲν τὰ πλείω· ἔστι δὲ ἐν οἷς καὶ ἐπιτυχάνειν ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῖς νυνὶ συμβεβηκόσι. Καὶ ὁ νέος βασιλεὺς συνετίθετο

bus ducibus, et tribunis suis convocatis, graviter edixit, ne avum imperatorem vel manu, vel ullo contumelioso dicto violarent, nec quemquam prorsus omnium: *Hanc enim victoriam, inquit, Deus nobis dedit, non ipsi paravimus, et quæ sequuntur in eam sententiam. Recitat etiam declamatorie verba flebilis, quibus senex a nepote vitam sibi donari precatur, quæ tamen pugnant cum humanitate juvenis in avum toties declarata. Et addit in extremo: His verbis junior Andronicus delinitus, avique salutis diligentem cura suscepta, vix etiam a lacrymis temperans, palatium ingreditur, ac primum venerabilis Dei Genitricis imagine, ut decet, adorata, deinde avum illi inhaerentem abductum salutavit, amplexus est, et blandis verbis recreavit, etc.*

οὕτως ἔχειν. Παρών δ' αὐτοῖς διαλεγόμενοις καὶ A
Ματοχίτης ὁ μέγας λογοθέτης, Ἄλλ' ἔως ποῦτε,
ἔφησεν, ἔσονται τοιαῦτα; ἔάν γάρ μὴ αὐτοὶ ὁμο-
νοήσητε, τῶν δαόντων γονήσεται οὐδέν. Βασιλεὺς δὲ
ὁ νέος ἀπεκρίνατο μὲν οὐδέν, ἐθαύμαζε δὲ ὁ τι
ταῦτα βούλονται αὐτῷ, ὡσπερ ἂν εἰ μὴ παρῆν αὐ-
τὸς τοῖς γινομένοις, καὶ τὰ πραττόμενα σαφέστερον
τῶν ἄλλων μάλλον ἦδει. Ἡρὸς μὲντοι βασιλέα καὶ
πάμπαν εἰς προσκύνειν τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τῆς
Ἵοδηγητρίας; ἀπελθεῖν ἱπυνοθάνατο, εἰ κελεύοι. Ἐπεὶ
δὲ ἐπέτρεπεν, εἰς τὸ τῆς Ἵοδηγητρίας τέμενος ἐλ-
θῶν, προσκύνει τε, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς
αὐτὸν πολλὰς εὐχαριστίας ἀπεδίδου. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς
τὴν τῶν Μαγκάνων ἀφίκετο μονήν, καὶ τὰ τε ἐν
αὐτῇ τῶν τοῦ Χριστοῦ σωτηρίων παθῶν τεθησαυ-
ρισμένα τέμβρα προσκυνήσας, καὶ πατριάρχῃ τῷ B
Ἰσαΐα δι' αὐτῶν ἐγκλεισμένῳ, ὅσον τε ὁ κυριὸς
ἐδίδου, εὐχαριστήσας, καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐφ'
ἵππου βασιλικῶς κεκοσμημένου ἀγαθῶν, ἐπανῆκεν
αὐθις εἰς τὰ βουλοία, καὶ ἐν τοῖς τοῦ Πορφυρογεν-
νήτου οἴκοις τῶν βασιλείων ἠύλιστο ἐγγύς. Ἦ μὲν-
τοι στρατιᾶ, ἡ μὲν, ἐνδον ἐσκήνωσε Βυζαντίου, ἡ
πλείων δὲ, προστάξαντος βασιλέως, ἐν τοῖς παρά-
τῃν τῆς Καμήλου γέφυραν λειμῶσιν ἐστρατοπεδαύ-
σατο ἐλθεῖσα. Ἀρπαγῇ δὲ πραγμάτων ἐγένετο οὐ-
δεμία, πλὴν εἰ μὴ τῆς μεγάλου λογοθέτου οἰκίας,
καὶ τοῦτο παρά γνώμην βασιλέως. Οὕτω μὲν ὁ πρὸς
ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων βασιλέων πόλεμος αὐνέστη
τὴν ἀρχὴν, καὶ τοσαύτας ἔσχε τὰς μεταβολὰς, καὶ
τελευταῖον εἰς τοιαῦτα ἐξέβη· καὶ οὕτω συνεγράφη-
σαν ὡς ἐγένοντο μετὰ ἀκριθείας ἀπάσης καὶ ἀλη- C
θείας, ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς ἐπηγγελάμεθα. Ἐπολέμησαν δὲ ἐν ἐνὶ μηνὶ καὶ ἔτσιν ἐξ, ἀρξαμένων ἀπὸ
τοῦ ἐνάτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις καὶ ἑξακτιχίλοις ἐν τετάρτῃ Ἰνδικτιῶνι, ἐννεακαι-
δεκάτην ἄγοντες Ἀπριλλίου ἄχρι τοῦ πέμπτου καὶ καὶ τριακοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ω' καὶ χ' ἐν πρώτῃ
ἐπὶ δέκα Ἰνδικτιῶνι Μαΐου ἐνάτῃ ἐπὶ ἑξκα.

Jacobi Pontani notæ.

(25) Cum levitate nescio qua restitutum tradit Gre-
goras, cui qui cito credit, is profecto levis est
corde: Inde in Manganium monasterium abiit, ubi
patriarcham Esaiam in libera custodia sedisse dixi-
mus, quem inde abductum, et in unum imperatorium
currum sublatum, ita ut purpura ornatus erat, in
patriarchicum solium restituit, nullis presbyteris,
aut episcopis sequentibus, aut antecedentibus, sed
tubicinibus, et tubicinis, etc.

(26) Hoc etiam narrat Gregoras, sed illud quoque
secus quam noster: Eo die a mane ad vesperam
omnes opes a splendidissimis aedibus ablatas, et
ipsas dirutas cerneret, vulgique ludibrium. Magni
logothetæ in primis, et omnes opes, tam quæ in iis
relictæ, quam quæ apud amicos depositæ fuerant,
rapiuntur: nec omnium rerum quidquam est re-

Junior imperator tacere, mirari autem, quid sibi
cum his verbis vellet, quasi non adesset ipse illis
quærebant, et quæ agerentur nosset melius oranti-
bus. Deinde ex avo quærebat, num se ad Dei Ma-
trem Hodegetriam adorandam abire permitteret.
Eo annuente, ingressus templum, eam precibus
veneratus, pro collatis beneficiis amplas gratias
egit. Inde in Manganense monasterium se contulit,
et pie cultis quæ in ea salutiferæ mortis Christi
monumenta pro thesauro asservabantur, ac patriar-
chæ Isaiæ sua causa incluso, pro tempore gratias
actis, eoque super equo regie iustrato (25), et or-
nato in patriarchium reducto, ad palatium rediit,
et in ædibus Porphyrogeniti palatio vicinis noctem
egit. Exercitus pars intra Byzantium mansit; ma-
jor pars, jussu imperatoris, in pratium juxta pon-
tem Cameli recessit, ibique castra posuit. Domus
nulla, præterquam magni logothetæ, idque nescio
imperatore, direpta est (26). Hoc modo bellum in-
ter imperatores Romanos a principio erupit, tot
mutationes habuit, et tandem in hunc finem desit.
Sic autem omnia uti contigerunt, verissime accu-
ratissimeque conscripta sunt: id quod in exorsu
historiæ nos facturos promissimus. Belligeravit
annos sex, mensem unum, incipientes nimirum
anno ab orbe condito, vicesimo nono supra sex
millia et octingentos, indictione quarta, decimo-
tertio Kalendas Maias, et ad annum quintum et
tricesimum supra mille octingentos, ad indictionem
undecimam, et decimum quartum Kalendas Junias
perducentes.

lictum, sed alia in fiscum relata, alia populo in
prædam cesserunt. Ita subito cum liberis ad egesta-
tem redactus est, qui post imperatorem omnium fe-
licissimus habebatur. Nam per multos annos succes-
sibus usus, uno die in extremam calamitatem incidit.
Ibi homines querulos dicere audires tum alia, tum,
opes illas pauperum esse sanguinem, et lacrymas,
suppeditatas ei ab iis quibus Romanarum provinci-
rum et urbium administratio commissa fuisset, etc.
Eundem ait, cum sine ulla modestia in exilium
abduceretur, in stranguriam incidisse, quæ me-
lestior ei fuerit, quam cætera omnia, quæ perpes-
sus esset, carcere, jactura dignitatis, opum ere-
ptione, vilium omnium obtreccionem, et con-
vicio.

188 ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

Quid superiore libro memorarit, quidque proxime sequenti memorandum sit, per
transitionem significat. Nepotis occupato Byzantio in avum cura, reverentia, honos,
liberalitas. Magno logothetæ ignoscitur: in protostratorem urbis præfectura confertur.
Petit imperator a patriarcha uti in gratiam redeat cum episcopis, a quibus fuerat vehē-